

N.O.BARRIER

Enjoy your trip

LEAD PARTNER

CITTÀ
METROPOLITANA
DI BARI

PROJECT PARTNERS

INDEX

1. Introduction	6
2. The project NOBARRIER	9
FIRST PART: METHODOLOGY	11
3. The project methodology	12
3.1 The identification of routes	18
3.2 Characteristics of the labels	20
4. The guidelines for the territories	22
4.1 The reception	22
4.2 Institutions	22
SECOND PART: THE BEST PRACTICES IDENTIFIED	33
5. The best practices	34
5.1 The best practice in the accessible tourism	34
5.2 The efficacy of a best practice	35
5.3 The value chain in accessible tourism	37
6. The European best practices in accessible tourism	40
6.1 VisitEngland	40
6.2 The case of Arona in Canary Islands	42
6.3 Askersund (Sweden)	44
6.4 Salzburg (Austria)	46
PART THREE: THE ROUTES	51
7. The routes identified by the project N.O.BARRIER	52
8. Conclusion	154
Bibliografy	158

This report is the result of a joint effort of the whole project partnership. In particular, the research activities were carried out:

IPRES

Professor Gianfranco Gadaleta - coordinator of the research groups of the partnership

Mr Fausto Cirrillo

Dr. Rossella Di Santo

Dr. Giovanni Menga

University of Bari Aldo Moro – CIRPAS

Professor Giovanna Da Molin

Dr. Francesco Guaragno

Professor Fabio Manca

Dr. Maria Federighi

Dr. Giancarla Stama

Region of Western Greece (the group has also identified the Greek route)

Dr. Konstantinos Tzamaloukas

Dr. Ioanna Spiliopoulou

Dr. Panagiotis Paraskevopoulos

Dr. Evgenia Vlassi

Dr. Aggelos Niarhos

Dr. Stamatia Leonidopoulou

Dr. Dimitrios Korizis

Dr. Panagiota Dimitropoulou

Dr. Georgia Papaulia

Dr. Vasilis Galanos

Dr. Georgia Stasinopoulou

Dr. Olympia Loi

The Italian routes have been identified by the following working groups:

Metropolitan City of Bari

Dr. Francesca Arbore

Dr. Isabella Carone

Ins. Antonia Testini

Dr. Ada Teresa Ciccicarese - disability manager, consultant

The Metropolitan City also received the support - in order to test the accessibility of routes - by the following associations: Italian Union of the Blind and Visually Impaired; PugliAccessibilie

Province of Lecce

Dr. Carmelo Calamia

Dr. Maria Teresa Astro

Dr. Elisa Greco - disability manager, consultant

The Province of Lecce also received the support - in order to test the accessibility of the paths- from the Association AnywayAccesSalento represented by Mr.Diomedede Stable

The monitoring of all the locations was carried out by Dr. Gianfranco Gadaleta

We would like to sincerely thank the Directorate-General of the ASL of Lecce who worked profitably and effectively with a team of medical staff, whose coordination has been made by Dr Fulvia Scrimieri, implementing and sharing methodological lines of the project and the identification of all health centers and paramedical ones present in the paths identified in the Salento

INTRODUCTORY PART

Gianfranco Gadaleta, Francesco Guaragno, Evgenia Vlasi

1. Introduction

Lately you are using more and more, also with regard to the purely social analysis, "the metaphor of the journey" understood as "discovery", "path" or as a "matter of life". Certainly the "journey" and travel are a focal point for the "global" citizen used to interact with all the different available technologies, today and in a more meaningful way for future evolution.

Citizens from all over the world increasingly want to see and visit what they have known "online": monuments, landscapes, traditions, culinary aspects, cultures, etc. This "curiosity", this desire for knowledge, of course, applies to all equally regardless of gender, age, religion and disability.

It is therefore clear that it is necessary to think (or rethink) to new levers of tourism marketing that must necessarily become "societing"¹: relational, knowledge, aesthetic, sensory, experiential, tribal, multi-cultural, generational, in short, ethical. Everything must therefore lead to a new approach to the tourism marketing.

First of all, this change of view has to start from the structural adjustment of the territories in favor of the tourists with disabilities. This scenario opens up to horizons and markets for tourists which have not yet fully investigated nor exploited:

1. Ability to open up to absolutely unexploited tourism market segments: this opening must imply the full overcoming of the concept of accessibility (both for the residential aspects and for the access to cultural goods, monuments, landscaping, etc.) in favor of the concept of usability. This aspect is important because the usability implies the possibility of independent access, of using the accommodation autonomously, of being able to make full use of the cultural, artistic, landscaping aspects, etc. This fullness implies not only a regulatory instrument that "requires" the removal of architectural barriers but also concerns (if not above all) the approach to the reception to which must be guaranteed to tourists regardless of ability or disability;
2. Ability to "seasonally adjust" the tourism offer: opening up to a new market, it is obvious that the possibility of extending the time period in which the tourist demand and supply meet is evident. It should be added, moreover, that in most cases the tourist with disability is accompanied (parents, partner), so it is not correct to consider as potential tourists only and exclusively the absolute value

---

¹ Cfr Fabris G. *Il nuovo consumatore: verso il postmoderno* Franco Angeli, Milano, 2003

of people with disabilities provided by the statistical data. It must be multiplied by three or four.

3. Improve the quality of life and the levels of social integration in the territories involved in the project activities: this issue is closely related with the regional ability to change its approach in favor of the tourists. The more you will acquire and internalize the concept of fruition, exceeding the mere concept of accessibility, the more you will experience high levels of social integration in the territories.

The basic idea starting from which we have developed all the project activities was as follows: it is necessary to overcome the idea that the projects in favor of tourists with disabilities must necessarily include infrastructural interventions. Interventions for the removal of architectural barriers were, in many cases, already implemented or are planned as required by the regulatory procedures. It is necessary today, then, "systematize" all the work already done by creating information interconnections necessary to tourists with disabilities (cd multidimensional approach). This assumption allows us to realize the actual mapping of what has already been achieved by the various territories and put them in a wider and organic "map" that can permit the real information to tourists and potential tourists. Detect actually accessible and useful paths, with a particular attention to the aspects of the tourist pleasantness ("leisure" approach, the English term that literally means leisure, ease, convenience), combining them with health and socio - health information. Moreover the project has identified the different kinds of hotels and other small retailers that appear to be in possession of the requirements identified by the methodology adopted by the partnership. It is evident, therefore, that such information, placed in an organic and systemic way, lead to a highly innovative strategy compared to what was achieved up to now in the field of planning in favor of tourists in general, as such an approach is certainly useful for all.

It should also be emphasized another aspect which is fully innovative in the project: it was decided to identify different standards of acceptance and usability for the different types of identified disabilities.

In the light of those observations, it is extremely clear that we find ourselves before a real planning "system" which tends, on the one hand, to change the attitudes and propensities, and, secondly, to communicate and present the territories in a different and more organic way, presenting the full potential of the territories not only from a tourism point of view, but also from a cultural, social and health one.

The pages that follow will demonstrate rigorously that the application of the concepts above illustrated is not only possible but also advantageous for the territories.

Obviously the activities cannot be considered concluded, because like all the activities of this type are in continuous and constant evolution. There is always something missing, there is always something that can be improved. The commitment of the whole partnership is to pursue this path.

2. The project NOBARRIER

The NOBARRIER project, funded by the Programme Greece Italy 2007 - 2013, aims to contribute to raising the general accessibility of the areas involved. It intends to achieve this overall objective through the following specific objectives:

1. To build and promote interventions of research / action designed to identify and develop situations of national and international success and to educate and involve cultural tourism operators, as well as local authorities, to the theme of accessibility;
2. to elaborate and test methods and tools to "certify" and make more visible and recognizable the accessible places, through the creation of a system of assigning "labels", shared with associations of people with disabilities;
3. "to prove" the economic and social feasibility and convenience, resulting from 'breaking down barriers both tangible and intangible, through structural interventions such as, for example, equipping an accessible beach, improve information services for the disabled, producing instruments ("routes without barriers ") and disseminate them, to promote accessible locations;
4. to create a network of stable relationships between the parties involved aimed at the adoption of the methods and tools devised, with the signing of follow-up agreements;
5. to accelerate the process of "deseasonalisation of tourism" of the socio / cultural tourism to optimize resources, to increase competitiveness and profitability and to create substantial new opportunities for all, through the predisposition of packages of tourist offers.

The partners project are:

- A. Città Metropolitana di Bari (ex Province of Bari) (LP) (IT)
- B. Province of Lecce (IT)
- C. Ionian Islands Region (GR)
- D. Western Greece Region (GR)
- E. Municipality of Bari (IT)
- F. IPRES (IT)
- G. University of Bari – CIRPAS (IT)
- H. Municipality of Nardò (Le) (IT)

FIRST PART: METHODOLOGY
Gianfranco Gadaleta

3. The project methodology

Here we intend to present the considerations that led the partnership to achieve the methodological aspects for:

- A. the methodology for the identification of accessible routes;
- B. the methodology for the identification of the requirements for labeling tourist and business exercises identified as "accessible".

We proceeded, at this stage, the identification of the types of disability in order to group them homogeneously. This activity, which is certainly not simple as it is obvious that every single pathology deserves special attention, can be facilitated through the classifications identified by the World Health Organization.

Starting from the second half of the last century, the World Health Organization (WHO) has developed different classification tools related to the observation and analysis of organic, psychological and behavioral pathologies in order to improve the quality of the diagnosis of these ailments. The first classification developed by the WHO, "The International Classification of Diseases" (ICD, 1970), addresses the need to understand the cause of the disease, providing for each disorder and syndrome a description of the main clinical characteristics and diagnostic indications. The ICD is outlined as a causal classification, focusing its attention on the etiological aspect of the pathology. The diagnosis of diseases are translated into numerical codes which enables storage, search and data analysis.

The ICD soon revealed various limits in its application which lead the WHO to develop a new classification manual, the "International Classification of Impairments, Disability and Handicaps" (ICIDH, 1980), which is able to focus not only on the cause of the disease but also its consequences. The ICIDH does not cover the cause of the disease, but the importance and influence that the environment exerts on the health of populations. The ICIDH does not set out with the concept that a disease implies an impairment, but from the concept of health, defined as physical, mental, relational and social health, regarding the individual as a whole and the person's interaction with the his environment. The World Health Organization advocates the importance of using the ICD (Italy refers to version 10 of 1992) and the complementary application of the ICIDH, favoring the analysis and understanding of the state of health of the individual in a broader sense, since the etiological data are integrated in the analysis of the impact that the disease can have on the individual and the environment in which it is inserted. The ICIDH is characterized by three basic components through which the consequences of a disease are analyzed and evaluated:

- impairment, such as organic and/or functional damage
- disability, such as loss of operational capabilities in the person because of an impairment;

- disadvantage (handicap), such as difficulties encountered by a given individual in his environment resulting from an impairment.

The presence of conceptual limitations inherent to the ICIDH classification led to the WHO developing an additional tool, the "*International Classification of Functioning and Disability*" (ICIDH-2, 1999), which represents the embryo of the conceptual model that will be developed into the final classification of the World Health Organization, namely the "International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF, 2001).

On 22 May 2001 the World Health Organization drew up an innovative, multidisciplinary classification with an universal approach: the "International Classification of Functioning, Disability and Health", called the ICF. Development of such a classification was attended by 192 governments that made up the World Health Assembly, including Italy and Greece.

The ICF is defined as a classification that aims to describe the state of health of people in relation to their existential context (social, family, work), in order to understand the difficulties encountered in their socio-cultural context which may cause disability. By using the ICF we do not therefore describe people, but we describe their every day life situations in relation to their environmental context and emphasize is given to the individual - not only as a person with an illness or disability - but above all to their uniqueness and globality. The tool describes such situations by adopting a unified and standard language, trying to avoid semantic misunderstandings and therefore facilitating communication between its various users in the world.

The first novel aspect of the classification is evident in its title. Unlike previous classifications (ICD and ICIDH) where ample space was given to the description of individual diseases using terms such as illness, disability and handicap (mainly used in a negative sense, referring to deficits), the last WHO classification refers to terms that analyze the health of the individual in a positive light (such as functionality and health). The ICF aims to provide a comprehensive analysis of the state of health of individuals by establishing a correlation between health and the environment, arriving at the definition of disability understood as a condition of health in an unfavorable environment. The analysis of the various existential dimensions of the individual leads to highlight not only how people live with their disease, but also what can be done to improve the quality of their lives.

The concept of disability introduces additional elements that highlight the innovative value of the classification:

- universality;
- integrated approach;
- multidimensional model of functioning and disability.

The universal application of the ICF becomes apparent seeing that the disability is not considered a problem of a minority group within a community, but an experience that anyone may experience in their lifetime. The WHO, through the ICF, proposes a model of universal disability applicable to any person, able-bodied or differently able. The integrated approach to classification is expressed through a detailed analysis of all the existential dimensions of the individual given equal importance without distinction concerning the possible causes.

The concept of disability considered by the World Health Organization does not want to highlight the deficits and handicaps which creates precarious living conditions for the people, but wants to be a concept contained in a multidimensional continuum. Each of us may find ourselves in a precarious environment which can cause disability. It is in this context that the ICF acts as classifier of health, taking into account the social aspects of disability: for example, if a person has difficulty in his working environment it matters little whether the nature of the cause of discomfort is physical, mental or sensory. What is important is to intervene in the social context by creating significant service networks in order to reduce the disability.

The ICF is divided into 2 parts:

Part 1 covers Functioning and Disability.

Part 2 covers Contextual Factors.

The components of Part 1 are:

- Body Functions and Structures
- Activities and Participation.

The components of Part 2 are:

- Environmental Factors
- Personal factors (not classified in the ICF).

The component "**Body Functions**" is described through the use of **eight** chapters and categories: Mental functions, Sensory functions and pain, Functions of speech, Functions of the cardiovascular, haematological, immunological and respiratory systems, etc.

Each main category is divided into subcategories.

<i>THE MAIN CATEGORIES OF BODY FUNCTIONS</i>	<i>Qualifier</i>
Mental functions	
Sensory functions and pain	
Functions of speech	
Functions of the vascular, haematological, immunological and respiratory systems	
Functions of the digestive, metabolic and endocrine systems	
Functions related to the genitourinary and reproductive systems	

Neuromusculoskeletal and movement-related functions	
Functions of the skin and related structures	
Other body functions	

The Component "**Body Structures**" is described through the use of **eight** main chapters or categories (parallel to those of the Body Functions): Structures of the nervous system, Structures of the eye, ear and other related structures, Structures involved in voice and speech, Structures of the cardiovascular, immunological and respiratory systems, etc.

Each main category is divided into subcategories.

<i>THE MAIN CATEGORIES OF BODY STRUCTURE</i>	<i>Qualifier</i>
Structures of the nervous system	
Structures of the eye, ear and related structures	
Structures involved in voice and speech	
Structures of the vascular, haematological, immunological and respiratory systems	
Structures related to the digestive, metabolic and endocrine systems	
Structures related to the genitourinary and reproductive systems	
Structures related to movement	
Structures of the skin and related structures	
Other body structures	

The component "**Activities and Participation**" is described by a single comprehensive list of **nine** chapters or categories: Learning and applying knowledge, General tasks and demands, Communication, Mobility, Personal care, Domestic life, Interpersonal interactions and relationships, Main areas of life (school, work, etc.), Social, civil and community life.

Each main category is divided into subcategories.

In order to encode the component "**Activities and Participation**" two constructs are used: **capacity** and **performance**.

The **performance** qualifier describes what an individual does in his present environment. Given that the present environment entails a social context, performance can also be considered as the "involvement in life situations" or "life experience" of people within the actual context in which they live. This context includes the environmental factors: all aspects of the physical and social world as well as attitudes that may be encoded by using the component Environmental Factors.

The **capacity** qualifier describes an individual's ability to perform a task or action. This construct has the purpose of indicating the highest anticipated level of operation that a person can reach in a particular domain, in a specific moment. To be able to assess the

overall ability of the individual, it would be necessary to use a "standardized" environment in order to neutralize the impact that the variability of different environments can have on the ability of the individual. This standardized environment can be:

- a) a real environment generally used for the evaluation of capacity in the context of verification tests;
- b) in cases where this is not possible, a predefined environment that may have a uniform impact on the individual. This type of environment can be called a "uniform" or "standard" environment.

The gap between **capacity** and **performance** reflects the difference in impact between the present and the uniform environment, and therefore provides a useful guide concerning the changes to be implemented in the individual to improve his **performance**.

<i>THE MAIN CATEGORIES OF DIMENSIONS A & P</i>	<i>Performance</i>	<i>Capacity</i>
Learning and use of knowledge		
General tasks and demands		
Communication		
Mobility		
Personal Care		
Domestic life		
Interpersonal interactions and relationships		
Main areas of life		
Social, civil and community life		
Any other activity and participation		

Of the two components of Part 2 of the ICF, only the component "**Environmental Factors**" is codable: it is described by a single comprehensive list of 5 chapters or principal categories: Products and Technology, Environment ..., ... Relations, Attitudes ... Services.

<i>MAIN CATEGORIES OF ENVIRONMENTAL FACTORS</i>	<i>Qualifier</i>
Products and Technology	
Natural environment and man-made changes	
Relationships and social support	
Attitudes	
Services, systems and policies	
Any other environmental factor	

SUMMARY OF THE ICF

	Part 1: Functioning and Disability		Part 2: Contextual Factors	
Components	Bodily Functions and Structures	Activities and Participation	Environmental Factors	Personal Factors
Domains	Bodily Functions Bodily Structures	Areas of life (Tasks, actions)	External influences on Function and Disability	Internal influences on Function and Disability
Constructs	Change in Bodily Functions (physiological) Change in Bodily Structures (anatomy) (anatomical)	Capacity Perform tasks in a standard environment Performance Perform tasks in a usual environment	Simplifying or hindering impact of the physical and social world along with attitudes	Impact of the characteristics of the person
Positive Aspect	Structural and functional integrity	Activity Participation	Facilitators	Not Applicable
	Functioning			
Negative Aspect	Impairment	Limited Activity Restricted Participation	Barriers / obstacles	Not Applicable

	Disability		
--	------------	--	--

In view of what has come to light, it is possible to identify at least seven uniform areas of synthesis:

1. cognitive area;
2. sentimental and relationshipwise;
3. linguistic area;
4. sensory area;
5. motor praxis area;
6. neurological area;
7. autonomy

It is clear and evident that the application divided in aforementioned seven areas is not readily applicable to our purpose. For planning purposes a model is adopted that is easy to use by the project partners who will then identify the most suitable routes and labels for the different areas.

Here we propose three main areas:

- A. the area of psycho-physical disability;
- B. the area of sensory disability;
- C. the area of cognitive and intellectual disability

In the area of psycho-physical disability it is possible to insert the following diagnosis, we emphasize that this list is merely exemplifying and therefore not complete: quadriplegia, spastic quadriplegia, motor and deambulation difficulties at all levels, psychomotor retardation, Prader Willi syndrome, hemiparesis, West syndrome, progressive muscular dystrophy eg. Duchenne, muscular dystrophy in general, global psychomotor retardation and kidney failure.

In the area of sensory disability it is possible to insert the following diagnosis, we emphasize that this list is merely exemplifying and therefore not complete: the blind, those with low vision, deafness, muteness and deaf-mutism.

In the area of cognitive and intellectual disability it is possible to insert the following diagnosis, we emphasize that this list is merely exemplifying and therefore not complete: Down syndrome, mental retardation, hyperactivity, specific learning disabilities and mental health problems.

3.1 *The identification of routes*

In order identify the routes, it is necessarily to follow the proposal concerning tripartition as it is evident that the disability present in the various macro-areas have different needs and requirements, therefore the approach to be used for the identification of the paths also has to be diversified.

A. Characteristics of the routes

General aspects: the routes to be identified could be of both urban (micro route within a city or in a place of particular value regarding its nature, history, art, religion or culture ect.) or extra-urban type that must be of touristic interest. The locations of interest should be identified – within the course – along with the travelling time needed and if it is necessary (or recommended) the use of transport vehicles along with the presence of adequate signs.

Area regarding psychophysical disability: the complete absence of architectural barriers and/or the presence of equipment that can allow these barriers to be easily overcome.

Area regarding sensory disability: absence of architectural barriers, the presence of suitable pathways for the blind and visually impaired (eg. special sidewalks), the presence of acoustic signals in traffic lights, the possibility of sign language and/or Braille guides and presence of sidewalks for the blind

Area regarding cognitive and intellectual disability: it is desirable that there are no architectural barriers.

Further needs and requirements may be inserted after focused in-depth interviews had been performed.

B. Procedures for the identification of routes

Verification that the location is absent of barriers and that suitable instruments to overcome any such barriers, for example stairs, are present. Verification of the presence of audible traffic lights, provision of guides in Braille, validation (or eventual training) of tour guides knowledgeable in sign language.

C. Multidimensional approach

The different routes to be identified must be included on the project website. The identification of the routes will - in addition to complying to the technical requirements provided by the Province of Bari who is responsible for the realization of the project site - indicate the presence of points of public health, paramedical and pharmaceutical industries in the vicinity of the routes (eg. pharmacies, rehabilitation centers, hospitals, first aid centers, dialysis centers, anti allergy centres, etc.). The paths should therefore contain information of the following type:

- tourism;
- historical;
- artistic
- social health;
- health

3.2 *Characteristics of the labels*

The labels, as mentioned before, will be allocated to commercial businesses, hotels and structures offering similar facilities, campsites, etc..

a Businesses:

a1. **Area regarding psychophysical diversability:** the complete absence of architectural barriers, the knowledge and ability to provide information in English regarding the products for sale as well as directions on how to reach the closest pharmacies and/or health points. Special signage for businesses trading in products for celiacs and anti allergy medicine.

a2. **Area regarding sensory diversability:** complete absence of architectural barriers, product labels in Braille, easily accessible entrances for those with sensory diversability (sliding doors with motion sensors) and a minimal knowledge of LIS is desirable.

a3. **Area regarding cognitive and intellectual diversability:** the absence of architectural barriers is recommended. It's recommended, also, the presence of HR who have some information for the emergency and a little bit of experience with cognitive and intellectual diversability

b. Accomodation structures and camping:

b.1 **Area regarding psychophysics diversability:** the presence of ground floor rooms and/or lifts suitable for people with limited mobility and easy access for people who use mobility aids. The room should have an adequate bathroom (adapted handle, toilet bowl with hand shower and shower room) for those with diversabilities and the absence of steps - even small ones - in order access to the bathroom. The room must allow the person with diversabilities to be able to move independently within it, the spaces - therefore - must be adapted to the ambulation of a person moving with aids. Campsites must demonstrate the presence of adequate bathrooms and showers without the presence of barriers. Structures that also give access to the sea and/or a swimming pool must be equipped with walkways that can facilitate access to the sea and the possibility of a "JOB" type chair.

b.2 **Area regarding sensory diversability:** absence of architectural barriers. It is desirable that at least one unit of the staff involved has a minimum knowledge of LIS. Presence of illustrative material of the structure in Braille. It is desirable that at least one unit of the staff is a professional educator or has completed a course of studies as an educator.

b.3. **Area regarding cognitive and intellectual diversability:** it is desirable that there are no architectural barriers. It is desirable that at least one unit of the staff is a professional educator or has completed a course of studies as an educator.

4. The guidelines for the territories

That the different partners of the project belong to the Public Administrations (Province of Bari, Province of Lecce, Region of Ionian Islands, Region of Western Greece, the Municipality of Bari, IPRES, Municipality of Nardo and University of Bari); it seems obvious to emphasize the aspects of the regulatory character (for both the Italian and the Greek part) relating to the accessibility of public places or private places opened to the public.

The project involves the realization of guidelines for making the areas of interest for the project activities more hospitable and comfortable to tourists. Through this note, we want to identify some procedures of reception that can be useful for the various accommodation facilities that will receive the 'attribution of the "label" and some tricks and principles that the various institutions will be able to easily accomplish.

4.1 The reception

The guiding principle of this note is that the tourist with disabilities is not different from the other tourists. The reception can be enriched through the use of measures that improve the comfort and usability of the spaces and equipment available. A good host should therefore be supported by the arrangement of environments that have a good level of accessibility. Therefore, the functional arrangement of the furniture can improve the environment and make it more usable and accessible for everyone.

Using the advices of experts, you can organize accessible environments, which consider different needs and set up, in this sense, reserved parking spaces near the entrance of structure that will also have inside, available to customers, routes free of obstructions, with a good lighting, with frequent opportunities to sit down and rest in the common areas; moreover the creation of guidance and information signs indicating for example the location of the toilets, in this way you can make easier for the guest to stay and you can also facilitate the task of the staff.

The disabled customer does not expect special attention, but requires a professional service and quality . It 'important to remember, therefore, that kindness and friendliness are always well received and that a kind of natural behaviour gives the other party the opportunity to feel increasingly at ease.

For these reasons, it will be appreciated a direct approach to the person and not to family members or helpers, keeping in mind the fact that the person with disabilities is to be placed in a condition to act as independently as possible; if he/she needs to be helped, he/she will ask it directly : In this case, you can ask what is the best way to give the required help. Obviously, you will need to adapt to longer times in contact with the customer.

4.1.1 *Physicophysical disabilities*

It is important to be aware of the type of problem to deal with in order to offer a helping hand. You will then need to talk to the customer and try to understand what are his/her needs, to avoid in advance situations that may become a source of discomfort for the customer.

Specific behavioural principles:

- ✓ Talk to the tourist and ask him about his needs. It is important to understand the type of problem to be able to offer a helping hand.
- ✓ It is important to be prepared to identify any obstacles and prevent them;
- ✓ Offer your disponibility even if the tourist has already its own partner;
- ✓ Before helping, ask the customer if he/she needs for help, to respect the natural desire of autonomy of each person.
- ✓ In the presence of barriers such as a cut, or for more difficult operations, let yourself be guided by the tourist who will suggest you how to perform the manœuvre;
- ✓ The wheelchair should be pushed gently without sudden movements and with a reasonable speed. To lift it, please, not grasp wherever, but ask the person with disabilities; in this way you can avoid accidentally damages.

4.1.2 *Sensory disabilities*

These disabilities result in a deficit in vision and / or hearing (two of the five senses). These diseases according to the different levels of seriousness have different connotations and names.

A. *Blind and visually impaired*

Specific behavioural principles:

- ✓ If the blind is accompanied please direct word to the blind and not to the helper.
- ✓ These tourists are not able to read the expressions on your face or grasping gestures, so let him to understand you mainly through words.
- ✓ In introducing yourself to the tourist, please, call him by name, or by tapping lightly on the his arm.
- ✓ If the tourist asks to be driven, offer him your arm and go with him.
- ✓ Always warn of the presence of one or more steps and indicate whether they are up or down. Make the same even in the presence of escalators. Ask if he prefers your arm or the hand rail, in this last case let him rest his hand on the handrail.
- ✓ To indicate to the client where he can sit, please, inform him on the location of the chair and let him rest his hand on the back.
- ✓ Warn if you leave or if you have come back.

- ✓ To describe the position of objects, please, give space references in relation to the position of the tourist.
- ✓ If you are asked to accompany the client to the toilet, if you are of the same sex, please, go in with him and describe him the type of bathroom, the location of the washbasin, of the toilet and the equipment such as roll holder and towel. Inform him about the hygienic situation of the environment. If you are not of the same sex, please, get help from someone who is.
- ✓ Punctuality is a very important aspect in particular for these tourists: long waits are due to discomfort and stress.
- ✓ Remember that not all people with visual limitation knows Braille, look, therefore, other ways to communicate.

B. Deaf and Hearing Impaired

Deafness is not 'seen': it is recognizable only when you try to communicate. So deaf people do not always receive all the attention and the necessary availability. At school the classmates of a deaf boy often misjudge some of his attitudes of closure or irritability, without taking into account that it is deafness in itself to make the deaf boy suspicious, aggressive, irritable and argumentative, as well as the daily clash with the barriers that obstruct communication.

The inability to establish a meaningful relationship with others, exposes, therefore, the deaf person to various frustrations, often at the root of the aggressive attitudes which are, in fact, more common in deaf than in normal people. Aggressive behaviours are, in fact, common responses to both deaf and hearing people: the latter, however, have a fluency that allows them to channel the emotion into words, often hard and sharp, and to defend themselves through irony and sarcasm. The deaf, on the other hand, especially in situations of greater emotional involvement, often use the body language, a language of 'action' in which discharge directly frustrations, because of their difficulty to use the verbal language

Main specific behavioural :

- ✓ To allow the deaf a good lip-reading conversation, the optimal distance must not exceed five feet.
- ✓ You should speak clearly, but do not overdo it. One must remember that lip-reading is based on correct pronunciation.
- ✓ You can speak in a normal tone of voice, you do not need to shout. The speed of the speech also should be moderate, neither too quickly nor too slowly.
- ✓ If possible, use short sentences, simple but complete. You do not need to speak in a childlike way. Highlight the main word in the sentence. Use facial expressions related to the topic of the speech.

4.1.3 *Cognitive and intellectual disabilities*

The manifestations may be mild, moderate or severe, from subtle discomfort to situations where it is required care and support to people at various levels.

Specific behavioral principles:

- ✓ Often this type of tourists is more sensitive in perceiving situations of hardship so it is important to take an attitude always available;
- ✓ It would be useful for the staff to offer a greater availability and more time to devote to customers.
- ✓ If there are communication problems such as speaking or listening difficulty you should be more patient in hearing or in repeating messages;
- ✓ The moment of reception is extremely important both for the acceptance of the new environment and the knowledge of the person within the accommodation facility;
- ✓ Try, as far as possible, to indicate to these customers a person who may be a reference for them during their stay. This will allow tourists to feel at ease in a shorter period. It is desirable that this person has received a training as an educator.

4.2 *Institutions*

The different institutions involved in the field of project activities can activate some small adjustments on the basis of their institutional tasks. An intervention of a general nature concerns, for example, the realization of specific memoranda of understanding with other organizations which work in the transport sector (railways, port authorities, public transport companies, airport company) aimed at improving accessibility and usability of transport in aid of disabled tourists.

You should also add that many institutions take care directly of museums and / or galleries. It seems quite useful to equip these centers of culture and attraction for tourists of audio guides. These instruments, as well as being appreciated by almost all tourists, can certainly help even tourists with sensory disabilities.

We must not forget also the possibility to make profits contacts with the institutions that have responsibility for the management of the protected natural areas (both marine and land) in order to identify and implement some nature trails accessible and useful for tourists with disabilities.

Often territorial authorities organize and / or finance during the year (especially in summer) cultural events and / or outdoor entertaining. Create an accessible event is not only a question of ethics, it means primarily to raise the quality of the product offered to all citizens and tourists on their territory. When you organize events (sports, culture, etc.) often you organize and plan the intervention considering the only standard audience; it is often

neglected the concept of the personalized service that is always a strong point that highlights the ability of the organization to achieve and satisfy a wide spectrum of demands of citizens and tourists. Just because people with special needs are varied and with multiple interests, all events, shows and celebrations should and will become accessible for everybody that is livable and enjoyable by any person independently from his needs and abilities. You must, therefore, apply in a concrete manner the following principles in the organization of events:

- A. **Autonomy:** the possibility for people with disabilities to move around and take advantage of spaces and services as independently as possible, without having to rely on the help and / or support of third parties;
- B. **Multiplicity of the solution:** Give priority to differentiated communication and design solutions with respect to diversity and human needs researching, as much as possible, multi-optional solutions (text / image solutions, text / voice description, etc.);
- C. **Universality of the intervention:** Finding Solutions "for all" and not "dedicated" and often segregating, respecting the principles of accessibility and of Design for All ;
- D. **Self-determination:** Possibility for the person with disabilities to assess the conditions of accessibility with respect to their specific needs, without having to rely exclusively on "stickers" which are too often simplifying and unclear (need for good communication of information).

The application of these simple principles is quite simple and, at least at an early stage of application, the various institutions should submit them to the various event organizers who have to apply them.

In order for an event to be actually accessible is important that:

- You know that is accessible: report through all means of communication and promotion (website, brochures, posters, leaflets, TV and radio spots, etc.) the level of accessibility of the location and the presence of ad hoc services for usability;
- You can access and you can move comfortably and independently, regardless of the specific needs and / or abilities: all paths and open spaces for public use must be free of architectural barriers, focusing on common pathways and non-discriminatory ones and proposing, where useful and possible, solutions and devices for visitors with sensory disabilities. It is important that pathways and spaces are supported by an appropriate and effective directional signage and guidance;
- You can participate and interact in the proposed initiatives, in a satisfying way, independently by the specific needs

and / or abilities: provide activities, services and solutions, including technology that can facilitate and allow communication and the interaction of all participants;

- You are welcomed and supported by a competent and efficient reception system: privilege a staff with no fears or prejudices towards people with special needs, educate it and train it about procedures, services and measures to ensure the full usability of the event;
- You can, in case of emergency, secure yourself regardless of the specific needs and / or abilities: plan and prepare an emergency plan and an evacuation plan suited to the needs of visitors with disabilities

Consequently, it is useful to underline that for each event there should be :

A. **A proper communication**: it is important to communicate that an event is accessible and that there are the appropriate services. The communication also must be clear and easily available;

B. **Proper management of spaces** : in addition to the absence of architectural barriers, it is necessary to have a good signage communication (orientation, direction, identification of places and activities), that is necessary especially for exhibitions, museums, art galleries, etc. . This arrangement ensures proper access for everyone which can guarantee to all visitors an active and fulfilling experience.

C. **A suitable welcom** : to ensure that the event is an experience not only accessible but enjoyable, rewarding and enriching, it is important that there is a reception staff who can be a point of reference for people with disabilities (with particular regard to cognitive and intellectual disabilities) and who knows the principles of communication and relationship and - of course - can also give information about the event . This should include the presence of the interpreter service LIS

D. **An adequate safet** : safety and evacuation plans must consider the needs of people with disabilities and must be prepared and implemented all the possible solutions to ensure the exodus and safety in case of emergency

From the foregoing, it is quite clear that all the points, set out above, only require a greater attention to the organizational aspects and that the economic impacts (higher cost for the organization of events) are not high. A share of economic resources is increasingly used to communication; the presence of equipment (where provided) is, however, ensured; the security plan is always expected; there is always the reception of visitors in an exhibition , museum, etc..

It is therefore only a little organizational arrangement that must be applied.

A. Communication: the description of accessibility must be technical, precise, punctual and professional in order to be credible, useful and effective. The communication of usability should not be a conventional reassurance, something of "empty" or without reliability, but it should always be a sign, even in the manner and in the instruments, of professionalism and attention of the organizer. The notification must include both information about structural accessibility and services, solutions, measures and initiatives to ensure access to the experience and the full participation of everybody. It is important that the communication of accessibility has declined compared to the various audiences, demonstrating the attention of the organizer and the ability to "think at everybody." To be more clear, here are some simple but important examples of possible communication about accessibility: the structure is devoid of architectural barriers; for visitors in wheelchairs there is an alternative accessible entrance on .....Street ; for deaf people it is scheduled the interpreting service in Italian Sign Language; it is possible to book guided tours for people who are blind; the event is free of architectural barriers, for information call or write nr... or e-mail...; the event is careful to the needs of the public with disabilities, for information on the activated services call the number.... or visit the website . It is essential to use a simple and clear language , adopting a correct terminology and non-discriminatory . It is better to avoid phrases such as differently abled or disabled, and use terms such as people with special needs, disabled visitors, guests who are blind, customers in wheelchairs, deaf audience, etc. . It is important, especially in the preparation of paper-based communication tools, to draw attention to the " readability " of the document , even by people with visual difficulties, carefully choosing font, color contrasts and graphic solutions able to promote readability and understanding of the text .

B. Management of space : it is natural that the location of an event must be accessible, in all its spaces and services, barrier-free and possibly there should be, at least in the matter of furniture, solutions in line with the principles of Universal Design . It is fundamental to exceed the height difference, the overcoming of long distances, the use of the different environments and equipment contained therein by any person. Another key element often overlooked is the presence of a good signage communication (orientation, direction, identification of places and activities) designed, built and positioned taking into account the needs of a wide range of potential visitors (e.g. expand the visual field through the elimination of all the objects that constitute an obstacle to vision; placing the elements of signage at a height that allows the reading by any person, use colors, symbols and texts facilitating the reading, the understanding of the message and then the

orientation) . Avoid revolving doors and turnstiles, in such a case report and provide good access to visitors in wheelchair and / or stroller. Privilege doors with automatic opening. It is important that furniture, even provisional , do not constitute barriers or a significant reduction of the paths. Remember that the cleanliness of the toilets is crucial for all the visitors, but it is essential for blind people, mothers with babies and para or quadriplegic people, for the facility to contrac infections. For some types of events it is recommended to provide toilets with changing table for the change of the baby’s nappy. Look after the arrangement of accessories to ensure their accessibility and usability for people in wheelchairs: toilet paper holder, toilet flushing, lanyard for alarm (must reach almost to the ground), soap, manual or electric towels.

C. Reception : A reception desk with a lower part allows the use by a person in a wheelchair and people of short stature. A good lighting is also important to allow customers with hearing disability to be able to read from the lips of his interlocutor and protection from outside noise. Predict the presence of an educator or a professional educator in the working group of those who carry the welcome and it is a point of reference for people with cognitive and intellectual disabilities is certainly of paramount importance. The sign language interpreter must be present in the host group so that it can accompany visitors who request it from the beginning.

D. Security: the security and evacuation plan must explicitly provide for procedures for the safety of people with disabilities.

EXAMPLES OF EVENTS WITH POSSIBLE MEASURES TO BE IMPLEMENTED

TYPE OF EVENT	SERVICES TO BE IMPLEMENTED TO PROMOTE THE USABILITY AND ACCESSIBILITY
Congresses, conventions, meetings open to the public both indoors and outdoors	Interpreting Service in Italian Sign Language (LIS). Provide for the translation of speech into written text (on big screens, monitors, workstations in default). Organization of the room allowing adequate space between the different row of chairs. Provide for a reception service as well as previously described.
Exhibitions, museums, art galleries	Provide for the audio guide service which facilitates the intervention of the educator both with people with cognitive

	<p>and intellectual disabilities and with everyone. The presence of art workshops is an added attraction of the place both for children and for people with cognitive and intellectual disabilities and sensory impairments. Provide for barrier-free exhibition routes. Pay attention to what previously reported in space management. Provide for the training of sign language interpreters on the exhibition or museum or art gallery. Provide for the presence of sign language interpreters (also by appointment) for people with sensory disabilities. Provide for a reception service as well as previously described.</p>
<p>Traditional celebrations and moments of food product tasting, taste salons</p>	<p>Develop workshops and experiences of taste and smell with an inclusive view for the visually disabled and inspiring and impressive to everybody. Provide culinary (dishes or menus) alternatives for people with intolerances, allergies or specific diets. Provide careful and comfortable solutions to fruition for visitors with special needs (eg, in the case of buffet provide for tables and possibly a table service for the people in wheelchairs, the blind and the elderly; report the ingredients of the dishes on the menu or with appropriate labels). Provide for a reception service as well as previously described.</p>
<p>Widespread and / or itinerant events</p>	<p>Provide for favoured and diversified solutions about mobility (electric scooters, club car, joelette, bikes with trailers or child seats for children, "manual" bicycles for people in hand-bike wheelchairs,</p>

	rickshaws, tandems) and, if so, the possibility of service transport facilities for people in wheelchairs. Provide for a reception service as well as previously described.
Concerts, music and sporting events	Provide spaces for guests in wheelchairs that are comfortable and allow a good vision. Think of solutions that transform the acoustic communication in visual and vice versa. Provide for a reception service as well as previously described.
Film festivals, theatrical performances, etc.	Provide for subtitling systems or sound translation into captions for deaf and solutions for vocal description for blind people, even including the use of new technologies. Provide for a reception service as well as previously described.

SECOND PART: THE BEST PRACTICES IDENTIFIED
Giovanna Da Molin, Francesco Guaragno, Maria Federighi

5. The best practices

Herein the best practices, the actions and the tools most significant in different European contexts have been pointed out, in order to promote the accessible tourism.

The main goal is sharing experiences and information, through a mutual learning and collaborate to create and promote a Culture of Accessibility, a wider civic awareness and understanding of mobility and access needs in all tourism sectors.

The main challenge has been to go deeper into the recognition of the best examples in different European countries and into the analysis of every need of disabled tourists, to provide a basis on which implement the information exchange between various countries for a wider sharing .

Taking into account the European Disability Strategy 2010-2020², the objective is in step with the last declaration of the First UNWTO Conference on Accessible Tourism in Europe (2014), which aims to improve the quality, the sustainability, the competitiveness in accessible tourism, paying serious attention to the cultural heritage, the environment and smart technologies³.

The positive implications have to be considered both as an accessibility increase in favour of disabled people with specific needs, and as an important economic opportunity in tourism sector and for the purpose of realization of policies and strategies for the development of accessible tourism and of the social inclusion of everyone⁴.

5.1 *The best practice in the accessible tourism*

The concept of "best practice", spread all over the world, means the method which has been chosen to the realization of a project and which have demonstrated efficacy, therefore it could be taken

---

² European Commission: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:en:PDF>.

³ World Tourism Organization, UNWTO, San Marino Declaration on Accesible Tourism (San Marino- November 19th-20th 2014) available on the website: <http://media.unwto.org/press-release/2014-12-03/san-marino-declaration-calls-universal-accessibility-tourism>; World Tourism Organization (2015), UNWTO Annual Report 2014, UNWTO, Madrid, p. 30 ff., available on the website: http://dtxtg4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_annual_report_2014.pdf.

The accessible tourism is also known as "Access Tourism", "Universal Tourism", "Inclusive Tourism" and "Barrier-free Tourism". A correct definition is provided by the Takayama Declaration- Appendix, UNESCAP, 2009, where accessible tourism means "tourism and travel accessible to all people, with disabilities or not, including those with mobility, hearing, sight, cognitive, or intellectual and psychosocial disabilities, older persons and those with temporary disabilities".

⁴ Buhalis D., Darcy S. (ed. by) (2011), Accessible Tourism: Concepts and Issues, Channel View Publications.

as an example to be transferred in other project with similar objectives⁵.

A process to become a best practice must to be *effective* and *working*, so that it represents a *quality brand* and constitutes a *milestone* from which to take advice and elements to be *transferred* in whole or in part in further different contexts.

Bearing this in mind, through the knowledge, the analysis and the choice of the best practices in the European accessible tourism it is intended to give a wider framework on the issues faced by this project and therefore to foster discussion on several experiences so that we can stimulate and launch exchanges of practical cases, solutions and ideas that ought to be transferred everywhere, even though with the awareness to act in diverse contexts.

5.2 *The efficacy of a best practice*

To get to the final consideration that an experience could be taken as an example and it could be constitute a best practice in the accessible tourism improvement in favour of disabled people, we analysed the project in all its aspects, trying to bring out those possible positive factors that made it effective in results, with a remarkable impact and sustainability with relation to the surrounding environment.

The context of a best practice process in accessible tourism includes not only disabled people, as prior stakeholders, but also the entire population, the public institutions, the privates, the third sector- which plays a leading role in the European economy, combining profitability and solidarity- the businesses, the tour operators, sometimes triggering unexpected positive results and contributing to the economic growth of the area.

Therefore a best practice is good because of the efficacy of results, the internal quality contained inside the praxis and the answer offered to the request of an expressed need.

Within the positive elements for the fulfilment of a best practice in accessible tourism we have considered for instance:

- construction of barrier-free buildings, facilities and public transport;
- promotion of incentivization to mobility of disabled persons, even when they are accompanied by their families or others;
- increasingly application of ICTs, customer oriented⁶ and then self-centered⁷;

---

⁵ Vescovo F., (ed. by) (2002), *Progettare senza barriere*, DIC, Dipartimento Informazione e Comunicazione, Università di Siena.

⁶ For a more focussed glance paying attention to each experience cf. Neuhofer, B., Buhalis, D., Ladkin, A. (2015), *Smart technologies for personalized experiences: a case study in the hospitality domain*, *Electronic Markets*, Vol 25(1).

⁷ A good practices broad report on tourism through new advanced ICTs was

- considerable investment in technological innovation applied for an information production in Braille or LIS language system, audio-guides, integrated platforms, use of social media, mobile and tablet app⁸;
- make a powerful networking and partnership among all the stakeholders and suppliers, in order to create a stronger engagement of local investors and businesses beyond the public sector;
- creation of holiday and leisure services and facilities in favour of disabled people, to facilitate their social inclusion (e.g. specific sports courses and cultural activities, who support for the dissemination of the accessibility cultur for everyone);
- participation and commitment of the whole of the citizens;
- educational and dissemination program on the accessibility culture mostly aiming at schools and people with no particular needs;
- an award creation system on this issue, through the flag, label and award assignment to give more visibility and advertising to the best experiences, triggering a desire to emulate;
- education and training of qualified personnel;
- new jobs creation⁹;
- promotion of external actions at international level in the difence of disabled people's rights.

Bearing positive factors and achievements is of considerable importance the

the ability of the actors involved in the process have had in establishing a follow-up, or rather the good practice continuity over time, so that experience which has succeeded should not find itself isolated in time and space.

This is possible through a constant commitment to quality, to a new services and tools implementation and to an enlargement of the reference network¹⁰, according to the integrated chain of accessibility.

---

made by Bournemouth University's E-Tourism Lab, coordinated by Professor D. Buhalis and PhD Researcher Z. Yovcheva, in collaboration with Digital Tourism Think Tank and in partnership with Yahoo. The document is available on the website: <http://thinkdigital.travel/wp-content/uploads/2013/04/10-AR-Best-Practices-in-Tourism.pdf>.; moreover the publication: Yovcheva, Z., Buhalis, D., Gatzidis, C. (2012), Smartphone Augmented Reality Applications for Tourism, e-Review of Tourism Research (eRTR), Vol. 10, No. 2, 2012.

8 Buhalis D., Wagner, R. (2013), eDestination: International best practices of tourism technologies and application, Tourism Tribune, 2013, 28(1):3-6.

⁹ EU, DG Enterprise and Industry (DG ENTR) (2014), Economic impact and travel patterns of accessible tourism in Europe: final report.

¹⁰ The potential for enhancing and broadening of network and of collaboration and contamination platforms is a fundamental objective, cf.: Mistilis, N., and Buhalis, D. (2012), Challenges and potential of the Semantic Web for tourism, e-Review of Tourism Research (eRTR), Vol. 10, No. 2, 2012.

The best practice's examples follow some fundamental requirements to be also useful to dissemination, that is:

- transferring practical knowledge by encouraging the multiplier effect;
- promoting social integration of persons with disabilities and fostering the independent living;
- achieving the objective of the best self-determination (autonomy).

A good practice should be owning these key-standards:

- innovativeness, or rather the capacity of the model to produce new solutions, creative and qualitatively relevant;
- transferability, or rather the ability of the project to be transferred in presence of similar issues and needs in other analogue contexts;
- sustainability, in other words, the model orientation, in a perspective view, towards existing resources or its ability to generate new resources itself.

5.3 *The value chain in accessible tourism*

The person with disabilities, from the desire to go on holiday to its effective

realization and comeback from the chosen destination, often is forced to deal with several obstacles, as well as the finding of first information specific to his needs, so that he comes under dissatisfaction and humiliation from the outset and he could give up completely to the holiday, only having a partial enjoyment of the leisure time.

When a disabled subject goes on holiday he brings preexisting chronic health conditions- progressive or terminal- so that the journey together with the holiday represents a knowledge opportunity, a resting and socializing moment with family and friends. These experiences can be lived as some kind of adventure, with difficulty situations and embarrassment, that make the experience less enjoyable than expected.

The disability condition is connected to a scenario of the journey's process, frequently lacking on various aspects:

- lack of facilities and specific services;
- lack of information to plan the trip and to travel;
- lack of rules and a strong control by public institutions;
- lack of consideration by private sector.

Hence the concept of accessibility chain¹¹, which needs to be considered in close continuity and sequence of all the elements of a holiday: preparation, journey and homecoming, according to the

---

¹¹ Buhalis D., Darcy S. (ed. by) (2011), *Accessible Tourism: Concepts and Issues*, Channel View Publications, p. 312; Spescha, G., Reutimann, J. (2013) *Sustainability Matters: Discovering Sustainable Tourism*. Inrate Sustainable Investment Solutions, cf.:

<http://www.inrate.com/Inrate/media/Documents/Sustainability%20Matters/13-09-05-SustMatTourism.pdf>.

requirements of accessibility, the reliability of information and the experience's quality (Fig. 1).

In particular the first part of the chain is constituted by the pre-trip phase, or rather the travel arrangement (holiday planning, booking by travel agencies, tour operators or individual online booking).

The journey itself is the second part of the chain of accessibility and contains the transport system (airports, ferry, car rental, trains, shuttles, bus), accommodation facilities and their receptiveness (hotels, agriturismo, lodges, campsites), restaurants, excursions and leisure facilities (cultural events, sightseeing tours, sports events, shopping), tools for communicating, health centers close to holiday resorts etc.).

The last part is the homecoming after the holiday. This is the moment, although after the actual experience, when the disabled tourist reflects calmly and peacefully on the holiday spent.

Therefore it is a valuable step in the chain, while a negative evaluation produces the loss of customer, which will go towards a new destination. This is useful in order to analyze the errors, to improve the QoS and even to indicate any services getting worse in the quality.

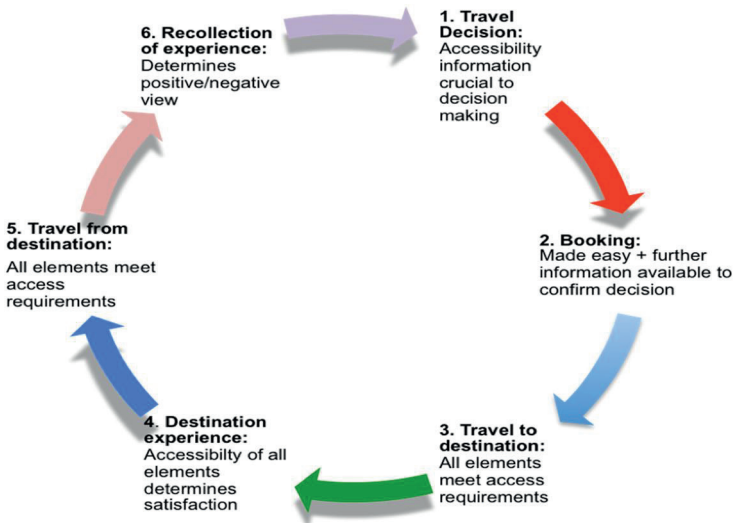

Fig. 1: The accessible journey of the disabled tourist- adapted by Lane M. (2007), The visitor journey: the new road to success, International Journal of Contemporary Hospitality Management, 19 (3).

The tourism to be called accessible should consider and cover all stages of the value chain: from better information and booking services, public transport, to goods and services provided at the

final destination (reception, accommodation, restaurants, related activities), considering the chance to stay in touch with suppliers of structures and to express their opinion in order to ensure accessibility across the whole chain of travel with neither breaking up nor travel stoppages which may arise distress, frustration and discomfort in disabled tourist and his companion.

The accessibility chain requires the involvement of the whole tourist sector with no presence of accessibility isolated cases¹²: it has a beginning and a circular regenerating end, in accordance to the morphogenetic society¹³. In fact customer's positive opinions and judgments on holiday can determine the return in the future to the same place, contributing to the development of more expertises and knowledge in the field of accessible tourism.

---

¹² Buhalis D., Darcy S., Ambrose I. (2012), *Best Practice in Accessible Tourism: Inclusion, Disability, Ageing Population and Tourism*.

¹³ Archer M. (1995), *Realist Social Theory: The Morphogenetic Approach*, Cambridge University Press, Cambridge.

6. The European best practices in accessible tourism

We chose contributions from diverse European countries and cities, providing an overview of the legislative, political, cultural and technological challenges in accessible tourism and indicating the ways in which these challenges were conducted in a strategic and practical manner on the territory¹⁴.

Good practices characterized by big and small changes have increased the accessibility and offered more inclusive tourism products and services, providing more benefits to all stakeholders. All the mentioned experiences were guided by common goals.

The analyzed excellent cases regard experiences of countries, regions, islands, towns or cities, specifically:

1. England (UK)
2. Arona (Canary Islands)
3. Askersund (Sweden)
4. Salzburg (Austria)

6.1. VisitEngland

VisitEngland is the National Tourist Board for England for promoting tourism, established in 2009 and now a non-governmental organisation operating within a framework agreed with the sponsoring Government department, the Department for Culture, Media and Sport (DCMS). The Board also monitors the organisation's performance against targets agreed with DCMS¹⁵. VisitEngland works with industry also, to safeguard the sector's successful and sustainable future, and develop the visitor experience across England. It plans the national tourism strategy, grows the value of tourism in England and provides advocacy for the industry and visitors. The work is underpinned by robust research and customer insights.

The website section "Access for All" has been created for disabled visitors traveling alone or accompanied. Here you can download mini-guides according to four different types of tourist routes: accessible coastal breaks (Brighton and Margate), accessible countryside escapes (Peak District and Northumberland), accessible city breaks (Lincoln, Nottingham and Birmingham) and a complete guide of accessible England.

The accessible coastal breaks guides contain useful information for the trip planning and provide a national scheme according to four

---

¹⁴ Buhalis D., Darcy S. (ed. by) (2011), *Accessible Tourism: Concepts and Issues*, Channel View Publications.

¹⁵ VisitEngland has been established in April 2009 as a key recommendation of the British Tourism Framework Review (BTFR). After several years without its own agency, it was considered that England required a national tourist board just like Scotland, Wales and Northern Ireland. They are now a non-governmental organisation supported through a grant from the Department for Culture, Media and Sport (DCMS). <https://www.visitengland.com/plan-your-visit/access-all>.

kinds of disabilities, giving the opportunity to users to check with confidence and evaluate their own condition before the holiday booking.

The accessibility key, or the NAS (National Accessible Scheme), decodes icons indicating the mobility criteria. It contains labels to identify older and less mobile guests, part-time wheelchairs users, guests with hearing loss, visually impaired guests and it is useful to the user to meet his own level of accessibility in order to adapt as better as possible his own condition with the type of holiday, services and facilities¹⁶.

Guides contains precious information on: tactile maps, accessible hotels and tourist attractions (museums, galleries, theatres, concert halls) with staff members completed disability awareness training, accommodation and attraction have been audited by a professional access advisor and received a mystery visit from guests with accessibility requirements. Moreover guides contains booking of audio and tactile tours, places of accessible beaches and parking, wheelchairs rental near to beaches and museums. Facilities and accessibility standards comes from the continuing collaboration between the tourism industry and VisitEngland.

The incentive to download the mini-guides is the opportunity to win an accessible break holiday for the visitor and his companion, including free entrance to a show and travel across the city with public transport.

Moreover, through the registration on the site, VisitEngland increases its own database of users, so that it can develop new information to improve the services quality and provide proper answers to the needs of everybody.

The website, in partnership with VisitBritain, VisitLondon, VisitScotland, and VisitWales, gives the chance to have free access to all downloads and guides in pdf are also available in audio MP3. Furthermore it is possible to download the brochure "Easy to Do it" and "One Step Ahead".

The synergy of collaboration between the different institutions provides policies to foster disabled visitor's mobility on national Railways, where the passenger with an adult has the opportunity of discounts compared to standard fares.

VisitEngland, in partnership with other organizations and the British tourism businesses, works to provide accessibility in the following ways:

- growth of information on tourism products (places to stay, attractions and events) which increase the national database through the small and medium enterprises cooperation in the UK tourism sector. Information on tourist accessibility is also

---

¹⁶ The National Accessible Scheme is available on:
https://www.visitengland.com/sites/default/files/visit_england_8p_p_final_0.pdf

- crucial for the disabled visitor during the process of planning and decision-making of a holiday;
- request for a declaration of accessibility, or a faithful description of services and facilities for people with disabilities, according to the NAS criteria, offered by all providers of accommodation and restaurants inside the VisitEngland circuit;
  - implementation of a National Accessibility Scheme, allowing a self assessment of the quality services;
  - promotion of tourism businesses through broader channels of national and international communication;
  - recognition of Excellence Awards for the company's achievements, which have increased the brand quality assurance.

This experience proves that when businesses adopt a sensitive approach to accessibility, benefits can occur both for visitors and for the businesses themselves, by implementation of the quality services and of the holiday experience. It shows that the concept of accessibility means not only the overcoming of architectural barriers but also a fast and easy finding of truthful and careful information, essential for visitors with disabilities and special needs.

6.2 The case Arona in Canary Islands

Arona is a municipality in the southern part of the island of Tenerife in the Canary Islands and it has a pleasant climate with temperatures ranging from 20 to 25 degrees Celsius. Since '60, Arona is a popular choice for thousands of tourists with reduced mobility throughout the year. In fact in 1957 the arrival of Scandinavian visitors marked the start of the municipality's tourist industry and since then, Arona has worked hard to eliminate the barriers of everyday life.

Nowadays Arona is known for its beautiful and accessible beaches, mostly by Spanish, English, German, Sweden and Norwegian people.

Arona has gradually developed a barrier-free city and the surrounding has become a favorite destination for disabled visitors¹⁷.

At the beginning this tourist vocation has committed the local authorities through an Access Plan, born in 2001, which is constantly updated and implemented, involving companies and encouraging the collaboration of visitors.

Currently the Access Plan is not an isolated project but has been incorporated into the broader Arona Integral Accessibility Plan.

---

¹⁷

http://www.arona.travel/portal/turismo/l/doc_d11_v6.jsp?codMenu=1280&codMenuPN=1088&language=it

An Arona's good example such as a barrier-free place to live in is the 7 km long barrier-free promenade, the longest in Europe, a wide offer of accessible hotels, leisure activities, sports adapted to people with disabilities and, of course, accessible beaches, discos, shopping center: all together make Arona one of the most chosen holiday destinations by thousands of impaired tourists.

Among the most popular beaches Playa de Los Cristianos offers two fully accessible areas thanks to the collaboration agreement between SINPROMI company (Island's Promotion Society for the Handicapped) and the Arona Council.

Arona offers two totally adapted beaches, Las Vistas and Los Cristianos, with barrier-free facilities and services (including personal service and amphibian chair, sports adapted events and a trained staff).

Into the integrated systems, transport is another area covered and includes some specially designed taxis labelled 'Taxis para todos' - providing the service throughout all the Tenerife island, car adapted rental companies and the island public bus service, which has introduced 136 new buses with low platforms, reserved places and electric ramps to make it easy for wheelchair access. Tenerife South airport also offers first class so for those who require it, request assistance at least 48 hours before flight.

The Access Plan also provides training activities to create a trained staff in the diverse needs of the disabled, through the implementation of courses focussed on:

- increasing awareness of accessibility;
- training and specializing the hotel, restaurant, beaches and shops staff, as well as entrepreneurs, customer assistance services, engineers, architects and construction companies.

The free download Arona's Barrier-free Tourism Guidebook is based on identification of criteria to measure the accessibility level of all tourism products and services with three different colours: adapted-accessible, practicable and inaccessible- with barriers¹⁸. Attribution of labels regard beaches, hotels, shopping centers, public transport, theaters, museums, historical buildings, bars, restaurants, discos, cyber cafe, parking, lift, solarium, swimming pools, sports etc.

The key factors have made this experience worthy of becoming a good practice are as follows:

- continuous updating and implementation of the Integral Access Plan;
- monitoring of accessibility levels thanks to the support of specialized technical personnel;

---

¹⁸ Arona Barrier-Free Tourism Guidebook available on: http://www.arona.travel/portal/RecursosWeb/DOCUMENTOS/1/12_10029_1.pdf.

- cooperation and wider participation of disabled tourists;
- commitment of tourism sector;
- benchmarking, or rather the study and comparison with further experiences, in order to learn to avoid mistakes already occurred and to gain positive results.

6.3 Askersund (Sweden)

The Municipality of Askersund is located in Örebro County in central Sweden

with a total population of about 11.152 inhabitants and a extended arcipelago of 250 islands of different dimensions. The town has worked with accessible tourism in a business oriented perspective, to develop accessible tourism and create new employment in the tourism sector.

In the last years Askersund has adapted the old town to the modern requirements, making it more accessible for everybody, families and people with disabilities.

Town is constantly committed to review and monitor accessibility of the most important public buildings and the most popular tourist itineraries.

The check for dissemination of accessibility has been included in an Action Plan and every year considerable resources have been allocated¹⁹.

In recognition of the commitment Askersund has received the 7th Flag of Towns and Cities for All from the Foundation Design for All Award for seven consecutive years, from 2008 to 2013²⁰, highlighting the power of solidarity and collaboration that has brought the town to the Flag.

The City Council implements accessibility and Design for All Foundation is built into the daily schedule, and effectively crosses the different agents involved in the construction of the city's municipal officers, politicians, citizens, businesses, etc .

Some of the actions assessed and validated by Design for All, which took place in the last years were aimed at making a strong effort to adapt services for citizens and passengers with different needs and there is an ongoing process to adapt buildings and services to become accessible for citizens and visitors: Herewith some actions to adapt services for citizens:

- improvements in the facilities of the nursing home Norra Bergen.
- continue work on the Town Hall website more accessible and user friendly for all citizens and visitors, such as incorporating "Speaking web" service.

¹⁹

See:

<http://www.visitaskersund.se>;
<http://runtvattern.se/askersund/?lang=it>;
http://www.emagin.se/v5/viewer/files/viewer_s.aspx?gKey=b5vkj0v0&gInitPage=1.

²⁰ Activities and objectives of Design For All Foundation and definition of criteria for best practices are available on: <http://designforall.org/objectivescategories.php>.

- improving acoustics in schools and school education centers, as well as methods and tools to support students with learning difficulties.

- in the social sector Askersund has implemented a support service 24 hours to citizens, families and staff of the centers and in the field of civil society is to highlight the efforts of the association of local history, constructing a new building and other actions, with the voluntary work of the members of the association, so that more people and children can enjoy the facilities and the natural environment.

Askersund with historic wooden architecture, open-air museums, a picturesque little harbour, beaches, many nature reserves and hiking trails has worked for accessibility with interventions also in tourism sector.

Nature tourism prefers boat tours, canoeing, activities such as fishing and tours around the city. Askersund owns accessible hotels, bed and breakfasts, historical and naturalistic itineraries, and boat cruises in the archipelago are accessible to everyone.

Interest towards a better accessibility of the area has been carried out not only by the town but also by private businesses who received the positive outcomes in the economic commitment in favor of accessible tourism.

In Askersund the action plan of promoting accessible tourism has been supported by using new technologies in playful activities of "geocaching" with GPS. This sport 2.0, born in USA in 2000²¹, is defined as "the high-tech treasure hunt of the new millennium". The play is based on looking for containers (caches), hidden in the area by other geocachers, discovering beauties and curiosities in the territory and giving geocachers a chance to visit places often beyond the usual tourist circuit, but equally characteristic²².

Before leaving the tourist geocacher usually plans the visit, making a list of caches can be found around the area to visit once he arrive on site.

In Askersund tourism and advanced technology were fully matched, so they have generated a real parallel tourism, *the geocaching tourism*.

Regarding the businesses oriented approach and the rapidly growing awareness about accessible tourism among the tourism entrepreneurs in favor of special services for those who have special needs, some of the private investors who acquired full awareness

---

²¹ This website provides a wider story of geocaching: <https://www.geocaching.com/about/history.aspx>.

²² Geocaching in Italy: Enrico Ferro, Alice Ferretti e Alberta Pierobon, *Allarme bomba, evacuata piazza dei Signori. Ma l'ordigno era un gioco* in *Il Mattino di Padova*, 24 gennaio 2015. In Italy there are geocaches in Turin along the Po riverside, in Rome inside Colosseum, in Pisa around the Normal School, in Milan around the Castello Sforzesco, in the Island of Capri and in Tuscan countryside, particularly in Chianti.

of the advantages of accessible tourism have been the owners of the vessel M/S Wettervik. The purpose of the private investors was to provide a boat capable of receiving every tourist, opening up horizons even to those with disabilities.

During the reconstruction of the boat in winter 2005 and 2006 the initial investment for better accessibility was approximately twenty thousand Euros mainly for the installation of an elevator- to bring down even greater wheelchairs in the salon- a broader gang plank, elimination of thresholds and other tools for structural adjustment facilities; presently it accommodates up to 30 seats with wheelchair and it is equipped with handicap toilet and a radio wave for hearing aids.

After the first season M/S Wettervik has proved to be an investment that paid off also contributing to spread positive effects on accessible tourism in the surrounding area and becoming an favourite attraction for everyone, encouraging the progressive commitment of other entrepreneurs in the tourism sector²³.

The Wettervik's experience is closely related to the accessibility example of Grönön island in Vätterns archipelago²⁴. These cases has stimulated further investments in the region in favor of accessible tourism, regarding transport, cruises, day trip, accomodation, restaurants, excursions, shops and parking.

Through the available tools and the method of participation and strong commitment of the those involved and the whole citizens, Askersund is becoming a more and more popular destination accessible to all the tourism targets and it represents a good example for other realities similar goals.

Hence the experience demonstrates the commitment for a better accessibility, the participative methodology and the use of hih-tech can be an economic opportunity for everybody.

6.4 Salzburg (Austria)

Salzburg was the birthplace of 18th-century composer Wolfgang Amadeus Mozart and "Old Town" (*Altstadt*) is internationally renowned for its baroque architecture and is one of the best-preserved city centers north of the Alps. It was listed as a UNESCO World Heritage Site in 1997.

Salzburg is a good practice so that it has received from the European Commission the EU Access City Award 2012. It has demonstrated a strong commitment to implementation and dissemination of accessibility for disabled people.

The accessibility systems has integrated in the urban context 4 main areas:

---

²³ Regarding Wettervik vessel: <http://www.wettervik.se>.

²⁴ Grönön island has been connected to Wettervik vessel through handicap toilet and wooden deck spread over large parts of the island with projections out over the water and also into the woods.

- ✓ built environment and public spaces;
- ✓ transportation and related infrastructures;
- ✓ information and communication;
- ✓ public institutions and services.

Information and advanced technologies have been used for communication and strengthening collective participation, through the method of direct participation of people with disabilities²⁵.

The label attribution system is based on three labels for seven different categories of disabilities concerning both accommodation (certificated bed and breakfast, five-star hotels and lodges) and restaurant that the other services in the city.

The city and its public spaces were equipped with lowered pavements for the disabled and guiding strips.

Moreover, acoustic signals have been placed and historic buildings, parks and public toilets have been made accessible. The Salzburg TOUL, a Tactile Orientation and Guidance System for the Blind and Partially Blind, has been set up at cross- roads, crossings, squares, bus stops and impor- tant public buildings, in order to facilitate mobility of visually impaired people.

Transportation area for accessibility have taken into account low-floor buses and trains, extendable ramps, wheelchair accessible, guiding strips for the visually empaired lower ticket machine, accessible parking and special services in Salzburg airport. To get to the airport the city bus which runs between the airport and the Railway station offers free transport of wheelchairs and is mostly equipped with a wheelchair ramp.

Before the landing or take off passenger find all service information he may need on a free download layout map and he can book in advance a free pick up service from three pick up points²⁶.

The integrated accessible system has included even Seeham beach in the surrounding, which has been made accessible to disabled with lower sidewalks and guiding strips, wheelchair rental and a pool lift for disabled people to make sure that even for wheelchair-users it is possible to enjoy water²⁷.

Information and communication has been implemented by using the official website and possibility of registering in order to have the most updated information on tourism services and products and

---

²⁵ The official tourism platform for accessible tourism in Salzburg also contains the surrounding areas: <http://www.salzburgerland.com/en/nohandicap/index.html>.

²⁶ See: <http://www.salzburg-airport.com/en/passengers-visitors/airport-services/barrier-free-travelling/>.

²⁷ Concerning Seeham beach and related activities, services, facilities accessible to disabled: <http://www.seeham-info.at/index.php/en/wasserparadies/strandbad>.

to free download the "Barrier-free Life Guide" with a digital city map and the app for mobile phone and tablet²⁸.

The public institutions and services sector have established a Disability Advisory Board with the aim of optimise the living situation for people with disabilities, a consulting centre for barrier-free building, the constant organization of workshop between architects, engineers and supervisors.

The Disabilities Advisory Board works in close collaboration with the city administration to organize various projects and to support barrier-free constructional measures, also providing studies and researches in the field. For example it promoted the awareness project: "From a Different Point of View", an educational and awareness-raising program (Fig. 6) and other campaigns through videos, photos, posters, postcards, trailers, interviews, self-assessment, sharing on social media. The project firstly was carried in 1999; since then, the project has been conducted at numerous other schools, municipalities, administrations, and businesses. Since 2001, it is included in the standard teachers' training curriculum at the Salzburg Pedagogical College, and since 2003 also in the training of municipal bus drivers.

The City and Disabilities Advisory Board, in collaboration with experts and disable people, provides ongoing special-needs awareness coaching at schools and the teacher's training college, in order to increase the awareness of disabilities towards teachers, public transport employees and airport staff.

Coaching includes the experiential workshop simulating the special needs of persons with disabilities through the learning method of *experiential learning*, with a strong participation on an emotional, cognitive and sensorial level and providing a reflection space, both individual and as a group on the experience.

The good practice of Salzburg is characterized by:

- ✓ long-term strategic planning of programs and projects;
- ✓ operative implementation of measures for accessibility;
- ✓ active participation and close cooperation between citizens, public institutions, the third sector, private businesses and disabled people for decision making, proposals and reference schemes;
- ✓ win-win-win situation between citizens, operators and visitors in order to consider accessibility as well as a social and economic chance;
- ✓ effective communication and informazione;
- ✓ quality and sustainability of results;
- ✓ achievement of an excellent level of awareness and social inclusion.

---

²⁸See: <http://www.salzburg.info/en/service>; https://www.stadt-salzburg.at/pdf/salzburgs_einreichung_zum_access_city_award_2012.pdf

Conclusions from this study regard the actions of every institutions, organizations and businesses which tent to improve the accessibility with social, economic and cultural positive results.

The best practices represent an opportunity of sharing experiences, transferring and learning from mistake and good examples. The study findings from different countries show that accessible tourism is considered a valuable business opportunity. Yet, in order to ensure future growth, it is anticipated that the industry needs to improve its coordination efforts, particularly through public-private partnerships and on local and regional level. Accessible tourism requires long term commitment. Enhancement of services and infrastructure is an on-going task, which requires technical and financial resources as well as human resources and knowledge. To ensure the sustainability of the development process and a professional approach, it is useful to assign a dedicated work unit or coordinator within the management structure of tourism organization with appropriate resources, particularly in terms of budget and time allocated to this role.

Based on the European good practices from more than a decade of development of accessible tourism, there are some golden rules that could be identified and to learn from, in order to support and speed up the process for accessible tourism for all. It is still necessary to continue to work to develop accessible tourism in terms of development and transfer of knowledge and know-how in transnational cooperation in the context of accessible tourism in European projects and initiatives.

PART THREE: THE ROUTES

Metropolitan City of Bari, Province of Lecce, Western Greece
Region

7. The routes identified by the project N.O.BARRIER

The methodology and the best practices identified were shared with the whole partnership. Such a sharing has allowed the Metropolitan City of Bari, the Province of Lecce and the Region of Western Greece the identification of some accessible routes for tourists with disabilities.

State/Italy > Area/Metropolitan City of Bari > Route/1.1 City of Bari

1 > BARI ITINERARY *The city of Saint Nicholas*

Places to visit > 1.1 City of Bari

Things to do > culture / parks / sea / sport / shopping

Where to sleep > hotels / agriturismo / b&b / villages / camping

Facilities > eating / transport / ATM / touristic information / toilettes / parking

Health facilities > healthcare tourism / medical service / hospitals / emergency / dialysis centres / thalassemia centres / haemophilia centres / pharmacies / parapharmacies

PLACES TO VISIT > 1.1 CITY OF BARI

INFORMATION > *The city of Bari is known for being the city where the relics of Saint Nicholas lie. Such privilege made Bari and its basilica one of the Orthodox Church's favourite centres in Western Europe. The historic centre of the city, known as "Bari vecchia" (old Bari), is imbued with a thousand-year old history and contrasts with the nineteenth-century Murat district, characterized by an orderly grid layout, which best interprets the city's commercial tradition. The modern part of the city, instead, which developed beyond the Murat district, is less regular, due to the rapid urban sprawl of the second post-war period. Bari enjoys very good connections: the A4 highway, Ferrovie dello Stato railway connections from Rome, Milan, Bologna and the Adriatic railway line (the railway station is accessible), an airport (Karol Wojtyła) and a port that, besides connecting Bari with Greece, Albany and Montenegro, is a berth point for many cruise lines. In particular, it is worth noting the presence of a very good connection system between the airport and the railway station (both by train, managed by Ferrovie Bari Nord,*

having an accessible station and modern and accessible trains, and by bus, not accessible. Of course there is also the taxi service). It is also important to notice the presence of a 2,5 km-long tactile paving for blind and visually impaired people: it starts from the central station and branches out into a closed circuit including the main streets of the city centre: via Crispi, via De Rossi, Corso Vittorio Emanuele, via Argiro, via Prospero Petroni. It should be noted that there are no acoustic warning devices in traffic lights, so in several points pedestrian crossing is quite difficult. Moreover, the path shows some interruptions, nonetheless it represents an important aid for accompanied blind people, whose presence should not be overlooked. Finally, it is worth noticing the presence of car parks specifically dedicated to disabled people in all the parking areas of the city centre.

Things to do >

culture > 1. Central Station / 2. Via Sparano / 3. Mincuzzi Palace / 4. Piccinni Theatre/ 5. Fizzarotti Palace/ 6. Ferrarese Square/ 7. Mercantile Square / 8. Del Gesù Church / 9. San Nicola Basilica/ 10. San Sabino Cathedral / 11. Santa Scolastica Church / 12. Swebian Castle / 13. Margherita Theatre/ 14. Petruzzelli Theatre/ 15. Provincial Picture Gallery

parks > 1. 2 Giugno Square / 2. San Francesco pinewood / 3. Perotti Park

sea > 1. San Francesco beach / 2. Il Trampolino beach / 3. Pane e Pomodoro beach / 4. Torre Quetta beach / 5. Il Trullo beach / 6. Baia San Giorgio beach

sport > 1. Swimming, at the Public Swimming Pool

shopping > 1. Prada / 2. Douglas Profumi / 3. Hermes Boutique / 4. Michael Kors / 5. Sephora / 6. Gucci / 7. Trussardi / 8. Luis Vitton / 9. Emporio Armani / 10. Hogan / 11. Libreria Feltrinelli / 12. Libreria Laterza name / 2.name / 3.name / 4.name

Where to Sleep >

hotels > 1. Grande Albergo delle Nazioni***** / 2. Hotel Sheraton Nicolaus Bari**** / 3. Hotel Palace**** / 4. Hotel Villa Romanazzi**** / 5. Hotel Boston*** / 6. Hotel Hilton Garden Inn**** / 7. Hotel Majestic Bari**** / 8. Hotel Parco dei Principi**** / 9. Hotel Excelsior**** / 10. Hotel Leon D'Oro**** / 11. Hotel Rondò*** / 12. Hotel Terranobile Metaresort****

agriturismi > 1. I tre Camini nome agriturismo / 2. nome agriturismo / ...

b&b > 1. Bari Murat / 2. Borgo San Nicola / 3. Dolci Notti / 4. Le tre Sorelle / 5. Interno 3 / 6. Mari di Puglia / 7. Simpson 1. nome b&b / 2. nob&b / ...

villaggi > 1. Baia San Giorgio****

camping > 1. Baia San Giorgio

Facilities >

eating > 1.McDonald's / 2.Ai 2 ghiottoni / 3.Osteria delle Travi / 4.La Cecchina / 5.Biancofiore / 6.La Pignata / 7.Terranima / 8.Da Paolo / 9.Taverna Verde / 10. Bella Bari / 11.Tabit

transport > 1.train station / 2.bus station / 3.taxi station / 4.car rental / 5.airport / 6.seaport

ATM > 1.on Corso Vittorio Emanuele / 2.in San Sabino Cathedral / 3.on Via Putignani

touristic information > 1.tourist information office in Aldo Moro Square / 2.Touring Club Italiano on Via Melo

toilettes > 1.at McDonald's / 2. In the University of Bari / 3.at Feltrinelli book shop/ 4. in the San Nicola Basilica

parking > 2.Park&ride Pane e Pomodoro / 2. Park&ride Corso Vittorio Veneto / 3. Park&ride Largo 2 Giugno
1.at...

Health facilities >

healthcare tourism > 1.at the Port of Bari

(from 15.6.2014 to 15.9.2014)

medical service > 1.Bari-S. Spirito / 2.Bari-San Paolo / 3.Bari-Triggiano / 4.Bari-S. Spirito / 5.Bari / 6.Bari / 7.Bari / 8.Bari-Torre a Mare

hospitals > 1.Bari-Policlinico / 2.Bari-Di Venere / 3.Bari-San Paolo / 4.Triggiano Bari - F. Fallacara

emergency > 1.Bari-Carbonara / 2.Bari-S. Paolo / 3.Bari-Triggiano / 4.Policlinico Bari

dialysis centres > 1. Bari-Di Venere / 2. Triggiano Bari - F. Fallacara

thalassemia centres > 1. Bari-Policlinico / 2. Bari-Policlinico / 3. Bari-Policlinico

haemophilia centres > 1. Bari-Policlinico
pharmacies > 1. Antuofermo / 2. Balenzano / 3.Bellisario / 4.Brescia / 5.Caivano / 6.Calabrese / 7.Calò / 8.Cavallo / 9.D'Ambrosio / 10.Della Posta / 11.Fabbroni / 12.Einaudi / 13.Fantozzi / 14.Favia / 15.Fullone / 16.Lozapone Vincenzo / 17.Lozapone Vittorio / 18.Macario / 19.Morea / 20.Ragone / 21.Rubino / 22.San Girolamo / 23.San Pasquale

parapharmacies > 1.Pelicani / 2.Schirone / 3.Forastiere / 4.L'Elisir / 5.Genchi Farma / 6.Coop Salute Japigia / 7.Coop Salute Santa Caterina / 8.Chiriaco / 9.Albica / 10.Herba Salus / 11.Manfredi / 12.Naturpharm / 13.Alchimie / 14.D&D Pharma / 15.Della Torre / 16.DG / 17.Fizzarotti / 18.Stacca / 19.Tavano / 20.Mariani / 21.Verde / 22.Galros / 23.Neofarma / 24.Violante / 25.Ipercoop Mongolfiera Pasteur / 26.Pharmabeauty / 27.Smeriglia / 28.Ragone

Route instructions/ City of Bari >

- Start from the **Railway Central Station**, as it can be easily reached also from the **Karol Wojtyła airport**, by bus or train.
- On the right of the station you can notice the **touristic information point**.
- Continuing on the right, you can notice a portico leading to the **Touring Club Italiano**, where you can ask for tourist information, guides and articles about Puglia. Be careful: it can be reached by wheelchair only by turning around the first block on the right.
- If you go straight on, leaving the Station behind, you will get to **Via Sparano**, pedestrian street for shopping, together with **Via Argiro**, that you will reach by turning right and walking for only one block.
- The presence of an **accessible pharmacy**, on Via Melo at the corner of Via Davanzati, is to be mentioned.
- Continuing on Via Sparano, on the left, at the corner of Via Putignani, you will find **Mincuzzi Palace**, a monumental palace with a liberty façade designed by Aldo Forcignanò which is now used as a shop. Among all the shops visited in the city centre, **Mincuzzi Palace** proved to be the most accessible one. It is worth mentioning, besides the shop assistants' friendliness, that there are no impeding barriers for people in wheelchair. There are also a toilette for disabled people and an elevator, historic but up to the standard, to go to the upper floors.
- At the end of Via Sparano, there is a large avenue called **Corso Vittorio Emanuele II**. It is very wide so you can peacefully stroll on both sides. Crossing the street on the left, you will find an accessible ATM.
- On the right part of Corso Vittorio Emanuele II, you will glimpse the **Margherita Theatre**, that can be reached in 10 minutes. The theatre, whose façade is worth admiring, was designed in liberty style by Francesco De Giglio. It was reopened to the public in 2009 after a long renovation period. Today it is home to shows and vernissage.
- If, on Corso Vittorio Emanuele II, you turn left (towards Garibaldi Square), you will admire, in della Libertà Square, two marvellous palaces opposite to each other: the **Municipality of Bari** palace with the annexed **Piccinni Theatre** (which is now being renovated) and the **Palace of the City Government, Prefecture of Bari**.
- Keeping on in the same direction, you will admire **Fizzarotti Palace**, built in two periods, in Venetian style, starting from the second half of the nineteenth century. One of the most beautiful and characteristic palaces of the city, Fizzarotti Palace now houses fashion shows, expositions and events of major importance for the city

- Going back to the starting point (Via Sparano at the corner of Corso Vittorio Emanuele), you can cross the street and get to **Chiurlia Square**: one of the typical little squares of the ancient part of the city.
- If you go back to Corso Vittorio Emanuele II, you can go southwards (on your left, leaving Chiurlia Square behind). At the end of the avenue, you can easily access the **ancient part of the city** of Bari, but be careful: even if no vehicles are allowed here, residents can circulate with their cars, so you could come across some. We suggest you pay attention.
- Now you can choose to go towards the sea, **route 1.A**, or towards the old city, **route 1.B**. The routes are long, we suggest you make them both, but in different moments.

ROUTE 1.A

- If you keep on towards the sea, you will immediately see the **Margherita Theatre**, built between 1912 and 1914 in the light of the old port on pillars founded in the sea. Today it is home to shows and events
- Soon after the Margherita Theatre, you will see the fishermen marina, with the typical "**N-dèrre la lanze**" (the dialect form of "a terra la lancia"). This place, which literally means "the boat on the ground" is the slipway near the San Nicola dock (the old Bari port, enclosed between S. Antonio dock and San Nicola dock). The marina has been an open-air fish market for decades. Here every morning local fishermen sell fish and seafood since the very first morning hours.
- Continuing on the left, towards the seafront, after a long path (about 3,0 km) you will get to the **Pane e Pomodoro public beach**.
- Continuing Thanks to the No Barrier project, this beach **has been equipped with infrastructures and aids** necessary to improve its use by everybody. The access to the shoreline, by disabled people but also by the elderly having reduced mobility, is facilitated by a gangway made of reinforced concrete sheets, with a handrail, and by useful specific wheelchairs (Jobs) for transportation in water and on sandy bottoms. Moreover, a path bordered by yellow buoys identifies the reserved area as a continuation of the gangway. Nearby the shoreline, a dedicated 20 sqm solarium, made of reinforced concrete sheets, has been created and equipped with benches, where you can stay and relax. There is a changing room having dimensions suitable for both the motor disabled people and their carers.
- During this path, you can admire the various **monumental palaces** present: the Province Palace, Presidency of

Regional Council, Comando III Regione Aerea, Comando Regione Carabinieri.

- We advise you make a slight deviation to visit the **Province Palace** and its **Provincial Picture Gallery**, situated at the IV floor of the same palace. The palace has an accessible elevator. The Picture Gallery has an educational service which provides thematic information and itineraries on the Museum's artistic heritage and on the history of the art and architecture of Bari's historic centre. The Service also cooperates with teachers to plan other thematic itineraries, with the aim to add them to the educational curriculum of schools of all types and at all levels. Guided tours on appointment are organized inside and outside the Picture gallery for schoolchildren groups and associations. If you wish to arrange one, call the Educational service's number +39 080 5412 422 / 423.

ROUTE 1.B

- At the end of Corso Vittorio Emanuele II, continuing on the left, you will access **Ferrarese Square**, where you can see the characteristic fish and fruit and vegetables market. Ferrarese Square is important because, here, a part of the **ancient via Appia-Traiana**, built by the Romans during the first years of the AD II century, has been brought back to light.
- Going straight on, you will find a second square called **Mercantile Square**. On your right you will immediately notice the **Sedile Palace** and a lot of shops (restaurants, bars, souvenir shops and clothes store, which are not all accessible).
- Immediately after, on your right, you will notice a column called the **column of justice** (also called infamous column). Its name is due to the fact that in the past defaulting debtors were chained to it and pilloried.
- Going ahead, you will find on your left **Strada palazzo di città**.
- After few metres, on the left, you will see **Sant'Anna Church**, which is accessible. Afterwards, you will find **Gesù Church**, not accessible but beautiful.
- Going across Strada Palazzo di Città, you will directly reach San Nicola Basilica, built between 1087 and 1097. The Basilica is accessible through the side entrance present in the cloister, through a wheelchair ramp. At the end of the cloister there is an accessible toilet. The Basilica is one of the most striking examples of Apulian Romanesque architecture. The building of the Basilica is linked to Saint Nicholas' relics, that, as to their most showy part, were

moved by sixty-two sailors, natives of Bari, from the city of Myra, in Lycia, to Bari on 9 May 1087.

- Going back to the main entrance of the Basilica, you will notice an arch through which you can access the ancient part of the city. If you cross it, you will get to **Marinai Square**. If you go on, you can turn left (first street) into Via delle Crociate. In this route, you can find several shops selling souvenirs (not all of them are accessible). By going along all via delle Crociate, you will get to the **Bari Cathedral** (not accessible). Behind the Cathedral, there is an accessible post office with an **accessible ATM**.
- From the Cathedral you will reach the **Norman-Swabian Castle of Bari**, accessible, (also known as “u Castidde”, in Bari dialect), the building symbol of the city of Bari. Built in around 1331, it is a majestic fortress standing at the margins of the old city; the castle is surrounded by the ancient moat, stretching out on three sides, except for the northern strip, once washed by the sea; besides the moat there is a walled defence, of the Aragonese period, showing lance-shaped angular bastions.
- Behind the Castle, you should not miss **Santa Scolastica Church**, among the most ancient churches of the city; it was built between the VIII and the XI centuries and it also includes a former monastery that, at the times of Isabel of Aragon, XVII century, was incorporated in the city walls.
- Just a few steps away, you can walk along one of the most characteristic areas of the city of Bari, from where you can admire a wide view of **Imperatore Augusto promenade** and of the city from the south.
- Walking this way, you will find **Sant’Antonio Abate Fort**, not accessible, also called “Il Fortino” (the Italian for “little fort”). Today it is home to cultural events.
- Now you are in Ferrarese Square: if you keep on, you will go into Corso Cavour, another street for shopping. Here you can find another accessible pharmacy. Walking along Corso Cavour, on your left you will see some majestic palaces (the Bank of Italy and the Chamber of Commerce).
- Keeping on walking along Corso Cavour you will find **Petrzellii Theatre**, that is accessible. Built between 1898 and 1903, the theatre’s role, at first only intended to theatrical production, has gradually widened, so that now the theatre is a “Multifunctional cultural centre”.

State/Italy > Area/Province of Bari > Route/Aragonese itinerary

1 > ARAGONESE ITINERARY

Giovinazzo, Bitonto, Molfetta

Places to visit > 1.1 Giovinazzo > 1.2 Bitonto > 1.3 Molfetta

Things to do > culture / parks / sea / sport / shopping

Where to sleep > hotels / agriturismo / B&B / villages / camping

Additional services > eating / transport / ATM / information / toilette / parking

Health > healthcare-tourist assistance / on-duty medical service / hospitals / emergency / dialysis centres / thalassemia centres / haemophilia centres / pharmacies / parapharmacies

NB The term "accessibility" will be used throughout the text with reference to wheelchairs users. Any aid addressing visually-impaired, blind, deaf mute or psychic disabled people will be signalled within the routes, and, where available, a welcoming and assistance service by appropriate staff will be indicated. It is specified that in case the presence of personnel within described routes is not indicated, it is advisable to contact the facility: in most cases, upon prior notice, the user will receive the assistance service he/she needs.

As regards pharmacies, if in the description of the route no reference is made to accessibility, the user may contact the pharmacy directly and the personnel will be available to reach him/her and meet his/her requirements.

The ATM service is not always available from the outside, but is guaranteed inside the bank (contact the staff).

PLACES TO VISIT > 1.1 GIOVINAZZO

INFORMATION > Few kilometres far from Bari, Giovinazzo is on the Adriatic sea and it shows an important marina for fishing boats, where the Aragonese defensive tower is located. In the city centre there is Vittorio Emanuele II Square, with a trapezoid shape, in the centre of which the Fountain of the Tritons stands.

At Giovinazzo you will be fascinated by new and old promenades and by the historic centre. The Cathedral, the Courts, the Alleys and the Squares will cast you in this town's thousand-year-old history.

For five consecutive years (2003-2007), the Guida Blu (Blue guidebook), drafted by Touring Club and Legambiente, awarded the city of Giovinazzo with five "sails" (out of five) in the special ranking of Italian sea resorts distinguishing themselves for their beautiful sea and clean coast. We signal the presence of accessible beaches.

Things to do >

culture > 1 **Vittorio Emanuele Square** / 2 **San Domenico Church** / 3 **Fountain of the Tritons** / 4 **Santa Maria di Costantinopoli Church** / 5 **Santa Maria degli Angeli Church** / 6 **Santa Maria Assunta Cathedral**
shopping > 1 **in the Historic Centre**

Where to sleep >

hotels> 1. **Dimora Torredomini** / 2. **La Fayette Hotel** / 3. **President Hotel**
camping> 1. **Camping La Baia** / 2. **Campo Freddo**

Additional services >

eating > 1. **Medi Restaurant** (it can be accessed by elevator) / 2. **Al Porticciolo Restaurant**
transport > 1. **Rail station** / 2. **Bus Terminal**
ATM > 1. **In Aldo Moro Square** / 2. **In Vittorio Emanuele Square**
Tourist information > 1. **Proloco** (in Umberto I Square)
toilettes > 1. **near the marina**
parking > 1. **in Vittorio Emanuele Square**

Health >

On-duty medical service > 1. **at Cittadella della Salute** (Via Papa Giovanni XXIII)
Hospitals > 1. Bari-San Paolo / 2. **Bari-Policlinico**
Emergency > 1. **Emergency at Bari-San Paolo Hospital**
Dialysis centres > **Bari-Di Venere Hospital**
Thalassemia centres > 1. **Bari-Policlinico**
Haemophilia centres > 1. **Bari-Policlinico**
Pharmacies > 1. **Pharmacy in Vittorio Emanuele Square**

Instructions / Giovinazzo >

(How to reach Giovinazzo from Bari, by bus or car: you can reach Giovinazzo both through the A14 highway for about 29 minutes and through the SP54 and finally taking SS16.)

Accessible railway connection available.

- **Vittorio Emanuele Square**, with its trapezoidal shape, is equipped with **parking slots for disabled people**. **Accessible pharmacy** available.
- In the Square you will find **San Domenico Church** (not accessible). The monumental **Fountain of the Tritons**, in the middle of the Square, built by Tommaso Piscitelli in 1933, should not be missed.
- Opposite the Church, taking the street next to the city hall, you will get to the **little fishermen marina** with the **Aragonese defensive tower**, called "u tammurre" in local dialect (the drum) for its roundish form which reminds of a drum. Next to the marina there is an **accessible toilet**.
- Taking an alley from the marina you will get to **Santa Maria di Costantinopoli Church** (not accessible). You should not miss the beauty and charm of alleys.
- On the left you will find **Santa Maria degli Angeli Church**, accessible.
- Going on you will reach **Santa Maria Assunta Cathedral**, accessible from its side entrance (Episcopal Palace), equipped with a ramp.
- Going further on, you will get to another breath-taking belvedere over the marina (accessible).

PLACES TO VISIT > 1.2 BITONTO

INFORMATION > Bitonto, "*Vetònde*" in local dialect, is known as the "city of olive trees" for the vast olive groves surrounding it and for its olive oil production, which was known already back in the XIII century and then improved in the XX century. Still today it is the most important economic resource of the city. Bitonto has given its name to the local olive cultivar, "*cima di Bitonto*".

Things to do >

culture > 1 the Angevin defensive tower / 2. Porta Baresana gate / 3. Porta Maya gate / 4. San Gaetano Church / 5. Sylos Calò Palace / 6. San Valentino Cathedral

shopping > 1. on Via Repubblica Italiana

Where to sleep >

hotels > 1. Masseria San Marco / 2. Elizabeth Park Hotel

Additional services >

eating > 1. Tenuta dei Ruggiero Restaurant / 2. La Dolce Vita

transports > 1. Railway station / 2. Bus Terminal

ATM > 1. on Corso Vittorio Emanuele
tourist information > 1. Iat at the Municipal Library
toilettes > 1. In the National Gallery

Health >

On-duty medical service > 1. Asl at former Hospital of Bitonto hospitals > 1. former Hospital of Bitonto / 2. Bari-San Paolo Hospital

emergency > 1. emergency at former Hospital of Bitonto
Dialysis centres > 1. Bitonto dialysis centre (Via G. Gomes, 31) / 2. Bari- Di Venere Hospital

Thalassemia centres > 1. Bari-Policlinico

Haemophilia centres > 1. Bari-Policlinico

pharmacies > 1. Pharmacy in Cavour Square (accessible)

Instructions / Bitonto >

(How to reach Bitonto from Bari, by bus or car: northwards, you can both take the A14 highway, exit at Bitonto/Palese and turn into SP88, and take SP231 (about 30 minutes). FAL railway connection (accessible) available.

- From Moro Square you will find, on your left, the defensive tower with a moat, accessible. Opposite the tower you can pass through **Porta Baresana** gate. The pharmacy in Cavour Square is accessible. Porta Baresana, together with **Porta Maya**, Porta Pendile, Porta Robustina and former Porta Nuova, constituted the city access system.
- The **defensive tower**, also called "**Maschio Angioino**" is among the surviving proofs of the city defensive system, part of a fortress composed of 28 towers and curtains crossed by 5 urban gates. Its construction, carried out by the Angevins in order to defend Porta Baresana, dates back to the end of the XIV century. The tower of Porta Baresana, also home to the castellan and to defensive militias, also used as a prison, has over the centuries been the stronghold of urban defence. The defensive tower now hosts the **Contemporary Art Civic Gallery**.
- On the left you can admire **San Gaetano Church**, with a monumental Romanesque-style façade (not accessible).
- Next to the Church, there is the marvellous XV century **Sylos Calò Palace**, elegant late Renaissance building, seat of the first national gallery in Puglia and of the biggest diocesan museum of southern Italy, in 2004 recognized as city of art (accessible).
- Proceeding along the Square, you will find on the right the accessible **National Gallery**, equipped with accessible toilets.
- You should not miss the alleys of the historic centre, which have maintained the charm of yesteryear unaltered.

Turning right, you will get to the **bishopric court** with the **XII century Cathedral**, accessible from its back.

- Opposite Porta Baresana, in Moro Square, there is an accessible ATM.

PLACES TO VISIT > 1.3 MOLFETTA

INFORMATION ➤ *Molfetta, "Mèlfette" in local dialect, has among its tourist attractions the Old Duomo, the historic centre, the Cathedral, Madonna dei Martiri Basilica, San Pietro, Purgatorio and Santo Stefano Churches. You can have relaxing and invigorating strolls at the historic port and at the Pulo of Molfetta, a sinkhole inside and near which some archaeological finds, since the early excavations started in 1900, have testified to human presence dating back to the Neolithic. Such finds are stored in the Pulo Archaeological Museum, which has been waiting for a long time to be made public in the new seat of the former lazaret.*

Things to do >

Culture > 1. Diocesan Episcopal Seminary / 2. dell'Assunta Cathedral / 3. Giovene Palace / 4. San Corrado Cathedral / 5. della Morte Church

shopping > 1. on Corso Margherita di Savoia

Where to sleep >

hotels ➤ (Bitonto – about 20 km) 1. **Masseria San Marco** / 2. **Elizabeth Park Hotel**

Additional services >

eating > 1. Bufi (difficult accessibility due to the presence of parked cars obstructing the access. You can solve the problem by calling the owner).

transports > 1. Rail station / 2. Bus Terminal

ATM > 1. Vittorio Emanuele Square (accessible for visually impaired)

Tourist information > 1. Iat Pugliapromozione (Bitonto)

toilettes > 1. at the Diocesan Episcopal Museum

Health >

On-duty medical service > 1. at "Don Tonino Bello" Hospital (Prov.le Molfetta-Terlizzi)

hospitals > 1. "Don Tonino Bello" Hospital (Prov.le Molfetta-Terlizzi)

emergency > 1. Emergency at "Don Tonino Bello" Hospital (Prov.le Molfetta-Terlizzi)

Dialysis centres > 1. Dialysis centre at "Don Tonino Bello" Hospital (Prov.le Molfetta-Terlizzi) / 2. **Bari- Di Venere Hospital**

Thalassemia centres > 1. Bari-Policlinico

Haemophilia centres > 1. Bari-Policlinico

pharmacies > 1. Pharmacy on Via Sant'Angelo

Instructions / Molfetta >

(How to reach Molfetta from Bari, by bus or car: northwards, you can either take A14, exit at Molfetta and turn into SP112 or take SS16 (about 40 minutes). Accessible railway connection available.

(How to reach Molfetta from Bitonto, by bus or car: travel time about 30 minutes either taking SP88 and SS16 or taking A14. Accessible railway or bus connection available.

- Opposite the accessible municipal garden, you can admire the **Diocesan Episcopal Seminar** and its internal cloister, accessible, too. Inside you can visit the **Museum** (accessible from Corso Dante Alighieri).
- On the right you will find **del Purgatorio Church** and on the left, on via Dante, **dell'Assunta Cathedral** (accessible). We signal the presence of a low step.
- Before the Cathedral, going along Municipio Square, you will find a picturesque little Square dominated by the sixteenth century **Giovene Palace**, seat of the municipal administration. The building hosts, in its basement, an important contemporary art collection and the **civic collection of wood specimens**. In the same Square you can visit the Templars Hall.
- Proceeding to the left, you will get to **San Corrado Duomo** (accessible), built between the XII and the XIII century in Apulian Romanesque style with Byzantine influences.
- Going back towards del Municipio Square and keeping on the right, you will find **della Morte Church**, which is not accessible. You can admire some of its paintings from the outside, though.
- Proceeding on via Morte, you will get to the **approdo di Sant'Andrea (Sant'Andrea landfall deck)**, just behind the Duomo. Keeping the right, you can access the Duomo (accessible).
- Continuing on the right, you will find the accessible **fish market**, some **archaeological finds and underground tombs**.
- Keeping the left, you will find an **accessible promenade**. The stroll will be pleasant until the new fish market. Going back to via Dante, you will find the city gate on the left, next to Mazzini Square.
- Continuing on the right, you will find the **Cathedral** and the accessible **Diocesan Museum**.

A DETOUR > 1.4 CASTEL DEL MONTE

INFORMATION ➤ *Built between 1229 and 1249 as a hunting lodge, or, according to some scholars, as a military building, **Castel del Monte** is the most famous monument of the civil Swabian architecture in Italy. Frederick II, who commissioned it to a local*

builder remained unknown, used to stay there for short periods and he organized there his natural daughter Violanta's wedding party. Masterpiece of the Swabian architecture, Castel del Monte is one of the most perfect and original civil buildings of the Middle Ages. It stands in solitude, dominating most of Puglia and Basilicata regions on top of one of the greatest Murge high grounds, onto which its warm blond regular mass seems to be placed as an imperial crown. Castel del Monte is masterpiece made by an unknown architect. According to a suggestive tradition, though, it might have been conceived and designed by the same Frederick II. Due to its essential parts and structure, it is deemed as belonging to the beginnings of southern Italy gothic architecture, though remaining linked with the vigorous Romanesque tradition of the region. Though deprived of all its internal marble covering and of its sculptures and with its external facing ruined by erosion, Castel del Monte preserves its crystalline structure intact, amazing for its uniformity and harmony in forms and dimensions and for the mastery shown in its execution. Castel del Monte is a XIII century building which the emperor Frederick II had built in Puglia, near Santa Maria del Monte, on top of a hill of western Murge, 540 metres above sea level. In 1996 it was included in the list of UNESCO world heritage sites. The castle is not accessible.

State/Italy > Area/Metropolitan city of Bari > Route/Adriatic coast and surroundings

1 > "ADRIATIC COAST AND SURROUNDINGS" ITINERARY

Mola di Bari, Rutigliano, Conversano, Polignano a Mare, Monopoli

Places to visit > 1.1 Mola di Bari > 1.2 Rutigliano > 1.3 Conversano

> 1.4 Polignano a Mare > 1.5 Monopoli

Things to do > culture / parks / sea / sport / shopping

Where to sleep > hotels / agriturismi / B&B / villages / camping

Additional services > eating / transport / ATM / information / toilette / parking

Health > healthcare-tourist assistance / on-duty medical service / hospitals / emergency / dialysis centres / thalassemia centres / haemophilia centres / pharmacies / parapharmacies

NB The term "accessibility" will be used throughout the text with reference to wheelchairs users. Any aid addressing visually-impaired, blind, deaf mute or psychic disabled people will be signalled within the routes, and, where available, a welcoming and assistance service by appropriate staff will be indicated. It is specified that in case the presence of personnel within described routes is not indicated, it is advisable to contact the facility: in most cases, upon prior notice, the user will receive the assistance service he/she needs. As regards pharmacies, if in the description of the route no reference is made to accessibility, the user may contact the pharmacy directly and the personnel will be available to reach him/her and meet his/her requirements. The ATM service is not always available from the outside, but is guaranteed inside the bank (contact the staff).

PLACES TO VISIT > 1.1 MOLA DI BARI

INFORMATION > *Mola di Bari* (usually called Mola, "Maule" in local dialect), re-founded by Charles I of Naples in 1277 onto a more ancient settlement, is located on the Adriatic sea coast, 20 km south-east from the chief town. Its fishing port is among the most important ones in Puglia. The most beautiful view of the city can be enjoyed from San Materno, prosperous knoll 5 km far from Mola, on the provincial road to Rutigliano.

The city may be divided into several historic areas. In the north there is the medieval part, intersected by a maze of alleys, where the majestic Main Church and, towards the sea, the Angevin Castle stand. On the opposite part, there is the new residential area of Murat age, which, expanding in every direction, gives the town the appearance of a modern city. There is no shortage of elegant palaces and tree-lined streets and squares.

Things to do >

culture > 1 Angevin Castle / 2 Van Westerhout Theatre / 3 San Nicola Church / 4 XX Settembre Square / 5 Roberti Palace / 6 Maddalena Church
shopping > 1 in the old town

Where to sleep >

hotels > 1. D'Aragona Hotel / 2. Borgo Egnazia Hotel / 3. Covo Dei Saraceni Hotel / 4. Palazzo Indelli Hotel / 5. Vecchio Mulino Hotel / 6. Palazzo Bregante Hotel
camping > 1. "Pinocchio" rest area

Additional services >

eating > 1. Al Bel Paese Restaurant
transport > 1. Railway station / 2. Bus terminal
ATM > 1. In XX Settembre Square (the external ATM is not accessible; you can withdraw money inside)
information turistiche > 1. Iat Pugliapromozione (in XX Settembre Square)
parking > 1. near the Angevin Castle / 2. in XX Settembre Square

Health >

on-duty medical service > 1. ASL Mola di Bari (Via Don Russolino)
hospitals > 1. Bari-Policlinico
emergency > 1. Emergency at ASL Mola di Bari (Via Don Russolino)
dialysis centres > Bari-Di Venere Hospital
thalassemia centres > 1. Bari-Policlinico
haemophilia centres > 1. Bari-Policlinico

pharmacies > 1. Pharmacy on Via De Nicola

Instructions / Grotte di Castellana Caves >

(How to get from Bari, by car or bus: from Bari head southwards and take SS16, after about 20 km exit at Mola di Bari nord. By train: Mola is served by Ferrovie dello Stato. Therefore, you can take a Ferrovie dello Stato train in Bari to get to Mola di Bari. Trains are accessible (about 20 minutes). For info and timetable www.trenitalia.it

By bus: there are buses managed by Ferrovie Sud Est leaving from Bari (Largo Ciaia) and getting to the centre of Mola di Bari (about 30 minutes). For info and timetable www.fseonline.it.

- Once arrived in Mola di Bari, head towards the city centre through the promenade (the place is also equipped with a parking, where there are parking slots reserved to disabled people). Opposite the **Angevin Castle** you can turn around the accessible walls, whereas inside the castle there are some barriers that prevent accessibility. Parking for disabled people available.
- After 100 m you will get to the **Van Westerhout theatre** (not accessible).
- If, from Via Castello, you turn left, you will find the **San Nicola Main Church**, accessible from its sides. The crypt inside the church is not accessible.
- Getting out of via Castello and going right into via Veneto, you will get to XX Settembre square, where you will have the chance to admire the monumental façade of **Roberti Palace Alberto Tanzi** (ancient aristocratic palace of the XIII century), preserving some tempera frescoes by Aniello D'Arminio. Parking for disabled people available.
- At this stage, you can have a wonderful stroll among the alleys of the old town. These pretty alleys with their souvenir and craft shops should not be missed.
- Getting out of via Vittorio Veneto, on the left you will find the **fishermen marina**, where, in the morning, you can live the experience of the fish market.
- Warning: from the port to the Castle the promenade is not accessible: accessible sidewalks are to be found starting from the Castle.
- The **Madonna d'Oltremare feast**, celebrated at the first weekend of July, should not be missed.

PLACES TO VISIT > 1.2 RUTIGLIANO

INFORMATION > Rutigliano (*"Retegghiène" in the local dialect*), together with other six municipalities in Puglia, earned in 2010 the title of "Art City" in relation to its invaluable historic-artistic-architectural heritage. The centre of Rutigliano is known as "The

City of Grape” for the city large-scale production of table-grape varieties (Italia, Vittoria and Red Globe). In the south of Italy Rutigliano is also known as the capital of “Terracotta whistles”. The town, in fact, is famous for its traditional terracotta working, which has been carried out since the Neolithic. Today it mainly consists in the working of clay pottery, used to cook food, and in the production of the typical terracotta “whistles” (refined artisanal artworks). That is why every 17th January the city organizes the traditional “Fiera del Fischietto in terracotta Città di Rutigliano” (Terracotta whistles fair of the City of Rutigliano), on the occasion of the Sant’Antonio Abate liturgical feast.

Things to do >

culture > 1. San Domenico Palace / 2. Sant’Apollinare

shopping > 1. on Via Borsellino / 2. on Via Noicattaro

Where to sleep >

hotels > (Conversano – about 10 km) 1. “Antica Masseria”

Hotel relais / 2. Masseria Gravelle / 3. Palazzo D’Erchia

(Mola di Bari – about 20km) 1. **D’Aragona Hotel / 2. Borgo**

Egnazia Hotel / 3. Covo Dei Saraceni Hotel / 4. Palazzo Indelli

Hotel / 5. Vecchio Mulino Hotel / 6. Palazzo Bregante Hotel

Additional services >

eating > 1. La Locanda Restaurant

transport > 1. Railway station / 2. Bus terminal

ATM > 1. in XX Settembre Square (the inside part is accessible)

tourist information > 1. Iat on Via Leopoldo Tarantino

Health >

on-duty medical service > 1. Asl Rutigliano (on Via S. Francesco 94)

hospitals > 1. Rutigliano former Monte dei Poveri Hospital (Viale Bari)

emergency > 1. Alberobello former P.O. (Viale Bari)

dialysis centres > 3. Bari-Di Venere Hospital

thalassemia centres > 1. Bari-Policlinico

haemophilia centres > 1. Bari-Policlinico

pharmacies > 1. Pharmacy on Corso Giuseppe Mazzini

Instructions / Rutigliano >

(How to reach Rutigliano from Bari, by car or bus: from the seafront, head southwards and, once passed beyond the castle, take the big turn leading to the fish market, and then the roundabout. At the roundabout you will find road signs for Rutigliano (take Corso Umberto I). Take SP111 (about 10 km).

- Starting from **San Domenico Palace** (not accessible), where there is the Museum of Whistles, and proceeding alongside the extramoenia road, you will take the road going along the **Museum of Arts and Crafts** (accessible).
- We recommend you visit **Santa Maria di Palazzo** (accessible) and **Sant'Apollinare** churches.
- Continuing straight on, you will find **San Lorenzo** and **Santa Lucia** churches, until you get to Conversano.
- When doing shopping, don't miss the typical whistles of Rutigliano. They are terracotta handicrafts hand-painted in bright colours.

Whistles usually represent a caricature of famous people or funny everyday life situations, in order to give joy to those who look at or use them.

The Whistle Fair, on the occasion of Sant'Antonio Abate Feast (17th January), gives proof of workshops and whistle producers' mastery.

PLACES TO VISIT > 1.3 CONVERSANO

INFORMATION ➤ *Conversano is about 30 km far from Bari and it is situated on the first Murgia relieves, at 219 m above sea level. It has pre-roman origins and in the XI century it became the seat of a county extending over a significant part of south-eastern Puglia, whose importance only decayed with the decline of the feudal system. Important diocese and religious centre since the Middle Ages, Rutigliano is today the seat of the Conversano-Monopoli diocese.*

The works of Paolo Finoglio at the court of Giangirolamo II d'Acquaviva (also called "the squinter of Puglia") should not be missed: the famous cycle of scenes featuring Jerusalem Delivered by Torquato Tasso. It is the most important Italian seventeenth century cycle, dedicated to the famous poem by Tasso, in which the protagonists of Jerusalem reconquest, their duels and their loves are foregrounded.

At Conversano, in the Santi Medici Cosma e Damiano Church, above five out of six altars enriching the naves there are some canvas by Paolo Finoglio

Things to do >

Culture > 1 **Oasi Santa Maria dell'Isola** / 2 **Moro Square** / 3 **Santa Maria del Carmine Church** / 5 **Porta del Carmine** / 6 **XX Settembre Square** / 7 **San Benedetto Basilica**
shopping > 1. **in Moro Square** / 2. **on Corso Umberto I** / 3. **on Via Roma**

Where to sleep >

hotels> 1. **"Antica Masseria" Hotel relais** / 2. **Masseria Gravelle** / 3. **Palazzo D'Erchia**

Additional services >

eating > 1. Agriturismo Montepaolo

transport > 1. Railway station / 2. Bus Terminal

ATM > 1. on Via Divisione d'Aqui

Tourist information > 1. In the Municipal garden

toilette > 1. At the Museum, in San Benedetto Church

parking > 1. in Moro Square

Health >

on-duty medical service > 1. Asl Conversano (on Via E. De Amicis 31)

hospitals > 1. former Hospital of Conversano "F. Jaia" (Via E. De Amicis)

emergency > 1. Emergency at former Hospital of Conversano "F. Jaia" (Via E. De Amicis)

dialysis centres > 1. Dialysis centre of Conversano, at PTA (Via E. De Amicis 30 / 2. Bari-Di Venere Hospital

thalassemia centres > 1. Bari-Policlinico

haemophilia centres > 1. Bari-Policlinico

farmacie > 1. Pharmacy on Via Positano

Instructions / Conversano >

(How to get to Conversano from Rutigliano, by bus or car: SP240 for about 16 minutes).

- From the provincial road Rutigliano-Conversano, towards Conversano, you will find the **Oasi Santa Maria Dell'Isola**, accessible from the cloister through a ramp present in the garden. Visits can be booked by calling the number 080 4954924.
- At the exit, if you go along the secondary street on the right of the Church, you will get to **Lake of Sassano**, where you can admire different species of birds and amphibians.
- Taking the SP65 (Conversano-Casamassima) and turning left shortly after, you will go along a secondary road leading to **Lake of Agnano**.
- If you go down towards Lake of Agnano, turn first left and then right at the intersection, you will go along the street towards Conversano.
- Heading towards downtown, onto via Divisione D'Aqui, you will find an accessible ATM. Turning into via Firenze, you will have the possibility to park in **Moro Square**.
- In the square you can visit **Santa Maria del Carmine Church**, accessible from its sides.
- You can enter the old town from **Porta del Carmine**. On the left there is an accessible telephone centre. Be careful with the traffic of cars.

- Continuing on the left, you will get to **XX Settembre Square**, seat of the town hall, a fascinating building with a monumental façade made with local stone.
- Proceeding on accessible sidewalks and keeping the left, you will reach the **City Gate**, not accessible due to the presence of some barriers. Go straight on and, after about 50 metres, you will get to a second gate to the ancient city. On your left, you will find a wide flight of steps (not accessible, of course) on whose top there is **S. Benedetto Church**. Go straight on to access a pedestrian area.
- Proceeding in the pedestrian area, you will find a first big defensive tower of the **Castle of Conversano** (not accessible). In this area, there are several bars and eateries. Going on, you will find, opposite you, the municipal garden; in the same area (in front of the entrance of the municipal garden), there is a **tourist infopoint**.
- After a short climb, you will find on your left the entrance of the Castle of Conversano (warning, now the Castle is a private house) and on your right a street leading to **Vergine Assunta Basilica**.
- Here you can have a pleasant stroll among the marvellous alleys of old Conversano, where you will enjoy the sweet and classic Mediterranean lifestyle with its pleasant pace.
- Near the Basilica there is **San Benedetto Church**. Inside the church there is an **accessible Museum**. The Basilica is a Roman building of the XI century, inside which you can visit the **Cloyster**, that hosts several cultural events during the summer period. The Museum is equipped with **toilets for disabled people**. The left nave preserves an apsidal fresco from the fourteenth century as well as the icon of Madonna della Fonte (Madonna of the Source), patron of the town; the right nave preserves a wooden crucifix from the sixteenth century.
- Continuing on the left, into **via Dameta Paleologo**, you will go back to the Square opposing the Castle entrance. Here you can access a marvellous belvedere.

PLACES TO VISIT > 1.4 POLIGNANO A MARE

INFORMATION ➤ *Rising sheer from the sea, **Polignano** has always been full of history since the Neolithic age, and it is the hometown to the famous Italian singer Domenico Modugno. In Polignano you can admire several caves of prehistoric origins, testifying to its original history. Strolling among its alleys, you will be fascinated by the smells of the Apulian cuisine spreading among the walls of white stone houses. Polignano is characterized by high cliffs overlooking the Adriatic sea. Its territory is crossed by a swamp which ends up in the sea. Thanks to its mild climate, Polignano is a tourist destination throughout the year.*

Things to do >

culture > 1 **Aldo Moro Square** / 2 **Arco Marchesale** / 3 **dell'Assunta Church** / 4 **Vittorio Emanuele Square** / 5 **Ponte Lamachile** / 6 **Port and Abbey of San Vito**
sea > 1. Coast of **Cozze** (accessible beaches)
shopping > 1. **In Aldo Moro Square** / 2. **on Via Roma**

Where to sleep >

hotels>1. 1. **Covo dei Saraceni Hotel** / 2. **L'Abbate Hotel** / 3. **Pietrablu Resort & spa** / 4. **San Tommaso**

Additional services >

eating > 1. **Osteria di Chichibio** (The Restaurant can be accessed easily. The toilet door is quite wide, but there are no grab bars)

transport > 1. **Railway station** / 2. **Bus Terminal**

ATM >1. **on Via Martiri di Dogali**

Tourist information > 1. **on Via Samelli**

toilette > 1. **At l'Osteria di Chichibio**

Health >

hospitals > 1. Polignano **Hospital** (Via Don Luigi Sturzo)

emergency > 1. Polignano **Emergency** (Via Don Luigi Sturzo)

on-duty medical service > 1. Polignano **on-duty medical service** (Via Don Luigi Sturzo)

dialysis centres > 1. Bari-**Di Venere Hospital**

thalassemia centres > 1. **Bari-Policlinico**

haemophilia centres > 1. **Bari-Policlinico**

pharmacies > 1. **De Laurentis** / 2. **Di Donna** / 3. **Solimini** / 4. **Tropepe**

Instructions / Polignano a Mare >

(How to reach Polignano a Mare from Conversano, by bus or car: SP121, about 10 km).

FS Railway station available.

- Opposite the station there is **viale delle Rimembranze**, equipped with accessible sidewalks.
- Going on, you will get to **Aldo Moro Square**; keeping on, on the left, you will reach the historic centre.
- On the sidewalk going along the city walls, we signal the presence of a **tactile path** until **porta Arco Marchesale gate**. (During the path there are some interruptions, however we deem it an important aid for blind people with caregiver, whose presence should not be overlooked).
- Going on, you will find **S. Maria Assunta Main Church**, accessible from its sides.

- On the left you can enjoy a stunning view from the **balcony overlooking the sea**, thanks to the high cliffs characterizing Polignano.
- If, from the belvedere, you keep on the left among the alleys of the city centre, you will find another belvedere and, finally, another view of the fishermen marina.
- The city's appeal is given by its stone buildings and by balconies enriched with local ceramic.
- Keep the left and you will be in **Vittorio Emanuele Square** again.
- Going back to Moro square, you will find an **accessible ATM** on your left.
- Continuing on the right, you will cross the **lama Monachile bridge** and enter the former SS16 up to the tourist port, where, turning right, you will get to the **port of san Vito** and the adjoining **Abbey and coastal tower**, after about 3 km. Here you can visit the external part of the tower, through an accessible path, and swim in the sea.
- The path continues on the SS slip road northwards, travelling along the **Ripagnola coast**. At **Cozze**, turn right to travel along the coast. Here you can **access the sea to swim** in beaches equipped for disabled people.

PLACES TO VISIT > 1.5 MONOPOLI

INFORMATION > *Monopoli is also called the hundred hamlets town. As a matter of fact, the area is divided into different resorts called "contrade" (hamlets), whose names remind of ancient disappeared farm houses, the presence of a masseria, a church or other historical-geographical references. The city of Monopoli takes its origins from a powerful Messapian fortress situated at the border of Peucetia (recent excavations made by the Soprintendenza Archeologica di Puglia removed any doubt). The Messapian walls used to enclose the whole peninsula bordered by Porta Vecchia and Porto Antico bays; along via dei Mulini, inside the Santa Maria bastion, under the Castle, near the Episcopal Palace, some important parts of the V century BC fortifications are still preserved. What remains from the Roman era is only the big fortified gate, incorporated by the Castle, and some tombs under the cathedral.*

Things to do>

Culture > 1 **San Domenico Church** / 2 **Madonna del Soccorso rock-cut church** / 3 **Cathedral dedicated to Madonna della Madia** / 4 **Purgatorio Church** / 5 **Charles V Castle** / 6 **Rendella Palace** / 7 **Palmieri Palace** / 8 **Santa Maria degli amalfitani romanesque Church** / 9 **Meo Evoli Villa**
shopping > 1. **on Via Roma** / 2. **on Via Umberto I**

Where to sleep >

hotels > 1. **Don Ferrante – Dimora di Charme** / 2. **Mizar Blu Hotel** / 3. **Vecchio Mulino Hotel** / 4. **Villaggio Porto Giardino Hotel** / 5. **Il Melograno** / 6. **La Peschiera** / 7. **Palazzo Indelli** / 8. **Tenuta Monacelle**
camping > 1. **Atlantide Camping** / 2. **Villaggio S. Stefano**

Additional services >

eating > 1. **Il Melograno** / 2. **La Peschiera**
transport > 1. **Railway station** / 2. **Bus Terminal**
ATM > 1. **in Vittorio Emanuele Square** / 2. **on Via Vittorio Veneto**
tourist information > 1. **Iat In Via Giuseppe Garibaldi**
toilette > 1. **At il Melograno** / 2. **at la Peschiera**

Health >

hospitals > 1. Polignano **Hospital** (Via Don Luigi Sturzo)
emergency > 1. Polignano **Emergency** (Via Don Luigi Sturzo)
on-duty medical service > 1. Polignano **on-duty medical service** (Via Don Luigi Sturzo)
dialysis centres > 1. Bari-**Di Venere Hospital**
thalassemia centres > 1. **Bari-Policlinico**
haemophilia centres > 1. **Bari-Policlinico**
pharmacies > 1. **Annese** / 2. **Brunetti** / 3. **Bungaro** / 4. **Barnaba** / 5. **Gentile** / 6. **Licciulli** / 7. **Losito** / 8. **Muscogiuri** / 9. **Noya** / 10. **Rizzi** / 11. **Santoro** / 12. **Tondo**

Instructions / Monopoli >

(How to reach Monopoli from Polignano, by car or bus: southerly direction, take SS 16 bis and, after about 10 km, exit at Monopoli nord).

By train: the cities are served by Ferrovie dello Stato. Estimated travel time: 5 minutes.

- Starting from the huge Vittorio Emanuele II square, once reached Largo Plebiscito and passed the Town hall, go along Via San Domenico (not accessible), along which you will find the Renaissance-style homonymous church, **San Domenico church**.
- Shortly after, you will find the entrance of the **rock-cut Madonna del Soccorso church** (not accessible), several metres below road level. The church once used to overlook the ancient port-canal, earthen up by the Normans in 1049 in order to prevent enemy ships from getting up to the heart of the city. At the end of the street, you will get to Largo Vescovado. A few metres away, there is **XX Settembre square**, where the typical fish and fruit market is held.
- After Via Cattedrale, you will end up into a suggestive baroque scenario, overlooked by the **Cathedral dedicated**

to Madonna della Madia (accessible), patron saint of Monopoli, whose icon miraculously landed in the port on the 16th December 1117. The event is today celebrated every year with a heart-felt commemoration all citizens participate in. It is also repeated in a solemn form on the 15th August, with feast lights and fireworks. Recently renovated, the church is characterized by an amazing brightness, a rich polychrome marble decoration and some fine paintings by Giovanni Bernardo Lama and Stefano Buono (XVI century), by Palma il Giovane (XVII century) and by Francesco De Mura (XVIII century), and some sculptures by Giuseppe Sammartino).

- On one side of the cathedral, on via Argento, there is the access to the **Cathedral Museum**, with the interesting archaeological area.
- Not far from there, you will find **Purgatorio Church**. From a window of a chapel inside the church, you will have the possibility to look at the mummified remains of some clergymen.
- Keeping on that direction, you will get to **Cala Porta Vecchia bay**, one of the city beaches, where you can start the tour of the city walls overlooking the sea and through which you will reach **Charles I Castle**, from which you can enjoy a beautiful view of the port. Along the walls and the bastions, placed on Gribeauval gun mounts, ancient cannons are positioned. On one side of the Castle a gravestone is walled up reminding of the aid brought by Monopoli sailors to the passengers of the Heleanna ferry-boat, which caught fire off the coasts of the city on 28th August 1971.
- Going along the Porto Vecchio bay, you will reach Garibaldi Square, which **Rendella Palace** overlooks. It is the ancient Spanish barrack built on the remains of a Church and of a burial ground, preserved in its foundations.
- From the port you can easily enter old Monopoli. You really should not miss it! In the old town you will have the possibility to visit **Palmieri Palace**.
- Not far away you will find the beautiful Romanesque **Santa Maria degli amalfitani church**, built at the beginning of the XII century, with the contribution of sailors and merchants from Amalfi, onto a rock-cut frescoed church, having also a burial ground. If you go back towards the sea, you will finally reach the Port, where you can look out to the shipyards in which huge wooden fishing boats are made using the ancient shipwrights techniques.
- You should not miss the **Evo Archaeological Museum**, located on the SP114 (Conversano – Monopoli).

State/Italy > Area/Province of Brindisi > Route/1.Itria Valley

1 > "ITRIA VALLEY" ITINERARY

Castellana Grotte, Alberobello, Locorotondo, Putignano

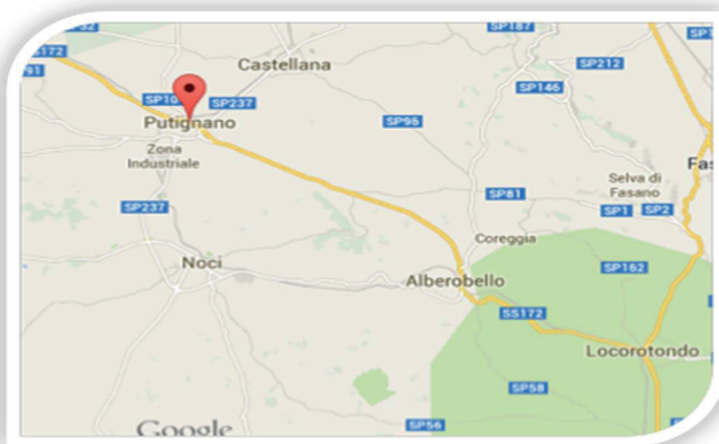
Places to visit > 1.1 Castellana Grotte > 1.2 Alberobello > 1.3 Locorotondo
> 1.4 Putignano

Things to do > culture / parks / sport / shopping

Where to sleep > hotels / agriturismi / B&B / villages / camping

Additional services > eating / transport / ATM / information / toilettes / parking

Healthcare > healthcare-tourist assistance / on-duty medical service / hospitals / emergency / dialysis centres / thalassemia centres / haemophilia centres / pharmacies / parapharmacies

NB The term "accessibility" will be used throughout the text with reference to wheelchairs users. Any aid addressing visually-impaired, blind, deaf mute or psychic disabled people will be signalled within the routes, and, where available, a welcoming and assistance service by appropriate staff will be indicated. It is specified that in case the presence of personnel within described routes is not indicated, it is advisable to contact the facility: in most cases, upon prior notice, the user will receive the assistance service he/she needs. As regards pharmacies, if in the description of the route no reference is made to accessibility, the user may contact the pharmacy directly and the personnel will be available to reach him/her and meet his/her requirements. The ATM service is not always available from the outside, but is guaranteed inside the bank (contact the staff).

PLACES TO VISIT > 1.1 CASTELLANA GROTTE

INFORMATION > *The **Grotte di Castellana** (Caves of Castellana) and the C.A.S.A. Consortium give the possibility to make accessible visits and itineraries to all visitors having some form of disability. Thanks to a team of specialized operators, it is possible to safely experience all the sensory emotions provided by the hypogeal environment.*

Things to do >

culture > 1. **Grotte di Castellana**

shopping > 1. **Grotte di Castellana**

Where to sleep >

hotels > 1. **Masseria Cesarina Hotel** / 2. **Masseria Serritella Hotel** / 3. **Semiramide Palace Hotel** / 4. **La Grave Hotel**

Additional services >

eating > 1. **Delight** Pizzeria Restaurant / 2. **Masseria Papaperta** Restaurant

transport > 1. **Railway station** / 2. **Bus terminal** / 3. **Bari Airport** / 4. **Port of Bari**

ATM > 1. **Via Roma**

tourist information > 1. **Iat Pugliapromozione** (through Vito Matarrese)

toilettes > 1. **at the Grotte di Castellana**

Healthcare >

on-duty medical service > 1. **ASL Castellana Grotte** (Via Don F. Lanzillotta)

hospitals > 1. Castellana Grotte **S. De Bellis Hospital** at IRCCS (Via Turi, 27) / 2. Putignano **Santa Maria degli Angeli Hospital** (Via Cappuccini, 7)

emergency > 1. **Emergency at S. De Bellis Hospital (at IRCCS)**

dialysis centres > **Dialysis and Nephrology sections** at Santa Maria degli Angeli Hospital_(Via Cappuccini, 7) 080 4059592 / 2. Gioia del Colle **Dialysis Centre** (Via Giovanni XXIII, 104)

thalassemia centres > 1. **Bari-Policlinico**

haemophilia centres > 1. **Bari-Policlinico**

pharmacies > 1. Pharmacy on Via Giacomo Matteotti

Instructions / Grotte di Castellana >

(How to reach them from Bari, by car or by bus: southerly direction, passing through SP32 for about 44 minutes. Alternatively, you can take SP240 or SS16. Accessible rail connection available both with FS and with Ferrovie Sud Est).

“SPECIAL” VISIT OF THE GROTTE

- The **special visit** has dedicated times and procedures and lasts about 90 minutes, a time frame suitable to welcome guests with disability and to allow their families and caregivers to fully enjoy the peace of images and sounds offered by the magic atmosphere of the cave.
- The group, led and assisted by the CASA Consortium operators, accesses the caves through the elevators placed in the huge Grave and proceeds for 400 m along the accessible itinerary of the Grotte di Castellana: from the Grave to the Caverna della Fonte (The Cave of the Source) – The visit of the Grotta Bianca (the White Cave) is more challenging, as it lasts about 3 hours and is 3km long.

“SPELEONIGHT” VISIT OF THE GROTTA

- It is possible, moreover, to discover the Grotte under a different light, with the **Speleonight** experience: a special excursion led by two speleologists, only using the light of the security helmets provided to visitors.
- The led light of the helmets allows to observe, in the silence, even the tiniest life forms that inhabit the caves. The other senses (hearing, touch and sense of smell) are thus stimulated and the visitor may come more in contact with the surrounding nature.

The way back takes place with the lights on, to allow visitors to perceive the real size of the Grotte, its details, the tiny life forms that inhabit them, their real dimensions and vastness.

- The service provides consulting via telephone and web, together with a complete assistance from the beginning to the end of the “dedicated visit”.
- Please note that the accessibility is guaranteed for wheelchairs not wider than 65 cm

PLACES TO VISIT > 1.2 ALBEROBELLO

INFORMATION > *Alberobello, known for its typical abodes called “trulli”, UNESCO world heritage since 1996, is situated in the Itria Valley. The history of these buildings can trace its roots back to an edict of the Kingdom of Naples, which, during the XV century, exacted a tribute from new urban settlements. For this reason, the Counts of Conversano, at that time the owners of the territory onto which Alberobello rests, ordered to the peasants they sent there to build their houses dry-stone, without any mortar. In this way, the homes could be classified as precarious and easy to demolish buildings.*

Since they could only use stones, peasants found the round shape, with a self-supporting dome-shaped roof composed of overlapping stone circles, the simplest and strongest configuration.

The dome-shaped roof of the trulli have decorative pinnacles on their top, whose shape is inspired by symbolic, mystic and religious elements.

Things to do >

culture > 1. **dei Santi Medici Basilica** / 2. **Trullo Sovrano** / 3. **Monti district** / 4. **Aia district** / 5. **Casa D'amore**
shopping > 1. nearby the Basilica, **pedestrian area in the shopping area of the village** / 2. **Monti district**

Where to sleep >

hotels > 1. **Donatello** / 2. **Grand Hotel Olimpo** / 3. **His Majesty Hotel** / 4. **Astoria Hotel** / 5. **Colle del Sole Hotel** / 6. **Dei Trulli Hotel** / 7. **Lanzillotta Hotel** / 8. **Ramapendula Hotel** / 9. **Sovrano Hotel** / 10 **Di Chietri Hotel** / 11. **Vicotor Countri Hotel**
camping > 1. **Bosco Selva Camping** / 2. **dei Trulli Camping**

Additional services >

eating > 1. **Il Poeta Contadino Restaurant** (we signal the presence of a low step. In the toilet there is no grab bar, but the door is quite wide). / 2. **Restaurant of Olimpo Grand Hotel**

transport > 1. **Railway station** / 2. **Bus terminal**

ATM > 1. on **Corso Vittorio Emanuele**

tourist information > 1. **Casa d'Amore** in del Popolo Square (not accessible)

toilettes > 1. **at Il Poeta Contadino restaurant** (we signal the presence of a low step. In the toilet there is no grab bar, but the door is quite wide) / 2. **At the Restaurant of the Grand Hotel Olimpo**

parking > 1. **on Via Trieste** / 2. **In the Monti District**

Healthcare >

on-duty medical service > 1. **Alberobello former P.O. (Viale Bari)**

hospitals > 1. **Alberobello former P.O. (Viale Bari)**

emergency > 1. **Alberobello former P.O. (Viale Bari)**

dialysis centres > **Dialysis and Nephrology sections** at Santa Maria degli Angeli Hospital (Via Cappuccini, 7) 080 4059592 / 2. Gioia del Colle **Dialysis Centre** (Via Giovanni XXIII, 104) / 3. Bari-**Di Venere**

thalassemia centres > 1. **Bari-Policlinico**

haemophilia centres > 1. **Bari-Policlinico**

pharmacies > 1. **Pharmacy in del Popolo Square**

Instructions / Alberobello >

(**How to get to Alberobello from Bari**, by car or bus: northerly direction, along both the SS16 and the SS100, for about 54

minutes. Accessible Ferrovie del Sud Est railway connection available).

(How to get to Alberobello from Castellana Grotte: along the SP96, it will be reached after about 18 minutes. Possible internal FSE railway connection also from Castellana Grotte).

- Parking on Via Trieste, where there are several accessible parking slots, and turning right, you will get to the **Santi Medici Cosma e Damiano Basilica** (accessible from the rear side), designed by Architect Alberobellese Antonio Curri. On the façade, the pronaos with a lunette showing Jesus Crucified is worth noting.
- Going on and running along the basilica, you will find the **Trullo Sovrano**, UNESCO world heritage. It is the only two-floor trullo in the city (not accessible), characterized by a massive cone-shaped dome, 14 m high.
- Going back towards the Basilica and keeping the left, you will reach the **pedestrian area in the shopping area of the village**, full of clothing and craft stores.
- Strolling in the same direction, you will get to del Popolo Square, where you will find an accessible pharmacy. In this square there is the building of the town hall. If you go on, you can enjoy the marvellous view of the belvedere, very evocative in the **Monti district** (parking for disabled available). The Monti district, National monument as well as UNESCO world heritage, consists in eight wonderful streets, within which you will breath the authentic local tradition, converging onto a hill. You can also visit the beautiful Sant'Antonio Church and you will find 1,000 trulli, where you will have the possibility to do shopping and taste typical products in a unique atmosphere.
- Leaving the Belvedere behind and proceeding for few minutes from del Popolo Square, you will reach, on the right, **Casa D'amore**, tourist office and web-point (not accessible), historic place of the city as it symbolises the freedom granted to the city by King Ferdinand of Bourbon.
- Shortly before the Casa D'Amore, always on the right, you will accede the **Aia District**, historic district of the city, less touristic than the Monti District, which, during Christmas time, turns into a live nativity scene.

PLACES TO VISIT > 1.3 LOCOROTONDO

INFORMATION ➤ *Locorotondo (one of the 100 most beautiful Villages in Italy) is a village in the Itria Valley visited by many visitors coming from all over the world. Situated atop the summit of a hill, near the equally famous Alberobello, Locorotondo has a round shape – here is the reason why it is called Locorotondo (the Italian for "Round place"). The historic centre shows very*

interesting and ancient views and its architecture and floors are characterized by the so-called "chianche", hand-worked limestone.

Things to do >

culture > 1. San Giorgio Martire Church / 2. Porta Garibaldi / 3. Morelli Palace / 4. San Nicola Church / 5. San Giorgio Mother Church

Where to sleep >

hotels > 1. Il Palmento

Additional services >

eating > 1. Restaurant at Donatello Hotel

transport > 1. Train / 2. Bus

ATM > 1. In Guglielmo Marconi Square

tourist information > 1. In Vittorio Emanuele Square

toilettes > 1. in the restaurant of the Donatello Hotel

Healthcare >

hospitals > 1. Hospital of Fasano (Viale Fasano)

emergency > 1. Hospital of Fasano (Viale Fasano)

dialysis centres > 1. Gioia del Colle Dialysis centre (Via Giovanni XXIII, 104) / 2. Bari- Di Venere

thalassemia centres > 1. Bari-Policlinico

haemophilia centres > 1. Bari-Policlinico

pharmacies > 1. Pharmacy situated in the square from which Corso XX settembre is accessed

Instructions / Locorotondo >

Please note that the historic centre of Locorotondo runs along a steep climb, therefore, in spite of the presence of accessible sidewalks, the path may not be easy.

(How to reach Locorotondo from Bari, by car or bus: northerly direction, along both the A14 highway for about 29 minutes and the SS100 and then taking the SS172; alternatively, along the SS16 and then turning into the SP113 (travel time: about 1 hour). FSE accessible railway connection available).

(How to reach Locorotondo from Alberobello: travel time about 30 minutes going along the SS172 and turning to Strada Monte tre Callini. Alternatively, passing through Contrada Capitolo. Accessible railway connection available).

- Parking on via Alberobello, you will find an **accessible pharmacy** on the right, in the square from which Corso XX settembre is accessed.
- Going along the Corso, on the right you can admire the majestic façade of the town hall (accessible).
- After few metres, you will find an **accessible ATM**.

- Continuing along the climb, you will get to the **San Giorgio Martire Church**, not accessible. Built on the ruins of an ancient little church of the XI century, it is the most important worship place of the village.
- Next to the church, there is **Porta Garibaldi**. Passing through it and continuing on the left, you will get to vicolo Antonio Bruno, and, finally, to the wonderful XVIII century **Morelli Palace**. It is one of the noblest examples of the eighteenth century baroque characterizing the town, with its typical French windows having its balconies with shaped thresholds and curved wrought iron balusters (not accessible). Although the palace is not accessible, we recommend you take this little detour.
- Going on, you will find the **San Nicola church**, which is not accessible, but from the street you will be able to admire its altar and its frescoes; finally, you will get to the **San Giorgio Mother Church** (accessible). San Giorgio is the patron saint of the city.

PLACES TO VISIT > 1.4 PUTIGNANO

INFORMATION ➤ *Putignano originated from an ancient centre of Peucetia, as proved by the numerous archaeological findings, such as jars, coins, weapons found in ancient graves. As there is no other evidence, one can suppose that it flourished during the age of Magna Graecia, until it subsequently became a roman municipium. The centre then gradually decayed over the centuries. Around the year 1000, the territory of Putignano became the property of Benedictine monks, who resided in the Santo Stefano Abbey in Monopoli.*

Things to do >

Culture > 1. del Carmine Church / 2. San Pietro Apostolo Cathedral

shopping > 1. Alleys of the historic centre

Where to sleep >

hotels > 1. Il Palmento (in Locorotondo)

Additional services >

eating > 1. Il Golosone Restaurant

transport > 1. Railway station / 2. Bus Terminal

ATM > 1. on Via Roma

tourist information > 1. IAT Pugliapromozione (at the San Pietro Apostolo Cathedral)

toilettes > 1. At the Il Golosone Restaurant

Healthcare >

hospitals > 1. Putignano **Santa Maria degli Angeli Hospital** (Via Cappuccini, 7)

emergency > 1. Putignano **Santa Maria degli Angeli Hospital** (Via Cappuccini, 7)

on-duty medical service > 1. Putignano at the **Santa Maria degli Angeli Hospital**

dialysis centres > 1. Putignano at the **Santa Maria degli Angeli Hospital** / 2. Bari-**Di Venere**

thalassemia centres > 1. **Bari-Policlinico**

haemophilia centres > 1. **Bari-Policlinico**

pharmacies > 1. **Pharmacy on Via Cappuccini**

Instructions / Putignano >

(How to reach Putignano from Bari, by car or bus: along the SS100 and then taking the SS172; alternatively, along the SP240 (travel time, about 40 minutes). Accessible railway connection available).

(How to reach Putignano from Locorotondo: travel time about 24 minutes along the SS172. Accessible railway connection available).

- Parking nearby the town hall, you can accede the **belvedere** on the opposing square, from which you will have the possibility to admire the panorama on the Itria Valley.
- Next to the town hall there is the **Carmine Church**, built in the XVIII century. It is famous for its statues of Saint Sebastian and Saint Peter, made by Stefano da Putignano, and for its massive pipe organ by Pietro de Simone. Unfortunately the church is not accessible.
- It is recommended that you stroll over the **Porta Grande** (opposite the Carmine Church) in the suggestive (accessible) alleys of the historic centre, up to the **San Pietro Apostolo Cathedral** (not accessible). Next to the church you will find the IAT PugliaPromozione (accessible).

State / Italy > Area / Metropolitan City of Bari > Route / The Ravines and Altamura

1 > "THE RAVINES AND ALTAMURA" ITINERARY

Gravina in Puglia and Altamura

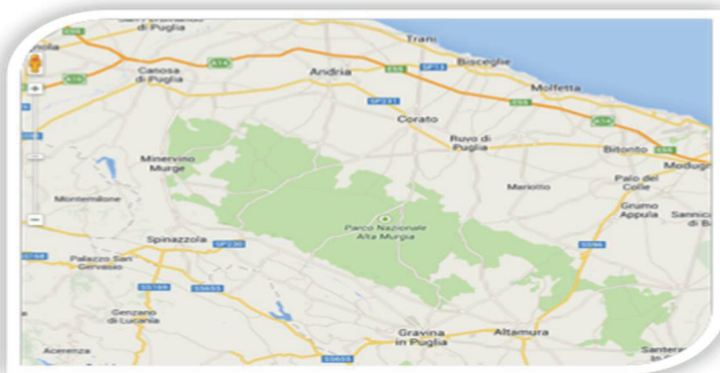
Places to visit > 1.1 Gravina in Puglia > 1.2 Altamura

Things to do > culture / parks / sea / sport / shopping

Where to sleep > hotels / agriturismi / b&b / villages / camping

Additional services > Eating / transport / ATM / tourist information / toilettes / parking

Healthcare > medical-tourist assistance / on-duty medical service / hospitals / emergency/ dialysis centres / thalassaemia centres / haemophilia centres / pharmacies / parapharmacies

NB The term "accessibility" will be used throughout the text with reference to wheelchairs users. Any aid addressing visually-impaired, blind, deaf mute or psychic disabled people will be signalled within the routes, and, where available, a welcoming and assistance service by appropriate staff will be indicated. It is specified that in case the presence of personnel within described routes is not indicated, it is advisable to contact the facility: in most cases, upon prior notice, the user will receive the assistance service he/she needs. As regards pharmacies, if in the description of the route no reference is made to accessibility, the user may contact the pharmacy directly and the personnel will be available to reach him/her and meet his/her requirements. The ATM service is not always available from the outside, but is guaranteed inside the bank (contact the staff).

PLACE TO VISIT > 1.1 GRAVINA IN PUGLIA

INFORMATION > **Gravina in Puglia** hosts the seat of Parco Nazionale dell'Alta Murgia (Alta Murgia National Park). The name "Gravina" derives from "gravina", the Italian for ravine: a gravina

is a split in the earth's crust similar to canyons. This name was given to the city by Frederick II, who loved it so much as to define it "the garden of delights". He had a castle built in loco, in fact, whose ruins are all that remains today, with the aim to host him and his men before and after hunt in the Murgia territory.

Things to do >

culture > 1. **Sant'Agostino Church** / 2. **Fondovito district** / 3. **San Michele delle Grotte Church** / 4. **Notardomenico Square - library** / 5. **S. Maria del Suffragio Church** / 6. **Sacred art Museum**/ 7. **Cathedral Basilica** / 8. **Madonna della Stella Church**.

shopping > 1. **In Pellicciari Square**

parks > 1. **Difesa Grande Wood**

/ 2.nome / 3.nome / 4.nome

Where to sleep >

hotels > 1. Relais Peucetia Hotel (Gravina)

Additional services >

Eating > 1. **Madonna della Stella Restaurant** at Gravina di Puglia, (upper hall accessible from the secondary entrance)

transport > 1. **Railway station** / 2. **Bus Terminal**

ATM > 1. **On Via Tripoli** / 2. **On Corso Vittorio Emanuele II**

tourist information > 1. **IAT** On Via Matteotti

toilettes > 1. **In Pellicciari Square**

parking > 1.xxx

Healthcare >

on-duty medical service > 1. **At former Hospital of Gravina**

hospitals > 1. **"Fabio Perinei" Hospital** (SS. 96) / 2. Bari **Policlinico**

emergency > 1. **"Fabio Perinei" Hospital**(SS. 96)

dialysis centres > 1. Bari **Di Venere Hospital**

thalassemia centres > 1. Bari **Policlinico**

haemophilia centres > 1. Bari **Policlinico**

pharmacies > 1. **on Via Silvio Pellico** / 2. **on Via Bizet** / 3. **on Via Milano** / 4. **on Via Orsini**

Instructions / Gravina in Puglia >

(How to reach Gravina in Puglia from Bari: you can reach Gravina in Puglia both driving along the SS96 or taking SP236 or SP231 and turning to SP151; the estimated travel time is 1h. Railway connections are ensured by Ferrovie Appulo Lucane (the railway station is accessible). Start your tour from Gravina station.

To reach Pellicciari Square by car, take Corso Aldo Moro, turn to via Spinazzola and finally to via Antonio Punzi (estimated travel time

about 20 minutes); you can also walk along Corso Giuseppe di Vittorio (for about 18 minutes).

- When you arrive at Gravina, in Pellicciari Square (accessible toilet available), you will notice a flight of steps crossing the **"Fondovito" Medieval district** (not accessible area) and leading to **S. Michele delle Grotte rock-cut Church**, one of the biggest rock-cut complexes in Italy, very close to the Gravina creek, not accessible, unfortunately.
- We signal the presence of **Sant'Agostino Church** in the Square.
- Going back towards Cattedrale Square, you will get to the Square in front of the Cathedral (accessible), called **Notardomenico Square**, where you can admire on the most ancient libraries of Puglia, "Finya" (1754) (not accessible). On the right side, there is **S. Maria del Suffragio Church** (1649), (accessible), showing some skeletons on its Portal.
- Continuing towards Cattedrale Square, you will find the **Palace that used to be the seat of the Episcopal Seminar**, now seat of the **Sacred Art Museum** (not accessible).
- Keeping on in the Square, you will find the **Cathedral Basilica** (accessible), of Romanesque style. It was almost completely destroyed by an earthquake that took place in 1650 and then built again. It was used for the cult of the dead until 1954 and then it was closed down.
- In the Square in front of the Church entrance, you can admire the panorama of the bridge above the Gravina creek, which links the medieval city to the rock-cut one; you can also admire a bell tower and a colonnade, which testify to the **rock-cut Madonna della Stella Church** (not accessible), venerated as a sanctuary until 1900. Close to it, the Botromagno Archaeological Park extends (about 400 Hectares), showing some settlements running from the VII century BC to the IV century AD. It is about 6km far from the current position.
- You can go on with a natural itinerary in the **Difesa Grande Wood**. With about 1890 hectares, it is one of the biggest woods of the whole Puglia. At 6 km from the residential area of Gravina, in the middle of the Bradano river catchment basin, witness of the luxuriant mesophyte wood that used to cover most of the Puglia region.

PLACES TO VISIT > 1.2 ALTAMURA

INFORMATION > *Here the PDO bread is produced, with its typical round shape (in local dialect "skuanète", meaning high). The main monument of Altamura is Santa Maria Assunta Cathedral, example of Apulian Romanesque, but gothic in style (XIII century).*

Important are the palaeontological finds of the Altamura Man, of the Homo neanderthalensis' skeleton and of the dinosaurs cave.

Things to do >

culture > 1. della Madonna Column / 2. Viti de Angelis Palace / 3. Santa Maria Assunta Cathedral / 4. Portoghese Printing Works– Art Museum / 5. Archaeological Museum
shopping > 1. on Corso Federico II
/ 2.nome / 3.nome / 4.nome

Where to sleep >

hotels > 1. 1. San Nicola Hotel (Altamura) / 2. Saurus Hotel (Altamura)

Additional services >

Eating > 1. Artusi in Altamura
transport > 1. Railway station / 2. Bus Terminal
ATM > 1. on Via Bari / 2. on Via Regina Margherita
tourist information > 1. Proloco in Repubblica Square
toilettes > 1. In Matteotti Square
parking > 1.xxx

Healthcare >

on-duty medical service > 1. At the Hospital of Altamura
hospitals > 1. "Fabio Perinei" Hospital (SS. 96, Altamura-Gravina) / 2. Bari Policlinico
emergency > 1. "Fabio Perinei" Hospital (SS. 96)
dialysis centres > 1. "Fabio Perinei" Hospital (SS. 96) / 2. Bari Di Venere Hospital
thalassemia centres > 1. Bari Policlinico
haemophilia centres > 1. Bari Policlinico
pharmacies > 1. on Via Genova / 2. on Via Ottavio Serena

Instructions / Altamura >

(You can reach Altamura both by car through SS96 and through SP236 or through SP18. Estimated travel time about 50 minutes. The railway connections are ensured both by FS and by Ferrovie Appulo Lucane (the railway station is accessible). Start your tour from Unità d'Italia Square.

- From Unità d'Italia Square, at whose centre there is the Colonna della Madonna (Virgin Mary Column), you can enter the historic centre from Porta Bari gate (accessible). Here Corso Federico II di Svevia starts, arterial thoroughfare of the historic centre, on whose left there is del Balzo Palace, today Viti de Angelis Palace.
- The centre of Altamura is occupied by del Duomo Square, which hosts the beautiful Santa Maria Assunta Cathedral

(accessible). The access to the Cathedral is ensured by a secondary passage on the right side.

- After Resistenza Square, continue on via Ottavio Serena and on via Scipione Ronchetti, where there is the ancient Portuguese Printing Works, founded in 1895 – today Art Museum (accessible).
- On via Santeramo there is the seat of the new Archaeological Museum and on viale Regina Margherita you can admire some ruins of walls from the megalithic era, witnesses of an important past (accessible).
- Also the “claustra” should not be missed, typical little squares opening onto the main streets of the historic centre of Altamura. They are called “gnostr” in local dialect and they are unique examples of popular architecture. They are about 80 and they represent the spontaneous aggregation between family and ethnic groups (Latins, Moors, Jews). Their structure and layout had not only a social but also a defensive function: with one entrance only, the claustrum was a real trap for enemies: if they had ventured up to that point, they would have been trapped and attacked with stones, water or other objects.
- There are two types of claustrum: a Greek-style one, with a roundish square and a well or a tree in the middle; an Arab-style one, narrower and longer with a little closed road and a well for rainwater at its bottom. Among the most picturesque and typical are the Giudecca, Inferno and Tradimento claustra. Many claustra have been abandoned and are today empty and dilapidated.

State/Italy > Area/Province of Brindisi > route/ White City

1 > THE "WHITE CITY" ITINERARY

Among the White Town olive trees

Places to visit > 1.1 Ostuni > 1.2 Rural Area > 1.3 Natural Regional Reserve Dune Costiere (coastal dunes) from Torre Canne to Torre San Leonardo

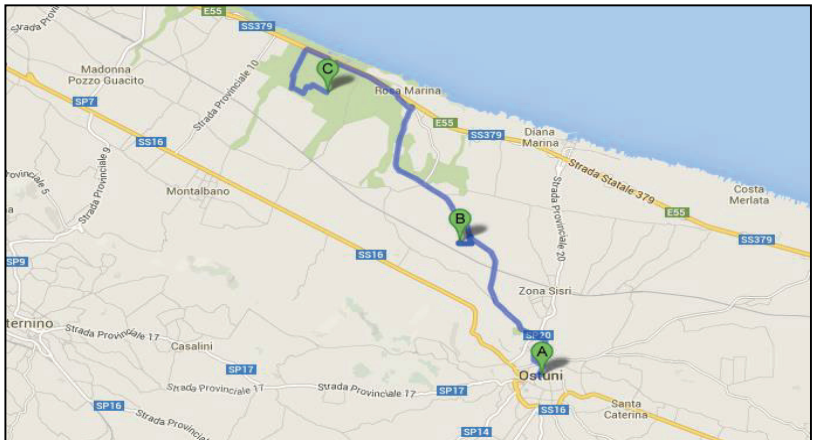
Things to do > culture / parks / sea / sport / shopping

Where to sleep > hotels / agritourism / B&B / villages / camping

Additional services > eating / transport / ATM / informations / toilettes / parking

Healthcare > healthcare-tourist assistance / on-duty medical service / hospitals / emergency / dialysis centres / thalassemia centres / haemophilia centres /

pharmacies / parapharmacies

PLACES TO VISIT > 1.1 Ostuni

INFORMATION > Also called *The White Town*, due to the typically white-painted architecture in the oldest medieval city core, its urbanistic planning dates between I and II century A.C. shaped on the vestiges of an ancient messapic village. Ostuni is a countless multiplication of levels, an ups and downs of stairs, a riddle of alleys and lanes, a continuous following of arches and overpasses, among the white homes lime painted. Ostuni is an integral part of Valle d'Itria and Southern Murgia, on the border with Salento. Well known touristic location, since 1994 to 2014 received the [Bandiera Blu](#) (blue Flag) and *le cinque vele* (Five Sails) of [Legambiente](#)

owing to the the coastal waters cleanliness and services high quality.

Things to do >

culture > 1. [San Francesco's Church](#) / 2. [San Francesco's cloister](#) / 3. [Historic City Hall](#) / 4. [Sant'Oronzo's Flèche](#) / 5. [Spirito Santo's Church](#) / 6. [Mons. Antelmi's Stairwell](#) / 7. [Ancient city core, called "La Terra"](#) / 8. [San Vito martire's church](#) / 9. [Museum of Preclassical Civilization of Southern Murgia](#) / 10. [Cathedral](#) / 11. [Bishop's Palace](#) / 12. [Museum of Contemporary art "OrizzontiArte"](#) / 13. ["Belvedere"](#) / 14. [Panoramic point](#) / 15. [Ancient walls](#) / 16. [S. Demetrio's Gate](#) / 17. [Porta Nova Gate](#) / 18. [San Giacomo's Church](#) / 19. [Stella's Church](#)

Where to sleep >

hotels > 1. [Città Bianca Country Resort****](#) / 2. [Ostuni Palace****](#) / 3. [Hotel Rione Antico La Terra****](#) / 4. [Relais La Fontanina****](#) / 5. [Masseria Tutosa****](#) / 6. [Agritulli](#)

Additional services >

eating > 1. [La Bruschetta dell'Oste](#) (Via Monsignor F. Semeraro 2, 72017 Ostuni - 0831 304552) / 2. [Hostaria San Filippo](#) (C.so Vitt. Emanuele, 218, 72017 Ostuni - 0831 334546) / 3. [Masseria Santa Lucia](#) (s.s. 379 Km. 23,5 - Ostuni Marina - 0831 304090 www.masseriasantalucia.it)

transport > 1. [Trenitalia](#) / 2. [Bus STP Brindisi](#) (Parking at Via Tenente Specchia) / 3. [Taxi](#) (Parking at Via Tenente Specchia) / 4. [Brindisi Airport](#) / 5. [Brindisi Seaport](#)

ATM > 1. [Post Office ATM at Corso Mazzini](#)

tourist information > 1. [Info Point at Corso Mazzini](#) / 2. [Ass. Ruota Libera at C.so Mazzini](#)

toilettes > 1. [By M. Antelmi stairwell](#), (entrance from Via Giovanni Lanza) / 2. [At Museum of Preclassical Civilization](#) (via Cattedrale)

parking > 1. [on Via Tenente Specchia](#)

Healthcare >

on-duty medical service > 1. [Ostuni](#) (Via Miccoli) / 2. [Fasano](#) (Via Nazionale dei Trulli) / 3. [Cisternino](#) (Via Regina Margherita)

hospitals > 1. [Ostuni "Tanzarella"](#) / 2. [Fasano "Umberto I"](#)

emergency > 1. [Ostuni "Tanzarella"](#) / 2. [Fasano "Umberto I"](#) / 3. [Villanova P.P.I.](#) / 4. [Torre Canne P.P.I.](#) / 5. [Torre San Sabina P.P.I.](#)

dialysis centres > 1. [Ostuni "Tanzarella"](#) / 2. [Brindisi "Perrino"](#) (nefrologia e dialisi) / 3. [Fasano "Umberto I"](#)

thalassemia centres > 1. [Brindisi "Perrino"](#)

(Ambulatorio Microcitemia dal lun. al ven. h 8:00-15:00)

haemophilia centres > 1. Brindisi "Perrino"

pharmacies > 1. Alba / 2. Calamo Specchia / 3. Corsa / 4. D'Ambrosio / 5. De Nitto / 6. Matarrese / 7. Rodio / 8. Santoro / 9. Tanzarella

parapharmacies > 1. Cityper / 2. D'Amico / 3. Serranova / 4. Guarnieri / 5. G.V.M. / 6. Pharma Saniprof

Instructions / Ostuni >

(From Bari 85,0 km via SS16 travel time 1h 10 min driving)

(From Lecce 77,0 km via SS613 e SS379 travel time 58 min driving)

- After getting to Ostuni, it is possible to park at via Tenente Specchia where are available also accessible toilets and a public mountain accessible with help.
- From car park you find a slope where for the people using wheelchair or slow mobility, the help of an escort is advisable. The paving is made with "sanpietrini", that is cubic little stones.
- Along avenue G. Mazzini, we point out a park reserved to disabled people's pass. by civic number 71 and other ones by post office at civic number 11, where is available an outdoor ATM. We mark a low number of sidewalk ramps. On the left, at civic number 6, you find the **Touristic Infopoint** (tel. +39 0831 301268 info.ostuni@viaggiareinpuglia.it) with architectural barriers (a step) at the entrance, but with a park reserved to disabled people's pass. Nearby you will find **"A ruota Libera"** association, where you can ask any information about Ostuni accessibility.
- Bear in mind that all ancient Ostuni is a controlled traffic zone (Infopoint: Corso Vittorio Emanuele II n. 29 tel. 0831 307216 - 0831 331994 e-mail: ufficiotraffico@comune.ostuni.br.it). The authorized vehicles with disabled pass can enter as far as it is allowed.
- Reached Piazza Libertà, paved with large stones, you find **San Francesco's Church**, with a step of about 20 cm at the entrance.
- Nearby the Church, there's the Cloister when indoor you find on the left the lift to the **Historic City Hall**'s first floor, once Franciscan Monastery. The city hall hosts a painting collection. In whole area there are informative panels in front of buildings, monuments, historical places, written in standard writing. There aren't handiwork for tactile exploration.
- Then, back in the Piazza, you go straight 30 mt where you can admire the round basement vestiges of a old city's wall tower surrounded by a rail. Just after in front of us, you can observe **Sant'Oronzo's spire**, typical baroque style, and going to the right you admire **Spirito Santo's Church**, in via Roma, with architectural barriers (about 14 steps) and

not accessible for visitors in wheelchairs. Please note the considerable artistic value of the beautiful Portal.

- From the other Square side, you can admire the stunning **Mons. Antelmi's stairwell**, when are available public toilettes: to reach them you must go as far as Via Giovanni Lanza.
- From Piazza Libertà you can enter the narrow **Cathedral** alley to rich the tallest Ostuni hill on wich is built the **ancient city core named "La Terra"**, as the Ostuni people call the old district. Urbanistic planning dates between I and II century A.C. shaped on the vestiges of an ancient messapic village. Ostuni is a countless multiplication of levels, an ups and downs of stairs, a riddle of alleys and lanes, a continous following of arches and overpasses, among the white homes lime painted.
- Via Cattedrale has some stretches of steep climb which need one or two escorts for people in wheelchair: it is a very difficult way. Along this narrow way, you find many typical souvenir stores until the stairwell of **San Vito martire's Church**, with its sumptuous and curvilinear baroque "leccese" façade. The Church is nearby the **Museum of Preclassical Civilization of Southern Murgia** with paleolithic and Age of Bronze and Iron relics del Ferro. The Museum has a lift to get the first floor and accesible sanitary facilities, but it is necessary overtake a 20 cm step.
- Then you go ahead to get **Cathedral**, at via T. Trinchera, where you meet architectural barriers due to steps without railing, so it is not possible to access for wheelrails or people with reduced mobility. In whole area there are informative panels in front of buildings, monuments, historical places, written in standard writing. There aren't handiwork for tactile exploration The Cathedral is dedicated to Santa Maria dell'Assunta, it was built in XV Century second half and is one of the most known Puglia monuments. The gothic-romanic façade is National Monument since 1902. Nearby we found the **Bishop's Palace** and in front of it the Seminary, connected by an arch - corridor, Arco Scoppa, both aren't accessible by visitors. In the little square there is **Museum of Contemporary art "OrizzontiArte"**, with an architectural barrier (a step of 10 cm.). Going on the short hill, turning on the right to Vico Castello, you get after 30 mt. an open space from wich it is possible to admire the stunning **panoramic view** od the Ostuni olive trees.
- Going back via Catterale, returnig in Piazza Libertà, from here, if you are not yet tired, it is nice to strolling along the **ancient walls**. The start is at, just at the beginning of the historical old vestiges. Its a really exiting itinerary, both for the magnificence of human work, both for the beauty of

landscape. The paving is made by large stones, with a accessible walkside with ramps. Defensive walls with cilindric towers and machicolations, have five doors to enter in the medieval town. Today remain 2 ones: **Porta S. Demetrio**, toward the East and **Porta Nova**, toward the west.

- Then you meet **San Giacomo's Church** and **Stella's Church**, both not accessibile due to architetcural barriers. In whole area there are informative panels in front of buildings, monuments, historical places, written in standard writing. There aren't handiwork for tactile exploration.

PLACES TO VISIT > 1.2 Rural Area

Information > *The whole rural area is characterized by rocky settlements in caves or crypts.*

Things to do >

culture > 1. **Santa Maria di Agnano's Church** / 2. **Archaeological area** / 3. **Dolmen** / 4. **Masseria Brancati (Farm)**

sport > 1. **Cycling tours**

Additional services>

Touristic information > 1. **At the Archaeological area**

Toilettes> 1. **Archaeological area**

Car parking > 1. **The square in front of Santa Maria di Agnano's Church** / 2. **The square in front of Masseria Brancati**

Instructions / Rural Area >

Getting the road to Fasano (s.s. 16 Ostuni-Fasano), turn on the right after 2 km to reach **Chiesa di Santa Maria di Agnano** and **Archaeological area.**

- After parking car or bus in the large open space available, you find a short cllimb: assistance recommended for people in weelchairs.
- Forwarding on direction to Fasano, at km 870, you get Montalbano, and on the right you find the historical "**casa cantoniera**" (roadman house), today "Albergabici", where is possible lend bicycles, tandems and special bikes for disabled people.
- Turning on the right, forward along the narrow road to get a cross where is the **dolmen** (contrada Pescomarano). Dolmen was very simple constructions formed by two stones vertically planted in the ground and a third one horizontally set above the first two ones, like a roof. They were warrior's tumbs.

- Back to the city, you get the Rosa Marina road and after 4 km, you turn to the left to reach the wonderful farm **Masseria Brancati**, privately owned.
- To visit it please contact the **Natural Area of Coastal Dunes**, Piazza della Libertà 72017 Ostuni (BR) e-mail: info@parcodunecostiere.org. (Masseria infotel. 330/822910)
- The Owner, Mister Corrado, shall for you the doors of the ancient rural mansion, where you will admire the old **frantoio ipogeo dell'800** (underground olive press room, XIX century) surrounded by the tools of farmer's civilization, the **chiesa rurale di stile Rococò del 700 (rural church rococò style, XVIII century)**, the barn. Please note that the **Frantoio** is not accessible to the wheelchairs.
- Visit ends with a strolling in the ancient olive grove: about 800 monumental olive trees, all identified by Regione Puglia, 2000 and more years old. The Plantation has informative panels on the technical olive cultivation..
- whole area there are informative panels in front of buildings, monuments, historical places, written in standard writing. There aren't handiwork for tactile exploration.

PLACES TO VISIT > 1.3 Natural Regional Reserve Dune Costiere (coastal dunes) from Torre Canne to Torre San Leonardo

Information > The Regional Reserve Dune Costiere (coastal dunes) from Torre Canne to Torre San Leonardo is a natural protected area of Northern salento, in Ostuni and Fasano cities territory.

It has habitat and coastal environments of high naturalistic and landscaping interest: an halophile vegetation and a large number of sand dunes covered by mediterranean greenery, like junipers, holm oaks and scrubland of Euphorbia Spinosa.

There are also wetland areas, with Fiume Grande (big river), Fiume Piccolo (little river) and Morello river, where stands several times the aquatic migratory avifauna.

The Reserve presents several naturalistic habitat, arable lands with experimented biological agriculture, ancient olive trees; the Traiana Route, archaeological and historical sites, ancient farms, underground olive press rooms, "lame" (canyons), rocky installations, industries with Parco Brand, cities and towns: a very complex territory, rich of values to preserve and improve.

Thing to do >

Natural reserves > 1. Parco Naturale Dune Costiere (Torre Canne to Torre San Leonardo)

sea > 1. Lido Morelli

culture > 1. [Strada Bianca](#) / 2. [Pilone](#) / 3. [Fiume Morelli](#) /
4. [Ancient Constructions](#) / 5. [Ancient fishpond](#)
sport > 1. [Cycling tours](#) / 2. [Trekking](#) / 3. [Diving](#)

Where to sleep >

hotels > 1. Gran Serena Hotel**** (Via Appia 2 – 72016 Torre Canne BR)

Additional Services >

transport > 1. [Trains FF.SS. in Cisternino](#) / 2. [Autolinee Scoppio \(bus\)](#) / 3. [Aereoport of Brindisi](#) / 4. [Port of Brindisi](#)
touristic information > 1. [Visitor's Centre Casa del Parco Toilettes](#) > 1. [at Visitor's Centre Casa del Parco](#)
Car parking > 1. [In front of Visitor's Centre Casa del Parco](#) /
2. [Pilone](#)

Health >

on-duty medical service > 1. [Fasano](#) (Via Nazionale dei Trulli) /
2. [Ostuni](#) (Via Miccoli) / 3. [Cisternino](#) (Via Regina Margherita)
emergency > 1. [Ostuni "Tanzarella"](#) / 2. [Torre Canne P.P.I.](#) /
3. [Villanova P.P.I.](#)
dialysis centres > 1. [Fasano "Umberto I"](#) / 2. [Ostuni "Tanzarella"](#) / 3. [Brindisi "Perrino"](#) (nefrologia e dialisi)
thalassemia centres > 1. [Brindisi "Perrino"](#)
(Ambulatorio Microcitemia dal lun. al ven. h 8:00-15:00)
haemophilia centres > 1. [Brindisi "Perrino"](#)
pharmacies > 1. [Del Faro](#) (Torre Canne, Via del Faro, 11) /
2. [Patronelli](#) (Pezze di Greco, Corso Nazionale, 100)

Instructions / Natural Regional Reserve Dune Costiere (coastal dunes) from Torre Canne to Torre San Leonardo >
(From Lecce 86,8 km via SS613 e SS379 58 min. driving)
(From Brindisi 50,0 km via SS379 36 min. driving)
(From Bari 69 km via SS16 48 min. driving)

- The visitor's Centre Casa del Parco, made in an old ex railway station, is the ideal starting point for a strolling in the natural reserve of coastal dunes. We suggested first the typical white dirty road ("[strada Bianca](#)") and then you can get "[Pilone](#)" **along the coast**.
- After Lido Morelli, with walkway and chair, on the right you can reach to location named [Fiume Morelli](#). Keys are available on demand both to reserve administration (info@parcodunecostiere.org) both to near beach (Lido +39 339 80 98 345 / +39 328 97 80 484). Area has sanitary facilities and accessible WC. You can visit the pools for aquaculture and eels farming.
- The wet zone of Fiume Morelli, behind the sand dunes of the reserve, is rich of waters and ancient buildings for the

fishing. The river is typically L shaped and is 800 mt. long. It is fed by several and rich sources with a lightly salt water, passed through underground limestone.

- The fresh water ponds created by the river in the wet zone have been utilized for fish farming since 1800 until 1980. A new life for them begins in 2009, where restarts a fish farming activity, by biological method. The plant has 7 ponds and 11 gathers to control waters and fishes moving between the ponds and the sea. The ancient fish pond is accessible by back access.
- In the reserve zone are available tools and facilities (walkway and facilitated passages) to overcome architectural or structural barriers.
- All structures and visitor's centres as well as farms and other enterprises have sanitary facilities.
- To rent wheelchairs for trekking ask to Reserve administration;
- Accesses to the sea with walkway at Lido Morelli +39 339 80 98 345 / +39 328 97 80 484, renting chair Job available;
- At the Pione Camping swimming pool perfectly accessible to disabled people.

AIDS RENTAL FOR FREE TIME

> **Cooperativa sociale " Ostuni a Ruota libera"**

contatti : tel. +39 0831 338165 - info@ostuniaruotalibera.it

BYCICLE TREKKING

> **Cooperativa Madera Bike**

contatti : cell. +39 3472177490 - +39 3275785185 - bike@maderamedia.com

TREKKING IN NATURE, GUIDED TOURS, EVENTS IN NATURE, LABORATORIES OF ENVIRONMENTAL EDUCATION

> **Cooperativa Gaia Environmental Tours**

INFOTEL +39 3470042961 / +39 3206251107 - gaia_tour.events@libero.it

> **Cooperativa Serapia**

INFOTEL +39 3286474719 / +39 3665999514

DIVING CENTRES (immersioni subacquee)

> **ASC Diving Puglia**

contatti : +39 3293044081

ENTE PARCO

Per info : www.parcodunecostiere.org/newsite/ita/index.php

State/Italy > Area/Province of Brindisi > Routs/1."Gateway to the East"

1 > THE "GATEWAY TO THE EAST" ITINERARY

The Upper Salento area, from Brindisi to Torre Guaceto

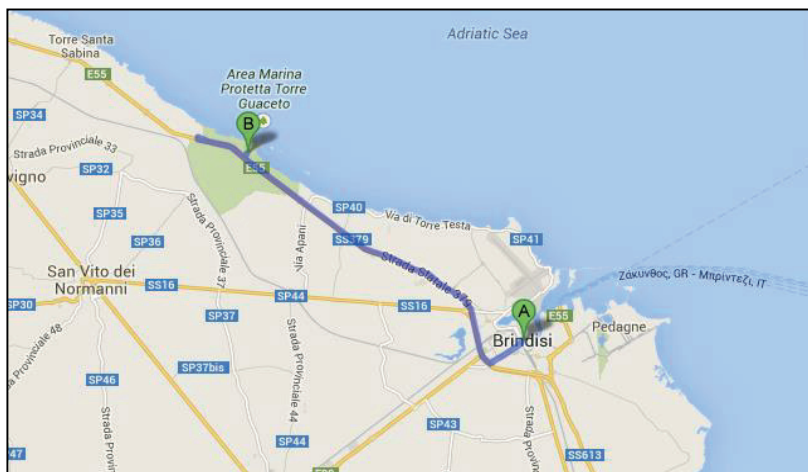
Places to visit > 3.1 Brindisi > 3.2 "Torre Guaceto" national nature reserve

Things to do > culture / parks / sea / sport / shopping

Where to sleep > hotels / agriturismi / B&B / villages / camping

Additional services > eating / transport / ATM / information / toilettes / parking

Health > healthcare-tourist assistance / on-duty medical service / hospitals / emergency / dialysis centres / thalassemia centres / haemophilia centres / pharmacies / parapharmacies

PLACES TO VISIT > 1.1 CITY OF BRINDISI

INFORMATION > *Important centre of Northern Salento, the city has historically played a key commercial and cultural role, thanks to its lucky position towards the East and to its natural port, still existing, on the Adriatic sea. Very ancient city, gateway to the East, crossroad of people and cultures, Brindisi lived a fluctuating history, characterized by golden as well as decay periods, always closely related to its geographical position and to the importance of its port.*

Things to do >

culture > 1. Roman columns / 2. "S. Faldetta" archaeological museum / 3. Casa del turista / 4. Monument dedicated to the Italian sailor / 5. Duomo Square / 6. De Cateniano portico /

7. **"F. Ribezzo" provincial archaeological museum** /
8. **Balsamo Palace Loggia** / 9. **Archiepiscopal Palace** / 10. **Santa Teresa Church** / 11. **Former complex of Scuole Pie (Pious Schools)** / 12. **MAP Mediterranean Museum of Present Art** /
13. **San Giovanni al Sepolcro Temple** / 14. **Verdi New Theatre** /
15. **Granafei Nervegna Palace**

Where to sleep >

hotels > 1. **Palazzo Virgilio Hotel****** / 2. **Masseria Baroni Nuovi** / 3. **Castello Hotel** *** / 4. **Oasi del Visir Resort****** /
5. **Tenuta Al Bano Carrisi** / 6. **Tenuta Moreno****** / 7. **Halbatres Palace Hotel** / 8. **Antica Masseria Martuccio****** / 9. **Grande Albergo Internazionale Hotel******

Additional services >

eating > 1. **Giubilo** Restaurant Pizzeria / 2. **Il Botteghino** Pizzeria Cafeteria / 3. **Penny** Restaurant

transport > 1. **Trenitalia Rail station** / 2. **Brindisi STP bus terminal** / 3. **Brindisi Airport** / 4. **Brindisi Seaport**

ATM > 1. **Via Santi** / 2. **Della Vittoria Square** / 3. **Corso Garibaldi**

Tourist information > 1. **Tourist infopoint at Casa del Turista toilettes** > 1.in the **Casa del Turista** / 2.in the **Granafei Nervegna Palace**

parking > 1.on **Vittorio Emanuele II Square** /_2.on **via del Mare**

Health >

on-duty medical service > 1. **Brindisi "Di Summa"** ("Di Summa" Square)

hospitals > 1. **Brindisi "Perrino"**

emergency > 1. **Brindisi "Perrino"** / 2. **Brindisi "Di Summa"** / 2. **Brindisi Porto**

dialysis centres > 1. **Brindisi "Perrino"** (nephrology and dialysis) / 2. San Pietro Vernotico "N. Melli" hospital / 3. **Mesagne Gambro Healthcare** Italia SpA

thalassemia centres > 1. **Brindisi "Perrino"**

(Beta thalassemia outpatient clinic from Mon. to Fri. h 8:00a.m.-3:00p.m.)

haemophilia centres > 1. **Brindisi "Perrino"**

pharmacies > 1. Africa Orientale / 2. Bozzano / 3. Brunetti / 4. Cannalire / 5. Cataldi / 6. Commenda / 7. Filomena / 8. Doria / 9. Rizzo / 10. Favia / 11. Lotzniker / 12. Nuzzaci / 13. Pardiso / 14. Perino Angelo / 15. Perrino Antonio / 16. Perrino Isabella / 17. Rubino / 18. Santa Chiara / 19. La Rosa / 20. Servizi Farmaceutici / 21. Spennati / 22. Tinelli / 23. Valentini / 24. Valzano / 25. Farmacia Viale Aldo Moro

parapharmacies > 1.Cosmopharma / 2.Famacoteca D'Amico / 3.Farmasanitaria Io Pupo / 4.Ipercoop Brindisi / 5.Carrefour Superstore/ 6.La Parafarmacia del Centro / 7.Parafarmacia Stazione / 8.Ianne / 9.Pharmastore

Instructions / City of Brindisi >

(Lecce/Brindisi via SS613 about 39km travel time 30 min. driving)

(Bari/Brindisi via SS379 and SS16 113 km travel time 1 h 10 min. driving)

- Before getting to the “door”, turn right on Via del Mare, where it is possible to park in the homonymous parking, once arrived in the marvellous Vittorio Emanuele Square. The parking has several slots reserved for disabled people’s pass. In the square the paving is made of large stones and it has been renovated recently, so it can be easily used by people in wheelchairs. Sidewalks are equipped with ramps and in the surroundings there are some ATMs that can be reached through a ramp. The post office is equipped with a ramp for the access of people in wheelchairs.
- From here you can go across the promenade, where you can have a rest in the many coffee shops and restaurants, sitting at the outdoor tables and enjoying a stunning sea view, until you reach one of the most evocative places of Brindisi, at the top of the square, where the **Roman Columns** arise, symbol of the city and endpoint of Via Appia. Along the flight of steps, there is also the house where the poet Virgil stayed and died.
- If you continue strolling, you will find “**S. Faldetta**” **Archaeological Musuem** and then the Casa del Turista (The Tourist’s House), which in the past used to be owned by Knights Templars. Here you can admire the archaeological excavations from the Roman period. Today it hosts very interesting exhibitions. The structure is equipped with accessible lift and sanitary facilities.
- The same complex is the **tourist infopoint** office, that can be easily reached by wheelchairs, strollers and trolleys as it is located at ground floor and at road level (Regina Margherita Promenade tel +39 0831 523072 info.brindisi@viaggiareinpuugia.it).
- On the opposite bank you can admire the **Monument dedicated to the Italian sailor**, which can be reached by public transport, by motorboat. The monument is closed with railings and cannot be visited. In the whole area there are informative panels in front of buildings and monuments of historical interest, written in standard writing. *There are no handiworks for tactile exploration.
- To reach the city centre, turn left on Via Montenegro. The street has a slight slope, which may require assistance for

people in wheelchairs. In this way you will get to **Duomo Square**, with the **De Cateniano portico**, once owned by the Order of Knights Hospitaller.

- The **"F. Ribezzo" MAPRI provincial archaeological museum** has an access with ramp. Here you can admire the **Loggia of Balsamo Palace** and the **Archiepiscopal Palace**. The Cathedral is accessible to people in wheelchairs thanks to a platform with handrail placed at the main entrance. In the whole area the paving is made of large stones and it can be easily used. In the whole area there are informative panels in front of buildings and monuments of historical interest, written in standard writing. *There are no handiworks for tactile exploration. (Car parks reserved for disabled people's pass are on via Colonne, going across via Giovanni Tarantini, located in della Zecca square).
- Taking the street under the arch (via Colonne) you will get to the foot of the square, where you will find the Column from which a view of the port can be enjoyed. Originally there used to be two twin columns, a unique example in the architectural scene of antiquity. As a matter of fact, starting from the XIV century, they started to be indicated as the symbol of the city.
- Continuing on Via G. Tarantini, from Duomo Square, a glimpse of **Santa Teresa Church** will appear on your right. In Santa Teresa Square there are parking spaces reserved for disabled people's pass and access ramps to sidewalks and to the Church. Here you will also find the **former complex of Scuole Pie** (Pious Schools) with the evocative cloister and the adjacent **MAP Mediterranean Museum of Present Art** (Via Tarantini 35), both requiring assisted accessibility to cross a little threshold. In the whole area there are informative panels in front of buildings and monuments of historical interest, written in standard writing. *There are no handiworks for tactile exploration.
- The visit continues amidst the alleys of the ancient district of San Pietro degli Schiavoni, that still preserves part of its original plant. Turning left, a little square broadens out onto the characteristic **San Giovanni al Sepolcro temple**, having a circular floor plan. This temple reproduces Christ's Sacred Sepulchre and testifies to the passage of crusaders and pilgrims who, passing from Brindisi, reached the Holy Land. At the entrance there is a little threshold, therefore we recommend assisted access. On the website <http://www.viaggiareinpuugia.it/multimedia/872/it/Chiesa-di-San-Giovanni-al-Sepolcro---Brindisi> you can watch a video and listen to a brief description.

- Going on, behind Via Pacuvio there is the Verdi New Theatre. Underneath, some remains of ancient roman domus can be found.
- Just opposite the Theatre stands the sixteenth century **Granafei Nervegna palace**. Inside, the Column hall guards the original capital of one of the two Roman Columns. You can access it from the side gate upon request to the reception (Free entrance: from Tuesday to Sunday 10.00 a.m./8.30 p.m.. Closed on Monday. Opening hours of exhibitions: 9.30a.m./01.00 p.m.; 4.30 p.m./8.30 p.m. info +39 0831 22 9643). The Palace is equipped with accessible lift and sanitary facilities. Here you will be not far from della Vittoria square, where the city streets of shopping converge. The streets are pedestrian and sidewalks are equipped with ramps. It is a restricted traffic area.

PLACES TO VISIT > 1.2 "TORRE GUACETO" NATURE RESERVE

INFORMATION > The Torre Guaceto nature reserve extends to 1.200 m and has a marine side extending to 8.000 m. The area has the shape of an almost regular rectangle, has an average depth of 3.000 m and is crossed and divided by State Road 379. A significant variety of diversified environments are present in this coastline for some hundreds of metres inland. Inside this area there are little wetlands that create during and after the rainy periods and disappear in warmer periods, as well as some fresh water springs, seasonal, too.

Things to do >

parks > 1. "la via del mare" nature reserve

sea > Torre Guaceto beach (in summer, access through platform)

Where to sleep >

hotels > 1. Torre Guaceto Resort****

Additional services >

transport > 1. Shuttle bus (from the parking area to the platform) / 2. Brindisi Airport / 3. Brindisi Seaport

Tourist information > 1. North access: Punta Penna Grossa Services area / 2. South access: Apani services area / 3. Visitors' centre Al Gawsit in Serranova di Carovigno

toilettes > 1. Visitors' centre Al Gawsit in Serranova di Carovigno

parking > 1. in the entrance area of the park

Health >

Healthcare-tourist assistance > 1. Torre San Sabina-Carovigno / 2. Villanova-Ostuni / 3. San Vito dei Normanni
on-duty medical service > 1. Carovigno-Ostuni (Istituto del Prete) / 2. **Ostuni** (Via Miccoli)
hospitals > 1. Ostuni "Tanzarella" / 2. Brindisi "Perrino"
emergency > 1. Carovigno-Ostuni (Istituto del Prete) / 2. **Ostuni "Tanzarella"** (Via Villafranca) / 3. **Brindisi "Perrino"**
dialysis centres > 1. Brindisi "Perrino" (nephrology and dialysis) / 2. **Ostuni U.A.I. "Tanzarella"**
thalassemia centres > 1. Brindisi "Perrino"
 (Beta thalassemia outpatient clinic from Mon. to Fri. h 8:00a.m.-3.00p.m.)
haemophilia centres > 1. Brindisi "Perrino"

Instructions / "Torre Guaceto" national nature reserve >
 (Lecce/Brindisi about 60km SS613 travel time 46 min. driving)
 (Bari/Brindisi about 98km SS16/SS379 travel time 1h 16 min. driving)

- Taking the "Serranova" exit of State Road Brindisi-Lecce you will reach the Torre Guaceto national nature reserve, which extends over an area of more than 2240 hectares and has a marine side extending to 8.000 m.
- The area has the shape of an almost regular rectangle, has an average depth of 3.000 m and is crossed and divided by State Road 379. A significant variety of diversified environments are present in this coastline for some hundreds of metres inland. Inside this area there are little wetlands that form during and after the rainy periods and disappear in warmer periods, as well as some fresh water springs, seasonal, too.
- Inside the Reserve, an itinerary for visually impaired users has been crated, called "La via del mare". The itinerary is about 500 metres long on dirt road and goes along one of the main paths of the protected area leading from inland to the sea.
- During the path users will find 10 solar-powered transmitters that, when users pass, activate 10 messages to be listened to with one of the 24 receivers supplied by the Consorzio di Gestione di Torre Guaceto.
- During bathing periods, a platform is installed to help tourists and visitors with motor difficulty access the sea. The personnel is qualified to ensure help and assistance. The structure is equipped with JOB chairs.
- During the summer periods, in the beaches you can use accessible toilettes
- The Al Gawsit Visitors' Centre in Serranova was created out of the need for a centre of information and use connected with the activities for the promotion of Torre Guaceto Nature Reserve. It has a botanical garden and a museum space. There are accessible sanitary facilities.

State/Italy > Area/Province of Lecce > Rout/1.Baroque itinerary

1 > BAROQUE ITINERARY *From the Baroque to the "Forest of Lecce"*

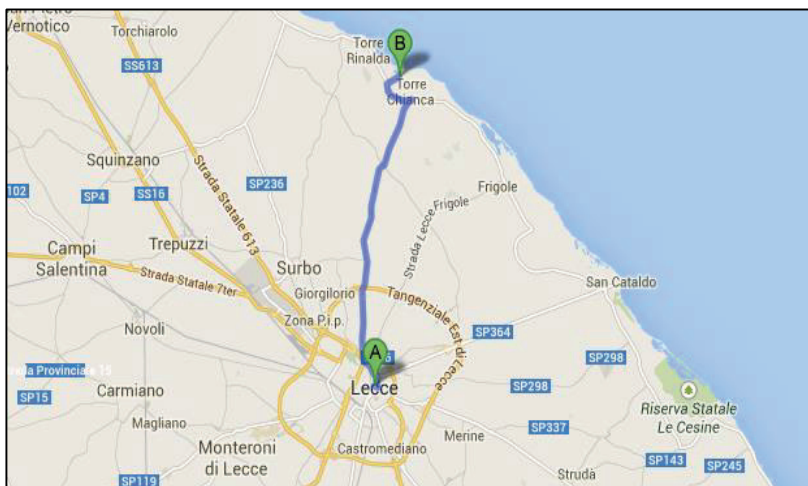
Places to visit > 1.1 City of Lecce > 1.2 Rauccio Park 1.3 Cesine Park

Things to do > culture / parks / sea / sport / shopping

Where to sleep > hotels / agriturismi / B&B / villages / camping

Facilities > eating / transport / ATM / touristic information / toilettes / parking

Health facilities > healthcare tourism / medical service / hospitals / emergency / dialysis centres / thalassemia centres / haemophilia centres / pharmacies / parapharmacies

PLACES TO VISIT > 1.1 CITY OF LECCE

INFORMATION > *Art city of southern Italy, Lecce is an urban centre of great artistic and cultural value: its ancient Messapian origins and its archaeological ruins, left behind after Roman domination, fuse with the richness and exuberance of Baroque downtown churches and palaces (typically from the 1600s). The architectonic development and the rich decoration of façades were particularly fecund during the Kingdom of Naples, and they characterized this city in such a unique way as to give birth to the term "Leccese Baroque."*

Things to do >

culture > **1. Porta Napoli** (Arco di Trionfo Square) / **2. Duomo Square** / **3. Palmieri boarding school** / **4. "Bernardini" library** / **5. San Francesco della Scarpa former church** / **6. Rectory of the Convent of Carmelites** / **7. Carmine Church** / **8. Theatines' cloister** / **9. Sant'Irene Church** / **10. Santa Chiara Church** / **11. Ancient Roman theatre** / **12. Must, historical museum of the city of Lecce** / **13. Statue of Saint Oronzo** / **14. Sedile** / **15. Amphitheater** / **16. Castle of Charles V** / **17. Fountain of harmony** / **18. Santa Croce Basilica** / **19. Celestines' Palace** / **20. Del Gesù Church** / **21. Ancient messapian underground olive oil mill**

parchi > **1. Belloluogo Urban Park**

shopping > **1. Souvenirs** (Duomo Square) / **2. laboratorio creativo Div. Ergo** / **3. Souvenir Michelangelo**

sport > **1. Hippotherapy** "Centro Terapia Equestre IPPOSALENTO"

Where to Sleep >

hotels > **1. Risorgimento Resort******* / **2. Patria Palace Hotel******* / **3. Suite Hotel Santa Chiara******

B&B > **1. Sciaradamar**

Facilities >

eating > **1. Fior di Zucca Restaurant** / **2. Bar Cibus Mazzini** / **3. Sottozero Ice-cream shop** / **4. Tentazioni Ice-cream shop**

transport > **1. Train station** with tactile path for blind people / **2. Bus terminal** at Foro Boario / **3. Taxis** opposite the rail station / **4. Brindisi Airport** / **5. Brindisi Seaport** / **6. Turistic Train**

ATM > **1. on via Augusto Imperatore** / **2. in Sant'Oronzo Square** / **3. in the area of the Castle of Charles V**

touristic information > **1. Pugliapromozione infopoint** (Corso Vittorio Emanuele II – not accessible to wheelchairs because of a 30cm-high step and because there is not any bell) / **2. Pugliapromozione infopoint** (Sant'Oronzo Square at the Sedile – equipped with a stairlift requiring assisted accessibility, as there are neither ramps nor handrails). / **3. Ufficio Relazioni con il Pubblico** (Public Relations Office) of the Province of Lecce, accessible (internal entrance in the Celestines' Palace courtyard)

toilettes > **1. in the Bernardini Library** / **2. in the S. Francesco della Scarpa former Church** / **3. on Del Carmine Church** / **4. in the Rectory Convent of Carmelites** / **5. in the Theatines' cloister** / **6. in the MUST Museum** / **7. in the Castle of Charles V**

parking > **1. at Porta Napoli** (the itinerary starts from Porta Napoli, that is why the parking area is at Porta Napoli)

Health facilities >

healthcare tourism > **1. Frigole** / **2. Torre Chianca** / **3. Casalabate**

(since 15.6.2014 until 15.9.2014)

medical service > 1.Lecce / 2.Surbo

hospitals > 1.Lecce / 2.Campi Salentina

emergency > 1.Lecce / 2.Campi Salentina

dialysis centres > 1.Lecce (public facility) / 2.Lecce (private facility)

thalassemia centres > 1.Lecce / 2.Tricase

haemophilia centres > 1.Scorrano / 2.Tricase

pharmacies > 1.Alemanno / 2.Bianco-Curto / 3.Casciaro / 4.Chiga / 5.De Pace / 6.De Pascalis / 7.Errico Chiara / 8.Elia / 9.Lolli / 10.Ferocino / 11.Galizia / 12.Giordano / 13.Giubba / 14.Grasso / 15.Greco / 16.Martina / 17.Marzano / 18.Messa / 19.Migali / 20.Minerva / 21.Montagna / 22.Moschettini / 23Petrelli

parapharmacies > 1.Almafarma / 2.Blumarine / 3.Il Farmacista / 4.Ipermercato Le Clerc / 5.La Parafarmacia / 6.Medic's Point / 7.Parafarmacia / 8.Benessentia / 9.Ido / 10.D'Amico / 11.Piazza / 12.Farmaci & Benessere / 13.Grasso / 14.Partigini / 15.San Pietro / 16.Supercity

Instruction route / City of Lecce >

Lecce is 150 km distant from Bari and can be reached through SS379 and SS16. 1h 45 minutes driving.

- Entrance from **Porta Napoli**, opposite the **Obelisk**. Porta Napoli opens onto a little square (Arco di Trionfo Square), that could function as a useful temporary stop point for buses. There are also some car parks for disabled people's "pass". The paving is at road level. The itinerary can easily be made with wheelchairs, strollers, trolleys and by people with reduced mobility. In front of buildings and monuments of historical interest you will find informative panels, written in standard writing. *There are no handiworks for tactile exploration.
- On the right, walking along **via Palmieri**, you will reach **Duomo Square**:
- The accessible entrance is behind, on **Vico dei Sotterranei**.
- In Duomo Square there are **various souvenir shops**, some of which are accessible (it is possible to access them with a wheelchair thanks to the presence of a ramp).

A DETOUR

- Continuing on **via Paladini**, you will reach the **Palmieri boarding school**, where you will find the "**Bernardini**" **Provincial library**. The access, from Corte de' Ursis, is at road level and it is made of gravel (assisted accessibility). In the inner premises there are accessible sanitary facilities. Audiobooks available for blind people (for info and details call +39 39 0832 288626 e-mail biblioteca@provincia.le.it).

- In the boarding school front open space you will also find **San Francesco della Scarpa former Church**, today venue of exhibitions: it can be accessed by its side on Via Benedetto Cairoli, through a ramp, and it is equipped with toilets for disabled people.
- Continuing on via Cairoli and turning right after the **Boarding school**, in Tancredi Square you will find the **Rectory of the Convent of Carmelites**, adjacent to **Carmine Church**, accessible through a ramp. Informative panels are also available, written in standard writing. (*There are no handiworks for tactile exploration). There are some car parks for disabled people's "pass". Both of them are at road level and are easily accessible. In the inner premises there are accessible sanitary facilities
- Strolling on **Corso Vittorio Emanuele** towards **Sant'Oronzo Square**, at number 16/a you will find the **tourist reception and information office**: its access has a step and *no ramp.
- A few metres further, on the left, you will find the **Theatines' cloister**. Its access (that should be assisted) is through the intercom at the rear entrance on Via Regina Isabella, 8. Inside the Cloister there are accessible public sanitary facilities. To access the first floor there are wide lifts for wheelchairs, without speech synthesis devices. *There are no handiworks for tactile exploration. In front of buildings and monuments of historical interest you will find informative panels, written in standard writing.
- Any exhibitions held on the first floor can be reached through the lift in the foyer.
- Next to the Theatines' cloister, there is **Div.ergo, a creative crafts workshop**, promoted by the C.A.Sa voluntary association tel. +39 338 349 4274, where you can buy objects and souvenirs hand-crafted by disabled boys and girls. The workshop is accessible through a ramp at the entrance.
- A little further, opposite the Theatines' cloister, you can visit **some** easily accessible **courtyards**, at road level, whose inner parts accommodate **bookshops, coffee shops and various artisanal papier-mâché workshops**.
- Immediately after the courtyards there is **Sant'Irene Church**, patron saint of Lecce. The entrance shows a coat of arms representing the symbol of Lecce. The church *is not accessible, due to the presence of some steps. *There are no handrails. *There are no handiworks for tactile exploration. In front of buildings and monuments of historical interest you will find informative panels, written in standard writing. The forecourt in front of the church opens onto **Corte dei Cicala**, in which there is an outdoor

accessible eatery at road level. In the inner premises there are accessible sanitary facilities, with a baby changing table. *We warn about the presence of a step without any ramp. Opposite the church there are some shops, some of which accessible through a ramp and others at road level.

- Turning right, at the end of **via V. Emanuele** (at the entrance of P.zza Sant'Oronzo) and walking along via Augusto Imperatore, you will reach **Santa Chiara Church**, whose interior is not accessible for people in wheelchairs as there are some steps at the entrance. On the way, there is an external **ATM** on the sidewalk, accessible for people in wheelchairs or small in stature. Opposite the ATM there are some **car parks** for disabled people's "pass". Opposite the Church, a lovely little square full of bars and pubs, very popular during the nightlife hours. On the left side of the church there is **via Arte della cartapesta**, a tiny street leading to the **Lecce roman theatre**, that was accidentally discovered in 1929 during the performance of some works in the garden of two historical palaces of the city (D'Arpe Palace and Romano Palace).
- Continuing on the right side of Santa Chiara Church, instead, on via degli Ammirati, you will reach the **MUST, the new Historical Museum of the City of Lecce**, a modern and completely accessible facility, equipped with wide lifts to access upper floors, without speech synthesis devices. The museum has accessible sanitary facilities and a bar inside. Once Ancient Monastery of Santa Chiara, the Museum today accommodates, in the first floor halls, the sections dedicated to finds and evidence of different eras in Lecce's history, from the Messapian and Roman age, up to the sixteenth and the twentieth century. On the ground floor, the museum accommodates a contemporary art gallery. Just after the Museum's entrance, it is possible to access a gate, from which you can enjoy a suggestive view of the **ancient Roman Theatre**.
- Going back to **Piazza Sant'Oronzo**, under the arcades of palaces overlooking the square, there are many outdoor accessible eateries at road level.
- Some of these eateries have accessible sanitary facilities. There are also some **ice-cream parlours selling gluten-free**, lactose-free and sugar-free ice-cream. Accessible ATMs in the square are under the arcades. There is also a Bicincittà service point, an automatic bike rental service. In S. Oronzo square, at the corner with via F. Rubichi, there are some **car parks** for disabled people's "pass".
- In the square, we find a massif stone column, about 29 metres high and built in Venice in 1739, featuring on its top the **statue of Sant'Oronzo**, the city's Patron Saint. On one

side of the column there is Palazzo del Seggio, best known as "**il Sedile**", today used as tourist **infopoint**, *which cannot be accessed autonomously due to the presence of many steps. The square is accessed through the ramp at the foot of the column, on its left side, and going behind the newsstand.

- Behind the column you will find the majestic **Roman Amphitheatre**. In front of buildings and monuments of historical interest you will find informative panels, written in standard writing. *There are no handiworks for tactile exploration. Together with the theatre, the Roman Amphitheatre is the monument that best expresses the level of importance reached by Lupiae, Lecce's roman ancestor, between the I and the II century A.D. Today it is possible to admire only one third of the whole structure, as the remaining part lies in Sant'Oronzo Square underground. In Sant'Oronzo square there are some buildings and Santa Maria della Grazia Church, *not accessible due to the presence of some steps.
- Keeping on via Visconti, you can reach the **Castle of Charles V**. *there are some **car parks** for disabled people's "pass". Here you will also find a stop of the **tourist train**, which is accessible by wheelchair as it is equipped with a folding ramp. To optimize the service, we recommend calling the service to give prior notice. Public toilets are under the road level in the side square and *they are not accessible due to the presence of steps.
- The Castle is today the venue of shows, exhibitions and events. You can visit its ground floor and the first floor can be reached with the lifts. On the upper floors there are conference rooms and halls used for exhibitions. The information office/reception (+39 0832 246517) are equipped with a ramp. The Castle's hypogeum can be visited, as it has a ramp. The Castle also has **accessible sanitary facilities**. In front of buildings and monuments of historical interest you will find informative panels, written in standard writing. *There are no handiworks for tactile exploration. Opposite the Castle, on viale XXV Luglio, you can find a **sidewalk with tactile paving** starting at number 1 of viale XXV luglio. Opposite the main entrance of the castle there is an **accessible ATM** for people in wheelchairs.
- On one side of the Castle, the visitors may admire the **fontana dell'armonia (the fountain of harmony)**, consisting in two lovers drinking from the same shell, which reminds of the arrival in town of the Sele's water.
- Going back to piazza Sant'Oronzo and taking via dei Templari, you will reach **Santa Croce Basilica**. Along with the adjacent former Celestines' convent, it represents the

highest expression of Lecce's Baroque. Accessible side entrance, you can access the Basilica from the entrance of the Celestines' Palace, Province of Lecce's headquarters. The accessible entrance without steps is on the left side of the **Celestines' Palace**. For three decades venue of the Celestines' Fathers monastery, the Celestines' Palace today accommodates the Province of Lecce.

- Once got out of the basilica, if you go along via Matteo da Lecce and then turn left, you will find **Castromediano Sicismondo Square**, where, thanks to the presence of three loopholes equipped with some mirrors and a lighting system, you can observe the archaeological excavations of an ancient Messapian underground olive oil mill, left hidden. This mill still keeps several archaeological evidence ranging from the Iron Age (I century B.C.) to the Messapian Age (IV-V century B.C.) up to the XIX century, the period during which the buildings occupying the square were demolished. Once the excavation works, carried out by the University of Lecce, have terminated, its floor area was restored. Opposite there is **del Gesù or del Buon Consiglio Church**, not accessible by wheelchair, but the stairs have a handrail. *There are no handiworks for tactile exploration. In front of buildings and monuments of historical interest you will find informative panels, written in standard writing.

SERVICES AND SPECIAL NEEDS

*Important notes: The limited traffic area in Lecce historic centre is active from 9 p.m. to 6 a.m. including non-working days and is electronically controlled during the night hours through eight cameras placed at the area entrance points. The limited traffic area in the historic centre is included in the following road networks: via Università, via Galasso, via Michele de Pietro, via XV luglio, via re Francesco Lo, via Duca degi Abruzzi and via Manifattura Tabacchi.

There are 8 entry points to the limited traffic area, electronically controlled with cameras connected with the Municipal Police headquarters of Lecce. They are placed on:

Via dei Verardi - Via Vito Fazzi - Via Marco Aurelio - Via Ferrante Casale - Porta Nalioli - Via Palombo - Via Giuseppe Cino - Viale Oronzo Quarta.

The pass for disabled has the aim to facilitate the mobility of people with impaired or slightly reduced walking ability and of blind people. The pass allows vehicles bearing it to circulate in limited traffic areas by calling at the toll-free number 800848586 and communicating number plate and pass number. Non-residents, instead, shall send a fax at +39 0832 230859 within 48h from their transit. Competent office +39 0832 682762.

In case of illegal occupation of parking spaces reserved for vehicles having disabled pass, you can ask for an intervention of immediate removal by Municipal Policy, by calling its operations centre at +39 0832 233211, headquarter on Viale Gioacchino Rossini, 73100 Lecce.

- In the near **Piazzetta Castromediano** the archaeological excavations of an **ancient messapian underground olive oil mill** can be observed. Opposite the excavations, there is **del Gesù or del Buon Consiglio Church**, which is not accessible
- In the Porta Napoli area – starting point of the itinerary – there is **Belloluogo Urban Park**, a green area of the city, completely accessible thanks to flat routes without hurdles where you can stroll or have a pic-nic. The cooperative that manages the Park also organizes sensory routes.

SERVICES AND SPECIAL NEEDS

To **book a guided tour**, or to have assistance and help in planning and managing your holiday, you can avail yourself of the voluntary association ANYWAY ACCESSALENTO tel. +39 333 73 75 263 www.accessalento.it

Please note that at the souvenir shop "Michelangelo", opposite Santa Croce Church, you can find **tactile maps** of the main city monuments. Moreover, at the tobacconist's opposite the shop, you can buy the ticket for a city tour with the **accessible tourist train**. Going across the cloister of the Celestines' Palace, you will reach the Villa Comunale (the city park), where you can stroll. Inside the Villa you will also find a **swing for children in wheelchairs**.

Hippotherapy "IPPOSALENTO Horse Therapy Centre" Rehabilitation with horse, in the recreational and sports area. CRE-ANIRE, affiliated with the Italian Equestrian Rehabilitation Association of Milan, which implements the Global Rehabilitation Method with Horse (M.R.G.C.) °. The employed specialized staff: Pedagogist specialized in T.M.C (Terapia col Mezzo Cavallo, Therapy with horse) - Psychologist for global observation - Auxiliary operator to drive the horse - Recreational and sports activities worker tel: +39 389 99 92 334 email: info@ipposalento.it, via Della Cavalleria 1 Lecce.

PLACES TO VISIT > 1.2 RAUCCIO PARK

INFORMATION > *The area of the **Regional natural park "Bosco e paludi di Rauccio"** comprises 18 hectares occupied by an ilex grove, which bears witness of the "Forest of Lecce", that, in the Middle Ages, covered an area between Lecce, the Adriatic coast, Otranto and Brindisi. The flora is particularly rich due to the presence of different habitats and it includes many species of major "phytogeographic" importance and of major interest from the "wildlife conservation" point of view. As a matter of fact, not few are the species in the area included in the "Red book of Italian*

Plants”, which describes plants deemed as being at risk of extinction in Italy: among them there is the “periploca graeca”. As varied is the park fauna, as well, as marshy clearings represent a secure shelter for the migratory avifauna.

Things to do >

**park > 1. Excursions / 2. Pic nic / 3. Bird watching
sea > 1. Lido Calù (Spiaggia Bella) / 2. Lido Bacino Idume (Spiaggia Bella) / 3. Lido Cambusa (Torre Chianca) / 4. Lido Circeo (Torre Chianca)**

Facilities >

transport > 1. train station / 2. bus station / 3. taxi station / 4. car rental / 5. airport / 6. seaport (there are some SGM buses that go from the Bus Terminal to Torre Chianca and Torre Rinalda) – bus lines without number. The Park visitors’ centre cannot be reached by public transport

touristic information > 1. Park visitors’ centre

toilettes > 1. at the park visitors’ centre

parking > 1. in the pre-park area

Health facilities >

healthcare tourism > 1. Torre Chianca / 2. Frigole / 3. Casalabate (since 15.6.2014 until 15.9.2014)

medical service > 1. Torre Chianca / 2. Frigole / 3. Casalabate

hospitals > 1. Lecce / 2. Campi Salentina

emergency > 1. Lecce / 2. Campi Salentina

dialysis centres > 1. Lecce (public facility) / 2. Lecce (private facility)

thalassemia centres > 1. Lecce / 2. Tricase

haemophilia centres > 1. Scorrano / 2. Tricase

Instruction route / Rauccio Park >

- The pre-park area (picnic area) of Rauccio Park is totally accessible for people with motor disabilities
- There is a parking area and an easy path leading to the visitors' centre, equipped with toilettes for disabled people
- Canopy with tables and benches, planted with Mediterranean maquis

NB The wood can be visited only partially by people with motor disabilities

SERVICES AND SPECIAL NEEDS

- The park's tourist services are provided by **Terradimezzo**, a cooperative that manages the park's visitors' centre/experience centre and has experience in educational and leisure activities for the various types of disabilities indicated. The cooperative has organized some guided tours

and suggested a "sensory" tour for blind people; it is equipped for bird watching and for various types of manual work laboratory and naturalistic experiences.

- The beaches, standing on the Park's coastal strip, such as Lido Kalù and Lido Bacino Idume of Spiaggia Bella and Lido Cambusa and Lido Circeo of Torre Chianca, are all equipped with job chairs for motor disabled. Lido Kalù of Spiaggia Bella has bars and restaurants without any architectural barrier and equipped with accessible sanitary facilities.

For info visit www.parcorauccio.com

PLACES TO VISIT > 1.3 CESINE PARK

INFORMATION > *Riserva naturale Le Cesine is a state-owned nature reserve situated in the territory of the Municipality of Vernole. The name Cesine comes from Segine, which, in turn, comes from Seges, meaning uncultivated and abandoned area. Segine was also the village situated close to the Acaya Castle. Today the oasis represents one of the last swampy areas that used to stretch from Otranto to Brindisi. In the oasis there are two ponds, Salapi and Pantano Grande, supplied by rainwater, which are separated from the sea by some sand dunes. The oasis is currently managed by the WWF.*

SERVICES AND SPECIAL NEEDS

The reserve has a pathway equipped with a fence and a low shack for disabled people, so that people with motor disabilities or wheelchair users may observe the swamp habitat. Explanatory panels for deaf/blind. Braille fences and panels for visually impaired people. Job chairs to access water.

<http://www.riservalecesine.it/>

State/Italy > Area/Province of Lecce > Route/Terra d'Otranto

1 > "TERRA D'OTRANTO" ITINERARY

Eastwards, from Castro to Otranto

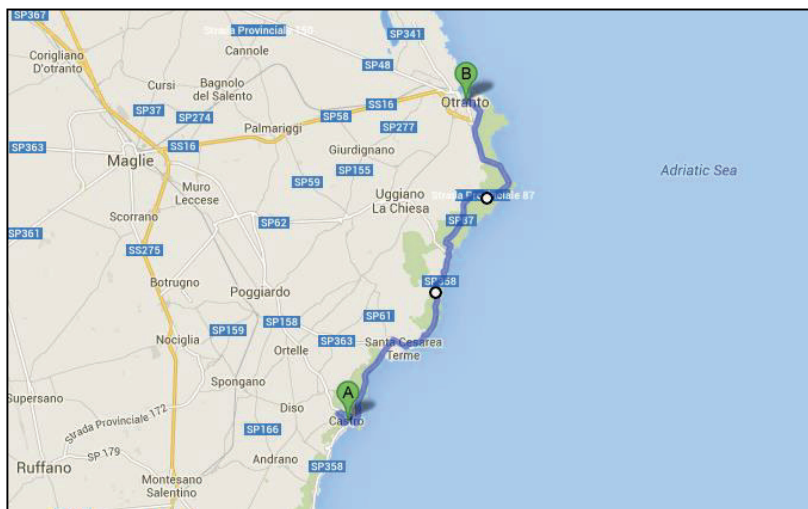
Places to visit > 1.1 Castro > 1.2 Otranto > 1.3 Parco naturale regionale "Costa Otranto" Santa Maria di leuca - bosco di Tricase natural park

Things to do > culture / parks / sea / sport / shopping

Where to sleep > hotels / agriturismi / B&B / villages / camping

Additional services > eating / transport / ATM / information / toilette / parking

Health > healthcare-tourist assistance / on-duty medical service / hospitals / emergency / dialysis centres / thalassemia centres / haemophilia centres / pharmacies / parapharmacies

PLACES TO VISIT > 1.1 CASTRO

INFORMATION > *Situated along the eastern coast of Salento, Castro is formed by the main residential area, of mediaeval origins, placed on a promontory (in local dialect "Casciu de susu", meaning "Upper Castro") and by a lower part, Castro Marina (in local dialect "Casciu de sutta" meaning "Lower Castro"), which developed around the port. Fishing centre and seaside resort, Castro boasts ancient origins as the heir of the roman Castrum Minervae.*

Things to do >

culture > 1. Historic centre / 2. Aragonese Castle / 3. dell'Annunziata Church / 4. Path along the ancient walls

sea > 1. Grotta Romanelli Cave / 2. Grotta Zinzulusa Cave / 3. Porto Miggiano / 4. Santa Cesarea Terme / 5. Porto Badisco / 6. Punta Palascia

Where to sleep >

hotels > 1. Orsa Maggiore Hotel

Additional services >

eating > 1. Hotel Panoramico Restaurant for coeliac people (at Punta Palascia) 15 km far from Castro
<http://www.hotelpanoramico.net>

transport > 1. railway station (Lecce)/ 2. **Salento in bus** (during the summer period) 3. **FSE bus** / 4. **Brindisi Airport** / 5. **Marina of Castro** / 6. **Taxi** (Via Vittorio Veneto)

ATM > 1. at Castro Alta, (on via Marinai d'Italia 14)

tourist infopoint > 1. Castro infopoint

toilette > 1. in the Aragonese Castle / 2. in Perotti Square

parking > 1. at Perotti Square / 2. at the marina

Health >

Healthcare-tourist assistance > 1. Castro / 2. Otranto / 3. Santa Cesarea Terme

on-duty medical service > 1. Castro / 2. Otranto / 3. Uggiano la Chiesa

Hospitals > 1. Tricase / 2. Scorrano / 3. Poggiardo / 4. Lecce

emergency > 1. Tricase / 2. Scorrano / 3. Poggiardo

dialysis centres > 1. Tricase / 2. Scorrano / 3. Poggiardo / 4. Otranto

thalassemia centres > 1. Tricase / 2. Lecce

haemophilia centres > 1. Tricase / 2. Scorrano

pharmacies > 1. Dispensary (Marina di Castro) 0836-947632 / 2. **Farmacia De Luca** (Via IV November, 26 Telephone: 0836-947008)

Instructions / Castro >

(Castro is about 24 km far from Otranto and you can reach it by the panoramic routes SP87 and SP358. Estimated travel time: 38 minutes driving).

- At Castro alta, you can access the balcony in Perotti square through a ramp. This is a restricted traffic area, but cars with disability pass may access and park there. The view is breath-taking and on sunny days you can even notice the peaks of the **Karab mountain**, situated on the near Albanian coast, 80 km far from Italy.
- Around the square the small and pretty streets of the **historic centre** wind through. While strolling, you will be overwhelmed with the wonderful scents of meals that local housewives cook wisely and with love for their families,

meals consisting in Mediterranean tastes and aromas. Local people's courtesy and hospitality will make you feel in a cosy and safe place.

- Taking via Roma, you will get to the **Aragonese Castle of Castro**. The ancient structure of the current Aragonese castle probably dates back to the XII-XIII century, and it was built on the ruins of the Byzantine fortress. In the second half of the XIII century, Carlo d'Angiò established it was a fortress of strategic importance for the defence of the kingdom. The castle, together with the fortresses of Ostuni, Taranto, Ugento and Torremaggiore, is considered of national importance and deemed as one of the most operational ones, as it combines a natural defence with a military architecture.
- The **Castle and the paths** around the walls are accessible by wheelchair. Inside the Castle there is an elevator which makes it possible to get to the castle terrace and enjoy the view. Inside the castle there are also **accessible sanitary facilities**. *There are no handiworks for tactile exploration. In front of buildings and monuments of historical interest you will find informative panels, written in standard writing.
- Continuing on **via S. Dorotea**, you will get to a pretty small terrace, usually called **belvedere**. The itinerary is accessible by wheelchair and the paving is made of large stones, so it can be easily used.
- The **dell'Annunziata church** overlooks the square of the historic centre, with the remains of the ancient byzantine church. The church is accessible from the right side.
- Next to the church there is the **former episcopal palace**, which today hosts exhibitions and several works by various artists. It is accessible, even if the entrance has a 3cm threshold, that can be easily overcome. *There are no handiworks for tactile exploration. In front of buildings and monuments of historical interest you will find informative panels, written in standard writing.
- Before getting to **Perotti square**, behind the statue of the Unknown Soldier, you can enter the suggestive **path along the ancient city walls**, where you will have the possibility to see the remains of the Messapian walls. The itinerary is easy up to its middle, then it is advisable to go back. At Castro alta there is the only ATM, accessible, on Via Marinai D'Italia, 14.
- Going down from Castro alta, you will reach **Castro marina**, where you will find the **typical marina**. In the little square on via Vittorio Veneto there is a **taxi stop**. Down the marina there are some **public toilets** and **parking for disabled people**. You will find several fish shops selling fried fish inside: you will have the chance to enjoy the freshness of

freshly-caught fish. They are easy to access as they are at road level.

GROTTE (CAVES)

- Just north of the residential area, on the way to Santa Cesarea Terme, there are the famous Caves of Castro: **Grotta Romanelli**, one of the most important Italian prehistoric sites, and **Grotta Zinzulusa**, named after the dialect term "zinculi" referred to stalactites and stalagmites because of their similarity with rags. In the open space opposite the ticket office, there are some parking places for disabled and accessible sanitary facilities. The souvenir shops in the open space are not accessible as they have some steps and no ramp.
- The caves are accessible to wheelchair users only from the outside. However, at the marina of Castro there are some **boats providing services to visitors with motor disability**, also for large groups. *There are no handiworks for tactile exploration

FROM CASTRO TO OTRANTO

- Panoramic coast road from Castro to Otranto, both places awarded with the Bandiera Blu (Blue flag) award 2014: **Porto Miggianno, S. Cesarea Terme, Porto Badisco, Punta Palascia**, the easternmost point in Italy. At Santa Cesarea Terme you can benefit from spa and beauty treatments in accessible facilities (for info: +39 0836944070).

PLACES TO VISIT > 1.2 OTRANTO

INFORMATION > *Situated on the Adriatic coast of the Salento peninsula, Otranto is the easternmost municipality in Italy: the cape with the same name, also called Punta Palascia, in the south of the residential area, is the easternmost geographical point of the Italian peninsula.*

At first Messapian and Roman, then Byzantine and Aragonese centre, Otranto develops around the majestic castle and the Norman cathedral. Archiepiscopal seat and important tourist centre, it has also given its name to the Canal that separates Italy from Albany, as well as to the Terra d'Otranto, ancient district of the Kingdom of Naples. In 2010 the old town was acknowledged as UNESCO world heritage as a "Messenger of Peace" site.

The city and its religious history connected with the martyrdom of Antonio Primaldo and the 813 inhabitants of the city killed on the 14th august 1480 by Turkish for having refused to convert to Islam. The martyrs were canonized by Pope Francis on the 12th May. In 1771 they had been beatified by Pope Clement XVI.

Things to do >

culture > 1. Lungomare degli Eroi / 2. Porta Terra / 3. Porta Alfonsina / 4. San Pietro church / 5. Aragonese Castle / 6. Vergine Annunziata Cathedral / 7. Norman bell tower / 8. Archiepiscopal Palace / 9. Diocesan museum / 10. Crypt / 11. Monument to heroes by A. Bertone
shopping > 1. typical products (Garibaldi square) / 3. local handicraft (Garibaldi square)

Where to sleep >

hotels > 1. Resort Green Paradise / 2. Baia dei Turchi Club / 3. Profumo di Mare Hotel

Additional services >

eating > 1. Il Ghiottone Restaurant Pizzeria, (for coeliac people)
transport > 1. railway station (Otranto) / 2. Salento in bus bus (during the summer period) 3. FSE bus / 4. Brindisi Airport / 5. Port of Otranto / 6. Taxi (Via Vittorio Veneto)
ATM > 1. in the seafront area / 2. in Idro square
tourist infopoint > 1. Infopoint inside the Aragonese Castle
toilette > 1. at the Giovanni Paolo II Parking / 2. at De Donno square 3. At the Aragonese Castle
parking > 1. at the Giovanni Paolo II parking / 2. on via delle Torri (5 parking slots)

Health >

Healthcare-tourist assistance > 1. Otranto / 2. Castro / 3. Santa Cesarea Terme
on-duty medical service > 1. Otranto / 2. Castro / 3. Uggiano la Chiesa
Hospitals > 1. Scorrano / 2. Poggiardo / 3. Tricase / 4. Lecce
emergency > 1. Scorrano / 2. Poggiardo / 3. Tricase
dialysis centres > 1. Otranto / 2. Scorrano / 3. Poggiardo / 4. Tricase
thalassemia centres > 1. Tricase / 2. Lecce
haemophilia centres > 1. Scorrano / 2. Tricase
pharmacies > 1. Farmacia Ricciardi
parapharmacies > 1. Cooperativa Farmaceutica (Via XXV Aprile, 1) / 2. Cooperativa Farmaceutica (Via Papa Costantino, 6) / 3. Cooperativa Farmaceutica (Via XXV Aprile 1/C) / 4. Farmamedica / 5. Lafarmacia Alfa / 6. Parafarmacia / 7. Parafarmacia Benessere

Instructions / Otranto >

(Otranto is about 40 km far from Lecce and it can be reached through the SP48 and the Strada Statale Adriatica/SS16. Estimated travel time: 51 minutes driving).

- You can park in the Papa Giovanni Paolo II secure parking, where there are some parking slots for cars with disabled pass and **accessible toilets**. Also on via Tenente Eula (near the post office) there are some parking reserved for cars with disabled pass.
- The near **post office is accessible** thanks to the presence of a ramp. Going along via Papa Giovanni II, you will get, on the left side, to an open space with a pedestrian area, crepes kiosks and sandwiches stands. Here you will also find a parking reserved for cars with disabled pass.
- Behind, on the promenade called "Lungomare terra d'Otranto", there is an **accessible ATM**. Going along the **suggestive promenade**, which is accessible thanks to the presence of ramps, and going along the pedestrian area on via San Francesco di Paola, you will get to a wide square where there are the municipal gardens. They are accessible as they are at road level and their paving is made of large stones.
- Going along via Vittorio Emanuele, lined with bars and pubs having tables in the open air.
- Another point of arrival by car could be the **Castle moat** (via Delle Torri). You can reach it by going along via Papa Giovanni Paolo II, turning right into via Catona and then following the road signs indicating "Fosse del castello". Here you will find several parking slots reserved for cars with disabled pass. You can accede from the recently renovated Porta terra, main entrance to the historic centre.
- The paving of the path is made of irregular large stones, so it is advisable to be assisted when in wheelchairs.
- Once accessed through Porta Terra, you will immediately find **Porta Alfonsina**, built during the XV century as a part of the city walls. It was commissioned by Alfonso of Aragon, from which the name of the Porta derives. It has a polygonal shape and it was built to defend the city from enemy attacks. Today the building is in a good state of conservation. The circular towers, framing the entrance to the city, were built after 1481 on the ancient walls.
- The routes continues on **Corso Garibaldi**, with its shops of typical products and local handicraft, until you get to del Popolo square, where the **Torre dell'orologio** (clock tower) stands. Here there are some bars with accessible toilets opposite the clock. Be careful with the uphill road.
- At the bottom of the square, from via Padre L. Scrupoli, you can reach the **San Pietro church**: this small place of worship, with a Greek cross plant, preserves some frescoes of great historic and artistic value. The walls house the images of Saint Basil, Saint Leonard, Saint Lucy and other

images. According to the tradition, the foundation of the church is linked with the passing of Saint Peter through Otranto, during his trip to Rome. The church cannot be accessed by wheelchair users, as there are three steps at the entrance. *There are no handiworks for tactile exploration. In front of buildings and monuments of historical interest you will find informative panels, written in standard writing. From the bordering streets you can enjoy a view of the port.

- Going back to del Popolo square, you shall take via Immacolata, then take the first on the right towards via Papa Costantino I. It is an uphill path, so it is advisable to be assisted when in wheelchairs, until Castello square.
- The ancient **Aragonese Castle** of the city overlooks the land and the sea with its majestic circular towers and its bastion, with a cutting edge, reaching out to the sea. The accessibility without architectural barriers allows to visit the ground floor only. *There are no handiworks for tactile exploration. In front of buildings and monuments of historical interest you will find informative panels, written in standard writing.
- If, from Castello Palace, you take via Cenobio Basiliano, until Basilica square, you will find the **della Vergine Annunziata Cathedral**, of the XI century, which preserves the valuable mosaic of the XII century featuring the tree of life and a pipe organ. The organ was built in the first half of the XVIII century by the organ makers Simone and Pietro Kircher brothers. The cathedral, built on the remains of a Messapian village, a roman domus and an early Christian temple, was founded in 1608 by the Norman bishop Guglielmo. The cathedral is accessible.
- In the little square in front of the cathedral, there is the **Norman bell tower**, the **Archiepiscopal palace**, whose external part can be visited, and the **Lopez palace**, seat of the **Diocesan Museum**, accessible thanks to an external ramp (+39 0833 512690). In the whole area you will find informative panels, written in standard writing, in front of buildings and monuments of historical interest.
- Continuing on via Basilica, which is a downhill street, you will get to the **Lungomare degli Eroi** promenade, where you will find the monument made by the sculptor Antonio Bortone in 1922. The statue represents the Homeland and it faces the sea, as a defence from enemy attacks.

You can have a stroll along the promenade. We signal the presence of a **public beach equipped with an accessible ramp and with a platform to access the sea**. You can park nearby the beach, as there are parking reserved for cars with disabled pass (n. 2)

PLACES TO VISIT > 1.3 PARCO NATURALE REGIONALE "COSTA OTRANTO" SANTA MARIA DI LEUCA - BOSCO DI TRICASE NATURAL PARK

INFORMATION > *The park extends over the territory including the municipalities of Alessano, Andrano, Castrignano del Capo, Castro, Corsano, Diso, Gagliano del Capo, Ortelle, Otranto, Santa Cesarea Terme, Tiggiano and Tricase. It also includes the area where the lighthouse of Punta Palascia stands, the easternmost point of Italy. The eastern coast of Salento (with high cliffs rising sheer from the sea) was made a protected area in order to preserve local animal and plant species, safeguard the historic-architectural values and heritage and improve the ecologic functionality of natural environments.*

A key feature of this stretch of coast is the presence of caves created by the karst phenomenon and by the interaction between coastal springs and the erosion caused by the sea. In these caves a lot of fossils dating back to the Paleolithic and to the Neolithic era have been found.

The park rests on a wide area, so routes are listed from its northern to its southern part, together with indications as to their accessibility in relation to the various kinds of disability (read below, "route instructions").

Things to do >

parks > 1.Via Appia Calabro-Salentina route / 2 Località Carlo Cosma path / 3 Parco della Pineta path / 4 Masseria San Giovanni paths / 5 Località Scute path / 6 Zona Canali route / 7 Route through Torre Lupo / 8 dell'Acquaviva paths / 9 Castello Aragonese e Parco delle Querce route / 10 Via Vecchia Mare path / 11 Contrada Palane path/ 12 Torre Nasparo route / 13 Grotta Azzurra path / 14 Via del Sale paths

sport > 1. diving / 2. hippotherapy

Facilities >

transport > 1. Salento in Bus (during the summer period) 2. FSE / 3. Brindisi airport/ 4. Port of Otranto / 5. Port of Castro / 6. Port of Tricase / 7. Port of Santa Maria di Leuca

tourist infopoint > 1. Infopoint at the "Spinola-Caracciolo" Castle, Castello Andrano square (LE)

toilette > 1. in the Parco della Pineta path / 2. in the parking area of the Castello Aragonese route (9)

parking > 1. in the Park entrance area

Health >

Healthcare-tourist assistance > 1. Castro / 2. Otranto / 3. Santa Cesarea Terme

on-duty medical service > 1. Castro / 2. Otranto / 3. Uggiano la Chiesa

Hospitals > 1. Tricase / 2. Scorrano / 3. Poggiardo / 4. Lecce

emergency > 1. Tricase / 2. Scorrano / 3. Poggiardo

dialysis centres > 1. Tricase / 2. Scorrano / 3. Poggiardo / 4. Otranto

thalassemia centres > 1. Tricase / 2. Lecce

haemophilia centres > 1. Tricase / 2. Scorrano

Instructions / “Costa otranto” Santa Maria di Leuca - Bosco di Tricase natural park >

The Otranto-Leuca coastal road is about 62 km far from Lecce, through the SS16 and the SS275. Estimated travel time: 1 hour driving.

- **1 Via Appia Calabro-Salentina route; Santa Cesarea Terme.** The route is accessible for visually impaired and blind people with caregiver, except for the branch that goes along the canal of Porto Badisco.
- **2 Località Carlo Cosma path; Santa Cesarea Terme.** The route is accessible for motor disabled as it extends over a flat surface at about 120 m above sea level. It consists of a series of paths on dirt road, whose width is never less than 2,5 m. The parking area is on dirt road.
- **3 Parco della Pineta path; Santa Cesarea Terme.** The path inside the pinewood is not accessible to wheelchair users because of its architectural barriers, such as flights of steps. The route can be easily used and is accessible to wheelchair users and people with slow mobility as it extends over a flat surface at about 120 m above sea level. It consists of a series of paths on dirt road, whose width is never less than 2,5 m. Rest and pic-nic areas.
- **4 Masseria San Giovanni paths; Santa Cesarea Terme.** The route can be easily used and is accessible to wheelchair users and people with slow mobility as it extends over a flat surface at about 120 m above sea level. It consists of a series of paths on dirt road, whose width is never less than 2 m. The parking area is on dirt road.
- **Località Scute path; Santa Cesarea Terme.** The route can be easily used and is accessible to wheelchair users and people with slow mobility as it extends over a flat surface at about 120 m above sea level. It consists of a series of paths on dirt road, whose width is never less than 2 m. The parking area is on dirt road.
- **5 Località Scute path; Santa Cesarea Terme.** The route is accessible to disabled people as it extends over a flat surface at about 120 m above sea level. It consists of a series of paths on dirt road, whose width is never less than 2 m. The parking area is on dirt road.

- **6 Zona Canali route, Ortelle.** The route is accessible to motor disabled, except for the E-F part. Parking and equipped rest area.
- **7 Route through Torre Lupo, Diso.** The route is accessible to motor disabled
- **8 dell'Acquaviva paths, Diso.** The route is accessible for visually impaired and blind people with caregiver thanks to the presence of a handrail and of parapets along the path of the canal.
- **9 Castello Aragonese e Parco delle Querce route: Castro.** The wood is crossed by a main path (width greater than 5m) which draws the perimeter that can be used by wheelchair users and blind people with caregiver. Parking with public toilets.
- **10 Via Vecchia Mare path, Andrano.** The route is accessible to visually impaired and blind people with caregiver
- **11 Contrada Palane path, Tricase.** The route is accessible to motor disabled
- **12 Torre Nasparo route, Tiggiano.** The route is entirely accessible to wheelchair users.
- **13 Grotta Azzurra path, Alessano.** The route is accessible to wheelchair users. It should be accessed from via N. Sauro, which is paved and slightly sloping. The presence of a wooden handrail makes the path accessible to visually impaired and blind people with caregiver.
- **14 Via del Sale paths, Corsano.** The path can be crossed by blind, visually impaired, wheelchair users or people with motor disability or slow mobility. The path is wide and flat, mostly paved and equipped with a wooden handrail. Managed by the Municipality Tel. +39 0833 53 11 70

Associazione Cavalieri del Salento - hippotherapy Location: via Manara 8 73030 Castiglione d'Otranto Mr. Giuseppe De Matteis tel. +39 329 53 73 764 - info@salentoltresea.it

ADDITIONAL SERVICES IN THE PARK AREA

At the Port of Tricase, the **Terrarossa Coop Sociale** offers the service of qualified caregivers for motor disabled, with lifeguard licence. You will also find job chairs owned by the Park authority, situated at the Lega Navale Italiana (Italian naval league), via Colombo, 34, Tricase tel. +39 0833 775434. For info and reservation of guided tours, assistance, support for the holiday planning and management, you can benefit from the services of 3 T Service di Napoli Alessandro Circuito TurismEtica, specialized in the planning of tourist routes, rural tourism, nature tourism and architectural tourism. Moreover, the Terrarossa Coos. Sociale of Tricase organizes and promotes initiatives addressing all kinds of

disability, such as: the sensory paths of Vallonia oaks, slow routes, tactile/olfactory paths, sensory tasting, dinners in the dark, LIS interpreter +39 0833 90 83 35 / +39 333 62 24 507

Gli Econauti Surl: Organization of sustainable and accessible events; **LIS translator**.

Associazione Gaia – Corsano: Organization of diving sessions for disabled people.

Associazione Cavalieri del Salento: Organization of **hippotherapy** sessions

Masseria Nonno Tore: **Donkey assisted therapy** (pet therapy)

For info: www.parcootranto-leuca.it

State/Italy > Area/Province of Lecce > Route /Ionic itinerary

1 > IONIC ITINERARY

From the Beautiful Town to Messapic Ugento

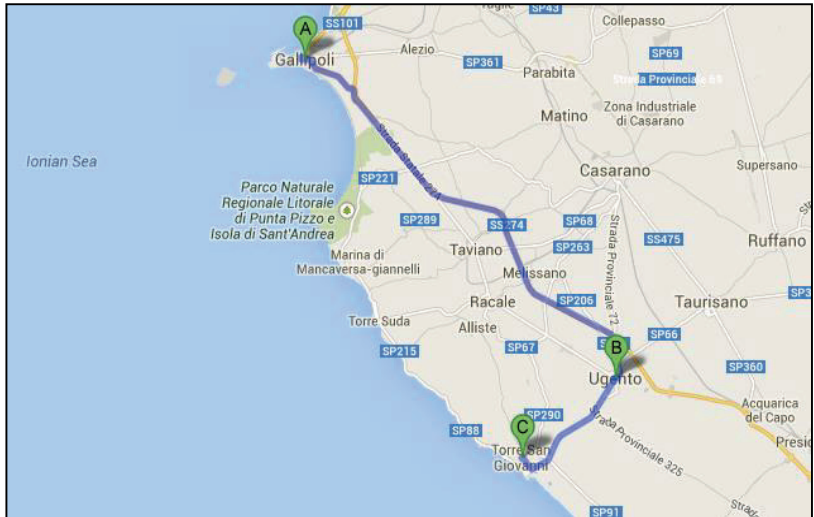
Places to visit > 1.1 Gallipoli > 1.2 Ugento > 1.3 Parco naturale regionale "Litorale di Ugento"

Things to do > culture / parks / sea / sport / shopping

Where to sleep > hotels / agriturismi / B&B / villages / camping

Facilities > eating / transport / ATM / touristic informations / toilettes / parking

Health facilities > healthcare tourism / medical service / hospitals / emergency / dialysis centers / thalassemia centers / haemophilia centers / pharmacies / parapharmacies

PLACES TO VISIT > 1.1 GALLIPOLI

INFORMATIONS > *Gallipoli, from ancient Greek Kalè polis, i.e.beautiful town, is the fishing town par excellence. The old village is on the islet linked to the new town by a stone bridge. The ancient Aragonese Castle, with angular towers, borders the bridge. The old town core is a fantastic branching off with narrow streets, little churches, noble buildings and courtyard houses.*

Things to do >

culture > 1.[Aragonese Castle](#) / 2.[Palazzo \(Manor\) Balsamo](#) / 3.[Sant'Agata's Church](#) / 4.[Santa Teresa's Church](#) / 5.["E. Barba" Civic Museum](#) / 6.[San Francesco d'Assisi's Church](#) /

7. [Santa Maria della Purità's Church](#) / 8. [San Domenico al Rosario's Church](#) / 9. [Santa Maria degli Angeli's Church](#)
sea > 1. [Lido Pizzo](#) / 2. [Free Beach along Riviera N. Sauro](#)

Where to Sleep >

hotels > 1. [Hotel Victoria Palace](#) / 2. [Hotel Costa Brada](#)

Facilities >

eating > 1. [Eskada](#) (Via Filomarini 347 9105669) / 2. [Il Buongustaio](#) (Via Isabella 32, 0833 266343)

transport > 1. [Treni FSE](#) / 2. [Autolinee FSE](#) (Stop at the Port parking) 3. [Autolinee SalentinoBus](#) (during summer) / 4. [Aeroporto of Brindisi](#) / 5. [Seaport of Gallipoli](#) / 6. [Seaport of Brindisi](#)

ATM > 1. [Nearby deck of Piazza della Fontana Greca](#) / 2. [At Corso Roma](#)

touristic information > 1. [Information Centre Piazza Fontana Greca](#)

toilettes > 1. [At Fish Market \(Mercato del Pesce\)](#) / 2. [at Coffe house, nearby Piazza della Fontana Greca](#)

parking > 1. [at Port of Gallipoli](#) / 2. [At Piazza della Fontana Greca](#) (Port parking is suggested as the itinerary starts from it)

Health facilities >

healthcare tourism > 1. [Sant'Isidoro](#) / 2. [Torre Lapillo](#)

medical service > 1. [Nardò](#) / 2. [Galatone](#) / 3. [Porto Cesareo](#)

hospitals > 1. [Gallipoli](#) / 2. [Nardò](#) / 3. [Copertino](#) / 4. [Lecce](#)

emergency > 1. [Gallipoli](#) / 2. [Nardò](#) / 3. [Copertino](#)

dialysis centers > 1. [Gallipoli](#) / 2. [Nardò](#) / 3. [Galatina](#) / 4. [Copertino](#)

thalassemia centers > 1. [Tricase](#) / 2. [Lecce](#)

haemophilia centers > 1. [Tricase](#) / 2. [Scorrano](#)

pharmacies > 1. [Farmacia Comunale Di Gallipoli](#) (via Lecce 68)

/ 2. [Farmacia De Belvis](#) (Corso Roma 43, 0833 266390) / 3.

[Farmacia Merenda](#) (Piazza Repubblica 1, 0833 276363) / 4.

[Farmacia Merenda](#) (Corso Roma 11, 0833 266643) / 5. [Farmacia](#)

[Provenzano](#) (Via A. De Pace 59, 0833 266412)

parapharmacies > 1. [Baia Verde](#) (Via degli Oleandri) / 2. [Russo](#)

[2](#) (Via Kennedy 15) / 3. [Russo](#) (Corso Roma 101) / 4. [Primasalute](#)

(Via Ghandi, località Arena) / 5. [Passaseo](#) (Via Lecce 32)

Instruction route / Gallipoli

(Gallipoli from Lecce 40 km about via SS101 42 min. driving)

- Car or bus parking available in the large Port parking square, at the bottom of the old town. There, you can get the typical fish market. The large stones paved floor is easily accessible by wheelchair. The sanitary accessible facilities are at the Fishing market or at via Mazzini.

- Passing under the stone bridge, you get the **Old Town**. The sidewalks haven't ramps, but you can to border them until **Imbriani Square** (Piazza Imbriani). The way is quite uphill so it is better do not use wheelchairs or strollers, as there are cars traffic. There is a controlled traffic zone (ZTL) for Gallipoli peninsula, from the access to XVI Century bridge (lungomare Marconi). In the ZTL you can reach a pedestrian precinct: Via Antonietta De Pace, Via Santa Maria, Via Sant'Elia, Via Briganti, Via Cardami, Via Duomo, Via Garibaldi e Via Fontò. In any case, ZTL is available after getting a special pass for disable people, by the Urban Police (Municipale tel: +39 0833 275545 via Pavia 1 - 73014 Gallipoli - LE). You have to inform about your arrival 24 hours in advance.
- Here you can visit the building formerly used as **in-door market**, with the typical little market, and the **Castello Aragonese** walls, completely surrounded by sea. The Castle arise as impressive building just at the east isle point, where is the old town. Probably built since in XI century on Roman existing fortifications, it was rebuilt in XIII century in the Byzantine era. You can get the Castle from Piazza Imbriani, available an itinerary at ground floor for wheelchairs, with 4 in door halls e courtyard. The large stones paved floor is easily accessible by wheelchair. * There aren't handiwork for tactile exploration.

Info www.castellogallipoli.it email info@castellogallipoli.it infotel: +390833262775

- Leaving the Castle and going along Riviera Diaz, we turn right on via A. De Pace, the main street to **ancient village**. At civic number 86 you find **IAT bureau of touristic information** (tel +39 0833 262529 E-mail: info.gallipoli@viaggiareinpuglia.it), not autonomously accessible by wheelchairs, as it has a 10 cm step. Further on, you can see the **Palazzo Balsamo outside**, the former seminar, today diocesan museum, and the Bell-Tower clock. Accessible by ramp only outside. In whole area there are informative panels in front of buildings, monuments, historical places, written in standard writing. There aren't handiwork for tactile exploration.
- Parking spaces reserved to disable people are few meters further on, near Museum entrance. Following, you meet **Sant'Agata's Church** with **Giovanni Andrea Coppola** paintings. The via Duomo entrance to the Church has a ramp, but there is also an about 20 cm. doorstep. Going on via Duomo you meet **Santa Teresa's Church** with **Carmelitane Scalze's Convent** (via Carlo Micetti,14) but only the outside is visitable. The **Museo Civico "E.Barba"**

(Urban Museum) ed il **frantoio ipogeo (underground olive press room)**, both with architectural barriers aren't accessible by wheelchairs.

Proceeding, you reach N. Sauro coastline and **San Francesco d'Assisi's Church and its lighthouse view**. We appoint some architectural barrier at the entrance as it is necessary overtake a 20 cm step.

- Along the coastline several churches are strewn: **Chiesa di Santa Maria della Purità**, also with architectural barriers. At coastline N. Sauro civic number 33 you find a parking lot for disabled, as well as just in front of it there is a little free beach, with a concrete ramp to reach the sea.
- Beginning from Santa Maria della Purità's Church it is recommended to proceed in opposite way, as the road becomes too narrow. And here it is **San Domenico al Rosario'Church**, integral to the former Domenicani monastery and Santa Maria degli Angeli's with architectural barriers. In whole area there are informative panels in front of buildings, monuments, historical places, written in standard writing. There aren't handiwork for tactile exploration.
- Going back road to Castle, we travel through again the old town bridge to reach **P.zza della Fontana Greca**. Here you found parking lots for disabled and ramps on the sidewalk. Under arcades there is an ATM and at civic number 5 a shop with sanitary facilities but with a step of 5 cm about. From here starts **Corso Roma**, the main shopping street in with several stores, but there are many of them with architectural barriers. Sidewalks have ramps but some difficult stretches require wheelchair assistance. Behind the fountain, at the square bottom, you find **Madonna del Canneto's Church**, with architectural barriers due to some steps not accessible by wheelchairs. Along the coastline Gallipoli/Leuca, at Contrada Pizzo, we appoint some beach clubs with Job chair and sanitary facilities.
- **Regional Natural Reserve "Isola di S. Andrea Litorale di Punta Pizzo"**. Regional Natural Reserve "Isola di S. Andrea Litorale di Punta Pizzo" is a protected environment of ionic salentine coast in the Gallipoli municipality. It includes **Isola di Sant'Andrea** and the southern coastline between **"Li Foggi"**, **"Punta della Suina"** and **"Torre del Pizzo"**. Three exclusive touristic destinations with pure and uncontaminated sea and woods. S. Andrea Island rises on calcareous ground. The presence of a nesting colony of *Laus audonii* (endemic species in Mediterranean environment) has an international absolute importance: it is the only one in whole Adriatic and ionic coast lines. The Punta Pizzo

coastline has a peculiar natural mix, in stunning environmental. harmony of Mediterranean scrub, mediterranean pseudo-steppe, wet and marshy locations. This amazing variety means many species of flowers and trees, typical of mediterranean scrub high and low, as well as the "gariga", with some extremely rare species of "orchidea italica". Available 4 itineraies from parking to sea by boardwalks near **Lido Pizzo, Punta della Suina** and 2 boardwalks in publica area near "**Li Foggi**".

Contacts: Tel. +390833275510 Fax: +390833275517 email: ambiente@comune.gallipoli.le.it

PLACES TO VISIT > 1.2 UGENTO

INFORMATIONS > The city of *Ugento* partially arises on ancient Ozan (*Uxentum* in [latin](#)) vestiges, importante messapic town. It is recognized as artistic and touristic city by Puglia region for architectural, archaeological and environmental beauties. It lays on a large Ionic coast line in low Salento strecht, includes three beaches : Torre San Giovanni, Torre Mozza e Lido Marini.

The cultural and historic itinerary in yhe urban core, is easily accessible due to large stones pavement. Baut also the rural environment is extremely interesting by thousand year-old past traces with dolmen, "specchie" (megalithic contructions) or messapic relics as well as more recent walls, cave churches and watch towers, of medieval age.

The Cathedral, with its neo-classical façade, has octagonal drawing and rests incomplete as we have not the structure below belltowers and dome.

The dome has inside a balcony all aorund the inner circle, similar to ancient "matroneo" reserved to women. The same dome, at the base has a gallery with eight papier maché statues of Saints Vincenzo, Matteo, Luca, Pietro, Paolo, Marco, Giovanni and Stefano. Furthermore, many relics as inscriptions, tools, and objects are conserved at the archaeological Museum, in the ancient Franciscan Convent ofi S. Maria della Pietà, in the ancient core of Ugento, open every dayi 10:00/12:00; 17:00/21:00 tel: +39 0833 555819 +39 0833 554843 mobile +39 329 39 15 527 sistemamuseale@comune.ugento.le.it.

The monimental block of castle, Colosso Palace, Civic Tower, Bishop Palace is one of the most interesting itinerary historic and architectural of Salento.

Visitors with visual handicap, can get in Museum audio files on itinerary (mp3 or DVD. Hearing) Listening points are listed forward.

Things to do >

culture > 1. Vergine Assunta Cathedral / 2. Diocesan Museum / 3. Archaeological Museum / 4. Colosso Museum / 5. Private Castle / 6. Ancient neighborhood roman and

medioeval / 7. **Athlete Tumb** / 8. **Domus Urbane's relics** / 9. **ancient messapic walls** / 10. **Crocefisso Crypt** / 11. **Madonna di Costantinopoli's Church** / 12. **Arcaic Necropolis** / 13. **Medieval dovecote**

sea > 1. **Lido Oasi degli Angeli** / 2. **Lido Bora Bora** / 3. **Lido Onda Marina** / 4. **Lido il Molo** / 5. **Lido Sabbioso** / 6. **Lido Malibù** / 7. **Lido Pineta** (Parco Naturale Attrezzato) / 8. **Lido Fontanelle** / 9. **Lido Azzurro – Nardò** / 10. **Lido Lord Nenson - Torre Mozza** / 11. **Lido Playa del Sol - Torre Mozza** / 12. **Lido Mania - Torre Mozza** / 13. **Lido Chalet Beach - Lido Marini** / 14. **Lido Before Beach - Lido Marini**

Where to Sleep >

hotels > 1. **Hotel Iberotel Puglia** (Torre San Giovanni) / 2. **Hotel Luna Lido** (Via G. Caboto 4 Torre San Giovanni)

villages > 1. **Robinson Club** (Fontanelle Marina di Ugento) / 2. **Victor Village** (Fontanelle Marina di Ugento)

camping > 1. **Camping Riva di Ugento****** (Litoranea Gallipoli, 0833 933600 – info@rivadiugento.it - www.rivadiugento.it)

Facilities >

eating > 1. **Ristorante Pizzeria L'Approdo** (Torre San Giovanni)

transport > 1. **Treni FSE** (rail station out of urban centre) / 2. **Autolinee FSE** / 3. **Aeroporto di Brindisi** / 4. **Porticciolo di Torre San Giovanni**

ATM > 1. **Bak's desk in Via Messapica**

touristic information > 1. **Proloco di Ugento-Torre Campanaria** / 2. **Centro Informazioni in Piazza A. Colosso**

toilettes > 1. **presso il Museo di Archeologia**

parking > 1. **presso Via Messapica**

Health facilities >

healthcare tourism > 1. **Sant'Isidoro** / 2. **Torre Lapillo**

medical service > 1. **Nardò** / 2. **Galatone** / 3. **Porto Cesareo**

hospitals > 1. **Gallipoli** / 2. **Nardò** / 3. **Copertino** / 4. **Lecce**

emergency > 1. **Gallipoli** / 2. **Nardò** / 3. **Copertino**

dialysis centers > 1. **Gallipoli** / 2. **Nardò** / 3. **Galatina** / 4. **Copertino**

thalassemia centers > 1. **Tricase** / 2. **Lecce**

haemophilia centers > 1. **Tricase** / 2. **Scorrano**

pharmacies > 1. **Dispensario Giammito** (Torre Mozza) / 2.

Dispensario Giammito (Lido Marini) / 3. **Farmacia Accoto** (località Gemini, 0833 958243) / 4. **Farmacia Casciaro** (Via A. De Gasperi 10, 0833 555149) / 5. **Farmacia Giammito** (Corso Uxentum Torre San Giovanni, 0833 931043) / 6. **Farmacia Salus** (Via Messapica 3, 0833 555032)

parapharmacies > 1. **La Natura Delle Cose** (c/o Victor Village Loc. Fontanelle) / 2. **La Natura Delle Cose** (Via Mare 317) / 3.

Maranathà (Corso Uxentum 18) / 4. **Accoto** (Corso Colombo 25, Lido Marini) / 5. **Parafarmacia del Salento** (c/o Robinson Club Fontanelle Marina di Ugento) / 6. **Nutricati** (Via Ancona) / 7. **Ferrari** (Via Messapica 107) / 8. **Fontò** (Corso Annibale 30)

Instruction route / Ugento >

(Ugento about 60 km from Lecce via SS.101 55 min. driving)

NB. *Visitors with visual handicap, can get in Museum audio files on itinerary (mp3 or DVD). Listening points are listed forward.*

- **Bus can shortly stop in Piazza Ozan.** In Via Messapica there are some parking lots reserved for disabled.
- Start from **Piazza San Vincenzo**, where parking lots for disabled are available. On the square overlooks **Vergine Assunta Cathedral**, with accessible sidewalk with ramps and the Belltower with clock, nearby there is the touristic infopoint of Pro Loco.
- In the Cathedral's sepulchral vault there is the **Diocesan Museum** (listening point number 1), not accessible, with many sacred relics. The pavement is made by large stones and easy for wheelchairs.
- Getting Via Cavour, turn to left then to right, under the arch and you reach the accessible backdoor of **Archaeological Museum** (listening point number 9). To enter it is necessary to ring a door bell in order to open the door. Museum is completely accessible with sanitary facilities. This is an important step of the itinerary: among the best known relics, there is the famous Zeus bronze statue. A copy, as the original one (a votive offer 530/540 BC) is at MARTA (Archaeological Taranto Museum): Zeus is nude in act of walking on. In the right hand he probably got an eagle, while in the left one, above the head, a thunderbolt. From Museum you can reach **Messapica street** and **Colosso Museum**, accessible, (listening point number 10). Set up in the stables of Colosso Palace, the collection presents relics from the **Ugento rural area**, collected by Baron Adolfo Colosso, great country squire passionate with arts and history. You find a gluten-free pizza restaurant and an accessible Pharmacy. To go back Piazza San Vincenzo, please reach Piazza Ozan, then left to Corso Umberto I.
- From Via Minturno you reach **The Castle** (listening point number 8), **private ownership**, by now visible only outdoor. Restoration works in progress will make accessible by everybody the castle as soon as possible.
- Climbing down Castle road, you reach the ancient Roman and medieval zone of artisans, The **Athlete Tomb** in Via Salentina (listening point n.2).
- Going on via Salentina you can see the **Domus Urbane's relics** (listening point n.7), forward a stretch well preserved

of Pocchiano old road, originally medieval, and what remains of **ancient messapic walls** (listening point n.6).

- Forwarding you meet The Crocifisso vault, basilian style and origin, with beautiful frescos of XIII century, not accessible, and **Madonna di Costantinopoli's Church with fresco walls**, accessible, dalle pareti affrescate, accessibile, (listening point n.4). in the surroundings there is the **arcaic Necropolis** (listening point n. 3) and the **medieval dovecote**, not accessible (listening point n.5). In whole area there are informative panels in front of buildings, monuments, historical places, written in standard writing. There aren't handiwork for tactile exploration.
- **Tourism bureau Piazza Adolfo Colosso**, 5 also civic side, accessible tank to a concrete ramp with a mailing. Reserved lot parking for disable are available. Tel. +39 0833 555476 Email: info.ugento@viaggiareinpuugia.it, ciq.ugento@tiscali.it.

PLACES TO VISIT > 1.3 PARCO "LITORALE DI UGENTO"

INFORMATIONS > *The natural reserve lays along the ionic coast line, in the sothern part of salento peninsula, circumscribed by Torre San Giovanni and Lido Marini. It preserves a portion of coastline with a system of dunes and retro-dunes, severa sea basins and link channels, Tutela un tratto di costa di grande pregio, costituita da un sistema [dunale](#) e retrodunale, and a stunning calcarea cliff rich of "gravine" and the largest mediterranean scrub of salento. In this strecht the beach is sandy and the water is non deep.*

Things to do >

parks > 1. [Parco Litorale di Ugento](#)

Where to Sleep >

hotels > 1. [Hotel Iberotel Apulia](#) (Torre San Giovanni) / 2. **[Hotel Luna Lido](#)** (Via G. Caboto 4 Torre San Giovanni)

villages > 1. [Robinson Club](#) (Fontanelle Marina di Ugento) / 2. **[Victor Village](#)** (Fontanelle Marina di Ugento)

camping > 1. [Camping Riva di Ugento](#)**** (Litoranea Gallipoli, 0833 933600 – info@rivadiugento.it - www.rivadiugento.it)

Facilities >

eating > 1. [Ristorante Pizzeria L'Approdo](#) (Torre San Giovanni)

transport > 1. [Autolinee FSE](#) / 2 [Autolinee Salento in Bus](#) (durante il periodo estivo) / 3. **[Aeroporto di Brindisi/4. \[Porticciolo di torre San Giovanni\]\(#\)](#)**

bancomat > 1. [in Via Giano Bifronte](#)

parking > 1. [Località Fontanelle](#)

Health facilities >

healthcare tourism > 1. Sant'Isidoro / 2. Torre Lapillo
medical service > 1. Nardò / 2. Galatone / 3. Porto Cesareo
hospitals > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Copertino / 4. Lecce
emergency > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Copertino
dialysis centers > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Galatina /
4. Copertino
thalassemia centers > 1. Tricase / 2. Lecce
hemophilia centers > 1. Tricase / 2. Scorrano
pharmacies > 1. Dispensario Giammito (Torre Mozza) / 2. Dispensario Giammito (Lido Marini) / 3. Farmacia Accoto (località Gemini, 0833 958243) / 4. Farmacia Casciaro (Via A. De Gasperi 10, 0833 555149) / 5. Farmacia Giammito (Corso Uxentum Torre San Giovanni, 0833 931043) / 6. Farmacia Salus (Via Messapica 3, 0833 555032)
parapharmacies > 1. La Natura Delle Cose (c/o Victor Village Loc. Fontanelle) / 2. La Natura Delle Cose (Via Mare 317) / 3. Maranathà (Corso Uxentum 18) / 4. Accoto (Corso Colombo 25, Lido Marini) / 5. Parafarmacia del Salento (c/o Robinson Club Fontanelle Marina di Ugento) / 6. Nutricati (Via Ancona) / 7. Ferrari (Via Messapica 107) / 8. Fontò (Corso Annibale 30)

Instruction route / Parco Naturale Regionale (natural reserve) "Litorale di Ugento" >

(8,6 km from Ugento via SP65 15 min.driving)

- NB. With the project "Natura per tutti". The reserve administration is carrying out a training process for accessible tourism operators. So they have 14 job chairs available. Info +39 0833 986074.
- The reserve has an equipped naturalistic multisensorial itinerary, along the **Rottacapoza Sud** artificial basin, within the protected area.
- **The itinerary is suitable for blind and hyposeeing, with a wooden handrail and information panels written in braille. In the same handrail there are tactile panels with the shapes of reserve's animals and some olfactory signals. You meet also the "sense rooms": tactile, olfactory and auditive. They are educational equip areas.**
- Another itinerary is available in the public wood **Fontanelle, with panels in braille and easy accessibility and large space for paved parking lots.**
- Pay attention to the period of accessibility of Fontanelle: from may to september. Some vandalism acts may have damaged the multisensorial itinerary. Furthermore, the rain makes very difficult the access of wheelchairs, due to the state of streets.

State/Italy > Area/Province of Lecce > Route /Neretino itinerary

1 > "NERETINO" ITINERARY

Into the wild, from Neretino country to Porto Cesareo

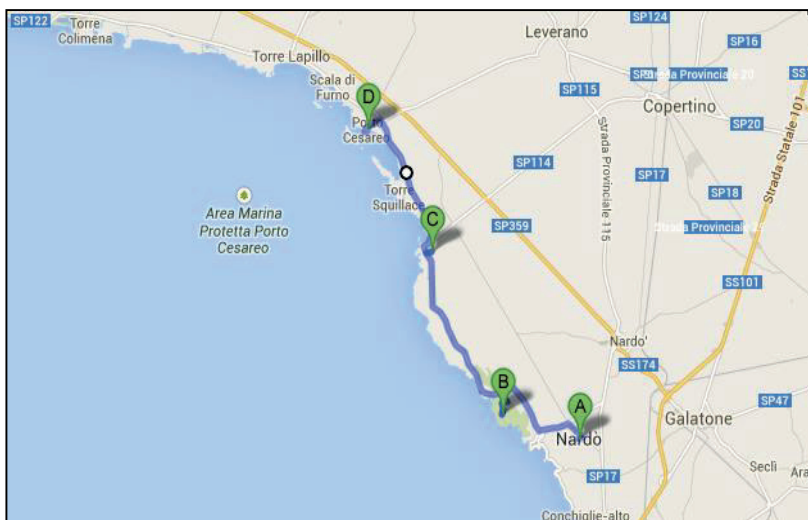
Places to visit > 1.1 Nardò > 1.2 Regional natural reserve "Portoselvaggio-Palude del Capitano" > 1.3 Porto Cesareo > 1.4 Marine protected area of Porto Cesareo

Things to do > culture / parks / sea / sport / shopping

Where to sleep > hotels / agritourism/ B&B / villages / camping

Facilities > eating / transport / ATM / touristic informations / toilettes

Health facilities > healthcare tourism / medical service / hospitals / emergency / dialysis centers / thalassemia centers / haemophilia centers / pharmacies / parapharmacies

PLACES TO VISIT > 1.1 Nardò

INFORMATIONS > *The Town of Nardò has messapic roots even if in its large territory paleolithic relics have been found in the Uluzzo Bay.*

Things to do >

culture > 1. Osanna Temple / 2. Madonna del Carmine's Church / 3. City Theatre / 4. Ancient City Hall / 5. Immacolata's Pinnacle / 6. Sedile Palace / 7. S. Trifone's Church / 8. Toro's

Fountain / 9. Cathedral / 10. San Domenico's Church / 11. San Giuseppe's Church / 12. City Garden – Historic Botanical Garden / 13. Aragonese Castle / 14. Santa Chiara's Church / 15. Santa Maria della Purità's Church / 16. Sant'Antonio da Padova's Church

sea > 1. Lido dell'Ancora / 2. Lido Frascone

Where to Sleep >

hotels > 1. Agri-Residence Campi Latini (Galatone, <http://www.campilatini.it>)

Facilities >

eating > 1. Modò Restaurant (Via Duomo 20, Nardò 0039 392 7876946) / 2. **Relais Il Mignano Restaurant** (Via Lata 31, Nardò 0039 0833 572506)

transport > 1. Trains FSE / 2. Bus lines FSE / 3. Aeroport of Brindisi

ATM > 1. accessible banks nearby roundabout Castle Square

touristic information > 1. Info Point in Piazza Salandra

parking > 1. at Piazza Repubblica, (only short stop)

Health facilities >

healthcare tourism > 1. Santa Maria al Bagno / 2. Sant'Isidoro / 3. Torre Lapillo

medical service > 1. Nardò / 2. Galatone / 3. Porto Cesareo

hospitals > 1. Nardò / 2. Gallipoli / 3. Copertino / 4. Lecce

emergency > 1. Nardò / 2. Gallipoli

dialysis centers > 1. Nardò / 2. Gallipoli / 3. Galatina / 4. Copertino

thalassemia centers > 1. Tricase / 2. Lecce

haemophilia centers > 1. Scorrano / 2. Tricase

pharmacies > 1. Colangelo (Via Duca degli Abruzzi 36/a) / 2. **Nardofarma** (Via della Costituente 25) / 3. **De Benedictis** (Via Raho 9) / 4. **De Pace** (Via G. Grassi 21) / 5. **Lisi** (Via Emanuele Filiberto 28) / 6. **Manieri** (Via Roma 62) 7. **Orlando** (Piazza Umberto I, 23)/ 8. **Pagliula** (Via D'Orlando)

parapharmacies > 1. Punto Salute (Via Pilanuova 51) / 2. **Erboristeria** (Via Palermo 11/A) / 3. **Farmaciadinterim** (Via Petriani) / 4. **Farmasalute** (Via Aldo Moro, 69) / 5. **Linea Sanitaria** (Via XX Settembre, 130)

Instruction route / Nardò

(From Lecce 38,6 km via SS101 46 min. driving)

- Reaching from the Highway Via XX Settembre at the cross wick marks the ancient city core you can appreciate the nice **Osanna Temple**. The oriental monument with gothic traces is completely in Lecce stone, has hoctagonal shape and eight columns.

- During summer months, the ancient town core is blocked from 8:00 P.M. to 06:00 A.M., safe the disable marked vehicles. Get information at Municipal Police Headquarter, via Francesco Crispi, nr. 99, tel. +39 0833 572116 e-mail: polizialocale@comune.nardo.le.it. Otherwise, a short stop is possible in Piazza della Repubblica, in front of Tempio, in order to allow the exit from the car.
- From here, on Corso Vittorio Emanuele II we get **Madonna del Carmine's Church**, accessible, the **City Theatre**, Accessible by the right side and the **Ancient city hall** and its visible outer façade. In whole area there are informative panels in front of buildings, monuments, historical places, written in standard writing. There aren't handiwork for tactile exploration. The large stones pavement is easily accessible by wheelchairs. Nearby Madonna del Carmine's Church you find a cultural center with a library quite interesting.
- So you get the beautiful **Piazza Salandra**, dominated just in the center by the **Immacolata's pinnacle** and surrounded by baroque buildings with arcades, balconies and lodges rococo styled. Here they are also the **Sedile palace** and its Touristic **infopoint, S. Trifone's Church**, probably built on an ancient greek crape and sorta probabilmente su una cappella di rito greco e **Toro's Fountain** not accessible due to some steps.
- From Sedile you have a partial view on **Cathedral**, accessible by lateral entrance. Really distinguished the wooden Crucified Christ of XIII century, called "Black Christ", due to the special dark shade of the cedar tree wood; there are also '300 and '400 frescos and the apsis painted by Maccari.
- Going back Piazza you forward to via De Pandi toward **Castello Aragonese**. We first meet **Chiesa di San Domenico's Church**, accessible by lateral entrance by wooden ramp, and **San Giuseppe's Church**, both typically baroque styled, accessible too.
- Then you get **City Garden – Historic Botanical Garden** and **Aragonese Castle** with typical quadrangular shape, visitable at the ground floor. It signs the passage from the Angevins to Aragonese dynasty, which dominated Nardò by Acquaviva family. Forwarding toward outside, nearby roundabout you find **some accessible banks**.
- Getting Corso Galliano (at 2/b you find an accessible ATM) on the left, you can reach back the ancient city core by via Zuccaro, catching sight of **Santa Chiara's Church** right after **Santa Maria della Purità's church**, bot not accessible by wheelchairs.

- Turning on the left in via San Giovanni you reach **Sant'Antonio da Padova's Church** (with eserved lots park) and theadjacent **Sant'Antonio's Monastery**, not accessible by wheelchairs. The simplicity of outside doesn't let imagine the gorgeous inside. We appoint the sacristy with the Cenotaph in leccese stone built by venetian artists by the end of XVI century, on Acquaviva's commission.
- Then, we are back on **P.zza Repubblica**, when we started the strolling.

PLACES TO VISIT >

1.2 Regional natural reserve "Porto Selvaggio-Palude del Capitano"

INFORMATIONS > *The whole reserve is part of Nardò territory, "Porto Selvaggio - Torre Uluzzo" e la Palude del Capitano. The shoreline is rocky and jagged, with pines wood and mediterranean scrub. Along the coastline, we found three towers: Torre dell'Alto, Torre Uluzzo and Torre Inserraglio.*

Things to do >

park > 1.**Porto Sevlaggio-Torre Uluzzo** / 2.**La Palude del Capitano (wet zone)**

sea > 1.**Lido dell'Ancora** / 2.**Lido Frascone** / 3.**Lido Oasi** (Sant'Isidoro's bay) / 4.**Torre Squillace**

culture > 1.**Torre dell'Alto** / 2.**Torre Uluzzu** / 3.**Torre Inserraglio** / 4.**Testimonianze di Arte figurativa Paleolitico**

sport > 1.**diving**

Where to Sleep >

hotels > 1. **Agri-Residence Campi Latini** (S.S. Salentina Gallipoli 26Km Galatone, LE Italia)

Facilities >

eating > 1.**Modò Restaurant** (Via Duomo 20, Nardò 0039 392 7876946) / 2.**Relais Il Mignano Restaurant** (Via Lata 31, Nardò 0039 0833 572506)

transport > 1.**Salento in Bus** (during summer) / 2.**Areoport of Brindisi**

touristic information > 1.**Info Point**

toilettes > 1. **At Sant'Isidoro**

parking > 1. **At Località Frascone** / 2. **At Baia di Sant'Isidoro**

Health facilities >

healthcare tourism > 1.**Santa Maria al Bagno** / 2.**Sant'Isidoro** / 3.**Torre Lapillo**

medical service > 1.**Nardò** / 2.**Galatone** / 3.**Porto Cesareo**

hospitals > 1.**Nardò** / 2.**Gallipoli** / 3.**Copertino** / 4.**Lecce**

emergency > 1.**Nardò** / 2.**Gallipoli**

dialysis centers > 1. **Nardò** / 2. **Gallipoli** / 3. **Galatina** /
 4. **Copertino**
thalassemia centers > 1. **Tricase** / 2. **Lecce**
haemophilia centers > 1. **Scorrano** / 2. **Tricase**
pharmacies > 1. **Colangelo** (Via Duca degli Abruzzi 36/a) /
 2. **Nardofarma** (Via della Costituente 25) / 3. **De Benedictis** (Via
 Raho 9) / 4. **De Pace** (Via G. Grassi 21) / 5. **Lisi** (Via Emanuele
 Filiberto 28) / 6. **Manieri** / (Via Roma 62) 7. **Orlando** (Piazza
 Umberto I, 23)/ 8. **Pagliula** (Via D'Orlando)
parapharmacies > 1. **Punto Salute** (Via Pilanuova 51) /
 2. **Erboristeria** (Via Palermo 11/A) / 3. **Farmaciadinterim** (Via
 Petriani) / 4. **Farmasalute** (Via Aldo Moro, 69) / 5. **Linea Sanitaria**
 (Via XX Settembre, 130)

Instruction route / Regional natural reserve "Portoselvaggio-Palude del Capitano" >

from Nardò 9,5 km via SP17 21 min. driving.

The reserve administration is working to improve the accessibility for reduced mobility people. A path, for example, to link parking area in Frascone with the inner Park, specially Palude del Capitano zone. Also wheelchairs wagonetta type will be purchased.

- Informative panels in braille will be realized.
- On Nardò's municipality web site a video Lis (Italian signs language) is available: "Il Parco per tutti", illustrating park's attractions for auditive disable people.
- In the Park Zone there are several ramps to sea's access, available during the summer, at **S. Isidoro and Torre Squillace. - Diving available at a Torre Inserraglio and Santa Caterina.**
- From Porto Selvaggio go ahead on the coastline to north in **Porto Cesareo's direction.**
- It is a very beautiful stretch to see: you meet **Baia di Uluzzo** first, with paleolithic drawings relics in the caves, then you reach **Torre Inserraglio.**

From Torre Inserraglio starts **Marine protected area of Porto Cesareo**

- Going on, you meet **Sant'Isidoro and Torre Squillace.** The ideal location for a sea bath before getting Porto Cesareo is **Sant'Isidoro's bay.** The road lays along the beach and an easy car parking is available. **Lido Oasi has sanitary facilities and Job chair.**

DIVING CENTER

- Diving at Torre Inserraglio and Santa Caterina also available for disable people.

Infotel. +390833838225 Fax: +390833561726 email:
info@portoselvaggio.it

PLACES TO VISIT > 1.3 Porto Cesareo

INFORMATIONS > *Porto Cesareo belongs to [Terra d'Arneo](#), the ionic portion of Salento's peninsula between [San Pietro in Bevagna](#) and [Torre dell'Inserraglio](#). It's name descends from an ancient lost Norman mansion, probably at North-west of [Torre Lapillo](#). Terra d'Arneo is well-known for its manor farms, even fortified.*

The Porto Cesareo territory is characterized by a long coastline with sands, dunes rich of mediterranean scrub, wet zones, rocks and little islands: among them the important Isola Grande also called Rabbit Island, with a rich pines wood, acacias and Malva's island. Porto Cesareo is also called the Fishmen Village.

Things to do >

**sea > 1. [Beaches on the northern coastline](#) / 2. [Lido Azzurro](#)
culture > 1. [Sea Boardwalk](#) / 2. [Via delle Peschiere](#) / 3. [Marine Biology Museum](#)
sport > 1. [diving](#)**

Where to Sleep >

hotels > 1. [Quihotel](#) / 2. [Hotel Resort Villa Hermosa](#)** /
3. [Albachiara](#)*** / 4. [Hotel Club Azzurro](#)**** / 5. [Hotel Conchiglia Azzurra Hotel & Spa](#)
villages > 1. [Eurovillage Bluesea Club](#) (Strada Provinciale 359 -
0039 0833 850320)**

Facilities >

**eating > 1. [Isola Lo Scoglio Restaurant](#) (Piazza N. Sauro 0039
0833 596079) / 2. [Almanegra Restaurant](#) (Via Silvio Pellico 26,
0039 333 4673230) / 3. [Friggitoria Viola](#) (Via Silvio Pellico, 0039
338 8316285)**

transport > 1. [Bus lines STP](#) (during summer) / 2. [Areoport of Brindisi](#) / 3. [Porto Cesareo's small seaport](#)

ATM > 1. [Piazza Aldo Moro's Teller](#)

touristic information > 1. [Info Point Pro Loco Via Silvio Pellico](#)

parking > 1. [several parking lots for disable in anciet town core](#) / 2. [Piazza Aldo Moro](#)

Health facilities >

healthcare tourism > 1. [Santa Maria al Bagno](#) / 2. [Sant'Isidoro](#) / 3. [Torre Lapillo](#)

medical service > 1. [Nardò](#) / 2. [Galatone](#) / 3. [Porto Cesareo](#)

hospitals > 1. [Gallipoli](#) / 2. [Nardò](#) / 3. [Copertino](#) / 4. [Lecce](#)

emergency > 1. [Gallipoli](#) / 2. [Nardò](#)

dialysis centers > 1.**Gallipoli** / 2.**Nardò** / 3.**Galatina** / 4.**Copertino**
thalassemia centers > 1.**Tricase** / 2.**Lecce**
haemophilia centers > 1.**Scorrano** / 2.**Tricase**
pharmacies > 1.**Cagnazzo** (Via Cilea 57)
parapharmacies > 1.**Blumarine** (Via Muratori 70) / 2.**Farmaciasop** (Via Garibaldi 142) / 3.**Nestola** (Via Monti 153) / 4.**Obiettivo Salute** (Via Monti 20)

Instruction route / Porto Cesareo

(from Lecce about 34km via SP119 37 min. driving)

- several parking lots for disable available in **anciet town** core.
- On the sea boardwalk is available a run to easily reach the sea water even in wheelchair. Limited traffic zone. Info headquarter Municipal Policy via Petraroli 9 tel.: 0833 858110 email: poliziamunicipale@comune.portocesareo.le.it.
- In De Gasperi little square sanitary facilities are available. From here you can reach the typical fish market street.
- Going on you meet the **Harbour** where you can rent a boat to visiting islands.
- Leaving behind the Harbour, you reach Aldo Moro square, where you can visit **Museum of Marine biology**. On the square you find an **accessible ATM**.
- The **beaches** are on the northern coastline, reaching by walk or by car. Sidewalks are accessible with ramps.

PLACES TO VISIT > 1.4 Marine protected area of Porto Cesareo

INFORMATIONS > The extraordinary biological interest, with more than 200 plants, gave a sprint to Porto Cesareo Natural Reserve foundation in 1997. The rich presence of Posidonia Oceanica, typical of hot subtropical environment, is a biological rarity with grants oxygen and asylum to several sea species: crustaceans, turtles, colourful fishes, shellfishes.

Things to do >

sea > 1.**Bahia del Sol** (Via Torre Lapillo 0833 565 222)

sport > 1.**diving** / 2.**sea tour**

Where to Sleep >

hotels > 1.**Quihotel** / 2. **Hotel Resort Villa Hermosa****** / 3.**Albachiara***** / 4.**Hotel Club Azzurro****** / 5.**Hotel Conchiglia Azzurra Hotel & Spa**

villages > 1.**Eurovillage Bluesea Club** (Strada Provinciale 359 – 0039 0833 850320)

Facilities >

eating > 1. **Isola Lo Scoglio Restaurant** (Piazza N. Sauro 0039 0833 596079) / 2. **Almanegra Restaurant** (Via Silvio Pellico 26, 0039 333 4673230) / 3. **Friggitoria Viola** (Via Silvio Pellico, 0039 338 8316285)

transport > 1. **Bus lines STP** (during summer) / 2. **Areoport of Brindisi** / 3. **Porto Cesareo's small port**

Health facilities >

healthcare tourism > 1. **Santa Maria al Bagno** / 2. **Sant'Isidoro** / 3. **Torre Lapillo**

medical service > 1. **Nardò** / 2. **Galatone** / 3. **Porto Cesareo**

hospitals > 1. **Gallipoli** / 2. **Nardò** / 3. **Copertino** / 4. **Lecce**

emergency > 1. **Gallipoli** / 2. **Nardò**

dialysis centers > 1. **Gallipoli** / 2. **Nardò** / 3. **Galatina** / 4. **Copertino**

thalassemia centers > 1. **Tricase** / 2. **Lecce**

heamophilia centers > 1. **Scorrano** / 2. **Tricase**

pharmacies > 1. **Cagnazzo** (Via Cilea 57)

parapharmacies > 1. **Blumarine** (Via Muratori 70) / 2. **Farmaciasop** (Via Garibaldi 142) / 3. **Nestola** (Via Monti 153) / 4. **Obiettivo Salute** (Via Monti 20)

Instruction route / Area Marina Protetta (Protected sea zone) di Porto Cesareo

DIVING CENTERS

In the protected sea zone of Porto Cesareo there are **diving centers qualified to assist blind and hipo seeing visitors to diving**

1.Sasà Sub Diving Center

contacts: Cell. +39 338 822 80 56 -

address: Piazza N.Sauro 32 - 73010 Porto Cesareo (LE) ITALY

website: www.sasasubdivingcenter.com

2. ASD Acqua Mania

contacts: Cell. +39 329 465 40 68 / 388.3084174 -
info@asdacquamania.it s.gubello@tiscali.it

address: Via Morgagni 7 Località Punta Prosciutto - 73010 Porto Cesareo (LE) ITALY

website: www.asdacquamania.it

3.Orca Diving Center

contacts: Cell. +39 349 570 17 17

address: Via Litoranea per Torre Lapillo- 73010 Porto Cesareo (LE) ITALY

website: www.orcadivingcenter.it

SEA TOURING

Boats suitable for any sort of disability are available

1. Pescaturismo per Vivere il Mare

contacts +39 338 998 34 91 / +39 347 165 04 94 -

giannisparviere@gmail.com

address : Piazzale Berlinguer - 73010 Porto Cesareo (LE)

website : www.pescaturismopervivereilmare.it

2. Pescaturismo Salento.it

contacts: Cell. +39 328 789 79 48

website: www.pescaturismosalento.it

3. Lola e Calipso

contacts: Cell. +39 392 621 81 59 / +39 393 414 95 63 -

info@locazionebarche.com.

address: Riviera di Ponente - 73010 Porto Cesareo (LE)

website: www.locazionebarche.com

4. Amare Salento

contacts: Cell. +39 339 303 04 45

indirizzo : Via Vespucci, Porto Cesareo (LE)

<http://www.amaresalento.it>

sito web : www.ampportocesareo.it

State/Italy > Area/Province of Lecce > Rout/"Finibus Terrae"
itinerary

1 > "FINIBUS TERRAE" ITINERARY

Verso Sud, dal Borgo di Specchia al Capo di Leuca

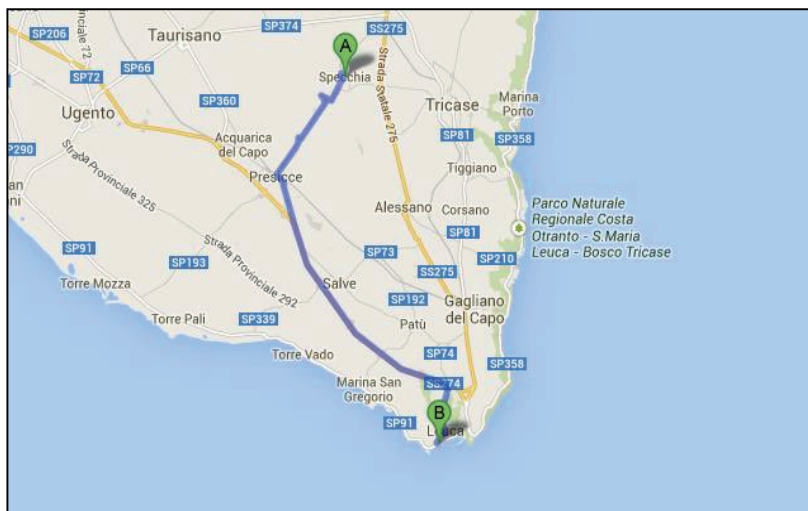
Places to visit > 1.1 Specchia > 1.2 Santa Maria di Leuca

Things to do > culture / parks / sea / sport / shopping

Where to sleep > hotels / agriturismi / B&B / villages / camping

Facilities > eating / transport / bancomat / touristic informations / toilettes

Health facilities > healthcare tourism / medical service / hospitals / emergency / dialysis centers / thalassemia centers / haemophilia centers / pharmacies / parapharmacies

PLACES TO VISIT > 1.1 Specchia

INFORMATIONS > *Specchia is among the nicest italian villages. Name originates from salentine language Specchia, deriva dal salentino Specchia, stones accumulation than originally Messapic people used as defensive stationing to watch territory. The village built on a hill stands out in the underlying plane.*

Things to do >

culture > 1. Risolo Castle / 2. Clock Tower / Presentazione della Beata Vergine's Mother Church / 4. Ripa Manor / 5. Madonna Assunta's Church / 6. Colonna dell'Immunità

(Immunity Column) / **7.Sant'Antonio's Church** /
8.Francescani Neri's Convent

Where to Sleep >
hotels > 1. Salento Hotel***

Facilities >
eating > 1. I Fornelli di Teresa Restaurant for coeliac people
(Tricase)
transport > 1. Bus lines STP Lecce / 2. Aereoport of Brindisi
ATM > 1. Teller nearby Sant'Antonio's Church
touristic information > 1. Proloco nearby Porta Leuca
toilettes > 1. at Bar del Corso, in via Umberto I
parking > 1. Piazza del Popolo

Health facilities >
healthcare tourism > 1. Ugento / 2. Torre San Giovanni /
3. Santa Maria di Leuca / 4. Mancaversa / 5. Gallipoli
(from 15.6.2014 to 15.9.2014)
medical service > 1. Ugento / 2. Racale / 3. Castrignano del
Capo / 4. Gagliano / 5. Taviano / 6. Gallipoli
hospitals > 1. Tricase / 2. Casarano / 3. Gallipoli / 4. Nardò /
5. Lecce
emergency > 1. Tricase / 2. Casarano / 3. Gallipoli / 4. Nardò /
5. Lecce
dialysis centers > 1. Casarano / 2. Gallipoli / 3. Leuca
thalassemia centers > 1. Tricase / 2. Lecce
haemophilia centers > 1. Tricase / 2. Scorrano
pharmacies > 1. Nicolardi (Alessano)
parapharmacies > 1. Parafarmacia Del Borgo

Instruction route / Specchia >

(from Lecce about 52,4 km via SS16 e SS275 t 49 min. driving)

- The town's heart is Piazza del Popolo, accessible by ramp.
- Nearby there are some reserved parking lots. On the tiny square appear the **Risolo Castle**, only ground floor accessible by wheelchairs. This is a fortified building, probable of XVI century, the clock tower and the adjacent **Presentazione della Beata Vergine's Mother Church**. The Church is accessible by a wooden ramp. In front of the Church, you find **Ripa Manor**, XVII century, built by one of the most ancient Specchia doors, **Porta Leuca**.
- Beside you find the **Pro Loco's Infopoint not accessible by wheelchairs**, due to three high steps. info: prolocospecchia@libero.it, tel. +39 0833 537093.
- From roads of ancient town core you can appreciate the manor's façades.

- Going on Via Umberto I you reach **Madonna Assunta's Church** XVII Century. Church has stairs without ramps.
- In front of Church, you can get an ancient town core narrow street to via Balsamo and via Gonzaga, where you can touch the Immunity Column: the legend says that just touching it people escaped the capture. Turning on the left on Via Matteotti you go back main street. In the surroundings there **Sant'Antonio's Church**. The Church has a little threshold of 3cm on the sidewalk. We advise in the surroundings an accessible ATM, only by stairlift, but without a doorbell for assisted accessibility.
- Taking the narrow street behind Presentazione della Beata Vergine's Mother Church, you walk through the panoramic G. Garibaldi street, from which you can enjoy the underlying country and the Francescani Neri's Convent. If you desire to visit it, you can ask Pro loco, but pay attention to architectural barriers. In whole area there are informative panels in front of buildings, monuments, historical places, written in standard writing. There aren't handiwork for tactile exploration.
- leaving Specchia and moving from Presicce to Salve, we get **Santa Maria di Leuca**. We advise many seashores with golden and sandy beaches: Marine di Salve, Blue Flag 2014: Pescoluse, **Torre Pali, Posto Vecchio e Lido Marini**.

PLACES TO VISIT > 1.2 Santa Maria di Leuca

INFORMATIONS > *Santa Maria di Leuca, called also Capo di Leuca, is a Castrignano del Capo suburb.*

Things to do >

culture > 1. **Santa Maria Finibus Terrae Cathedral** / 2. **The Lighthouse** / 3. **Museum of Contemporary and Modern Art "Vito Mele"** / 4. **Monumental stairway** / 5. **Small Port** / 6. **XIX Century Villas**

sea > 1. **Carsica Caves** (to visit by boat)

shopping > 1. **Souvenirs stores nearby Square**

Where to Sleep >

hotels > 1. **Terminal Hotel***** / 2. **Montecallini Hotel****** / 3. **Messapia Hotel & Resort******

Facilities >

eating > 1. **Hosteria del Prado Restaurant** for coeliac people

transport > 1. **Bus lines STP Lecce** / 2. **Bus lines Salento in Bus** (during summer) / 3. **Aeroporto of Brindisi** / 4. **Small port di Leuca**

ATM > 1. **Teller at Lungomare Cristoforo Colombo**

touristic information > 1. **Info Point nearby Lungomare**

toilettes > 1. **Public toilettes by** Santuario Santa Maria di Leuca Square

parking > 1. **At Piazza Santuario Santa Maria di Leuca** / 2. **(Coastline) Lungomare** / 3. **Nearby the small port**

Health facilities >

healthcare tourism > 1. **Ugento** / 2. **Torre San Giovanni** / 3. **Santa Maria di Leuca** / 4. **Mancaversa** / 5. **Gallipoli**
(dal 15.6.2014 al 15.9.2014)

medical service > 1. **Ugento** / 2. **Racale** / 3. **Castrignano del Capo** / 4. **Gagliano** / 5. **Taviano** / 6. **Gallipoli**

hospitals > 1. **Tricase** / 2. **Casarano** / 3. **Gallipoli** / 4. **Nardò** / 5. **Lecce**

emergency > 1. **Tricase** / 2. **Casarano** / 3. **Gallipoli** / 4. **Nardò** / 5. **Lecce**

dialysis centers > 1. **Casarano** / 2. **Gallipoli** / 3. **Leuca**

thalassemia centers > 1. **Tricase** / 2. **Lecce**

haemophilia centers > 1. **Tricase** / 2. **Scorrano**

pharmacies > 1. **Seclì Pharmacy**

parapharmacies > 1. **Leucana Parapharmacy**

Instruction route / Santa Maria di Leuca >

(from Lecce about 70,8 km. via SS16 and SS275 1h 14 min. driving)

- **Santa Maria de Finibus Terrae's Cathedral** and Lighthouse stand on a hill overlooking the town. The led says that saint Peter, going Rome, stopped at Leuca and since then the Minerva temple built on Japigeian hill, became christian cult location, as well as pilgrimage centre in ancient and medieval eve. The Cathedral is easily accessible to wheelchairs and reduced mobility people.
- In stone paved square, you find **Museum of Contemporary and Modern Art "Vito Mele"**, without architectural barriers. Toilettes also are accessible. Leuca is reach of any age architectural relics: caves, rock churches, vaults, churches, castels, liberty manors.
- The panorama from balcony is stunnig: from here starts the monumental stairwell closing Pugliese Aqueduct.
- Going to urban centre, you can strolling on coastline and visit the typical small port, from wich sail boats to visit carsica caves in the zone.
- The town is spotted by XIX century **Villas, built in various styles**. costruite secondo vari stili. **Touristic Info point** tel. +39 0833 758161 on coastline.

State/Greece > Area/Prefecture of Ilia > Route/1.Katakolo / 2.Olympya

1 > KATAKOLO ROUTE *Discovering Olympia games*

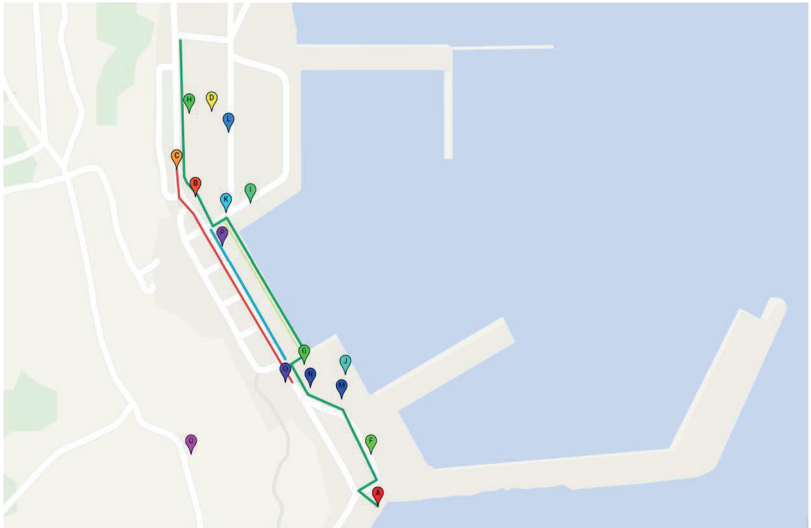
Places to visit > 1.1 Katakolo 1.2 Olympia 1.3 Katakolo surroundings

Things to do > culture / sea / shopping

Where to sleep > hotels

Additional facilities > eating / transport / tourist information / police station / toilettes / parking

Health facilities > hospitals / pharmacies

PLACES TO VISIT > 1.1 KATAKOLO

INFORMATION > Katakolo is a small seaside village of **Western Greece** in the Municipality of Pyrgos, a fishermen's village that developed thanks to the presence of a modern port that welcomes cruise ships, to let cruise passengers visit the beauties of the Archaeological site of Ancient Olympia (not very far from Katakolo) and relive the atmosphere of the Olympic games, that originated here. The village is very small and it is structured into two streets, one having "tourist" shops, where you can buy typical olive wood crafts, and the other (parallel) rich of bars, local cuisine restaurants and eateries. The beautiful frame of Peloponnese and its enchanting coasts will show themselves to visitors that choose Katakolo as their tourist destination.

(In the following description, the "accessible" infrastructure and services considered address people with psychophysical diversability and specifically those with motor disabilities).

Things to do >

culture >

1. **Museum of Ancient Greek Musical Instruments and Toys** (Katakolo), *access for motor disabled, only at ground floor*
2. **Museum of Ancient Greek Technology** (Katakolo),
3. **Pedestrian street of Katakolo**

sea > 1. **Plakes Katakoulou Beach** (Katakolo)

shopping > Many souvenir shops (olive wood and leather crafts) can be found in the promenade of Katakolo. *The outer areas are accessible and can accommodate disabled guests, but there is no access to the inner premises and to WC. / 2.name / 3.name / 4.name*

Where to sleep >

hotels >

1. **Ortizontes View Hotel** (Katakolo), *2 rooms for the disabled, accessible sanitary facilities, accessible entrance, parking. Use of transport required.*

Additional facilities >

eating > Restaurants and cafes can be found in the promenade of Katakolo. The outer areas are accessible and can accommodate disabled guests, but there is no access to the inner premises and to WC.

transport >

1. **Tourist train**, *with space for a wheelchair, which makes frequent journeys in and around Katakolo*
2. **Katakolo Train Station**
3. **Katakolo taxi station**
4. **Katakolo taxi station**
5. **Katakolo Seaport**
6. **Bus station** *(the buses and coaches are only suitable for people with mild disabilities).*

information >

1. **Katakolo Information Kiosk**
2. **Katakolo police station**

toilettes > 1. **Toilette**

parking > 1. **Parking** / 2. **Parking** / 3. **Parking** / 4. **Parking**

Health facilities >

pharmacies > 1. **Pharmacy of Katakolo** (Malevitis Dimitris +30 2621041166)

Instructions / Village of Katakolo >

- Once you arrive at Katakolo, by car, train, airplane or ship, the main accessible route starts right from the **beach in the village of Katakolo** (where a device for the autonomous access to the sea for the motor disabled, a WC and a dedicated changing room will be installed), where you will find clear water and a relaxing atmosphere.
- Going on and passing through the **port**, you will reach the "**promenade**" of Katakolo, where there are accessible restaurants and cafes
- Continuing along the promenade, you will finally reach the **Central Square**.

PLACES TO VISIT > 1.2 OLYMPIA

INFORMAZIONI > Olympia is considered as the ancient Greek town in which, for over a millennium (from 775 B.C. to 383 A.D.), the Olympic games were held every four years. During the games, celebrated in the name of Gods, all wars were suspended, as it was considered as the period of "divine peace". Olympia was a place where pilgrims and athletes coming from all over Greece met, and still today it is the place where the Olympic flame is lit to announce the official opening of athletic competitions. However Olympia was also an important place of worship, as proved by the ruins of ancient temples, statues and sanctuaries, the most important of which is dedicated to Zeus.

(In the following description, the "accessible" infrastructure and services considered address people with psychophysical diversability and specifically those with motor disabilities).

Things to do >

culture >

1. **Archaeological site of Ancient Olympia** (41 km. from Katakolo). *For the Disabled: paths for easy access of wheelchairs, ramps (one in the SW entrance of the Altis and one in the crypt).*
2. **Archaeological Museum of Olympia** (33 km. from Katakolo). *For the Disabled: parking, accessible sanitary facilities, ramps*
3. **Museum of the History of the Olympic Games of Antiquity** (41 km. from Katakolo). *Parking, accessible sanitary facilities.*

Where to sleep >

hotels >

1. **Arty Grand Hotel** (Olympia, 34 km from Katakolo). *3 rooms for the disabled, accessible sanitary facilities, accessible entrance, lift, parking.*
2. **Amalia Olympia Hotel** (Olympia, 32 km from Katakolo). *Accessible entrance.*

3. **Olympion Asty** (Olympia, 40 km from Katakolo). *3 rooms for the disabled, accessible sanitary facilities, accessible entrance, parking.*

4. **Antonios Hotel** (Olympia, 32 km from Katakolo). *accessible entrance and lift.*

5. **Olympia Palace Hotel** (Olympia, 34 km from Katakolo). *Accessible secondary entrance, 4 rooms for the disabled, accessible sanitary facilities.*

**Additional facilities >
transports >**

By train from Olympia (33 km.), *with regular routes and extra services according to the time of arrival and departure of cruise ships.*

Instructions / Trip to the ancient archaeological excavations of Olympia, starting from Katakolo >

- If you have a car or you choose to go by taxi, you will go through a pleasant road, where it is impossible to get lost as it is well signposted. With about 30-40 minutes of utterly relaxing travel time, after 41 km, you will reach the parking outside the excavations site.
- Alternatively, you may reach the excavations site of Olympia by train, 33 km that you will cover in about 40 minutes. Beware of times to go back to Katakolo.
- The cheapest solution is going by bus, however we remind you that it can only be used by people with mild psychophysical disabilities. Buses leave every 15 minutes from the port of Katakolo.
- Once in the parking area, you shall then go down a 100 metres long road to reach the ticket office and, opposite the ticket office, the entrance to the excavations. The museum is 100-150 beyond the ticket office.
- The archaeological site is very big, so please take into account a visit lasting a few hours.
- Please note the presence of routes with easy access for people with wheelchair and the presence of ramps (one in the SW entrance of the Altis and one in the crypt).
- Last recommendation: before heading towards the ticket office, consider the possibility of bringing only the bare essentials with you, leaving bags or backpacks in your car, as you would be compelled to leave them at the entrance, in a not very guarded area.
- A local tourist guide, generally a very knowledgeable one, may make your visit of the excavations unique, as he/she will make you relive the customs and glories of the Olympic games. We recommend the support of a guide, especially if

you visit the excavations without having read up some relevant information before leaving.

PLACES TO VISIT > 1.3 NEARBY KATAKOLO

Patras, Killini, Araxos, Pirgos, Amaliada, Ilida

(In the following description, the "accessible" infrastructure and services considered address people with psychophysical diversability and specifically those with motor disabilities).

Things to do >

culture >

1. **Archaeological Museum of Pirgos** (Municipal Market, 15 km from Katakolo). *Accessible entrance at ground floor (without ramp), accessible sanitary facilities, no parking*
2. **Archaeological Museum of Ilidas** (33 km. da Katakolo). *Accessible lifts, parking, accessible sanitary facilities.*
3. **Skafidias Abbey Temple** (8 km from Katakolo). *Accessible entrance through the vehicle entrance, accessible public spaces and temple.*
4. **Metropolitan Cathedral of St. Nicholas** (Central Square of Pirgos, 15 km from Katakolo). *Ramp at the side of the temple. Access to the square, the adjacent sidewalks and to many outdoor areas*

Where to sleep >

hotels >

1. **Vriniotis** (Agios Antreas, 3 km from Katakolo). *Accessible sanitary facilities, accessible entrance, parking.*
2. **Aldemar Olympian Village, Royal Olympian Hotel & Spa** (Skafidia, 10 km from Katakolo), *10 rooms for the disabled, accessible sanitary facilities, accessible entrance, parking.*
3. **Kyllini Beach Resort** (Killini, 45 km from Katakolo). *Accessible sanitary facilities, accessible entrance, lift, parking.*
4. **Grecotel Olympia Oasis** (Killini, 44 km from Katakolo). *Accessible sanitary facilities.*
5. **Olympia Golden Beach** (Killini, 47 km from Katakolo). *1 room for the disabled, accessible sanitary facilities, accessible entrance, lift, parking.*
6. **Bratis Arkoudi Hotel** (Arkoudi, 45 km from Katakolo). *Accessible entrance.*
7. **Almira Hotel** (Arkoudi, 45 km from Katakolo). *1 room for the disabled, accessible sanitary facilities, accessible entrance, lift, parking.*

Additional facilities >

transports >

1. **By bus** *(the buses and coaches are suitable only for people with mild disabilities).*

2. **By plane from Araxos National Airport** (70 km.), where there are charter flights for foreign destinations.
3. **By ship from the port of Kyllini** (45 km.), where trips to the islands of the Ionian Sea are carried out.
4. **By ship from the port of Patras** (103 km.), where trips to Italy are carried out.
5. **By ship from the port of Katakolo**, where in summer cruise ships arrive every day.

Health facilities >

hospitals >

1. **"Andreas Papandreou" Pyrgos hospital** (13 km from Katakolo)
2. **Amaliada hospital** (21 km from Katakolo)

8. Conclusions

Gianfranco Gadaleta

The project map achieved has made possible to reach all the expected outputs of the project:

- A. The identification of accessible routes;
- B. The allocation of the project "labels" for structures and commercial establishments (the latter activity still going on during the writing of this report);
- C. Creating an internet portal (www.nobarrier-project.eu) with high accessibility standards and a large number of visitors;
- D. Creation and implementation of a common methodology shared by the whole international partnership.
- E. Involvement of the territories, even through the various public meetings held, and launch of a shared path between operators in the tourism sector, the voluntary sector and the third sector in general who work in protecting the interests of people with disabilities.

The different activities carried out also allows you to make some reflections:

1. It is proven that it is possible to realize activities in favor of tourists with disabilities without necessarily making high infrastructural interventions. All project activities show that the interventions made concerning exclusively the adjustment of beaches. For such activities we have been committed resources of just under 30% of the whole project budget. You can, therefore, imagine and implement activities in favor of tourists with disabilities "developing" what is already present in our territories. All these deny completely the collective imagination (unfortunately this not only in the common man) that the activities in favor of tourists with disabilities must be predominantly (if not exclusively) of structural intervention. This denial is supported by two facts: the project no barrier was identified as good practice by the Programme Greece Italy 2007 - 2013 due to its innovative methodology and the great importance that has been achieved in the areas involved in the project; tourists with disabilities are not only people with motor disabilities but also people with sensory disabilities and cognitive and intellectual ones. It is necessary, therefore, to shift our focus from looking at the infrastructure in favor of hospitality, service flexibility. It is necessary that services meet the people and not the opposite.
2. It is not enough to identify the accessible routes or give "labels" to the structures which today appear to be

adequate to the standards identified by the project. Places seem to be "alive"; they are constantly evolving and undergoing changes. It is, then, perform monitoring activities, spot checks in place to check the condition of the premises. We are fully aware that such activities can not be realized in a constant and continuous, although this is highly desirable. A great help in this direction comes to us from the application of new technologies. The App for mobile devices made during project activities can help not only to obtain information on the ways and structures which have been assigned the "label" but also allows you to report anomalies from those described above. This allows not only the sustainability of the project but also the full-active involvement of tourists with disabilities (or citizens with temporary disabilities) present in our territories.

3. The application of the multidimensional approach has led us to organize information for tourist with disabilities in an organic way, this aspect was very appreciated and confirmed by several public meetings held both in Italy and in Greece. The different information concern not only the purely tourist and landscape aspects or aspects with an approach "leisure" but also provide information about health and social issues. This new perspective radically changes what has been achieved so far. This is, in fact, a new "organization" of the territorial information where you must present organically all the different services offered by the territories. This approach leads a territory to be more "attractive" not only for tourists with disabilities, but also for the tourists of the elderly, families with infants or children in general.
4. The project has led the whole partnership for a thorough reflection also on some aspects of transport in the territories affected by the project activities. It is unimaginable to think of "opening" a region (or regions) to a new type of tourist market or start paths "less dependent on holiday seasons" without realizing the compatibility of the transport system in this area. The acceptance of a territory is already from the point of arrival of tourists (railway station, port area, airport area, etc.). It seems entirely appropriate, then, to begin initiating a broader debate that includes not only a different organization of information but a new and organic organization of our territories. It is well aware that the regulatory frameworks, both Italian and Greek, are sufficiently complex and articulated (and this even more

on the aspect of transport terms) but you can - through a real and concrete dialogue between the different institutions - adjust and organize our territories. It does not appear extremely difficult - if there is a constructive dialogue among public entities and / or between public bodies and transport companies - to organize a bus stop near the exit of a port and that this (or these) means of transport can lead tourists to the railway stations and airports or vice versa and that such means are suitable, as well as provided for the Laws both the Italian and Greek one, also for the transport of people with disabilities. It does not appear impossible to associate the various announcements transmitted orally by megaphone at railway stations with written indications that give the same notice from the different screens present in the same stations. If you stop and think, we'll realize that it is enough a little care, the care of the details to equip our territories.

5. The reception, often, is also an aspect of the organization. Tourism companies, the reception facilities were invited to slightly modify their organization during the welcome. The presence of staff on reception who made studies as an educator or professional educator can certainly help, and not a little, to make holiday for people with disabilities and their families and helpers extremely pleasant. Obviously it appears almost impossible to think of offering a "package of services" custom-made, if not at a very high cost, for each of us, but it is certainly possible to offer standard services that will allow us to transit from an approach that tends to make a hotel not only accessible but also usable. This is an extremely important concept: to overcome of the simple idea of accessibility in favor of the usability of a site guarantees full satisfaction of tourists with or without disabilities.

The above reflections make us better understand the course of study and reflection carried out by the entire partnership and why the project has been identified as good practice by the Program Greece Italy.

Last aspect that we want to highlight is what emerged during the first international conference held in Bari in September 2015. During this conference, the experience of the Paralympic Committee of Puglia was reported. The intervention has described what happens, even from the point of view of organization, for their participation in various sporting events and the difficulties encountered in finding hotels and how even considering the

difficulties the athletes work with the structure facilities to make their stay very pleasant. This experience, especially in light of the considerations made before about the aspects of acceptance and usability of places, allows us to state that: tourist accommodation is a two-way path. On the one hand there has to be the willing to welcome and make your stay pleasant also offering an adequate presentation of the territory. On the other hand there are "temporary citizens", with the necessity for services, who must and want to be ready to receive not only a presentation of an accessible area but who want to live a full experience of usability of tourist goods, natural, scenic ones and food and wine; but above all with the spirit of living fully and joyfully holiday! Enjoy your trip.

BIBLIOGRAFY

- Ahmed Z.U.** 1991. The influence of Components of a State's Tourist Image on Product Positioning Strategy, *Tourism Management*, 12 (4), 331 – 340
- Archer M. S.** (1997), *La morfogenesi della società. Una teoria sociale realista*, Milano, Franco Angeli
- Baloglu S.** 1997. The relationship between destination images and sociodemographic and trip characteristic of international travelers, *Journal of Vacation Marketing*, 3 (3), 221 – 233
- Bolasco S.** 1999. *Analisi multidimensionale dei dati. Metodi, strategie e criteri di interpretazione*, Roma, Carocci
- Brandani W., Tomisich M.** 2007. *La progettazione educativa*, Roma, Carocci Faber
- Buhalis D., Darcy S.** (a cura di) 2011, *Accessible Tourism: Concepts and Issues*, Channel View Publications, p. 312
- Buhalis D., Darcy S., Ambrose I.** 2012 Best Practice in Accessible Tourism: Inclusion, Disability, Ageing Population and Tourism
- Buhalis D., Wagner, R.** 2013, eDestination: International best practices of tourism technologies and application, *Tourism Tribune*, 2013, 28(1):3-6.
- Candela G, Figini P.** 2003. *Economia del turismo*, Milano, McGraw – Hill
- Cooper C., Fletcher J., Gilbert D. Shepherd R.E., Wannhill S.** 2002. *Economia del turismo. Teoria e pratica*, Bologna, Zanichelli
- Corigliano M.A., Baggio R** (a cura di). 2002. *Internet e turismo*, Milano, Egea
- Dioguardi V.** 2009. *L'immagine della destinazione turistica come costruzione sociale*, Milano, Franco Angeli
- Enright M., Newton J.** 2004. Tourism destination competitiveness: a quantitative approach, *Tourism Management*, 25, 777 – 788
- EU, DG Enterprise and Industry (DG ENTR)** (2014), *Economic impact and travel patterns of accessible tourism in Europe: final report*
- Fabris G.**, 2003, *Il nuovo consumatore: verso il postmoderno*, Milano, Franco Angeli
- Gadaleta G.** 2013. La valutazione dei livelli di sussidiarietà attraverso un approccio multidimensionale: una prima applicazione, in IPRES, *Progetto APR – Apulia Policy Research*, Bari, Caccucci
- Lane M.** (2007), *The visitor journey: the new road to success*, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 19 (3)
- Leone L., Prezza M.**, 2003, *Costruire e valutare I progetti nel sociale*, Milano, Franco Angeli
- Mistilis, N., Buhalis, D.** 2012, Challenges and potential of the Semantic Web for tourism, e-Review of Tourism Research (eRTR), Vol. 10, No. 2, 2012
- Neuhofner, B., Buhalis, D., Ladkin A.**, 2015, Smart technologies for personalized experiences: a case study in the hospitality domain, *Electronic Markets*, Vol 25(1)
- OMS**, 2007, *ICF – Classificazione internazionale del Funzionamento, della Disabilità e della Salute*, Trento, Erickson
- Vescovo F.**, (a cura di) (2002), *Progettare senza barriere*, DIC, Dipartimento Informazione e Comunicazione, Università di Siena

N.O.BARRIER

Enjoy your trip

LEAD PARTNER

CITTÀ
METROPOLITANA
DI BARI

PROJECT PARTNERS

PROVINCIA DI LECCE

COMUNE DI BARI

CITTÀ DI NARDÒ

REGIONE OF WESTERN GREECE
Puls of development

PROVINCIA DI LECCE

UNIVERSITÀ
ALDO MORO
CIRPAS

IRES

Η παρούσα αναφορά είναι αποτέλεσμα μιας κοινής εργασίας όλων των εταιρών του προγράμματος. Ειδικότερα, οι δραστηριότητες της έρευνας διεξήχθησαν από τους εξής:

IPRES

Gianfranco Gadaleta – συντονιστής των ομάδων έρευνας των εταιρών

Fausto Cirrillo

Rossella Di Santo

Giovanni Menga

Πανεπιστήμιο του Μπάρι Aldo Moro – CIRPAS

Giovanna Da Molin

Francesco Guaragno

Fabio Manca

Maria Federighi

Giancarla Stama

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος (Η ομάδα προέβλεψε και για τον προσδιορισμό της διαδρομής στην Ελλάδα)

Κωνσταντίνος Τζαμαλούκας

Ιωάννα Σπηλιωπούλου

Παναγιώτης Παρασκευόπουλος

Ευγενία Βλάσση

Άγγελος Νάρχος

Σταματία Λεονιδοπούλου

Δημήτρης Κορίζης

Παναγιώτα Δημητροπούλου

Γεωργία Παπαυλιά

Βασίλης Γαλανός

Γεωργία Στασινοπούλου

Ολυμπία Λόη

Οι διαδρομές της Ιταλίας εντοπίστηκαν από τις εξής ομάδες εργασίας:

Μητροπολιτική Πόλη του Μπάρι

Francesca Arbore

Isabella Carone

Antonia Testini

Ada Teresa Ciccacese – disability manager, σύμβουλος

Η Μητροπολιτική Πόλη, επιπλέον βοηθήθηκε – με στόχο να δοκιμάσει την προσβασιμότητα των διαδρομών– από τους εξής συνεταιρισμούς:

Ιταλική Ένωση Τυφλών και Ατόμων με προβλήματα όρασης (Unione Italiana Ciechi ed Iprovedenti)

PugliaAccessibilie

Επαρχία του Λέτσε

Carmelo Calamia

Maria Teresa Astro

Elisa Greco – disability manager, σύμβουλος

Η Επαρχία του Λέτσε, επιπλέον βοηθήθηκε– με στόχο να δοκιμάσει την προσβασιμότητα των διαδρομών–από το ίδρυμα

AnywayAccesSalento που εκπροσωπείται από τον δρ. Diomedede Stabile

Η παρακολούθηση όλων των διεργασιών πραγματοποιήθηκε από τον δρ. Gianfranco Gadaleta.

Θερμά ευχαριστήρια στη Γενική Διεύθυνση του ASL του Λέτσε, που συνεργάστηκε δραστικά με μια ομάδα ιατρών, υπό το συντονισμό της Ιατρού Fulvia Scrimieri, για την πραγματοποίηση και το συμμερισμό των μεταδολογικών γραμμών του προγράμματος και για τον εντοπισμό όλων των κέντρων υγείας που βρίσκονται στις διαδρομές που εντοπίστηκαν στην περιοχή του Σαλέντο.

ΔΕΙΚΤΗ

1. Εισαγωγή	164
2. Το έργο NOBARRIER	167
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η μεθοδολογία του ΕΡΓΟΥ	169
3. Μεθοδολογία του έργου	170
3.1 Ο προσδιορισμός των διαδρομών	177
3.2 Χαρακτηριστικά των πινακίδων	178
4. Οι οδηγίες για τις περιοχές	180
4.1 Η υποδοχή	180
4.2 Οδηγίες	183
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: καλές πρακτικές που εντοπίστηκαν	191
5. Εισαγωγή	192
5.1 Οι ορθές πρακτικές στον προσβάσιμο τουρισμό	192
5.2 Η αποτελεσματικότητα μιας ορθής πρακτικής	193
5.3 Η αλυσίδα-διαδοχή της αξίας στον προσβάσιμο τουρισμό	195
6. Οι ευρωπαϊκές ορθές πρακτικές στον τομέα του τουρισμού	198
6.1 VisitEngland	198
6.2 Η περίπτωση της Αρόνα των Κανάριων Νήσων	200
6.3 Askersund (Σουηδία)	202
6.4 Σαλτσμπούργκ (Αυστρία)	203
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΤΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ	207
7. Οι διαδρομές που προσδιορίστηκαν από το πρόγραμμα N.O.BARRIER	208
8. Συμπεράσματα	323
βιβλιογραφία	327

εισαγωγικό μέρος

Gianfranco Gadaleta, Francesco Guaragno, Ευγενία Βλάχση

1. Εισαγωγή

Τον τελευταίο καιρό, χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο, όσον αφορά την αμιγώς κοινωνική ανάλυση, «η μεταφορά της διαδρομής» που νοείται ως «ανακάλυψη», «μονοπάτι» ή ως «ζήτημα ζωής». Ασφαλώς, η «διαδρομή» και το ταξίδι είναι κομβικά σημεία που χρησιμοποιούνται για να αλληλεπιδρούν με όλες τις διαφορετικές διαθέσιμες τεχνολογίες, αλλά σήμερα με έναν πιο ουσιαστικό τρόπο για τη μελλοντική εξέλιξη.

Πολίτες απ' όλο τον κόσμο όλο και περισσότερο θέλουν να δουν και να επισκεφθούν ότι γνωρίζουν «από το διαδίκτυο»: μνημεία, τοπία, παραδόσεις, γαστρονομικές πτυχές, πολιτισμούς κλπ. Αυτή η «περιέργεια», αυτή η επιθυμία για γνώση, φυσικά, ισχύει για όλους εξίσου ανεξαρτήτως γένους, ηλικίας, θρησκείας και αναπηρίας.

Επομένως, είναι σαφές ότι είναι αναγκαίο να σκεφτούμε (ή επανεξετάσουμε) νέες μορφές του τουριστικού μάρκετινγκ που πρέπει οπωσδήποτε να έχουν κοινωνική διάσταση: σχεσιακό, απόκτησης γνώσης, αισθητικό, αισθητηριακό, βιωματικό, φυλετικό, πολυ-πολιτισμικό, από γενιά σε γενιά, με λίγα λόγια, ηθικό. Επομένως, όλα πρέπει να οδηγήσουν σε μια νέα προσέγγιση στο τουριστικό μάρκετινγκ.

Πρώτα απ' όλα, η αλλαγή αυτής της άποψης πρέπει να ξεκινήσει από τη διαρθρωτική προσαρμογή των περιοχών προς όφελος των τουριστών με αναπηρία. Αυτό το σενάριο διανοίγει οριζόντες και αγορές για τους τουρίστες που δεν έχουν ακόμα διερευνήσει ή αξιοποιήσει πλήρως.

1. Δυνατότητα για άνοιγμα σε απολύτως ανεκμετάλλευτα τμήματα της τουριστικής αγοράς: το άνοιγμα αυτό πρέπει να συνεπάγεται την πλήρη υπέρβαση της έννοιας της προσβασιμότητας (τόσο για τις οικιστικές πτυχές όσο και για την πρόσβαση στα πολιτιστικά αγαθά, στα μνημεία, στην αρχιτεκτονική τοπίου, κλπ) υπέρ της έννοιας της χρησιμότητας. Αυτή η άποψη είναι σημαντική καθώς η χρησιμότητα συνεπάγεται τη δυνατότητα ανεξάρτητης πρόσβασης, της χρήσης καταλύματος αυτόνομα, να γίνεται πλήρης χρήση των πολιτιστικών και καλλιτεχνικών πτυχών, των πτυχών της αρχιτεκτονικής τοπίου κ.λπ.. Αυτή η πληρότητα δεν συνεπάγεται μόνο μια κανονιστική πράξη που "απαιτεί" την εξάλειψη των αρχιτεκτονικών φραγμών, αλλά επίσης αφορά (αν όχι πάνω απ' όλα) την προσέγγιση για την υποδοχή, η οποία πρέπει να εξασφαλίζεται στους τουρίστες ανεξάρτητα από την ικανότητα ή την αναπηρία.

2. Δυνατότητα για «εποχική προσαρμογή» της τουριστικής προσφοράς: το άνοιγμα σε μια νέα αγορά, είναι προφανές ότι, είναι αποδεδειγμένη η δυνατότητα παράτασης της χρονικής περιόδου, κατά την οποία η τουριστική προσφορά και ζήτηση συμπίπτουν. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να προστεθεί ότι, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι τουρίστες με αναπηρία συνοδεύονται (γονείς, σύντροφος), οπότε δεν είναι σωστό να θεωρήσουμε ως πιθανούς τουρίστες αποκλειστικά και μόνο με βάση την απόλυτη αξία του ανθρώπου με αναπηρία, που παρέχονται από στατιστικά δεδομένα.

Αυτός ο αριθμός θα πρέπει να πολλαπλασιαστεί με το τρία ή με το τέσσερα.

3. Βελτίωση της ποιότητας της ζωής και των επιπέδων της κοινωνικής ένταξης στις περιοχές που συμμετέχουν στις δραστηριότητες του έργου: το ζήτημα αυτό συνδέεται στενά με την περιφερειακή ικανότητα να αλλάξει την προσέγγισή της προς όφελος των τουριστών. Όσο περισσότερο αποκτήσετε και εσωτερικεύσετε την έννοια της καρποφορίας, που υπερβαίνει την απλή έννοια της προσβασιμότητας, τόσο περισσότερο θα βιώσετε υψηλά επίπεδα κοινωνικής ένταξης στις περιοχές αυτές.

Η βασική ιδέα από την οποία έχουμε αναπτύξει όλες τις δραστηριότητες του έργου ήταν ως ακολούθως: είναι απαραίτητο να ξεπεραστεί η ιδέα ότι, προς όφελος των τουριστών με αναπηρία, πρέπει απαραίτητα το έργο να περιλαμβάνει παρεμβάσεις σε υποδομές. Παρεμβάσεις για την αφαίρεση των αρχιτεκτονικών φραγμών είχαν, σε πολλές περιπτώσεις, ήδη εφαρμοστεί ή σχεδιαστεί όπως απαιτείται από τις ρυθμιστικές διαδικασίες. Σήμερα, είναι αναγκαίο να «συστηματοποιήσουμε» τη δουλειά που έχει ήδη γίνει, δημιουργώντας διασυνδέσεις πληροφοριών απαραίτητες στους τουρίστες με αναπηρία (πολυδιάστατη προσέγγιση με ηλεκτρονικά μέσα). Αυτή η υπόθεση μας επιτρέπει να υλοποιήσουμε την πραγματική χαρτογράφηση αυτών που έχουν ήδη επιτευχθεί από τις διάφορες περιοχές και να τα τοποθετήσουμε σε έναν ευρύτερο οργανικό «χάρτη», όπου μπορεί να επιτρέπει την πραγματική πληροφόρηση των τουριστών αλλά και των πιθανών τουριστών. Ο εντοπισμός πραγματικά προσβάσιμων και χρήσιμων μονοπατιών, με ιδιαίτερη προσοχή στις πτυχές της ευχαρίστησης των τουριστών (προσέγγιση «αναψυχής», ο Αγγλικός όρος που κυριολεκτικά σημαίνει αναψυχή, ευκολία, άνεση), σε συνδυασμό με πληροφορίες για την υγεία και για την κοινωνική υγεία. Επιπλέον, το έργο έχει αναδείξει τα διαφορετικά είδη από ξενοδοχεία και άλλες μικρές επιχειρήσεις λιανικής πώλησης που φαίνονται ότι έχουν στην κατοχή τους τις απαιτήσεις που έχουν οριστεί από τη μεθοδολογία που έχει υιοθετηθεί από τη σύμπραξη. Είναι, λοιπόν, προφανές ότι, τέτοια πληροφορία, τοποθετημένη με έναν οργανικό και συστημικό τρόπο, οδηγεί σε μια εξαιρετικά καινοτόμο στρατηγική, σε σχέση με ότι είχε επιτευχθεί ως τώρα στον τομέα του σχεδιασμού προς όφελος των τουριστών γενικά, οπότε αυτή η προσέγγιση είναι σίγουρα χρήσιμη για όλους.

Θα πρέπει, επίσης, να τονιστεί μια άλλη πτυχή η οποία είναι πλήρως καινοτόμος στο έργο: είχε αποφασιστεί να αναδειχθούν διαφορετικά πρότυπα αποδοχής και ευχρηστίας για τους διαφορετικούς τύπους των αναγνωρισμένων αναπηριών.

Υπό το φως αυτών των παρατηρήσεων, είναι εξαιρετικά σαφές ότι βρισκόμαστε ενώπιον ενός ουσιαστικού «συστήματος» σχεδιασμού, το οποίο αποσκοπεί, από τη μια πλευρά, να αλλάξει συμπεριφορές και τάσεις και, δεύτερον, να επικοινωνήσει και να παρουσιάσει τις περιοχές με ένα διαφορετικό και πιο οργανικό τρόπο, παρουσιάζοντας την πλήρη δυναμική των περιοχών αυτών, όχι μόνο

από την άποψη του τουρισμού, αλλά και από πολιτισμική, κοινωνική και υγειονομική άποψη.

Οι σελίδες που ακολουθούν θα δείξουν αυστηρά ότι, η εφαρμογή των εννοιών που απεικονίζονται παραπάνω είναι όχι μόνο δυνατή αλλά και επωφελές για τις περιοχές αυτές.

Προφανώς, οι δραστηριότητες δεν μπορούν να θεωρηθούν ολοκληρωμένες, γιατί όπως και όλες οι δραστηριότητες αυτού του τύπου, είναι σε συνεχή και σταθερή εξέλιξη. Πάντα υπάρχει κάτι που λείπει, και πάντα υπάρχει κάτι που μπορεί να βελτιωθεί. Η δέσμευση όλης της σύμπραξης είναι να ακολουθήσουν αυτό το μονοπάτι.

2. Το έργο NOBARRIER

Το έργο NOBARRIER, που χρηματοδοτήθηκε από το Πρόγραμμα Ελλάδα-Ιταλίας 2007 - 2013, έχει ως στόχο να συμβάλει στην αύξηση της γενικής προσβασιμότητας των περιοχών που εμπλέκονται. Ο γενικός στόχος του έργου πρόκειται να επιτευχθεί, μέσω των ακόλουθων ειδικών στόχων του έργου, που είναι :

1. να οικοδομήσει και να προωθήσει παρεμβάσεις έρευνας και δράση που έχει σχεδιαστεί για να αναδείξει και να αναπτύξει καταστάσεις εθνικής και διεθνούς επιτυχίας και να εκπαιδεύσει και να εξελίξει τους φορείς του πολιτισμικού τουρισμού, όπως επίσης και τις τοπικές αρχές, στο θέμα της προσβασιμότητας.
2. να επεξεργαστεί και να δοκιμάσει μεθόδους και εργαλεία ώστε να «πιστοποιήσει» και να καταστήσει πιο ορατά και αναγνωρίσιμα τα προσβάσιμα μέρη, μέσω της δημιουργίας ενός συστήματος ανάθεσης «ετικετών», επιμερισμένες στους φορείς που σχετίζονται με άτομα με αναπηρία.
3. «Να τεκμηριώσει» την οικονομική και κοινωνική σκοπιμότητα και την ευκολία, που προκύπτει από την κατάργηση των φραγμών, υλικών αλλά και άυλων, μέσω δομικών παρεμβάσεων όπως, για παράδειγμα, εξοπλίζοντας μια προσβάσιμη παραλία, βελτιώνοντας τις υπηρεσίες πληροφόρησης για τα άτομα με αναπηρία, παράγοντας εργαλεία («διαδρομές χωρίς φραγμούς») που θα τα διαδώσει για να προωθήσει προσβάσιμες τοποθεσίες.
4. Να δημιουργήσει ένα δίκτυο σταθερών σχέσεων μεταξύ εμπλεκόμενων μερών με στόχο την υιοθέτηση των μεθόδων και των μέσων που καταρτίζονται, με την υπογραφή των συμφωνιών που ακολουθούν.
5. Να επιταχύνει τη διαδικασία «της επέκτασης της τουριστικής περιόδου» του κοινωνικού / πολιτισμικού τουρισμού με στόχο τη βελτιστοποίηση των πόρων, να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα και την κερδοφορία και να δημιουργήσει νέες ευκαιρίες για όλους, μέσω της ευνοϊκής προδιάθεσης των πακέτων των τουριστικών προσφορών.

Οι εταίροι του έργου είναι:

- A. Μητροπολιτική Πόλη του Μπάρι (πρώην Επαρχία του Μπάρι) (Επικεφαλής Εταίρος) (Ιταλία)
- B. Επαρχία του Λέτσε (Ιταλία)
- C. Περιφέρεια Ιόνιων Νήσων (Ελλάδα)
- D. Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (Ελλάδα)
- E. Δήμος του Μπάρι (Ιταλία)
- F. Ινστιτούτο Κοινωνικών και Οικονομικών Ερευνών της Απούλιας (IPRES) (Ιταλία)
- G. Πανεπιστήμιο του Μπάρι - CIRPAS (Ιταλία)
- H. Δημαρχείο της Nardò (Ιταλία)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η μεθοδολογία του ΕΡΓΟΥ
Gianfranco Gadaleta

3. Μεθοδολογία του έργου

Σε αυτό το σημείο θα παρουσιάσουμε τις σκέψεις που οδήγησαν τη σύμπραξη προς την επίτευξη των μεθοδολογικών πτυχών για:

- A. τη μεθοδολογία για την ανάδειξη των προσβάσιμων διαδρομών,
- B. τη μεθοδολογία για την ανάδειξη των προδιαγραφών για τη σήμανση των τουριστικών επιχειρήσεων που έχουν χαρακτηριστεί ως «προσβάσιμες».

Σε αυτό το στάδιο, προχωρήσαμε στον προσδιορισμό των τύπων της αναπηρίας με σκοπό να τους εντάξουμε σε ομάδες ομοιογενώς. Αυτή η δραστηριότητα, η οποία σίγουρα δεν είναι απλή γιατί είναι φανερό ότι κάθε παθολογία αξίζει ιδιαίτερη προσοχή, μπορεί να διευκολυνθεί μέσα από τις ταξινομήσεις που έχουν προσδιοριστεί από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας.

Ξεκινώντας από το δεύτερο μισό του περασμένου αιώνα, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (WHO) ανέπτυξε διαφορετικά εργαλεία ταξινόμησης που σχετίζονταν με την παρατήρηση και την ανάλυση οργανικών, ψυχολογικών και συμπεριφοριστικών παθολογιών, ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα της διάγνωσης αυτών των παθήσεων. Η πρώτη ταξινόμηση που αναπτύχθηκε από τον WHO, «Η Διεθνής Ταξινόμηση Νόσων» (ICD, 1970), αντιμετωπίζει την ανάγκη να κατανοήσουμε τα αίτια της ασθένειας, παρέχοντας για κάθε δυσλειτουργία και σύνδρομο μια περιγραφή των κύριων κλινικών χαρακτηριστικών και διαγνωστικών ενδείξεων. Η ICD έχει περιγραφεί ως μια αιτιώδης ταξινόμηση, εστιάζοντας την προσοχή της στην αιτιολογική πτυχή της παθολογίας. Η διάγνωση των νόσων μεταφράζεται σε αριθμητικούς κωδικούς, οι οποίοι επιτρέπουν την αποθήκευση, την αναζήτηση και την ανάλυση δεδομένων.

Η ICD αποκάλυψε σύντομα διάφορα όρια στην εφαρμογή της, τα οποία οδήγησαν τον WHO να αναπτύξει ένα νέο εγχειρίδιο ταξινόμησης, τη «Διεθνή Ταξινόμηση Ανεπαρκειών, Αναπηριών και Μειονεξιών» (ICIDH, 1980), η οποία είναι σε θέση να εστιάσει, όχι μόνο στα αίτια της ασθένειας αλλά και στις συνέπειές της. Η ICIDH δεν καλύπτει τα αίτια της νόσου, αλλά τη σημασία και την επιρροή που ασκείται στην υγεία των πληθυσμών. Η ICIDH δεν ορίζεται με την έννοια ότι μια ασθένεια συνεπάγεται ανεπάρκεια, αλλά από την έννοια της υγείας, οριζόμενη ως φυσική, νοητική, σχεσιακή και κοινωνική υγεία, όσον αφορά το άτομο ως σύνολο αλλά και την αλληλεπίδρασή του με το γύρω περιβάλλον. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας συνηγορεί υπέρ της σημασίας του να χρησιμοποιείται η ICD (η Ιταλία αναφέρεται στην έκδοση 10 του 1992) και η συμπληρωματική εφαρμογή της ICIDH, ενσωμώντας την ανάλυση και την κατανόηση της κατάστασης της υγείας του ατόμου με την ευρύτερη έννοια, δεδομένου ότι τα αιτιολογικά δεδομένα έχουν ενσωματωθεί στην ανάλυση των επιπτώσεων όπου η ασθένεια μπορεί να έχει για το άτομο και το περιβάλλον στο οποίο έχει εισαχθεί.

Η ICIDH χαρακτηρίζεται από τρία βασικά συστατικά μέσω των οποίων οι συνέπειες μιας ασθένειας αναλύονται και αξιολογούνται:

- ανεπάρκεια, όπως οργανική και/ ή λειτουργική βλάβη
- αναπηρία, όπως η απώλεια των λειτουργικών δυνατοτήτων του ατόμου, λόγω μιας βλάβης
- μειονεξία (handicap), όπως οι δυσκολίες που συναντά ένα δεδομένο άτομο στο περιβάλλον του, που προκύπτουν από μια βλάβη.

Η παρουσία των εννοιολογικών εγγενών περιορισμών στη ταξινόμηση ICIDH οδήγησε τον WHO στην ανάπτυξη ενός πρόσθετου εργαλείου, τη «Διεθνή Ταξινόμηση Λειτουργιών και Αναπηρίας» (ICIDH-2, 1999), η οποία αντιπροσωπεύει το έμβρυο του εννοιολογικού μοντέλου που θα αναπτυχθεί στην τελική ταξινόμηση του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, ήτοι, η «Διεθνής Ταξινόμηση Λειτουργιών, Αναπηρίας και Υγείας», (ICF, 2001).

Στις 22 Μαΐου 2001, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας συνέταξε μια καινοτόμο, διεπιστημονική ταξινόμηση με μια καθολική προσέγγιση: τη «Διεθνή Ταξινόμηση λειτουργιών, Αναπηρίας και Υγείας», που καλείται ICF. Στην ανάπτυξη μιας τέτοιας ταξινόμησης παρέστησαν 192 κυβερνήσεις που αποτελούσαν την Παγκόσμια Συνέλευση Υγείας, όπου συμπεριλαμβάνονται η Ιταλία και η Ελλάδα.

Η ICF έχει οριστεί ως μια ταξινόμηση που στοχεύει στο να περιγράψει την κατάσταση της υγείας των ανθρώπων σε σχέση με το υπαρξιακό τους πλαίσιο (κοινωνικό, οικογενειακό, εργασιακό), προκειμένου να κατανοήσει τις δυσκολίες που ανέκυψαν κατά το κοινωνικό-πολιτισμικό τους πλαίσιο, το οποίο μπορεί να προκαλέσει αναπηρία. Επομένως, χρησιμοποιώντας την ICF δεν περιγράφουμε ανθρώπους, αλλά περιγράφουμε τις καθημερινές καταστάσεις της ζωής τους σε σχέση με το περιβαλλοντικό τους πλαίσιο και έμφαση δίνεται στο άτομο – όχι μόνο ως ένα άτομο με μια ασθένεια ή αναπηρία – αλλά πάνω απ' όλα για την μοναδικότητα και παγκοσμιότητά τους. Αυτό το εργαλείο περιγράφει τέτοιες περιπτώσεις υιοθετώντας μια ενοποιημένη και τυποποιημένη γλώσσα, προσπαθώντας να αποφύγει σημασιολογικές παρανοήσεις και, ως εκ τούτου, διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ των διαφόρων χρηστών του στον κόσμο.

Η πρώτη νέα πτυχή της ταξινόμησης είναι εμφανής στον τίτλο της. Σε αντίθεση με τις προηγούμενες ταξινομήσεις (ICD and ICIDH) όπου δόθηκε άφθονος χώρος στην περιγραφή των επιμέρους ασθενειών με τη χρήση όρων όπως ασθένεια, αναπηρία και μειονεξία (όπου κυρίως χρησιμοποιούνται με αρνητική έννοια, αναφερόμενοι σε ελαττώματα), η τελευταία ταξινόμηση του WHO αναφέρεται σε όρους που αναλύουν την υγεία των ατόμων υπό θετικό πνεύμα (όπως η λειτουργικότητα και η υγεία). Η ICF έχει ως στόχο να παράσχει μια ολοκληρωμένη ανάλυση της κατάστασης της υγείας των ατόμων με τη θέσπιση ενός συσχετισμού μεταξύ της υγείας και του περιβάλλοντος, φθάνοντας στον ορισμό της αναπηρίας που νοείται ως μια κατάσταση της υγείας σε ένα δυσμενές περιβάλλον.

Η ανάλυση των διάφορων υπαρξιακών διαστάσεων του ατόμου οδηγεί στην ανάδειξη όχι μόνο του πώς οι άνθρωποι ζουν με τη νόσο τους, αλλά και τι μπορεί να γίνει για να βελτιωθεί η ποιότητα της ζωής τους.

Η έννοια της αναπηρίας εισάγει επιπρόσθετα στοιχεία όπου τονίζουν την καινοτόμο αξία της ταξινόμησης:

- καθολικότητα;
- ολοκληρωμένη προσέγγιση;
- πολυδιάστατο μοντέλο λειτουργικότητας και αναπηρίας.

Η καθολική προσέγγιση της ICF καθίσταται προφανής βλέποντας ότι η αναπηρία δεν θεωρείται πρόβλημα μιας μειονοτικής ομάδας μέσα σε μια κοινότητα, αλλά μια εμπειρία που ο καθένας τη βιώνει κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Ο WHO, μέσω της ICF, προτείνει ένα μοντέλο καθολικής αναπηρίας, που εφαρμόζεται σε κάθε άτομο, αρτιμελές ή διαφορετικών ικανοτήτων. Η ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη ταξινόμηση εκφράζεται μέσα από μια λεπτομερή ανάλυση όλων των υπαρξιακών διαστάσεων του ατόμου δίνοντας την ίδια βαρύτητα, χωρίς διάκριση όσον αφορά τις πιθανές αιτίες.

Η έννοια της αναπηρίας όπως αυτή θεωρείται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας δεν έχει στόχο να τονίσει τα ελαττώματα και τις αναπηρίες που δημιουργούν επισφαλείς συνθήκες διαβίωσης για τους ανθρώπους, αλλά θέλει να είναι μια έννοια που να εμπεριέχεται σε ένα πολυδιάστατο συνεχές. Κάθε ένας από μας μπορεί να βρεθεί σε ένα επισφαλές περιβάλλον το οποίο μπορεί να προκαλέσει αναπηρία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η ICF ενεργεί ως ταξινομητής υγείας, λαμβάνοντας υπόψη τις κοινωνικές πλευρές της αναπηρίας: για παράδειγμα, αν κάποιος άτομο έχει κάποια δυσκολία στο εργασιακό τους περιβάλλον, δεν έχει σημασία αν η φύση της αιτίας της ταλαιπωρίας είναι φυσική, νοητική ή αισθητήρια. Αυτό που είναι σημαντικό είναι να παρεμβαίνει στο κοινωνικό πλαίσιο δημιουργώντας σημαντικά δίκτυα υπηρεσιών, ώστε να μειωθεί η αναπηρία.

Η ICF έχει διαιρεθεί σε 2 μέρη:

Το πρώτο μέρος (1) καλύπτει τη Λειτουργικότητα και την Αναπηρία. Το δεύτερο μέρος (2) καλύπτει τους Εξειδικευμένους Παράγοντες.

Τα στοιχεία του πρώτου μέρους (1) είναι:

- Σωματικές λειτουργίες και Δομές
- Δραστηριότητες και Συμμετοχή

Τα στοιχεία του δεύτερου μέρους (2) είναι:

- Περιβαλλοντικοί Παράγοντες
- Προσωπικοί Παράγοντες (δεν έχουν καταταχθεί στην ICF).

Το στοιχείο «**Σωματικές Λειτουργίες**» περιγράφεται μέσα από τη χρήση **οκτώ** κεφαλαίων και κατηγοριών: Νοητικές λειτουργίες, Αισθητηριακές λειτουργίες και πόνος, Λειτουργίες του λόγου, Λειτουργίες του καρδιαγγειακού, αιματολογικού, ανοσολογικού και αναπνευστικού συστήματος κλπ.

Κάθε κύρια κατηγορία χωρίζεται σε υποκατηγορίες.

<i>ΟΙ ΚΥΡΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΣΩΜΑΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ</i>	Δείκτης
Νοητικές λειτουργίες	
Αισθητηριακές λειτουργίες και πόνος	
Λειτουργίες του λόγου	
Λειτουργίες του αγγειακού, αιματολογικού, ανοσολογικού και αναπνευστικού συστήματος	
Λειτουργίες του πεπτικού, του μεταβολικού και ενδοκρινικού συστήματος	
Λειτουργίες που σχετίζονται με το ουροποιητικό και αναπαραγωγικό σύστημα	
Νευρομυοσκελετικές και σχετικές με την κίνηση λειτουργίες	
Λειτουργίες του δέρματος και σχετικών δομών	
Άλλες σωματικές λειτουργίες	

Το στοιχείο «**Σωματικές Δομές**» περιγράφεται μέσα από τη χρήση οκτώ κύριων κεφαλαίων ή κατηγοριών (παράλληλες προς εκείνες των Λειτουργιών του Σώματος): Δομές του νευρικού συστήματος, Δομές του οφθαλμού, του αυτιού και άλλων συναφών δομών, Δομές που έχουν σχέση με τη φωνή και το λόγο, Δομές του καρδιαγγειακού, ανοσολογικού και του αναπνευστικού συστήματος κλπ.

Κάθε κύρια κατηγορία χωρίζεται σε υποκατηγορίες.

<i>ΟΙ ΚΥΡΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΣΩΜΑΤΙΚΩΝ ΔΟΜΩΝ</i>	Δείκτης
Δομές του νευρικού συστήματος	
Δομές του οφθαλμού, του αυτιού και άλλων συναφών δομών	
Δομές που έχουν σχέση με τη φωνή και το λόγο	
Δομές του αγγειακού, αιματολογικού, ανοσολογικού και αναπνευστικού συστήματος	
Δομές που σχετίζονται με το πεπτικό, μεταβολικό και ενδοκρινικό σύστημα	
Δομές που σχετίζονται με το ουροποιητικό και αναπαραγωγικό σύστημα	
Δομές που σχετίζονται με την κίνηση	
Δομές του δέρματος και συναφών δομών	
Άλλες δομές του σώματος	

Το στοιχείο «**Δραστηριότητες και Συμμετοχή**» περιγράφεται από μια ενιαία αναλυτική λίστα από **εννιά** κεφάλαια ή κατηγορίες: Μάθηση και εφαρμοσμένη γνώση, Γενικά καθήκοντα και απαιτήσεις, Επικοινωνία, Κινητικότητα, Προσωπική φροντίδα, Οικιακή ζωή, Διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις και σχέσεις, Κύριοι τομείς της ζωής (σχολείο, εργασία, κλπ), Κοινωνική, δημόσια και κοινοτική ζωή.

Κάθε κύρια κατηγορία χωρίζεται σε υποκατηγορίες.

Με σκοπό να κωδικοποιήσουμε το στοιχείο «**Δραστηριότητες και Συμμετοχή**» χρησιμοποιούνται δύο όροι: **χωρητικότητα** και **απόδοση**.

Ο δείκτης της **απόδοσης** περιγράφει τι κάνει ένα άτομο στο παρόν περιβάλλον του. Με δεδομένο ότι το παρόν περιβάλλον περιέχει και ένα κοινωνικό πλαίσιο, η απόδοση μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως «συμμετοχή σε καταστάσεις ζωής» ή «εμπειρία ζωής» των ατόμων μέσα στο ουσιαστικό πλαίσιο στο οποίο ζουν. Αυτό το πλαίσιο περιλαμβάνει τους περιβαλλοντικούς παράγοντες: όλες τις πλευρές του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος καθώς επίσης και τις συμπεριφορές που μπορούν να κωδικοποιηθούν χρησιμοποιώντας το στοιχείο Περιβαλλοντικοί Παράγοντες.

Ο δείκτης της **χωρητικότητας** περιγράφει την ικανότητα ενός ατόμου να εκτελέσει ένα καθήκον ή μια δράση. Αυτός ο όρος έχει το σκοπό να δηλώσει το μέγιστο αναμενόμενο επίπεδο λειτουργίας που ένα άτομο μπορεί να φτάσει σε ένα συγκεκριμένο τομέα σε μια συγκεκριμένη στιγμή. Για να εκτιμηθεί συνολικά η ικανότητα του ατόμου, θα ήταν απαραίτητο να χρησιμοποιηθεί ένα «τυποποιημένο» περιβάλλον με σκοπό να εξουδετερώσει την επίδραση που έχει η μεταβλητότητα διαφορετικών περιβαλλόντων χώρων σε ένα άτομο. Αυτό το τυποποιημένο περιβάλλον μπορεί να είναι:

1. ένα πραγματικό περιβάλλον που χρησιμοποιείται γενικά για την εκτίμηση της χωρητικότητας στα πλαίσια των τεστ αξιολόγησης,
2. σε περιπτώσεις που αυτό δεν είναι δυνατό, ένα προκαθορισμένο περιβάλλον που μπορεί να έχει μια ενιαία επίδραση στο άτομο. Αυτός ο τύπος περιβάλλοντος ονομάζεται «ενιαίο» ή «πρότυπο» περιβάλλον.

Το κενό μεταξύ της **χωρητικότητας** και της **απόδοσης** αντικατοπτρίζει τη διαφορά στην επίδραση ανάμεσα στο παρόν και το πρότυπο περιβάλλον, και γι'αυτό παρέχει ένα χρήσιμο οδηγό που αφορά τις αλλαγές που πρέπει να εφαρμοστούν στο άτομο προκειμένου να βελτιώσει την **απόδοσή** του.

ΟΙ ΚΥΡΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΔΙΑΣΤΑΣΕΩΝ «ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ»	Απόδοση	Χωρητικότητα
Μάθηση και χρήση της γνώσης		
Γενικά καθήκοντα και απαιτήσεις		
Επικοινωνία		
Κινητικότητα		
Προσωπική φροντίδα		
Οικιακή ζωή		
Διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις και σχέσεις		
Κύριοι τομείς της ζωής		

Κοινωνική, δημόσια και κοινοτική ζωή		
Κάθε άλλη δραστηριότητα ή συμμετοχή		

Από τα δύο στοιχεία του Τμήματος 2 του ICF, μόνο το στοιχείο «**Περιβαλλοντικοί Παράγοντες**» είναι κωδικοποιήσιμο: περιγράφεται από μια ενιαία αναλυτική λίστα 5 κεφαλαίων ή κύριων κατηγοριών: Προϊόντα και Τεχνολογία, Περιβάλλον, Σχέσεις, Συμπεριφορές, Υπηρεσίες.

ΚΥΡΙΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ	Δείκτης
Προϊόντα και Τεχνολογία	
Φυσικό περιβάλλον και αλλαγές που επιβλήθηκαν από τον άνθρωπο	
Σχέσεις και κοινωνική υποστήριξη	
Συμπεριφορές	
Υπηρεσίες, συστήματα και πολιτικές	
Κάθε άλλος περιβαλλοντικός παράγοντας	

ΣΥΝΟΨΗ ΤΟΥ ICF

	Τμήμα 1: Λειτουργίες και Αναπηρία		Τμήμα 2: Άλλοι Παράγοντες	
Στοιχεία	Σωματικές Λειτουργίες και Δομές	Δραστηριότητες και Συμμετοχή	Περιβαλλοντικοί Παράγοντες	Προσωπικοί Παράγοντες
Περιοχές	Σωματικές Λειτουργίες Σωματικές Δομές	Περιοχές της ζωής (Καθήκοντα, Δράσεις)	Εξωτερικές επιρροές στη Λειτουργία και την Αναπηρία	Εσωτερικές επιρροές στη Λειτουργία και την Αναπηρία
Δομές	Αλλαγή στις Σωματικές Λειτουργίες	Χωρητικότητα Διεξαγωγή καθηκόντων σε πρότυπο περιβάλλον	Απλοποιώντας ή επιβραδύνοντας την επιρροή του φυσικού και	Επιρροή των χαρακτηριστικών του ατόμου

	(φυσιολογική) Αλλαγή στις Σωματικές Λειτουργίες (ανατομία) (ανατομικός)	Απόδοση Διεξαγωγή καθηκόντων στο σύνθηδες περιβάλλον	κοινωνικού κόσμου ως προς τις συμπεριφορές	
Θετική Όψη	Δομική και Λειτουργική Ακεραιότητα	Δραστηριότητα Συμμετοχή	Μέσο/παράγοντας βοήθειας και υποστήριξης	Μη εφαρμόσιμο
	Λειτουργία			
Αρνητική Όψη	Αναπηρία	Περιορισμένη Δραστηριότητα Περιορισμένη Συμμετοχή	Φραγμοί / εμπόδια	Μη εφαρμόσιμο
	Ανικανότητα			

Με βάση τα αποτελέσματα ερευνών μπορούμε να προσδιορίσουμε τουλάχιστον επτά ενιαίες περιοχές σύνθεσης:

1. Νοητική περιοχή
2. Συναισθηματική και σχεσιακή
3. Γλωσσική
4. Αισθητήρια
5. Μηχανική λειτουργία
6. Νευρολογική περιοχή
7. Αυτονομία

Είναι προφανές ότι η εφαρμογή που χωρίζεται στις επτά προαναφερθείσες περιοχές δεν είναι άμεσα εφαρμόσιμη στο σκοπό μας. Για το σχεδιασμό στόχων υιοθετείται ένα μοντέλο που είναι εύκολο να χρησιμοποιηθεί από τους εταίρους του προγράμματος που θα προσδιορίσουν τις πιο κατάλληλες διαδρομές και ετικέτες για τις διαφορετικές περιοχές.

Εδώ προτείνουμε τρεις κύριες περιοχές:

1. Την περιοχή της ψυχοσωματικής αναπηρίας
2. Την περιοχή της αισθητήριας αναπηρίας
3. Την περιοχή της γνωστικής και διανοητικής αναπηρίας

Στην περιοχή της ψυχοσωματικής αναπηρίας είναι δυνατό να εισάγουμε την ακόλουθη διάγνωση, θα πρέπει όμως να τονίσουμε ότι η λίστα αυτή είναι μονάχα ένα παράδειγμα και επομένως όχι ολοκληρωμένη: τετραπληγία, σπαστική τετραπληγία, κινητικές δυσκολίες όλων των επιπέδων, ψυχοκινητική καθυστέρηση, σύνδρομο Prader Willi, ημιπαράλυση, σύνδρομο West, προοδευτική μυϊκή δυστροφία π.χ. Duchenne, μυϊκή δυστροφία γενικά, ολική ψυχοσωματική καθυστέρηση, νεφρική ανεπάρκεια.

Στην περιοχή της αισθητήριας αναπηρίας είναι δυνατό να εισάγουμε την ακόλουθη διάγνωση, θα πρέπει όμως να τονίσουμε ότι η λίστα αυτή είναι μονάχα ένα παράδειγμα και επομένως όχι ολοκληρωμένη: άτομα με τύφλωση ολική ή μερική, κώφωση, κωφάλαλα άτομα ή άλαλα.

Στην περιοχή της νοητικής και γνωστικής αναπηρίας δυνατό να εισάγουμε την ακόλουθη διάγνωση, θα πρέπει όμως να τονίσουμε ότι η λίστα αυτή είναι μονάχα ένα παράδειγμα και επομένως όχι ολοκληρωμένη: σύνδρομο Down, πνευματική καθυστέρηση, υπερδραστικότητα, συγκεκριμένες μαθησιακές δυσκολίες και νοητικά προβλήματα υγείας.

3.1 Ο προσδιορισμός των διαδρομών

Για να προσδιορίσουμε τις διαδρομές είναι απαραίτητο να ακολουθήσουμε την προτεινόμενη αναφερόμενη τριχοτόμηση αφού είναι προφανές ότι η αναπηρία παρούσα σε διαφορετικές περιοχές και συνθήκες έχει διαφορετικές ανάγκες και απαιτήσεις και γι'αυτό η προσέγγιση που θα χρησιμοποιηθεί για τον προσδιορισμό των διαδρομών επίσης πρέπει να διαφοροποιηθεί.

A. Χαρακτηριστικά των διαδρομών

Γενικά θέματα: οι διαδρομές που θα προσδιοριστούν μπορεί να είναι είτε αστικές (μικρο-διαδρομή εντός μιας πόλης ή σε μια περιοχή με σημαντική αξία όσο αφορά στη φύση, την ιστορία, την τέχνη, τη θρησκεία, τον πολιτισμό κλπ.) ή υπεραστικού τύπου που πρέπει να είναι τουριστικού ενδιαφέροντος. Οι περιοχές ενδιαφέροντος θα πρέπει να προσδιοριστούν – κατά μήκος της διαδρομής – μαζί με τον απαραίτητο χρόνο ταξιδιού και εάν είναι απαραίτητο (ή προτείνεται) η χρήση μεταφορικών οχημάτων καθώς και η παρουσία επαρκούς σήμανσης.

Θέματα που αφορούν ψυχοσωματική αναπηρία: η ολική απουσία αρχιτεκτονικών εμποδίων και / ή παρουσία εξοπλισμού που μπορεί να βοηθήσει να ξεπεραστούν αυτά τα εμπόδια.

Θέματα που αφορούν αισθητήρια αναπηρία: η απουσία αρχιτεκτονικών εμποδίων, η παρουσία κατάλληλων διαδρόμων για άτομα με ολική ή μερική τύφλωση (π.χ. ειδικών πεζοδρομίων), η

παρουσία ακουστικών σημάτων στους φωτεινούς σηματοδότες, ή πιθανότητα νοηματικής και / ή οδηγιών σε Braille και η παρουσία πεζοδρομίων για τους τυφλούς.

Θέματα που αφορούν νοητική και γνωστική αναπηρία: είναι επιθυμητό να μην υπάρχουν αρχιτεκτονικά εμπόδια

Περισσότερες ανάγκες και απαιτήσεις μπορούν να εισαχθούν μετά τη διεξαγωγή σε βάθος συνεντεύξεων.

B. Διαδικασίες για τον προσδιορισμό των διαδρομών

Επικύρωση ότι η τοποθεσία είναι ελεύθερη εμποδίων και ότι κατάλληλος εξοπλισμός για την υπερπήδηση τυχόν εμποδίων (π.χ. σκάλες) είναι διαθέσιμος. Επικύρωση της παρουσίας ακουστικών σημάτων κυκλοφορίας, παροχή οδηγιών σε Braille, πιστοποίηση (ή εκπαίδευση) των τουριστικών οδηγιών στη νοηματική γλώσσα.

C. Πολυδιάστατη προσέγγιση

Οι διαφορετικές διαδρομές που θα προσδιοριστούν θα πρέπει να συμπεριληφθούν στην ιστοσελίδα του προγράμματος. Ο προσδιορισμός των διαδρομών – επιπρόσθετα με τη συμμόρφωση με τις τεχνικές απαιτήσεις που παρέχονται από την Επαρχία του Μπάρι που είναι υπεύθυνη για την υλοποίηση του ιστότοπου – θα σημειώνει την παρουσία σημείων δημόσιας υγείας, παραιτητικών και φαρμακευτικών υπηρεσιών στο εύρος των διαδρομών (π.χ. φαρμακεία, κέντρα αποκατάστασης, νοσοκομεία, κέντρα πρώτων βοηθειών, κέντρα αιμοκάθαρσης, αντιαλλεργικά κέντρα κλπ). Οι διαδρομές θα πρέπει επομένως να περιέχουν πληροφορίες του ακόλουθου τύπου:

- τουρισμός
- ιστορικές
- καλλιτεχνικές
- κοινωνικής υγείας
- υγείας

3.2 Χαρακτηριστικά των πινακίδων

Οι πινακίδες, όπως προαναφέρθηκε, θα τοποθετηθούν σε εμπορικές επιχειρήσεις, νοσοκομεία και δομές που παρέχουν παρόμοιες παροχές, κάμπινγκ κλπ.

a Επιχειρήσεις:

a1. **Θέματα που αφορούν ψυχοσωματική διαφορετικότητα:** η ολική παρουσία αρχιτεκτονικών εμποδίων, η γνώση και ικανότητα για παροχή πληροφοριών στα Αγγλικά όσο αφορά τα προϊόντα προς πώληση καθώς και οδηγίες για το πώς θα προσεγγιστεί το κοντινότερο φαρμακείο ή σημείο υγείας.

a2. **Θέματα που αφορούν αισθητήρια διαφορετικότητα:** ολική απουσία αρχιτεκτονικών εμποδίων, ετικέτες προϊόντων σε

Braille, εύκολα προσβάσιμες είσοδοι για εκείνους με αισθητήρια διαφορετικότητα (κυλιόμενες πόρτες με αισθητήρες κίνησης) και ελάχιστη τουλάχιστον γνώση LIS είναι επιθυμητά.

α3. **Θέματα που αφορούν αισθητήρια διαφορετικότητα:** προτείνεται η απουσία αρχιτεκτονικών εμποδίων. Προτείνεται, επίσης, η παρουσία προσωπικού που γνωρίζει από επείγοντα και έχει κάποια εμπειρία με θέματα γνωστικής και νοητικής αναπηρίας.

β. *Δομές διανυκτέρευσης και κάμπινγκ:*

β.1 **Θέματα που αφορούν ψυχοσωματική διαφορετικότητα:** η παρουσία ισόγειων δωματίων και / ή ανελκυστήρων για άτομα με περιορισμένη κινητικότητα και εύκολη πρόσβαση για άτομα που χρησιμοποιούν βοηθήματα κίνησης. Το δωμάτιο θα πρέπει να έχει κατάλληλο μπάνιο (προσαρμοσμένες χειρολαβές, λεκάνη τουαλέτας και ντουζιέρα) για εκείνους με αναπηρία και απαιτείται η απουσία σκαλοπατιών - ακόμα και μικρών - για πρόσβαση στο μπάνιο. Το δωμάτιο θα πρέπει να επιτρέπει στο άτομο με αναπηρία να κινείται ανεξάρτητα εντός του, γι' αυτό οι κενοί χώροι και οι διάδρομοι θα πρέπει να έχουν διαστάσεις κατάλληλες ώστε να μπορεί να κινηθεί ένα άτομο με αμαξίδιο ή άλλη υποστήριξη. Τα κάμπινγκ θα πρέπει να σημειώνουν την παρουσία κατάλληλου μπάνιου και ντους χωρίς την παρουσία εμποδίων. Διάδρομοι που προσφέρουν πρόσβαση στη θάλασσα ή την πισίνα θα πρέπει να έχουν ειδικούς διαδρόμους που προσφέρουν πρόσβαση στη θάλασσα και δυνατότητα κίνησης καρέκλας τύπου «JOB».

β.2 **Θέματα που αφορούν αισθητήρια διαφορετικότητα:** απουσία αρχιτεκτονικών εμποδίων. Είναι επιθυμητό ότι τουλάχιστον ένα μέλος του προσωπικού έχει ελάχιστη γνώση LIS. Παρουσία έντυπου υλικού της δομής σε Braille. Είναι επιθυμητό τουλάχιστον ένας υπάλληλος να είναι επαγγελματίας εκπαιδευτής ή να έχει ολοκληρώσει ένα κύκλο σπουδών ως εκπαιδευτής.

β.3. **Θέματα που αφορούν αισθητήρια διαφορετικότητα:** απουσία αρχιτεκτονικών εμποδίων. Είναι επιθυμητό τουλάχιστον ένας υπάλληλος να είναι επαγγελματίας εκπαιδευτής ή να έχει ολοκληρώσει ένα κύκλο σπουδών ως εκπαιδευτής.

4. Οι οδηγίες για τις περιοχές

Διαφορετικοί εταίροι του προγράμματος ανήκουν στη Δημόσια Αυτοδιοίκηση (Επαρχία του Μπάρι, Επαρχία του Λέτσε, Περιφέρεια νησιών Ιονίου, Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, Δήμος του Μπάρι, IPRES, Δήμος του Μπάρι και Πανεπιστήμιο του Μπάρι). Είναι εμφανές να τονίσουμε τις όψεις του ρυθμιστικού χαρακτήρα (τόσο για ελληνικό όσο για το ιταλικό κομμάτι) που σχετίζεται με την προσβασιμότητα των δημόσιων χώρων ή των ιδιωτικών χώρων που είναι ανοιχτοί στο κοινό.

Το έργο περιλαμβάνει την συμμόρφωση με οδηγίες προκειμένου οι περιοχές ενδιαφέροντος για τις δραστηριότητες του έργου να γίνουν πιο φιλόξενες και άνετες για τους τουρίστες. Μέσα από αυτή τη σημείωση, θέλουμε να προσδιορίσουμε κάποιες διαδικασίες για την υποδοχή που μπορεί να είναι χρήσιμες για τους διάφορους παρόχους διαμονής που θα λάβουν το «ειδικό σήμα» καθώς επίσης και κάποιες αρχές και συμβουλές που οι διάφορες επιχειρήσεις είναι εύκολο να υιοθετήσουν.

4.1 Η υποδοχή

Η κύρια αρχή αυτής της σημείωσης είναι ότι ο επισκέπτης με αναπηρία δεν είναι διαφορετικός από τους υπόλοιπους επισκέπτες. Η υποδοχή μπορεί να εμπλουτιστεί με τη χρήση μέτρων που βελτιώνουν την άνεση και τη χρηστικότητα των χώρων και του διαθέσιμου εξοπλισμού. Ένας καλός οικοδεσπότης θα πρέπει να υποστηρίζεται από τη διάταξη του χώρου ώστε να υπάρχει εύκολη προσβασιμότητα. Επομένως η λειτουργική αναδιάταξη των επίπλων μπορεί να βελτιώσει το περιβάλλον και να το κάνει πιο χρήσιμο και προσβάσιμο σε όλους.

Χρησιμοποιώντας τη συμβουλή ειδικών, μπορείτε να οργανώσετε προσβάσιμους χώρους που λαμβάνουν υπόψη τους διαφορετικές ανάγκες και σε αυτό το πλαίσιο περιλαμβάνουν ειδικούς χώρους στάθμευσης κοντά στην είσοδο των κτιρίων τα οποία θα έχουν στο εσωτερικό τους, διαθέσιμες για τους πελάτες, διαδρομές χωρίς εμπόδια, με καλό φωτισμό, και αρκετά σημεία για να καθίσουν και να ξεκουραστούν στους κοινόχρηστους χώρους. Επιπλέον η δημιουργία πινακίδων πληροφοριών και καθοδήγησης που θα υποδεικνύουν για παράδειγμα τη θέση μιας τουαλέτας, κάνει πιο εύκολη τη διαμονή των επισκεπτών και διευκολύνει τα καθήκοντα του προσωπικού.

Ο επισκέπτης με αναπηρία δεν περιμένει ειδική προσοχή αλλά απαιτεί επαγγελματικές υπηρεσίες και ποιότητα. Είναι σημαντικό να θυμάστε, επομένως, ότι η ευγένεια και η φιλικότητα είναι πάντα ευπρόσδεκτες και ότι ένα είδος μη επιτηδευμένης συμπεριφοράς δίνει στην άλλη πλευρά την ευκαιρία να νιώθει άνετα.

Για αυτούς τους λόγους θα εκτιμηθεί μια άμεση προσέγγιση στο άτομο και όχι στα άτομα της οικογένειας ή τους βοηθούς λαμβάνοντας πάντα υπόψη το γεγονός ότι το άτομο με αναπηρία θα πρέπει να αντιμετωπιστεί όσο το δυνατό πιο ανεξάρτητα. Εάν

χρειάζεται βοήθεια, θα το ζητήσει άμεσα. Σε αυτή την περίπτωση μπορείτε να ρωτήσετε ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος για να προσφέρετε τη βοήθεια που ζητήθηκε. Προφανώς θα πρέπει να προσαρμοστείτε στο να είστε σε επαφή για πολύ χρόνο με τους συγκεκριμένους πελάτες.

4.1.1 *Ψυχοσωματικές αναπηρίες*

Είναι σημαντικό να γνωρίζετε τον τύπο του προβλήματος πριν προσφέρετε τη βοήθειά σας. Τότε θα πρέπει να μιλήσετε στον πελάτη και να προσπαθήσετε να καταλάβετε τις ανάγκες του/της, για να αποφύγετε προκαταβολικά καταστάσεις μπορεί να φέρουν σε δύσκολη θέση τον πελάτη.

Συγκεκριμένες αρχές συμπεριφοράς:

- ✓ Μιλήστε στον επισκέπτη και ρωτήστε τον για τις ανάγκες του. Είναι σημαντικό να κατανοείτε τον τύπο του προβλήματος και να μπορείτε να προσφέρετε μια χείρα βοήθειας.
- ✓ Είναι σημαντικό να είστε προετοιμασμένοι να αναγνωρίσετε τυχόν εμπόδια και να τα εξαφανίσετε.
- ✓ Προσφέρετε τη βοήθειά σας ακόμα και αν ο επισκέπτης έχει ήδη σύντροφο ή συνοδό.
- ✓ Πριν βοηθήσετε, ρωτήστε τον πελάτη αν χρειάζεται τη βοήθειά σας, από σεβασμό στην φυσική επιθυμία για αυτονομία του κάθε ανθρώπου.
- ✓ Στην παρουσία πολύπλοκων εμποδίων αφήστε τον επισκέπτη να σας καθοδηγήσει και να προτείνει πώς να χειριστείτε το εμπόδιο.
- ✓ Θα πρέπει να σπρώχνετε το αμαξίδιο απαλά χωρίς απότομες κινήσεις και με λογική ταχύτητα. Για να το σηκώσετε ρωτήστε πρώτα για οδηγίες το άτομο με αναπηρία για να αποφύγετε τυχόν ατυχήματα.

4.1.2 *Αισθητήριες αναπηρίες*

Αυτές οι αναπηρίες έχουν ως αποτέλεσμα μειωμένη όραση και / ή ακοή (δύο από τις πέντε αισθήσεις). Αυτές οι ασθένειες σύμφωνα με το επίπεδο και τη σοβαρότητά τους έχουν διαφορετικά ονόματα και χειρισμό.

A. *Άτομα τυφλά και με προβλήματα όρασης*

Ειδικοί κανόνες συμπεριφοράς:

- ✓ Εάν το τυφλό άτομο συνοδεύεται ευγενικά ρωτώντας άμεσα τον ίδιο και όχι το συνοδό.
- ✓ Αυτοί οι επισκέπτες δεν είναι ικανοί να διαβάσουν τις εκφράσεις του προσώπου και τις χειρονομίες σας οπότε φροντίστε να γίνεστε κατανοητοί με το λόγο.
- ✓ Όταν απευθύνεστε στον επισκέπτη παρακαλώ προσφωνήστε τον με το όνομά του ή ακουμπήστε τον ελαφρώς στο χέρι.

- ✓ Εάν ο επισκέπτης ζητήσει καθοδήγηση, προσφέρετε το χέρι σας και πηγαίνετε μαζί του.
- ✓ Να προειδοποιείται πάντα όταν υπάρχει ένα ή περισσότερα σκαλοπάτια και να αναφέρετε αν είναι ανοδικά ή καθοδικά. Το ίδιο να κάνετε και στην περίπτωση ανελκυστήρων. Ρωτήστε αν προτιμάει το χέρι ή τη χειρολαβή, στην δεύτερη περίπτωση τοποθετείστε το χέρι στη χειρολαβή.
- ✓ Για να υποδείξετε στον πελάτη που μπορεί να καθίσει παρακαλώ ενημερώστε τον για την ακριβή θέση της καρέκλας και ακουμπήστε το χέρι του στην πλάτη του καθίσματος.
- ✓ Ενημερώστε αν θα φύγετε και ρωτήστε αν χρειάζεται να επιστρέψετε.
- ✓ Για να περιγράψετε τη θέση των αντικειμένων, παρακαλώ δώστε αναφορά θέσης ως προς τη θέση του επισκέπτη.
- ✓ Εάν σας ζητηθεί να συνοδέψετε τον πελάτη στην τουαλέτα, εάν είστε του ίδιου φύλου, παρακαλώ να τον συνοδεύσετε και να του περιγράψετε τον τύπο της τουαλέτας, την θέση του νιπτήρα, της τουαλέτας και του εξοπλισμού όπως της πετσέτας ή του χαρτιού υγείας. Πληροφορείστε τον για τις συνθήκες υγιεινής του περιβάλλοντος. Εάν δεν είστε του ίδιου φύλου ζητήστε βοήθεια από κάποιον που είναι.
- ✓ Η ακρίβεια στην ώρα είναι πολύ σημαντικό θέμα για αυτούς τους επισκέπτες και μεγάλη αναμονή μπορεί να προκαλέσει άγχος και να φέρει το άτομο σε δύσκολη και άβολη θέση.
- ✓ Να θυμάστε ότι όχι όλα τα άτομα με προβλήματα όρασης γνωρίζουν Braille οπότε να αναζητάτε και άλλους τρόπους να επικοινωνείτε.

B. Κωφά και βαρήκοα άτομα

Η κώφωση δεν είναι «ορατή», είναι αναγνωρίσιμη μόνο κατά την επικοινωνία. Έτσι, τα κωφά άτομα δεν λαμβάνουν πάντα από την απαραίτητη προσοχή και διαθεσιμότητα. Στο σχολείο οι συμμαθητές ενός κωφού παιδιού συχνά υποτιμούν ορισμένες συμπεριφορές ως αποκλεισμό ή ευερεθιστότητα, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη το γεγονός ότι η κώφωση από μόνη της οδηγεί το παιδί να είναι πιο καχύποπτο, επιθετικό, οξύθυμο και ευερέθιστο, καθώς η καθημερινή σύγκρουση με εμπόδια παρακωλύει την επικοινωνία.

Ως εκ τούτου, η αδυναμία να δημιουργήσει μια ουσιαστική σχέση με τους άλλους, εκθέτει το κωφό άτομο σε μια σειρά από απογοητεύσεις, οι οποίες συχνά οδηγούν στην αρχή επιθετικών συμπεριφορών και οι οποίες, στην πραγματικότητα, πιο συχνές στους κωφούς απ' ότι στους ακούοντες. Οι επιθετικές συμπεριφορές είναι, στην πραγματικότητα, κοινές αντιδράσεις τόσο στους κωφούς όσο και στους ακούοντες: οι τελευταίοι, ωστόσο, έχουν την ευχέρεια να μετατρέψουν τα συναισθήματά τους σε λέξεις, συχνά σκληρές και απότομες, ώστε να υπερασπιστούν τον εαυτό τους μέσα από ειρωνεία και σαρκασμό. Οι κωφοί άνθρωποι, όμως από την άλλη, ειδικά σε περιπτώσεις μεγάλης συναισθηματικής φόρτισης, συχνά

χρησιμοποιούν τη γλώσσα του σώματος, μια γλώσσα «δράσης», στην οποία εκφορτίζουν τις απογοητεύσεις τους, εξαιτίας της δυσκολίας τους να χρησιμοποιήσουν τη λεκτική γλώσσα.

Βασικές συγκεκριμένες συμπεριφορές:

- ✓ Για να επιτρέψουμε σε ένα κωφό μια συζήτηση με διάβασμα των χειλιών, η βέλτιστη απόσταση δεν θα πρέπει να υπερβαίνει το ενάμισο μέτρο
- ✓ Θα πρέπει να μιλάτε καθαρά, αλλά χωρίς να υπερβάλετε. Θα πρέπει κανείς να θυμάται ότι το διάβασμα των χειλιών βασίζεται στη σωστή προφορά.
- ✓ Μπορείτε να μιλάτε σε φυσιολογική ένταση φωνής, δεν χρειάζεται να φωνάζετε. Η ταχύτητα ομιλίας θα πρέπει να είναι μέτρια, ούτε πολύ γρήγορη ούτε πολύ αργή.
- ✓ Εάν είναι δυνατόν χρησιμοποιείστε μικρές προτάσεις, απλές αλλά ολοκληρωμένες. Δεν χρειάζεται να μιλάτε με τρόπο παιδιάστικο. Τονίστε τη βασική λέξη της πρότασης. Χρησιμοποιείστε εκφράσεις του προσώπου που σχετίζονται με το θέμα της ομιλίας.

4.1.3 *Γνωστικές και διανοητικές αναπηρίες*

Οι εκδηλώσεις μπορεί να είναι ήπιες, μέτριες ή σοβαρές, από μια λεπτή δυσφορία σε καταστάσεις όπου απαιτείται φροντίδα και υποστήριξη σε ανθρώπους σε διάφορα επίπεδα.

Ειδικές αρχές συμπεριφοράς:

- ✓ Συχνά αυτή η κατηγορία των τουριστών είναι πιο ευαίσθητη στην αντίληψη δύσκολων καταστάσεων, γι 'αυτό είναι σημαντικό να προσλαμβάνουν πάντα μια ένα συγκεκριμένο τύπο αντίδρασης.
- ✓ Θα ήταν χρήσιμο για το προσωπικό για να προσφέρει μεγαλύτερη διαθεσιμότητα και περισσότερο χρόνο στους πελάτες.
- ✓ Αν υπάρχουν προβλήματα επικοινωνίας, όπως για παράδειγμα δυσκολία στην ομιλία ή την ακρόαση θα πρέπει να έχετε μεγαλύτερη υπομονή στο να ακούσετε ή στα επαναλαμβανόμενα μηνύματα.
- ✓ Ο χρόνος στην ρεσεψιόν είναι ιδιαίτερα σημαντικός τόσο για την αποδοχή του νέου περιβάλλοντος όσο και για τη γνωριμία με τα άτομα μέσα στις εγκαταστάσεις φιλοξενίας.
- ✓ Προσπαθήστε όσο μπορείτε να υποδείξετε στους πελάτες ένα άτομο στο οποίο να μπορούν να αναφέρονται κατά τη διάρκεια της διαμονής τους. Θα επιτρέψει στους τουρίστες να νιώσουν άνετα. Είναι επιθυμητό το άτομο αυτό να έχει παρακολουθήσει την απαραίτητη εκπαίδευση.

4.2 *Οδηγίες*

Οι διάφοροι φορείς που εμπλέκονται στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του σχεδίου μπορούν να προκαλέσουν κάποια μικρά βήματα βάσει των θεσμικών καθηκόντων τους. Μια παρέμβαση γενικής φύσης για παράδειγμα να αφορά στην

υλοποίηση συγκεκριμένων συμφωνιών με άλλους οργανισμούς, στον τομέα των μεταφορών (σιδηρόδρομοι, λιμενικές αρχές, δημόσιες επιχειρήσεις μεταφορών, αεροπορικές εταιρείες) με σκοπό την βελτίωση της προσβασιμότητας και της χρηστικότητας των μεταφορών προς τους ΑΜΕΑ τουρίστες.

Θα πρέπει επίσης να προσθέσουμε ότι πολλά ιδρύματα έχουν τη διοίκηση μουσείων ή / και γκαλερί τέχνης. Φαίνεται πολύ χρήσιμο να εξοπλιστούν αυτά τα κέντρα πολιτισμού και έλξης τουριστών με ηχητικούς οδηγούς. Αυτός ο εξοπλισμός, ο οποίος θα εκτιμηθεί από όλους τους τουρίστες, Τα μέσα αυτά, εκτός του ότι είναι ήδη εκτιμηθεί από όλους τους τουρίστες, μπορεί σίγουρα να βοηθήσει ακόμα και τουρίστες με αισθητήρια αναπηρία.

Δεν πρέπει επίσης να ξεχνάμε, τη δυνατότητα να πραγματοποιηθούν επαφές με τους φορείς που έχουν την ευθύνη για τη διαχείριση των προστατευόμενων φυσικών περιοχών (σε στεριά και θάλασσα), προκειμένου να εντοπιστούν και να υλοποιηθούν ορισμένα μονοπάτια της φύσης προσβάσιμα και χρήσιμα για τους τουρίστες με αναπηρία.

Συχνά δημόσιες αρχές της περιοχής οργανώνουν ή / και χρηματοδοτούν κατά τη διάρκεια του έτους (ειδικά το καλοκαίρι) πολιτιστικά δρώμενα ή / και υπαίθριες ψυχαγωγικές εκδηλώσεις. Η δημιουργία ενός προσβάσιμου δρώμενου δεν είναι μόνο θέμα ηθικής, αφορά κυρίως στη βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών σε όλους τους πολίτες και τους τουρίστες της κάθε περιοχής. Όταν οργανώνονται εκδηλώσεις (αθλητικές, πολιτιστικές, κλπ) συχνά οργανώνονται και σχεδιάζονται παρεμβάσεις που αφορούν μόνο το σύνθετο κοινό, ενώ συχνά παραμελείται η έννοια της εξατομικευμένης εξυπηρέτησης, που είναι πάντα ένα ισχυρό σημείο που αναδεικνύει την ικανότητα του οργανισμού να πετύχει και να ικανοποιήσει ένα ευρύ φάσμα αναγκών των πολιτών και τουριστών. Ακριβώς επειδή οι άνθρωποι με ειδικές ανάγκες είναι πολλοί και με ποικίλα ενδιαφέροντα, όλα τα δρώμενα, οι παραστάσεις και οι γιορτές θα έπρεπε και θα γίνουν προσβάσιμα σε όλους, ώστε κάθε άνθρωπος να έχει τη δυνατότητα να τα ζήσει και να τα χαρεί, ανεξάρτητα από τις ανάγκες και τις ικανότητές του.

Θα πρέπει, ως εκ τούτου, να εφαρμοστούν με συγκεκριμένο τρόπο οι ακόλουθες αρχές για την οργάνωση των εκδηλώσεων:

- A. **Αυτονομία:** η δυνατότητα για ανθρώπους με αναπηρίες να μετακινούνται και να επωφεληθούν των χώρων και των προσφερόμενων υπηρεσιών όσο το δυνατόν πιο ανεξάρτητα, χωρίς να χρειάζεται να στηρίζονται στη βοήθεια ή / και την υποστήριξη τρίτων
- B. **Πολλαπλότητα της λύσης:** Δώστε προτεραιότητα σε διαφοροποιημένες λύσεις επικοινωνίας και στο σχεδιασμό με σεβασμό στη διαφορετικότητα και την έρευνα των ανθρώπινων αναγκών, όσο το δυνατόν περισσότερο, σε εναλλακτικές λύσεις (κείμενο / ανάλυση εικόνας, γραπτή / φωνητική περιγραφή, κλπ)

- C. **Οικουμενικότητα της παρέμβασης:** Η εξεύρεση λύσεων «για όλους» και όχι «εξειδικευμένα» και συχνά διαχωρίζοντας, τηρώντας τις αρχές της προσβασιμότητας και του σχεδιασμού για όλους.
- D. **Αυτό-προσδιορισμός:** Δυνατότητα για τα άτομα με αναπηρία, να εκτιμηθούν οι συνθήκες προσβασιμότητας σε σχέση με τις ιδιαίτερες ανάγκες τους, χωρίς να χρειάζεται να στηρίζονται σε «αυτοκόλλητα», τα οποία είναι πολύ συχνά απλουστευμένα και ασαφή (ανάγκη για καλή επικοινωνία των πληροφοριών).

Η εφαρμογή αυτών των απλών αρχών φαίνεται αρκετά απλή και, τουλάχιστον στο αρχικό στάδιο της εφαρμογής, τα διάφορα θεσμικά όργανα θα πρέπει να τις υποβάλουν στους διοργανωτές της εκάστοτε εκδήλωσης, οι οποίοι, με τη σειρά τους θα δεσμευτούν για την εφαρμογή τους.

Προκειμένου ένα γεγονός να είναι πραγματικά προσβάσιμο είναι απαραίτητα τα εξής:

- Γνωρίζετε ότι είναι προσβάσιμο: να αναφέρεται με όλα τα μέσα επικοινωνίας και προώθησης (ιστοσελίδα, φυλλάδια, αφίσες, φυλλάδια, τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά σποτ, κλπ) το επίπεδο προσβασιμότητας της τοποθεσίας και η παρουσία των ειδικών χρησιμοποιούμενων υπηρεσιών.
- Μπορείτε να έχετε πρόσβαση και μπορείτε να κινηθείτε άνετα και ανεξάρτητα, παρά τις ιδιαίτερες ανάγκες και / ή ικανότητες: όλα τα μονοπάτια και οι υπαίθριοι χώροι για το κοινό πρέπει να είναι ελεύθεροι αρχιτεκτονικών εμποδίων, εστιάζοντας στις κοινές διαδρομές, χωρίς διακρίσεις και να προτείνει, όπου αυτό είναι χρήσιμο και πιθανό, λύσεις και συσκευές για άτομα με αισθητηριακές αναπηρίες. Είναι σημαντικό ότι τα μονοπάτια και οι χώροι υποστηρίζονται από κατάλληλη και αποτελεσματική σήμανση κατεύθυνσης και οδηγίες.
- Μπορείτε να συμμετέχετε και να αλληλεπιδράσετε με τις προτεινόμενες πρωτοβουλίες, με ικανοποιητικό τρόπο, ανεξάρτητα από τις ιδιαίτερες ανάγκες ή / και ικανότητες: παρέχονται δραστηριότητες, υπηρεσίες και λύσεις, συμπεριλαμβανομένης της τεχνολογικής, η οποία μπορεί να διευκολύνει και να επιτρέψει την επικοινωνία και την αλληλεπίδραση όλων των συμμετεχόντων
- Θα σας υποδεχθεί και θα σας υποστηρίξει ένα αρμόδιο και αποτελεσματικό σύστημα υποδοχής: ένα προσωπικό χωρίς φόβους και προκαταλήψεις σε βάρος των ατόμων με αναπηρίες, ευαίσθητοποιημένα και εκπαιδευμένα σχετικά με τις διαδικασίες, τις υπηρεσίες και τα μέτρα για τη διασφάλιση της πλήρους απόλαυσης της εκδήλωσης
- Μπορείτε, σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, να διασφαλίσετε τον εαυτό σας, ανεξάρτητα από τις ιδιαίτερες ανάγκες και / ή ικανότητες: σχεδιάστε και να προετοιμάστε

ένα σχέδιο έκτακτης ανάγκης και ένα σχέδιο εκκένωσης προσαρμοσμένο στις ανάγκες των επισκεπτών με αναπηρίες.

Υπό το πρίσμα των παρατηρήσεων αυτών φαίνεται χρήσιμο να επισημανθεί ότι για κάθε περίπτωση υπάρχει:

- A. **Η σωστή επικοινωνία:** είναι σημαντικό να υπάρχει ενημέρωση ότι ένα γεγονός είναι προσβάσιμο και ότι παρέχονται οι κατάλληλες υπηρεσίες. Η ανακοίνωση πρέπει επίσης να είναι σαφής και εύκολα διαθέσιμη.
- B. **Η σωστή διαχείριση του χώρου:** εκτός από την απουσία των αρχιτεκτονικών εμποδίων είναι απαραίτητο να υπάρχει καλή σήμανση (προσανατολισμός, κατεύθυνση, εντοπισμός των σημείων και των δραστηριοτήτων), αυτό είναι απαραίτητο ειδικά για εκθέσεις, μουσεία, γκαλερί τέχνης κ.λπ. Αυτή η διευθέτηση εξασφαλίζει την κατάλληλη πρόσβαση για όλους, εξασφαλίζοντας σε όλους τους επισκέπτες ενεργό συμμετοχή και την εκπλήρωση της εμπειρίας.
- C. **Ένα κατάλληλο καλωσόρισμα:** για να διασφαλίσει ότι η εκδήλωση είναι μια εμπειρία που δεν είναι απλά προσβάσιμη, αλλά και ευχάριστη, ανταποδοτική και επικοδομητική, είναι σημαντικό να υπάρχει στην υποδοχή προσωπικό που μπορεί να αποτελέσει σημείο αναφοράς για τα άτομα με ειδικές ανάγκες (με ιδιαίτερη έμφαση στις γνωστικές και νοητικές αναπηρίες) και το οποίο να γνωρίζει τις αρχές για τις πτυχές της επικοινωνίας και των σχέσεων και - φυσικά - να μπορεί επίσης να δώσει πληροφορίες σχετικά με την εκδήλωση. Αυτό θα πρέπει να περιλαμβάνει και την υπηρεσία διερμηνείας νοηματικής γλώσσας.
- D. **Μια επαρκής ασφάλεια:** τα σχέδια ασφάλειας και εκκένωσης πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία και πρέπει να προετοιμάσουν και να υλοποιήσουν όλες τις πιθανές λύσεις για την εξασφάλιση της εξόδου και της ασφάλειάς τους σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.

Από τα ανωτέρω, είναι σαφές απ' όλα τα σημεία που τέθηκαν παραπάνω, απαιτείται μεγαλύτερη προσοχή στις οργανωτικές πτυχές και ότι οι επιπτώσεις οικονομικής φύσεως (μεγαλύτερο κόστος για την οργάνωση των εκδηλώσεων), δεν είναι υψηλές. Ένα μέρος των οικονομικών πόρων χρησιμοποιείται πάντα για την επικοινωνία, διασφαλίζεται η παρουσία εξοπλισμού (όπου προβλέπεται), υπάρχει επίσης σχέδιο ασφαλείας, και υποδοχή των επισκεπτών σε μια έκθεση, μουσείο, κλπ...

Πρόκειται, λοιπόν, μόνο για κάποια μικρά οργανωτικά μέτρα που πρέπει να εφαρμοστούν.

A. Επικοινωνία: η περιγραφή της προσβασιμότητας πρέπει να είναι τεχνική, ακριβής, έγκαιρη και επαγγελματική προκειμένου να είναι αξιόπιστη, χρήσιμη και αποτελεσματική. Η επικοινωνία δεν θα πρέπει να είναι μια συμβατική διαβεβαίωση, κάτι σαν "κενό" ή μη

ρεαλιστική, αλλά θα πρέπει πάντα να είναι ένα σημάδι, ακόμα και ως προς τον τρόπο και τα μέσα, του επαγγελματισμού και της προσοχής του διοργανωτή. Η σήμανση πρέπει να περιλαμβάνει πληροφορίες τόσο σχετικά τις δυνατότητες πρόσβασης, τις παρεχόμενες υπηρεσίες, τις λύσεις, τα μέτρα και τις πρωτοβουλίες για να εξασφαλιστεί η πρόσβαση στην εμπειρία και η πλήρης συμμετοχή όλων.

Είναι σημαντικό ότι η σήμανση για την προσβασιμότητα έχει μειωθεί σε σύγκριση με διάφορα ακροατήρια, αποδεικνύοντας συγκεκριμένα την προσοχή και την ικανότητα του οργανωτή να «τα σκέφτεται όλα». Για να γίνει περισσότερο σαφές, εδώ είναι μερικά απλά αλλά σημαντικά παραδείγματα των πιθανών ανακοινώσεων σχετικά με την προσβασιμότητα: Το κτίριο είναι χωρίς αρχιτεκτονικά εμπόδια, για τους επισκέπτες σε αμαξίδια υπάρχει εναλλακτική προσβάσιμη είσοδος στην οδό ....., για τους κωφούς είναι προγραμματισμένες υπηρεσίες διερμηνείας στην Ιταλική Νοηματική Γλώσσα, είναι δυνατόν να γίνουν κρατήσεις σε ξεναγούς και για τυφλά άτομα, εκδήλωση είναι προσβάσιμο από αμαξίδια, για πληροφορίες καλέστε ή γράψτε στο Νο..... ή στο e-mail....., έχει δοθεί προσοχή ώστε η εκδήλωση να είναι σύμφωνη με τις ανάγκες των πολιτών με αναπηρίες, για σε πληροφορίες σχετικά με τις ενεργές υπηρεσίες καλέστε τον αριθμό ..... ή επισκεφθείτε την ιστοσελίδα. Είναι απαραίτητο να χρησιμοποιήσετε μια απλή και σαφή γλώσσα, υιοθετώντας μια σωστή ορολογία που δεν κάνει διακρίσεις. Είναι καλύτερα να αποφύγετε εκφράσεις όπως η πρόσβαση ατόμων με ειδικές ανάγκες ή αναπήρων και να χρησιμοποιείτε όρους όπως είναι τα άτομα με ειδικές ανάγκες, επισκέπτες με αναπηρίες, επισκέπτες που είναι τυφλοί, πελάτες σε αμαξίδια, κωφό κοινό, κ.λπ. Είναι σημαντικό, ιδίως κατά την προετοιμασία των εργαλείων επικοινωνίας σε χαρτί, για να επιστήσετε την προσοχή σας στην "αναγνωσιμότητα" του εγγράφου, ακόμα και από άτομα με προβλήματα όρασης, προσεκτική επιλογή γραμματοσειράς, χρωματικές αντιθέσεις και κατάλληλες γραφιστικές λύσεις που μπορεί να διευκολύνει την αναγνωσιμότητα και κατανόηση.

Β. Διαχείριση του χώρου: είναι φυσικό ότι η τοποθεσία μιας εκδήλωσης θα πρέπει να είναι προσβάσιμη, σε όλους τους χώρους και τις υπηρεσίες της, χωρίς εμπόδια και τουλάχιστον όσον αφορά στην επίπλωση, οι λύσεις να είναι σύμφωνες με τις αρχές του Καθολικού Σχεδιασμού. Είναι βασικής σημασίας να ξεπεραστούν οι διαφορές, να γίνει υπέρβαση των μεγάλων αποστάσεων, να χρησιμοποιηθούν διαφορετικά περιβάλλοντα και να περιλαμβάνεται εξοπλισμός που να μπορεί να χρησιμοποιηθεί από οποιοδήποτε πρόσωπο. Ένα άλλο βασικό στοιχείο, και πολύ συχνά παραβλέπεται, είναι η παρουσία της καλής σήμανσης (προσανατολισμός, κατεύθυνση, επισήμανση των σημείων και των δραστηριοτήτων), η οποία να σχεδιάζεται, να κατασκευάζεται και να τοποθετείται λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες ενός ευρέως φάσματος πιθανών επισκεπτών (όπως την επέκταση του πεδίου εφαρμογής του οπτικού πεδίου, μέσω της εξάλειψης όλων των αντικειμένων που αποτελούν

εμπόδια για την όραση) τοποθετώντας αντικείμενα σήμανσης σε ύψος που επιτρέπει την ανάγνωση από οποιοδήποτε άτομο, χρησιμοποίηση χρωμάτων, συμβόλων και κειμένων που θα διευκολύνουν την ανάγνωση, την κατανόηση του μηνύματος και, στη συνέχεια, τον προσανατολισμό). Αποφύγετε περιστρεφόμενες πόρτες και τουρνικέ, σε τέτοιες περιπτώσεις φροντίστε να αναφέρετε και να διευκολύνετε για τους επισκέπτες σε αμαξίδια ή / και καροτσάκια. Προτιμήστε πόρτες με αυτόματο άνοιγμα. Είναι σημαντικό η επίπλωση, έστω και προσωρινή, να μην αποτελεί εμπόδιο ή να μειώνει τα διαθέσιμα δρομολόγια. Να θυμάστε ότι η καθαριότητα των τουαλετών είναι κρίσιμη για όλους τους επισκέπτες, αλλά είναι απαραίτητη για τους τυφλούς, τις μητέρες με βρέφη και τους παραπληγικούς ή τετραπληγικούς, για να αποφευχθούν τυχών λοιμώξεις. Για ορισμένους τύπους γεγονότων είναι σκόπιμο να προβλεφθούν τουαλέτες με αλλαξιέρες μωρών, για την αλλαγή πάνας στα μωρά. Αντιμετωπίστε τη διάταξη των εξαρτημάτων για την εξασφάλιση της προσβασιμότητας και ευχρηστίας τους από άτομα σε αμαξίδια: χαρτοθήκη, το καζανάκι της τουαλέτας, κορδόνι για συναγερμό (πρέπει να φθάνει σχεδόν στο έδαφος), σαπούνι, χειροκίνητη ή ηλεκτρική συσκευή για χαρτί τουαλέτας.

Γ. Υποδοχή: Ένα γραφείο υποδοχής με ένα χαμηλότερο σημείο επιτρέπει τη χρήση από ένα άτομο σε αμαξίδιο και σε ανθρώπους μικρού αναστήματος. Ο καλός φωτισμός είναι επίσης σημαντικός, έτσι ώστε οι πελάτες με προβλήματα ακοής να είναι σε θέση να διαβάσουν τα χείλη του συνομιλητή και σε συνδυασμό με την προστασία από το θόρυβο του περιβάλλοντος. Προβλέψτε την παρουσία ενός δασκάλου ή ενός επαγγελματία εκπαιδευτή στην ομάδα εργασίας των ατόμων που είναι στην υποδοχή, όπως επίσης και είναι ένα σημείο αναφοράς για τα άτομα με γνωστικές και νοητικές αναπηρίες είναι σίγουρα ζωτικής σημασίας. Ο διερμηνέας νοηματικής γλώσσας πρέπει να είναι παρών στην ομάδα υποδοχής, έτσι ώστε να μπορεί να συνοδεύει τους επισκέπτες που θα το ζητήσουν από την αρχή.

Δ. Ασφάλεια: η ασφάλεια και το σχέδιο εκκένωσης του χώρου θα πρέπει να προβλέπουν διαδικασίες για την ασφάλεια των ατόμων με αναπηρία.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΜΕ ΠΙΘΑΝΑ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

ΤΥΠΟΣ ΓΕΓΟΝΟΤΟΣ	ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΧΗΣΗ ΤΗΣ ΧΡΗΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ

<p>Συνέδρια, διασκέψεις, δημόσιες συναντήσεις τόσο εσωτερικούς όσο και εξωτερικούς χώρους</p>	<p>Υπηρεσία διερμηνείας στα ιταλικά Νοηματική Γλώσσα (LIS). Προβλέπουν τη μετάφραση της ομιλίας του σε γραπτό κείμενο (σε γιγαντο-οθόνες οθόνες, στις θέσεις εργασίας). Οργάνωση του χώρου ώστε να υπάρχει επαρκής χώρος μεταξύ των διαφόρων σειρών καθισμάτων. Παροχή υπηρεσιών υποδοχής, όπως περιγράφηκε προηγουμένως.</p>
<p>Εκθέσεις, μουσεία, γκαλερί τέχνης</p>	<p>Παρέχουν την υπηρεσία οδηγού ήχου, η οποία διευκολύνει την παρέμβαση του εκπαιδευτικού με τους ανθρώπους με διανοητική ή γνωστική αναπηρία, αλλά και με οποιονδήποτε. Η παρουσία των εικαστικών εργαστηρίων είναι μια προστιθέμενη έλξη στην περιοχή, τόσο για τα παιδιά όσο και για τα άτομα με γνωστικές και νοητικές, αλλά και αισθητηριακές αναπηρίες. Να παρέχετε μια έκθεση χωρίς εμπόδια στις διαδρομές. Δώστε προσοχή σε ό, τι έχει αναφερθεί παραπάνω σχετικά με τη διαχείριση του χώρου. Να παρέχετε τη δυνατότητα διερμηνείας στη νοηματική γλώσσα για την έκθεση ή το μουσείο ή την γκαλερί τέχνης. Προβλέψτε την παρουσία διερμηνέων νοηματικής γλώσσας (ακόμη και κατόπιν ραντεβού) για τα άτομα με αισθητηριακές αναπηρίες. Σχετικά με την παροχή υπηρεσιών υποδοχής αναφερθήκαμε προηγουμένως.</p>
<p>Παραδοσιακές γιορτές και στιγμές γευσγνωσίας προϊόντων τροφίμων, γευστικά σαλόνια</p>	<p>Ανάπτυξη εργαστηρίων σχετικά με τις εμπειρίες της γεύσης και της όσφρησης στόχευση ιδιαίτερα για άτομα με προβλήματα όρασης, με σκοπό την έμπνευση και τον εντυπωσιασμό όλων. Προσφέρουν εναλλακτικές λύσεις γαστρονομίας (πιάτα ή μενού) για τα άτομα με δυσανεξία, αλλεργίες</p>

	ή ειδικές δίαιτες. Παρέχουν προσεκτικές και άνετες λύσεις για παροχή φαγητού στους ΑΜΕΑ επισκέπτες (για παράδειγμα, στην περίπτωση των μπουφέ παρέχουν υποστήριξη και πιθανώς παροχή σέρβις για τα άτομα σε αμαξίδια, τυφλούς και ηλικιωμένους, αναφέρονται τα συστατικά από τα πιάτα του μενού ή εμφανίζονται σε ειδικές ετικέτες). Σχετικά με την παροχή υπηρεσιών υποδοχής αναφερθήκαμε προηγουμένως.
Περιοδεύουσες ή / και πλανόδιες εκδηλώσεις	Παρέχουν ευνοϊκές και διαφοροποιημένες λύσεις μεταφοράς (ηλεκτρικά σκούτερ, λέσχη αυτοκινήτου, joelette, ποδήλατα με παιδικά καθίσματα, «χειροκίνητα» ποδήλατα για άτομα σε αμαξίδια, δίτροχες χειράμαξες, «δίδυμα» ποδήλατα) και, κατά περίπτωση, τη παροχή υπηρεσιών μεταφοράς για άτομα σε αμαξίδιο. Σχετικά με την παροχή υπηρεσιών υποδοχής αναφερθήκαμε προηγουμένως.
Συναυλίες, μουσικές και αθλητικές εκδηλώσεις	Παροχή χώρου για άτομα σε αμαξίδιο, ο οποίος θα είναι άνετος και θα παρέχει καλή θέα. Σκεφτείτε λύσεις που θα μετατρέπουν την ακουστική επικοινωνία σε οπτική και το αντίστροφο. Σχετικά με την παροχή υπηρεσιών υποδοχής αναφερθήκαμε προηγουμένως.
Φεστιβάλ ταινιών, θεατρικές παραστάσεις, κ.λπ.	Παροχή δυνατότητας υποτίτλων ή μετάφραση του ήχου σε λεζάντες για τους κωφούς και λύσεις φωνητικής περιγραφής για τους τυφλούς, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης νέων τεχνολογιών. Σχετικά με την παροχή υπηρεσιών υποδοχής αναφερθήκαμε προηγουμένως.

**ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: καλές πρακτικές που
εντοπίστηκαν**

Giovanna Da Molin, Francesco Guaragno, Maria Federighi

5. Εισαγωγή

Σε αυτήν την έδρα έχουν επισημανθεί οι ορθές πρακτικές, οι ενέργειες και οι πιο σημαντικοί μέθοδοι που εφαρμόζονται σε διάφορες χώρες για να διευκολυνθεί ο προσβάσιμος τουρισμός, με σκοπό να διοχετευθούν εμπειρίες και πληροφορίες, για να μάθουν ο ένας από τον άλλο και για να συνεργαστούν για την προώθηση της ιδέας της προσβασιμότητας, μιας ευρύτερης αντίληψης και κατανόησης της ανάγκης για προσβάσιμη μετακίνηση σε όλους τους τομείς του τουρισμού.

Πρωταρχικός μας σκοπός ήταν μια εκβάθους ανάλυση και αναγνώριση των αναγκών των τουριστών με ειδικές ανάγκες σε διάφορα ευρωπαϊκά περιβάλλοντα, καθώς και η προσφορά μια βάσης πάνω στην οποία θα εφαρμοστεί ο διαμερισμός των πληροφοριών μεταξύ των διαφόρων χωρών για την παρότρυνση μιας πιο ευρείας ανταλλαγής.

Έχοντας υπόψιν την European Disability Strategy 2010-2020¹, ο στόχος είναι απόλυτα συμβατός με την πρόσφατη διακήρυξη (2014) της Πρώτης Διάσκεψης UNWTO όσον αφορά τον Προσβάσιμο Τουρισμό στην Ευρώπη, που στοχεύει στην βελτίωση της ποιότητας, της υποστήριξης και της ανταγωνιστικότητας στον Προσβάσιμο Τουρισμό, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στην περιβαντολογική και πολιτισμική κληρονομιά καθώς και στη χρήση των smart technologies². Το αποτέλεσμα θεωρείται θετικό τόσο από την πλευρά της αύξησης της προσβασιμότητας για τους τουρίστες με αναπηρία ή με ειδικές ανάγκες, όσο και από την πλευρά των σημαντικών οικονομικών ευκαιριών στον τομέα και για την πραγματοποίηση πολιτικών και στρατηγικών στην ανάπτυξη του προσβάσιμου τουρισμού και για την κοινωνική ένταξη όλων³.

5.1 Οι ορθές πρακτικές στον προσβάσιμο τουρισμό

Με την έννοια "ορθή πρακτική" ή "καλή πράξη", διαδεδομένη διεθνώς επίσης και ως *best practice*, ενδύκνεται με ποιο τρόπο η

---

¹ European Commission: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:en:PDF>.

² World Tourism Organization, UNWTO, San Marino Declaration on Accessible Tourism (San Marino- 19-20 Novembre 2014) in <http://media.unwto.org/press-release/2014-12-03/san-marino-declaration-calls-universal-accessibility-tourism>; World Tourism Organization (2015), UNWTO Annual Report 2014, UNWTO, Madrid, pp. 30 e ss., συμβουλευόμενο: http://dtxqtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_annual_report_2014.pdf.

Ο προσβάσιμος τουρισμός είναι γνωστός και ως "Access Tourism", "Universal Tourism", "Inclusive Tourism" και "Barrier-free Tourism", ο σωστός ορισμός δόθηκε από το Takayama Declaration- Appendix, UNESCAP, 2009, όπου ορίζεται ως "tourism and travel accessible to all people, with disabilities or not, including those with mobility, hearing, sight, cognitive, or intellectual and psychosocial disabilities, older persons and those with temporary disabilities".

³ Buhalis D., Darcy S. (a cura di) (2011), Accessible Tourism: Concepts and Issues, Channel View Publications.

επιλεγμένη μέθοδος για την πραγματοποίηση ενός προγράμματος ήταν αποτελεσματική και επομένως μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα για όποιον έχει προθέσεις να εκτελέσει προγράμματα με παρόμοιους στόχους⁴.

Για να εξελιχθεί μια διαδικασία σε best practice πρέπει να είναι *αποτελεσματική και ενάρτη*, για αυτό εκπροσωπεί ένα *σήμα ποιότητας*, και αποτελεί σημείο αναφοράς από το οποίο μπορούν να παρθούν παραδείγματα και στοιχεία που μπορούν να μεταφερθούν εξ ολοκλήρου ή εν μέρει σε διαφορετικά πλαίσια από τα πρωταρχικά. Με αυτές τις προϋποθέσεις, μέσω της επίγνωσης, της ανάλυσης και της επιλογής των καλύτερων ευρωπαϊκών ορθών πρακτικών στον τομέα του προσβάσιμου τουρισμού μπορεί να παραχθεί μια ευρύτερη ποσοτική των θεμάτων αυτού του προγράμματος και επομένως να διευκολυνθεί ο διάλογος που αφορά τις διάφορες εμπειρίες, για να επισπεύσει και να προωθήσει λύσεις και ιδέες εφαρμόσιμες παντού, ακόμη και σε διαφορετικά μεταξύ τους πλαίσια.

5.2 Η αποτελεσματικότητα μιας ορθής πρακτικής

Για να καταλήξουμε στη θεώρηση μιας εμπειρίας ως μοντέλο και ως εκπροσώπηση μιας ορθής πρακτικής για την βελτίωση της προσβασιμότητας στο τουρισμό για άτομα με αναπηρία, αναλύσαμε τη διαδικασία από όλες τις πλευρές, προσπαθώντας να αναδείξουμε τους πιθανούς θετικούς παράγοντες που την κατέστησαν αποτελεσματική, με σημαντική επίδραση και βιωσιμότητα στο περιβάλλον.

Το πλαίσιο το οποίο αφορά μια διαδικασία ορθής πρακτικής στον προσβάσιμο τουρισμό έχει ως πρωταγωνιστές τα άτομα με αναπηρία αλλά εμπλέκει επίσης όλη την πολιτεία, τις σημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες, τον τριτογενή τομέα, τα τουριστικά γραφεία, τους tour operator, προκαλώντας θεαματικά αποτελέσματα και συμβάλλοντας στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

Μια ορθή πρακτική λοιπόν, είναι ορθή για την αποτελεσματικότητά της, την ποιότητά της, τη συμβολή της και τη λύση που προτείνει στις εκφραζόμενες ανάγκες.

Μερικά από τα στοιχεία που αξιολογήθηκαν θετικά για την πραγματοποίηση μιας ορθής πρακτικής στον προσβάσιμο τουρισμό είναι τα εξής:

- η κατασκευή κτιρίων, δομών και δημόσιων μέσων μεταφοράς που καταργούν τα αρχιτεκτονικά εμπόδια
- η προώθηση της πολιτικής κινήτρων για την κίνηση του ατόμου με αναπηρία ακόμη και όταν συνοδεύεται από την οικογένειά του ή άλλα άτομα

---

⁴ Vescovo F., (a cura di) (2002), Σχεδιασμός χωρίς εμπόδια, DIC, Τμήμα Πληροφόρησης και Επικοινωνίας, Πναπιστήμιο της Σιένα.

- η όλο και πιο διαδεδομένη χρήση των ICTs, που επικεντρώνεται στις προσωπικές εμπειρίες⁵ και είναι επομένως self-centered⁶
- η σημαντική επένδυση στην τεχνολογική καινοτομία με εφαρμογές στην προσφορά πληροφοριών στις γλώσσες Braille ή LIS, οδηγούς-audio, ενσωματωμένες πλατφόρμες, χρήση των social media, εφαρμογές app σε κινητά τηλέφωνα και tablet⁷;
- η χρήση του networking και partnership μεταξύ των stakeholders και των προμηθευτών, για πιο άμεση εμπλοκή και των ιδιωτών επενδυτών πέραν του δημόσιου τομέα
- η δημιουργία υπηρεσιών για τις διακοπές και τον ελεύθερο χρόνο των ατόμων με αναπηρία, που να συμβάλλουν σε μια πιο άμεση κοινωνική ένταξη (όπως ειδικοί δρόμοι για αθλητισμό και πολιτιστικές δραστηριότητες που στοχεύουν στη διάδοση της νοοτροπίας της προσβασιμότητας για όλους)
- η συμμετοχή όλης της πολιτείας
- ένα σχέδιο εκμάθησης και διάδοσης της νοοτροπίας της προσβασιμότητας που να απευθύνεται κυρίως στα άτομα χωρίς ειδικές ανάγκες και στα σχολεία
- η δημιουργία μιας διαδικασίας ήθους που να διαδίδεται μέσω της καθιέρωσης βραβείων και της παράδοσης σημαιών και ετικετών που να παροτρύνουν την άμιλλα όλων
- η εκπαίδευση και κατάρτιση ειδικού προσωπικού
- η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας⁸
- η εκτέλεση εξωτερικών ενεργειών με στόχο την προώθηση των δικαιωμάτων των ατόμων με ειδικές ανάγκες σε διεθνές επίπεδο.

Στη βάση των θετικών παραγόντων και αποτελεσμάτων κατέχει σημαντικό ρόλο οι εμπλεκόμενοι φορείς να εγγυώνται ένα follow-up, δηλαδή μια συνέχεια και διάρκεια της ορθής πρακτικής, ώστε η όλη διαδικασία να μην μείνει απομονωμένη στο χώρο και στο χρόνο. Αυτό καθίσταται δυνατό μέσω της συνεχόμενης δέσμευσης για ποιότητα και με την εκτέλεση νέων υπηρεσιών και εργαλείων,

---

⁵ Για μεγαλύτερη προσοχή πάνω στο θέμα της προσωπικής εμπειρίας cfr. Neuhofer, B., Buhalis, D., Ladkin, A. (2015), Smart technologies for personalized experiences: a case study in the hospitality domain, *Electronic Markets*, Vol 25(1).

⁶ Μια ευρεία report ορθών πρακτικών στον τομέα του τουρισμού μέσω της χρήσης νέων τεχνολογιών διεξήχθη από το Bournemouth University, ιδιαίτερα από το E-Tourism Lab, και τον καθηγητή D. Buhalis και Z. Yovcheva, με τη συνεργασία του Digital Tourism Think Tank και σε partnership με το Yahoo. Το έγγραφο βρίσκεται στο <http://thinkdigital.travel/wp-content/uploads/2013/04/10-AR-Best-Practices-in-Tourism.pdf>; επιπλέον η δημοσίευση Yovcheva, Z., Buhalis, D., Gatzidis, C., 2012, Smartphone Augmented Reality Applications for Tourism, *e-Review of Tourism Research (eRTR)*, Vol. 10, No. 2, 2012.

⁷ Buhalis D., Wagner, R. (2013), eDestination: International best practices of tourism technologies and application, *Tourism Tribune*, 2013, 28(1):3-6.

⁸ EU, DG Enterprise and Industry (DG ENTR) (2014), Economic impact and travel patterns of accessible tourism in Europe: final report.

διεύρυνσης του network αναφοράς⁹, σύμφωνα με το ολοκληρωμένο σύστημα της προσβασιμότητας.

Τα παραδείγματα της ορθής πρακτικής ακολουθούν ορισμένα βασικά στοιχεία για να είναι χρήσιμα και στη διάδοση: μεταφέρουν τις πρακτικές γνώσεις ενθαρρύνοντας το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα, ενισχύουν την κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία, στοχεύουν στη απόλυτη αυτοδιάθεση (αυτονομία).

Μία ορθή πρακτική πρέπει να έχει αυτές τις standard αρχές:

- την καινοτομία, δηλαδή την ικανότητα του μοντέλου που παράγει νέες, δημιουργικές και ποιοτικές λύσεις
- τη δυνατότητα της μεταφοράς του προγράμματος και σε άλλα με παρόμοιο θέμα και ανάγκες
- τη βιωσιμότητα, δηλαδή την ικανότητα του μοντέλου να θεμελιωθεί στις υπάρχουσες πηγές ή την ικανότητα να παράγει το ίδιο νέες πηγές.

5.3 Η αλυσίδα-διαδοχή της αξίας στον προσβάσιμο τουρισμό

Ένα άτομο με ειδικές ανάγκες, από την αρχή του σχεδιασμού των διακοπών του μέχρι την πραγματοποίηση και την επιστροφή από τον επιλεγμένο προορισμό, βρίσκεται συχνά σε θέση να αντιμετωπίσει αρκετές δυσκολίες, ήδη από τη συλλογή των πρώτων πληροφοριών που αφορούν τις ειδικές του ανάγκες με αποτέλεσμα να υπόκειται από την αρχή τλαιπωρίες και υποτιμήσεις που μπορούν να οδηγήσουν σε ολοκληρωτική απάρνηση των διακοπών ή σε μερική απόλαυση του ελεύθερου χρόνου.

Το άτομο με ειδικές ανάγκες που σχεδιάζει να κάνει διακοπές έχει προϋπάρχοντα χρόνια προβλήματα υγείας και το ταξίδι μαζί με τις διακοπές αντιπροσωπεύουν στιγμές επίγνωσης, ξεκούρασης και κοινωνικοποίησης με την οικογένεια και τους φίλους, αλλά μπορούν να βιωθούν και ως ένα είδος περιπέτειας, με καταστάσεις δύσκολες που καθιστούν την εμπειρία λιγότερο ευχάριστη από το αναμενόμενο. Η κατάσταση της αναπηρίας είναι συνδεδεμένη με μια διαδικασία του ταξιδιού, το οποίο συχνά είναι ελλειπές από διάφορες απόψεις: από την έλλειψη ειδικών δομών και υπηρεσιών ως την έλλειψη πληροφοριών για το σχεδιασμό των διακοπών και του ταξιδιού, μέχρι την έλλειψη κανόνων και σοβαρών ελέγχων από τις δημόσιες υπηρεσίες, και την αδιαφορία από την πλευρά του ιδιωτικού τομέα.

Έτσι προέρχεται η αντίληψη της διαδοχής της προσβασιμότητας¹⁰, που απαιτεί την απόλυτη ομαλή ακολουθία όλων των στοιχείων των

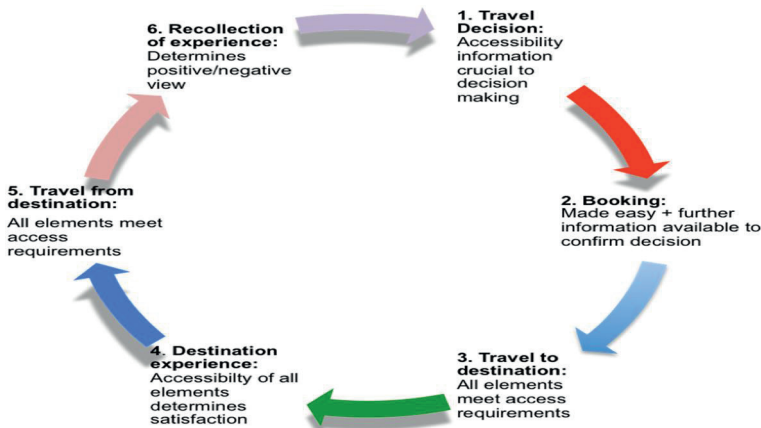
---

⁹ Η ενδυνάμωση και η διεύρυνση του network και η συνεργασία είναι σημαντικοί στόχοι, δεξ: Mistilis, N., and Buhalis, D. (2012), Challenges and potential of the Semantic Web for tourism, e-Review of Tourism Research (eRTR), Vol. 10, No. 2, 2012.

¹⁰ Buhalis D., Darcy S. (a cura di) (2011), Accessible Tourism: Concepts and Issues, Channel View Publications, p. 312; Spescha, G., Reutimann, J. (2013) Sustainability Matters: Discovering Sustainable Tourism. Inrate Sustainable Investment Solutions, cfr.:

διακοπών: την προετοιμασία, το ταξίδι και η επιστροφή στο σπίτι, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της προσβασιμότητας και της αξιοπιστίας των πληροφοριών και της ποιότητας της βιώσιμης εμπειρίας (Fig. 1). Αναλυτικότερα, το πρώτο μέρος της διαδοχής συνίσταται στη φράση pre-trip, δηλαδή την οργάνωση του ταξιδιού (σχεδιασμός των διακοπών, κράτηση μέσω ταξιδιωτικών γραφείων, tour operator ή κράτηση on line).

Το ταξίδι καθ'αυτό αντιπροσωπεύει το δεύτερο μέρος της διαδοχής της προσβασιμότητας και αφορά το σύστημα της μεταφοράς (αεροδρόμια, καράβια, ενοικίαση αυτοκινήτων, τρένα, shuttle, λεωφορεία), τα καταλύματα και την υποδοχή τους (ξενοδοχεία, αγροτουρισμοί, lodges, κάμπινγκ), την εστίαση, τις εκδρομές και τις δομές για τον ελεύθερο χρόνο (πολιτιστικά γεγονότα, ξεναγήσεις, αθλητικά γεγονότα, shopping), τα μέσα επικοινωνίας, κέντρα υγείας στις περιοχές παραθερισμού κ.τ.λ.). Το τελευταίο μέρος είναι η επιστροφή στο σπίτι μετά από το ταξίδι. Παρόλο που αυτό το μέρος ακολουθείται της εμπειρίας, είναι η στιγμή που ο τουρίστας με αναπηρία σκέφτεται με ηρεμία και ησυχία τις διακοπές του. Αποτελεί λοιπόν ένα σημαντικό μέρος της διαδοχής, γιατί μια αρνητική άποψη αποφέρει την απώλεια του πελάτη που θα οδηγηθεί προς μια άλλη νέα κατεύθυνση και επομένως καθίσταται χρήσιμο για να αναλυθούν τα λάθη, να βελτιωθεί η ποιότητα των προσφερόμενων υπηρεσιών και να σημειωθούν πιθανές μη ποιοτικές υπηρεσίες.

εικ. 1: Το προσβάσιμο ταξίδι του τουρίστα με αναπηρία- από την Lane M. (2007), The visitor journey: the new road to success, International Journal of Contemporary Hospitality Management, 19 (3).

Ο τουρισμός λοιπόν, για να θεωρηθεί προσβάσιμος πρέπει να καλύπτει όλες της φάσεις της διαδοχής: από τις καλύτερες πληροφορίες και υπηρεσίες που αφορούν την κράτηση, τα μέσα μεταφοράς, μέχρι την παροχή υπηρεσιών στον προορισμό (υποδοχή, κράτηση, κατάλυμα, σχετικές δραστηριότητες), και την δυνατότητα της διατήρησης της επαφής με τους προμηθευτές των δομών και της έκφρασης της γνώμης, έτσι ώστε να είναι εγγυημένη ολόκληρη η διαδοχή-αλυσίδα της προσβασιμότητας του ταξιδιού, χωρίς διακοπή που μπορεί να προκαλέσει δυσφορία ή απογοήτευση στον τουρίστα με αναπηρία ή στους συνοδούς του.

Η διαδοχή-αλυσίδα της προσβασιμότητας επιφέρει την εμπλοκή όλου του τουριστικού μηχανισμού, χωρίς την παρουσία μεμονωμένων περιπτώσεων προσβασιμότητας¹¹: έχει μια αναγεννητική κυκλική αρχή και τέλος, σύμφωνα με τη μορφογεννητική όψη της κοινωνίας¹², με την έννοια ότι οι θετικές απόψεις και γνώμες του πελάτη στις διακοπές μπορούν να καθορίσουν την μελλοντική επιστροφή στον ίδιο προορισμό, συνεισφέροντας στην ανάπτυξη περισσότερων δεξιοτήτων και γνώσεων στο αντικείμενο της προσβασιμότητας στον τομέα του προσβάσιμου τουρισμού.

---

¹¹ Buhalis D., Darcy S., Ambrose I. (2012) Best Practice in Accessible Tourism: Inclusion, Disability, Ageing Population and Tourism.

¹² Archer M. S. (1997), Η μορφογέννηση της κοινωνίας. Μια πεαλιστική θεωρία της κοινωνίας, Franco Angeli, Milano.

6 Οι ευρωπαϊκές ορθές πρακτικές στον τομέα του τουρισμού.

Οι συνεισφορές που επιλέχθηκαν από τις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες και πόλεις προσφέρουν μια γενική εικόνα των προκλήσεων από νομική, πολιτική, πολιτισμική και τεχνολογική πλευρά του προσβάσιμου τουρισμού και ενδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο αυτές οι προκλήσεις αντιμετωπίστηκαν από την στρατηγική και πολιτική όψη στην κάθε περιοχή¹³.

Οι ορθές πρακτικές, λίγο ή περισσότερο διαφορετικές μεταξύ τους, αύξησαν την προσβασιμότητα και πρόσφεραν αποκλειστικότερα τουριστικά προϊόντα και υπηρεσίες, εγγυώντας περισσότερα οφέλη σε όλους τους stakeholders.

Όλες οι αναφερόμενες εμπειρίες είχαν κοινούς στόχους:

Οι περιπτώσεις που αναλύθηκαν αφορούν τις εμπειρίες χωρών, μεγάλων πόλεων και περιφερειών, ειδικότερα:

1. Visit England (UK)
2. Arona (Κανάρια)
3. Askersund (Σουηδία)
4. Salisburgo (Αυστρία)

6.1. VisitEngland¹⁴

VisitEngland είναι το δημόσιο γραφείο προώθησης τουρισμού της χώρας που ενεργεί μέσα σε ένα προκαθαρισμένο πλαίσιο από την Κυβέρνηση και ειδικότερα από το Τμήμα Πολιτισμού, Μέσων ενημέρωσης και Αθλητισμού (DCMS). Το γραφείο συνίσταται επίσης από τα τμήματα marketing, στρατηγικής και οργάνωσης γεγονότων. Το γραφείο, που έχει ως σκοπό την αύξηση του τουρισμού καθ'όλο τον χρόνο, συνεργάζεται και με partnership καθώς επίσης και με άλλους εθνικούς οργανισμούς και δημοσιεύει ετησίως τα report των αποτελεσμάτων.

Το site διαθέτει το τμήμα "Access for All", για τουρίστες με αναπηρία που ταξιδεύουν μόνοι τους ή με συνοδία. Μπορούν να κατεβάσουν mini-guides σύμφωνα με τέσσερα διαφορετικά είδη τουριστικών διαδρομών: παράκτιες διαδρομές (Brighton και Margate), εξοχικές διαδρομές στο Peak District και στο Northumberland, στις πόλεις Lincoln, Nottingham και Birmingham και μια ολοκληρωμένη ξενάγηση στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Οι οδηγοί που αφορούν παραθαλάσσιες περιοχές περιέχουν χρήσιμες πληροφορίες για το σχεδιασμό του ταξιδιού και παρέχουν ένα εθνικό σύστημα αναφοράς σύμφωνα με 4 τύπους αναπηρίας, δίνοντας την ευκαιρία σε κάθε χρήστη να ελέγχει και να υπολογίζει τη δική του κατάσταση πριν πραγματοποιήσει την κράτηση για τις διακοπές του. Το κλειδί της προσβασιμότητας, δηλαδή το NAS (National Accessible Scheme), εξηγείται διαμέσου εικόνων που

---

¹³ Buhalis D., Darcy S. (a cura di) (2011), Accessible Tourism: Concepts and Issues, Channel View Publications.

¹⁴ <https://www.visitengland.com/plan-your-visit/access-all>.

δείχνουν τα κριτήρια της δυνατότητας κίνησης – εκτός από τα άτομα με σοβαρούς κινητικούς περιορισμούς, αφορά και τους ηλικιωμένους και τα άτομα με δυνατότητα περιορισμένης κίνησης, τα άτομα που χρησιμοποιούν αναπηρική καρέκλα μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις, τα άτομα με περιορισμένη ακοή και όραση – και είναι χρήσιμο για το χρήστη να προσαρμόσει στο μέγιστο το είδος αναπηρίας του με το είδος διακοπών που επιθυμεί¹⁵.

Οι οδηγοί προσφέρουν σημαντικές πληροφορίες για: χάρτες αφής, ξενοδοχεία και αξιοθέατα (μουσεία, γκαλερί, θέατρα, αίθουσες μουσικής) προσβάσιμα με ειδικό προσωπικό, κρατήσεις για ξεναγήσεις ήχου και αφής, προσβάσιμες παραλίες και πάρκιγκ, ενοικίαση αναπηρικών καρεκλών κοντά στις παραλίες και στα μουσεία. Οι υποδομές και τα σχετικά standard προσβασιμότητας προήλθαν έπειτα από συνεχή συνεργασία μεταξύ των τουριστικών πρακτόρων και της εταιρείας VisitEngland.

Δίνεται το κίνητρο να κατεβάσει κανείς τους δωρεάν mini-guides καθώς και η δυνατότητα να κερδίσει το άτομο με ειδικές ανάγκες και ένας συνοδός του ένα ταξίδι, που περιλαμβάνει τη μεταφορά με τα δημόσια μέσα μεταφοράς και την είσοδο σε μία παράσταση. Επιπλέον, μέσω της εγγραφής στο site VisitEngland αυξάνεται η βάση δεδομένων των χρηστών με αναπηρία και επεξεργάζονται έτσι νέες πληροφορίες για τη βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών και επίσης δίνονται οι κατάλληλες απαντήσεις για να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες όλων.

Το site, σε συνεργασία με τα VisitBritain, VisitLondon, VisitScotland, VisitWales δίνει τη δυνατότητα της δωρεάν πρόσβασης σε όλα τα downloads και τους οδηγούς σε pdf, που είναι διαθέσιμα και σε audio, σε μορφή MP3. Είναι επίσης δυνατό να κατεβάσει κανείς και τα brochure "Easy to Do it", και "One Step Ahead".

Η απόλυτη συνεργασία των διαφόρων υπηρεσιών στοχεύει στην παροχή κινήτρων στον τουρίστα με ειδικές ανάγκες να χρησιμοποιεί τους εθνικούς σιδηρόδρομους, παρέχοντας τη δυνατότητα εκπτώσεων στις τιμές standard για το άτομο που ταξιδεύει και για τον ενήλικα συνοδό του.

Το VisitEngland, σε συνεργασία με άλλους οργανισμούς και με το βρετανικό τμήμα τουρισμού, προσφέρει προσβασιμότητα με τρεις τρόπους:

- αύξηση της παροχής πληροφοριών που αφορούν τον τομέα τουρισμού (καταλύματα, αξιοθέατα και παραστάσεις) που αυξάνουν την data-base της χώρας, μέσω της συνεργασίας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του βρετανικού τομέα τουρισμού. Οι πληροφορίες πάνω στην προσβασιμότητα στον τομέα του τουρισμού κατέχουν ένα σημαντικό ρόλο και για το άτομο με ειδικές ανάγκες κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού και της απόφασης για διακοπές.

---

¹⁵ Το National Accessible Scheme είναι διαθέσιμο στο: https://www.visitengland.com/sites/default/files/visit_england_8pp_final_0.pdf

- αίτηση μιας δήλωσης προσβασιμότητας, δηλαδή μιας ειλικρινούς περιγραφής των υπηρεσιών και των δομών για χρήστες με αναπηρία, σύμφωνα με τα κριτήρια του NAS, που προσφέρεται από όλους τους διαχειριστές των δομών υποδοχής και εστίασης που έχουν ενταχθεί στο VisitEngland;
  - πραγματοποίηση ενός Εθνικού Συστήματος Προσβασιμότητας, που επιτρέπει μια αυτόνομη αξιολόγηση της ποιότητας των υπηρεσιών.
  - προώθηση των τουριστικών γραφείων μέσω ενός ευρύτερου εθνικού και διεθνούς δικτύου επικοινωνίας.
  - αναγνώριση βραβείων υπεροχής στις επιχειρήσεις με επιτυχή αποτελέσματα, με αξιοπιστία και ποιότητα.
- Αυτή η εμπειρία αποδεικνύει ότι, όπου υιοθετείται μια προσέγγιση στην προσβασιμότητα από την πλευρά των επιχειρήσεων, μπορούν να υπάρξουν πλεονεκτήματα τόσο για τους τουρίστες όσο και για τις ίδιες τις επιχειρήσεις, μέσω της εκτέλεσης της ποιότητας των υπηρεσιών και της εμπειρίας των διακοπών. Προσβασιμότητα δεν σημαίνει μόνο εξάλειψη των αρχιτεκτονικών εμποδίων αλλά και μια εύκολη και γρήγορη εύρεση προσεκτικών πληροφοριών, απαραίτητων για τα άτομα με ιδιαίτερες απαιτήσεις και με ειδικές ανάγκες.

6.2 Η περίπτωση της Αρόνα των Κανάριων Νήσων¹⁶

Η Αρόνα είναι μια μικρή πόλη στα νότια της Τενερίφης και είναι ένας από τους προορισμούς που παγκοσμίως συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό τουριστών με κινητικά προβλήματα, οι οποίοι καταφθάνουν στην Αρόνα για τις παραλίες της, που είναι κυρίως γνωστές στους Ισπανούς, Άγγλους, Γερμανούς, Σουηδιούς και Νορβηγούς.

Η Αρόνα εξελίχθηκε σταδιακά σε μια Πόλη χωρίς Εμπόδια και η γύρω περιοχή έγινε προνομίως προορισμός για άτομα με ειδικές ανάγκες. Αυτή η τουριστική περιοχή, ήδη από τη δεκαετία του '60, απασχόλησε αρχικά τις τοπικές αρχές μέσω ενός Σχεδίου Προσβασιμότητας, που ξεκίνησε το 2001, το οποίο συνεχώς ανανεώνεται και πραγματοποιείται, και εμπλέκει τις επιχειρήσεις του τομέα διευκολύνοντας τη συνεργασία των ίδιων των τουριστών. Σήμερα το Σχέδιο της Προσβασιμότητας δεν είναι ένα μεμονωμένο πρόγραμμα αλλά έχει ενσωματωθεί στο πιο ευρύ Στρατηγικό Σχέδιο του Δήμου. Η ακτή Ιδιαίτερι προσβάσιμα ξενοδοχεία, 5 χλμ παραλίας χωρίς αρχιτεκτονικά εμπόδια και προσφέρει τη δυνατότητα στον τουρίστα με αναπηρία να περνάει τον ελεύθερο χρόνο του κάνοντας αθλήματα για ανάπηρους, επισκέπτοντας εμπορικά κέντρα και προσβάσιμα πάρκα.

Μια από τις πιο πολυσύχναστες παραλίες, η Playa de Los Cristianos προσφέρει δύο ζώνες εντελώς προσβάσιμες χάρη στη συνεργασία μεταξύ του Δήμου της Αρόνα και της εταιρείας Sinpromi - Island's

¹⁶

http://www.arona.travel/portal/turismo/ldoc_d11_v6.jsp?codMenu=1280&codMenuPN=1088&language=it

Promotion Society for the Handicapped. Στις παραλίες είναι δυνατή η ενοικίαση καρεκλών Job καθ'όλο το χρόνο, μια ομάδα διάσωσης με μεγάλη εμπειρία στην παροχή πρώτων βοήθειων σε άτομα με περιορισμένη κίνηση και μια συνεχή οργάνωση αθλητικών γεγονότων για πελάτες σε αναπηρική καρέκλα.

Το ολοκληρωμένο σύστημα της προσβασιμότητας ασχολείται και με τις μεταφορές: η δημόσια εταιρεία λεωφορείων διαθέτει περίπου 136 οχήματα με χαμηλές πλατφόρμες, με αποκλειστικούς χώρους για τις αναπηρικές καρέκλες και με ηλεκτρικούς ανελκυστήρες.

Εκτός από τη δυνατότητα ενοικίασης κατάλληλων αυτοκινήτων για αναπηρικά προβλήματα, υπάρχουν προσβάσιμα ταξί που παρέχουν υπηρεσία σε όλο το νησί της Τενερίφης. Είναι οχήματα με μια ράμπα που επιτρέπει την πρόσβαση στο εσωτερικό, επιτρέποντας στον πελάτη να ταξιδέψει πάνω στην αναπηρική του καρέκλα.

Το Σχέδιο Προσβασιμότητας προβλέπει και δραστηριότητες εκπαίδευσης για τη δημιουργία ενός εξειδικευμένου προσωπικού στις διάφορες απαιτήσεις των αναπήρων, μέσω της πραγματοποίησης σεμιναρίων που στοχεύουν στην:

- αύξηση της επίγνωσης της προσβασιμότητας
- εξειδίκευση του εργαζόμενου προσωπικού σε ξενοδοχεία, εστιατόρια, λουτρικές εγκαταστάσεις, καταστήματα, επιχειρήσεις, γραμματείες εξυπηρέτησης πελατών, ακόμη σε τεχνικούς, αρχιτέκτονες και κατασκευαστικές εταιρείες.

Τον οδηγό για τον προσβάσιμο τουρισμό στην Αρόνα, μπορεί κανείς να τον κατεβάσει δωρεάν από το επίσημο site και βασίζεται σε κοινά κριτήρια για τη μέτρηση της προσβασιμότητας σε όλες τις υπηρεσίες και προϊόντα τουρισμού με βάση τρία διαφορετικά χρώματα που δείχνουν το βαθμό προσβασιμότητας: κατάλληλο-προσβάσιμο, εφικτό, μη προσβάσιμο¹⁷. Οι ετικέτες μοιράζονται σε: παραλίες, ξενοδοχεία, εμπορικά κέντρα, μέσα μεταφοράς, θέατρα, μουσεία και ιστορικά κτίρια, πισίνες, καφετέριες, εστιατόρια, κατάλληλα αθλήματα, (εικ.3), νυχτερινά κέντρα διασκέδασης κ.τ.λ.

Οι παράγοντες κλειδί, που έχουν αποκαταστήσει αυτή την εμπειρία άξια να θεωρείται ορθή πρακτική, είναι οι ακόλουθοι:

- Συνεχής ενημέρωση και εκτέλεση του Σχεδίου Προσβασιμότητας.
- Έλεγχος των επιπέδων προσβασιμότητας χάρη στην υποστήριξη ενός εξειδικευμένου τεχνικού προσωπικού.
- Συνεργασία και ευρεία συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία.
- Απασχόληση του τομέα του τουρισμού.
- Benchmarking, δηλαδή η μελέτη άλλων εμπειριών, από τις οποίες μπορεί κανείς να μάθει να αποφεύγει λάθη που έχουν γίνει στο παρελθόν και να αποκτήσει θετικά αποτελέσματα.

---

¹⁷ Arona Barrier-Free Tourism Guidebook in: http://www.arona.travel/portal/RecursosWeb/DOCUMENTOS/1/12_10029_1.pdf.

6.3 Askersund (Σουηδία)

Η πόλη του Askersund βρίσκεται στην Κομητεία του Örebro στην κεντρική Σουηδία με πληθυσμό περίπου 11.152 κατοίκους και ένα ευρύ αρχιπέλαγος που αποτελείται από 250 νησιά διαφόρου μεγέθους. Ο τουρισμός φυσιοκρατικού τύπου προσφέρει εκδρομές σε βάρκες, κανόα, δραστηριότητες όπως το ψάρεμα και ξεναγήσεις στην πόλη. Τα τελευταία χρόνια το Askersund προσαρμοσε την παλιά πόλη στις μοντέρνες προϋποθέσεις, αποκαθιστώντας την άκρως προσβάσιμη σε όλους, συμπεριλαμβανομένων οικογενειών με παιδιά και άτομα με διάφορες αναπηρίες. Η πόλη ασχολείται ακόμη με την επαλήθευση και τον έλεγχο της προσβασιμότητας στα πιο σημαντικά δημόσια κτίρια και στις πιο πολυσύχναστες τουριστικές διαδρομές. Ο έλεγχος για τη διάδοση της προσβασιμότητας έχει ενταχθεί σε ένα Σχέδιο Ενεργειών καθώς κατανεμώθηκαν επίσης σημαντικές οικονομικές πηγές ετησίως¹⁸.

Ως αναγνώριση της σημαντικής δουλειάς που έγινε, το Askersund έλαβε από το Ίδρυμα Design For All Award για επτά συνεχόμενα χρόνια, από το 2008 ως το 2013, τη σημαία των προσβάσιμων πόλεων για όλους¹⁹.

Η ηρεμία της πόλης και οι μικρές αποστάσεις από την πόλη, το μικρό λιμάνι, οι παραλίες, τα υπαίθρια μουσεία και τα δύο φυσικά καταφύγια συνέβαλαν στην άφιξη πολλών τουριστών με αναπηρία. Το Askersund διαθέτει ξενοδοχεία, προσβάσιμα bed and breakfast, διαδρομές στο ιστορικό κέντρο, διαδρομές στη φύση, κρουαζιέρες με βάρκα στο αρχιπέλαγος προσβάσιμες για όλους.

Η πόλη ασχολείται συνεχώς με την προώθηση με πρωτοβουλίες που διαδίδουν τις νέες έρευνες στον τομέα του προσβάσιμου design.

Το ενδιαφέρον για μια βελτιωμένη προσβασιμότητα της περιοχής προωθήθηκε όχι μόνο από το Δήμο, που συνεχώς προσπαθεί να καθιστά την επίσημη ιστοσελίδα πιο προσβάσιμη διαμέσου της διευκόλυνσης της επαφής και μιας υπηρεσίας audio web, αλλά και από ιδιώτες που αντιλήφθηκαν τα θετικά αποτελέσματα στην οικονομία από τον τομέα τουρισμού για άτομα με αναπηρία.

Στο Askersund το σχέδιο δράσης για την προώθηση του προσβάσιμου τουρισμού βοηθήθηκε και από τη χρήση νέων τεχνολογιών στις φιλοπαίγμονες δραστηριότητες του "geocaching" με GPS. Αυτό το sport 2.0, που ξεκίνησε το 2000 από τις Η.Π.Α.²⁰, ορίζεται ως "το high-tech κηνύγι θησαυρού της νέας χιλιετίας" και συνίσταται στην αναζήτηση κιβωτίων (μνήμες cache), που είναι κρυμμένα στην περιοχή από άλλους geocacher, ανακαλύπτοντας έτσι ωραία μέρη της περιοχής και προσφέροντας στους geocachers τη δυνατότητα να επισκεφθούν μέρη που συχνά ξεφεύγουν από τις

---

¹⁸ Δες: <http://www.visitaskersund.se>.

¹⁹ Οι στόχοι, οι δραστηριότητες του Ίδρυματος Design For All και ο ορισμός των σωστών κτιρίων για τις ορθές πρακτικές βρίσκονται στο: <http://designforall.org/objectivescategories.php>.

²⁰ Αυτό το site παρέχει αρκετές πληροφορίες για το geocaching: <https://www.geocaching.com/about/history.aspx>.

συνηθισμένες τουριστικές ξεναγήσεις, αλλά που είναι το ίδιο αξιόλογα²¹. Πριν ξεκινήσει ο τουρίστας geocacher συνήθως προγραμματίζει τη διαδρομή του, συμπληρώνοντας μια λίστα από cache που μπορούν να αναζητηθούν στις γύρω περιοχές του προορισμού του που θα επισκεφτεί μόλις καταφθάσει.

Σε αυτή την περίπτωση, τουρισμός και προχωρημένη τεχνολογία συνυπάρχουν με αρμονία, δημιουργώντας ένα είδος τουρισμού, τον *τουρισμό του geocaching*.

Ένας από τους ιδιώτες επενδυτές που αντιλήφθηκε τα πλεονεκτήματα του προσβάσιμου τουρισμού ήταν ο ιδιοκτήτης του караβιού M/S Wetterwik. Σκοπός του ιδιώτη επενδυτή ήταν να παράσχει ένα караβι που να έχει τη δυνατότητα να υποδεχτεί όλους τους τουρίστες, ανοίγοντας τον ορίζοντα και στους τουρίστες με αναπηρία. Η αρχική επένδυση ήταν ενός ποσού περίπου είκοσι χιλιάδων ευρώ για την αγορά ενός ανελκυστήρα και άλλων κατάλληλων δομών. Τώρα μπορεί να φιλοξενεί μέχρι 30 θέσεις με αναπηρική καρέκλα και διαθέτει προσβάσιμες τουαλέτες και audio-guide. Το караβι είχε θετικά αποτελέσματα και έγινε ένας τουριστικός προορισμός, αυξάνοντας τον προσβάσιμο τουρισμό με τη βαθμιαία βοήθεια και άλλων επιχειρηματιών του τουριστικού τομέα. Η εμπειρία του караβιού Wettervik έφερε θετικά αποτελέσματα και στη γύρω περιοχή όπου έγιναν επενδύσεις για να καθιστούν προσβάσιμα: μεταφορές, καταλύματα, εστιατόρια, καταστήματα και πάρκιγκ.

Διαθέτοντας τα μέσα και τη μεθοδολογία που χαρακτηρίζεται από τη σημαντική συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων και όλης της πόλης, το Askersund καθίσταται ένας προορισμός συνεχώς πιο προσβάσιμος σε όλα τα τμήματα τουρισμού και αποτελεί ένα παράδειγμα για όσους έχουν παρόμοιους στόχους. Αυτή η εμπειρία λοιπόν αποδεικνύει ότι η εργασία με στόχο την καλύτερη προσβασιμότητα, η μεθοδολογία συμμετοχής όλων και η χρήση των high-tech μπορούν να αποτελέσουν μια οικονομική ευκαιρία για όλη την πόλη.

6.4 Σαλτσμπούργκ (Αυστρία)

Η πόλη του Σαλτσμπούργκ, που είναι γνωστή ως η γεννέτρια πόλη του Mozart βρίσκεται από το 1997 στον κατάλογο της παγκόσμιας κληρονομιάς Unesco, και αποτελεί μια ορθή πρακτική προσβάσιμης πόλης. Το 2011 της απονεμήθη από την Ευρωπαϊκή Ένωση το EU Access City Award για το 2012, επειδή έδειξε αξιοσημείωτο ενδιαφέρον για τη βελτίωση και διάδοση της προσβασιμότητας για

---

²¹ Το geocaching διαδόθηκε και στην Ιταλία: Enrico Ferro, Alice Ferretti e Alberta Pierobon, *Allarme bomba, evacuata piazza dei Signori. Ma l'ordigno era un gioco* in *Il Mattino di Padova*, 24 gennaio 2015. Στην Ιταλία παίχτηκαν στο Lungo Po στο Torino, στο Colosseo a Roma, κοντά στη Normale di Pisa, al Castello Sforzesco di Milano καθώς και στην εξοχή του Chianti ή στο νησί του Capri.

άτομα με αναπηρία. Το σύστημα πρόσβασης περιέλαβε στην αστική περιοχή 4 βασικούς τομείς:

- κτίρια και δημόσιους χώρους
- μεταφορές και σχετικές υποδομές
- πληροφορία και επικοινωνία
- δημόσιους οργανισμούς και υπηρεσίες

Χρησιμοποιήθηκαν οι πληροφορίες και οι προχωρημένες τεχνολογίες για την επικοινωνία για την ενδυνάμωση της συμμετοχής όλων, μέσω της μεθόδου της άμεσης συμμετοχής των ατόμων με αναπηρία²².

Υιοθετήθηκε ένα σύστημα τριών ετικετών για επτά διαφορετικές κατηγορίες αναπηρίας τόσο για τις δομές υποδοχής (bed and breakfast, ξενοδοχεία πέντε αστέρων και πιστοποιημένα lodges) όσο και για τις δομές εστίασης και για τις άλλες υπηρεσίες της πόλης.

Στην πόλη και στους δημόσιους χώρους της φτιάχτηκαν πιο χαμηλά πεζοδρόμια και κατηφόρες για άτομα με αναπηρία και γραμμές LOGES. Επιπλέον τοποθετήθηκαν ακουστικά σήματα και καταστάθηκαν προσβάσιμα τα κτίρια ιστορικού ενδιαφέροντος, τα πάρκα και οι δημοτικές τουαλέτες. Για τη διευκόλυνση των ατόμων με προβλήματα όρασης και για τους τυφλούς τοποθετήθηκε ένα σύστημα αφής προσανατολισμού, το λεγόμενο σύστημα TOULS.

Ο τομέας προσβασιμότητας που αφορά τις μεταφορές απέκτησε λεωφορεία και τρένα με χαμηλές προσβάσεις, κατηφόρες για τα καρότσια, αυτόματες μηχανές για την αγορά των ειδικών εισιτηρίων για ανάπηρους, πάρκιγκ για ανάπηρους και ειδικές υπηρεσίες στο αεροδρόμιο του Σαλτσμπούργκ. Το λεωφορείο που κατευθύνεται στο αεροδρόμιο προβλέπει δωράν πρόσβαση για τους ανάπηρους. Ο επιβάτης που σκοπεύει να πάει ή να αναχωρήσει από το αεροδρόμιο έχει τη δυνατότητα να κατεβάσει το χάρτη που δείχνει με λεπτομέρειες τα terminals του αεροδρομίου και τις υπηρεσίες του, λαπνώντας κράτηση για μια δωρεάν υπηρεσία pick-up από τρία προκαθαρισμένα σημεία²³.

Στο σύστημα προσβασιμότητας περιέλαβε και την παραλία του Seeham, που κατέστη προσβάσιμη στους ανάπηρους με κατάλληλα πεζοδρόμια με σύστημα LOGES, ενοικίαση καρεκλών και ηλεκτρικών βαρκών με ράδιο, υπηρεσία ανελκυστήρα καρέκλας για να επιβιβάζονται οι ανάπηροι στα καράβια²⁴.

Η παρέμβαση στον τομέα πληροφορικής και επικοινωνίας πραγματοποιήθηκε χάρη στο site web και στη δυνατότητα να γραφτεί κανείς, για να δέχεται τις ανανεωμένες πληροφορίες καθώς και στη δυνατότητα να κατεβάσει κανείς δωρεάν τον οδηγό "Barrier-free Life Guide" που περιέχει τον digitale χάρτη της πόλης και την

---

²² Η επίσημη ιστοσελίδα προσβασιμότητας στο Σαλτσμπούργκ εμπλέκει και τις γύρω περιοχές: <http://www.salzburgerland.com/en/nohandicap/index.html>.

²³ Δες: <http://www.salzburg-airport.com/en/passengers-visitors/airport-services/barrier-free-travelling/>.

²⁴ Για την προσβασιμότητα της παραλίας του Seeham <http://www.seeham-info.at/index.php/en/wasserparadies/strandbad>, τις δραστηριότητες και τις υπηρεσίες

εφαρμογή για mobile-phone και tablet²⁵. Ο τομέας των δημόσιων ιδρυμάτων και υπηρεσιών προέβλεψε την ίδρυση ενός κεντρικού γραφείου για τους ανάπηρους, ένα κέντρο συμβούλευσης για τα κτίρια χωρίς εμπόδια, συνεχή οργάνωση των workshop μεταξύ των αρχιτεκτόνων και των υπευθύνων των σχεδίων παρέμβασης, μια επιτροπή για τη συμβούλευση όσον αφορά την προσβασιμότητα με σκοπό την καλή διαβίωση των ατόμων με αναπηρία. Η επιτροπή για τη συμβούλευση όσον αφορά την προσβασιμότητα ενεργεί σε στενή συνεργασία με εκπροσώπους των ατόμων με αναπηρία και οργανώνει διάφορα προγράμματα για τη διευκόλυνση κατασκευής μέτρων χωρίς εμπόδια. Προώθησε μελέτες, έρευνες και πραγματοποίησε εκστρατείες ευαισθητοποίησης των πολιτών μέσω φωτογραφιών, poster, κάρτες video, trailer, social media και εκπαιδευτικά προγράμματα όπως το "From a different point of view" (εικ. 5) που έχει σκοπό να αυξήσει την επίγνωση της αναπηρίας και να βοηθήσει τους πολίτες να ξεπεράσουν τις προκαταλήψεις. Η πόλη, σε συνεργασία με την επιτροπή, τους εμπειρογνώμονες του τομέα και τους ανάπηρους, προσφέρει μια υπηρεσία συνεχούς coaching στα σχολεία για τη διάδοση των γνώσεων πάνω στην αναπηρία, παρέχει εκπαίδευση (εικ. 6) στους δασκάλους και στους υπαλλήλους στο τομέα των δημόσιων μέσων μεταφοράς και στο αεροδρόμιο. Το coaching περιλαμβάνει βιωματικά workshop που προσομοιώνουν τις ιδιαίτερες ανάγκες των ατόμων με αναπηρία μέσω της μεθόδου του experiential learning που απαιτεί μια δυνατή συμμετοχή από συναισθηματική και γνωστική άποψη, και προβλέπει ένα χώρο σκέψης, τόσο ατομικό όσο και ομαδικό, πάνω στη βιωμένη εμπειρία.

Η ορθή πρακτική της πόλης του Σαλτσμπουργκ διακρίνεται για:

- τον επί μακρόν στρατηγικό σχεδιασμό των προγραμμάτων και των σχεδίων
- την εκτέλεση των μέτρων για την προσβασιμότητα
- την ενεργή συμμετοχή και στενή συνεργασία μεταξύ των πολιτών, των δημόσιων ιδρυμάτων, του τριτογενή τομέα, των ιδιωτών και των αναπήρων για τη διατύπωση αποφάσεων και προτάσεων
- τον καθορισμό καταστάσεων win-win-win από μέρους όλων των stakeholders, που βλέπουν στο χώρο της προσβασιμότητα μια κοινωνική και οικονομική ευκαιρία
- μια αποτελεσματική επικοινωνία και πληροφόρηση
- μια ποιότητα και βιωσιμότητα των αποτελεσμάτων
- την επίτευξη ενός ανώτατου επιπέδου γνώσης και ενός παραδειγματικού επιπέδου κοινωνικής ένταξης
- την υποστήριξη της ανάπτυξης και τη διάδοση ορθών πρακτικών και πολιτικών
- την εργασία πάνω στον τομέα επίγνωσης των δυνατοτήτων και των ευκαιριών που μπορεί να υπάρχουν στις άλλες Χώρες πάνω στον τομέα της αναπηρίας.

---

²⁵ δες: <http://www.salzburg.info/en/service>.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΤΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ

Μητροπολιτική Πόλη του Μπάρι, Επαρχία του Λέτσε, Περιφέρεια
Δυτικής Ελλάδος

7. Οι διαδρομές που προσδιορίστηκαν από το πρόγραμμα N.O.BARRIER

Η μεθοδολογία και οι ορθές πρακτικές που προσδιορίστηκαν έχουν μοιραστεί με όλους τους εταίρους. Αυτός ο συμμερισμός επέτρεψε να εντοπιστούν στη Μητροπολιτική Πόλη του Μπάρι, στην Επαρχία του Λέτσε και στη Δυτική Περιφέρεια της Ελλάδος ορισμένες προσβάσιμες διαδρομές για τους τουρίστες με αναπηρία.

Χώρα/Ιταλία > Περιοχή/Μητροπολιτική περιοχή του Μπάρι > Διαδρομή/1.1 Πόλη του Μπάρι

1 > ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΜΠΑΡΙ *Η πόλη του Αγίου Νικολάου*

Προτεινόμενες τοποθεσίες > 1.1 Πόλη του Μπάρι

Προτεινόμενες δραστηριότητες > πολιτισμός / πάρκα / παραλίες / αθλητισμός / αγορές

Που να μείνετε > ξενοδοχεία / αγροτουρισμός / b&b / χωριά / κάμπινγκ

Παροχές > φαγητό / μεταφορές / ATM / τουριστικές πληροφορίες / τουαλέτες / χώροι στάθμευσης

Υπηρεσίες υγείας > ιατρικός τουρισμός / ιατρικές υπηρεσίες / νοσοκομεία / επείγοντα / κέντρα αιμοκάθαρσης / κέντρα θαλασσαιμίας / κέντρα αιμορροφιλίας / φαρμακεία / καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.1 ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΜΠΑΡΙ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > *Η πόλη του Μπάρι είναι γνωστή ως η πόλη που βρίσκονται τα λείψανα του Αγίου Νικολάου. Ένα τέτοιο προνόμιο έκανε το Μπάρι και τη Βασιλική του ένα από τα πιο αγαπημένα κέντρα της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη Δυτική Ευρώπη. Το ιστορικό κέντρο της πόλης που είναι γνωστό ως "Bari vecchia" (παλιό Μπάρι), είναι εμποτισμένο με ιστορία χιλίων ετών και έρχεται σε αντίθεση με την περιοχή Murat του 19^{ου} αιώνα, που χαρακτηρίζεται από μια ρυμοτομία «κανονικού» πλέγματος, που αντιπροσωπεύει με τον καλύτερο τρόπο την εμπορική παράδοση της πόλης. Το μοντέρνο κομμάτι της πόλης, αντίθετα, που αναπτύχθηκε πέρα από την περιοχή Murat, είναι λιγότερο «κανονικό» στη ρυμοτομία του, εξαιτίας της ραγδαίας αστικής εξάπλωσης της δεύτερης*

μεταπολεμικής περιόδου. Το Μπάρι έχει πολύ καλές συγκοινωνίες: τον αυτοκινητόδρομο A4, τις σιδηροδρομικές συνδέσεις της *Ferrovie dello Stato* από Ρώμη, Μιλάνο, Μπολόνια και τη σιδηροδρομική γραμμή της Αδριατικής (ο σιδηροδρομικός σταθμός είναι προσβάσιμος σε ΑμεΑ), ένα αεροδρόμιο (*Karol Wojtyła*) και ένα λιμάνι το οποίο, εκτός από το ότι συνδέει το Μπάρι με την Ελλάδα, την Αλβανία και το Μαυροβούνιο, είναι σημείο αφετηρίας για πολλές κρουαζιέρες. Συγκεκριμένα, αξίζει να αναφέρουμε την παρουσία ενός πολύ καλού συστήματος σύνδεσης της πόλης με το αεροδρόμιο και τον σιδηροδρομικό σταθμό (μέσω τρένου, υπό τη διαχείριση της *Ferrovie Bari Nord*, που έχει ένα διαθέσιμο σταθμό και μοντέρνα και προσβάσιμα τρένα και με λεωφορείο το οποίο δεν είναι προσβάσιμο). Είναι σημαντικό να σημειώσουμε την παρουσία ενός ανάγλυφου πλακόστρωτου μήκους 2,5 km για τυφλούς και άτομα με προβλήματα όρασης: ξεκινάει από τον κεντρικό σταθμό και διακλαδώνεται σε ένα κλειστό κύκλωμα που περιλαμβάνει τους κύριους δρόμους του κέντρου της πόλης: τις *via Crispi*, *via De Rossi*, *Corso Vittorio Emanuele*, *via Argiro*, *via Prospero Petroni*. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχουν συσκευές ηχητικών σημάτων προειδοποίησης στα φανάρια, οπότε σε αρκετά σημεία η διάβαση των πεζών είναι αρκετά δύσκολη. Επιπλέον, το μονοπάτι, πέρα από τα υπόλοιπα αποτελεί σημαντική βοήθεια για τα τυφλά άτομα χωρίς συνοδό, των οποίων η παρουσία δεν πρέπει να αγνοηθεί. Τελικά, αξίζει να σημειωθεί η ύπαρξη θέσεων στάθμευσης ειδικά για άτομα με αναπηρία σε όλους τους χώρους στάθμευσης του κέντρου της πόλης.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός > 1. Κεντρικός Σταθμός / 2. *Via Sparano* / 3. Παλάτι *Mincuzzi* / 4. Θέατρο *Piccinni* / 5. Παλάτι *Fizzarotti* / 6. Πλατεία *Ferrarese* / 7. Πλατεία *Mercantile* / 8. Εκκλησία του Ιησού / 9. Βασιλική του Αγίου Νικολάου / 10. Καθεδρικός του *San Sabino* / 11. Εκκλησία της *Santa Scolastica* / 12. Σουηβικό Κάστρο / 13. Θέατρο *Margherita* / 14. Θέατρο *Petruzzelli* / 15. Επαρχιακή Πινακοθήκη **πάρκα >** 1. Πλατεία *2 Giugno* / 2. Πευκόδασος του *San Francesco* / 3. Πάρκο *Perotti*

παραλίες > 1. Παραλία *San Francesco* / 2. Παραλία *Il Trampolino* / 3. Παραλία *Pane e Pomodoro* / 4. Παραλία *Torre Quetta* / 5. Παραλία *Il Trullo* / 6. Παραλία *Baia San Giorgio*

αθλητισμός > 1. Κολύμβηση, στο Δημοτικό Κολυμβητήριο

αγορές > 1. *Prada* / 2. Αρώματα *Douglas* / 3. *Hermes Boutique* / 4. *Michael Kors* / 5. *Sephora* / 6. *Gucci* / 7. *Trussardi* / 8. *Luis Vitton* / 9. *Emporio Armani* / 10. *Hogan* / 11. Βιβλιοπωλείο *Feltrinelli* / 12. Βιβλιοπωλείο *Laterza name* / 2.name / 3.name / 4.name

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. *Grande Albergo delle Nazioni****** / 2. *Hotel Sheraton Nicolaus Bari***** / 3. *Hotel Palace***** / 4. *Hotel Villa*

Romanazzi**** / 5. Hotel Boston*** / 6. Hotel Hilton Garden Inn**** / 7. Hotel Majestic Bari**** / 8. Hotel Parco dei Principi**** / 9. Hotel Excelsior**** / 10. Hotel Leon D'Oro**** / 11. Hotel Rondò*** / 12. Hotel Terranobile Metaresort****

αγροτουρισμός > 1. I tre Camini nome agriturismo / 2. nome agriturismo / ...

b&b > 1. Bari Murat / 2. Borgo San Nicola / 3. Dolci Notti / 4. Le tre Sorelle / 5. Interno 3 / 6. Mari di Puglia / 7. Simpson 1. nome b&b / 2. nob&b / ...

χωριά > 1. Baia San Giorgio****

κάμπινγκ > 1. Baia San Giorgio

Παροχές >

φαγητό > 1. McDonald's / 2. Ai 2 ghiottoni / 3. Osteria delle Travi / 4. La Cecchina / 5. Biancofiore / 6. La Pignata / 7. Terranima / 8. Da Paolo / 9. Taverna Verde / 10. Bella Bari / 11. Tabit

μεταφορές > 1. σιδηροδρομικός σταθμός / 2. σταθμός λεωφορείων / 3. σταθμός ταξί / 4. ενοικίαση αυτοκινήτου / 5. αεροδρόμιο / 6. λιμάνι

ATM > 1. στην Corso Vittorio Emanuele / 2. στον Καθεδρικό του San Sabino / 3. στη Via Putignani

τουριστικές πληροφορίες > 1. γραφείο τουριστικών πληροφοριών στην Πλατεία Aldo Moro / 2. Touring Club Italiano στη Via Melo

τουαλέτες > 1. στα McDonald's / 2. στο Πανεπιστήμιο του Μπάρι / 3. στο βιβλιοπωλείο Feltrinelli / 4. στη Βασιλική του Αγίου Νικολάου

χώροι στάθμευσης > 1. Χώρος στάθμευσης Pane e Pomodoro / 2. Χώρος στάθμευσης Corso Vittorio Veneto / 3. Χώρος στάθμευσης Largo 2 Giugno

1. at...

Υπηρεσίες υγείας >

ιατρικός τουρισμός > 1. στο Λιμάνι του Μπάρι

(από 15.6.2014 έως 15.9.2014)

ιατρικές υπηρεσίες > 1. Bari-S. Spirito / 2. Bari-San Paolo / 3. Bari-Triggiano / 4. Bari-S. Spirito / 5. Bari / 6. Bari / 7. Bari / 8. Bari-Torre a Mare

νοσοκομεία > 1. Bari-Policlinico / 2. Bari-Di Venere / 3. Bari-San Paolo / 4. Triggiano Bari - F. Fallacara

επείγοντα > 1. Bari-Carbonara / 2. Bari-S. Paolo / 3. Bari-Triggiano / 4. Policlinico Bari

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Bari-Di Venere / 2. Triggiano Bari - F. Fallacara

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Bari-Policlinico / 2. Bari-Policlinico / 3. Bari-Policlinico **κέντρα αιμοροφιλίας** > 1. Bari-Policlinico

φαρμακεία > 1. Antuofermo / 2. Balenzano / 3. Bellisario / 4. Brescia / 5. Caivano / 6. Calabrese / 7. Calò / 8. Cavallo / 9. D'Ambrosio / 10. Della Posta / 11. Fabbri / 12. Einaudi / 13. Fantozzi / 14. Favia / 15. Fullone / 16. Lozupone Vincenzo /

17.Lozupone Vittorio / 18.Macario / 19.Morea / 20.Ragone / 21.Rubino / 22.San Girolamo / 23.San Pasquale
καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων > 1.Pellicani / 2.Schirone / 3.Forastiere / 4.L'Elisir / 5.Genchi Farma / 6.Coop Salute Japigia / 7.Coop Salute Santa Caterina / 8.Chiriaco / 9.Albica / 10.Herba Salus / 11.Manfredi / 12.Naturpharm / 13.Alchimie / 14.D&D Pharma / 15.Della Torre / 16.DG / 17.Fizzarotti / 18.Stacca / 19.Tavano / 20.Mariani / 21.Verde / 22.Galros / 23.Neofarma / 24.Violante / 25.Ipercoop Mongolfiera Pasteur / 26.Pharmabeauty / 27.Smeriglia / 28.Rangone

Οδηγίες διαδρομής/ Πόλη του Μπάρι >

- Ξεκινήστε από τον **Κεντρικό Σιδηροδρομικό Σταθμό**, καθώς μπορεί εύκολα να προσεγγιστεί από το **αεροδρόμιο Karol Wojtyla**, με λεωφορείο ή τρένο.
- Στα δεξιά του σταθμού υπάρχει το **σημείο τουριστικών πληροφοριών**.
- Συνεχίζοντας στα δεξιά, μπορείτε να προσέξετε μια πύλη που οδηγεί στο **Touring Club Italiano**, όπου μπορείτε να ζητήσετε τουριστικές πληροφορίες, οδηγούς και άρθρα για την Πούλια. Προσοχή: προσεγγίζεται με αμαξιδίο μόνο αν στρίψετε στο πρώτο τετράγωνο στα δεξιά.
- Αν συνεχίσετε ευθεία, αφήνοντας το Σταθμό πίσω σας, θα φτάσετε στη **Via Sparano**, που είναι πεζόδρομος για ψώνια, μαζί με τη **Via Argiro**, την οποία θα φτάσετε στρίβοντας δεξιά και περπατώντας μόνο για ένα τετράγωνο.
- Θα πρέπει να αναφερθεί η παρουσία ενός **προσβάσιμου φαρμακείου**, στη Via Melo στη γωνία της Via Davanzati.
- Συνεχίζοντας στη Via Sparano, στα αριστερά, στη γωνία της Via Putignano, θα βρείτε το **Παλάτι Mincuzzi**, ένα επιβλητικό παλάτι με πρόσοψη σε στυλ liberty που σχεδιάστηκε από τον Aldo Forcignano και χρησιμοποιείται σήμερα ως κατάστημα. Ανάμεσα στα καταστήματα του κέντρου της πόλης, το **Mincuzzi Palace** αποδείχτηκε το πιο προσβάσιμο. Αξίζει να αναφερθεί, πέρα από τη φιλικότητα των εργαζομένων του καταστήματος, ότι δεν υπάρχουν σημαντικά εμπόδια για τα άτομα με αμαξιδίο. Υπάρχει επίσης μια τουαλέτα για άτομα με αναπηρία και ένα ασανσέρ παλαιού τύπου που τηρεί τους κανόνες ασφαλείας, για να πάτε στους πάνω ορόφους.
- Στο τέλος της Via Sparano, υπάρχει μια μεγάλη λεωφόρος που λέγεται **Corso Vittorio Emanuele II**. Είναι πολύ πλατιά και μπορείτε να κάνετε άνετα βόλτα και στις δύο πλευρές. Αν διασχίσετε το δρόμο, θα βρείτε στα αριστερά ένα προσβάσιμο ATM.
- Στα δεξιά της Corso Vittorio Emanuele II, θα δείτε το **Θέατρο Margherita**, το οποίο προσεγγίζεται σε δέκα λεπτά. Το θέατρο, του οποίου την πρόσοψη αξίζει να θαυμάσετε, σχεδιάστηκε σε στυλ liberty από τον Francesco De Giglio. Άνοιξε ξανά τις πύλες του για το κοινό το 2009 μετά από μια

μακρά περίοδο ανακαίνισης. Σήμερα φιλοξενεί παραστάσεις και εγκαίνια εκθέσεων.

- Εάν, στην Corso Vittorio Emanuele II, στρίψετε αριστερά (προς την Πλατεία Garibaldi), θα θαυμάσετε, στην **Πλατεία della Libertà**, δύο εξαιρετικά παλάτια που βρίσκονται το ένα απέναντι από το άλλο: το **Παλάτι του Δήμου του Μπάρι** με το προσαρτημένο **Θέατρο Piccinni** (το οποίο αυτή τη στιγμή ανακαινίζεται) και το **Παλάτι της Κυβέρνησης της Πόλης, της Περιφέρειας του Μπάρι**.
- Συνεχίζοντας στην ίδια κατεύθυνση, θα θαυμάσετε το **Παλάτι Fizzarotti**, που χτίστηκε σε δύο περιόδους, σε Ενετικό ρυθμό, ξεκινώντας από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα. Ένα από τα πιο όμορφα και χαρακτηριστικά παλάτια της πόλης, το Παλάτι Fizzarotti σήμερα φιλοξενεί επιδείξεις μόδας, εκθέσεις και εκδηλώσεις μεγάλης σημασίας για την πόλη.
- Επιστρέφοντας στο σημείο αφητηρίας (στη Via Sparano στη γωνία με την Corso Vittorio Emanuele), μπορείτε να περάσετε το δρόμο και να φτάσετε στην **Πλατεία Chiurlia**: μια από τις μικρές χαρακτηριστικές πλατείες στο κέντρο της αρχαίας πόλης.
- Εάν επιστρέψετε στην Corso Vittorio Emanuele II, μπορείτε να κατευθυνθείτε προς τα νότια (στα αριστερά σας, αφήνοντας την Πλατεία Chiurlia πίσω). Στο τέλος της λεωφόρου, μπορείτε εύκολα να έχετε πρόσβαση στο **αρχαίο τμήμα της πόλης του Μπάρι**, αλλά προσοχή: αν και τα οχήματα δεν επιτρέπονται εδώ, οι μόνιμοι κάτοικοι έχουν το δικαίωμα να κυκλοφορούν με τα οχήματά τους, οπότε μπορεί να συναντήσετε κάποιο όχημα. Σας προτείνουμε να δείξετε ιδιαίτερη προσοχή.
- Τώρα μπορείτε ή να κατευθυνθείτε προς τη θάλασσα, **διαδρομή 1.A**, ή προς την παλιά πόλη, **διαδρομή 1.B**. Οι διαδρομές έχουν μεγάλο μήκος, προτείνουμε να τις κάνετε και τις δύο, αλλά σε διαφορετικές στιγμές.

Διαδρομή 1.A

- Αν συνεχίσετε προς τη θάλασσα, θα δείτε αμέσως το **Θέατρο Margherita**, που χτίστηκε μεταξύ 1912 και 1914 στη δεξιά πλευρά του παλιού λιμανιού πάνω σε στύλους που βρέθηκαν στη θάλασσα. Σήμερα φιλοξενεί παραστάσεις και πολιτιστικά δρώμενα.
- Σύντομα μετά το θέατρο Margherita, θα δείτε την μαρίνα των ψαράδων, με το γνωστό **"N-dèrre la lanze"** (η έκφραση "a terra la lanzia" στην τοπική διάλεκτο). Αυτό το σημείο, το οποίο κυριολεκτικά σημαίνει "η βάρκα στο έδαφος" είναι ο διάδρομος προς την προβλήτα του Αγίου Νικολάου (το παλιό λιμάνι του Μπάρι, περικλείεται από την προβλήτα του Αγίου Αντωνίου και την προβλήτα του Αγίου Νικολάου). Η μαρίνα λειτουργεί ως ψαραγορά για δεκαετίες. Εδώ κάθε πρωί οι

τοπικοί ψαράδες πουλάνε ψάρια και θαλασσινά από τις πρώτες πρωινές ώρες.

- Συνεχίζοντας στα αριστερά, προς το θαλάσσιο μέτωπο, μετά από ένα μακρύ μονοπάτι (περίπου 3,0 km) θα φτάσετε στη **δημόσια παραλία Pane e Pomodoro**.
- Συνεχίζοντας, χάρη στο πρόγραμμα No Barrier, αυτή η παραλία **έχει εφοδιαστεί με υποδομές και βοήθειες** αναγκαίες για να βελτιωθεί η χρήση της από όλους. Η πρόσβαση στην ακτογραμμή, από άτομα με αναπηρία αλλά επίσης και από ηλικιωμένους με μειωμένη κινητικότητα, παρέχεται από ένα διάδρομο κατασκευασμένο από διάδρομο ενισχυμένου σκυροδέματος, με ειδικό κιγκλίδωμα στα πλαϊνά του διαδρόμου, και από συγκεκριμένα, χρήσιμα αμαξίδια (Jobs) για μεταφορά στο νερό και σε επιφάνειες με άμμο. Επιπλέον, ένα μονοπάτι που καθορίζεται από κίτρινες σημαδούρες οριοθετεί μια συγκεκριμένη περιοχή ως συνέχεια του διαδρόμου. Κοντά στην ακτογραμμή, ένας ειδικός χώρος έκτασης 20 sqm, κατασκευασμένος από οπλισμένο σκυρόδεμα, έχει κατασκευαστεί και έχει εφοδιαστεί με παγκάκια, στα οποία μπορείτε να καθίσετε και να χαλαρώσετε. Υπάρχουν αποδυτήρια με διαστάσεις κατάλληλες και για τους δύο, δηλαδή το άτομο με κινητική αναπηρία και τον συνοδό του.
- Κατά μήκος αυτού του μονοπατιού, μπορείτε να θαυμάσετε διάφορα **μεγαλοπρεπή παλάτια** που υπάρχουν: το Επαρχιακό Παλάτι, την Προεδρεία του Τοπικού Συμβουλίου, το Comando III Regione Aerea, το Comando Regione Carabinieri.
- Σας προτείνουμε να κάνετε μια μικρή παράκαμψη προκειμένου να επισκεφτείτε το **Επαρχιακό Παλάτι** και την **Επαρχιακή Πινακοθήκη**, που βρίσκεται στον τέταρτο όροφο του ίδιου παλατιού. Το παλάτι έχει ένα προσβάσιμο ασανσέρ. Η Πινακοθήκη έχει μια εκπαιδευτική υπηρεσία που παρέχει θεματικές πληροφορίες και διαδρομές στην καλλιτεχνική κληρονομιά του Μουσείου και στην ιστορία της τέχνης και της αρχιτεκτονικής του ιστορικού κέντρου του Μπάρι. Η Υπηρεσία επίσης συνεργάζεται με δασκάλους προκειμένου να σχεδιάσουν άλλες θεματικές διαδρομές, με σκοπό να τις προσθέσουν στο εκπαιδευτικό βιογραφικό των σχολείων όλων των τύπων και όλων των βαθμίδων. Ξεναγήσεις με ραντεβού οργανώνονται εντός και εκτός της Πινακοθήκης για ομάδες και ενώσεις παιδιών σχολικής βαθμίδας. Αν επιθυμείτε να κλείσετε μια ξενάγηση, καλέστε τον αριθμό της εκπαιδευτικής υπηρεσίας στο +39 080 5412 422 / 423.

Διαδρομή 1.B

- Στο τέλος της Corso Vittorio Emanuele II, συνεχίζοντας στα αριστερά, θα φτάσετε στην **Πλατεία Ferrarese**, όπου

μπορείτε να δείτε τη χαρακτηριστική αγορά ψαριών, φρούτων και λαχανικών. Η Πλατεία Ferrarese είναι σημαντική διότι, εδώ, ένα τμήμα της **αρχαίας οδού Via Appia-Traiana**, που κατασκευάστηκε από τους Ρωμαίους κατά τη διάρκεια των πρώτων ετών του 2^{ου} αιώνα μ.Χ., ήρθε ξανά στην επιφάνεια.

- Συνεχίζοντας ευθεία, θα συναντήσετε μια δεύτερη πλατεία που ονομάζεται **Πλατεία Mercantile**. Στα δεξιά σας θα προσέξετε αμέσως το **Παλάτι Sedile** καθώς και πολλά καταστήματα (εστιατόρια, bar, καταστήματα αναμνηστικών δώρων και καταστήματα ρούχων, που δεν είναι όλα προσβάσιμα).
- Αμέσως μετά, στα δεξιά σας, θα προσέξετε μια στήλη που ονομάζεται **στήλη της δικαιοσύνης** (επίσης ονομάζεται και στήλη της ατιμίας). Οφείλει το όνομά της στο γεγονός ότι στο παρελθόν παράνομοι οφειλότες αλυσοδένονταν πάνω σε αυτή και διαπομπεύονταν.
- Συνεχίζοντας ευθεία, θα συναντήσετε στα αριστερά σας το **Strada palazzo di città**.
- Μετά από λίγα μέτρα, στα αριστερά, θα δείτε την **Εκκλησία της Αγίας Άνας**, που είναι προσβάσιμη. Στη συνέχεια, θα βρείτε την **Εκκλησία του Ιησού**, που δεν είναι προσβάσιμη αλλά είναι πολύ όμορφη.
- Πηγαίνοντας κατά μήκος της Strada Palazzo di Città, θα φτάσετε στη **Βασιλική του Αγίου Νικολάου** που χτίστηκε μεταξύ 1087 και 1097. Η Βασιλική είναι προσβάσιμη μέσω της πλευρικής εισόδου που βρίσκεται στο μοναστήρι, μέσω μιας ράμπας για αμαξίδια. Στο τέλος του μοναστηριού υπάρχει προσβάσιμη τουαλέτα. Η Βασιλική είναι ένα από τα πιο εντυπωσιακή παραδείγματα Ρομανικής - Απουλιανής αρχιτεκτονικής. Το κτίριο της Βασιλικής συνδέεται με τα λείψανα του Αγίου Νικολάου γιατί λέγεται ότι μεταφέρθηκαν εδώ από 62 ναυτικούς με καταγωγή από το Μπάρι, από της πόλη Μύρα της Λυκίας στις 9 Μαΐου 1087.
- Πηγαίνοντας πίσω στην κύρια είσοδο της Βασιλικής, θα προσέξετε μια αψίδα μέσω της οποίας υπάρχει πρόσβαση στο αρχαίο κομμάτι της πόλης. Εάν την περάσετε, θα βρεθείτε στην **Πλατεία Marinai**. Εάν συνεχίσετε, μπορείτε να στρίψετε αριστερά (πρώτος δρόμος) στη **Via delle Crociate**. Σε αυτή τη διαδρομή μπορείτε να βρείτε αρκετά καταστήματα αναμνηστικών ειδών (δεν είναι προσβάσιμα όλα από αυτά). Πηγαίνοντας κατά μήκος της Via delle Crociate, θα φτάσετε στον **Καθεδρικό του Μπάρι** (μη προσβάσιμος). Πίσω από τον Καθεδρικό, υπάρχει ένα προσβάσιμο ταχυδρομείο με ένα **προσβάσιμο ATM**.
- Από τον Καθεδρικό θα φτάσετε στο **Νορμανδικό-Σουηβικό Κάστρο του Μπάρι** (γνωστό ως "u Castidde", στη διάλεκτο του Μπάρι), το οποίο είναι προσβάσιμο, και αποτελεί το κτίριο-σύμβολο της πόλης του Μπάρι. Χτισμένο περίπου το

1331, είναι ένα μεγαλοπρεπές κάστρο που βρίσκεται στα περιθώρια της παλιάς πόλης. Το κάστρο περιβάλλεται από την αρχαία τάφρο που εκτείνεται σε τρεις πλευρές, εκτός από το βόρειο κομμάτι που κάποτε καταστράφηκε από τη θάλασσα. Εκτός από την τάφρο, υπάρχει και αμυντικό τείχος, της Αραγονικής περιόδου με γωνιακούς πύργους σε σχήμα ξίφους.

- Πίσω από το Κάστρο, μην χάσετε την **Εκκλησία της Santa Scolastica**, ανάμεσα στις πιο αρχαίες εκκλησίες της πόλης. Χτίστηκε ανάμεσα στους αιώνες VIII και XI και επίσης περιλαμβάνει και ένα πρώην μοναστήρι το οποίο, στις εποχές της Ισαβέλας της Αραγωνίας, τον XVII αιώνα, ήταν ενσωματωμένο στα τείχη της πόλης.
- Μόλις μερικά βήματα μακριά, μπορείτε να περπατήσετε κατά μήκος μιας από τις πιο χαρακτηριστικές περιοχές της πόλης του Μπάρι όπου μπορείτε να θαυμάσετε τη θέα της **παρλιακής ζώνης Imperatore Augusto** και της πόλης από τα νότια.
- Συνεχίζοντας αυτό το δρόμο, θα βρείτε το Φρούριο **Sant'Antonio Abate** επίσης γνωστό ως "Il Fortino" (στα Ιταλικά "μικρό φρούριο"), που δεν είναι προσβάσιμο. Σήμερα φιλοξενεί πολιτιστικές εκδηλώσεις.
- Τώρα είστε στην **Πλατεία Ferrarese**: εάν συνεχίσετε, θα μπειτε στην Corso Canour, που είναι ένας άλλος δρόμος για ψώνια. Εδώ θα βρείτε ένα ακόμη προσβάσιμο φαρμακείο. Περπατώντας κατά μήκος της Corso Canour, στα αριστερά σας θα δείτε κάποια επιβλητικά παλάτια (την Τράπεζα της Ιταλίας και το Εμπορικό Επιμελητήριο).
- Περπατώντας κατά μήκος της Corso Canour θα συναντήσετε το **Θέατρο Petruzzelli**, το οποίο είναι προσβάσιμο. Χτισμένο μεταξύ 1898 και 1903, αρχικά προοριζόταν μόνο για θεατρικές παραγωγές, ωστόσο οι χρήσεις του επεκτάθηκαν και σήμερα το θέατρο είναι ένα "Πολυλειτουργικό πολιτιστικό κέντρο".

Χώρα/Ιταλία > Περιοχή/Επαρχία του Μπάρι > Διαδρομή/Διαδρομή Αραγονίας

1 > ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΑΡΑΓΟΝΙΑΣ

Τζιοβινάτσο, Μπιτόντο, Μολφέτα

Προτεινόμενες τοποθεσίες > 1.1 Τζιοβινάτσο > 1.2 Μπιτόντο > 1.3 Μολφέτα

Προτεινόμενες δραστηριότητες > πολιτισμός / πάρκα / παραλίες / αθλητισμός / αγορές

Που να μείνετε > ξενοδοχεία / αγροτουρισμός/ B&B / χωριά / κάμπινγκ

Πρόσθετες υπηρεσίες > φαγητό / μεταφορές / ATM / πληροφορίες / τουαλέτα / χώροι στάθμευσης

Υπηρεσίες υγείας > ιατρική υποστήριξη επισκεπτών / εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες / νοσοκομεία / επείγοντα / κέντρα αιμοκάθαρσης / κέντρα θαλασσαιμίας / κέντρα αιμορροφιλίας / φαρμακεία / καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων

Σημείωση Ο όρος "προσβασιμότητα" θα χρησιμοποιείται στο κείμενο αναφερόμενος στους χρήστες αμαξιδίων. Κάθε βοήθεια που απευθύνεται σε άτομα με προβλήματα όρασης, τυφλούς, κωφάλαλους ή σε άτομα με ψυχικές νόσους θα σημειώνεται μέσα στις διαδρομές, και, όταν είναι διαθέσιμη, θα υποδεικνύεται μια υπηρεσία καλωσορίσματος και υποστήριξης από κατάλληλο προσωπικό. Γίνεται σαφές ότι στην περίπτωση που δεν υποδεικνύεται η παρουσία προσωπικού μέσα στις διαδρομές που περιγράφονται, προτείνεται η επικοινωνία με την εγκατάσταση: στις πιο πολλές περιπτώσεις, και εφόσον έχει ζητηθεί εκ των προτέρων,

ο χρήστης θα λάβει την υπηρεσία υποστήριξης που χρειάζεται. Όσο αφορά στα φαρμακεία, εάν στην περιγραφή μιας διαδρομής δεν γίνεται αναφορά σε προσβασιμότητα, ο χρήστης μπορεί να ειδοποιήσει άμεσα το φαρμακείο και το προσωπικό θα είναι διαθέσιμο να ανταποκριθεί σε αυτόν και τις απαιτήσεις του. Η υπηρεσία ATM δεν είναι πάντα διαθέσιμη στο εξωτερικό της τράπεζας αλλά είναι εγγυημένη στο εσωτερικό της (επικοινωνήστε με το προσωπικό).

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.1 ΤΖΙΟΒΙΝΑΤΣΟ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Λίγα χιλιόμετρα από το Μπάρι, βρίσκεται το Τζιοβινάτσο το οποίο βρίσκεται στις ακτές της Αδριατικής Θάλασσας και έχει μια σημαντική μαρίνα για ψαρόβαρκες, ενώ σε αυτό βρίσκεται και ο αμυντικός πύργος της Αραγονίας. Στο κέντρο της πόλης βρίσκεται η Πλατεία Vittorio Emanuele II τραπεζοειδούς σχήματος στο κέντρο της οποίας βρίσκεται το Σιντριβάνι των Τριτόνων.

Στο Τζιοβινάτσο θα εντυπωσιαστείτε από του παλιούς και τους νέους παράλιους δρόμους και από το ιστορικό κέντρο. Ο Καθεδρικός, οι Αουλές, τα Δρομάκια και οι Πλατείες θα σας μεταφέρουν στη χιλιετή ιστορία αυτής της πόλης.

Για πέντε διαδοχικά χρόνια (2003-2007), η Guida Blu (Μπλε οδηγός), που συντάχθηκε από το Touring Club και το Legambiente, απένειμε στην πόλη του Τζιοβινάτσο πέντε στα πέντε "ηνανί" στην ειδική ταξινόμηση ιταλικών παραθαλάσσιων θερέτρων που ξεχωρίζουν για την όμορφη θάλασσα και τις καθαρές ακτές. Σημειώνουμε την παρουσία προσβάσιμων παραλιών.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >
πολιτισμός > 1 Πλατεία Vittorio Emanuele / 2 Εκκλησία San Domenico / 3 Σιντριβάνι των Τριτόνων / 4 Εκκλησία Santa Maria di Costantinopoli / 5 Εκκλησία Santa Maria degli Angeli / 6 Καθεδρικός Santa Maria Assunta
αγορές > 1 στο ιστορικό κέντρο

Που να μείνετε >
Ξενοδοχεία > 1. Dimora Torredomini / 2. La Fayette Hotel / 3. President Hotel
κάμπινγκ > 1. Camping La Baia / 2. Campo Freddo

Πρόσθετες υπηρεσίες >
φαγητό > 1. Εστιατόριο Medi (προσβάσιμο με ασανσέρ) / 2. Εστιατόριο Al Porticciolo
μεταφορές > 1. Σιδηροδρομικός σταθμός / 2. Σταθμός Λεωφορείων
ATM > 1. Στην Πλατεία Aldo / 2. Στην Πλατεία Vittorio Emanuele

τουριστικές πληροφορίες > 1. **Proloco** (στην Πλατεία Umberto I)

τουαλέτες > 1. **κοντά στη μαρίνα**

χώροι στάθμευσης > 1. **στην Πλατεία Vittorio Emanuele**

Υπηρεσίες υγείας >

εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. στη Cittadella della Salute (Via Papa Giovanni XXIII)

νοσοκομεία > 1. Bari-San Paolo / 2. Bari-Policlinico

επείγοντα > 1. Επείγοντα στο Νοσοκομείο Bari-San Paolo

κέντρα αιμοκάθαρσης > Νοσοκομείο Bari-Di Venere

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Bari-Policlinico

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Bari-Policlinico

φαρμακεία > 1. Φαρμακείο στην Πλατεία Vittorio Emanuele

Οδηγίες / Τζιοβινάτσο >

Πώς να φτάσετε στο Τζιοβινάτσο από το Μπάρι με αυτοκίνητο ή λεωφορείο: Μπορείτε να φτάσετε στο Τζιοβινάτσο είτε από τον αυτοκινητόδρομο A14 σε περίπου 29 λεπτά ή μέσω των SP54 και SS16. Υπάρχει προσβάσιμη σιδηροδρομική σύνδεση.

- **Η Πλατεία Vittorio Emanuele**, με το τραπεζοειδές σχήμα, είναι εξοπλισμένη με **θέσεις στάθμευσης για άτομα με αναπηρία**. Διαθέσιμο **προσβάσιμο φαρμακείο**.
- Στην Πλατεία θα βρείτε την **Εκκλησία San Domenico** (μη προσβάσιμη). Το μνημειώδες **Σιντριβάνι των Τριτόνων**, στη μέση της Πλατείας, που κατασκευάστηκε από τον Tommaso Piscitelli το 1933, είναι κάτι που δεν πρέπει να χάσετε.
- Απέναντι από την Εκκλησία, αν πάρετε το δρόμο δίπλα στο δημαρχιακό μέγαρο, θα φτάσετε στη **μικρή μαρίνα των ψαράδων** με τον **αμυντικό πύργο της Αραγονίας**, που ονομάζεται στην τοπική διάλεκτο "u tammurre" (το τύμπανο) εξαιτίας του κυκλικού σχήματός του που θυμίζει τύμπανο. Δίπλα στη μαρίνα υπάρχει **προσβάσιμη τουαλέτα**.
- Παίρνοντας ένα δρομάκι από τη μαρίνα θα φτάσετε στην **Εκκλησία Santa Maria di Costantinopoli** (μη προσβάσιμη). Δεν πρέπει να χάσετε την ομορφιά και τη γοητεία που αποπνέουν τα σοκάκια.
- Στα αριστερά σας θα βρείτε την προσβάσιμη **Εκκλησία Santa Maria degli Angeli**.
- Συνεχίζοντας θα φτάσετε στον **Καθεδρικό Santa Maria Assunta**, προσβάσιμος από την παλαινή είσοδο (Επισκοπικό Παλάτι), που είναι εφοδιασμένη με ράμπα.
- Συνεχίζοντας θα φτάσετε σε ένα σημείο με θέα που σου κόβει την ανάσα (προσβάσιμο), πάνω από τη μαρίνα.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.2 ΜΠΙΤΟΝΤΟ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Το **Μπιτόντο**, "**Vetònde**" στην τοπική διάλεκτο, είναι γνωστό ως "**η πόλη των ελαιόδεντρων**" εξαιτίας των μεγάλων

ελαιώνων που το περικυκλώνουν και εξαιτίας της παραγωγής σε λάδι με τεχνικές ήδη γνωστές στον XIII αιώνα που βελτιώθηκαν στον XX αιώνα. Ακόμα και σήμερα η παραγωγή λαδιού είναι η πιο σημαντική πηγή εσόδων της πόλης. Το Μπιτόντο έχει δώσει το όνομά του στην τοπική ποικιλία ελιάς "cima di Bitonto".

Προτεινόμενες δραστηριότητες >
πολιτισμός > 1. ο αμυντικός πύργος Angevin / 2. η πύλη Porta Baresana / 3. η πύλη Porta Maya / 4. η Εκκλησία San Gaetano / 5. το Παλάτι Sylos Calò / 6. ο Καθεδρικός του San Valentino
αγορές > 1. στην Via Repubblica Italiana

Που να μείνετε >
Ξενοδοχεία > 1. Masseria San Marco / 2. Elizabeth Park Hotel

Πρόσθετες υπηρεσίες >
φαγητό > 1. Εστιατόριο Tenuta dei Ruggiero / 2. La Dolce Vita

μεταφορές > 1. Σιδηροδρομικός σταθμός / 2. Σταθμός Λεωφορείων

ATM > 1. στην Corso Vittorio Emanuele

τουριστικές πληροφορίες > 1. Σημείο παροχής πληροφοριών
στη Δημόσια Βιβλιοθήκη

τουαλέτες > 1. στην Εθνική Πινακοθήκη

Υπηρεσίες Υγείας >
εφημερεύουσες Ιατρικές υπηρεσίες > 1. στο πρώην νοσοκομείο του Μπιτόντο

νοσοκομεία > 1. πρώην νοσοκομείο του Μπιτόντο / 2. Νοσοκομείο Bari-San Paolo

επείγοντα > 1. επείγοντα στο πρώην νοσοκομείο του Μπιτόντο
κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Κέντρο αιμοκάθαρσης του Μπιτόντο

(Via G. Gomes, 31) / 2. Bari- **Νοσοκομείο Di Venere**

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Bari-Policlinico

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Bari-Policlinico

φαρμακεία > 1. Φαρμακείο στην Πλατεία Cavour (προσβάσιμο)

Οδηγίες / Μπιτόντο >

Πώς να φτάσετε στο Μπιτόντο από το Μπάρι, με λεωφορείο ή αυτοκίνητο: με κατεύθυνση τα νότια μπορείτε να πάρετε τον αυτοκινητόδρομο A14, να πάρετε την έξοδο Bitonto/Palese και να στρίψετε στον SP88, και να πάρετε τον SP231 (περίπου 30 λεπτά). Διαθέσιμη προσβάσιμη σιδηροδρομική σύνδεση της FAL.

- Από την Πλατεία Μόρο θα βρείτε στα αριστερά σας τον αμυντικό πύργο με μια τάφρο (προσβάσιμος). Απέναντι από τον πύργο μπορείτε να περάσετε από την πύλη **Porta Baresana**. Το φαρμακείο στην Πλατεία Cavour είναι προσβάσιμο. Οι πύλες **Porta Baresana**, **Porta Maya**, **Porta**

Pendile, Porta Robustina και η πρώην **Porta Nuova** αποτελούσαν το σύστημα πρόσβασης στην πόλη.

- Ο αμυντικός πύργος που επίσης ονομάζεται "**Maschio Angioino**" επιβιώνει μέχρι σήμερα και είναι απόδειξη του αμυντικού συστήματος της πόλης, κομμάτι ενός φρουρίου αποτελούμενο από 28 πύργους και 5 πύλες-εισόδους της πόλης. Η κατασκευή του έγινε από τους Ανγκεβίνους με σκοπό να υπερασπιστούν την Porta Baresana και χρονολογείται στα τέλη του XIV αιώνα. Ο πύργος της Porta Baresana, που επίσης υπήρξε έδρα των Κασπιλιανών και παραστρατιωτικών ομάδων και επίσης είχε χρησιμοποιηθεί και ως φυλακή, μέσα στους αιώνες έχει αποτελέσει το πιο σημαντικό οχυρό για την άμυνα της πόλης. Σήμερα ο αμυντικός πύργος φιλοξενεί την **Δημοτική Γκαλερί Σύγχρονης Τέχνης**.
- Στα αριστερά μπορείτε να θαυμάσετε την **Εκκλησία του San Gaetano**, με μια μνημειώδη πρόσοψη ρωμανικού ρυθμού (μη προσβάσιμη).
- Δίπλα στην Εκκλησία, υπάρχει το υπέροχο **Παλάτι Sylos Calò** του XV αιώνα, κομψό Αναγεννησιακό κτίριο, έδρα της πρώτης εθνικής πινακοθήκης της Πούλια και του μεγαλύτερου διοικητικού μουσείου της νότιας Ιταλίας, το οποίο το 2004 αναγνωρίστηκε ως πόλη της τέχνης (προσβάσιμο).
- Προχωρώντας κατά μήκος της Πλατείας, θα βρείτε στα δεξιά σας την προσβάσιμη **Εθνική Πινακοθήκη**, εξοπλισμένη με προσβάσιμες τουαλέτες.
- Δεν πρέπει να χάσετε τα σοκάκια του ιστορικού κέντρου, που έχουν διατηρήσει αναλλοίωτη τη γοητεία του παρελθόντος. Στρίβοντας δεξιά, θα φτάσετε στην **Επισκοπική αυλή** με τον **Καθεδρικό του XII αιώνα**, που είναι προσβάσιμος από την πίσω πλευρά.
- Ανέναντι από την Porta Baresana, στην Πλατεία Μόρο, υπάρχει ένα διαθέσιμο ATM.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.3 ΜΟΛΦΕΤΑ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ> Η Μολφέτα "Melfette" στην τοπική διάλεκτο, έχει ανάμεσα στα αξιοθέατά της το Παλιό Duomo, το ιστορικό κέντρο, τον Καθεδρικό, την Βασιλική Madonna dei Martiri και τις Εκκλησίες San Pietro, Purgatorio και Santo Stefano. Μπορείτε να κάνετε χαλαρωτικές και αναζωογονητικές βόλτες στο ιστορικό λιμάνι και στο Pulo di Molfetta, μια καταβόθρα κοντά και στο εσωτερικό της οποίας βρέθηκαν αρχαιολογικά ευρήματα από τις πρώτες ανασκαφές του 1900 και οι οποίες μαρτυρούν την ύπαρξη ανθρώπινης ζωής από τη Νεολιθική Εποχή. Τα ευρήματα στεγάζονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Pulo το οποίο είναι σε διαδικασίες να μετατραπεί σε δημόσιο στη νέα έδρα του πρώην λαζαρέτου.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >
πολιτισμός > 1. Διοκεσιανό Επισκοπικό Σεμινάριο / 2. Καθεδρικός dell'Assunta / 3. Παλάτι Giovene / 4. Καθεδρικός San Corrado / 5. Εκκλησία della Morte
αγορές > 1. στην Corso Margherita di Savoia
Που να μείνετε >
Ξενοδοχεία > (Μπιτόντο – περίπου 20 km) 1. Masseria San Marco / 2. Elizabeth Park Hotel

Πρόσθετες υπηρεσίες >
φαγητό > 1. Bufi (Υπάρχει δύσκολη πρόσβαση εξαιτίας σταθμευμένων αυτοκινήτων που εμποδίζουν την πρόσβαση, όμως, μπορείτε να επιλύσετε το πρόβλημα επικοινωνώντας με τον ιδιοκτήτη).
μεταφορές > 1. Σιδηροδρομικός σταθμός / 2. Σταθμός Λεωφορείων
ATM > 1. Πλατεία Vittorio Emanuele (προσβάσιμη από άτομα με προβλήματα όρασης)
τουριστικές πληροφορίες > 1. Iat Pugliapromozione (Μπιτόντο)
τουαλέτες > 1. στο Διοκεσιανό Επισκοπικό Μουσείο

Υπηρεσίες υγείας >
εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. στο Νοσοκομείο "Don Tonino Bello" (Prov.le Molfetta-Terlizzi)
νοσοκομεία > 1. Νοσοκομείο "Don Tonino Bello" (Prov.le Molfetta-Terlizzi)
επείγοντα > 1.Επείγοντα στο Νοσοκομείο "Don Tonino Bello" (Prov.le Molfetta-Terlizzi)
κέντρα αιμοκάθαρσης > 1.Κέντρο αιμοκάθαρσης στο Νοσοκομείο "Don Tonino Bello" (Prov.le Molfetta-Terlizzi) / **2.Νοσοκομείο Bari- Di Venere**
κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Bari-Policlinico
κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Bari-Policlinico
φαρμακεία > 1.Φαρμακείο στη Via Sant'Angelo

Οδηγίες / Μολφέτα >

Πώς να φτάσετε στη Μολφέτα από το Μπάρι με τρένο ή λεωφορείο: με κατεύθυνση προς τα νότια μπορείτε είτε να πάρετε τον A14, την έξοδο στη Μολφέτα και να στρίψετε στον SP112 ή να πάρετε τον SS16 (περίπου 40 λεπτά). Υπάρχει διαθέσιμη προσβάσιμη σιδηροδρομική σύνδεση.

Πώς να φτάσετε στη Μολφέτα από το Μπιτόντο με λεωφορείο ή αυτοκίνητο: ο χρόνος ταξιδιού είναι περίπου 30 λεπτά είτε παίρνοντας τον SP88 και τον SS16 είτε παίρνοντας τον A14. Προσβάσιμη σιδηροδρομική σύνδεση και σύνδεση με λεωφορείο.

- Ανέναντι από τον προσβάσιμο δημοτικό κήπο, μπορείτε να θαυμάσετε το **Διοκεσιανό Επισκοπικό Σεμινάριο** και το

εσωτερικό του μοναστήρι, που είναι επίσης προσβάσιμο. Στο εσωτερικό του μπορείτε να επισκεφτείτε το **Μουσείο** (προσβάσιμο από την Corso Dante Alighieri).

- Στα δεξιά σας θα βρείτε την **Εκκλησία del Purgatorio** και στα αριστερά σας, στη via Dante, τον **Καθεδρικό dell'Assunta** (προσβάσιμος). Προσέξτε την παρουσία ενός χαμηλού σκαλοπατιού.
- Πριν τον Καθεδρικό, διασχίζοντας την Πλατεία Municipio, θα βρείτε μια μικρή γραφική Πλατεία, που κυριαρχείται από το **Παλάτι Giovene** του δεκάτου έκτου αιώνα, έδρα της τοπικής αυτοδιοίκησης. Το κτίριο φιλοξενεί, στο υπόγειό του, μια σημαντική συλλογή σύγχρονης τέχνης και την **δημοτική συλλογή δειγμάτων ξύλου**. Στην ίδια Πλατεία μπορείτε να επισκεφτείτε το Templars Hall.
- Συνεχίζοντας στα αριστερά θα φτάσετε στο **San Corrado Duomo** (προσβάσιμος), που χτίστηκε ανάμεσα στους αιώνες XII και XIII σε Απουλιανό Ρωμανικό στυλ με βυζαντινές επιρροές.
- Πηγαίνοντας πίσω προς την Πλατεία Municipio και μένοντας στα δεξιά θα βρείτε την **Εκκλησία della Morte** που δεν είναι προσβάσιμη. Ωστόσο μπορείτε να θαυμάσετε κάποιους από τους πίνακες από το εξωτερικό της.
- Συνεχίζοντας στη via Morte, θα συνεχίσετε στο **approdo di Sant'Andrea (σημείο άφιξης του Αγίου Ανδρέα)**, ακριβώς πίσω από το Duomo. Μένοντας στα δεξιά, μπορείτε να φτάσετε στο Duomo (προσβάσιμο).
- Συνεχίζοντας στα δεξιά, θα βρείτε την προσβάσιμη **ψαραγορά, κάποια αρχαιολογικά ευρήματα και υπόγειους τάφους**.
- Συνεχίζοντας στα αριστερά, θα βρείτε μια **προσβάσιμη παραλιακή διαδρομή**. Ο περίπατος θα είναι ευχάριστος μέχρι τη νέα ψαραγορά. Πηγαίνοντας πίσω στη Via Dante, θα δείτε την πύλη της πόλης στα αριστερά, δίπλα στην Πλατεία Mazzini.
- Συνεχίζοντας στα δεξιά, θα βρείτε τον **Καθεδρικό** και το προσβάσιμο **Διοκεσιανό Μουσείο**.

ΜΙΑ ΠΑΡΑΚΑΜΨΗ > 1.4 ΚΑΣΤΕΛ ΝΤΕΛ ΜΟΝΤΕ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ> Χτισμένο μεταξύ 1229 και 1249 ως καταφύγιο κυνηγών ή σύμφωνα με κάποιους μελετητές ως στρατιωτικό κτίριο, το Καστέλ ντελ Μόντε είναι το πιο διάσημο μνημείο αστικής Σουηβικής αρχιτεκτονικής στην Ιταλία. Ο Φρειδερίκος ο 2^{ος} που ανέθεσε την κατασκευή του σε ένα τοπικό χτίστη που παραμένει άγνωστος, συνήθιζε να μένει εκεί για μικρές περιόδους και οργάνωσε εκεί το γαμήλιο πάρτι της βιολογικής του κόρης Βιολάντα. Αριστούργημα της Σουηβικής αρχιτεκτονικής, το Καστέλ ντελ Μόντε είναι ένα από τα πιο τελειοποιημένα και χαρακτηριστικά αστικά κτίρια του Μεσαίωνα. Βρίσκεται απομονωμένο κυριαρχώντας στις περιοχές της Πούλια και της Βασιλικάτα στην κορυφή ενός από τα

μεγαλύτερα υψίπεδα της Μούρτζια, πάνω στο οποίο η θερμή κίτρινη τακτική μάζα του φαίνεται τοποθετημένη σαν αυτοκρατορικό στέμμα.

Το Καστέλ ντελ Μόντε είναι ένα αριστούργημα ενός άγνωστου αρχιτέκτονα. Σύμφωνα με μια παράδοση όμως μπορεί να έχει συλληφθεί και να έχει σχεδιαστεί από τον ίδιο το Φρειδερίκο το 2^ο. Εξαιτίας των πιο σημαντικών τμημάτων και της δομής του, κατατάσσεται να ανήκει στις απαρχές της γοθτικής αρχιτεκτονικής της νότιας Ιταλίας, αν και παρέμεινε συνδεδεμένο με την δυναμική Ρωμανική παράδοση της περιοχής. Αν και στερείται ολόκληρης της εσωτερικής μαρμάρινης διακόσμησης και των γλυπτών και με την εξωτερική επένδυση κατεστραμμένη από τη διάβρωση, το Καστέλ ντελ Μόντε διατηρεί ακέραιη την κρυσταλλική δομή του, η οποία είναι εκπληκτική για την ομοιομορφία της και την αρμονία της σε σχήματα και διαστάσεις και για τη δεξιοτεχνία με την οποία εκτελέστηκε. Το Καστέλ ντελ Μόντε είναι ένα κτίριο του XIII αιώνα το οποίο ο αυτοκράτορας Φρειδερίκος ο 2^{ος} είχε χτίσει στην Πούλια, κοντά στην Santa Maria del Monte, στην κορυφή ενός λόφου της δυτικής Μούρτζια, 540 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας.

Το 1996 συμπεριλήφθηκε στη λίστα των μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO.

Το κάστρο δεν είναι προσβάσιμο

Χώρα/Ιταλία > Περιοχή/Μητροπολιτική περιοχή του Μπάρι > Διαδρομή/Αδριατικές ακτές και περίχωρα

1 > ΔΙΑΔΡΟΜΗ "ΑΔΡΙΑΤΙΚΕΣ ΑΚΤΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΑ"

Μόλα του Μπάρι, Ρουτιλιάνο, Κονβερσάνο, Πολινιάνο α Μάρε, Μονόπολη

Προτεινόμενες τοποθεσίες > 1.1 Μόλα του Μπάρι > 1.2 Ρουτιλιάνο > 1.3 Κονβερσάνο > 1.4 Πολινιάνο α Μάρε > 1.5 Μονόπολη

Προτεινόμενες δραστηριότητες > πολιτισμός / πάρκα / παραλίες / αθλητισμός / αγορές

Που να μείνετε > ξενοδοχεία / αγροτουρισμός / B&B / χωριά / κάμπινγκ

Πρόσθετες υπηρεσίες > φαγητό / μεταφορές / ATM / πληροφορίες / τουαλέτα / χώροι στάθμευσης

Υπηρεσίες υγείας > ιατρική υποστήριξη επισκεπτών / εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες / νοσοκομεία / επείγοντα / κέντρα αιμοκάθαρσης / κέντρα θαλασσαιμίας / κέντρα αιμορροφιλίας / φαρμακεία / καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων

Σημείωση Ο όρος "προσβασιμότητα" θα χρησιμοποιείται στο κείμενο αναφερόμενος στους χρήστες αμαξιδίων. Κάθε βοήθεια που απευθύνεται σε άτομα με προβλήματα όρασης, τυφλούς, κωφάλαλους ή σε άτομα με ψυχικές νόσους θα σημειώνεται μέσα στις διαδρομές, και, όταν είναι διαθέσιμη, θα υποδεικνύεται μια υπηρεσία καλωσορίσματος και υποστήριξης από κατάλληλο προσωπικό. Γίνεται σαφές ότι στην περίπτωση που δεν υποδεικνύεται η παρουσία προσωπικού μέσα στις διαδρομές που περιγράφονται, προτείνεται η επικοινωνία με την εγκατάσταση: στις πιο πολλές περιπτώσεις, και εφόσον έχει ζητηθεί εκ των προτέρων,

ο χρήστης θα λάβει την υπηρεσία υποστήριξης που χρειάζεται. Όσο αφορά στα φαρμακεία, εάν στην περιγραφή μιας διαδρομής δεν γίνεται αναφορά σε προσβασιμότητα, ο χρήστης μπορεί να ειδοποιήσει άμεσα το φαρμακείο και το προσωπικό θα είναι διαθέσιμο να ανταποκριθεί σε αυτόν και τις απαιτήσεις του. Η υπηρεσία ATM δεν είναι πάντα διαθέσιμη στο εξωτερικό της τράπεζας αλλά είναι εγγυημένη στο εσωτερικό της (επικοινωνήστε με το προσωπικό).

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.1 ΜΟΛΑ ΤΟΥ ΜΠΑΡΙ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Η Μόλα του Μπάρι (συνήθως αναφέρεται ως *Mola*, "Maule" στην τοπική διάλεκτο), επανιδρύθηκε από τον Κάρολο τον 1^ο της Νάπολη το 1277 βασισμένη σε ένα παλαιότερο οικισμό και είναι τοποθετημένη στις ακτές της Αδριατικής θάλασσας, 20km νοτιο-ανατολικά από την κύρια πόλη. Το λιμάνι της, γεμάτο με ψαράδες, είναι από τα πιο σημαντικά στην Πούλια. Την πιο ωραία θέα στην πόλη μπορεί να την απολαύσει κάποιος από το *San Materno*, που είναι εύφορος λόφος 5 km μακριά από τη Μόλα, πάνω στον επαρχιακό δρόμο για Ρουτιλιάνο.

Η πόλη μπορεί να χωριστεί σε αρκετές ιστορικές περιοχές. Στα βόρεια υπάρχει το μεσαιωνικό κομμάτι, με ένα λαβύρινθο από δρομάκια, όπου βρίσκεται και η μεγαλόπρεπη Κύρια Εκκλησία καθώς και το Κάστρο *Angevin* προς τη θάλασσα. Στην απέναντι πλευρά βρίσκεται η νέα οικιστική περιοχή της εποχής των Μουράτ, η οποία, καθώς εκτείνεται σε κάθε κατεύθυνση, δίνει στην πόλη την εμφάνιση μοντέρνας πόλης. Υπάρχει μεγάλος αριθμός πολυτελών παλατιών, δέντροφυτεμένων δρόμων και πλατειών.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός > 1 Κάστρο Angevin / 2 Θέατρο Van Westerhout / 3 Εκκλησία San Nicola / 4 Πλατεία XX Settembre / 5 Παλάτι Roberti / 6 Εκκλησία Maddalena
αγορές > 1 στην παλιά πόλη

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. D'Aragona Hotel / 2. Borgo Egnazia Hotel / 3. Covo Dei Saraceni Hotel / 4. Palazzo Indelli Hotel / 5. Vecchio Mulino Hotel / 6. Palazzo Bregante Hotel
κάμπινγκ > 1. περιοχή "Pinocchio"

Πρόσθετες υπηρεσίες >

φαγητό > 1. Εστιατόριο Al Bel Paese
μεταφορές > 1. Σιδηροδρομικός σταθμός / 2. Σταθμός Λεωφορείων

ATM > 1. Στην Πλατεία XX Settembre (το εξωτερικό ATM δεν είναι προσβάσιμο, μπορείτε να βγάλετε χρήματα στο εσωτερικό)

τουριστικές πληροφορίες > 1. Iat Pugliapromozione (στην Πλατεία XX Settembre)

χώροι στάθμευσης > 1. κοντά στο Κάστρο Angevin / 2. στην Πλατεία XX Settembre

Υπηρεσίες υγείας >

εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. ASL Mola di Bari (Via Don Russolino)

νοσοκομεία > 1. Bari-Policlinico

επείγοντα > 1. Επείγοντα στο ASL Mola di Bari (Via Don Russolino)

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Νοσοκομείο Bari-Di Venere

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Bari-Policlinico

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Bari-Policlinico

φαρμακεία > 1. Φαρμακείο στη Via De Nicola

Οδηγίες/ Σπηλιές Grotte di Castellana >

Πώς να φτάσετε από το Μπάρι, με αυτοκίνητο ή λεωφορείο: από το Μπάρι κατευθυνθείτε νότια και πάρτε τον SS16 και μετά από περίπου 20 km πάρτε την έξοδο Mola di Bari nord. Με τρένο: Η Μόλα εξυπηρετείται από την Ferrovie dello Stato. Επομένως, μπορείτε να πάρετε ένα τρένο της Ferrovie dello Stato στο Μπάρι και να φτάσετε στη Μόλα του Μπάρι. Τα τρένα είναι προσβάσιμα (περίπου 20 λεπτά). Για πληροφορίες και δρομολόγια www.trenitalia.it.

Με λεωφορείο: υπάρχουν λεωφορεία της Ferrovie Sud Est που φεύγουν από το Μπάρι (Largo Ciaia) και που φτάνουν στο κέντρο της Μόλα του Μπάρι (περίπου 30 λεπτά). Για πληροφορίες και δρομολόγια www.fseonline.it.

- Μόλις φτάσετε στη Μόλα του Μπάρι, κατευθυνθείτε προς το κέντρο της πόλης κατά μήκος του παραλιακού δρόμου (η περιοχή έχει επίσης χώρο στάθμευσης με θέσεις στάθμευσης για άτομα με αναπηρία). Απέναντι από το **Κάστρο Angevin** μπορείτε να στρίψετε στα προσβάσιμα τείχη, ενώ μέσα στο κάστρο υπάρχουν εμπόδια που εμποδίζουν την πρόσβαση. Υπάρχουν θέσεις στάθμευσης για άτομα με αναπηρία.
- Μετά από 100 μέτρα θα φτάσετε στο **Θέατρο Van Westerhout** (μη προσβάσιμο).
- Εάν, από τη Via Castello, στρίψετε αριστερά, θα βρείτε την **Κύρια Εκκλησία του Αγίου Νικολάου** που είναι προσβάσιμη από το πλάι. Η κρύπτη μέσα στην Εκκλησία δεν είναι προσβάσιμη.
- Βγαίνοντας έξω από τη Via Castello και ηγαίνοντας δεξιά στη Via Veneto, θα φτάσετε στην Πλατεία XX Settembre, όπου θα έχετε την ευκαιρία να θαυμάσετε την μεγαλειώδη πρόσοψη του **Roberti Palace Alberto Tanzi** (παλιό αριστοκρατικό παλάτι του XIII αιώνα), όπου συντηρούνται τοιχογραφίες με τέμπερα του Aniello D'Arminio. Υπάρχει διαθέσιμος χώρος στάθμευσης για άτομα με αναπηρία.
- Σε αυτό το σημείο, μπορείτε να κάνετε έναν υπέροχο περίπατο στα δρομάκια της παλιάς πόλης. Μη χάσετε αυτά τα

όμορφα δρομάκια με τα καταστήματα χειροποίητης τέχνης και αναμνηστικών ειδών.

- Βγαίνοντας από τη Via Vittorio Veneto, στα αριστερά θα δείτε τη μαρίνα των ψαράδων, όπου, στο πρωί, μπορείτε να ζήσετε την εμπειρία της ψαραγοράς.
- Προειδοποίηση: από το λιμάνι στο Κάστρο ο παραλιακός δρόμος δεν είναι προσβάσιμος. Προσβάσιμα πεζοδρόμια υπάρχουν με αφετηρία το Κάστρο.
- Μη χάσετε τη **γιορτή της Madonna d'Oltremare**, την πρώτη βδομάδα του Ιουλίου.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.2 ΡΟΥΤΙΛΙΑΝΟ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Το **Ρουτιλιάνο** ("Retegghiéne" στην τοπική διάλεκτο), μαζί με άλλες έξι περιφέρειες της Πούλια, κέρδισε το 2010 τον τίτλο της "Πόλης της Τέχνης" εξαιτίας της ανεκτίμητης ιστορικής, καλλιτεχνικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Το κέντρο του Ρουτιλιάνο είναι γνωστό ως "Η Πόλη του Σταφυλιού" εξαιτίας της παραγωγής μεγάλης κλίμακας της πόλης σε επιτραπέζιες ποικιλίες σταφυλιού (Italia, Vittoria και Red Globe). Στα νότια της Ιταλίας, το Ρουτιλιάνο είναι επίσης γνωστό ως η πρωτεύουσα των "Πήλινων Σφυριχτρών". Η πόλη, στην πραγματικότητα, είναι διάσημη για την παραδοσιακή διαμόρφωση πηλού, που γίνεται στην περιοχή από τη Νεολιθική Εποχή. Σήμερα η παραγωγή κυρίως αφορά είδη κεραμικής που χρησιμοποιούνται ως μαγειρικά σκεύη και στην παραγωγή των χαρακτηριστικών "σφυριχτρών" από πηλό (εκλεπτυσμένα χειροποίητα έργα τέχνης). Γι'αυτό και κάθε χρόνο στις 17 Ιανουαρίου η πόλη οργανώνει την παραδοσιακή γιορτή "Fiera del Fischietto in terracotta Città di Rutigliano" (Γιορτή της πήλινης σφυρίχτρας της πόλης του Ρουτιλιάνο) στη γιορτή του Sant'Antonio Abate.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

**πολιτισμός > 1. Παλάτι του San Domenico / 2. Sant'Apollinare
αγορές > 1. στη Via Borsellino / 2. στη Via Noicattaro**

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > (Κονβερασάνο - περίπου 10 km) 1. **"Antica Masseria" Hotel relais** / 2. **Masseria Gravelle** / 3. **Palazzo D'Erchia**
(Μόλα του Μπάρι - περίπου 20km) 1. **D'Aragona Hotel** / 2. **Borgo Egnazia Hotel** / 3. **Covo Dei Saraceni Hotel** / 4. **Palazzo Indelli Hotel** / 5. **Vecchio Mulino Hotel** / 6. **Palazzo Bregante Hotel**

Πρόσθετες υπηρεσίες >

φαγητό > 1. Εστιατόριο La Locanda
μεταφορές > 1. Σιδηροδρομικός Σταθμός / 2. Σταθμός Λεωφορείων

ATM > 1. Στην Πλατεία XX Settembre (το εσωτερικό κομμάτι είναι προσβάσιμο)

τουριστικές πληροφορίες > 1. **Iat** στη Via Leopoldo Tarantino

Υπηρεσίες υγείας >

εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. Asl Rutigliano (στη Via S. Francesco 94)

νοσοκομεία > 1. Νοσοκομείο Rutigliano πρώην Monte dei Poveri (Viale Bari)

επείγοντα > 1. Alberobello πρώην P.O. (Viale Bari)

κέντρα αιμοκάθαρσης > 3. Bari-Νοσοκομείο NoDi Venere

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Bari-Policlinico

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Bari-Policlinico

φαρμακεία > 1. Φαρμακείο στην Corso Giuseppe Mazzini

Οδηγίες / Ρουτιλιάνο >

Πώς να φτάσετε στο Ρουτιλιάνο από το Μπάρι, με αυτοκίνητο ή λεωφορείο: από το παραλιακό μέτωπο κατευθυνθείτε νότια και μόλις περάσετε το κάστρο, πάρτε τη μεγάλη στροφή που οδηγεί στην παραγορά, και μετά στον κυκλικό κόμβο. Στον κυκλικό κόμβο θα βρείτε πινακίδες κυκλοφορίας για το Ρουτιλιάνο (πάρτε την Corso Umberto I). Πάρτε τον SP111 (περίπου 10 km).

- Ξεκινώντας από το **Παλάτι του San Domenico** (μη προσβάσιμο), όπου βρίσκεται το Μουσείο **Σφουριχτρών** και συνεχίζοντας κατά μήκος του δρόμου θα βρείτε το δρόμο που οδηγεί στο **Μουσείο Τεχνών** (προσβάσιμο).
- Σας προτείνουμε να επισκεφτείτε τις εκκλησίες **Santa Maria di Palazzo** (προσβάσιμη) και **Sant'Apollinare**.
- Συνεχίζοντας ευθεία, θα βρείτε τις εκκλησίες **San Lorenzo** και **Santa Lucia** πριν φτάσετε στο Κονβεράνο.
- Όταν βγείτε για ψώνια, μην ξεχάσετε τις χαρακτηριστικές σφουριχτρες του Ρουτιλιάνο. Είναι πηλινες χειροτεχνίες ζωγραφισμένες στο χέρι με ζωηρά χρώματα.
- Οι σφουριχτρες συνήθως αναπαριστούν καρικατούρες διάσημων ανθρώπων ή αστείες καταστάσεις της καθημερινής ζωής, με σκοπό να δώσουν χαρά σε αυτούς που τις κοιτούν ή τις χρησιμοποιούν.
- Η Γιορτή Σφουριχτρας, στη γιορτή του Sant'Antonio Abate στις 17 Ιανουαρίου, αναδεικνύει τα εργαστήρια σφουριχτρας και την ικανότητα των παραγωγών σφουριχτρας.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.3 ΚΟΝΒΕΡΣΑΝΟ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > *Το Κονβεράνο βρίσκεται περίπου 30 km μακριά από το Μπάρι και είναι τοποθετημένο στη Μούρτζια, σε υψόμετρο 219 m πάνω από τη στάθμη της θάλασσας. Έχει προ-ρωμαϊκή προέλευση και τον XI αιώνα έγινε έδρα μιας πολιτείας που κάλυπτε ένα σημαντικό τμήμα της νοτιοανατολικής Πούλια, της οποίας η σημαντικότητα παρήκμασε μαζί με την πτώση του φεουδαρχικού συστήματος. Σημαντικό επισκοπικό και θρησκευτικό κέντρο από το Μεσαίωνα, το Ρουτιλιάνο είναι σήμερα έδρα της επισκοπής του Κονβεράνο-Μονόπολη.*

Δεν πρέπει να χάσετε τα έργα του Paolo Finoglio στην αυλή του Giangirolamo II d'Acquanova (που επίσης ονομάζεται "ο αλλήθωρος της Πούλια"): τον διάσημο κύκλο των σκηνών που απεικονίζουν την Ιερουσαλήμ δημιουργήματα του Torquato Tasso. Είναι ο πιο σημαντικός ιταλικός κύκλος του 17^{ου} αιώνα, αφιερωμένος στον διάσημο ποιητή από τον Tasso, στον οποίο οι πρωταγωνιστές της Ιερουσαλήμ έχουν τις μονομαχίες και τους έρωτές τους στο προσκήνιο.

Στο Κονβερσάνο, στην Εκκλησία Santi Medici Cosma e Damiano, στους πέντε από τους έξι βωμούς που εμπλουτίζουν το κεντρικό κλίτος υπάρχουν έργα του Paolo Finoglio.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

**πολιτισμός > 1 Oasi Santa Maria dell'Isola / 2 Πλατεία Moro / 3 Εκκλησία Santa Maria del Carmine / 5 Πύλη del Carmine / 6 Πλατεία XX Settembre / 7 Βασιλική του San Benedetto
αγορές > 1. στην Πλατεία Moro / 2. στην Corso Umberto I / 3. στη Via Roma**

Που να μείνετε >

ξενοδοχεία > 1. "Antica Masseria" Hotel (αλυσίδα) / 2. Masseria Gravelle / 3. Palazzo D'Erchia

Πρόσθετες υπηρεσίες >

φαγητό > 1. Agriturismo Montepaolo

μεταφορές > 1. Σιδηροδρομικός σταθμός / 2. Σταθμός Λεωφορείων

ATM > 1. στη Via Divisione d'Aqui

τουριστικές πληροφορίες > 1. Στο Δημοτικό Κήπο

τουαλέτα > 1. Στο Μουσείο, στην Εκκλησία San Benedetto

χώροι στάθμευσης > 1. στην Πλατεία Moro

Υπηρεσίες υγείας >

εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. Asl Conversano (Via E. De Amicis 31)

νοσοκομεία > 1. πρώην Νοσοκομείο του Κονβερσάνο "F. Jaia" (Via E. De Amicis)

επείγοντα > 1. Επείγοντα στο πρώην Νοσοκομείο του Κονβερσάνο "F. Jaia" (Via E. De Amicis)

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Κέντρο αιμοκάθαρσης του Κονβερσάνο, στο ΡΤΑ (Via E. De Amicis 30) / 2. Νοσοκομείο Bari-Di Venere

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Bari-Policlinico

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Bari-Policlinico

φαρμακεία > 1. Φαρμακείο στη Via Positano

Οδηγίες / Κονβερσάνο >

(Πώς να φτάσετε στο Κονβερσάνο από το Ρουτιλιάνο, με λεωφορείο ή αυτοκίνητο: SP240 για περίπου 16 λεπτά)

- Στον επαρχιακό δρόμο Ρουτιλιάνο-Κονβερσάνο, προς το Κονβερσάνο, θα βρείτε την **Oasi Santa Maria Dell'Isola**, προσβάσιμη από το σκεπαστό διάδρομο μέσω μιας ράμπας που βρίσκεται στον κήπο. Επισκέψεις κατόπιν συνεννόησης στον αριθμό 080 4954924.
- Στην έξοδο, αν πάτε κατά μήκος του δευτερεύοντος δρόμου στα δεξιά της Εκκλησίας, θα φτάσετε στη **Λίμνη Sassano**, όπου μπορείτε να θαυμάσετε ποικιλία ειδών πουλιών και αμφιβίων.
- Παίρνοντας τον SP65 (Κονβερσάνο-Καζαμασίμα) και στρίβοντας αριστερά μετά από λίγο, θα διασχίσετε ένα δευτερεύοντα δρόμο που οδηγεί στη **Λίμνη του Agnano**.
- Αν πάτε προς τα κάτω προς τη Λίμνη του Agnano, στρίψτε πρώτα αριστερά και μετά δεξιά στη διασταύρωση και διασχίστε το δρόμο που οδηγεί στο Κονβερσάνο.
- Συνεχίζοντας προς το κέντρο της πόλης, στη Via Divisione D'Aqui, θα βρείτε ένα προσβάσιμο ATM. Στρίβοντας στη Via Florenzo, θα έχετε τη δυνατότητα να σταθμεύσετε στην **Πλατεία Moro**.
- Σε αυτή την πλατεία μπορείτε να επισκεφτείτε την **Εκκλησία Santa Maria del Carmine**, που είναι προσβάσιμη από τις πλευρικές εισόδους.
- Μπορείτε να εισέλθετε στην παλιά πόλη από την **Πύλη del Carmine**. Στα αριστερά υπάρχει προσβάσιμο τηλεφωνικό κέντρο. Να είστε προσεκτικοί με τα διερχόμενα οχήματα.
- Συνεχίζοντας στα αριστερά, θα φτάσετε στην **Πλατεία XX Settembre**, έδρα του δημαρχείου της πόλης που είναι ένα εντυπωσιακό κτίριο με μια μνημειώδη πρόσοψη φτιαγμένη από τοπική πέτρα.
- Συνεχίζοντας σε προσβάσιμα πεζοδρόμια και μένοντας στα αριστερά, θα φτάσετε στην **Πύλη της Πόλης**, που δεν είναι προσβάσιμη λόγω της παρουσίας κάποιων εμποδίων. Συνεχίστε ευθεία και μετά από περίπου 50 μέτρα θα φτάσετε σε μια δεύτερη πύλη στην αρχαία πόλη. Στα αριστερά σας θα δείτε μια πλατιά ανοδική σκάλα (που δεν είναι προσβάσιμη) στην κορυφή της οποίας υπάρχει η **Εκκλησία S. Benedetto**. Συνεχίστε ευθεία για να εισέλθετε σε μια πεζοδρομημένη περιοχή.
- Συνεχίζοντας στην πεζοδρομημένη περιοχή, θα βρείτε τον πρώτο μεγάλο αμυντικό πύργο του **Κάστρου του Κονβερσάνο** (μη προσβάσιμο). Σε αυτή την περιοχή, υπάρχουν αρκετά μπαρ και εστιατόρια. Συνεχίζοντας, θα βρείτε στα αριστερά σας τον δημοτικό κήπο. Στην ίδια περιοχή (μπροστά από την είσοδο του δημοτικού κήπου) υπάρχει ένα σημείο τουριστικών πληροφοριών.
- Μετά από μια σύντομη ανάβαση, θα δείτε στα αριστερά σας την είσοδο του Κάστρου του Κονβερσάνο (προσοχή, σήμερα

το Κάστρο είναι ιδιωτική κατοικία) και στα δεξιά σας ένα δρόμο που οδηγεί στη **Βασιλική Vergine Assunta**.

- Εδώ μπορείτε να έχετε έναν ευχάριστο περίπατο στα υπέροχα στενάκια του παλιού Κονβεράνο, όπου θα απολαύσετε το γλυκό και κλασσικό μεσογειακό lifestyle με τον ευχάριστο ρυθμό του.
- Κοντά στη Βασιλική υπάρχει η **Εκκλησία San Benedetto**. Μέσα στην Εκκλησία υπάρχει ένα **προσβάσιμο Μουσείο**. Η Βασιλική είναι ένα Ρωμανικό κτίριο του αιώνα XI, μέσα στο οποίο μπορείτε να επισκεφτείτε το **Cloyster**, το οποίο φιλοξενεί αρκετές πολιτιστικές εκδηλώσεις κατά τη διάρκεια της καλοκαιρινής περιόδου. Το Μουσείο είναι εξοπλισμένο με **τουαλέτες για άτομα με αναπηρία**. Στο αριστερό κλίτος διατηρείται μια αψιδωτή τοιχογραφία του δεκάτου τετάρτου αιώνα καθώς και η εικόνα της Madonna della Fonte (Παναγία της Πηγής), προστάτιδας της πόλης. Στο δεξιό κλίτος συντηρείται ένας ξύλινος σταυρός του δεκάτου έκτου αιώνα.
- Συνεχίζοντας στα αριστερά, στη **Via Dameta Paleologo**, θα επιστρέψετε στην Πλατεία απέναντι από την είσοδο του κάστρου. Εδώ μπορείτε να έχετε πρόσβαση σε ένα υπέροχο σημείο με θέα.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.4 ΠΟΛΙΝΙΑΝΟ Α ΜΑΡΕ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Υψωμένο κατακόρυφα από τη θάλασσα, το **Πολινιάνο** έχει ιστορία από τη Νεολιθική Εποχή, και είναι η πατρίδα του διάσημου Ιταλού τραγουδιστή *Domenico Modugno*. Στο Πολινιάνο μπορείτε να θαυμάσετε αρκετές σπηλιές προϊστορικής εποχής που είναι μάρτυρες της ιστορίας της περιοχής. Κάνοντας βόλτα στα στενάκια του, θα εντυπωσιαστείτε από τις μυρωδιές της απουλιανής κουζίνας που βγαίνουν από τα σπιτία από λευκή πέτρα. Το Πολινιάνο χαρακτηρίζεται από ψηλά βράχια που βλέπουν προς την Αδριατική Θάλασσα. Η περιοχή διασχίζεται από ένα βάλτο που καταλήγει στη θάλασσα. Χάρη στο ήπιο κλίμα το Πολινιάνο είναι ένας τουριστικός προορισμός για όλο το χρόνο.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός > 1 Πλατεία Aldo Moro / 2 Arco Marchesale / 3 Εκκλησία dell'Assunta / 4 Πλατεία Vittorio Emanuele / 5 Γέφυρα Lamachile / 6 Λιμάνι και Αββαείο του San Vito
παραλίες > 1. Ακτή του Cozze (προσβάσιμες τουαλέτες)
αγορές > 1. Στην Πλατεία Aldo Moro / 2. Στη Via Roma

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. Covo dei Saraceni Hotel / 2. L'Abbate Hotel / 3. Pietrablu Resort & spa / 4. San Tommaso

Πρόσθετες υπηρεσίες >

φαγητό > 1. **l’Osteria di Chichibio** (Το εστιατόριο είναι εύκολα προσβάσιμο. Η πόρτα της τουαλέτας είναι αρκετά πλατιά, αλλά δεν υπάρχουν χειρολαβές)

μεταφορές > 1. **Σιδηροδρομικός σταθμός** / 2. **Σταθμός Λεωφορείων**

ATM > 1. **στη Via Martiri di Dogali**

τουριστικές πληροφορίες > 1. **στη Via Samelli**

τουαλέτα > 1. **Στη l’Osteria di Chichibio**

Υπηρεσίες υγείας >

νοσοκομεία > 1. **Νοσοκομείο του Πολινιάνο** (Via Don Luigi Sturzo)

επείγοντα > 1. **Επείγοντα του Πολινιάνο** (Via Don Luigi Sturzo)

εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. **Εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες του Πολινιάνο** (Via Don Luigi Sturzo)

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Bari-**Νοσοκομείο Di Venere**

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. **Bari-Policlinico**

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. **Bari-Policlinico**

φαρμακεία > 1. **De Laurentis** / 2. **Di Donna** / 3. **Solimini** / 4. **Tropepe**

Οδηγίες / Πολινιάνο a Μάρε >

(Πώς να φτάσετε στο Πολινιάνο a Μάρε από το Κονβεράνο, με λεωφορείο ή αυτοκίνητο: SP121, περίπου 10 km).

Σιδηροδρομικός σταθμός FS Railway διαθέσιμος.

- Απέναντι από το σταθμό υπάρχει η **Via delle Rimembranze**, στην οποία εντοπίζονται προσβάσιμα πεζοδρόμια.
- Συνεχίζοντας, θα φτάσετε στην **Πλατεία Aldo Moro**.
- Συνεχίζοντας στα αριστερά θα φτάσετε στο ιστορικό κέντρο.
- Στο πεζοδρόμιο αριστερά από τα τείχη σημειώνουμε την παρουσία ενός ανάγλυφου μονοπατιού μέχρι την πύλη **porta Arco Marchesale**. (Κατά μήκος του μονοπατιού υπάρχουν κάποιες διακοπές, όμως το θεωρούμε σημαντική βοήθεια για τυφλά άτομα με συνοδό, των οποίων η παρουσία δεν πρέπει να παραβλεφθεί).
- Συνεχίζοντας θα συναντήσετε την **Εκκλησία S. Maria Assunta**, που είναι προσβάσιμη από το πλάι.
- Στα αριστερά μπορείτε να θαυμάσετε την εντυπωσιακή θέα από το **μπαλκόνι που βλέπει προς τη θάλασσα** χάρη στα ψηλά βράχια που χαρακτηρίζουν το Πολινιάνο.
- Εάν από το σημείο αυτό με τη θέα συνεχίσετε στα αριστερά μέσα από τα στενάκια του κέντρου της πόλης θα βρείτε άλλο ένα σημείο με θέα και τελικά μια άλλη άποψη της μαρίνας των ψαράδων.
- Η γοητεία της πόλης οφείλεται στα πέτρινα κτίρια και στα μπαλκόνια που είναι διακοσμημένα με τοπικά κεραμικά.

- Μείνετε αριστερά και θα βρεθείτε πάλι στην **Πλατεία Vittorio Emanuele**.
- Πηγαίνοντας πίσω στην πλατεία Moro, θα βρείτε ένα **προσβάσιμο ATM** στα αριστερά σας.
- Συνεχίζοντας στα δεξιά, θα περάσετε τη **γέφυρα lama Monachile** και θα εισέλθετε στον πρώην SS16 μέχρι το τουριστικό λιμάνι, όπου, στρίβοντας δεξιά, θα φτάσετε στο **Λιμάνι του San Vito** και στο προσκείμενο **Αββαείο και τον παραλιακό πύργο**, μετά από περίπου 3 km. Εδώ μπορείτε να επισκεφτείτε το εξωτερικό κομμάτι του πύργου, μέσω ενός προσβάσιμου μονοπατιού, και να κολυπήσετε στη θάλασσα.
- Το μονοπάτι συνεχίζει στο δρόμο SS προς τα Βόρεια, που διασχίζει την **ακτή Ripagnola**. Στο Cozze, στρίψτε δεξιά για να ταξιδέψετε κατά μήκος της ακτής. Εδώ μπορείτε να έχετε **πρόσβαση στη θάλασσα για κολύμπι** σε παραλίες εξοπλισμένες για άτομα με αναπηρία.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.5 ΜΟΝΟΠΟΛΗ

INFORMATION > Η **Μονόπολη** επίσης ονομάζεται η πόλη των εκατό χωριών. Στην πραγματικότητα η περιοχή είναι μοιρασμένη σε διαφορετικά θέρετρα που ονομάζονται "contrade" (χωριά), των οποίων τα ονόματα θυμίζουν παλιά εξαφανισμένα αγροτόσπιτα (masseria), μια εκκλησία ή άλλες ιστορικές-γεωγραφικές αναφορές. Η πόλη της Μονόπολη προέρχεται από ένα δυναμικό Μεσαπικό φρούριο που είναι τοποθετημένο στα όρια της Πausείας (πρόσφατες ανασκαφές της Soprintendenza Archeologica di Puglia απομάκρυναν κάθε αμφιβολία). Τα Μεσαπικά τείχη περιέκλειαν ολόκληρη τη χερσόνησο με όρια τους κόλπους Porta Vecchia και Porto Antico. Κατά μήκος της Via dei Mulini, μέσα στον προμαχώνα της Santa Maria, κάτω από το κάστρο, κοντά στο Επισκοπικό Παλάτι, μερικά σημαντικά τμήματα των οχυρώσεων του 5^{ου} αιώνα π.Χ. σώζονται ακόμα. Αυτό που μένει από τη Ρωμαϊκή εποχή είναι η μεγάλη ενισχυμένη πύλη, ενσωματωμένη στο Κάστρο καθώς και κάποιοι τάφοι κάτω από τον Καθεδρικό.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός > 1 **Εκκλησία του San Domenico** / 2 **Σκαλιστή στο βράχο Εκκλησία της Madonna del Soccorso** / 3 **Καθεδρικός αφιερωμένος στη Madonna della Madia** / 4 **Εκκλησία Purgatorio** / 5 **Κάστρο του Καρόλου του 5^{ου}** / 6 **Παλάτι Rendella** / 7 **Παλάτι Palmieri** / 8 **Ρομανική Εκκλησία της Santa Maria degli amalfitani** / 9 **Meo Evoli Villa**
αγορές > 1. **στη Via Roma** / 2. **στη Via Umberto I**

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. **Don Ferrante – Dimora di Charme** / 2. **Mizar Blu Hotel** / 3. **Vecchio Mulino Hotel** / 4. **Villaggio Porto Giardino Hotel** / 5. **Il Melograno** / 6. **La Peschiera** / 7. **Palazzo Indelli** / 8. **Tenuta Monacelle**

κάμπινγκ > 1. Κάμπινγκ Atlantide / 2. Villaggio S. Stefano

Πρόσθετες υπηρεσίες >

φαγητό > 1. Il Melograno / 2. La Peschiera

μεταφορές > 1. Σιδηροδρομικός σταθμός / 2. Σταθμός Λεωφορείων

ATM > 1. Στην Πλατεία Vittorio Emanuele / 2. Στη Via Vittorio Veneto

τουριστικές πληροφορίες > 1. Για στη Via Giuseppe Garibaldi

τουαλέτα > 1. Στο il Melograno / 2. Στη la Peschiera

Υπηρεσίες Υγείας >

νοσοκομεία > 1. Νοσοκομείο του Πολινιάνο (Via Don Luigi Sturzo)

επείγοντα > 1. Επείγοντα του Πολινιάνο (Via Don Luigi Sturzo)

εφημερεύουσες υπηρεσίες υγείας > 1. Εφημερεύουσες υπηρεσίες υγείας του Polignano (Via Don Luigi Sturzo)

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Bari-Νοσοκομείο Di Venere

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Bari-Policlinico

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Bari-Policlinico

φαρμακεία > 1. Annese / 2. Brunetti / 3. Bungaro / 4. Barnaba / 5. Gentile / 6. Licciulli / 7. Losito / 8. Muscogiuri / 9. Noya /

10. Rizzi / 11. Santoro / 12. Tondo

Οδηγίες / Μονόπολη >

(Πώς να φτάσετε στη Μονόπολη από το Πολινιάνο, με αυτοκίνητο ή λεωφορείο: νότια κατεύθυνση, πάρτε τον SS 16 και μετά από περίπου 10 km, επιλέξτε την έξοδο Monopoli nord).

Με τρένο: οι πόλεις εξυπηρετούνται από την Ferrovie dello Stato. Εκτιμώμενος χρόνος ταξιδιού: 5 λεπτά.

- > Ξεκινώντας από την τεράστια πλατεία Vittorio Emanuele II, μόλις περάσετε τη Largo Plebiscito και περάστε το Δημαρχείο της πόλης, συνεχίστε κατά μήκος της Via San Domenico (μη προσβάσιμη), κατά μήκος της οποίας θα βρείτε την ομώνυμη **Εκκλησία San Domenico** αναγεννησιακού τύπου.
- > Σε μικρή απόσταση θα βρείτε την είσοδο της **σκαλιστής στο βράχο Εκκλησίας της Madonna del Soccorso** (μη προσβάσιμη) που βρίσκεται αρκετά μέτρα κάτω από το επίπεδο του δρόμου. Η Εκκλησία κάποτε έβλεπε προς το παλιό κανάλι του λιμανιού το οποίο μετατράπηκε σε στεριά από τους Νορμανδούς το 1049 με σκοπό να εμποδίσουν τα εχθρικά πλοία από το να φτάσουν στην καρδιά της πόλης. Στο τέλος του δρόμου θα φτάσετε στη Largo Vescovado. Μερικά μέτρα μακριά βρίσκεται η **Πλατεία XX Settembre** όπου βρίσκεται η χαρακτηριστική αγορά ψαριών και φρούτων.
- > Μετά τη Via Cattedrale θα φτάσετε σε ένα μαρόκ σκηνικό με τον **Καθεδρικό αφιερωμένο στη Madonna della Madia** (προσβάσιμος), προστάτιδα Αγία της Μονόπολη, της οποίας η εικόνα ως εκ θαύματος ξεβράστηκε στο λιμάνι στις 16

Δεκεμβρίου του 1117. Το γεγονός γιορτάζεται κάθε χρόνο με ένα εγκάρδιο μνημόσυνο στο οποίο συμμετέχουν όλοι οι πολίτες. Επίσης επαναλαμβάνεται σε πανηγυρική μορφή στις 15 Αυγούστου με φαγητό και πυροτεχνήματα. Πρόσφατα ανακαινισμένη, η Εκκλησία χαρακτηρίζεται από εκπληκτική φωτεινότητα, μια πλούσια πολύχρωμη διακόσμηση από μάρμαρο και κάποιους εξαιρετικούς πίνακες των Giovanni Bernardo Lama και Stefano Buono (XVI αιώνας), του Palma il Giovane (XVII αιώνας) και του Francesco De Mura (XVIII αιώνας), καθώς και από κάποια γλυπτά του Giuseppe Sammartino).

- Στη μια πλευρά του Καθεδρικού στη Via Argento, υπάρχει πρόσβαση στο **Μουσείο του Καθεδρικού**, με μια ενδιαφέρουσα αρχαιολογική περιοχή.
- Σε κοντινή απόσταση θα βρείτε την **Εκκλησία Purgatorio**. Από ένα παράθυρο ενός παρεκκλησιού μέσα στην Εκκλησία, θα έχετε τη δυνατότητα να δείτε τα μουμιοποιημένα απομεινάρια κάποιων κληρικών.
- Μένοντας σε αυτή την κατεύθυνση θα φτάσετε στον **κόλπο Cala Porta Vecchia**, μιας από τις παραλίες της πόλης, όπου μπορείτε να ξεκινήσετε την ξενάγηση στα τείχη της πόλης με θέα προς τη θάλασσα και μέσω των οποίων μπορείτε να φτάσετε στο Κάστρο του Καρόλου του 1^{ου} από το οποίο μπορείτε να απολαύσετε μια όμορφη θέα του λιμανιού. Κατά μήκος των τειχών και των προφυγίων, βρίσκονται παλιά κανόνια και οπλοθήκες. Στη μια πλευρά του Κάστρου είναι εντοιχισμένη μια ταφόπλακα που θυμίζει τη βοήθεια που προσέφεραν οι ναύτες της Μονόπολης στους επιβάτες του Φέρυ Μπόουτ Ελεάννα που πήρε φωτιά στις ακτές της πόλης στις 28 Αυγούστου 1971.
- Πηγαίνοντας κατά μήκος του κόλπου Porto Vecchio, θα φτάσετε στην Πλατεία Garibaldi, στην οποία βλέπει το **Παλάτι Rendella**. Είναι οι παλιοί ισπανικοί κοιτώνες που χτίστηκαν στα ερείπια μιας Εκκλησίας και ενός ταφικού χώρου, που διατηρούνται στα θεμέλια των νέων κτιρίων.
- Από το λιμάνι μπορείτε εύκολα να εισέλθετε στην **Παλιά Μονόπολη**. Πραγματικά δεν πρέπει να τη χάσετε! Στην παλιά πόλη θα έχετε τη δυνατότητα να επισκεφτείτε το **Παλάτι Palmieri**.
- Σε κοντινή απόσταση θα βρείτε την όμορφη Ρομανική Εκκλησία **Santa Maria degli amalfitani**, που χτίστηκε στην αρχή του XII αιώνα, με τη συνεισφορά ναυτικών και εμπόρων από την Αμάλφη ως μια σκαλιστή στο βράχο εκκλησία με τοιχογραφίες, που επίσης έχει ένα ταφικό χώρο. Αν πάτε προς τη θάλασσα, θα φτάσετε τελικά στο Λιμάνι, όπου μπορείτε να δείτε το καρνάγιο στο οποίο μεγάλες ξύλινες φαρόβαρκες κατασκευάζονται χρησιμοποιώντας τις παλιές πατροπαράδοτες τεχνικές.
- Δεν πρέπει να χάσετε το **Αρχαιολογικό Μουσείο Eno**, που βρίσκεται στην SP114 (Κονβεράννο-Μονόπολη).

Χώρα/Ιταλία > Περιοχή/Επαρχία του Μπρίντεζι > Διαδρομή/1.Κοιλάδα της Ίτρια

1 > ΔΙΑΔΡΟΜΗ "ΚΟΙΛΑΔΑ ΤΗΣ ΊΤΡΙΑ"

Καστελλάνα Γκρότε, Αλμπερομπέλο, Λοκοροτόντο, Πουτινιάνο

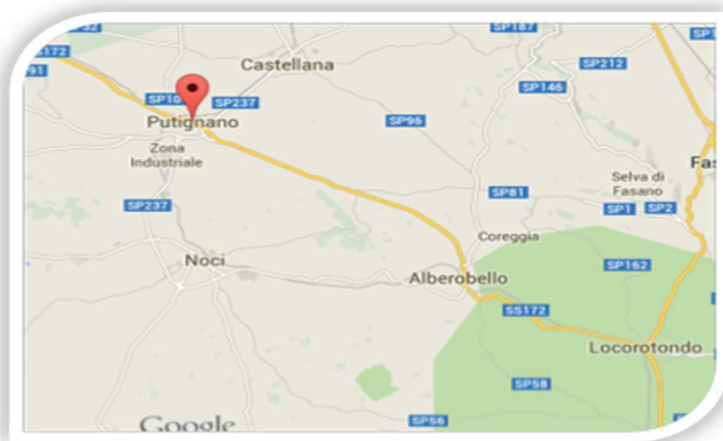
Προτεινόμενες τοποθεσίες > 1.1 Καστελλάνα Γκρότε > 1.2 Αλμπερομπέλο > 1.3 Λοκοροτόντο > 1.4 Πουτινιάνο

Προτεινόμενες δραστηριότητες > πολιτισμός / πάρκα / αθλητισμός / αγορές

Που να μείνετε > ξενοδοχεία / αγροτουρισμός / B&B / χωριά / κάμπινγκ

Πρόσθετες υπηρεσίες > φαγητό / μεταφορές / ATM / πληροφορίες / τουαλέτες / χώροι στάθμευσης

Υπηρεσίες υγείας > ιατρική υποστήριξη επισκεπτών / εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες / νοσοκομεία / επείγοντα / κέντρα αιμοκάθαρσης / κέντρα θαλασσαιμίας / κέντρα αιμορροφιλίας / φαρμακεία / καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων

Σημείωση Ο όρος "προσβασιμότητα" θα χρησιμοποιείται στο κείμενο αναφερόμενος στους χρήστες αμαξιδίων. Κάθε βοήθεια που απευθύνεται σε άτομα με προβλήματα όρασης, τυφλούς, κωφάλαλους ή σε άτομα με ψυχικές νόσους θα σημειώνεται μέσα στις διαδρομές, και, όταν είναι διαθέσιμη, θα υποδεικνύεται μια υπηρεσία καλωσορίσματος και υποστήριξης από κατάλληλο προσωπικό. Γίνεται σαφές ότι στην περίπτωση που δεν υποδεικνύεται η παρουσία προσωπικού μέσα στις διαδρομές που περιγράφονται, προτείνεται η επικοινωνία με την εγκατάσταση: στις πιο πολλές περιπτώσεις, και εφόσον έχει ζητηθεί εκ των προτέρων, ο χρήστης θα λάβει την υπηρεσία υποστήριξης που χρειάζεται. Όσο αφορά στα φαρμακεία, εάν στην περιγραφή μιας διαδρομής δεν γίνεται αναφορά σε προσβασιμότητα, ο χρήστης μπορεί να

ειδοποιήσει άμεσα το φαρμακείο και το προσωπικό θα είναι διαθέσιμο να ανταποκριθεί σε αυτόν και τις απαιτήσεις του. Η υπηρεσία ATM δεν είναι πάντα διαθέσιμη στο εξωτερικό της τράπεζας αλλά είναι εγγυημένη στο εσωτερικό της (επικοινωνήστε με το προσωπικό).

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.1 ΚΑΣΤΕΛΛΑΝΑ ΓΚΡΟΤΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Το **Grotte di Castellana** (Σπηλιές της Καστελλάνα) και ο οργανισμός της C.A.S.A. δίνουν τη δυνατότητα για προσβάσιμες επισκέψεις και διαδρομές σε όλους τους επισκέπτες που έχουν κάποια μορφή αναπηρίας. Χάρη σε μια ομάδα εξειδικευμένων χειριστών, είναι δυνατόν να βιώσουν με ασφάλεια όλα τα συναισθήματα που δημιουργούνται από το υπόγειο περιβάλλον.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >
πολιτισμός > 1. Grotte di Castellana
αγορές > 1. Grotte di Castellana

Που να μείνετε >
Ξενοδοχεία > 1. Masseria Cesarina Hotel / 2. Masseria Serritella Hotel / 3. Semiramide Palace Hotel / 4. La Grave Hotel

Πρόσθετες υπηρεσίες >
φαγητό > 1. Delight Πιτσαρία-Εστιατόριο / 2. Εστιατόριο **Masseria Paparerta**
μεταφορές > 1. Σιδηροδρομικός σταθμός / 2. Σταθμός Λεωφορείων / 3. Αεροδρόμιο του Μπάρι / 4. Λιμάνι του Μπάρι
ATM > 1. Via Roma
τουριστικές πληροφορίες > 1. Iat Pugliapromozione (μέσω της Vito Matarrese)
τουαλέτες > 1. στη Grotte di Castellana

Υπηρεσίες υγείας >
εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. ASL Castellana Grotte (Via Don F. Lanzillotta)
νοσοκομεία > 1. Castellana Grotte Νοσοκομείο S. De Bellis στο IRCCS (Via Turi, 27) / 2. Πουτινιάνο **Νοσοκομείο Santa Maria degli Angeli** (Via Cappuccini, 7)
επείγοντα > 1. Επείγοντα στο Νοσοκομείο S. De Bellis (στο IRCCS)
κέντρα αιμοκάθαρσης > Τμήματα αιμοκάθαρσης και νεφρολογίας στο Νοσοκομείο Santa Maria degli Angeli (Via Cappuccini, 7) 080 4059592 / 2. Κέντρο αιμοκάθαρσης **Gioia del Colle** (Via Giovanni XXIII, 104)
κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Bari-Policlinico
κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Bari-Policlinico
φαρμακεία > 1. Φαρμακείο στη Via Giacomo Matteotti

Οδηγίες / Grotte di Castellana >

(Πώς να φτάσετε από το Μπάρι, με αυτοκίνητο ή λεωφορείο: νότια κατεύθυνση, περνώντας από τον SP32 για περίπου 44 λεπτά. Εναλλακτικά, μπορείτε να πάρετε τον SP240 ή τον SS16. Προσβάσιμη σιδηροδρομική σύνδεση τόσο με την FS όσο και με την Ferrovie Sud Est).

«ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΣΠΗΛΙΑΣ (ΓΚΡΟΤΕ)»

- Η εξειδικευμένη επίσκεψη έχει συγκεκριμένες ώρες και διαδικασίες και κρατάει περίπου 90 λεπτά, ένα χρονικό πλαίσιο επαρκές για την υποδοχή επισκεπτών με αναπηρία που επιτρέπει σε εκείνους, στις οικογένειες και τους συνοδούς τους να απολαύσουν πλήρως τους ήχους και τις εικόνες που προσφέρονται από τη μαγική ατμόσφαιρα της σπηλιάς.
- Το γκρουπ, που καθοδηγείται και υποβοηθείται από τους χειριστές του οργανισμού της CASA, έχει πρόσβαση στις σπηλιές από τα ασανσέρ που βρίσκονται στο μεγάλο Τάφο και συνεχίζει για 400 μέτρα κατά μήκος της προσβάσιμης διαδρομής του Grotte di Castellana: από τον Τάφο στη Caverna della Fonte (Σπηλιά της Πηγής) – Η επίσκεψη στη Grotta Bianca (Λευκή Σπηλιά) είναι πιο δύσκολη καθώς διαρκεί περίπου τρεις ώρες και έχει μήκων τριών χιλιομέτρων.

Η ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΤΟΥ GROTTE ΤΗΣ «ΣΠΗΛΑΙΟΝΥΧΤΑΣ»

- Είναι δυνατόν, επιπλέον, να ανακαλύψετε τη σπηλιά υπό διαφορετικές συνθήκες με την επίσκεψη της «Σπηλαιονύχτας»: μια ειδική επίσκεψη που καθοδηγείται από δύο σπηλαιολόγους με μόνο φως αυτό από τα κράνη ασφαλείας που παρέχονται στους επισκέπτες.
- Το κόκκινο φως από τα κράνη επιτρέπει να παρατηρήσετε, μέσα στην ησυχία, ακόμα και τη μικρότερη μορφή ζωής που κατοικεί στη σπηλιά. Οι υπόλοιπες αισθήσεις (ακοή, αφή και όσφρηση) διεγείρονται και ο επισκέπτης έρχεται πιο πολύ σε επαφή με την περιβάλλουσα φύση.
- Η επιστροφή γίνεται με τα φώτα αναμμένα έτσι ώστε οι επισκέπτες να αντιληφθούν το πραγματικό μέγεθος της σπηλιάς, τις λεπτομέρειές του, τις μικροσκοπικές μορφές ζωής που το κατοικούν και τις πραγματικές διαστάσεις και μέγεθός τους.
- Η υπηρεσία παρέχει συμβουλευτική μέσω τηλεφώνου και διαδικτύου μαζί με ολοκληρωμένη υποστήριξη από την αρχή μέχρι το τέλος της «εξειδικευμένης επίσκεψης».
- Παρακαλούμε να σημειωθεί ότι η προσβασιμότητα είναι εγγυημένη για αμαξίδια που δεν είναι πιο πλατιά από 65 cm.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.2 ΑΛΜΠΕΡΟΜΠΕΛΟ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Το Αλμπερομπέλο, γνωστό για τις χαρακτηριστικές κατοικίες που ονομάζονται "trulli", μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNSESCO από το 1996, βρίσκεται στην κοιλάδα της Ττρια. Η ιστορία αυτών των κτισμάτων εντοπίζεται σε ένα διάταγμα του Βασιλείου της Νάπολης, το οποίο κατά τη διάρκεια του XV αιώνα, απαίτησε ένα φόρο από τις νέες αστικές εγκαταστάσεις. Για αυτό το λόγο, οι Κόμηδες του Κονβερσάνο που εκείνη τη στιγμή ήταν οι ιδιοκτήτες της περιοχής στην οποία βρίσκεται το Αλμπερομπέλο, διέταξαν τους χωρικούς τους να χτίσουν τα σπίτια εκεί μόνο με πέτρα και χωρίς ασβέστη ή άλλη σύνδεση ανάμεσα στις πέτρες. Με τον τρόπο αυτό τα σπίτια μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως ασταθή και εύκολο να κατεδαφιστούν κτίρια.

Από τη στιγμή που μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν μόνο πέτρες, οι χωρικοί αποφάσισαν ότι το κυκλικό σχήμα, με μια αυτοϋποστηριζόμενη σκεπή σε σχήμα τρούλου που αποτελούνταν από αλληλεπικαλυπτόμενους κύκλους από πέτρες, ήταν η απλούστερη και η πιο δυνατή κατασκευή.

Οι σκεπές σε σχήμα τρούλου των trulli, έχουν στις κορυφές τους διακοσμητικά στοιχεία των οποίων το σχήμα είναι εμπνευσμένο από συμβολικά, μυστικιστικά και θρησκευτικά στοιχεία.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός > 1. Βασιλική dei Santi Medici / 2. Trullo Sovrano / 3. Περιοχή Monti / 4. Περιοχή Aia / 5. Casa D'amore
αγορές > 1. κοντά στη Βασιλική, πεζοδρομημένη περιοχή στην εμπορική περιοχή του χωριού / 2. περιοχή Monti

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. Donatello / 2. Grand Hotel Olimpo / 3. His Majesty Hotel / 4. Astoria Hotel / 5. Colle del Sole Hotel / 6. Dei Trulli Hotel / 7. Lanzillotta Hotel / 8. Ramapendula Hotel / 9. Sovrano Hotel / 10 Di Chietri Hotel / 11. Vicotor Countri Hotel

κάμπινγκ > 1. Κάμπινγκ Bosco Selva / 2. Κάμπινγκ dei Trulli

Πρόσθετες υπηρεσίες >

φαγητό > 1. Εστιατόριο Il Poeta Contadino (σημειώνουμε την παρουσία ενός χαμηλού σκαλοπατιού. Στην τουαλέτα δεν υπάρχει λαβή ωστόσο η πόρτα είναι αρκετά πλατιά) / 2. **Εστιατόριο του Ξενοδοχείου Olimpo Grand Hotel**

μεταφορές > 1. Σιδηροδρομικός σταθμός / 2. Σταθμός Λεωφορείων

ATM > 1. στην Corso Vittorio Emanuele

τουριστικές πληροφορίες > 1. Casa d'Amore στην Πλατεία del Popolo (μη προσβάσιμη)

τουαλέτες > 1. στο εστιατόριο Il Poeta Contadino (σημειώνουμε την παρουσία ενός χαμηλού σκαλοπατιού. Στην

τουαλέτα δεν υπάρχει λαβή ωστόσο η πόρτα είναι αρκετά πλατιά) /
2. **Στο εστιατόριο του Grand Hotel Olimpo**
χώροι στάθμευσης > 1.στη Via Trieste / 2. Στην περιοχή
Monti

Υπηρεσίες υγείας >
εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. Alberobello πρώην
P.O. (Viale Bari)
νοσοκομεία > 1. Alberobello πρώην P.O. (Viale Bari)
επείγοντα > 1. Alberobello πρώην P.O. (Viale Bari)
κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Τμήματα αιμοκάθαρσης και
νεφρολογίας στο Νοσοκομείο Santa Maria degli Angeli (Via
Carruccini, 7) 080 4059592 / 2.Gioia del Colle **Κέντρο**
αιμοκάθαρσης (Via Giovanni XXIII, 104) / 3.Bari-**Di Venere**
κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Bari-Policlinico
κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Bari-Policlinico
φαρμακεία > 1. Φαρμακείο στην Πλατεία Porolo

Οδηγίες / Αλμπερομπέλο >

(Πώς να φτάσετε στο Αλμπερομπέλο από το Μπάρι με αυτοκίνητο ή
λεωφορείο: βόρεια κατεύθυνση, κατά μήκος των SS16 και SS100,
για περίπου 54 λεπτά. Προσβάσιμη σιδηροδρομική σύνδεση της
Ferrovie del Sud Est).

(Πώς να φτάσετε στο Αλμπερομπέλο από το Καστελλάνα Γκρότε:
κατά μήκος του SP96 θα φτάσετε μετά από περίπου 18 λεπτά.
Εφικτή εσωτερική σιδηροδρομική σύνδεση της FSE από το
Καστελλάνα Γκρότε).

- Στάθμευση στη Via Trieste, όπου υπάρχουν αρκετές προσβάσιμες θέσεις στάθμευσης. Στριβοντας δεξιά θα φτάσετε στη **Βασιλική Santi Medici Cosma e Damiano** (προσβάσιμη από την πλαϊνή είσοδο) που σχεδιάστηκε από τον αρχιτέκτονα Alberobellese Antonio Curri. Στην πρόσοψη αξίζει να παρατηρήσετε τον πρόναο με ένα ημικύκλιο που δείχνει τον Σταυρωμένο Ιησού.
- Συνεχίζοντας κατά μήκος της Βασιλικής, θα βρείτε τον **Trullo Sovrano**, μνημείο της UNESCO. Είναι ο μόνος τρούλος δυο επιπέδων στην πόλη (μη προσβάσιμος), που χαρακτηρίζεται από ένα γιγαντιαίο θόλο κωνικού σχήματος με 14 μέτρα ύψος.
- Πηγαίνοντας πίσω προς τη Βασιλική και μένοντας στα αριστερά, θα φτάσετε στην **πεζοδρομημένη περιοχή στην εμπορική περιοχή του χωριού** που είναι γεμάτη με καταστήματα ρούχων και έργων τέχνης.
- Περιπατώντας στην ίδια κατεύθυνση, θα φτάσετε στην Πλατεία del Porolo, όπου μπορείτε να βρείτε ένα προσβάσιμο φαρμακείο. Σε αυτή την πλατεία βρίσκεται το κτίριο του δημαρχείου. Εάν συνεχίσετε μπορείτε να απολαύσετε την καταπληκτική θέα από ψηλά, πολύ χαρακτηριστική της **περιοχής του Monti** (στάθμευση για άτομα με αναπηρία

διαθέσιμη). Η περιοχή του Μόντι που είναι τόσο εθνικό μνημείο όσο και μνημείο παγκόσμιας πολιτισμικής κληρονομιάς της UNESCO αποτελείται από 8 υπέροχους δρόμους που συγκλίνουν σε ένα λόφο και μέσα στους οποίους μπορείτε να «αναπνεύσετε» την αυθεντική τοπική παράδοση. Μπορείτε επίσης να επισκεφτείτε την όμορφη εκκλησία του Αγίου Αντωνίου και θα βρείτε 1.000 trulli όπου μπορείτε να κάνετε τα ψώνια σας και να δοκιμάσετε χαρακτηριστικά προϊόντα της περιοχής σε μια μοναδική ατμόσφαιρα.

- Αφήνοντας τη θέα πίσω σας και συνεχίζοντας για λίγα λεπτά από την Πλατεία Ρορολο θα φτάσετε στα δεξιά σας στο **Casa D'amore**, τουριστικό γραφείο και σημείο πρόσβασης στο διαδίκτυο (μη προσβάσιμο), ιστορικό κομμάτι της πόλης καθώς συμβολίζει την ελευθερία που δόθηκε στην πόλη από τον Βασιλιά Φερδινάνδο της Βουρβόνης.
- Λίγο μετά το Casa D'Amore, πάντα στα δεξιά, θα φτάσετε στην **περιοχή Aia**, ιστορική περιοχή της πόλης, λιγότερο τουριστική από την περιοχή του Μόντι, η οποία κατά τη διάρκεια των Χριστουγέννων φιλοξενεί φάνη με πραγματικούς ηθοποιούς.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.3 ΛΟΚΟΡΟΤΟΝΤΟ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ> *Το Λοκοροτόντο (ένα από τα 100 πιο ωραία χωριά στην Ιταλία) είναι ένα χωριό στην κοιλάδα της Ίτρια με πολλούς επισκέπτες από όλο τον κόσμο. Τοποθετημένο στην κορυφή ενός λόφου, κοντά στο επίσης διάσημο Αλμπερομπέλο, το Λοκοροτόντο έχει στρόγγυλο σχήμα – και γι'αυτό ονομάζεται και *Locoτοπο* (το κυκλικό σχήμα στα Ιταλικά). Το ιστορικό κέντρο έχει ενδιαφέροντα διατηρητέα κτίρια ενώ η αρχιτεκτονική και τα πατώματά του χαρακτηρίζονται από το λεγόμενο "chianche", μάρμαρο επεξεργασμένο στο χέρι.*

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός >1. Εκκλησία San Giorgio Martire / 2. Porta Garibaldi / 3. Παλάτι Morelli / 4. Εκκλησία San Nicola / 5. Εκκλησία San Giorgio Mother

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία >1. Il Palmento

Πρόσθετες υπηρεσίες >

φαγητό > 1. Εστιατόριο στο Donatello Hotel

μεταφορές > 1. Τρένο / 2. Λεωφορείο

ATM >1. Στην Πλατεία Guglielmo Marconi

τουριστικές πληροφορίες > 1. Στην Πλατεία Vittorio Emanuele

τουαλέτες > 1. Στο εστιατόριο του Donatello Hotel

Υπηρεσίες υγείας >

νοσοκομεία > 1. Νοσοκομείο του Fasano (Viale Fasano)
επειγόντα > 1. Νοσοκομείο του Fasano (Viale Fasano)
κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Gioia del Colle Κέντρο αιμοκάθαρσης (Via Giovanni XXIII, 104) / 2. Bari-**Di Venere**
κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Bari-Policlinico
κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Bari-Policlinico
φαρμακεία > 1. Φαρμακείο τοποθετημένο στην πλατεία από την οποία είναι προσβάσιμη η Corso XX settembre

Οδηγίες / Λοκοροτόντο >

Παρακαλώ σημειώστε ότι το ιστορικό κέντρο του Λοκοροτόντο είναι χτισμένο κατά μήκος απότομης πλαγιάς και γι'αυτό, παρά την παρουσία προσβάσιμων πεζοδρομίων, η διαδρομή ίσως σας δυσκολέψει.

(Πώς να φτάσετε στο Λοκοροτόντο από το Μπάρι, με αυτοκίνητο ή λεωφορείο: με κατεύθυνση προς τα βόρεια, κατά μήκος τόσο του A14 αυτοκινητοδρόμου για περίπου 29 λεπτά και του SS100 και μετά παίρνοντας τον SS172. Εναλλακτικά κατά μήκος του SS16 και μετά στρίβοντας στον SP113 (χρόνος διαδρομής περίπου 1 ώρα). Διαθέσιμη προσβάσιμη σιδηροδρομική σύνδεση της FSE.)

(Πώς να φτάσετε στο Λοκοροτόντο από το Αλμπερομπέλο: Ο χρόνος διαδρομής είναι περίπου 30 λεπτά κατά μήκος του SS172 στρίβοντας τελικά στη Strada Monte tre Callini. Εναλλακτικά μέσω της Contrada Capitulo. Διαθέσιμη προσβάσιμη σιδηροδρομική σύνδεση)

- Στάθμευση στη via Alberobello. Θα βρείτε ένα **προσβάσιμο φαρμακείο** στα δεξιά, στην πλατεία από την οποία είναι προσβάσιμη η Corso XX settembre.
- Πηγαίνοντας κατά μήκος της Corso, στα δεξιά, μπορείτε να θαυμάσετε τη μαγευτική πρόσοψη του δημαρχείου (προσβάσιμο).
- Μετά από λίγα μέτρα θα βρείτε ένα **προσβάσιμο ATM**.
- Συνεχίζοντας την ανάβαση, θα φτάσετε στην **Εκκλησία San Giorgio Martire**, που δεν είναι προσβάσιμη. Χτισμένη πάνω στα ερείπια μιας αρχαίας μικρής εκκλησίας του XI αιώνα, είναι το πιο σημαντικό μέρος λατρείας του χωριού.
- Δίπλα στην Εκκλησία, βρίσκεται η **Porta Garibaldi**. Περνώντας τη και συνεχίζοντας στα αριστερά θα φτάσετε στο vicolo Antonio Bruno και τελικά στο υπέροχο **Παλάτι Morelli** του XVIII αιώνα. Είναι από τα πιο σημαντικά παραδείγματα μπαρόκ αρχιτεκτονικής του 18^{ου} αιώνα που χαρακτηρίζουν την πόλη, με τα χαρακτηριστικά γαλλικά παράθυρα με μπαλκόνια με σχηματισμένες εισόδους και τα καμπυλωτά, σφυρηλατημένα, σιδερένια στηρίγματα (μη προσβάσιμο). Αν και το παλάτι δεν είναι προσβάσιμο σας προτείνουμε να κάνετε αυτή τη μικρή παράκαμψη.
- Συνεχίζοντας θα βρείτε την **Εκκλησία του Αγίου Νικολάου** η οποία δεν είναι προσβάσιμη αλλά από το δρόμο θα μπορέσετε

να θαυμάσετε τις τοιχογραφίες και την Αγία Τράπεζα. Τελικά θα φτάσετε στην **Εκκλησία San Giorgio Mother** (προσβάσιμη). Ο Άγιος Γεώργιος είναι ο προστάτης άγιος της πόλης.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.4 ΠΟΥΤΙΝΙΑΝΟ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ> Το Πουτινιάνο προέρχεται από ένα αρχαίο κέντρο της Παυσετίας, όπως αποδεικνύεται από τα πολυάριθμα αρχαιολογικά ευρήματα, όπως δοχεία, νομίσματα, όπλα που βρέθηκαν σε αρχαίους τάφους. Καθώς δεν υπάρχουν άλλες αποδείξεις, μπορεί να υποθεθεί ότι άκμασε κατά τη διάρκεια της εποχής της Μεγάλης Ελλάδας μέχρι που ακολούθως έγινε ρωμαϊκή επαρχία. Το κέντρο τότε σταδιακά παρήκμασε ανά τους αιώνες. Γύρω στο 1000 μ.Χ. η περιοχή του Πουτινιάνο έγινε ιδιοκτησία των Βενεδικτίνων μοναχών, που κατοικούσαν στο Αββαείο Santo Stefano στη Μονόπολη.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >
πολιτισμός > 1. Εκκλησία del Carmine / 2. Καθεδρικός του San Pietro Apostolo
αγορές > 1. Δρομάκια του ιστορικού κέντρου

Που να μείνετε >
ξενοδοχεία > 1. Il Palmento (στο Λοκοροτόντο)

Πρόσθετες υπηρεσίες >
φαγητό > 1. Εστιατόριο Il Golosone
μεταφορές > 1. Σιδηροδρομικός σταθμός / 2. Σταθμός Λεωφορείων
ATM > 1. στη Via Roma
τουριστικές πληροφορίες > 1. IAT Pugliapromozione (στον Καθεδρικό San Pietro Apostolo)
τουαλέτες > 1. Στο εστιατόριο Il Golosone

Υπηρεσίες υγείας >
νοσοκομεία > 1. Πουτινιάνο Νοσοκομείο της Santa Maria degli Angeli (Via Carruccini, 7)
επείγοντα > 1. Πουτινιάνο Νοσοκομείο της Santa Maria degli Angeli (Via Carruccini, 7)
εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. Πουτινιάνο Νοσοκομείο της Santa Maria degli Angeli
κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Πουτινιάνο Νοσοκομείο της Santa Maria degli Angeli / 2. Bari-Di Venere
κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Bari-Policlinico
κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Bari-Policlinico
φαρμακεία > 1. Φαρμακείο στη Via Carruccini

Οδηγίες / Πουτινιάνο >

(Πώς να φτάσετε στο Πουτινιάνο από το Μπάρι, με αυτοκίνητο ή λεωφορείο: κατά μήκος του SS100 και μετά παίρνοντας τον SS172. Εναλλακτικά κατά μήκος του SP240 (χρόνος διαδρομής περίπου 40 λεπτά). Διαθέσιμη προσβάσιμη σιδηροδρομική σύνδεση.)

(Πώς να φτάσετε στο Πουτινιάνο από το Λοκοροτόντο: χρόνος διαδρομής περίπου 24 λεπτά κατά μήκος της SS172. Διαθέσιμη προσβάσιμη σιδηροδρομική σύνδεση.)

- Αφού σταθμεύσετε κοντά στο δημαρχείο θαυμάστε τη θέα από την απέναντι πλατεία, από την οποία θα έχετε τη δυνατότητα να θαυμάσετε το πανόραμα της κοιλάδας της Ίτρια.
- Κοντά στο δημαρχείο υπάρχει η **Εκκλησία Carmine** που χτίστηκε στον XVIII αιώνα. Είναι διάσημη για τα αγάλματα του Αγίου Σεβαστιανού και του Αγίου Πέτρου, από τον Stefano da Putignano και το τεράστιο εκκλησιαστικό όργανο του Pietro de Simone. Δυστυχώς η εκκλησία δεν είναι προσβάσιμη.
- Προτείνουμε να περπατήσετε στην **Porta Grande** (απέναντι από την Εκκλησία Carmine) στα προτεινόμενα (προσβάσιμα) σοκάκια του ιστορικού κέντρου μέχρι τον **Καθεδρικό του San Pietro Apostolo** (μη προσβάσιμος). Δίπλα στην πλατεία θα βρείτε το ΙΑΤ PugliaPromozione (προσβάσιμο).

Χώρα / Ιταλία > Περιοχή / Μητροπολιτική Περιοχή του Μπάρι
> Διαδρομή / Γκραβίνα και Αλταμούρα

1 > Η ΔΙΑΔΡΟΜΗ "ΓΚΡΑΒΙΝΑ ΚΑΙ ΑΛΤΑΜΟΥΡΑ"

Γκραβίνα στην Πούλια και Αλταμούρα

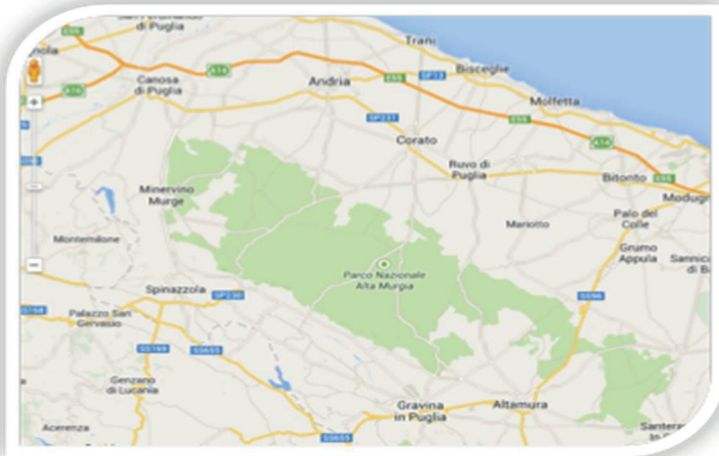
Προτεινόμενες τοποθεσίες > 1.1 Γκραβίνα στην Πούλια > 1.2 Αλταμούρα

Προτεινόμενες δραστηριότητες > πολιτισμός / πάρκα / παραλίες / αθλητισμός / αγορές

Που να μείνετε > ξενοδοχεία / αγροτουρισμός / b&b / χωριά / κάμπινγκ

Πρόσθετες υπηρεσίες > φαγητό / μεταφορές / ATM / τουριστικές πληροφορίες / τουαλέτες / χώροι στάθμευσης

Υπηρεσίες υγείας > ιατρική υποστήριξη επισκεπτών / εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες / νοσοκομεία / επείγοντα / κέντρα αιμοκάθαρσης / κέντρα θαλασσαιμίας / κέντρα αιμορροφιλίας / φαρμακεία / καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων

Σημείωση Ο όρος "προσβασιμότητα" θα χρησιμοποιείται στο κείμενο αναφερόμενος στους χρήστες αμαξιδίων. Κάθε βοήθεια που απευθύνεται σε άτομα με προβλήματα όρασης, τυφλούς, κωφάλαλους ή σε άτομα με ψυχικές νόσους θα σημειώνεται μέσα στις διαδρομές, και, όταν είναι διαθέσιμη, θα υποδεικνύεται μια υπηρεσία καλωσορίσματος και υποστήριξης από κατάλληλο προσωπικό. Γίνεται σαφές ότι στην περίπτωση που δεν υποδεικνύεται η παρουσία προσωπικού μέσα στις διαδρομές που περιγράφονται, προτείνεται η επικοινωνία με την εγκατάσταση: στις πιο πολλές περιπτώσεις, και εφόσον έχει ζητηθεί εκ των προτέρων, ο χρήστης θα λάβει την υπηρεσία υποστήριξης που χρειάζεται. Όσο αφορά στα φαρμακεία, εάν στην περιγραφή μιας διαδρομής δεν

γίνεται αναφορά σε προσβασιμότητα, ο χρήστης μπορεί να ειδοποιηθεί άμεσα το φαρμακείο και το προσωπικό θα είναι διαθέσιμο να ανταποκριθεί σε αυτόν και τις απαιτήσεις του. Η υπηρεσία ATM δεν είναι πάντα διαθέσιμη στο εξωτερικό της τράπεζας αλλά είναι εγγυημένη στο εσωτερικό της (επικοινωνήστε με το προσωπικό).

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.1 ΓΚΡΑΒΙΝΑ ΣΤΗΝ ΠΟΥΛΙΑ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Η Γκραβίνα στην Πούλια φιλοξενεί το Εθνικό Πάρκο της Alta Murgia (Parco Nazionale dell'Alta Murgia). Η ονομασία "Gravina" προέρχεται από την λέξη "gravina", την ιταλική λέξη για τη χαράδρα: μια χαράδρα είναι μια ρωγμή στον φλοιό της γης όμοια με το φαράγγι. Αυτή η ονομασία δόθηκε στην πόλη από τον Φρειδερίκο το 2^ο, που την αγαπούσε τόσο πολύ που την αποκαλούσε "κήπο των απολαύσεων". Είχε χτίσει ένα κάστρο, του οποίου τα ερείπια είναι το μόνο που υπάρχει σήμερα, με σκοπό να μένει σε αυτό αυτός και οι άντρες του πριν βγουν για κυνήγι στην περιοχή της Μούρτζια.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός > 1. Εκκλησία του Sant'Agostino / 2. Περιοχή Fondovito / 3. Εκκλησία San Michele delle Grotte / 4. Πλατεία Notardomenico - Βιβλιοθήκη / 5. Εκκλησία Santa Maria del Suffragio / 6. Μουσείο Ιερής Τέχνης / 7. Καθεδρική Βασιλική / 8. Εκκλησία Madonna della Stella.

αγορές > 1. Στην Πλατεία Pellicciari

πάρκα > 1. Δάσος Difesa Grande

/ 2.nome / 3.nome / 4.nome

Που να μείνετε >

ξενοδοχεία > 1. Relais Peucetia Hotel (Γκραβίνα)

Πρόσθετες υπηρεσίες >

φαγητό > 1. Εστιατόριο Madonna della Stella στην Γκραβίνα της Πούλιας, (πάνω αίθουσα προσβάσιμη από τη δευτερεύουσα είσοδο)

μεταφορές > 1. Σιδηροδρομικός Σταθμός / 2. Σταθμός Λεωφορείων

ATM > 1. Στη Via Tripoli / 2. Στην Corso Vittorio Emanuele II

τουριστικές πληροφορίες > 1. IAT στη Via Matteotti

τουαλέτες > 1. Στην Πλατεία Pellicciari

Υπηρεσίες υγείας >

εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. Στο πρώην νοσοκομείο της Γκραβίνα

νοσοκομεία > 1. Νοσοκομείο "Fabio Perinei"(SS. 96) / 2. Bari Policlinico

επείγοντα > 1. Νοσοκομείο "Fabio Perinei" (SS. 96)

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Bari Νοσοκομείο Di Venere

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Bari Policlinico
κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Bari Policlinico
φαρμακεία > 1. στη Via Silvio Pellico / 2. στη Via Bizet / 3.
στη Via Milano / 4. στη Via Orsini

Οδηγίες / Γκραβίνα στην Πούλια >

Πώς να φτάσετε στην Γκραβίνα της Πούλια από το Μπάρι: Μπορείτε να φτάσετε στην Γκραβίνα της Πούλια είτε οδηγώντας στον SS96 ή παίρνοντας τον SP236 ή τον SP231 και στρίβοντας στον SP151. Ο εκτιμώμενος χρόνος ταξιδιού είναι μία ώρα. Οι σιδηροδρομικές συνδέσεις εξασφαλίζονται από την Ferrovie Appulo Lucane (ο σιδηροδρομικός σταθμός είναι προσβάσιμος). Ξεκινήστε το ταξίδι σας από το σταθμό της Γκραβίνα.

Για να φτάσετε στην Πλατεία Pellicciari με αυτοκίνητο, πάρτε την Corso Aldo Moro, στρίψτε στην Via Spinazzola και τελικά στη Via Antonio Punzi (εκτιμώμενος χρόνος ταξιδιού περίπου 20 λεπτά). Μπορείτε επίσης να περπατήσετε κατά μήκος της Corso Giuseppe di Vittorio (για περίπου 18 λεπτά)

- Όταν φτάσετε στη Γκραβίνα, στην Πλατεία Pellicciari (υπάρχει διαθέσιμη προσβάσιμη τουαλέτα), θα παρατηρήσετε μια σειρά από σκαλιά που διασχίζουν τη **Μεσαιωνική Περιοχή “Fondovito”** (μη προσβάσιμη περιοχή) και οδηγούν στη **σκαλιστή στο βράχο Εκκλησία S. Michele delle Grotte** (μη προσβάσιμη δυστυχώς), που είναι ένα από τα μεγαλύτερα σκαλισμένα στο βράχο αρχιτεκτονήματα στην Ιταλία, πολύ κοντά στο φαράγγι της Γκραβίνα.
- Σημειώνουμε την παρουσία της **Εκκλησίας Sant’Agostino** στην πλατεία.
- Πηγαίνοντας πίσω προς την Πλατεία Cattedrale, θα φτάσετε στην Πλατεία μπροστά από τον Καθεδρικό (προσβάσιμη), που ονομάζεται **Πλατεία Notardomenico**, όπου μπορείτε να θαυμάσετε τις πιο παλιές βιβλιοθήκες της Πούλια, “Finya” (1754) (μη προσβάσιμη). Στη δεξιά πλευρά βρίσκεται η **Εκκλησία Santa Maria del Suffragio** (1649), (προσβάσιμη), στην οποία θα παρατηρήσετε κάποιους σκελετούς στην πύλη της.
- Συνεχίζοντας προς την Πλατεία Cattedrale, θα βρείτε το **Παλάτι που κάποτε ήταν η έδρα του Επισκοπικού Σεμιναρίου** και σήμερα είναι η έδρα του **Μουσείου Ιερής Τέχνης** (μη προσβάσιμο).
- Συνεχίζοντας στην Πλατεία, θα βρείτε την **Καθεδρική Βασιλική** (προσβάσιμη), ρομανικού ρυθμού. Καταστράφηκε σχεδόν ολοκληρωτικά από ένα σεισμό το 1650 και ξαναχτίστηκε. Χρησιμοποιήθηκε για τη λατρεία των νεκρών μέχρι το 1954 και μετά σταμάτησε να λειτουργεί.
- Στην Πλατεία μπροστά από την είσοδο της Εκκλησίας, μπορείτε να θαυμάσετε το πανόραμα της γέφυρας πάνω από το φαράγγι της Γκραβίνα, που συνδέει τη μεσαιωνική πόλη με το κομμάτι της πόλης που είναι σκαλιστό στο βράχο.

Μπορείτε επίσης να θαυμάσετε ένα καμπαναριό και μια κινοστοιχία, που μαρτυρούν ότι η **σκαλιστή στο βράχο Εκκλησία Madonna della Stella** (μη προσβάσιμη), λειτουργούσε ως ιερό μέχρι το 1900. Κοντά σε αυτή εκτείνεται το **Αρχαιολογικό Πάρκο Botromagno** (περίπου 400 εκτάρια), στο οποίο κάποιος μπορεί να δει εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούνταν από τον 7^ο π.Χ. αιώνα μέχρι τον 4^ο αιώνα μ.Χ. Είναι περίπου 6 km μακριά από την τρέχουσα τοποθεσία.

- Μπορείτε να συνεχίσετε με μια διαδρομή στη φύση στο **Δάσος Difesa Grande**. Με περίπου 1890 εκτάρια είναι ένα από τα μεγαλύτερα δάση σε ολόκληρη την Πούλια. Σε απόσταση 6 χιλιομέτρων από την οικιστική περιοχή της Γκραβίνα, στη μέση της λεκάνης απορροής του ποταμού Bradano, δείτε το πλούσιο μεσόφυτο δάσος που κάποτε κάλυπτε το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής της Πούλια.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.2 ΑΛΤΑΜΟΥΡΑ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > *Εδώ παράγεται το ψωμί PDO με το τυπικό κυκλικό σχήμα (στην τοπική διάλεκτο "skuanète", που σημαίνει ψηλά). Το κύριο μνημείο της Αλταμούρα είναι ο Καθεδρικός της Santa Maria Assunta, παράδειγμα Ρομανικής-Απουλιανής αρχιτεκτονικής, αλλά γοθική σε ρυθμό (αιώνας XIII). Σημαντικά είναι τα παλαιοντολογικά ευρήματα του Ανθρώπου της Αλταμούρα, του σκελετού του 'Homo neanderthalensis' και της σπηλιάς των δεινοσαύρων.*

Προτεινόμενες δραστηριότητες >
πολιτισμός > 1. Στήλη της Παναγίας / 2. Παλάτι Viti de Angelis / 3. Καθεδρικός της Santa Maria Assunta / 4. Μουσείο Πορτογαλικών Έντυπων Έργων Τέχνης / 5. Αρχαιολογικό Μουσείο
αγορές > 1. στην Corso Federico II

Που να μείνετε >
Ξενοδοχεία > 1. San Nicola Hotel (Altamura) / 2. Saurus Hotel (Altamura)

Πρόσθετες υπηρεσίες >
φαγητό > 1. Artusi στην Αλταμούρα
μεταφορές > 1. Σιδηροδρομικός Σταθμός / 2. Σταθμός Λεωφορείων
ATM > 1. στη Via Bari / 2. στη Via Regina Margherita
τουριστικές πληροφορίες > 1. Proloco στην Πλατεία Repubblica
τουαλέτες > 1. Στην Πλατεία Matteotti
χώροι στάθμευσης >

Υπηρεσίες υγείας >

εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. Στο νοσοκομείο της Αλταμούρα

νοσοκομεία > 1. Νοσοκομείο "Fabio Perinei" (SS. 96, Altamura-Gravina) / 2. Bari Policlinico

επείγοντα > 1. Νοσοκομείο "Fabio Perinei" (SS. 96)

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Νοσοκομείο "Fabio Perinei" (SS. 96) / 2. Bari Νοσοκομείο Di Venere

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Bari Policlinico

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Bari Policlinico

φαρμακεία > 1. στη Via Genova / 2. στη Via Ottavio Serena

Οδηγίες / Αλταμούρα >

Μπορείτε να φτάσετε στην Αλταμούρα με αυτοκίνητο μέσω SS96 και μέσω SP236 ή μέσω SP18. Ο εκτιμώμενος χρόνος ταξιδιού είναι περίπου 50 λεπτά. Οι σιδηροδρομικές συνδέσεις καλύπτονται τόσο από την FS όσο και από την Ferrovie Appulo Lucane (ο σιδηροδρομικός σταθμός είναι προσβάσιμος). Ξεκινήστε τη διαδρομή σας από την Πλατεία Unità d'Italia.

- Από την **Πλατεία Unità d'Italia**, στις οποίας το κέντρο υπάρχει η **Colonna della Madonna** (Στήλη της Παρθένου Μαρίας), μπορείτε να εισέλθετε στο ιστορικό κέντρο από την **πύλη Porta Bari** (προσβάσιμη). Εδώ ξεκινά η **Corso Federico II di Svevia**, αρτηρία του ιστορικού κέντρου, στα αριστερά της οποίας βρίσκεται το **Παλάτι del Balzo**, που σήμερα ονομάζεται **Παλάτι Viti de Angelis**.
- Το κέντρο της Αλταμούρα καταλαμβάνει η **Πλατεία του Duomo**, έδρα του όμορφου **Καθεδρικού της Santa Maria Assunta**. Η πρόσβαση στον Καθεδρικό εξασφαλίζεται από ένα δευτερεύον πέρασμα στη δεξιά πλευρά.
- Μετά την **Πλατεία Resistenza**, συνεχίστε στη Via Ottavio Serena και στη Via Scipione Ronchetti, όπου υπάρχει το **Μουσείο Πορτογαλικών Έντυπων Έργων Τέχνης** που ιδρύθηκε το 1895 (προσβάσιμο).
- Στη **Via Santeramo** υπάρχει η έδρα του νέου **Αρχαιολογικού Μουσείου** και στη **Via le Regina Margherita** μπορείτε να θαυμάσετε τα ερείπια τειχών της μεγαλιθικής εποχής, που μαρτυρούν ένα σημαντικό παρελθόν (προσβάσιμη).
- Επίσης δεν πρέπει να χάσετε τα "claustra", χαρακτηριστικές μικρές πλατείες που ανοίγουν προς τους κύριους δρόμους του ιστορικού κέντρου της Αλταμούρα. Ονομάζονται "gnostr" στην τοπική διάλεκτο και είναι μοναδικά παραδείγματα δημοφιλούς αρχιτεκτονικής. Είναι περίπου 80 και αναπαριστούν την αυθόρμητη συγκέντρωση οικογενειών και εθνικών ομάδων (Λατίνοι, Εβραίοι, Μούρες). Η δομή τους και η διαρρύθμισή τους είχαν πέρα από κοινωνική και αμυντική λειτουργία: με μια είσοδο μόνο το claustrum ήταν πραγματική παγίδα για τους εχθρούς αφού αν είχαν επιχειρήσει να φτάσουν σε αυτό το σημείο θα είχαν

παγιδευτεί και θα είχαν δεχτεί επίθεση με πέτρες, νερό και άλλα αντικείμενα.

- Υπάρχουν δύο τύποι *claustrum*: ένα ελληνικού τύπου, με μια στρόγγυλη πλατεία και ένα πηγάδι ή ένα δέντρο στη μέση και ένα αραβικού τύπου που είναι στενότερο και μακρύτερο με ένα μικρό, κλειστό δρόμο και ένα πηγάδι που συγκεντρώνει νερό της βροχής στον πάτο του. Από τα πιο γραφικά και χαρακτηριστικά είναι τα *Giudecca*, *Inferno* and *Tradimento*. Πολλά *claustra* έχουν εγκαταλειφθεί και είναι σήμερα άδεια και παρηκμασμένα.

ασβέστη σπίτια. Η Ostuni αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της Valle d'Itria και της Νότιας Murgia, στα σύνορα με το Salento. Αποτελεί πολύ γνωστή τουριστική περιοχή, καθώς από το 1994 έως το 2014 έλαβε την Bandiera Blu (μπλε σημαία) και τα Le cinque vele (Τα πέντε πανιά) της Legambiente, γεγονός που οφείλεται στην καθαρότητα των παράκτιων υδάτων και στις υπηρεσίες υψηλής ποιότητας.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

Πολιτισμός > 1. **Εκκλησία του San Francesco** / 2. **Μοναστήρι του San Francesco** / 3. **Ιστορικό Δημαρχείο** / 4. **Sant'Oronzo's Flèche** / 5. **Εκκλησία του Spirito Santo** / 6. **Η σκάλα του Mons. Antelmi** / 7. **Ο πυρήνας της αρχαίας πόλης, που ονομάζεται "La Terra"** / 8. **Εκκλησία του μάρτυρα San Vito** / 9. **Μουσείο Προ-κλασσικού Πολιτισμού της Νότιας Murgia** / 10. **Καθεδρικός** / 11. **Παλάτι του Επισκόπου** / 12. **Μουσείο σύγχρονης τέχνης "OrizzontiArte"** / 13. **Πανοραμικό σημείο "Belvedere"** / 14. **Αρχαία τείχη** / 15. **S. Πύλη του Demetrio** / 16. **Πύλη της Porta Nova** / 17. **Εκκλησία του San Giacomo** / 18. **Εκκλησία της Stella.**

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. **Città Bianca Country Resort****** / 2. **Ostuni Palace****** / 3. **Hotel Rione Antico La Terra****** / 4. **Relais La Fontanina****** / 5. **Masseria Tutosa****** / 6. **Agritrulli**

Πρόσθετες υπηρεσίες >

φαγητό > 1. **La Bruschetta dell'Oste** (Via Monsignor F. Semeraro 2, 72017 Ostuni – 0831 304552) / 2. **Hostaria San Filippo** (C.so Vitt. Emanuele, 218, 72017 Ostuni – 0831 334546) / 3. **Masseria Santa Lucia** (s.s. 379 Km. 23,5 – Ostuni Marina – 0831 304090 www.masseriasantalucia.it)

μεταφορές > 1. **Trenitalia** / 2. **Bus STP Brindisi** (Στάθμευση στην Via Tenente Specchia) / 3. **Taxi** (Στάθμευση στην Via Tenente Specchia) / 4. **Brindisi Airport** / 5. **Brindisi Seaport**

ATM > 1. **ATM στο Ταχυδρομείο στο Corso Mazzini**

τουριστικές πληροφορίες > 1. **Σημείο πληροφόρησης στο Corso Mazzini** / 2. **Ass. Ruota Libera at C.so Mazzini**

τουαλέτες > 1. **Από τη σκάλα του M. Antelmi**, (είσοδος από την οδό Giovanni Lanza) / 2. **Στο Μουσείο Προ-κλασσικού Πολιτισμού** (Οδός Cattedrale)

Χώρος στάθμευσης > 1. **Στην οδό Tenente Specchia**

Υπηρεσίες υγείας >

εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. **Ostuni** (Via Miccoli) / 2. **Fasano** (Via Nazionale dei Trulli) / 3. **Cisternino** (Via Regina Margherita)

νοσοκομεία > 1. **Ostuni "Tanzarella"** / 2. **Fasano "Umberto I"**

επείγοντα > 1. Ostuni "Tanzarella" / 2. Fasano "Umberto I" / 3. Villanova P.P.I. / 4. Torre Canne P.P.I. / 5. Torre San Sabina P.P.I

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Ostuni "Tanzarella" / 2. Brindisi "Perrino" (νεφρολογία και αιμοκάθαρση) / 3. Fasano "Umberto I"

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Brindisi "Perrino"
(Ambulatorio Microcitemia) από Δευτέρα έως Παρασκευή, Ώρες: 8:00-15:00)

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Brindisi "Perrino"

φαρμακεία > 1. Alba / 2. Calamo Specchia / 3. Corsa / 4. D'Ambrosio / 5. De Nitto / 6. Matarrese / 7. Rodio / 8. Santoro / 9. Tanzarella

καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων > 1. Cityper / 2. D'Amico / 3. Serranova / 4. Guarnieri / 5. G.V.M. / 6. Pharma Saniprof

Οδηγίες διαδρομής / Ostuni >

(Από το Bari 85,0 χλμ μέσω της SS16 με 1 ώρα και 10 λεπτά οδήγηση) (Από το Lecce 77,0 χλμ μέσω της SS613 και της SS379 με 58 λεπτά οδήγηση)

- Φτάνοντας στην Ostuni, υπάρχει η δυνατότητα για παρκινγκ στην οδό Tenente Specchia, όπου υπάρχουν επίσης διαθέσιμες τουαλέτες και ένας διαθέσιμος δημόσιος αναβατήρας για όσους χρειάζονται βοήθεια.
- Από το χώρο του παρκινγκ υπάρχει μια κατωφέρεια όπου υπάρχει για όσους χρησιμοποιούν αμαξίδιο ή κινούνται αργά, ενώ συνίσταται ένας συνοδός. Το πεζοδρόμιο είναι λιθόστρωτο, με μικρές πέτρες σε σχήμα κύβου.
- Κατά μήκος της Λεωφόρου G. Mazzini, επισημαίνουμε ένα παρκινγκ που προορίζεται για την πρόσβαση των ατόμων με ειδικές ανάγκες από τον αριθμό 71 και άλλο ένα στο ταχυδρομείο στον αριθμό 11, όπου είναι διαθέσιμο και ένα υπαίθριο ATM. Σημειώνουμε ένα μικρό αριθμό ράμπων στο πεζοδρόμιο. Στα αριστερά, στον αριθμό 6 βρίσκεται το Τουριστικό Σημείο Πληροφόρησης (τηλ. +39 0831 301268, info.ostuni@viaggiareinruglia.it), το οποίο έχει εμπόδιο ένα σκαλοπάτι στην είσοδο, αλλά έχει παρκινγκ που προορίζεται για την πρόσβαση των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Εκεί κοντά, θα βρείτε το συνεταιρισμό "**A ruota Libera**", όπου μπορείτε να ρωτήσετε οποιαδήποτε πληροφορία για την πρόσβαση στην Ostuni.
- Υπενθυμίζεται ότι όλη η αρχαία Ostuni είναι ελεγχόμενη ζώνη κυκλοφορίας (Σημείο πληροφόρησης: Corso Vittorio Emanuele II n. 29 τηλ. 0831 307216 - 0831 331994 e-mail: ufficiotraffico@comune.ostuni.br.it). Τα εξουσιοδοτημένα οχήματα με κάρτα αναπηρίας μπορούν να εισέλθουν για όσο επιτρέπεται.

- Φτάνοντας στην Πλατεία Libertà, η οποία είναι στρωμένη με μεγάλες πέτρες, θα βρείτε την **Εκκλησία του San Francesco**, η οποία έχει στην είσοδο ένα σκαλοπάτι περίπου 20 εκατοστών.
- Κοντά στην Εκκλησία, υπάρχει το Μοναστήρι όπου στο εσωτερικό του βρίσκετε στα αριστερά τον ανελκυστήρα για τον 1^ο όροφο του Ιστορικού Δημαρχείου, την κάποτε Μονή Φραγκισκανών. Το Δημαρχείο φιλοξενεί μια συλλογή ζωγραφικής. Στο σύνολο της περιοχής υπάρχουν πινακίδες πληροφόρησης μπροστά σε κτήρια, μνημεία, ιστορικούς τόπους, γραμμένα σε πρότυπη γραφή. Οι πινακίδες πληροφόρησης δεν είναι αφής.
- Έπειτα, όταν βρίσκεστε στην Πλατεία, πηγαίνετε ευθεία για 30 μέτρα, όπου μπορείτε να θαυμάσετε τα απομεινάρια ενός παλιού πύργου στα τείχη της πόλης, όπου περιβάλλεται από μια ράγα. Αμέσως μετά μπροστά σας, μπορείτε να παρατηρήσετε τα **κωδωνοστάσια του Sant'Oronzo**, τυπικού μπαρόκ στυλ, και πηγαίνοντας προς τα δεξιά, μπορείτε να θαυμάσετε την **Εκκλησία του Spirito Santo**, στην οδό Roma, η οποία διαθέτει 14 σκαλοπάτια, ενώ δεν είναι προσιτή σε επισκέπτες σε αμαξίδιο. Παρακαλώ σημειώστε τη σημαντική καλλιτεχνική αξία της όμορφης Πύλης.
- Από την άλλη πλευρά της Πλατείας, μπορείτε να θαυμάσετε την εντυπωσιακή **σκάλα του Mons. Antelmi**, όπου υπάρχουν και διαθέσιμες τουαλέτες: για να τις προσεγγίσετε πρέπει να πάτε ως την Οδό Giovanni Lanza.
- Από την Πλατεία Libertà, μπορείτε να εισέλθετε στο στενό δρομάκι του Καθεδρικού για να φτάσετε στον υψηλότερο λόφο της Ostuni, πάνω στον οποίο είναι χτισμένος **ο πυρήνας της αρχαίας πόλης, που ονομάζεται "La Terra"**, όπως και αποκαλούν οι άνθρωποι την παλιά περιοχή. Ο πολεοδομικός σχεδιασμός χρονολογείται κατά το χρονικό διάστημα μεταξύ του 1ου και 2ου αιώνα μ.Χ. και διαμορφώθηκε πάνω στα απομεινάρια ενός αρχαίου μεσαπικού χωριού. Η Ostuni είναι ένας αμέτρητος πολλαπλασιασμός επιπέδων, ένα σκαμpanέβασμα από σκάλες, ένα αίνιγμα από σοκάκια και λωρίδες, μια συνεχής ακολουθία από τόξα και άνω διαβάσεις, ανάμεσα στα βαμμένα με ασβέστη σπίτια.
- Η Οδός Cattedrale έχει κάποια κομμάτια απότομης ανάβασης, τα οποία απαιτούν έναν ή δύο συνοδούς για ανθρώπους που βρίσκονται σε αμαξίδιο: πρόκειται για έναν πολύ δύσκολο δρόμο. Κατά μήκος του στενού αυτού δρόμου, μπορείτε να συναντήσετε πολλά τυπικά μαγαζιά με σουβενίρ μέχρι να φτάσετε στη **σκάλα της Εκκλησίας του San Vito martire**, με την πλούσια μπαρόκ και καμπυλόγραμμη "Ieccese". Η εκκλησία βρίσκεται κοντά στο **Μουσείο Προ-κλασσικού Πολιτισμού της νότιας Murgia** με παλαιολιθικά και της Εποχής του Χαλκού και του Σιδήρου κειμήλια από το Ferro. Το μουσείο διαθέτει ανελκυστήρα για να φτάσει κανείς στον πρώτο όροφο και πρόσβαση σε εγκαταστάσεις υγιεινής, αλλά

είναι απαραίτητο να προσπεράσει ένα σκαλοπάτι 20 εκατοστών.

- Ύστερα, προχωράς μπροστά για να πας στον **Καθεδρικό**, στην οδό T. Trinchera, όπου συναντάς ως εμπόδια σκαλοπάτια χωρίς προστατευτικό κιγκλίδωμα, οπότε δεν είναι εφικτή η πρόσβαση για αμαξίδια ή για άτομα με μειωμένη κινητικότητα. Σε όλη την περιοχή υπάρχουν πινακίδες πληροφόρησης μπροστά σε κτήρια, μνημεία, ιστορικούς τόπους, γραμμένα σε πρότυπη γραφή. Οι πινακίδες πληροφόρησης δεν είναι αφής. Ο **Καθεδρικός** είναι αφιερωμένος στην Santa Maria dell'Assunta, κατασκευάστηκε το δεύτερο μισό του XV αιώνα και είναι ένα από τα πιο γνωστά μνημεία της Puglia. Η γοθική – ρομανική πρόσοψη είναι Εθνικό Μνημείο από το 1902. Εκεί κοντά, συναντάμε το **Παλάτι του Πάππα** και μπροστά από αυτό, το Ιεροδιδασκαλείο, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους με μια αψίδα – διάδρομο, την Arco Scorpa, τα οποία και τα δύο δεν είναι προσβάσιμα σε επισκέπτες. Στην μικρή πλατεία βρίσκεται το **Μουσείο σύγχρονης τέχνης "OrizzontiArte"**, το οποίο έχει ένα εμπόδιο (σκαλοπάτι 10 εκατοστών).
- Πηγαίνοντας προς το χαμηλό λόφο, στρίβοντας στα δεξιά για το Vico Castello, μετά από 30 μέτρα φτάνετε σε έναν ανοιχτό χώρο, από τον οποίο είναι δυνατό να θαυμάσετε την εκπληκτική **πανοραμική θέα** από τις ελιές της Ostuni.
- Πηγαίνοντας πίσω προς την οδό Catterale, επιστρέφοντας στην Πλατεία Libertà, εάν δεν είστε κουρασμένοι, είναι πολύ ωραίο να κάνετε ένα περίπατο κατά μήκος των **αρχαίων τοίχων**. Το σημείο εκκίνησης είναι στην αρχή των παλιών ιστορικών ερειπίων. Πρόκειται για μια συναρπαστική διαδρομή, και λόγω του μεγαλείου της ανθρώπινης εργασίας, αλλά και λόγω της ομορφιάς του τοπίου. Το πεζοδρόμιο είναι φτιαγμένο από μεγάλες πέτρες, όπου μπορεί κανείς να έχει πρόσβαση με ράμπες.
- Τα αμυντικά τείχη είναι με κυλινδρικούς πύργους και επάλξεις και έχουν πέντε πόρτες για να περάσει κανείς στη μεσαιωνική πόλη. Σήμερα, διασώζονται δύο πόρτες εξ αυτών: η **Porta S. Demetrio** προς τα ανατολικά και η **Porta Nova** προς τα δυτικά.
- Μετά συναντάς την **Εκκλησία του San Giacomo** και την **Εκκλησία της Stella**, και οι δύο μη προσβάσιμες λόγω εμποδίων. Σε όλη την περιοχή υπάρχουν πινακίδες πληροφόρησης μπροστά σε κτήρια, μνημεία, ιστορικούς τόπους, γραμμένα σε πρότυπη γραφή. Οι πινακίδες πληροφόρησης δεν είναι αφής.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.2 Αγροτική περιοχή
Πληροφορίες > *Το σύνολο της αγροτικής περιοχής χαρακτηρίζεται από βραχώδεις οικισμούς σε σπηλιές ή κρύπτες.*

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

Πολιτισμός > 1. Εκκλησία της Santa Maria di Agnano / 2. Αρχαιολογική περιοχή / 3. Dolmen / 4. Φάρμα Masseria Brancati

Αθλητισμός > 1. Εκδρομές με ποδήλατο

Πρόσθετες παροχές>

Τουριστικές πληροφορίες > 1. Στην αρχαιολογική περιοχή

Τουαλέτες > 1. Αρχαιολογική περιοχή

Χώροι στάθμευσης > 1. Η πλατεία είναι μπροστά στην Εκκλησία της Santa Maria di Agnano / 2. Στην πλατεία μπροστά στη Masseria Brancati.

Οδηγίες / Αγροτική περιοχή >

Παίρνετε το δρόμο για το Fasano (s.s. 16 Ostuni-Fasano), μετά από 2 km στρίβετε δεξιά για να φτάσετε στην **Εκκλησία της Santa Maria di Agnano** και στην **Αρχαιολογική περιοχή**.

- Αφού παρκάρετε το αυτοκίνητο ή το λεωφορείο σε ένα ανοιχτό μεγάλο χώρο που είναι διαθέσιμος, βρίσκετε μια μικρή ανάβαση, όπου συνίσταται βοήθεια σε ανθρώπους που βρίσκονται σε αμαξίδιο.
- Προχωρώντας προς το Fasano, στο 870^ο χιλιόμετρο, φτάνετε στο Montalbano, και στα δεξιά σας βρίσκετε το ιστορικό "**casa cantoniera**" (σπίτι του εργάτη του δρόμου), το σημερινό "Albergabici", όπου μπορείτε να νοικιάσετε ποδήλατα, ποδήλατα δύο αναβατών και ειδικά ποδήλατα για άτομα με ειδικές ανάγκες.
- Στρίβοντας δεξιά, ακολουθώντας το στενό δρόμο φτάνετε σε ένα σταυροδρόμι όπου βρίσκεται το **dolmen** (contrada Pescomarano). Τα dolmen ήταν πολύ απλές κατασκευές σχηματισμένες από δύο πέτρες κάθετα χτισμένες στο έδαφος και μια τρίτη οριζόντια τοποθετημένη πάνω από τις δύο πρώτες, σαν οροφή. Πρόκειται για τους τάφους των πολεμιστών.
- Πίσω στην πόλη, παίρνετε το δρόμο Rosa Marina και μετά από 4 χιλιόμετρα, στρίβετε αριστερά για να φτάσετε στο υπέροχο αγρόκτημα **Masseria Brancati**, το οποίο ανήκει σε ιδιώτη.
- Για να το επισκεφτείτε παρακαλούμε να επικοινωνήσετε με την **Προστατευόμενη Περιοχή των Παράκτιων Αμμοθινών**, Πλατεία Libertà 72017 Ostuni (BR) e-mail: (Masseria infotel. 330/822910)
- Ο ιδιοκτήτης, κ. Corrado, θα σας ανοίξει τις πόρτες για την αρχαία αγροτική έπαυλη, όπου μπορείτε να θαυμάσετε το παλιό **υπόγειο ελαιοτριβείο του 800** (υπόγεια αίθουσα τυποποίησης της ελιάς, 19^{ος} αιώνας), όπου περιβάλλεται από τα εργαλεία του πολιτισμού των αγροτών, από **αγροτικές εκκλησίες σε στυλ ροκοκό του 700 (αγροτικές εκκλησίες σε στυλ ροκοκό, 18^{ος} αιώνας)** και από τον αχυρώνα. Παρακαλώ σημειώστε ότι το **Ελαιουργείο** δεν είναι προσίτο σε αμαξίδια.

- Η επίσκεψη τελειώνει με ένα περίπατο στον αρχαίο ελαιώνα: περίπου 800 μνημειακά ελαιόδεντρα, τα οποία έχουν αναγνωρισθεί από την Περιφέρεια της Puglia, ότι είναι ηλικίας 2000 και περισσότερων χρόνων. Η Φυτεία έχει πινακίδες πληροφόρησης για την τεχνική καλλιέργεια της ελιάς.
- Σε όλη την περιοχή υπάρχουν πινακίδες πληροφόρησης μπροστά σε κτήρια, μνημεία, ιστορικούς τόπους, γραμμένα σε πρότυπη γραφή. Οι πινακίδες πληροφόρησης δεν είναι αφής.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.3. Προστατευόμενη Φυσική Περιοχή Dune Costiere (παράκτιες αμμοθίνες) από το Torre Canne στο Torre San Leonardo

Πληροφορίες > Η Προστατευόμενη περιοχή Dune Costiere (παράκτιες αμμοθίνες) από το Torre Canne στο Torre San Leonardo είναι μια φυσική προστατευόμενη περιοχή του Βόρειου Salento, στο έδαφος των πόλεων Ostuni και Fasano.

Έχει οικοτόπους και παράκτια περιβάλλοντα υψηλού νατουραλιστικού και αρχιτεκτονικής τοπίου ενδιαφέροντος: μια αλόφιλη βλάστηση και ένα μεγάλο αριθμό από αμμόλοφους που καλύπτονται από μεσογειακή βλάστηση, όπως κέδρους, πουρνάρια και χαμηλή βλάστηση της Eurhorbia Spinosa.

Υπάρχουν επίσης υγροτοπικές περιοχές, με Fiume Grande (μεγάλο ποτάμι), με Fiume Piccolo (μικρό ποτάμι) και με Morello ποτάμι, όπου πολλές φορές σταθμεύουν υδρόβια μεταναστευτικά πουλιά (ορνιθοπανίδα).

Η περιοχή αυτή παρουσιάζει διάφορους οικοτόπους, καλλιεργήσιμες εκτάσεις με πειραματική βιολογική γεωργία, αρχαίους ελαιώνες, τη Διαδρομή Traiana, αρχαιολογικά και ιστορικά μέρη, αρχαίες φάρμες, υπόγειες αίθουσες τυποποίησης της ελιάς, "lame" (φαράγγια), βραχώδεις εγκαταστάσεις, βιομηχανίες με την μάρκα Parco, πόλεις και κωμοπόλεις: μια πολύ πολύπλοκη περιοχή, πλούσια σε αξίες που πρέπει να διατηρηθούν και να βελτιωθούν.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

Φυσικές περιοχές > 1. Φυσικό Πάρκο Παράκτιων Αμμοθινών (από το Torre Canne στο Torre San Leonardo)

Θάλασσα > 1. Lido Morelli

Πολιτισμός > 1. Strada Bianca / 2. Piloni / 3. Fiume Morelli /

4. Αρχαίες κατασκευές / 5. Αρχαίες ιχθυολίμνες

Αθλητισμός > 1. Διαδρομές με ποδήλατο / 2. Πεζοπορία / 3. Καταδύσεις

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. Ξενοδοχείο Gran Serena **** (Via Appia 2 - 72016 Torre Canne BR)

Πρόσθετες υπηρεσίες >

μεταφορές > 1.Τρένα FF.SS. στο Cisternino / 2. Autolinee Scorpio (Λεωφορείο) / 3. Αεροδρόμιο του Brindisi / 4. Λιμάνι του Brindisi

τουριστικές πληροφορίες > 1.Κέντρο Επισκεπτών Casa del Parco

τουαλέτες > 1. Στο Κέντρο Επισκεπτών Casa del Parco

χώροι στάθμευσης > 1 Μπροστά από το Κέντρο Επισκεπτών Casa del Parco / 2. Pilone

Υγεία >

Εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. Fasano (Μέσω Nazionale dei Trulli) / 2. Ostuni (Μέσω Miccoli) / 3. Cisternino (Μέσω Regina Margherita)

επείγοντα > 1. Ostuni "Tanzarella" / 2. Torre Canne P.P.I. / 3. Villanova P.P.I.

κέντρα αμμοκάθαρσης > 1. Fasano "Umberto I" / 2. Ostuni "Tanzarella" / 3. Brindisi "Perrino" (νεφρολογία και αιμοκάθαρση)

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Brindisi "Perrino"

(Ambulatorio Microcitemia dal lun. al ven. h 8:00-15:00)

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Brindisi "Perrino"

φαρμακεία > 1. Del Faro (Torre Canne, Via del Faro, 11) / 2. Patronelli (Pezze di Greco, Corso Nazionale, 100)

Οδηγίες / Προστατευόμενη Φυσική Περιοχή Dune Costiere (παράκτιες αμμοθίνες) από το Torre Canne στο Torre San Leonardo>

(Από το Lecce 86,8 χλμ μέσω SS613 και SS379 58 λεπτά οδήγηση)

(Από το Brindisi 50,0 χλμ μέσω SS379 36 λεπτά οδήγηση)

(Από το Bari 69 χλμ μέσω SS16 48 λεπτά οδήγηση)

- Το Κέντρο Επισκεπτών Casa del Parco, είναι τοποθετημένο σε ένα παλιό σιδηροδρομικό σταθμό και είναι το ιδανικό σημείο εκκίνησης για περιήγηση στην προστατευόμενη περιοχή των παράκτιων αμμοθινών. Προτείνεται πρώτα ο χαρακτηριστικός λευκός βρώμικος δρόμος ("**strada Bianca**") και μετά μπορείτε να πάτε στο "**Pilone**" κατά μήκος της ακτής.
- Μετά το Lido Morelli, με διαδρόμους και καρέκλες, στα δεξιά σας μπορείτε να φτάσετε στην τοποθεσία που λέγεται **Fiume Morelli**. Υπάρχουν διαθέσιμα κλειδιά προς ζήτηση και στον χώρο της διοίκησης της προστατευόμενης περιοχής (info@parcodunecostiere.org) και κοντά στην παραλία (Lido +39 339 80 98 345 / +39 328 97 80 484). Η περιοχή διαθέτει εγκαταστάσεις υγιεινής και πρόσβαση σε τουαλέτες. Μπορείτε να επισκεφτείτε τις πισίνες υδατοκαλλιέργειας και βιολογικής γεωργίας χελιών.
- Η υγρή ζώνη του Fiume Morelli, πίσω από αμμόλοφους της περιοχής, είναι πλούσια σε νερό και αρχαία κτίρια για το ψάρεμα. Το ποτάμι έχει σχήμα χαρακτηριστικού L και έχει

μήκος 800 μέτρα. Τροφοδοτείται από πολλές και πλούσιες πηγές με ελαφρώς αλμυρό νερό, που διαρρέει υπόγεια μέσω ασβεστολιθικών πετρωμάτων.

- Οι λίμνες γλυκού νερού που δημιουργήθηκαν από το ποτάμι στην υγρή ζώνη, έχουν χρησιμοποιηθεί για ιχθυοκαλλιέργεια από το 1800 έως το 1980. Οι λίμνες παίρνουν πάλι ζωή το 2009, όπου αρχίζει πάλι η ιχθυοκαλλιεργητική δραστηριότητα, με βιολογική μέθοδο. Η εγκατάσταση έχει επτά λίμνες και 11 συγκεντρώσεις για τον έλεγχο των υδάτων και των ψαριών που διακινούνται μεταξύ των λιμνών και της θάλασσας. Η αρχαία λίμνη με ψάρια είναι προσβάσιμη από την πίσω πλευρά.
- Στη ζώνη της προστατευόμενης περιοχής υπάρχουν διαθέσιμα εργαλεία και υποδομές (διαβάσεις πεζών και περάσματα που διευκολύνουν την πρόσβαση) έτσι ώστε να προσπεραστούν διάφορα εμπόδια.
- Όλες οι δομές και τα κέντρα επισκεπτών, καθώς επίσης και οι φάρμες αλλά και άλλες επιχειρήσεις διαθέτουν εγκαταστάσεις υγιεινής.
- Για ενοικίαση αμαξιδίων και για πεζοπορία ρωτήστε στη διοίκηση της προστατευόμενης περιοχής.
- Πρόσβαση στη θάλασσα μέσω διαβάσεων πεζών στο Lido Morelli +39 339 80 98 345 / +39 328 97 80 484, ενοικίαση καρέκλας, διαθέσιμες θέσεις εργασίας;
- Η πίσσινα στο Pione Camping είναι ιδανική και προσβάσιμη σε άτομα με ειδικές ανάγκες.

ΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ ΕΝΟΙΚΙΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΧΡΟΝΟ

> Cooperativa sociale " Ostuni a Ruota libera"

επικοινωνία : tel. +39 0831 338165 - info@ostuniaruotalibera.it

ΠΟΔΗΛΑΣΙΑ

> Cooperativa Madera Bike

επικοινωνία : cell. +39 3472177490 - +39 3275785185 - bike@maderamedia.com

ΠΕΖΟΠΟΡΙΑ ΣΤΗ ΦΥΣΗ, ΞΕΝΑΓΗΣΕΙΣ, ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΣΤΗ ΦΥΣΗ, ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

> Cooperativa Gaia Environmental Tours

INFOTEL +39 3470042961 / +39 3206251107 - gaia_tour.events@libero.it

> Cooperativa Serapia

INFOTEL +39 3286474719 / +39 3665999514

ΚΕΝΤΡΑ ΚΑΤΑΔΥΣΕΩΝ (immersioni subacquee)

> ASC Diving Puglia

επικοινωνία : +39 3293044081

ΚΕΝΤΡΟ PARCO

Per info : www.parcodunecostiere.org/newsite/ita/index.php

Χώρα/Ιταλία > Περιοχή/Επαρχία του Μπριντζι > Διαδρομή/
1. "Πύλη στην Ανατολή"

1 > Η ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ "ΠΥΛΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗ"

Η περιοχή βόρεια του Salento, από το Brindisi στο Torre Guaceto

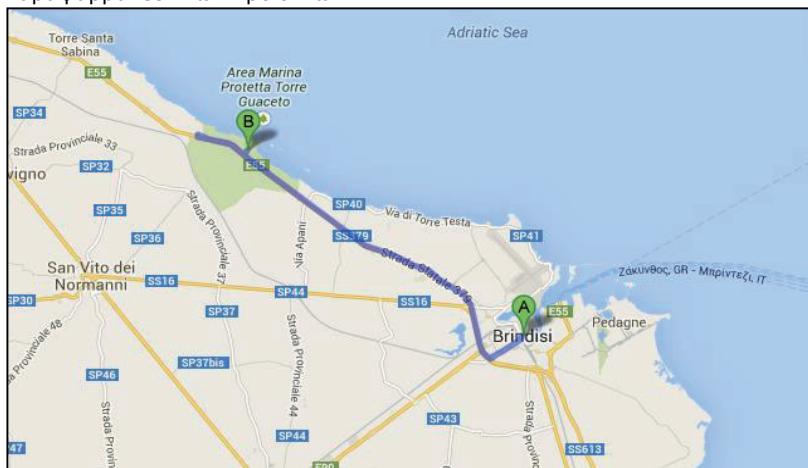
Προτεινόμενες τοποθεσίες > 3.1 Brindisi > 3.2 Εθνική προστατευόμενη περιοχή "Torre Guaceto"

Προτεινόμενες δραστηριότητες > πολιτισμός / πάρκα / παραλίες / αθλητισμός / αγορές

Που να μείνετε > ξενοδοχεία / αγροτουρισμός / B&B / χωριά / κάμπινγκ

Πρόσθετες υπηρεσίες > φαγητό / μεταφορές / ATM / πληροφορίες / τουαλέτες / χώροι στάθμευσης

Υγεία > ιατρική υποστήριξη επισκεπτών / εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες / νοσοκομεία / επείγοντα / κέντρα αιμοκάθαρσης / κέντρα θαλασσαιμίας / κέντρα αιμορροφιλίας / φαρμακεία / καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.1 ΠΟΛΗ ΤΟΥ BRINDISI

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Σημαντικό κέντρο του Βόρειου Salento, η πόλη έχει διαδραματίσει ιστορικά σημαντικό εμπορικό και πολιτιστικό ρόλο, χάρη στη γεωγραφική της θέση προς την Ανατολή και στο φυσικό της λιμάνι, που εξακολουθούν να υφίστανται, για την Αδριατική θάλασσα. Μια πολύ αρχαία πόλη, πύλη προς την Ανατολή, σταυροδρόμι λαών και πολιτισμών, το Brindisi έχει ζήσει μια ιστορία με διακυμάνσεις, με χρυσές περιόδους αλλά και περιόδους παρακμής, πάντα στενά συνδεδεμένες με τη γεωγραφική του θέση και της σημασίας του λιμανιού του.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός > 1.Ρωμαϊκές στήλες / 2. Αρχαιολογικό μουσείο "S. Faldetta" / 3.Το σπίτι των τουριστών / 4.Μνημείο αφιερωμένο στον Ιταλό ναύτη / 5.Πλατεία Duomo / 6.Η στοά του De Cateniano / 7.Επαρχιακό αρχαιολογικό μουσείο "F. Ribezzo" / 8.Παλάτι Balsamo Loggia / 9.Αρχιεπισκοπικό Παλάτι / 10.Εκκλησία της Αγίας Τερέζας / 11.Πρώην συγκρότημα Scuole Pie (Ευσεβή Σχολεία) / 12.Μεσογειακό Μουσείο Παρούσας Τέχνης MAP / 13.Ναός San Giovanni al Sepolcro / 14.Νέο Θέατρο Verdi / 15.Παλάτι Granafei Nervegna

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1.Palazzo Virgilio Hotel**** / 2.Masseria Baroni Nuovi / 3.Castello Hotel ** / 4.Oasi del Visir Resort**** / 5.Tenuta Al Bano Carrisi / 6.Tenuta Moreno**** / 7.Halbatres Palace Hotel / 8.Antica Masseria Martuccio**** / 9.Grande Albergo Internazionale Hotel****

Πρόσθετες υπηρεσίες >

φαγητό > 1.Εσπιατόριο Πιτσαρία Giubilo / 2. Εσπιατόριο Πιτσαρία Il Botteghino / 3. Εσπιατόριο Penny

μεταφορές > 1.Σιδηροδρομικός Σταθμός Trenitalia / 2.Τερματικός σταθμός λεωφορείων του Brindisi STP / 3. Αεροπρόμοιο του Brindisi / 4.Λιμάνι του Brindisi

ATM > 1. Via Santi / 2. Della Vittoria Square / 3.Corso Garibaldi

τουριστικές πληροφορίες > 1.Σημείο πληροφόρησης για τουρίστες στο Σπίτι των Τουριστών

τουαλέτες > 1.Μέσα στο Σπίτι των Τουριστών / 2. Μέσα στο Παλάτι Granafei Nervegna

χώροι στάθμευσης > 1.Στην Πλατεία Vittorio Emanuele II / 2.Στην Οδό del Mare

Υγεία >

εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1.Brindisi "Di Summa" (Πλατεία "Di Summa")

νοσοκομεία > 1.Brindisi "Perrino"

επείγοντα > 1.Brindisi "Perrino" / 2.Brindisi "Di Summa" / 2.Brindisi Porto

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1.Brindisi "Perrino" (νεφρολογία και αιμοκάθαρση) / 2.Νοσοκομείο San Pietro Vernotico "N. Melli" / 3.Mesagne Gambro Healthcare Italia SpA

κέντρα θαλασσαιμίας > 1.Brindisi "Perrino"

(εξωτερικά ιατρεία Β-μεσογειακής αναιμίας από Δευτέρα έως Παρασκευή, 8:00π.μ.-3:00μ.μ.)

κέντρα αιμορροφιλίας > 1.Brindisi "Perrino"

φαρμακεία > 1.Africa Orientale / 2.Bozzano / 3.Brunetti / 4.Cannalire / 5.Cataldi / 6.Commenda / 7.Filomena / 8.Doria /

9.Rizzo / 10.Favia / 11.Lotzniker / 12.Nuzzaci / 13.Pardiso / 14.Perino Angelo / 15.Perrino Antonio / 16.Perrino Isabella / 17.Rubino / 18.Santa Chiara / 19.La Rosa / 20.Servizi Farmaceutici / 21.Spennati / 22.Tinelli / 23.Valentini / 24.Valzano / 25.Farmacia Viale Aldo Moro

καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων >
1.Cosmopharma / 2.Famacoteca D'Amico / 3.Farmasanitaria Io Pupo / 4.Ipercoop Brindisi / 5.Carrefour Superstore/ 6.La Parafarmacia del Centro / 7.Parafarmacia Stazione / 8.Ianne / 9.Pharmastore

Οδηγίες / Πόλη του Brindisi >

(Lecce/Brindisi μέσω SS613 περίπου 39 χλμ, χρόνος ταξιδιού 30 λεπτά οδήγηση)

(Bari/Brindisi μέσω SS379 και SS16 113 χλμ χρόνος ταξιδιού 1 ώρα και 10 λεπτά οδήγηση)

- Πριν περάσετε την "πύρτα", στρίβετε δεξιά στην Οδό del Mare, όπου μπορείτε να παρκάρετε στο ομώνυμο χώρο στάθμευσης, μόλις φτάσετε στη θαυμάσια **Πλατεία του Vittorio Emanuele**. Το παρκινγκ διαθέτει αρκετές θέσεις για άτομα με ειδικές ανάγκες που έχουν κάρτα αναπηρίας. Μέσα στην πλατεία η πλακόστρωση είναι από μεγάλες πέτρες και έχει ανακαινιστεί πρόσφατα, για να χρησιμοποιείται εύκολα από άτομα σε αμαξίδια. Τα πεζοδρόμια είναι εξοπλισμένα με ράμπες και στη γύρω περιοχή υπάρχουν μερικά ATM που είναι προσεγγίσιμα μέσω μιας ράμπας, μέσω μιας ράμπας. Το ταχυδρομείο είναι εξοπλισμένο με μια ράμπα για την πρόσβαση των ατόμων σε αμαξίδια.
- Από αυτό το σημείο μπορείτε να περάσετε το δρόμο, όπου μπορείτε να κάνετε μια στάση σε ένα από τα πολλά καφέ και εστιατόρια, να καθίσετε στα υπαίθρια τραπέζια και να απολαύσετε την υπέροχη θέα της θάλασσας, μέχρι να φτάσετε σε ένα από τα πιο επιβλητικά μέρη του Brindisi, στο πάνω μέρος της πλατείας, όπου υψώνονται οι **Ρωμαϊκές στήλες**, σύμβολο της πόλης και καταληκτικό σημείο της Οδού Arpia. Κατά μήκος της σκάλας, βρίσκεται το σπίτι που έμενε και πέθανε ο ποιητής Βιργίλιος.
- Αν συνεχίσετε τον περίπατο, θα βρείτε το **Αρχαιολογικό Μουσείο "S. Faldetta"** και ύστερα το Casa del Turista (Σπίτι των Τουριστών), το οποίο στο παρελθόν ανήκε στους Ναΐτες. Σε αυτό το σημείο μπορείτε να θαυμάσετε τις αρχαιολογικές εκσκαφές της Ρωμαϊκής περιόδου. Σήμερα φιλοξενεί πολύ ενδιαφέρουσες εκθέσεις. Η υποδομή είναι εξοπλισμένη με ανελκυστήρα και με εγκαταστάσεις υγιεινής.
- Στο ίδιο συγκρότημα βρίσκεται το γραφείο **πληροφόρησης των τουριστών**, το οποίο μπορεί να προσεγγίσει κάποιος σε αναπηρικό αμαξίδιο, με καροτσάκι, με τρόλϋι, καθώς είναι τοποθετημένο στο ισόγειο και στο επίπεδο του δρόμου (Regina

Margherita Promenade tel +39 0831 523072
info.brindisi@viaggiareinpuqlia.it).

- Στην απέναντι όχθη μπορείτε να θαυμάσετε το **Μνημείο που είναι αφιερωμένο στον Ιταλό ναύτη**, το οποίο μπορείτε να προσεγγίσετε με τα μέσα μαζικής μεταφοράς, με μηχανοκίνητο σκάφος. Το μνημείο είναι κλειστό με κιγκλιδώματα και δεν είναι επισκέψιμο. Σε όλη την περιοχή υπάρχουν πινακίδες πληροφόρησης μπροστά από κτήρια και μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος, γραμμένες στην πρότυπη γραφή. *Δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης.
- Για να φτάσετε στο κέντρο της πόλης, στρίψτε αριστερά στην Οδό Montenegro. Ο δρόμος έχει μια ελαφριά κλίση, η οποία μπορεί να απαιτεί να υπάρχει βοήθεια για τα άτομα σε αναπηρικά αμαξίδια. Με αυτό τον τρόπο θα φτάσετε στην **Πλατεία Duomo**, με τη **στοιά De Cateniano**, όπου κάποτε ανήκε στο τάγμα των Ιωαννιτών Ιπποτών.
- Στο **Επαρχιακό αρχαιολογικό μουσείο "F. Ribezzo"** **MAPRI** υπάρχει πρόσβαση με ράμπα.
- Σε αυτό το σημείο μπορείτε να θαυμάσετε το **Παλάτι Loggia of Balsamo** και το **Αρχιεπισκοπικό Παλάτι**. Ο Καθεδρικός είναι προσβάσιμος σε άτομα σε αναπηρικό αμαξίδιο, χάρη σε μια πλατφόρμα με κιγκλιδώματα τοποθετημένη στην κύρια είσοδο. Σε όλη την περιοχή, η πλακόστρωση είναι φτιαγμένη από μεγάλες πέτρες και μπορεί να χρησιμοποιηθεί εύκολα. Σε όλη την περιοχή υπάρχουν πινακίδες πληροφόρησης μπροστά από κτήρια και μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος, γραμμένες στην πρότυπη γραφή. *Δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης. (Οι χώροι στάθμευσης για τα άτομα με ειδικές ανάγκες που έχουν κάρτα αναπηρίας βρίσκονται στην Οδό Colonne, ηγαίνοντας στην Οδό Giovanni Tarantini, που βρίσκεται στην πλατεία Zecca).
- Ακολουθώντας την οδό κάτω από την αψίδα (οδός Colonne) θα φτάσετε στην άκρη της πλατείας, όπου θα βρείτε την Στήλη, από την οποία μπορείτε να απολαύσετε τη θέα του λιμανιού. Αρχικά, στο σημείο αυτό υπήρχαν δύο πανομοιότυπες στήλες, ένα μοναδικό παράδειγμα της αρχιτεκτονικής σκηνης της αρχαιότητας. Μάλιστα, ξεκινώντας από το δέκατο τέταρτο αιώνα, άρχισαν να αδεικνύονται ως το σύμβολο της πόλης.
- Συνεχίζοντας στην Οδό G. Tarantini, από την Πλατεία Duomo, θα δείτε δεξιά σας την **Εκκλησία της Santa Teresa**. Στην Πλατεία της Αγίας Τερέζας υπάρχουν θέσεις παρκινγκ που προορίζονται για άτομα με ειδικές ανάγκες που έχουν κάρτα αναπηρίας και ράμπες για πρόσβαση στο πεζοδρόμιο αλλά και στην Εκκλησία. Εδώ, επίσης, θα βρείτε το **Πρώην συγκρότημα Scuole Pie** (Ευσεβή Σχολεία) με το επιβλητικό μοναστήρι και το γειτονικό **Μεσογειακό Μουσείο Παρούσας Τέχνης MAP** (Οδός Tarantini 35), τα οποία και τα δύο απαιτούν επικουρική βοήθεια για προσβασιμότητα σε ένα μικρό κατώφλι. Σε όλη την περιοχή υπάρχουν πινακίδες

πληροφόρησης μπροστά από κτήρια και μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος, γραμμένες στην πρότυπη γραφή. *Δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης.

- Η επίσκεψη συνεχίζεται μέσα από τα σοκάκια της παλιάς περιοχής του Αγίου Πέτρου degli Schiavoni, ο οποίος εξακολουθεί να διατηρεί μέρος της αρχικής του εγκατάστασης. Στρίβωντας αριστερά, μια μικρή πλατεία διευρύνεται στο χαρακτηριστικό **ναό του San Giovanni al Sepolcro**, ο οποίος έχει κυκλική κάτοψη. Αυτός ο ναός αναπαράγει τον Ιερό Τάφο του Ιησού και μαρτυρεί τη διέλευση των προσκυνητών και σταυροφόρων, οι οποίοι περνώντας από το Brindisi, έφτασαν στους Άγιους Τόπους. Στην είσοδο υπάρχει ένα μικρό κατώφλι, οπότε συνίσταται η επικουρική πρόσβαση. Στο δικτυακό τόπο: <http://www.viaggiareinpuaglia.it/multimedia/872/it/Chiesa-di-San-Giovanni-al-Sepolcro---Brindisi> μπορείτε να παρακολουθήσετε ένα βίντεο και να ακούσετε μια σύντομη περιγραφή.
- Συνεχίζοντας, πίσω από την Οδό Pacunio, βρίσκεται το Νέο Θέατρο Verdi. Από κάτω, μπορεί να βρεθούν ερείπια από αρχαίους ρωμαϊκούς οίκους.
- Ακριβώς απέναντι από το Θέατρο βρίσκεται το **παλάτι του Granafel Nervegna** του 16^{ου} αιώνα. Στο εσωτερικό, η αίθουσα με τη Σπήλη φρουρεί το πρωτότυπο της μιας εκ των δύο ρωμαϊκών στηλών. Μπορείτε να μπειτε από την πλαϊνή πύλη κατόπιν αιτήσεως στη ρεσεψιόν (Ελεύτερη είσοδος από Τρίτη ως Κυριακή, 10:00 π.μ./ 8.30 μ.μ.. Τις Δευτέρες είναι κλειστό. Ώρες λειτουργίας των εκθέσεων: 9.30 π.μ./01.00 μ.μ., 4.30 π.μ./8.30 μ.μ. πληροφορίες +39 0831 22 9643). Το Παλάτι διαθέτει ανελκυστήρα και εγκαταστάσεις υγιεινής. Το Παλάτι δεν είναι πολύ μακριά από την πλατεία Vittoria, όπου οι δρόμοι της πόλης συγκλίνουν στην αγορά. Οι δρόμοι είναι πεζόδρομοι και διαθέτουν πεζοδρόμια με ράμπες. Πρόκειται για μια περιοχή ελεγχόμενης κυκλοφορίας.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.2 ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ "TORRE GUACETO"

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Το φυσικό καταφύγιο Torre Guaceto
εκτείνεται σε 1.200 μέτρα και έχει μια θαλάσσια πλευρά που επεκτείνεται σε 8.000 μέτρα. Η περιοχή έχει το σχήμα ενός περίπου κανονικού ορθογώνιου παραλληλόγραμμου, έχει μέσο βάθος τα 3.000 μέτρα και διασχίζεται και διαιρείται από την Εθνική Οδό 379. Μια σημαντική ποικιλία διαφοροποιημένων περιβαλλόντων είναι παρούσα σε αυτή την ακτογραμμή και για μερικές εκατοντάδες μέτρα προς την ενδοχώρα. Στο εσωτερικό της περιοχής αυτής υπάρχουν μικροί υγρότοποι που δημιουργούνται κατά τη διάρκεια αλλά και μετά από την περίοδο βροχόπτωσης και εξαφανίζονται κατά τις θερμότερες περιόδους, όπως επίσης και ορισμένα τρεχούμενα νερά, που είναι επίσης εποχικά.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >
πάρκα > 1. φυσικό καταφύγιο "la via del mare"
παράλεις > .παράλια Torre Guaceto (το καλοκαίρι, η πρόσβαση γίνεται μέσω μιας πλατφόρμας).
Που να μείνετε >
Ξενοδοχεία > 1. Torre Guaceto Resort****

Πρόσθετες υπηρεσίες >
μεταφορές > 1. Λεωφορεία (από το χώρο στάθμευσης στην πλατφόρμα) / 2. Αεροδρόμιο του Brindisi / 3. Λιμάνι του Brindisi
τουριστικές πληροφορίες > 1. Πρόσβαση από βόρεια: περιοχή υπηρεσιών Punta Penna Grossa / 2. Πρόσβαση από νότια: περιοχή υπηρεσιών Arani / 3. Κέντρο επισκεπτών Al Gawsit in Serranova di Carovigno
τουαλέτες > 1. Κέντρο επισκεπτών Al Gawsit in Serranova di Carovigno
χώροι στάθμευσης > 1. στην περιοχή εισόδου του πάρκου

Υγεία >
ιατρική υποστήριξη επισκεπτών > 1. Torre San Sabina- Carovigno / 2. Villanova-Ostuni / 3. San Vito dei Normanni
εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. Carovigno-Ostuni (Ινστιτούτο Prete) / 2. Ostuni (Οδός Miccoli)
νοσοκομεία > 1. Ostuni "Tanzarella" / 2. Brindisi "Perrino"
επείγοντα > 1. Carovigno-Ostuni (Ινστιτούτο Prete) / 2. Ostuni "Tanzarella" (Οδός Villafranca) / 3. Brindisi "Perrino"
κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Brindisi "Perrino" (νεφρολογία και αιμοκάθαρση) / 2. Ostuni U.A.I. "Tanzarella"
κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Brindisi "Perrino"
(Εξωτερικά ιατρεία Β - θαλασσαιμίας από Δευτέρα σε Παρασκευή, 8:00π.μ.-3.00μ.μ.)
κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Brindisi "Perrino"

Οδηγίες / Εθνικό φυσικό καταφύγιο "Torre Guaceto" >
(Lecce/Brindisi περίπου 60χλμ SS613 χρόνος ταξιδιού 46 λεπτά οδήγηση)
(Bari/Brindisi περίπου 98χλμ SS16/SS379 χρόνος ταξιδιού 1 ώρα και 16 λεπτά οδήγηση)

- Παίρνοντας την έξοδο "Serranova" της Εθνικής Οδού Brindisi-Lecce θα φτάσετε στο εθνικό φυσικό καταφύγιο Torre Guaceto, το οποίο εκτείνεται σε μια περιοχή περισσότερη από 2240 εκτάρια και έχει και μια θαλάσσια πλευρά η οποία εκτείνεται σε 8.000 μέτρα.
- Η περιοχή έχει το σχήμα ενός περίπου κανονικού ορθογώνιου παραλληλόγραμμου , μέσο βάθος 3.000 μέτρα και διασχίζεται και διαιρείται από την Εθνική Οδό 379. Μια σημαντική ποικιλία διαφοροποιημένων περιβαλλόντων είναι παρούσα σε αυτή την ακτογραμμή και για μερικές εκατοντάδες μέτρα προς την ενδοχώρα. Στο εσωτερικό της περιοχής αυτής υπάρχουν μικροί

υγρότοποι που δημιουργούνται κατά τη διάρκεια αλλά και μετά από την περίοδο βροχόπτωσης και εξαφανίζονται κατά τις θερμότερες περιόδους, όπως επίσης και ορισμένα τρεχούμενα νερά, που είναι επίσης εποχικά.

- Μέσα στο Καταφύγιο, έχει διαμορφωθεί μια διαδρομή για τυφλούς, η οποία ονομάζεται "La via del mare". Η διαδρομή είναι περίπου 500 μέτρα μήκος χωματόδρομος και πάει παράλληλα σε ένα κύριο μονοπάτι της προστατευόμενης περιοχής που κατευθύνεται από το εσωτερικό προς τη θάλασσα.
- Κατά μήκος του μονοπατιού οι χρήστες θα συναντήσουν 10 αναμεταδότες ηλιακής ενέργειας, οι οποίοι όταν περνούν οι χρήστες, ενεργοποιούνται 10 μηνύματα τα οποία ακούγονται σε έναν από τους 24 δέκτες που παρέχονται από την Κοινοπραξία Διαχείρισης του Torre Guaceto.
- Κατά τη διάρκεια της περιόδου κολύμβησης, εγκαθίσταται μια πλατφόρμα για τη βοήθεια των τουριστών και επισκεπτών με δυσκολία πρόσβασης στη θάλασσα. Το προσωπικό διαθέτει την τεχνογνωσία για να εξασφαλίσει βοήθεια και υποστήριξη. Η υποδομή είναι εξοπλισμένη με ειδικά καθίσματα.
- Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τις εγκαταστάσεις υγιεινής.
- Το Κέντρο Επισκεπτών Al Gawsit στη Serranova λόγω της ανάγκης για ένα κέντρο πληροφόρησης και τη χρήση που συνδέεται με τις δραστηριότητες για την προώθηση του Φυσικού Καταφυγίου Torre Guaceto. Διαθέτει ένα βοτανικό κήπο και ένα μουσειακό χώρο. Υπάρχουν διαθέσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής.

Χώρα/Ιταλία > Περιοχή/Επαρχία του Λέτσε > Διαδρομή/1.Βαροκουε Διαδρομή

1 > ΒΑΡΟΚΟΥΕ ΔΙΑΔΡΟΜΗ Από το Μπαρόκ στο "Δάσος του Lecce"

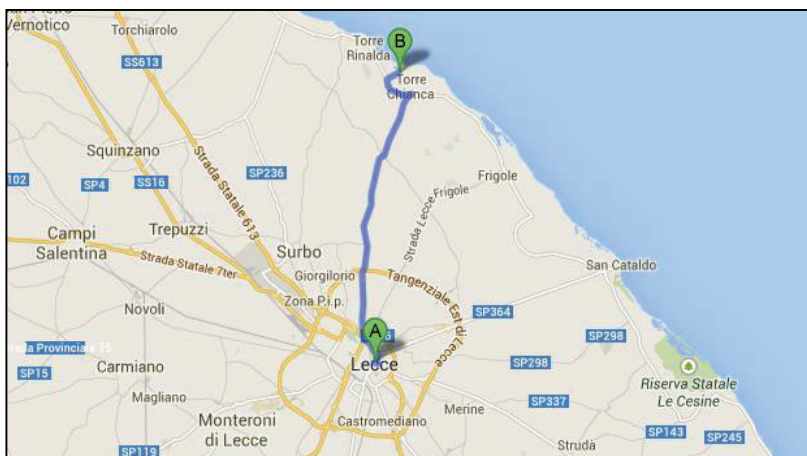
Προτεινόμενες τοποθεσίες > 1.1 Πόλη του Lecce > 1.2 Πάρκο Raucio 1.3 Πάρκο Cesine

Προτεινόμενες δραστηριότητες > πολιτισμός / πάρκα / παραλίες / αθλητισμός / αγορές

Που να μείνετε > ξενοδοχεία / αγροτουρισμός / Β&Β / χωριά / κάμπινγκ

Υπηρεσίες > φαγητό / μεταφορές / ΑΤΜ / τουριστικές πληροφορίες / τουαλέτες / χώροι στάθμευσης

Υπηρεσίες υγείας > ιατρικός τουρισμός / ιατρικές υπηρεσίες / νοσοκομεία / επείγοντα / κέντρα αιμοκάθαρσης / κέντρα θαλασσαιμίας / κέντρα αιμορροφιλίας / φαρμακεία / καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.1 ΠΟΛΗ ΤΟΥ ΛΕΤΣΕ

Πληροφορίες > Πόλη της Τέχνης της νότιας Ιταλίας, το Lecce είναι ένα αστικό κέντρο σπουδαίας καλλιτεχνικής και πολιτιστικής αξίας: η αρχαία Μεσσαική της προέλευση και τα αρχαιολογικά της ερείπια, που απέμειναν μετά τη Ρωμαϊκή κυριαρχία, συγχωνεύτηκαν με τον πλούτο και την πληθωρικότητα των μπαρόκ εκκλησιών και παλατιών του κέντρου της πόλης (χαρακτηριστικά από το 1600). Η αρχιτεκτονική ανάπτυξη και η πλούσια διακόσμηση των προσώπων ήταν σε ιδιαίτερη άνθηση κατά τη διάρκεια του Βασιλείου της Νάπολης, και έτσι χαρακτήρισαν αυτή την πόλη με τέτοιο τρόπο όπου γεννήθηκε ο όρος "Leccese Baroque".

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός > 1. Πόρτα Naroli (Πλατεία της Αψίδας του Θριάμβου) / 2. Πλατεία Duomo / 3. Οικοτροφείο Palmieri / 4. Βιβλιοθήκη "Bernardini" / 5. Πρώην εκκλησία του San Francesco della Scarpa / 6. Πρεσβυτέριο της Μονής του Καρμηλιτών / 7. Εκκλησία Carmine / 8. Μοναστήρι Theatines / 9. Εκκλησία Sant'Irene / 10. Εκκλησία Santa Chiara / 11. Αρχαίο Ρωμαϊκό θέατρο / 12. Ιστορικό μουσείο της πόλης του Lecce, Must / 13. Άγαλμα του Άγιου Oronzo / 14. Sedile / 15. Αμφιθέατρο / 16. Κάστρο του Κάρολου του 5^{ου} / 17. Συντριβάνι της αρμονίας / 18. Βασιλική της Santa Croce / 19. Παλάτι της Celestine / 20. Εκκλησία Del Gesù / 21. Αρχαίο Μεσσαπικό υπόγειο ελαιοτριβείο ελιάς
πάρκα > 1. Αστικό Πάρκο Belloluogo
αγορές > 1. Σουβενίρ (Πλατεία Duomo) / 2. Δημιουργικό εργαστήριο Div.Ergo / 3. Σουβενίρ του Michelangelo
αθλητισμός > 1. Ιπποθεραπεία "Ιππικό κέντρο θεραπείας IPPOSALENTO"

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. Risorgimento Resort***** / 2. Patria Palace Hotel***** / 3. Suite Hotel Santa Chiara*****
B&B > 1. Sciaradamar

Υπηρεσίες >

φαγητό > 1. Εστιατόριο Fior di Zucca / 2. Μπαρ Cibus Mazzini / 3. Κατάστημα με παγωτό Sottozero / 4. Κατάστημα με παγωτό Tentazioni
μεταφορές > 1. Σταθμός τραίνου με ανάγλυφο μονοπάτι για τους τυφλούς / 2. Τερματικός σταθμός λεωφορείων στο Foro Boario / 3. Ταξί απέναντι από το σιδηροδρομικό σταθμό / 4. Αεροδρόμιο του Brindisi / 5. Λιμάνι του Brindisi / 6. Τουριστικό τραίνο
ATM > 1. Στην οδό Augusto Imperatore / 2. Στην πλατεία του Sant'Oronzo / 3. Στην περιοχή του Κάστρου του Κάρολου του 5^{ου}.
τουριστικές πληροφορίες > 1. Σημείο πληροφόρησης Pugliapromozione (Corso Vittorio Emanuele II - δεν είναι προσβάσιμο σε αμαξίδια λόγω του 30 εκατοστών υψηλού σκαλοπατιού και λόγω του ότι δεν υπάρχει κάποιο κουδούνι) / 2. Σημείο πληροφόρησης Pugliapromozione (Στη Sedile στην Πλατεία του Sant'Oronzo - εξοπλισμένο με έναν ανελκυστήρα σκάλας το οποίο απαιτεί υποβοηθούμενη προσβασιμότητα, καθώς δεν υπάρχουν ούτε ράμπες ούτε κιγκλιδώματα) / 3. Ufficio Relazioni con il Pubblico (Γραφείο Δημοσίων Σχέσεων) της επαρχίας του Lecce, προσιτό (εσωτερική είσοδος στην αυλή του Παλατιού της Celestine).

τουαλέτες > 1. Στη **Βιβλιοθήκη Bernardini** / 2. Στην **πρώην Εκκλησία του S. Francesco della Scarpa** / 3. Στην **Εκκλησία στην Del Carmine** / 4. Στο **Πρεσβυτέριο της Μονής Καρμηλιτών** / 5. **Στο μοναστήρι της Theatine** / 6. Στο **Μουσείο MUST** / 7. Μέσα στο **Κάστρο του Κάρουλου του 5^{ου}**.

χώροι στάθμευσης > 1. **Στην Πόρτα της Νάπολης** (η διαδρομή ξεκινά από την Πόρτα της Νάπολης, γι' αυτό ο χώρος στάθμευσης βρίσκεται στην Πόρτα της Νάπολης).

Υπηρεσίες υγείας>

ιατρικός τουρισμός > 1. Frigole / 2. Torre Chianca / 3. Casalabate
(από 15.6.2014 μέχρι 15.9.2014)

ιατρικές υπηρεσίες > 1. Lecce / 2. Surbo

νοσοκομεία > 1. Lecce / 2. Campi Salentina

επείγοντα > 1. Lecce / 2. Campi Salentina

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Lecce (δημόσια εγκατάσταση) / 2. Lecce (ιδιωτική εγκατάσταση)

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Lecce / 2. Tricase

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Scorrano / 2. Tricase

φαρμακεία > 1. Alemanno / 2. Bianco-Curto / 3. Casciario / 4. Chiga / 5. De Pace / 6. De Pascalis / 7. Errico Chiara / 8. Elia / 9. Loli / 10. Ferocino / 11. Galizia / 12. Giordano / 13. Giubba / 14. Grasso / 15. Greco / 16. Martina / 17. Marzano / 18. Messa / 19. Migali / 20. Minerva / 21. Montagna / 22. Moschettini / 23. Petrelli

καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων > 1. Almafarma / 2. Blumarine / 3. Il Farmacista / 4. Ipermercato Le Clerc / 5. La Parafarmacia / 6. Medic's Point / 7. Parafarmacia / 8. Benessentia / 9. Ido / 10. D'Amico / 11. Piazza / 12. Farmaci & Benessere / 13. Grasso / 14. Partigini / 15. San Pietro / 16. Supercity

Οδηγίες διαδρομής / Πόλη του Lecce >

Το Lecce απέχει 150 km από το Bari και μπορείτε να το προσεγγίσετε μέσω της λεωφόρου SS379 και της λεωφόρου SS16. 1 ώρα και 45 λεπτά οδήγησης.

- Είσοδος από την **Πόρτα της Νάπολης**, αντίθετα από τον **Οβελίσκο**. Η Πόρτα της Νάπολης καταλήγει σε μια μικρή πλατεία (Πλατεία Arco di Trionfo), η οποία μπορεί να λειτουργήσει ως χρήσιμο προσωρινό σημείο στάσης για λεωφορεία. Επιπλέον, υπάρχουν ορισμένοι χώροι στάθμευσης για άτομα με ειδικές ανάγκες με «κάρτα αναπηρίας». Η πλακόστρωση είναι στο επίπεδο του δρόμου. Η διαδρομή μπορεί να εκτελεστεί εύκολα με αμαξίδια, με καρτσάκια με παιδιά, τρόλεϊ και από ανθρώπους με μειωμένη κινητικότητα. Μπροστά σε κτήρια και μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος μπορείτε να βρείτε πινακίδες πληροφόρησης, γραμμένες σε πρότυπη γραφή. Οι πινακίδες πληροφόρησης δεν είναι αφής.

- Στα δεξιά, περπατώντας κατά μήκος της **Οδού Palmieri**, φτάνετε στην **Πλατεία Duomo**:
- Η προσβάσιμη είσοδος είναι από πίσω, στην **Vico dei Sotterranei**.
- Στην Πλατεία Duomo υπάρχουν ποικίλα μαγαζιά με σουβενίρ, μερικά από τα οποία είναι προσβάσιμα (είναι δυνατόν να υπάρχει πρόσβαση με αμαξίδιο χάρη στην ύπαρξη μιας ράμπας).

ΜΙΑ ΠΑΡΑΚΑΜΨΗ

- Συνεχίζοντας στην **Οδό Paladini**, φτάνετε στο **οικοτροφείο Palmieri**, όπου θα συναντήσετε την **Επαρχιακή βιβλιοθήκη "Bernardini"**. Η πρόσβαση, από την Corte de' Ursis, είναι στο επίπεδο και είναι κατασκευασμένο από χαλίκι (επικουρική προσβασιμότητα). Στις εσωτερικές εγκαταστάσεις υπάρχουν προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής. Υπάρχουν ηχογραφημένα βιβλία για τους τυφλούς (για πληροφορίες και λεπτομέρειες καλέστε +39 39 0832 288626 ή στο e-mail biblioteca@provincia.le.it).
- Στον ανοιχτό χώρο του οικοτροφείου θα βρείτε, επίσης, την **πρώην Εκκλησία του S. Francesco della Scarpa**, που σήμερα αποτελεί χώρο εκθέσεων: μπορεί κανείς να έχει πρόσβαση από την πλευρά της Οδού Benedetto Cairoli, μέσω μιας ράμπας, και διαθέτει τουαλέτες για άτομα με ειδικές ανάγκες.
- Συνεχίζοντας στην **Οδό Cairoli** και στρίβοντας δεξιά μετά το **Οικοτροφείο**, στην Πλατεία Tancredi θα συναντήσετε το **Πρεσβυτέριο της Μονής Καρμηλιτών**, δίπλα στην **Εκκλησία Carmel**, προσβάσιμο μέσω μιας ράμπας. Επίσης, υπάρχουν πινακίδες πληροφόρησης γραμμένες σε πρότυπη γραφή (*Οι πινακίδες πληροφόρησης δεν είναι αφής). Υπάρχουν ορισμένοι χώροι στάθμευσης για άτομα με ειδικές ανάγκες με κάρτα αναπηρίας. Και τα δύο βρίσκονται στο επίπεδο του δρόμου, οπότε είναι εύκολα προσβάσιμα. Στις εσωτερικές εγκαταστάσεις υπάρχουν προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής.
- Περπατώντας στην **Οδό Vittorio Emanuele** προς την **Πλατεία Sant' Oronzo**, στον αριθμό 16/a θα συναντήσετε **τη ρεσεψιόν για τους τουρίστες και το γραφείο πληροφόρησης**, όπου η πρόσβαση είναι μέσω ενός σκαλοπατιού και χωρίς ράμπα.
- Λίγα μέτρα πιο πέρα, στα αριστερά, θα συναντήσετε το **μοναστήρι της Theatine**. Η πρόσβαση (η οποία θα πρέπει να είναι επικουρική), γίνεται μέσω ενδοσυνεννόησης στην πίσω είσοδο της Οδού Regina Isabella, 8. Στο εσωτερικό του Μοναστηρίου υπάρχουν προσβάσιμες δημόσιες εγκαταστάσεις υγιεινής. Για την πρόσβαση στον 1^ο όροφο, υπάρχουν μεγάλοι ανελκυστήρες για αμαξίδια, χωρίς

συσκευές σύνθετης ομιλίας. *Δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης. Μπροστά σε κτήρια και μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος μπορείτε να βρείτε πινακίδες πληροφόρησης, γραμμένες σε πρότυπη γραφή. Για κάθε έκθεση που λαμβάνει χώρα στον 1^ο όροφο, η πρόσβαση γίνεται μέσω του ανελκυστήρα στο φουαγιέ.

- Δίπλα στο μοναστήρι της Theatiner, βρίσκεται το **Div.ergo, ένα δημιουργικό εργαστήριο χειροτεχνίας**, το οποίο προωθείται από τον εθελοντικό συνεταιρισμό C.A.Sa, tel. +39 338 349 4274, από το οποίο μπορείτε να αγοράσετε χειροποίητα αντικείμενα και σουβενίρ που έχουν κατασκευαστεί από αγόρια και κορίτσια με ειδικές ανάγκες. Το εργαστήριο είναι προσβάσιμο μέσω μιας ράμπας στην είσοδο.
- Λίγο πιο πέρα, στην αντίθετη πλευρά από το μοναστήρι της Theatine, μπορείτε να επισκεφτείτε **ορισμένες** εύκολα προσβάσιμες **αυλές**, στο επίπεδο του δρόμου, το εσωτερικό των οποίων φιλοξενούνται **βιβλιοπωλεία, καφετέριες και ποικίλα εργαστήρια με βιοτεχνικό πεπαισμένο χαρτί**.
- Αμέσως μετά τις αυλές υπάρχει η **Εκκλησία της Sant' Irene**, η οποία είναι η πολιούχος του Lecce. Η είσοδος δείχνει ένα οικόσημο από όπλα που αντιπροσωπεύει το σύμβολο του Lecce. Η εκκλησία *δεν είναι προσβάσιμη, λόγω της παρουσίας μερικών σκαλοπατιών. *Δεν υπάρχουν κιγκλιδώματα. *Δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης. Μπροστά σε κτήρια και μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος μπορείτε να βρείτε πινακίδες πληροφόρησης, γραμμένες σε πρότυπη γραφή. Το προαύλιο μπροστά στην εκκλησία καταλήγει στο **Δικαστήριο της Cicala**, στο οποίο υπάρχει ένα υπαίθριο εστιατόριο στο επίπεδο του δρόμου. Στο εσωτερικό των εγκαταστάσεων υπάρχει πρόσβαση σε εγκαταστάσεις υγιεινής, με τραπέζι που αλλάζουν τα μωρά. *Προειδοποίηση: υπάρχει ένα σκαλοπάτι, χωρίς καμία ράμπα. Ανέναντι από την εκκλησία υπάρχουν ορισμένα μαγαζιά, μερικά από τα οποία είναι προσβάσιμα μέσω μιας ράμπας και άλλα βρίσκονται στο επίπεδο του δρόμου.
- Στρίβοντας δεξιά, στο τέλος της **οδού V. Emanuele** (στην είσοδο της Πλατείας Sant'Oronzo) και περπατώντας κατά μήκος της οδού Augusto Imperatore, θα φτάσετε στην **Εκκλησία Santa Chiara**, το εσωτερικό της οποίας δεν είναι προσβάσιμο σε άτομα σε αμαξίδια, καθώς υπάρχουν ορισμένα σκαλοπάτια στην είσοδο. Στο δρόμο για εκεί, υπάρχει ένα εξωτερικό **ATM** στο πεζοδρόμιο, προσβάσιμο σε ανθρώπους σε αμαξίδιο ή μικρούς σε ανάστημα. Ανέναντι από το ATM υπάρχουν ορισμένοι **χώροι στάθμευσης** για άτομα με ειδικές ανάγκες που διαθέτουν κάρτα αναπηρίας. Ανέναντι από την Εκκλησία, υπάρχει μια όμορφη μικρή πλατεία γεμάτη με μπαρ και παμπ, μέρη τα οποία είναι

ιδιαίτερα δημοφιλή κατά τις νυκτερινές ώρες. Στην αριστερή πλευρά της εκκλησίας βρίσκεται η **οδός Arte della cartapesta**, ένας μικροσκοπικός δρόμος που οδηγεί στο **ρωμαϊκό θέατρο του Lecce**, το οποίο ανακαλύφθηκε τυχαία το 1929 κατά τη διάρκεια εκτέλεσης κάποιων εργασιών στον κήπο δύο ιστορικών παλατιών της πόλης (Παλάτι D'Arpe Palace και Παλάτι Romano).

- Συνεχίζοντας στην δεξιά πλευρά της Εκκλησίας Santa Chiara, στην οδό degli Ammirati, θα συναντήσετε το **MUST, το νέο Ιστορικό Μουσείο της πόλης του Lecce**, μια μοντέρνα και πλήρως προσβάσιμη εγκατάσταση, εξοπλισμένη με μεγάλους ανελκυστήρες για πρόσβαση στους άνω ορόφους, χωρίς συσκευές σύνθετης ομιλίας. Το μουσείο διαθέτει στο εσωτερικό του προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής και ένα μπαρ. Το κάποτε Αρχαίο Μοναστήρι της Santa Chiara, το Μουσείο σήμερα φιλοξενεί, στις αίθουσες του 1^{ου} ορόφου, τα τμήματα που είναι αφιερωμένα σε ευρήματα και αποδεικτικά στοιχεία των διαφορετικών εποχών στην ιστορία του Lecce, από τη Μεσοαπική και τη Ρωμαϊκή εποχή, μέχρι το 16^ο και 20^ο αιώνα. Στο ισόγειο, το μουσείο φιλοξενεί μια σύγχρονη γκαλερί τέχνης. Αμέσως μετά την είσοδο του Μουσείου, είναι εφικτή η πρόσβαση σε μια πύλη, από την οποία μπορεί κανείς να απολαύσει τη γραφική θέα του **αρχαίου Ρωμαϊκού Θεάτρου**.
- Πηγαίνοντας πίσω στην **Πλατεία Sant'Oronzo**, κάτω από τις στοές των παλατιών που έχουν θέα την πλατεία, υπάρχουν πολλά υπαίθρια προσβάσιμα εστιατόρια στο επίπεδο του δρόμου. Ορισμένα από αυτά τα εστιατόρια διαθέτουν προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής.
- Επίσης, υπάρχουν **καταστήματα παγωτού που πωλούν παγωτό χωρίς γλουτένη**, χωρίς λακτόζη και χωρίς ζάχαρη. Υπάρχει διαθέσιμο ATM, στην πλατεία κάτω από τις στοές. Υπάρχει, επίσης, σημείο εξυπηρέτησης Bicincittà, και ένα αυτόματο σύστημα εξυπηρέτησης για ενοικίαση ποδηλάτων. Στην πλατεία του Αγίου Οράτιου, στη γωνία με την οδό F. Rubichì, υπάρχουν ορισμένες **θέσεις στάθμευσης** για άτομα με ειδικές ανάγκες με κάρτα αναπηρίας.
- Στην πλατεία, συναντάμε μια πέτρινη στήλη ύψους 29 μέτρων, η οποία κατασκευάστηκε στη Βενετία το 1739, που διαθέτει στην κορυφή του το **άγαλμα του Αγίου Οράτιου**, Αγίου πολιούχου της πόλης. Στη μια πλευρά της στήλης βρίσκεται το Παλάτι του Καθίσματος, που είναι ευρέως γνωστό ως «Η Έδρα», το οποίο σήμερα χρησιμοποιείται ως τουριστικό **σημείο πληροφόρησης**, *το οποίο δεν μπορεί να προσεγγιστεί αυτόνομα λόγω της παρουσίας πολλών σκαλοπατιών. Η πλατεία προσεγγίζεται μέσω μιας ράμπας στη βάση της στήλης, στην αριστερή της πλευρά, και συνεχίζει πίσω από το περίπτερο με τις εφημερίδες.

- Πίσω από τη στήλη, θα συναντήσετε το μαγευτικό **Ρωμαϊκό Αμφιθέατρο**. Μπροστά σε κτήρια και μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος μπορείτε να βρείτε πινακίδες πληροφόρησης, γραμμένες σε πρότυπη γραφή *Δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης. *Μαζί με το θέατρο, το Ρωμαϊκό Αμφιθέατρο είναι το μνημείο που εκφράζει με το καλύτερο τρόπο το επίπεδο της σημασίας που επιτυγχάνεται από τους Λυρίαε, ρωμαϊκούς απογόνους του Lecce, ανάμεσα στον 1^ο και τον 2^ο αιώνα μ.Χ.. Σήμερα, είναι εφικτό να θαυμάσει κανείς μόνο το ένα τρίτο του συνόλου της υποδομής, καθώς το εναπομείναν τμήμα βρίσκεται κάτω από την Πλατεία του Άγιου Οράτιου. Στην Πλατεία του Άγιου Οράτιου, υπάρχουν ορισμένα κτήρια και η Εκκλησία της Santa Maria della Grazia, *δεν είναι προσβάσιμη λόγω της παρουσίας ορισμένων σκαλοπατιών.
- Συνεχίζοντας στην οδό Visconti, φτάνετε στο **Κάστρο του Καρόλου του 5^{ου}**, *εκεί υπάρχουν ορισμένες **θέσης στάθμευσης** για άτομα με ειδικές ανάγκες με κάρτα αναπηρίας. Στο σημείο αυτό θα βρείτε μια στάση του τουριστικού τραίνου, το οποίο είναι προσβάσιμο για αμαξίδια, καθώς είναι εξοπλισμένο με μια πτυσσόμενη ράμπα. Για τη βελτιστοποίηση της υπηρεσίας, σας συνιστούμε να καλέσετε στην υπηρεσία, ώστε να δώσει πρότερη ειδοποίηση. Οι Δημόσιες τουαλέτες βρίσκονται κάτω από το επίπεδο του δρόμου στο πλάι της πλατείας και *δεν είναι προσβάσιμες λόγω της παρουσίας σκαλοπατιών.
- Το Κάστρο σήμερα, είναι χώρος όπου γίνονται παραστάσεις, εκθέσεις και εκδηλώσεις. Μπορείτε να επισκεφτείτε το ισόγειο και τον 1^ο όροφο που μπορείτε να έχετε πρόσβαση μέσω των ανελκυστήρων. Στους παραπάνω ορόφους υπάρχουν χώροι συνεδριάσεων και αίθουσες εκθέσεων. Το γραφείο πληροφοριών/ ρεσεψιόν (+39 0832 246517) είναι εξοπλισμένο με μια ράμπα. Το υπόγειο του Κάστρου είναι επισκέψιμο, καθώς διαθέτει ράμπα. Επίσης, το Κάστρο διαθέτει **προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής**. Μπροστά σε κτήρια και μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος μπορείτε να βρείτε πινακίδες πληροφόρησης, γραμμένες σε πρότυπη γραφή *Δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης. Απέναντι από το Κάστρο, στην οδό XXV Luglio, μπορείτε να συναντήσετε **ανάγλυφο πεζοδρόμιο** το οποίο ξεκινάει στον αριθμό 1 της οδού XXV luglio. Απέναντι από την κύρια είσοδο του κάστρου, υπάρχει ένα **προσβάσιμο ATM** για άτομα σε αμαξίδια.
- Σε μια πλευρά του Κάστρου, οι επισκέπτες μπορούν να θαυμάσουν την **fontana dell'armonia (η πηγή της αρμονίας)**, όπου αναπαριστά δύο εραστές που πίνουν από το ίδιο κέλυφος, γεγονός που θυμίζει την άφιξη στην πόλη του νερού του Sele.

- Πηγαίνοντας πίσω στην πλατεία του Άγιου Οράτιου και ακολουθώντας στην οδό Templari, θα φτάσετε στη **Βασιλική Santa Croce**. Μαζί με τη γειτονική πρώην μονή της Celestine, αντιπροσωπεύει τη μεγαλύτερη έκφραση του Μπαρόκ του Lecce. Διαθέσιμη πλευρική είσοδος για τη Βασιλική είναι από την είσοδο του Παλατιού της Celestine, στα κεντρικά της Επαρχίας του Lecce. Η είσοδος που δεν έχει σκαλοπάτια είναι στην αριστερή πλευρά του **Παλατιού της Celestine**. Για τρεις συναπτές δεκαετίες χώρος διεξαγωγής εκδηλώσεων το μοναστήρι του Πατέρα της Celestine, το Παλάτι της Celestine σήμερα φιλοξενεί την Επαρχία του Lecce.
- Μόλις βγείτε από τη Βασιλική, αν ακολουθήσετε την οδό Matteo da Lecce και στρίψετε αριστερά, θα συναντήσετε την **Πλατεία Castromediano Sigismondo**, όπου χάρη στην παρουσία τριών κενών που έχουν εξοπλιστεί με μερικούς καθρέφτες και ένα σύστημα φωτισμού, μπορείτε να παρατηρήσετε τις αρχαιολογικές εκσκαφές ενός αρχαίου Μεσσαπικού υπόγειου ελαιοτριβείου, το οποίο είχε παραμείνει αθέατο. Το ελαιοτριβείο αυτό ακόμα διατηρεί αρκετά αρχαιολογικά στοιχεία που κυμαίνονται από την Εποχή του Σιδήρου (1^{ος} αιώνας π.Χ.) έως τη Μεσσαπική εποχή (6^{ος} – 5^{ος} αιώνας π.Χ.) και έως τον 19^ο αιώνα, την περίοδο κατά την οποία τα κτήρια που βρίσκονταν στην πλατεία κατεδαφίστηκαν. Από τη στιγμή που οι εργασίες εκσκαφής, οι οποίες διεξάχθηκαν από το Πανεπιστήμιο του Lecce, τερματίστηκαν, το ισόγειο δάπεδο αποκαταστάθηκε. Απέναντι βρίσκεται η **Εκκλησία του Ιησού ή της Καλής Συμβουλής**, η οποία δεν είναι προσβάσιμη σε αμαξίδια, αλλά οι σκάλες διαθέτουν κουपाστή. *Δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης. Μπροστά σε κτήρια και μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος μπορείτε να βρείτε πινακίδες πληροφόρησης, γραμμένες σε πρότυπη γραφή.

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

*Σημαντικές σημειώσεις: Η περιοχή περιορισμένης κυκλοφορίας στο ιστορικό κέντρο του Lecce είναι ενεργή από τις 9 π.μ. έως τις 6 μ.μ. συμπεριλαμβανομένων και των μη εργάσιμων ημερών και ελέγχεται ηλεκτρονικά κατά τη διάρκεια των νυχτερινών ωρών μέσω οκτώ καμερών που είναι τοποθετημένες σε σημεία εισόδου στην περιοχή. Η περιοχή περιορισμένης κυκλοφορίας στο ιστορικό κέντρο περιλαμβάνεται στα ακόλουθα οδικά δίκτυα: οδός Università, οδός Galasso, οδός Michele de Pietro, οδός XV luglio, οδός re Francesco Lo, οδός Duca degi Abruzzi και οδός Manifattura Tabacchi. Υπάρχουν 8 σημεία εισόδου στην περιοχή περιορισμένης κυκλοφορίας, που ελέγχονται ηλεκτρονικά από κάμερες οι οποίες είναι συνδεδεμένες με τα κεντρικά της Δημοτικής Αστυνομίας του Lecce. Τα σημεία που είναι τοποθετημένες οι κάμερες είναι:

Οδός Verardi - Οδός Vito Fazzi - Οδός Marco Aurelio - Οδός Ferrante Casale - Porta Nalioli - Οδός Palombo - Οδός Giuseppe Cino - Οδός Oronzo Quarta.

Η κάρτα αναπηρίας για τα άτομα με ειδικές ανάγκες έχει ως στόχο να διευκολύνει την κινητικότητα των ατόμων με μειωμένη ή ελαφρώς μειωμένη ικανότητα βάδισης και των ατόμων που είναι τυφλοί.

Η κάρτα αναπηρίας επιτρέπει στα οχήματα που το διαθέτουν να κυκλοφορούν στις περιοχές περιορισμένης κυκλοφορίας, καλώντας τον αριθμό 800848586 χωρίς χρέωση και δίνοντας τον αριθμό της πινακίδας του αυτοκινήτου και τον αριθμό της κάρτας αναπηρίας. Οι μη κάτοικοι, αντίθετα, θα πρέπει να στείλουν ένα φαξ στο +39 0832 230859 μέσα σε 48 ώρες από τη διελευση τους.

Αρμόδιο γραφείο: +39 0832 682762.

Σε περίπτωση παράνομης κατοχής των χώρων στάθμευσης που προορίζονται για τα οχήματα που έχουν κάρτα αναπηρίας, μπορείτε να ζητήσετε την παρέμβαση της Δημοτικής Αστυνομίας για την άμεση απομάκρυνση του, καλώντας το κέντρο επιχειρήσεων της Δημοτικής Αστυνομίας στο +39 0832 233211, στα κεντρικά στην Οδό Viale Gioacchino Rossini, 73100, Lecce.

- Στην κοντινή **Πλατεία Castromediano**, μπορούν να παρατηρηθούν οι αρχαιολογικές εκσκαφές ενός **αρχαίου μεσσαπικού υπόγειου ελαιοτριβείου**. Απέναντι από τις εκσκαφές, βρίσκεται η **Εκκλησία του Ιησού ή της Καλής Συμβουλής**, η οποία δεν είναι προσβάσιμη.
- Στην περιοχή της Πόρτας της Νάπολης – σημείο εκκίνησης της διαδρομής – βρίσκεται το **Αστικό Πάρκο Belloluogo**, μια πράσινη περιοχή της πόλης, πλήρως προσβάσιμη χάρη στις επίπεδες διαδρομές χωρίς εμπόδια, όπου μπορείτε να περπατήσετε ή να κάνετε ένα πικ – νικ. Οι υπεύθυνοι που διαχειρίζονται το Πάρκο οργανώνουν αισθητήριες διαδρομές.

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Για να **κλείσετε μια ξενάγηση**, ή να έχετε υποστήριξη και βοήθεια για το σχεδιασμό και τη διαχείριση των διακοπών σας, μπορείτε να διαθέσετε τον εαυτό σας στην εθελοντική οργάνωση ANYWAY ACCESSALENTO, tel. +39 333 73 75 263, www.accessalento.it
Σημειώστε το μαγαζί με τα σουβενίρ "Michelangelo", απέναντι στην Εκκλησία Santa Croce, όπου μπορείτε να βρείτε **χάρτες αφής** με τα κύρια μνημεία της πόλης. Επιπλέον, στο απέναντι μαγαζί με τα τσιγάρα, μπορείτε να αγοράσετε εισιτήριο για μια ξενάγηση στην πόλη με το **προσβάσιμο τουριστικό τρένο**. Περνώντας από τη μονή του Παλατιού της Celestine, θα φτάσετε στη βίλα Comunale (το πάρκο της πόλης), όπου μπορείτε να περπατήσετε. Στο εσωτερικό της βίλας θα βρείτε επίσης μια **κούνια για παιδιά σε αμαξίδιο**.

Ιπποθεραπεία "IPPOSALENTO, Κέντρο Θεραπείας με άλογα": Αποκατάσταση με άλογα, στην περιοχή αναψυχής και αθλητισμού CRE-ANIRE, που είναι συνδεδεμένη με την Ιταλική Ένωση

Αποκατάσταση με Ιππασία του Μιλάνου, η οποία εφαρμόζει την Παγκόσμια Μέθοδο Αποκατάστασης με Άλογο (M.R.G.C.). Το εξειδικευμένο προσωπικό που ασχολείται: Παιδαγωγός, που έχει ειδικευτεί στο T.M.C (Terapia col Mezzo Cavallo, Θεραπεία με άλογο) - Ψυχολόγος για παγκόσμια παρατήρηση - Επικουρικός χειριστής για να οδηγήσει το άλογο - Εργάτης ψυχαγωγικών και αθλητικών δραστηριοτήτων, tel: +39 389 99 92 334, email: info@ipposalento.it, Οδός Della Cavalleria 1, Lecce.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.2 ΠΑΡΚΟ RAUCCIO

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Η περιοχή του Τοπικού Φυσικού Πάρκου "**Bosco e paludi di Rauccio**" περιλαμβάνει 18 εκτάρια που καλύπτονται από ένα άσος με πρίνους (*ilex*), που είναι μάρτυρας του "Δάσους του Lecce", όπου στο Μεσαίωνα, κάλυπτε μια περιοχή ανάμεσα στο Lecce, την Αδριατική ακτή, το Otranto και το Brindisi. Η χλωρίδα είναι ιδιαίτερα πλούσια λόγω της παρουσίας διαφορετικών οικοτόπων και περιλαμβάνει πολλά είδη μείζονος "φυτογεωγραφικής" σημασίας και μείζονος ενδιαφέροντος από την πλευρά της "διατήρησης της άγριας ζωής". Μάλιστα, δεν είναι λίγα τα είδη της περιοχής που περιλαμβάνονται στο "Κόκκινο Βιβλίο των Ιταλικών Φυτών", που περιγράφει φυτά που θεωρείται ότι διατρέχουν κίνδυνο εξαφάνισης στην Ιταλία: ανάμεσά τους συγκαταλέγεται η "*regriflora graeca*". Εξίσου ποικίλη είναι και η πανίδα του πάρκου, καθώς τα ελώδη ξέφωτα αντιπροσωπεύουν ένα ασφαλές καταφύγιο για τη μεταναστευτική ορνιθοπανίδα.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πάρκα > 1.Εξορμήσεις / 2.Πικ - νικ / 3. Παρακολούθηση πουλιών

παραλίες > 1.Lido Calù (Spiaggia Bella) / 2. Lido Bacino Idume (Spiaggia Bella) / 3.Lido Cambusa (Torre Chianca) / 4.Lido Circeo (Torre Chianca)

Υπηρεσίες >

μεταφορές > 1.Σταθμός τραίνου / 2.Σταθμός λεωφορείων / 3.Σταθμός ταξί / 4.Ενοικίαση αυτοκινήτου / 5.Αεροδρόμιο / 6.Λιμάνι (υπάρχουν μερικά λεωφορεία από εταιρείες διαχείρισης πολλαπλών λεωφορείων (ΕΔΠ λεωφορείων) που πάνε από τον Τερματικό Σταθμό Λεωφορείων στο Torre Chianca και στο Torre Rinalda – γραμμές λεωφορείων χωρίς αριθμό. Το κέντρο επισκεπτών του Πάρκου δεν είναι προσβάσιμο με μέσα μαζικής μεταφοράς.

τουριστικές πληροφορίες > 1.Κέντρο επισκεπτών του πάρκου τουαλέτες > 1.στο κέντρο επισκεπτών του πάρκουat the park visitors' centre

χώροι στάθμευσης > 1.στην περιοχή πριν το πάρκο

Υπηρεσίες υγείας >

ιατρικός τουρισμός > 1.Torre Chianca / 2.Frigole / 3.Casalabate (από 15.6.2014 έως 15.9.2014)

ιατρικές υπηρεσίες > 1.Torre Chianca / 2.Frigole / 3.Casalabate
νοσοκομεία > 1.Lecce / 2.Campi Salentina
επείγοντα > 1.Lecce / 2.Campi Salentina
κέντρα αιμοκάθαρσης > 1.Lecce (δημόσια υποδομή) / 2.Lecce (ιδιωτική υποδομή)
κέντρα θαλασσαιμίας > 1.Lecce / 2.Tricase
κέντρα αιμορροφιλίας > 1.Scorrano / 2.Tricase

Οδηγίες διαδρομής / Πάρκο Rauccio >

- Η περιοχή πριν το πάρκο Rauccio (περιοχή για πικνικ) είναι πλήρως προσβάσιμη για άτομα με κινητικές αναπηρίες
- Υπάρχει μια περιοχή στάθμευσης και ένα εύκολο μονοπάτι το οποίο οδηγεί στο κέντρο επισκεπτών, το οποίο διαθέτει τουαλέτες για άτομα με ειδικές ανάγκες.
- Στεγασμένος χώρος με τραπέζια και παγκάκια, με Μεσογειακή μακκία βλάστηση.
- **Σημείωση** Το δάσος είναι επισκέψιμο μόνο εν μέρει από άτομα με κινητικές δυσκολίες.

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

- Οι τουριστικές υπηρεσίες του πάρκου παρέχονται από την **Terradimezzo**, μια εταιρεία που διαχειρίζεται το κέντρο επισκεπτών του πάρκου και έχει εμπειρία σε εκπαιδευτικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες για τους διάφορους τύπους αναπηρίας που επιδεικνύουν οι επισκέπτες. Η εταιρεία αυτή έχει διοργανώσει κάποιες ξεναγήσεις και έχει προτείνει μια ξεναγήση για τυφλούς. Διαθέτει τον εξοπλισμό για την παρακολούθηση πουλιών και για διάφορων ειδών εργασίας στο εργαστήριο, αλλά και για διάφορες άλλες σχετικές με τη φύση εξορμήσεις.
- Οι παραλίες που βρίσκονται στην παράκτια ζώνη του Πάρκου, όπως το Lido Kalù και το Lido Bacino Idume της Spiaggia Bella, το Lido Cambusa και το Lido Circeo της Torre Chianca, είναι όλες εξοπλισμένες με ειδικά καθίσματα για άτομα με κινητική αναπηρία. Η παραλία Lido Kalù της Spiaggia Bella έχει μπαρ και εστιατόρια χωρίς δυσκολία στην πρόσβαση και διαθέτει προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής.
- Για πληροφορίες επισκεφτείτε την ιστοσελίδα www.parcorauccio.com

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.3 ΠΑΡΚΟ CESINE

Πληροφορίες > *Το καταφύγιο της φύσης Le Cesine είναι ένα καταφύγιο φύσης που ανήκει στο κράτος και βρίσκεται στην περιφέρεια του Δήμου Vernole. Το όνομα Cesine προέρχεται από τη λέξη Segine, όπου, με τη σειρά της, προέρχεται από τη λέξη Seges, που σημαίνει ακαλλιέργητη και εγκαταλελειμμένη περιοχή. Η Segine ήταν, επίσης, το χωριό που βρίσκεται κοντά στο Κάστρο Acaya. Σήμερα, η όαση αυτή αντιπροσωπεύει μια από τις τελευταίες ελώδεις περιοχές που κάποτε εκτεινόταν από το Otranto στο Brindisi. Στην*

όαση υπάρχουν δύο λίμνες, η Salari και η Pantano Grande, οι οποίες δέχονται όμβρια ύδατα, και διαχωρίζονται από τη θάλασσα με αμμόλοφους. Η όαση σήμερα βρίσκεται κάτω από τη διαχείριση της WWF.

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Το καταφύγιο διαθέτει ένα μονοπάτι το οποίο έχει έναν φράχτη και μια χαμηλή καλύβα για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, έτσι ώστε τα άτομα με κινητική αναπηρία ή σε αμαξίδιο να μπορούν να παρατηρήσουν τον οικότοπο του έλους. Επεξηγηματικές πινακίδες για κωφούς/ τυφλούς. Περιφράξεις με τη γραφή Braille και πινακίδες για άτομα με προβλήματα όρασης. Ειδικά καθίσματα για πρόσβαση στο νερό.

<http://www.riservalecesine.it/>

Χώρα/Ιταλία > Περιοχή/Επαρχία του Λέτσε > Διαδρομή/Terra d'Otranto

1 > "TERRA D'OTRANTO" ΔΙΑΔΡΟΜΗ

Ανατολικά, από το Κάστρο στο Otranto

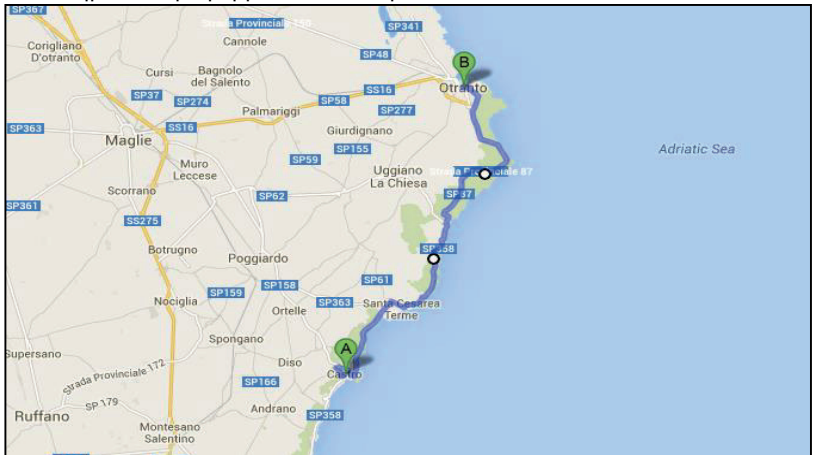
Προτεινόμενες τοποθεσίες > 1.1 Κάστρο > 1.2 Otranto > 1.3 Προστατευόμενη περιοχή "Costa Otranto" Santa Maria di leuca - bosco di Tricase φυσικό πάρκο

Προτεινόμενες δραστηριότητες > πολιτισμός / πάρκα / παραλίες / αθλητισμός / αγορές

Που να μείνετε > ξενοδοχεία / αγροτουρισμός / B&B / χωριά / κάμπινγκ

Πρόσθετες υπηρεσίες > φαγητό / μεταφορές / ATM / πληροφορίες / τουαλέτες/ χώροι στάθμευσης

Υγεία > ιατρική υποστήριξη επισκεπτών / εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες / νοσοκομεία / επείγοντα / κέντρα αιμοκάθαρσης / κέντρα θαλασσαιμίας / κέντρα αιμορροφιλίας / φαρμακεία / καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.1 CASTRO

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Κατά μήκος της ανατολικής ακτής του Salento, βρίσκεται το Castro, το οποίο σχηματίζεται από την κύρια κατοικημένη περιοχή, μεσαιωνικής προέλευσης που βρίσκεται πάνω σε ένα ακρωτήριο (στην τοπική διάλεκτο "Casciu de Susu", που σημαίνει "Άνω Κάστρο») και στο κατώτερο τμήμα του, η μαρίνα του Castro (στην τοπική διάλεκτο "Casciu de Sutta" που σημαίνει "Κάτω Κάστρο"), το οποίο αναπτύχθηκε γύρω από το λιμάνι. Το Castro είναι γνωστό από τους αρχαίους χρόνους ως κέντρο για ψάρεμα και ως παραθαλάσσιο θέρετρο, κουβαλώντας την κληρονομιά του Castrum Minervae.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >
πολιτισμός > 1. Ιστορικό κέντρο / 2. Κάστρο Αραγωνικής περιόδου / 3. Εκκλησία dell' Annunziata / 4. Μονοπάτι κατά μήκος των αρχαίων τειχών παραλίες > 1. Grotta Romanelli Cave / 2. Grotta Zinzulusa Cave / 3. Porto Miggiano / 4. Santa Cesarea Terme / 5. Porto Badisco / 6. Punta Palascia

Που να μείνετε >
Ξενοδοχεία > 1. Orsa Maggiore Hotel

Πρόσθετες υπηρεσίες >
φαγητό > 1. Hotel Panoramico Restaurant για άτομα με κοιλιόκακη (στην Punta Palascia) 15 χλμ μακριά από το Castro <http://www.hotelpanoramico.net>
μεταφορές > 1. σιδηροδρομικός σταθμός (Lecce)/ 2. Με το λεωφορείο του Salento (κατά τη θερινή περίοδο) 3. το λεωφορείο FSE / 4. Αεροδρόμιο του Brindisi / 5. Μαρίνα του Castro / 6. Ταξί (από τη Via Vittorio Veneto)
ATM > 1. at Castro Alta, (στη via Marinai d'Italia 14)
σημείο τουριστικών πληροφοριών > 1. Σημείο πληροφοριών του Castro
τουαλέτες > 1. στο Αραγωνικό Κάστρο / 2. στην Πλατεία Perotti
χώροι στάθμευσης > 1. στην Πλατεία Perotti / 2. στη μαρίνα

Υγεία >
ιατρική υποστήριξη επισκεπτών > 1. Castro / 2. Otranto / 3. Santa Cesarea Terme
εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. Castro / 2. Otranto / 3. Uggiano la Chiesa
νοσοκομεία > 1. Tricase / 2. Scorrano / 3. Poggiardo / 4. Lecce
επείγοντα > 1. Tricase / 2. Scorrano / 3. Poggiardo
κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Tricase / 2. Scorrano / 3. Poggiardo / 4. Otranto
κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Tricase / 2. Lecce
κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Tricase / 2. Scorrano
φαρμακεία > 1. Dispensary (Μαρίνα του Castro) 0836-947632 / 2. Farmacia De Luca (Via IV November, 26, Τηλέφωνο: 0836-947008)

Οδηγίες / Castro >

(Το Castro είναι περίπου 24 χλμ μακριά από το Otranto και μπορείτε να φθάσετε εκεί από τις πανοραμικές διαδρομές SP87 και SP358. Εκτιμώμενος χρόνος ταξιδιού: 38 λεπτά οδήγησης).

- Στο Castro Alta, μπορείτε να έχετε πρόσβαση στο μπαλκόνι της Πλατείας Perotti μέσω ράμπας. Η περιοχή είναι περιορισμένης κυκλοφορίας, αλλά τα αυτοκίνητα με πάσο

AMEA μπορούν να έχουν πρόσβαση και να σταθμεύσουν εκεί. Η θέα κόβει την ανάσα και τις ηλιόλουστες ημέρες μπορείτε να παρατηρήσετε ακόμα και τις κορυφές του **Βουνού Karab**, που βρίσκεται κοντά στην ακτογραμμή της Αλβανίας, 80 χλμ μακριά από την Ιταλία.

- Γύρω από την πλατεία μπορείτε να περιδιαβείτε στους μικρούς και όμορφους δρόμους του **ιστορικού κέντρου**. Περιπατώντας, θα σας εντυπωσιάσει με τις υπέροχες μυρωδιές των φαγητών που μαγειρεύουν οι ντόπιες νοικοκυρές με σύνεση και αγάπη για τις οικογένειές τους, τα γεύματα που αποτελούνται από μεσογειακές γεύσεις και αρώματα. Η ευγένεια και η φιλοξενία των ντόπιων θα σας κάνει να αισθανθείτε ότι βρίσκεστε σε ένα άνετο και ασφαλές μέρος.
- Περιπατώντας στη Via Roma, θα φτάσετε στο κάστρο το **Κάστρο της Αραγωνικής περιόδου του Castro**. Η αρχαία δομή του σημερινού Αραγωνικού Κάστρου πιθανότατα χρονολογείται από τον XII-XIII αιώνα και χτίστηκε πάνω στα ερείπια του βυζαντινού φρουρίου. Στο δεύτερο μισό του XIII αιώνα, ιδρύθηκε το Carlo d'Angiò, το οποίο ήταν ένα φρούριο στρατηγικής σημασίας για την άμυνα του βασιλείου. Το κάστρο, μαζί με τα φρούρια των Ostuni, Taranto, Ugento και Torremaggiore, θεωρείται εθνικής σημασίας και ένα από τα πιο λειτουργικά, καθώς συνδυάζει τη φυσική άμυνα με μια στρατιωτική αρχιτεκτονική.
- Το **Κάστρο και τα μονοπάτια** γύρω από τα τείχη είναι προσβάσιμα από αμαξίδιο. Μέσα στο κάστρο υπάρχει ασανσέρ που καθιστά δυνατή την πρόσβαση στην ταράτσα του κάστρου ώστε να απολαύσετε τη θέα. Μέσα στο κάστρο υπάρχουν επίσης **προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής**. *Δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης. Μπροστά από τα κτίρια και μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος, θα βρείτε ενημερωτικές πινακίδες, γραμμένη με κανονική γραφή.
- Συνεχίζοντας μέσω της **via S. Dorotea**, θα φτάσετε σε ένα πολύ μικρό αίθριο, που συνήθως ονομάζεται **belvedere**. Η διαδρομή είναι προσβάσιμη με αμαξίδια και η πλακόστρωση αποτελείται από μεγάλες πέτρες, έτσι ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί εύκολα.
- Η **Εκκλησία dell'Annunziata** έχει θέα στην πλατεία του ιστορικού κέντρου, με τα ερείπια του αρχαίου βυζαντινού ναού. Η εκκλησία είναι προσβάσιμη από την δεξιά πλευρά.
- Δίπλα στην εκκλησία υπάρχει το **πρώην επισκοπικό ανάκτορο**, το οποίο φιλοξενεί σήμερα εκθέσεις και έργα διαφόρων καλλιτεχνών. Είναι προσβάσιμο, παρόλο που στην είσοδο υπάρχει ένα σκαλοπάτι 3 εκατοστών, καθώς μπορεί να ξεπεραστεί εύκολα. *Δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης. Μπροστά από τα κτίρια και

μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος, θα βρείτε ενημερωτικές πινακίδες, γραμμένη με κανονική γραφή.

- Πριν φθάσετε στην **Πλατεία Perotti**, πίσω από το άγαλμα του Άγνωστου Στρατιώτη, μπορείτε να μπειτε στο επιβλητικό **μονοπάτι κατά μήκος των αρχαίων τειχών της πόλης**, όπου θα έχετε την δυνατότητα να δείτε τα ερείπια των Μεσσαπικών τειχών. Η διαδρομή είναι εύκολη έως τα μισά, όπου σας προτείνουμε να επιστρέψετε πίσω. Στο Castro alta υπάρχει το μοναδικό ATM, προσβάσιμο, στη Via Marinali D'Italia, 14.
- Κατεβαίνοντας από το Castro alta, θα φτάσετε στη μαρίνα του Castro, όπου θα βρείτε το **μικρό λιμάνι**. Στη μικρή πλατεία στην οδό Via Vittorio Veneto υπάρχει **στάση ταξί**. Κατεβαίνοντας στη μαρίνα υπάρχουν κάποιες **δημόσιες τουαλέτες** και **χώρος στάθμευσης για ΑΜΕΑ**. Θα βρείτε πολλά εστιατόρια που πωλούν τηγανητά ψάρια: θα έχετε την ευκαιρία να απολαύσετε τη φρεσκάδα του ολόφρεσκου ψαριού. Είναι εύκολα πρόσβασιμα, καθώς βρίσκονται στο επίπεδο του δρόμου.

GROTTE (ΣΠΗΛΙΑ)

- Βόρεια της πόλης, στο δρόμο προς τη Santa Cesarea Terme, είναι τα περίφημα σπήλαια του Castro: το **Grotta Romanelli**, ένα από τα πιο σημαντικά Ιταλικά προϊστορικά σημεία και το **Grotta Zinzulusa**, που πήρε το όνομά του από τη διάλεκτο "zinculi" που αναφερόταν στους σταλακτίτες και σταλαγμίτες εξαιτίας της ομοιότητάς τους με κουρέλια. Στο προαύλιο χώρο απέναντι από το εκδοτήριο των εισιτηρίων, υπάρχουν διαθέσιμοι χώροι στάθμευσης για ΑΜΕΑ καθώς και προσβάσιμες δημόσιες τουαλέτες. Τα καταστήματα για αναμνηστικά δώρα στον ανοιχτό χώρο δεν είναι πρόσβασιμα, καθώς έχουν μερικά σκαλοπάτια χωρίς ράμπα.
- Τα σπήλαια είναι πρόσβασιμα για άτομα με αμαξίδια μόνο από έξω. Παρόλα αυτά στη μαρίνα του Castro υπάρχουν μερικά **σκάφη που παρέχουν υπηρεσίες για τους επισκέπτες με κινητικές δυσκολίες**, όπως επίσης και για πολυπληθείς ομάδες. *Δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης..

ΑΠΟ ΤΟ CASTRO ΣΤΟ OTRANTO

- Στον πανοραμικό παραλιακό δρόμο από το Castro προς το Οτράντο, υπάρχουν δυο μέρη που βραβευτεί με τη Γαλάζια Σημαία (Blue flag) βραβείο 2014: το Πόρτο **Porto Miggiano, S. Cesarea Terme, Porto Badisco, Punta Palascia**, στο ανατολικότερο σημείο της Ιταλίας. Στο Santa Cesarea Terme, μπορείτε να απολαύσετε spa και θεραπείες ομορφιάς σε προσβάσιμες εγκαταστάσεις (για πληροφορίες: +39 0836944070).

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.2 ΟΤΡΑΝΤΟ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Βρίσκεται στην Αδριατική ακτή της χερσονήσου του Σαλέντο, το Otranto είναι ο ανατολικότερος δήμος της Ιταλίας: το ακρωτήριο που έχει το ίδιο όνομα, ονομάζεται επίσης Punta Palascia, νότια της πόλης, είναι το ανατολικότερο σημείο της Ιταλικής χερσονήσου.

Αρχικά αποτελώντας Μεσσαπικό και Ρωμαϊκό, μετά Βυζαντινό και Αραγωνικό κέντρο, το Otranto αναπτύσσεται γύρω από το επιβλητικό κάστρο και τον Καθεδρικό Ναό του Νορμαν. Βάση της Αρχιεπισκοπής και σημαντικό τουριστικό κέντρο, έχει επίσης δώσει το όνομά του στο στενό που χωρίζει την Ιταλία από την Αλβανία καθώς και το Terra d'Otranto, μια αρχαία συνοικία του Βασιλείου της Νάπολης. Το 2010, η παλαιά πόλη αναγνωρίστηκε ως Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς από την UNESCO, ως Αγγελιοφόρος της Ειρήνης.

Η πόλη και θρησκευτική της ιστορία συνδέεται με το μαρτύριο του Antonio Primaldo και τους 813 κατοίκους της πόλης που σκοτώθηκαν στο 14 Αυγούστου του 1480 από τους Τούρκους, επειδή είχαν αρνηθεί να ασπαστούν το Ισλάμ. Οι μάρτυρες αγιοποιήθηκαν από τον Πάπα Francis στις 12 Μαΐου. Το 1771 αγιοποιήθηκαν από τον Πάπα Clement XVI.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός > 1. [Lungomare degli Eroi](#) / 2. [Porta Terra](#) / 3. [Porta Alfonsina](#) / 4. [San Pietro church](#) / 5. [Αραγωνικό Κάστρο](#) / 6. [Καθεδρικός Ναός της Vergine Annunziata](#)/ 7. [Norman bell tower](#) / 8. [Archiepiscopal Palace](#)/ 9. [Diocesan museum](#) / 10. [Κρύπτη](#) / 11. [Μνημείο των ηρώων του A. Bertone](#)
αγορές > 1. [χαρακτηριστικά προϊόντα](#) (Πλατεία Garibaldi) / 3. [τοπικά εργόχειρα](#) (Πλατεία Garibaldi)

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. [Resort Green Paradise](#) / 2. [Baia dei Turchi Club](#) / 3. [Profumo di Mare Hotel](#)

Πρόσθετες υπηρεσίες >

φαγητό > 1. [Il Ghiottone Restaurant Pizzeria](#), (for coeliac people)

μεταφορές > 1. [σιδηροδρομικός σταθμός](#) (Otranto)/ 2. Salento in bus **bus** (κατά τη θερινή περίοδο) 3. [FSE Λεωφορείο](#) / 4. [Αεροδρόμιο του Brindisi](#) / 5. [Port of Otranto](#) / 6. [Taxi](#) (Via Vittorio Veneto)

ATM > 1. [στην παραθαλάσσια περιοχή](#) / 2. [στην πλατεία Idro](#)
σημείο τουριστικών πληροφοριών > 1. [Σημείο πληροφοριών](#)
μέσα στο Αραγωνικό Κάστρο

τουαλέτες > 1. [στον χώρο στάθμευσης του at the Giovanni Paolo II](#) / 2. [στην Πλατεία De Donno](#) 3. [Στο Αραγωνικό Κάστρο](#)

χώροι στάθμευσης > 1. στον χώρο στάθμευσης στο Giovanni Paolo II / 2. στη via delle Torri (5 θέσεις στάθμευσης)

Υγεία >

ιατρική υποστήριξη επισκεπτών > 1. Otranto / 2. Castro / 3. Santa Cesarea Terme

εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1. Otranto / 2. Castro / 3. Uggiano la Chiesa

**νοσοκομεία > 1. Scorrano / 2. Poggiardo / 3. Tricase / 4. Lecce
επείγοντα > 1. Scorrano / 2. Poggiardo / 3. Tricase**

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Otranto / 2. Scorrano / 3. Poggiardo / 4. Tricase

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Tricase / 2. Lecce

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Scorrano / 2. Tricase

φαρμακεία > 1. Farmacia Ricciardi

καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων > 1. Cooperativa Farmaceutica (Via XXV Aprile, 1) / 2. Cooperativa Farmaceutica (Via Papa Costantino, 6) / 3. Cooperativa Farmaceutica (Via XXV Aprile 1/C) / 4. Farmamedica / 5. Lafarmacia Alfa / 6. Parafarmacia / 7. Parafarmacia Benessere

Οδηγίες / Otranto >

(Το Otranto είναι περίπου 40 χλμ μακριά από το Lecce και μπορείτε να φθάσετε μέσω της SP48 και της Strada Statale Adriatica/SS16. Εκτιμώμενος χρόνος ταξιδιού: 51 λεπτά οδήγησης).

- Μπορείτε να σταθμεύσετε στο φυλασσόμενο χώρο στάθμευσης του Papa Giovanni Paolo II, όπου υπάρχουν κάποιες θέσεις στάθμευσης για αυτοκίνητα με ειδικές κάρτα AMEA και **προσβάσιμες τουαλέτες**. Επίσης, στη Via Tenente Eula (κοντά στο ταχυδρομείο) υπάρχουν ορισμένες θέσεις στάθμευσης που προορίζονται για τα αυτοκίνητα με την ειδική κάρτα AMEA.
- Το κοντινό **ταχυδρομείο είναι προσβάσιμο** χάρη στην ύπαρξη ράμπας. Συνεχίζοντας στη via Papa Giovanni II, στην αριστερή πλευρά, υπάρχει ένας πεζοδρομημένος ανοιχτός χώρος, καταστήματα για κρέπες και σάντουιτς. Εδώ θα βρείτε επίσης χώρους στάθμευσης που προορίζονται για τα αυτοκίνητα με ειδική κάρτα AMEA.
- Πίσω, στον παραλιακό δρόμο που ονομάζεται «Lungomare terra d'Otranto», υπάρχει ένα **προσβάσιμο ATM**. Πηγαίνοντας κατά μήκος του **προτεινόμενου πεζόδρομου**, ο οποίος είναι προσβάσιμο χάρη στην παρουσία κεκλιμένων ραμπών και συνεχίζοντας στον πεζόδρομο στην οδό via San Francesco di Paola, μπορείτε να φτάσετε σε μια μεγάλη πλατεία, όπου υπάρχουν Δημοτικοί Κήποι. Είναι προσβάσιμοι δεδομένου ότι είναι στο επίπεδο του δρόμου και οι πεζόδρομοί τους αποτελούνται από μεγάλες πέτρες. Συνεχίστε κατά

- μήκος της Via Vittorio Emanuele, όπου περιβάλλεται από μπαρ και παμπ με τραπέζια στον ανοικτό χώρο.
- Ένα άλλο σημείο που μπορείτε να προσεγγίσετε με το αυτοκίνητο θα μπορούσε να είναι η **τάφρος του Κάστρου** (στη Via Delle Torri). Μπορείτε να φτάσετε εκεί πηγαίνοντας κατά μήκος της via Para Giovanni Paolo II, στρίβοντας δεξιά στην Via Catona και, στη συνέχεια, ακολουθώντας τις πινακίδες με την ένδειξη "Fosse del castello". Εδώ θα βρείτε πολλές θέσεις στάθμευσης που προορίζονται για τα αυτοκίνητα με ειδικές κάρτες AMEA. Μπορείτε να αποκτήσετε πρόσβαση από το πρόσφατα ανακαινισμένο Porta terra, την κύρια είσοδο του ιστορικού κέντρου.
  - Η πλακόστρωση του μονοπατιού είναι κατασκευασμένη από μεγάλες ακανόνιστες πέτρες, οπότε καλό θα είναι να έχετε βοήθεια όταν χρησιμοποιείτε αμαξίδιο.
  - Εισερχόμενοι από την Porta Terra, θα συναντήσετε αμέσως την **Porta Alfonsina** η οποία χτίστηκε κατά τη διάρκεια του XV αιώνα, ως μέρος των τειχών της πόλης. Ανατέθηκε στον Alfonso της Αραγονίας, από το οποίο πήρε το όνομα της. Έχει πολυγωνικό σχήμα και χτίστηκε για να προστατεύσει την πόλη από πιθανές επιθέσεις του εχθρού. Σήμερα, το κτίριο διατηρείται σε καλή κατάσταση. Οι κυκλικοί πύργοι που πλαισιώνουν την είσοδο της πόλης χτίστηκαν μετά το 1481 πάνω στα αρχαία τείχη.
  - Η διαδρομή συνεχίζεται στην **Corso Garibaldi**, με καταστήματα παραδοσιακών προϊόντων και τοπικών εργόχειρων, μέχρι την Πλατεία del Popolo, όπου βρίσκεται το **Torre dell'orologio** (πύργος του ρολογιού). Ανέναντι από το ρολόι υπάρχουν μερικά μπαρ με προσβάσιμες τουαλέτες. Δώστε προσοχή στην ανηφόρα του δρόμου.
  - Στο κάτω μέρος της πλατείας, από τη via Padre L. Scrupoli, μπορείτε να φτάσετε στην **Εκκλησία του San Pietro**: σ' αυτόν τον τόπο λατρείας, με τον Ελληνικό Σταυρό και τις μικρές διαστάσεις, διατηρούνται κάποιες τοιχογραφίες ιδιαίτερης ιστορικής και καλλιτεχνικής σημασίας. Οι τοίχοι φιλοξενούν αγιογραφίες των San Basilio, San Leonardo, Santa Lucia και άλλες εικόνες. Η παράδοση λέει ότι η θεμελίωση του ναού συνδέεται με το πέρασμα του Αγίου Πέτρου από το Otranto κατά το ταξίδι του στη Ρώμη. Η εκκλησία δεν είναι προσβάσιμη σε αμαξίδια, καθώς υπάρχουν τρία σκαλοπάτια στην είσοδο. *Δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με μειωμένη όραση. Υπάρχουν ενημερωτικές πινακίδες Μπροστά από τα κτίρια και τα μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος υπάρχουν πινακίδες γραμμένες με κανονική γραφή. Από τους γύρω δρόμους μπορείτε να απολαύσετε τη θέα στο λιμάνι.
  - Επιστρέφοντας πίσω στην Πλατεία del Popolo, πηγαίνετε από τη Via Immacolata, μετά στρίβετε στα δεξιά στον πρώτο δρόμο προς τη Via Para Costantino I. Ο δρόμος είναι

ανηφορικός και θα σας συμβουλευάμε να έχετε βοήθεια για το αμαξίδιο, μέχρι την Πλατεία Castello.

- Το αρχαίο **Αραγωνικό Κάστρο** της πόλης με θέα προς τη στεριά και τη θάλασσα με τους μαγευτικούς κυκλικούς πύργους του τον προμαχώνα του, με την αιχμηρή του γωνία, που φθάνει ως τη θάλασσα. Η δυνατότητα πρόσβασης χωρίς την ύπαρξη αρχιτεκτονικών εμποδίων επιτρέπει την επίσκεψη μόνο του ισογείου. * Δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με μειωμένη όραση. Υπάρχουν ενημερωτικές πινακίδες Μπροστά από τα κτίρια και τα μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος υπάρχουν πινακίδες γραμμένες με κανονική γραφή.
- Από την Piazza Castello, αν συνεχίσετε στη via Cenobio Basiliano, μέχρι την Πλατεία Βασιλικής, θα συναντήσετε τον **Καθεδρικό Ναό της Vergine Annunziata**, του XI αιώνα, όπου διατηρείται το πολύτιμο ψηφιδωτό του XII αιώνα που απεικονίζει το δέντρο της ζωής, καθώς και ένα εκκλησιαστικό όργανο. Το όργανο, που κατασκευάστηκε στο πρώτο μισό του δέκατου όγδοου αιώνα από τους κατασκευαστές οργάνων αδελφούς Simone και Peter Kircher. Ο καθεδρικός ναός, που χτίστηκε πάνω στα ερείπια ενός Messarian χωριού, ενός ρωμαϊκού ναού και μια παλαιοχριστιανική, ιδρύθηκε το 1068 από τον Μητροπολίτη William Norman. Ο Καθεδρικός είναι χτισμένος πάνω στα ερείπια ενός χωριού της Μεσσαπικής περιόδου, μιας ρωμαϊκής οικίας και ενός παλαιοχριστιανικού ναού, ιδρύθηκε το 1608, από τον επίσκοπο Norman Guglielmo. Ο Καθεδρικός Ναός είναι προσβάσιμος.
- Στη μικρή πλατεία μπροστά από τον Καθεδρικό Ναό, υπάρχει το **καμπαναριό Norman**, το **Αρχιεπισκοπικό ανάκτορο**, το εξωτερικό μέρος των οποίων μπορεί κανείς να επισκεφθεί, και το **Lopez Palace**, έδρα του **Επισκοπικού Μουσείου**, προσβάσιμο χάρη σε μια εξωτερική ράμπα (+39 0833 512690). Σε όλη την περιοχή θα βρείτε ενημερωτικές πινακίδες γραμμένη με κανονική γραφή, μπροστά από κτίρια και μνημεία ιστορικού ενδιαφέροντος.
- Συνεχίζοντας στην Via Basilica, η οποία είναι ένας κατηφορικός δρόμος, φθάνετε στον παραλαιικό δρόμο **Lungomare degli Eroi**, όπου θα βρείτε το μνημείο του γλύπτη Antonio Bortone που κατασκευάστηκε το 1922. Το άγαλμα αναπαριστά τη χώρα και έχει θέα τη θάλασσα με σκοπό την υπεράσπιση των επιθέσεων του εχθρού.
- Μπορείτε να κάνετε μια βόλτα δίπλα στη θάλασσα. Θα πρέπει να αναφερθούμε ύπαρξη μιας **δημόσιας παραλίας με ράμπα και πλατφόρμα για πρόσβαση στη θάλασσα**. Μπορείτε να παρκάρετε σε κοντινή απόσταση από την παραλία, καθώς υπάρχουν χώροι στάθμευσης για αυτοκίνητα με ειδική κάρτα AMEA (No 2)

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.3 PARCO NATURALE REGIONALE "COSTA OTRANTO" SANTA MARIA DI LEUCA - BOSCO DI TRICASE ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΠΑΡΚΟ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Το πάρκο καλύπτει την επικράτεια των Δήμων Alessano, Andrano, Castrignano del Capo, Castro, Corsano, Diso, Gagliano del Capo, Ortelle, Otranto, Santa Cesarea Terme, Tiggiano και Tricase. Περιλαμβάνει, επίσης, την περιοχή όπου βρίσκεται ο φάρος της Punta Palascia, το ανατολικότερο σημείο της Ιταλίας.

Η ανατολική ακτή του Salento (με υψηλά απόκρημνα βράχια που υψώνονται πάνω από τη θάλασσα) ανακηρύχθηκε σε προστατευόμενη περιοχή με σκοπό να διατηρηθούν ορισμένα είδη ζώων και φυτών της περιοχής, να προστατευτούν ιστορικής-αρχιτεκτονικής αξίας κληρονομήματα και να βελτιωθεί η οικολογική λειτουργικότητα του φυσικού περιβάλλοντος.

Θεμελιώδεις χαρακτηριστικό της ακτής αυτής είναι η παρουσία των σπηλαίων που σχηματίστηκαν από καρστικά φαινόμενα και από τις αλληλεπιδράσεις των παράκτιων πηγών και τη διάβρωση που προκαλείται από τη θάλασσα. Σε αυτά τα σπήλαια βρέθηκαν πολλά απολιθώματα τα οποία χρονολογούνται στην Παλαιολιθική και Νεολιθική εποχή.

Το πάρκο εκτείνεται σε μια μεγάλη περιοχή, έτσι ώστε οι διαδρομές από το βόρειο έως το νότιο τμήμα του έχουν σημανθεί με πινακίδες όσον αφορά στην προσβασιμότητα τους σε σχέση με διαφορετικά είδη αναπηρίας (βλέπε παρακάτω, «οδηγίες διαδρομής»)

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πάρκα > 1. Via Appia Calabro-Salentina route / 2 Località Carlo Cosma path / 3 Parco della Pineta path / 4 Masseria San Giovanni paths / 5 Località Scute path / 6 Zona Canali route / 7 Route through Torre Lupu / 8 dell'Acquaviva paths / 9 Castello Aragonese e Parco delle Querce route / 10 Via Vecchia Mare path / 11 Contrada Palane path / 12 Torre Nasparo route / 13 Grotta Azzurra path / 14 Via del Sale paths

αθλητισμός > 1. κατάδυση / 2. Ιπποθεραπεία

Υπηρεσίες >

μεταφορές > 1. Salento in Bus (κατά τη θερινή περίοδο) 2. FSE / 3. Αεροδρόμιο του Brindisi / 4. Λιμάνι του Otranto / 5. Λιμάνι του Castro / 6. Λιμάνι του Tricase / 7. Λιμάνι της Santa Maria di Leuca

σημείο τουριστικών πληροφοριών > 1. Σημείο πληροφοριών στο Κάστρο "Spinola-Caracciolo", Πλατεία Castello Andrano (LE)

τουαλέτες > 1. in the Parco della Pineta path / 2. στον χώρο στάθμευσης του Castello Aragonese (9)

χώροι στάθμευσης > 1. στην είσοδο του Πάρκου

Υγεία >

ιατρική υποστήριξη επισκεπτών > 1.Κάστρο / 2.Otranto / 3.Santa Cesarea Terme
εφημερεύουσες ιατρικές υπηρεσίες > 1.Κάστρο / 2.Otranto / 3.Uggiano la Chiesa
νοσοκομεία > 1.Tricase / 2.Scorrano / 3.Poggiardo / 4.Lecce
επείγοντα > 1.Tricase / 2.Scorrano / 3.Poggiardo
κέντρα αιμοκάθαρσης > 1.Tricase / 2.Scorrano / 3.Poggiardo / 4.Otranto
κέντρα θαλασσαιμίας > 1.Tricase / 2.Lecce
κέντρα αιμορροφιλίας > 1.Tricase / 2.Scorrano

Οδηγίες / “Costa otranto” Santa Maria di Leuca - Bosco di Tricase natural park >

Ο παραλιακός δρόμος Otranto-Leuca είναι περίπου 62 χλμ από το Lecce, μέσω της SS16 και της SS275. Εκτιμώμενος χρόνος ταξιδιού: 1 ώρα οδήγησης.

- **1 Διαδρομή Via Appia Calabro-Salentina: Santa Cesarea Terme.** Η διαδρομή είναι προσβάσιμη για άτομα με προβλήματα όρασης και τυφλούς με τους συνοδούς τους, εκτός από το υποκατάστημα που βρίσκεται κατά μήκος του καναλιού του Porto Badisco.
- **2 Μονοπάτι Località Carlo Cosma: Santa Cesarea Terme.** Η διαδρομή είναι προσβάσιμη από άτομα με κινητικά προβλήματα, καθώς εκτείνεται σε μια επίπεδη επιφάνεια σε περίπου 120 μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Αποτελείται από μια σειρά από διαδρομές σε χωματόδρομο, των οποίων το πλάτος δεν είναι ποτέ μικρότερο από 2,5 m. Υπάρχει χώρος στάθμευσης στο χωματόδρομο.
- **3 Μονοπάτι του Parco della Pineta: Santa Cesarea Terme.** Το μονοπάτι μέσα στο πευκοδάσος δεν είναι προσβάσιμη σε αμαξίδια εξαιτίας αρχιτεκτονικών εμποδίων, όπως σκαλοπάτια. Η διαδρομή μπορεί να χρησιμοποιηθεί εύκολα και είναι προσβάσιμη σε χρήστες αμαξιδίων και άτομα με μειωμένη κινητικότητα, καθώς εκτείνεται σε μια επίπεδη επιφάνεια περίπου 120 μέτρων πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Αποτελείται από μια σειρά από διαδρομές σε χωματόδρομο, των οποίων το πλάτος δεν είναι ποτέ μικρότερο από 2,5 m. Υπάρχουν περιοχές για ξεκούραση και πικ-νικ.
- **4 Μονοπάτια Masseria San Giovanni: Santa Cesarea Terme.** Η διαδρομή μπορεί να χρησιμοποιηθεί εύκολα και είναι προσβάσιμη σε χρήστες αμαξιδίων και ανθρώπους με ήπια κινητικά προβλήματα, σε μια επίπεδη επιφάνεια περίπου 120 μέτρων πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Αποτελείται από μια σειρά από μονοπάτια με χώμα, των οποίων το πλάτος δεν είναι ποτέ λιγότερο από 2 m. Υπάρχει χώρος στάθμευσης στο χωματόδρομο.
- **5 Μονοπάτι Località Scute: Santa Cesarea Terme.** Η διαδρομή είναι προσβάσιμη για άτομα με αναπηρία καθώς εκτείνεται σε μια επίπεδη επιφάνεια περίπου 120 μέτρων πάνω

από την επιφάνεια της θάλασσας. Αποτελείται από μια σειρά από μονοπάτια με χώμα, των οποίων το πλάτος δεν είναι ποτέ λιγότερο από 2 m. Υπάρχει χώρος στάθμευσης στο χωματόδρομο.

- **6 Διαδρομή Zona Canali: Ortelle.** Η διαδρομή είναι προσβάσιμη σε χρήστες αμαξιδίων, εκτός από τα τμήματα E-F. Υπάρχει διαθέσιμος χώρος στάθμευσης και ξεκούρασης.
- **7 Διαδρομή μέσω του Torre Lupò, Diso.** Η διαδρομή είναι προσβάσιμη σε άτομα με κινητικά προβλήματα.
- **8 Μονοπάτι dell'Acquaviva: Diso.** Η διαδρομή είναι προσβάσιμη για άτομα με προβλήματα όρασης και τυφλά άτομα με συνοδό χάρη στην παρουσία του χειρολισθήρα και των στηθαίων κατά μήκος της διαδρομής του καναλιού.
- **9 Διαδρομή του Castello Aragonese e Parco delle Querce: Castro.** Το δάσος διασχίζεται από ένα κύριο μονοπάτι (πλάτος μεγαλύτερο από 5 m) το οποίο καλύπτει την περίμετρο του, και μπορεί να χρησιμοποιηθεί από χρήστες αμαξιδίων και τυφλούς ανθρώπους με συνοδό. Υπάρχει χώρος στάθμευσης με δημόσιες τουαλέτες.
- **10 Μονοπάτι Via Vecchia Mare: Andrano.** Η διαδρομή είναι προσβάσιμη για άτομα με προβλήματα όρασης και τυφλά άτομα με συνοδό.
- **11 Μονοπάτι του Contrada Palane, Tricase.** Η διαδρομή είναι προσβάσιμη για άτομα με κινητικά προβλήματα.
- **12 Μονοπάτι του Torre Nasparo, Tiggiano.** Η διαδρομή είναι προσβάσιμη για χρήστες αμαξιδίων.
- **13 Μονοπάτι του Grotta Azzurra, Alessano.** Η διαδρομή είναι προσβάσιμη για χρήστες αμαξιδίων. Θα πρέπει να προσεγγιστεί από τη Via N. Sauro, η οποία είναι στρωμένη και ελαφρώς επικλινή. Η παρουσία μιας ξύλινης κουपाστής κάνει τη διαδρομή προσιτή σε άτομα με προβλήματα όρασης και τυφλούς με συνοδό.
- **14 Μονοπάτι του Via del Sale, Corsano.** Η διαδρομή μπορεί να διασχιστεί από τυφλούς, άτομα με προβλήματα όρασης, οι χρήστες αμαξιδίου ή άτομα με κινητική αναπηρία ή μικρή κινητικότητα. Η διαδρομή είναι πλατιά και επίπεδη, ως επί το πλείστον πλακόστρωτη και εξοπλισμένη με ξύλινη κουπαστή. Υπεύθυνος για τη διαχείριση από τον Δήμο Τηλ. +39 0833 53 11 70

Σύνδεσμος Cavalieri del Salento – Περιοχής Ιπποθεραπείας: via Manara 8 73030 Castiglione d'Otranto Mr. Giuseppe De Matteis tel. +39 329 53 73 764 - info@salentoltresea.it

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΠΑΡΟΧΕΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΡΚΟΥ

Στο λιμάνι της Tricase, η **Terrarossa Coop Sociale** προσφέρει παροχές εξειδικευμένων συνοδών για άτομα με κινητικά προβλήματα, με άδεια ναυαγοσώστη. Θα βρείτε «job chairs» (ειδικά

καθίσματα για πρόσβαση στη θάλασσα) που είναι ιδιοκτησίας του Πάρκου, το οποίο βρίσκεται στο Lega Navale Italiana (Ιταλική ναυτικό πρωτάθλημα), στη via Colombo, 34, Tricase, τηλ. +39 0833 775434. Για πληροφορίες και κρατήσεις ξεναγών, βοήθεια, υποστήριξη για το σχεδιασμό και τη διαχείριση των διακοπών, μπορείτε να επωφεληθείτε από τις υπηρεσίες της 3 T Service di Napoli Alessandro Circuito TurismEtica, η οποία εξειδικεύεται στο σχεδιασμό των τουριστικών διαδρομών, τον αγροτουρισμό, τον φυσιολατρικό τουρισμό και τον αρχιτεκτονικό τουρισμό. Επιπλέον, το Terrarossa Coos. Sociale of Tricase οργανώνει και προωθεί κοινωνικές πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση όλων των ειδών αναπηρίας, όπως: τα αισθητήρια μονοπάτια με τις βελανιδιές της Vallonia, αργές διαδρομές, απτικά / σσφρητικά μονοπάτια, αισθητηριακή γευσιγνωσία, δείπνα στο σκοτάδι, διερμηνέα +39 0833 90 83 35 / +39 333 62 24 507

Gli Econauti Surl: Διοργάνωση αειφόρων και προσβάσιμων δρώμενων, **διερμηνέας νοηματικής**

Associazione Gaia – Corsano: Διοργάνωση συνεδριών κατάδυσης για AMEA.

Associazione Cavalieri del Salento: Διοργάνωση συνεδριών **ιπποθεραπείας**.

Masseria Nonno Tore: **Θεραπεία υποβοηθούμενη από γαϊδουράκια** (θεραπεία με ζώα)

πληροφορίες: www.parcocotrantoleuca.it

Χώρα/Ιταλία > Περιοχή/Επαρχία του Λέτσε > Διαδρομή / Διαδρομή Ιονία

1 > IONIC ITINERARY

From the Beautiful Town to Messapic Ugento

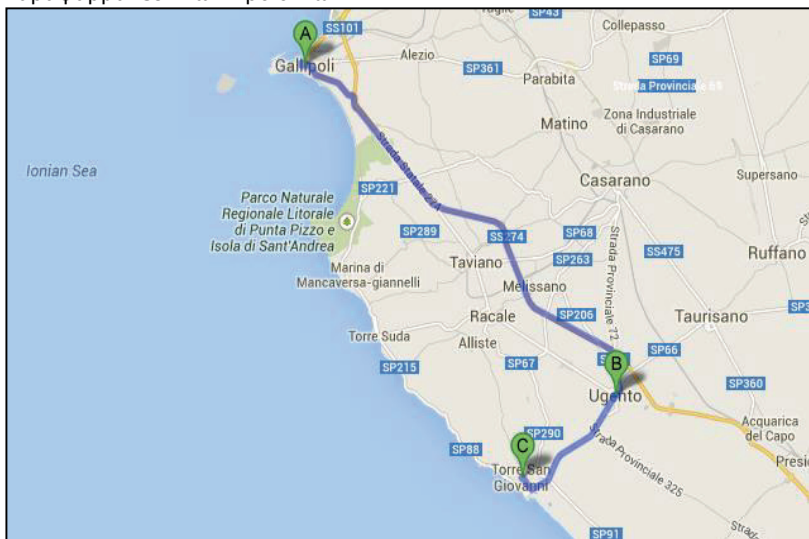
Προτεινόμενες τοποθεσίες > 1.1 Gallipoli > 1.2 Ugento > 1.3
Τοπική προστατευόμενη περιοχή "Litorale di Ugento"

Προτεινόμενες δραστηριότητες πολιτισμός / πάρκα / παραλίες / αθλητισμός / αγορές

Που να μείνετε > Ξενοδοχεία / αγροτουρισμός/ B&B / χωριά / κάμπινγκ

Παροχές > φαγητό / μεταφορές / ATM / τουριστικές πληροφορίες / τουαλέτες / θέσεις στάθμευσης

Υπηρεσίες υγείας > ιατρικός τουρισμός / ιατρικές υπηρεσίες / Ξενοδοχεία / επείγοντα / κέντρα αιμοκάθαρσης / κέντρα θαλασσαιμίας / κέντρα αιμορροφιλίας / φαρμακεία / καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.1 GALLIPOLI

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ> Gallipoli, από την αρχαία Ελληνική Καλή πόλη, Greek Kalè polis, δηλαδή όμορφη πόλη, είναι μια κατ' εξοχήν πόλη αλιειών. Το παλιό χωριό είναι σε μια νησίδα, η οποία συνδέεται με την καινούργια πόλη με μια γέφυρα. Το αρχαίο Αραγωνικό Κάστρο, με τους τριγωνικούς πύργους φυλάσσει τη γέφυρα. Ο πυρήνας της παλιάς πόλης αποτελείται από μια φανταστική διακλάδωση από στενά σοκάκια, εκκλησάκια, σπίτια ευγενών και αυλές σπιτιών.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >
πολιτισμός> 1. Κάστρο Aragonese / 2. Palazzo (Manor) Balsamo / 3. Εκκλησία του Sant'Agata / 4. Εκκλησία της Santa Teresa / 5. Δημοτικό Μουσείο "E. Barba" / 6. Εκκλησία του San Francesco d'Assisi / 7. Εκκλησία της Santa Maria della Purità / 8. Εκκλησία του San Domenico al Rosario / 9. Εκκλησία της Santa Maria degli Angeli
παραλίες> 1. Lido Pizzo / 2. Ελεύθερες παραλίες κατά μήκος του Riviera N. Sauro

Που να μείνετε >
Ξενοδοχεία> 1. Hotel Victoria Palace / 2. Hotel Costa Brada

Παροχές >
φαγητό > 1. Eskada (στην Via Filomarini 347 9105669) / 2. Il Buongustaio (στην Via Isabella 32, 0833 266343)
transport > 1. Treni FSE / 2. Autolinee FSE (Σταματήστε στο χώρο στάθμευσης του λιμανιού) 3. Autolinee SalentinoBus (τους θερινούς μήνες) / 4. Αεροδρόμιο του Brindisi / 5. Επινειο της Gallipoli / 6. Επινειο του Brindisi
ATM > 1. Στην αποβάθρα κοντά στην Πλατεία della Fontana Greca / 2. Στο Corso Roma
τουριστικές πληροφορίες > 1. Κέντρο πληροφοριών στην Πλατεία Fontana Greca
τουαλέτες> 1. Στην ψαραγορά (Mercato del Pesce) / 2. στην Καφετέρια, κοντά στην Πλατεία della Fontana Greca
χώρος στάθμευσης > 1. στο Λιμάνι της Gallipoli / 2. στην Πλατεία della Fontana Greca (προτεινόμενος χώρος στάθμευσης στο λιμάνι, καθώς η διαδρομή ξεκινάει από αυτό)

Υπηρεσίες υγείας >
ιατρικός τουρισμός > 1. Sant'Isidoro / 2. Torre Lapillo
ιατρικές υπηρεσίες > 1. Nardò / 2. Galatone / 3. Porto Cesareo
νοσοκομεία > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Copertino / 4. Lecce
επείγοντα > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Copertino
κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Galatina / 4. Copertino
κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Tricase / 2. Lecce
κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Tricase / 2. Scorrano
φαρμακεία > 1. Farmacia Comunale Di Gallipoli (στην via Lecce 68) / 2. Farmacia De Belvis (Corso Roma 43, 0833 266390 / 3. Farmacia Merenda (Πλατεία Repubblica 1, 0833 276363) / 4. Farmacia Merenda (Corso Roma 11, 0833 266643) / 5. Farmacia Provenzano (στην Via A. De Pace 59, 0833 266412)
καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων > 1. Baia Verde (στην Via degli Oleandri) / 2. Russo 2 (στην Via Kennedy 15) / 3. Russo (Corso Roma 101) / 4. Primasalute (στην Via Ghandi, località Arena) / 5. Passaseo (στην Via Lecce 32)

Οδηγίες διαδρομής / Gallipoli

(Η Gallipoli είναι στα 40χλμ από το Lecce μέσω της via SS101 42 λεπτά οδήγησης)

- Η στάθμευση αυτοκινήτων ή λεωφορείων είναι δυνατή μέσα στη μεγάλη πλατεία στάθμευσης του Λιμανιού, στο κάτω μέρος της παλαιάς πόλης. Εκεί, μπορείτε να συναντήσετε τη χαρακτηριστική ψαραγορά. Το πλακόστρωτο δάπεδο με τις μεγάλες πέτρες είναι εύκολα προσβάσιμο από αμαξίδια. Προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής είναι διαθέσιμες στην ψαραγορά ή στην Via Mazzini.
- Περνώντας κάτω από την πέτρινη γέφυρα, μπορείτε να επισκεφθείτε την **Παλιά Πόλη**. Τα πεζοδρόμια δεν έχουν ράμπες, αλλά μπορείτε να προχωρήσετε μέχρι την **Πλατεία Imbriani**. Ο δρόμος είναι λίγο ανηφορικός, οπότε είναι προτιμότερο να μην χρησιμοποιήσετε αμαξίδιο ή παιδικά καρότσια, καθώς υπάρχει κυκλοφοριακή συμφόρηση. Υπάρχει μια ζώνη ελεγχόμενης κυκλοφορίας (ZEK) για τη χερσόνησο της Gallipoli, με πρόσβαση από τη γέφυρα του XVI αιώνα (Lungomare Marconi). Στη ZEK μπορείτε να φτάσετε στον πεζόδρομο: από τη Via Antonietta De Pace, τη Via Santa Maria, τη Via Sant' Elia, τη Via Briganti, τη Via Cardami, τη Via Duomo, τη Via Garibaldi και τη Via Fonto. Σε κάθε περίπτωση, η πρόσβαση στη ZEK είναι δυνατή για τα ΑΜΕΑ μετά από χορήγηση ειδικού δελτίου, από τη Δημοτική Αστυνομία (Municipale Τηλ: +39 0833 275545, μέσω της via Pavia 1 - 73014 Gallipoli - LE). Θα πρέπει να ενημερώσετε σχετικά με την άφιξή σας 24 ώρες νωρίτερα.
- Υπάρχει μια ζώνη ελεγχόμενης κυκλοφορίας (ZEK) για τη χερσόνησο της Καλλιπόλης, με πρόσβαση από μια γέφυρα του XVI αιώνα (Lungomare Marconi). Στη ZEK μπορείτε να φτάσετε σε ένα ΔΙΚΤΥΟ πεζοδρόμων: στη Via Antonietta De Pace, τη Via Santa Maria, τη Via Sant'Elia, τη Via Briganti, τη Via Cardami, τη Via Duomo, τη Via Garibaldi και τη Via Fontò. Σε κάθε περίπτωση, είναι δυνατή η διέλευση από την ZEK αφού προμηθευτείτε ένα ειδικό δελτίο για ΑΜΕΑ, από τη Δημοτική Αστυνομία (Municipale Τηλ: +39 0833 275545, via Pavia 1 - 73014 Gallipoli - LE). Θα πρέπει να ενημερώσετε σχετικά με την άφιξή σας 24 ώρες νωρίτερα.
- Εδώ μπορείτε να επισκεφτείτε το κτίριο που φιλοξενούσε παλιότερα την **σκεπαστή αγορά**, με τη χαρακτηριστική μικρή αγορά και τα τείχη του **Castello Aragonese**, που περιβάλλονται ολοκληρωτικά από θάλασσα. Το Κάστρο υψώνεται ως επιβλητικό κτίριο ακριβώς στη νησίδα του ανατολικού σημείου, όπου βρίσκεται η παλιά πόλη. Πιθανώς χτίστηκε κατά τον XI αιώνα, πάνω σε υπάρχουσες Ρωμαϊκές οχυρώσεις, το οποίο ξαναχτίστηκε κατά τον XIII αιώνα, κατά τη Βυζαντινή εποχή. Μπορείτε να επισκεφτείτε το Κάστρο από την Πλατεία Imbriani, με διαθέσιμο προσβάσιμο για αμαξίδια το ισόγειο του κτιρίου, 4 εσωτερικές αίθουσες και

την αυλή. Το πάτωμα που είναι φτιαγμένο από μεγάλες πέτρες είναι εύκολα προσβάσιμο από αμαξίδια. Δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης. Πληροφορίες στο www.castellogallipoli.it, e-mail: info@castellogallipoli.it, τηλ πληροφοριών: +390833262775

- Αφήνοντας το Κάστρο και συνεχίζοντας στην Riviera Diaz, στρίβετε δεξιά στη Via A. De Pace, τον βασικό δρόμο για το **αρχαίο χωριό**. Στο νούμερο 86 θα βρείτε το **γραφείο ΙΑΤ για τουριστικές πληροφορίες** (τηλ: +39 0833 262529, e-mail: info.gallipoli@viaggiareinpuuglia.it), χωρίς αυτόνομη πρόσβαση σε αμαξίδια, καθώς έχει ένα σκαλοπάτι 10εκ. Στη συνέχεια μπορείτε να δείτε το **εξωτερικό του Palazzo Balsamo**, η πρώην επισκοπή, το σημερινό επισκοπικό μουσείο και το ρολόι του Κωδωνοστασίου. Πρόσβαση με ράμπα μόνο εξωτερικά. Σε ολόκληρη την περιοχή υπάρχουν ενημερωτικές πινακίδες μπροστά από τα κτίρια, τα μνημεία, τα ιστορικά σημεία, γραμμένες σε κανονική γραφή, ενώ δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης.
- Οι θέσεις στάθμευσης που προορίζονται για ΑΜΕΑ είναι λίγα μέτρα πιο κάτω, κοντά στην είσοδο του Μουσείου. Στη συνέχεια συναντάτε την Εκκλησία της **Sant'Agata**, με τους πίνακες του **Giovanni Andrea Coppola**. Η είσοδος στην εκκλησία από την Via Duomo διαθέτει ράμπα, αλλά υπάρχει επίσης ένα σκαλοπάτι περίπου 20 εκ. Συνεχίζοντας στη Via Duomo θα συναντήσετε την **Εκκλησία της Santa Teresa** με το **Μοναστήρι του Carmelitane Scalze** (στην οδό Carlo Micetti,14), αλλά μόνο το εξωτερικό είναι επισκέψιμο. Το Μουσείο **Civico "E. Barba" (Δημοτικό Μουσείο)** και το **frantoio ipogeo (υπόγειος χώρος ελαιοτριβείου)** και τα δυο εξαιτίας κατασκευαστικών εμποδίων δεν είναι προσβάσιμα σε αμαξίδια. Συνεχίζοντας φθάνετε στην ακτογραμμή του N. Sauro και στην **Εκκλησία του San Francesco d'Assisi και τη θέα του φάρου του**. Συναντάτε ορισμένα αρχιτεκτονικά εμπόδια στην είσοδο, καθώς είναι απαραίτητο να προσπεράσετε ένα ύψος 20εκ.
- Κατά μήκος της ακτογραμμής βρίσκονται πολλές εκκλησίες: η **Εκκλησία της Santa Maria della Purita**, επίσης, με αρχιτεκτονικά εμπόδια. Στην ακτογραμμή του N. Sauro στον αριθμό 33 θα βρείτε ένα χώρο στάθμευσης για ΑΜΕΑ, καθώς επίσης και ακριβώς μπροστά του υπάρχει μια μικρή ελεύθερη παραλία, με ειδική ράμπα πρόσβαση μέσα στη θάλασσα.
- Ξεκινώντας από την εκκλησία της Santa Maria della Purita σας συνιστούμε να προχωρήσετε στην αντίθετη κατεύθυνση, καθώς ο δρόμος γίνεται πολύ στενός. Εδώ συναντάτε την **Εκκλησία του San Domenico al Rosario**, που αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του πρώην Δομινικανού μοναστηριού και της Santa Maria degli Angeli με αρχιτεκτονικά εμπόδια. Σε ολόκληρη την περιοχή υπάρχουν ενημερωτικό πάνελ μπροστά από τα κτίρια, τα μνημεία, τα ιστορικά σημεία,

γραμμένη σε κανονική γραφή, ενώ δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης.

- Κινοῦμενοι πίσω στο δρόμο προς το Κάστρο, περνάτε πάλι μέσα από την γέφυρα της παλιάς πόλης και φθάνετε στην **Πλατεία della Fontana Greca**. Εδώ θα βρείτε χώρους στάθμευσης για ΑΜΕΑ και ειδικές ράμπες στο πεζοδρόμιο. Μέσα στις στοές υπάρχει ένα ΑΤΜ
- Εδώ θα βρείτε χώρους στάθμευσης για ΑΜΕΑ με ειδικές ράμπες στο πεζοδρόμιο. Κάτω από τις στοές υπάρχει ένα ΑΤΜ και στον αριθμό 5 ένα κατάστημα με εγκαταστάσεις υγιεινής, αλλά με ένα σκαλοπάτι περίπου 5 εκατοστών. Από εδώ ξεκινάει το **Corso Roma**, ο κύριος εμπορικός δρόμος με πολλά καταστήματα, αλλά πολλά από αυτά έχουν αρχιτεκτονικά εμπόδια. Τα πεζοδρόμια έχουν ράμπες αλλά ορισμένα παρουσιάζουν δυσκολίες και απαιτούν υποστήριξη για τα αμαξίδια. Πίσω από το σιντριβάνι στο κάτω μέρος της πλατείας, θα βρείτε την Εκκλησία της **Madonna del Canneto**, με ορισμένα αρχιτεκτονικά εμπόδια, τα οποία εξαιτίας κάποιων σκαλοπατιών δεν είναι προσβάσιμα από αμαξίδια. Κατά μήκος της ακτογραμμής της Gallipoli/Leuca, στο Contrada Pizzo, συναντάμε κάποια beach-club με ειδικές καρέκλες για είσοδο στη θάλασσα και εγκαταστάσεις υγιεινής.
- **Τοπική προστατευόμενη περιοχή "Isola di S. Andrea Litorale di Punta Pizzo"**

Η Τοπική προστατευόμενη περιοχή "Isola di S. Andrea Litorale di Punta Pizzo" είναι ένα προστατευόμενο τοπίο των ιονικών ακτών της περιοχής του Salento, που ανήκει στο Δήμο Καλλιπόλης. Περιλαμβάνει το **Isola di Sant'Andrea** και το νότια ακτογραμμή ανάμεσα στα "**Li Foggi**", "**Punta della Suina**" και το "**Torre del Pizzo**". Τρεις αποκλειστικοί τουριστικοί προορισμοί με καθαρές και παρθένες θάλασσες και δάση.

Το νησάκι του S. Andrea αναδύεται μέσα από το ασβεστολιθικό έδαφος. Η παρουσία φωλιών ωοτοκίας του *Laus audonii* (ενδημικά είδη του Μεσογειακού περιβάλλοντος) είναι τεράστιας διεθνούς σημασίας: είναι η μοναδική σε ολόκληρη την Αδριατική και Ιονική ακτογραμμή.

Η ακτογραμμή της Punta Pizzo παρουσιάζει ένα ιδιόμορφο φυσικό μείγμα, με εκπληκτική περιβαλλοντική αρμονία από Μεσογειακούς θαμνώνες, ψευδο-στέπες, υγρές και ελώδεις περιοχές.

Αυτή η εκπληκτική ποικιλία περιλαμβάνει πολλά είδη λουλουδιών και δέντρων, χαρακτηριστικών της Μεσογειακής βλάστησης υψηλής και χαμηλής, καθώς και την «gariga» και κάποια εξαιρετικά σπάνια είδη "ιταλικής ορχιδέας" (*Orchidea italica*).

Διαθέσιμες είναι 4 διαδρομές για στάθμευση στη θάλασσα με πεζοδρόμιο δίπλα στα **Lido Pizzo, Punta della Suina** και 2 πεζοδρόμια στην δημόσια περιοχή κοντά στο "**Li Foggi**".

Επικοινωνία: Τηλ. +390833275510, Fax: +390833275517, e-mail: ambiente@comune.gallipoli.le.it

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.2 UGENTO

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ> Η πόλη του Ugento δημιουργήθηκε πάνω στα απομεινάρια της αρχαίας Ozan (Uxentum στα λατινικά), σημαντική πόλη της Μεσσαπικής περιόδου. Είναι γνωστή ως μια καλλιτεχνική και τουριστική πόλη στην περιοχή της Απουλίας, για την αρχιτεκτονική, αρχαιολογική και περιβαλλοντική ομορφιά της. Απλώνεται στη μεγάλη Ιονική ακτογραμμή χαμηλά της περιοχής του Salento και περιλαμβάνει τρεις παραλίες: την Torre San Giovanni, την Torre Mozza και την Lido Marini.

Η πολιτιστική και ιστορική διαδρομή στον αστικό ιστό είναι εύκολα προσβάσιμη εξαιτίας των μεγάλων πλακών του πεζοδρομίου. Αλλά και το αγροτικό περιβάλλον παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, με τα απομεινάρια ηλικίας χιλιάδων ετών από δολομίτες, τα "speschie" (μεγαλιθικές κατασκευές) ή τα χαλάσματα της μεσσαπικής περιόδου, καθώς και τα πιο πρόσφατα τείχη, τις εκκλησίες μέσα στα σπήλαια και τους πύργους παρακολούθησης της μεσαιωνικής περιόδου.

Ο καθεδρικός ναός, με τη νεοκλασική του πρόσοψη, έχει οκταγωνικό σχέδιο και στηρίζεται ημιτελής, καθώς δεν υπάρχει δόμησι κάτω από το καμπαναριό και τον τρούλο.

Ο τρούλος έχει μέσα στον εσωτερικό του κύκλο ένα μπαλκόνι, παρόμοιο με το αρχαίο "matroneo", το οποίο προορίζεται για τις γυναίκες. Στον ίδιο τρούλο, στη βάση υπάρχει μια συλλογή με οκτώ rapier maché αγάλματα των Αγίων Vincenzo, Matteo, Luca, Pietro, Paolo, Marco, Giovanni και Stefano.

Επιπλέον, πολλά λείψανα και επιγραφές, εργαλεία και αντικείμενα διατηρούνται συντηρημένα στο Αρχαιολογικό Μουσείο, στο αρχαίο μοναστήρι Φραγκισκανών ofi S. Maria della Pietà, στον πυρήνα του αρχαίου Ugento, το οποίο είναι ανοιχτό καθημερινά 10:00/12:00; 17:00/21:00, τηλ: +39 0833 555819, +39 0833 554843, κινητό: +39 329 39 15 527, e-mail: sistemamuseale@comune.ugento.le.it. Το μνημειώδες συγκρότημα του κάστρου, Colosso Palace, Civic Tower, Bishop Palace είναι μια από τις πιο ενδιαφέροντες διαδρομές ιστορικής και αρχιτεκτονικής σημασίας του Σαλέντο.

Οι επισκέπτες με μειωμένη ικανότητα όρασης μπορούν να προμηθευτούν στο Μουσείο τα ηχητικά αρχεία περιήγησης (ακουστικά mp3 ή DVD). Τα σημεία που αφορά αναφέρονται εμπρός.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός> 1. **Καθεδρικός Vergine Assunta** / 2. **Diocesan Museum** / 3. **Αρχαιολογικό Μουσείο** / 4. **Colosso Museum** / 5. **Ιδιωτικό Κάστρο** / 6. **Αρχαία Ρωμαϊκή και Μεσαιωνική συνοικία** / 7. **Athlete Tumb** / 8. **Domus Urbane's απομεινάρια** / 9. **Αρχαία τείχη Μεσσαπικής περιόδου** / 10. **Cripta Crocefisso** / 11. **Εκκλησία της Madonna di Costantinopoli** / 12. **Αρχαϊκή Νεκρόπολη** / 13. **Μεσαιωνικός Περιστρώνας παραλίες >** 1. **Lido Oasi degli Angeli** / 2. **Lido Bora Bora** / 3. **Lido Onda Marina** / 4. **Lido il Molo** / 5. **Lido Sabbioso** / 6. **Lido Malibù** / 7. **Lido Pineta** (Parco Naturale Attrezzato) / 8. **Lido**

Fontanelle / 9. **Lido Azzurro – Nardò** / 10. **Lido Lord Nenson - Torre Mozza** / 11. **Lido Playa del Sol - Torre Mozza** / 12. **Lido Mania - Torre Mozza** / 13. **Lido Chalet Beach - Lido Marini** / 14. **Lido Before Beach - Lido Marini**

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. **Hotel Iberotel Apulia** (Torre San Giovanni) / 2. **Hotel Luna Lido** (Via G. Caboto 4 Torre San Giovanni)

χωριά > 1. **Robinson Club** (Fontanelle Marina di Ugento) / 2. **Victor Village** (Fontanelle Marina di Ugento)

κάμπινγκ > 1. **Camping Riva di Ugento****** (Litoranea Gallipoli, 0833 933600 – info@rivadiugento.it - www.rivadiugento.it)

Παροχές >

φαγητό > 1. **Ristorante Pizzeria L'Approdo** (Torre San Giovanni)

μεταφορές > 1. **Τρένο FSE** (σιδηρόδρομος έξω από το αστικό κέντρο) / 2. **Autolinee FSE** / 3. **Αεροδρόμιο του Brindisi** / 4. **Mariva di Torre San Giovanni**

ATM > 1. **Κατάστημα τράπεζας στη Via Messapica**

τουριστικές πληροφορίες > 1. **Proloco di Ugento-Torre Campanaria** / 2. **Κέντρο πληροφοριών στην Πλατεία A. Colosso**

τουαλέτες > 1. **Κοντά στο Αρχαιολογικό Μουσείο**

χώρος στάθμευσης > 1. **κοντά στη Via Messapica**

Υπηρεσίες υγείας >

ιατρικός τουρισμός > 1. **Sant'Isidoro** / 2. **Torre Lapillo**

ιατρικές υπηρεσίες > 1. **Nardò** / 2. **Galatone** / 3. **Porto Cesareo**

νοσοκομεία > 1. **Gallipoli** / 2. **Nardò** / 3. **Copertino** / 4. **Lecce**

επειγόντα > 1. **Gallipoli** / 2. **Nardò** / 3. **Copertino**

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. **Gallipoli** / 2. **Nardò** / 3. **Galatina** / 4. **Copertino**

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. **Tricase** / 2. **Lecce**

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. **Tricase** / 2. **Scorrano**

φαρμακεία > 1. **Dispensario Giammito** (Torre Mozza) / 2.

Dispensario Giammito (Lido Marini) / 3. **Farmacia Accoto** (località Gemini, 0833 958243) / 4. **Farmacia Casciaro** (Via A. De Gasperi 10, 0833 555149) / 5. **Farmacia Giammito** (Corso Uxentum Torre San Giovanni, 0833 931043) / 6. **Farmacia Salus** (Via Messapica 3, 0833 555032)

καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων > 1. **La Natura**

Delle Cose (c/o Victor Village Loc. Fontanelle) / 2. **La Natura**

Delle Cose (Via Mare 317) / 3. **Maranathà** (Corso Uxentum 18) /

4. **Accoto** (Corso Colombo 25, Lido Marini) / 5. **Parafarmacia del**

Salento (c/o Robinson Club Fontanelle Marina di Ugento) / 6.

Nutricati (Via Ancona) / 7. **Ferrari** (Via Messapica 107) / 8. **Fontò** (Corso Annibale 30)

Οδηγίες διαδρομής / Ugento >

(Η Ugento είναι περίπου 60 χλμ. από το Lecce μέσω της SS.101, 55λεπτά οδήγησης)

Σημείωση: *Οι επισκέπτες με μειωμένη ικανότητα όρασης μπορούν να προμηθευτούν στο Μουσείο τα ηχητικά αρχεία περιήγησης (ακουστικά mp3 ή DVD). Τα σημεία που αφορά αναφέρονται εμπρός.*

- **Τα λεωφορεία σταματούν προσωρινά στην Πλατεία Ozan.** Στη Via Messapica υπάρχουν ορισμένες θέσεις στάθμευσης ειδικά για ΑΜΕΑ.
- Ξεκινάτε από την **Πλατεία San Vincenzo**, όπου υπάρχουν διαθέσιμες θέσεις στάθμευσης για ΑΜΕΑ. Στην πλατεία δεσπόζει ο **Καθεδρικός Ναός της Vergine Assunta**, με προσβάσιμο πεζοδρόμιο με ράμπα και το Κωδωνοστάσιο με το ρολόι, σε κοντινή απόσταση υπάρχει σημείο τουριστικών πληροφοριών του Pro Loco.
- Στο επιτύμβιο θησαυροφυλάκιο του Καθεδρικού Ναού υπάρχει το **Επισκοπικό Μουσείο** (ακουστικό σημείο Νο 1), το οποίο δεν είναι προσβάσιμο, που διαθέτει πολλά ιερά κειμήλια. Το πεζοδρόμιο είναι κατασκευασμένο από μεγάλες πέτρες με εύκολη πρόσβαση σε αμαξίδια.
- Προχωρώντας στην Via Cavour, στρίβετε αριστερά και στη συνέχεια δεξιά, κάτω από την Αψίδα και φτάνετε στην προσβάσιμο πίσω είσοδο του **Αρχαιολογικού Μουσείου** (ακουστικό σημείο Νο 9). Για την είσοδό σας είναι απαραίτητο να χτυπήσετε το κουδούνι της πόρτας ώστε να σας ανοίξουν. Το Μουσείο είναι πλήρως προσβάσιμο και διαθέτει εγκαταστάσεις υγιεινής. Αυτό είναι ένα σημαντικό βήμα της διαδρομής: από τα πιο γνωστά κειμήλια, είναι το περίφημο χάλκινο άγαλμα του Δία. Ένα αντίγραφο, όμοιο με το αρχικό (αναθηματική προσφορά 530/540 π.Χ.) είναι στη MARTA (Αρχαιολογικό Μουσείο του Taranto): Ο Δίας είναι γυμνός σε στάση βηματισμού. Στο δεξί του χέρι πιθανότατα κρατούσε έναν αετό, ενώ στο αριστερό, πάνω από το κεφάλι του, έναν κεραυνό. Από το μουσείο μπορείτε να φθάσετε στον **Μεσσηπικό δρόμο** και στο **Μουσείο Colosso** το οποίο είναι προσβάσιμο (ακουστικό σημείο Νο 10).
- Η συλλογή που έχει συσταθεί στο στάβλο του Colosso Palace, παρουσιάζει κειμήλια από την **αγροτική περιοχή του Ugento**, που συλλέχτηκαν από τον Baron Adolfo Colosso, ένα μεγάλο άρχοντα της χώρας, παθιασμένο με την τέχνη και την ιστορία. Μπορείτε να βρείτε ένα εστιατόριο με πίστες χωρίς γλουτένη και ένα προσβάσιμο φαρμακείο. Για να επιστρέψετε στην Πλατεία San Vincenzo θα πρέπει να γυρίσετε στην Πλατεία Ozan και μετά να στρίψετε αριστερά στο Corso Umberto I.
- Από τη Via Minturno φθάνετε στο **Κάστρο** (ακουστικό σημείο Νο 8), το οποίο είναι **ιδιόκτητο**, με πλέον ορατό μόνο το εξωτερικό του. Είναι σε εξέλιξη εργασίες συντήρησης ώστε το

κάστρο να γίνει προσβάσιμο από όλους, το συντομότερο δυνατό.

- Κατηφορίζοντας το δρόμο του Κάστρου, φθάνετε σε μια ζώνη με βιοτεχνίες της ρωμαϊκής και μεσαιωνικής περιόδου και **τον τύμβο των αθλητών** στη Via Salentina (ακουστικό σημείο Νο 2).
- Συνεχίζοντας στη Via Salentina μπορείτε να δείτε τα απομεινάρια του **Domus Urbane** (ακουστικό σημείο Νο 7), διατηρείται καλά διατηρημένο ένα τμήμα του παλιού δρόμου του Rocchiano, που χρονολογείται στο μεσαίωνα και ότι έχει απομείνει από τα **αρχαία τείχη της Μεσσαπικής περιόδου** (ακουστικό σημείο Νο 6).
- Στην πορεία συναντάτε τη Cripta Crocefisso, βασιλικού τύπου και προέλευσης, με όμορφες τοιχογραφίες του XIII αιώνα, όμως μη προσβάσιμο και την **Εκκλησία της Madonna di Costantinopoli με νωπογραφίες στους τοίχους**, προσβάσιμο (ακουστικό σημείο Νο 4). Στη γύρω περιοχή υπάρχει η **αρχαϊκή Νεκρόπολη** (ακουστικό σημείο Νο 3) και ο **μεσαιωνικός Περιστερώνας**, που δεν είναι προσβάσιμος (ακουστικό σημείο Νο 5). Σε ολόκληρη την περιοχή υπάρχουν ενημερωτικά πάνελ μπροστά από τα κτίρια, μνημεία, ιστορικά σημεία, γραμμένα με κανονική γραφή, ενώ δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης.
- **Γραφείο τουρισμού στην Πλατεία Adolfo Colosso** στο Νο 5 υπάρχει διαθέσιμη ράμπα για μεταφορά. Υπάρχει επίσης διαθέσιμος χώρος στάθμευσης για ΑΜΕΑ. Τηλ: +39 0833 555476, E-mail: info.ugento@viaggiareinpuugia.it, cig.ugento@tiscali.it.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.3 PARCO "LITORALE DI UGENTO"

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > *Το φυσικό καταφύγιο απλώνεται κατά μήκος της Ιονικής ακτογραμμής, στο Νότιο τμήμα της χερσονήσου του Salento, οριοθετείται από το Torre San Giovanni και το Lido Marini. Περιέχει ένα τμήμα ακτογραμμής ιδιαίτερης αξίας, που αποτελείται από ένα σύστημα αμμοθινών και αμμολόφων, αρκετές θαλάσσιες λεκάνες και κανάλια και έναν εκπληκτικό γκρεμό από ασβεστόλιθο, πλούσιο σε "χαράδρες" και με τη μεσογειακή βλάστηση της περιοχής του Σαλέντο. Σε αυτό το τμήμα η παραλία είναι αμμώδης και τα νερά όχι ιδιαίτερα βαθιά.*

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πάρκα > 1. Πάρκο Litorale di Ugento

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. Hotel Iberotel Apulia (Torre San Giovanni) / 2. **Hotel Luna Lido** (Via G. Caboto 4 Torre San Giovanni)

χωριά > 1. Robinson Club (Fontanelle Marina di Ugento) / 2. **Victor Village** (Fontanelle Marina di Ugento)

κάμπινγκ > 1. Camping Riva di Ugento**** (Litoranea Gallipoli, 0833 933600 – info@rivadiugento.it - www.rivadiugento.it)

Παροχές >

φαγητό > 1. Ristorante Pizzeria L'Approdo (Torre San Giovanni)

μεταφορές > 1. Autolinee FSE / 2 Autolinee SalentinoBus (κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού) / 3. Αεροδρόμιο του Brindisi/ 4. Porticciolo di torre San Giovanni

ATM > 1. στη Via Giano Bifronte

χώρος στάθμευσης > 1. Località Fontanelle

Υπηρεσίες υγείας >

ιατρικός τουρισμός > 1. Sant'Isidoro / 2. Torre Lapillo

ιατρικές υπηρεσίες > 1. Nardò / 2. Galatone / 3. Porto Cesareo

νοσοκομεία > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Copertino / 4. Lecce

επείγοντα > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Copertino

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Galatina / 4. Copertino

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Tricase / 2. Lecce

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Tricase / 2. Scorrano

φαρμακεία > 1. Dispensario Giammito (Torre Mozza) / 2. **Dispensario Giammito** (Lido Marini) / 3. **Farmacia Accoto** (località Gemini, 0833 958243) / 4. **Farmacia Casciaro** (Via A. De Gasperi 10, 0833 555149) / 5. **Farmacia Giammito** (Corso Uxentum Torre San Giovanni, 0833 931043) / 6. **Farmacia Salus** (Via Messapica 3, 0833 555032)

καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων > 1. La Natura Delle Cose (c/o Victor Village Loc. Fontanelle) / 2. **La Natura Delle Cose** (Via Mare 317) / 3. **Maranathà** (Corso Uxentum 18) / 4. **Accoto** (Corso Colombo 25, Lido Marini) / 5. **Parafarmacia del Salento** (c/o Robinson Club Fontanelle Marina di Ugento) / 6. **Nutricati** (Via Ancona) / 7. **Ferrari** (Via Messapica 107) / 8. **Fontò** (Corso Annibale 30)

Οδηγίες διαδρομής / Parco Naturale Regionale (φυσικό καταφύγιο) "Litorale di Ugento" >

(8,6 χλμ από το Ugento μέσω της Via SP65 15λεπτά οδήγησης)

- Σημείωση: Με το έργο "**Natura per tutti**",», η διοίκηση διεξάγει μια διαδικασία κατάρτισης των φορέων για προσβάσιμο τουρισμό. Έτσι έχουν διαθέσιμες 14 ειδικές καρέκλες πρόσβασης στη θάλασσα. Πληροφορίες: +39 0833 986074.
- Η προστατευόμενη περιοχή διαθέτει εξοπλισμό για μια πολυαισθητηριακή διαδρομή στη φύση, κατά μήκος της τεχνητής λίμνης του **Rottacapozza Sud**, μέσα στα όρια της προστατευόμενης περιοχής.
- **Η διαδρομή είναι κατάλληλη για τυφλούς και άτομα με μειωμένη όραση, με ξύλινη κουपाστή και πάνελ με πληροφορίες σε γραφή Braille. Στην ίδια κουपाστή**

υπάρχουν ανάγλυφες πλάκες με τις μορφές των ζώων του καταφυγίου και ορισμένων οσφρητικά σήματα. Μπορείτε να συναντήσετε επίσης τα "δωμάτια αισθήσεων": απτικά, οσφρητικά και ακουστικά. Πρόκειται για τμήματα με εκπαιδευτικό εξοπλισμό.

- Μια άλλη διαδρομή είναι διαθέσιμη στο δημόσιο δάσος του **Fontanelle, με πάνελ σε γραφή Braille και η εύκολη πρόσβαση και μεγάλο πλακόστρωτο χώρο για πάρκινγκ.**
- Δώστε προσοχή στην περίοδο που είναι προσβάσιμο το Fontanelle: από Μάιο έως Σεπτέμβριο. Ορισμένες πράξεις βανδαλισμού έχουν καταστρέψει τις πολυαισθητηριακές διαδρομές. Επιπλέον, η βροχή κάνει πολύ δύσκολη την πρόσβαση σε αμαξίδια, εξαιτίας της φυσικής κατάστασης των δρόμων.

Χώρα/Ιταλία > Περιοχή/Επαρχία του Λέτσε > Διαδρομή / διαδρομή του Neretino

1 > ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ "NERETINO"

Στο φυσικό περιβάλλον, από την περιοχή του Neretino χώρα στο Porto Cesareo

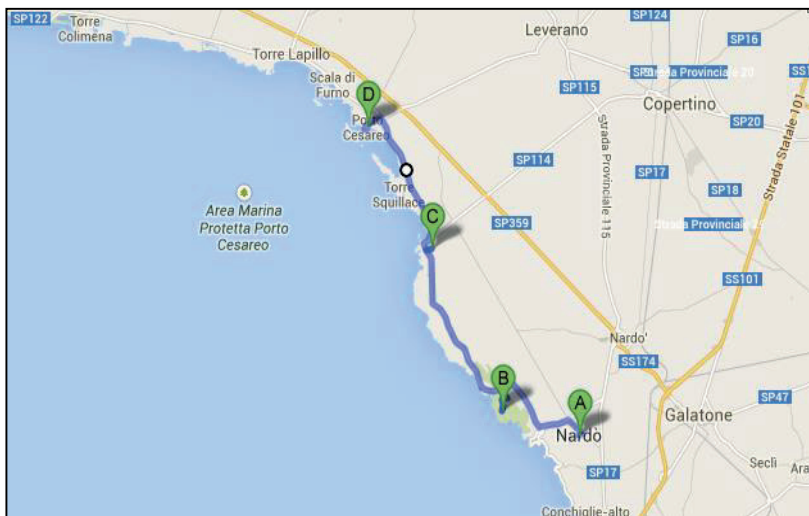
Προτεινόμενες τοποθεσίες > 1.1 Nardò > 1.2 Τοπική προστατευόμενη περιοχή "Portoselvaggio-Palude del Capitano" > 1.3 Porto Cesareo > 1.4 Θαλάσσια προστατευόμενη περιοχή του Porto Cesareo

Προτεινόμενες δραστηριότητες > πολιτισμός / πάρκα / παραλίες / αθλητισμός / αγορές

Που να μείνετε > ξενοδοχεία / αγροτουρισμός/ B&B / χωριά / κάμπινγκ

Παροχές > φαγητό / μεταφορές / ATM / τουριστικές πληροφορίες / τουαλέτες

Υπηρεσίες υγείας > ιατρικός τουρισμός / ιατρικές υπηρεσίες / ξενοδοχεία / επείγοντα / κέντρα αιμοκάθαρσης / κέντρα θαλασσαιμίας / κέντρα αιμορροφιλίας / φαρμακεία / καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ> 1.1 Nardò

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Η πόλη του Nardò έχει μεσσαικές ρίζες παρόλο που στην μεγάλη περιοχή έχουν βρεθεί λείψανα παλαιολιθικής εποχής στον κόλπο Uluzzo

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός > 1.Osanna Temple / 2.Εκκλησία Madonna del Carmine's / 3.Δημοτικό Θέατρο / 4.Αρχαίο Δημαρχείο / 5.Immacolata's Pinnacle / 6. Sedile Palace / 7. S. Εκκλησία του S. Trifone / 8. Toro's Fountain / 9. Καθεδρικός / 10. Εκκλησία του San Domenico / 11. Εκκλησία του San Giuseppe / 12. Κήποι της πόλης – Ιστορικός Βοτανικός Κήπος / 13. Κάστρο Αραγωνικής περιόδου / 14. Εκκλησία της Santa Chiara / 15. Εκκλησία της Santa Maria della Purità / 16. Εκκλησία του Sant'Antonio da Padova
παralιες > 1.Lido dell' Ancora / 2.Lido Frascone

Που να μείνετε >
ξενοδοχεία > 1.Agri-Residence Campi Latini (Galatone, <http://www.campilatini.it>)

Παροχές >
φαγητό > 1.Modò Restaurant (Via Duomo 20, Nardò 0039 392 7876946) / 2.Relais Il Mignano Restaurant (Via Lata 31, Nardò 0039 0833 572506)
μεταφορές > 1.Τρένα FSE / 2. Γραμμές λεωφορείων FSE / 3.Αεροδρόμιο του Brindisi
ATM > 1.προσβάσιμες τράπεζες κοντά στον κυκλικό κόμβο του Castle Square
τουριστικές πληροφορίες > 1.Σημείο πληροφοριών στην Πλατεία Salandra
χώροι στάθμευσης > 1.στην Πλατεία Repubblica, (μόνο για σύντομη στάση)

Υπηρεσίες υγείας >
ιατρικός τουρισμός > 1.Santa Maria al Bagno / 2.Sant'Isidoro / 3.Torre Lapillo
ιατρικές υπηρεσίες > 1.Nardò / 2.Galatone / 3.Porto Cesareo
νοσοκομεία > 1.Nardò / 2.Gallipoli / 3.Copertino / 4.Lecce
επείγοντα > 1.Nardò / 2.Gallipoli
κέντρα αιμοκάθαρσης > 1.Nardò / 2.Gallipoli / 3.Galatina / 4.Copertino
κέντρα θαλασσαιμίας > 1.Tricase / 2.Lecce
κέντρα αιμορροφιλίας > 1.Scorrano / 2.Tricase
φαρμακεία > 1.Colangelo (Via Duca degli Abruzzi 36/a) / 2.Nardofarma (Via della Costituente 25) / 3.De Benedictis (Via Raho 9) / 4.De Pace (Via G. Grassi 21) / 5.Lisi (Via Emanuele Filiberto 28) / 6.Manieri / (Via Roma 62) 7.Orlando (Πλατεία Umberto I, 23) / 8.Pagliuola (Via D'Orlando)
καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων > 1.Punto Salute (Via Pilanuova 51) / 2.Erboristeria (Via Palermo 11/A) / 3.Farmaciadinterim (Via Petriani) / 4.Farmasalute (Via Aldo Moro, 69) / 5.Linea Sanitaria (Via XX Settembre, 130)

Οδηγίες διαδρομής / Nardò

(από το Lecce 38,6 χλμ μέσω της SS101 46 λεπτά οδήγησης)

- Φτάνοντας από την εθνική οδό Via XX Settembre στη διασταύρωση που σηματοδοτεί τον πυρήνα της αρχαίας πόλης μπορείτε να απολαύσετε τον όμορφο **Osanna Temple**. Το ανατολίτικο μνημείο με γοθτικά στοιχεία είναι φτιαγμένο από πέτρα από την περιοχή του Lecce, έχει οχταγωνικό σχήμα και οκτώ κίονες.
- Κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, στον πυρήνα της αρχαίας πόλης δεν επιτρέπεται η πρόσβαση στα οχήματα από τις 8:00π.μ. έως τις 6:00μ.μ, εκτός από αυτά που έχουν ένδειξη αναπηρικού. Πληροφορίες μπορείτε να ζητήσετε από το Αρχηγείο της Δημοτικής Αστυνομίας, στην via Francesco Crispi, No 99, τηλ +39 0833 572116, e-mail: polizialocale@comune.nardo.le.it. Διαφορετικά είναι δυνατή μια σύντομη στάση στην Πλατεία della Repubblica, μπροστά από το Tempio, προκειμένου να επιτραπεί η έξοδος από το αυτοκίνητο.
- Από εδώ, στην οδό Corso Vittorio Emanuele II είναι εύκολη η πρόσβαση προς την Εκκλησία της **Madonna del Carmine**, το **Δημοτικό Θέατρο**, με πρόσβαση από την δεξιά πλευρά και το **Αρχαίο Δημαρχείο** και ορατή την εξωτερική πρόσοψη του. Σε ολόκληρη την περιοχή υπάρχουν ενημερωτικές πινακίδες μπροστά από τα κτίρια, τα μνημεία, τα ιστορικά σημεία, γραμμένες με κανονική γραφή, ενώ δεν υπάρχουν πινακίδες αφής. Το πεζοδρόμιο με τις μεγάλες πέτρες είναι εύκολα προσβάσιμο από αμαξίδια. Κοντά στην Εκκλησία της Madonna del Carmine μπορείτε να βρείτε ένα πολιτιστικό κέντρο με βιβλιοθήκη αρκετά ενδιαφέρουσα.
- Έτσι φθάνει κανείς στην όμορφη **Πλατεία Salandra**, που κυριαρχείται στο κέντρο της από το **Immacolata's pinnacle** και γύρω από κτίρια τύπου μπαρόκ με στοές, μπαλκόνια και ξενώνες τύπου ροκοκό. Εδώ υπάρχουν ακόμα το **Sedile palace** και το **σημείο τουριστικού ενδιαφέροντος, η εκκλησία του S. Trifone**, ο οποίος πιθανά να χτίστηκε πάνω σε ένα παλιό Ελληνορθόδοξο παρεκκλήσι και το **Toro's Fountain**, μη προσβάσιμο εξαιτίας ορισμένων σκαλοπατιών.
- Από το Sedile είναι μερικώς ορατός ο **Καθεδρικός**, ο οποίος είναι προσβάσιμος από την πλευρική είσοδο. Διακρίνεται καθαρά ο ξύλινος Εσταυρωμένος Ιησούς του XIII αιώνα, που ονομάζεται "Black Christ", εξαιτίας της ιδιαίτερης σκούρας απόχρωσης του ξύλου από κέδρο, ενώ υπάρχουν, επίσης, τοιχογραφίες του '300 και '400 και η αψίδα ζωγραφισμένη από τον Maccari.
- Πηγαίνοντας πίσω στην Πλατεία μπορείτε να διαβείτε μέσω της via De Pandi προς το **Castello Aragonese**. Αρχικά συναντάμε την εκκλησία του **San Domenico**, προσβάσιμη από την πλευρική είσοδο με ξύλινη ράμπα, καθώς και την

εκκλησία του **San Giuseppe**, και οι δύο σε μαπαρόκ στυλ, επίσης προσβάσιμη.

- Στη συνέχεια μπορείτε να επισκεφθείτε το **Δημοτικό κήπο – Ιστορικό Βοτανικό Κήπο** με τυπικό τετράπλευρο σχήμα, επισκέψιμο στο ισόγειο. Υποδεικνύει το πέρασμα από τους Ανδηγαύους προς τη δυναστεία των Αραγωνίων, η οποία κυριαρχούσε στο Nardò από την οικογένεια Αcquavina. Προχωρώντας προς το εξωτερικό, κοντά στον κυκλικό κόμβο μπορείτε να βρείτε **ορισμένες προσβάσιμες τράπεζες**.
- Έχοντας το Corso Galliano (στο 2/b θα βρείτε μια προσβάσιμα ATM) στα αριστερά, μπορείτε να φτάσετε ξανά στο κέντρο της αρχαίας πόλης μέσω της via Zuccaro, αντικρίζοντας την Εκκλησία της **Santa Chiara**, αμέσως μετά την Εκκλησία της **Santa Maria della Purità**, η οποία όμως δεν είναι προσβάσιμη από αμαξίδια.
- Στρίβοντας αριστερά στην via San Giovanni φθάνεις στην Εκκλησία του **Sant'Antonio da Padova** (με θέσεις παρκινγκ καθορισμένες) και το προσαρτημένο **μοναστήρι του Sant'Antonio**, μη προσβάσιμο από αμαξίδια. Η απλότητα του εξωτερικού του δεν επιτρέπει να φανταστούμε το πανέμορφο εσωτερικό του. Στη συνέχεια συναντάμε το σκευοφυλάκιο με το κενοτάφιο από πέτρα του Lecce, χτισμένο από βενετούς κτίστες στα τέλη του XVI αιώνα, κατά τη διοίκηση της Αcquavina.
- Στη συνέχεια επιστρέφουμε πίσω στην **Πλατεία Repubblica**, απ' όπου ξεκινήσαμε τη βόλτα μας.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ> 1.2 Τοπική προστατευόμενη περιοχή "Porto Selvaggio-Palude del Capitano"

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > *Ολόκληρη η προστατευόμενη περιοχή αποτελεί μέρος της επικράτειας του Nardò, " Porto Selvaggio - Torre Uluzzo" και του Palude del Capitano. Η ακτογραμμή είναι βραχώδης και ακανόνιστη, με πεύκα και μεσογειακή βλάστηση. Κατά μήκος της ακτογραμμής, βρήκαμε τρεις πύργους: Torre dell'Alto, Torre Uluzzo και Torre Inserraglio.*

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πάρκα > 1. Porto Selvaggio-Torre Uluzzo / 2. La Palude del Capitano (υγρότοπος)

παραλίες > 1. Lido dell'Ancora / 2. Lido Frascone / 3. Lido Oasi (κόλπος του Sant'Isidoro) / 4. **Torre Squillace**

πολιτισμός > 1. Torre dell'Alto / 2. Torre Uluzzo / 3. Torre Inserraglio / 4. Testimonianze di Arte figurativa Paleolitico

αθλητισμός > 1. καταδύσεις

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. Agri-Residence Campi Latini (S.S. Salentina Gallipoli 26Km Galatone, LE Italia)

Παροχές >

φαγητό > 1. Modò Restaurant (Via Duomo 20, Nardò 0039 392 7876946) / **2. Relais Il Mignano Restaurant** (Via Lata 31, Nardò 0039 0833 572506)

μεταφορές > 1. Salento in Bus (κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού) / **2. Αεροδρόμιο του Brindisi**

τουριστικές πληροφορίες > 1. Σημείο πληροφοριών

τουαλέτες > 1. Στο Sant'Isidoro

χώροι στάθμευσης > 1. At Località Frascone / 2. At Baia di Sant'Isidoro

Υπηρεσίες Υγείας >

ιατρικός τουρισμός > 1. Santa Maria al Bagno / 2. Sant'Isidoro / 3. Torre Lapillo

**ιατρικές υπηρεσίες > 1. Nardò / 2. Galatone / 3. Porto Cesareo
νοσοκομεία > 1. Nardò / 2. Gallipoli / 3. Copertino / 4. Lecce**

επείγοντα > 1. Nardò / 2. Gallipoli

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Nardò / 2. Gallipoli / 3. Galatina / 4. Copertino

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Tricase / 2. Lecce

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Scorrano / 2. Tricase

φαρμακεία > 1. Colangelo (Via Duca degli Abruzzi 36/a) / **2. Nardofarma** (Via della Costituente 25) / **3. De Benedictis** (Via Raho 9) / **4. De Pace** (Via G. Grassi 21) / **5. Lisi** (Via Emanuele Filiberto 28) / **6. Manieri** / (Via Roma 62) **7. Orlando** (Πλατεία Umberto I, 23) / **8. Pagliula** (Via D'Orlando)

καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων > 1. Punto Salute (Via Pilanuova 51) / **2. Erboristeria** (Via Palermo 11/A) / **3. Farmaciadinterim** (Via Petrini) / **4. Farmasalute** (Via Aldo Moro, 69) / **5. Linea Sanitaria** (Via XX Settembre, 130)

Οδηγίες διαδρομής / Τοπική προστατευόμενη περιοχή "Portoselvaggio-Palude del Capitano" >

Από το Nardò 9,5 χλμ μέσω της SP17, 21 λεπτά οδήγησης.

Η διοίκηση του πάρκου εργάζεται για τη βελτίωση της προσβασιμότητας για τα άτομα μειωμένης κινητικότητας. Ένα μονοπάτι, για παράδειγμα, ώστε να συνδεθούν ο χώρος στάθμευσης στην Frascone με το εσωτερικό του πάρκου, κυρίως στη ζώνη του Palude del Capitano. Επίσης, θα τοποθετηθούν αμαξίδια τύπου «βαγονέτου».

- > Θα τοποθετηθούν ενημερωτικά πάνελ σε γραφή braille.
- > Στην ιστοσελίδα του Δήμου του Nardò είναι διαθέσιμο ένα video στην Ιταλική Νοηματική Γλώσσα: "Το Πάρκο για όλους", που απεικονίζει τα αξιοθέατα του πάρκου προσαρμοσμένο για άτομα με προβλήματα ακοής.
- > Στο Πάρκο υπάρχουν αρκετές ράμπες για πρόσβαση στη θάλασσα, οι οποίες είναι διαθέσιμες κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, στο **S. Isidoro** και **Torre Squillace**. – Είναι

δυνατή η κατάδυση στο **Torre Inserraglio** και στη **Santa Caterina**.

- Από το Porto Selvaggio συνεχίζετε βόρεια στην ακτογραμμή προς την κατεύθυνση του **Porto Cesareo**.
- Ένα επίσης ιδιαίτερα όμορφο τοπίο θα αντικρίσετε: συναντάτε αρχικά το **Baia di Uluzzo**, με υπολείμματα από παλαιολιθικές ζωγραφιές μέσα στις σπηλιές και στη συνέχεια φθάνετε στο **Torre Inserraglio**.
- Από το Torre Inserraglio ξεκινά η **Θαλάσσια προστατευόμενη περιοχή του Porto Cesareo**.
- Συνεχίζοντας, θα συναντήσετε το **Sant'Isidoro** και το **Torre Squillace**. Η ιδανική τοποθεσία για ένα μπάνιο στη θάλασσα πριν φθάσετε στο Porto Cesareo είναι στον κόλπο του **Sant'Isidoro**. Ο δρόμος απλώνεται κατά μήκος της παραλίας και είναι διαθέσιμος ένας χώρος με εύκολη στάθμευση αυτοκινήτων. Το **Lido Oasi** διαθέτει **εγκαταστάσεις υγιεινής και κάθισμα Jobs**.

ΚΕΝΤΡΟ ΚΑΤΑΔΥΣΕΩΝ

- Υπάρχει επίσης δυνατότητα για καταδύσεις στο Torre Inserraglio στην Santa Caterina για άτομα με κινητικά προβλήματα.

Πληροφορίες τηλ.: +390833838225 Fax: +390833561726 email: info@portoselvaggio.it

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ> 1.3 Porto Cesareo

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > *Porto Cesareo belongs to [Terra d'Arneo](#), the ionic portion of Salento's peninsula between [San Pietro in Bevagna](#) and [Torre dell'Inserraglio](#). It's name descends from an ancient lost Norman mansion, probably at North-west of [Torre Lapillo](#). Terra d'Arneo is well-known for its manor farms, even fortified.*

The Porto Cesareo territory is characterized by a long coastline with sands, dunes rich of mediterranean scrub, wet zones, rocks and little islands: among them the important Isola Grande also called Rabbit Island, with a rich pines wood, acacias and Malva's island. Porto Cesareo is also called the Fishmen Village.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

παραλίες > 1. Παραλίες στη βόρεια ακτογραμμή / 2. Lido Azzurro

πολιτισμός > 1. Sea Boardwalk / 2. Via delle Pescherie / 3. Μουσείο Θαλάσσιας Βιολογίας

αθλητισμός > 1. καταδύσεις

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. Quihotel / 2. Hotel Resort Villa Hermosa**** / 3. Albachiara*** / 4. Hotel Club Azzurro**** / 5. Hotel Conchiglia Azzurra Hotel & Spa

villages > 1. Eurovillage Bluesea Club (Strada Provinciale 359 – 0039 0833 850320)

Παροχές >

φαγητό > 1. Isola Lo Scoglio Restaurant (Πλατεία N. Sauro 0039 0833 596079) / **2. Almanegra Restaurant** (Via Silvio Pellico 26, 0039 333 4673230) / **3. Friggitoria Viola** (Via Silvio Pellico, 0039 338 8316285)

μεταφορές > 1. Δρομολόγια λεωφορείων STP (κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού) / **2. Αεροδρόμιο του Brindisi** / **3. Μικρό λιμανάκι του Porto Cesareo**

ATM > 1. Πλατεία Aldo Moro's Teller
τουριστικές πληροφορίες > 1. Σημείο πληροφοριών στο Pro Loco Via Silvio Pellico

parking > 1. αρκετά σημεία στάθμευσης κατάλληλα για άτομα με κινητικά προβλήματα στον πυρήνα της αρχαίας πόλης / 2. Πλατεία Aldo Moro

Υπηρεσίες υγείας >

ιατρικός τουρισμός > 1. Santa Maria al Bagno / 2. Sant'Isidoro / 3. Torre Lapillo

ιατρικές υπηρεσίες > 1. Nardò / 2. Galatone / 3. Porto Cesareo

νοσοκομεία > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Copertino / 4. Lecce

επείγοντα > 1. Gallipoli / 2. Nardò

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Galatina / 4. Copertino

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Tricase / 2. Lecce

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Scorrano / 2. Tricase

φαρμακεία > 1. Cagnazzo (Via Cilea 57)

καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων > 1. Blumarine (Via Muratori 70) / **2. Farmaciasop** (Via Garibaldi 142) / **3. Nestola** (Via Monti 153) / **4. Obiettivo Salute** (Via Monti 20)

Οδηγίες διαδρομής / Porto Cesareo

(από το Lecce περίπου 34χλμ μέσω της via SP119, 37λεπτά οδήγησης)

- Αρκετά σημεία στάθμευσης κατάλληλα για άτομα με κινητικά προβλήματα στον πυρήνα της **αρχαίας πόλης**.
- Στον παραθαλάσσιο πεζόδρομο είναι διαθέσιμη μια διαδρομή με εύκολη πρόσβαση στη θάλασσα, ακόμα και με αμαξίδιο. Πληροφορίες στο αρχηγείο της Δημοτικής Αστυνομίας στην via Petraroli 9 τηλ.: 0833 858110 email: poliziamunicipale@comune.portocesareo.le.it.
- Στη μικρή πλατεία De Gasperi υπάρχουν προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής. Από εδώ μπορείτε να φτάσετε το δρόμο με την ψαραγορά.
- Συνεχίζοντας θα συναντήσετε το **Λιμάνι** όπου μπορείτε να νοικιάσετε ένα σκάφος για να επισκεφθείτε τα νησιά.

- Αφήνοντας πίσω το λιμάνι, θα φθάσετε στην πλατεία Aldo Moro, όπου μπορείτε να επισκεφθείτε το **Μουσείο Θαλάσσιας Βιολογίας**. Στην πλατεία θα βρείτε ένα **προσβάσιμα ATM**.
- Οι **παραλίες** είναι στη βόρεια ακτογραμμή, όπου μπορείτε να φθάσετε είτε με τα πόδια, είτε με το αυτοκίνητο. Τα πεζοδρόμια είναι προσβάσιμα με ράμπες.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ> 1.4 Θαλάσσια προστατευόμενη του Porto Cesareo

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Το ασυνήθιστο βιολογικό ενδιαφέρον, με περισσότερα από 200 φυτά, έδωσε μια ώθηση στο Φυσικό Καταφύγιο του Porto Cesareo με την ίδρυσή του το 1997. Η πλούσια παρουσία της *Posidonia oceanica*, χαρακτηριστική του θερμού υποτροπικού περιβάλλοντος, είναι μια βιολογική σπανιότητα που προσφέρει οξυγόνο αλλά και καταφύγιο σε διάφορα θαλάσσια είδη: οστρακοειδή, χελώνες, πολύχρωμα ψάρια, οστρακόδερμα.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

παραλίες > 1. Bahia del Sol (Via Torre Lapillo 0833 565 222)
αθλητισμός > 1. καταδύσεις / 2. θαλάσσιες ξεναγήσεις

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. Quihotel / 2. Hotel Resort Villa Hermosa** / 3. Albachiara*** / 4. Hotel Club Azzurro**** / 5. Hotel Conchiglia Azzurra Hotel & Spa
χωριά > 1. Eurovillage Bluesea Club (Strada Provinciale 359 – 0039 0833 850320)**

Παροχές >

φαγητό > 1. Isola Lo Scoglio Restaurant (Πλατεία N. Sauro 0039 0833 596079) / 2. **Almanegra Restaurant** (Via Silvio Pellico 26, 0039 333 4673230) / 3. **Friggitoria Viola** (Via Silvio Pellico, 0039 338 8316285)
μεταφορές > 1. Bus lines STP (during summer) / 2. **Areoport of Brindisi** / 3. **Porto Cesareo's small port**

Υπηρεσίες υγείας >

**ιατρικός τουρισμός > 1. Santa Maria al Bagno / 2. Sant'Isidoro / 3. Torre Lapillo
**ιατρικές υπηρεσίες > 1. Nardò / 2. Galatone / 3. Porto Cesareo
**νοσοκομεία > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Copertino / 4. Lecce
**επείγοντα > 1. Gallipoli / 2. Nardò
**κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Galatina / 4. Copertino
**κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Tricase / 2. Lecce
**κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Scorrano / 2. Tricase
φαρμακεία > 1. Cagnazzo (Via Cilea 57)**************

καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων > 1. Blumarine
(Via Muratori 70) / 2. **Farmaciasop** (Via Garibaldi 142) / 3. **Nestola**
(Via Monti 153) / 4. **Obiettivo Salute** (Via Monti 20)

Οδηγίες διαδρομής / Προστατευόμενη θαλάσσια περιοχή του Porto Cesareo

ΚΕΝΤΡΑ ΚΑΤΑΔΥΣΕΩΝ

Στην προστατευόμενη θαλάσσια περιοχή του Porto Cesareo υπάρχουν **καταδυτικά κέντρα ειδικευμένα στη βοήθεια ατόμων με ολική ή μερική τύφλωση για κατάδυση.**

➤ **1. Κέντρο καταδύσεων Sasà Sub**

επικοινωνία: Κιν. +39 338 822 80 56 -
διεύθυνση: Πλατεία N.Sauro 32 - 73010 Porto Cesareo (LE) ITALY
website: www.sasasublivingcenter.com

➤ **2. ASD Acqua Mania**

επικοινωνία: Κιν. +39 329 465 40 68 / 388.3084174 -
info@asdacquaamania.it s.gubello@tiscali.it
διεύθυνση: Via Morgagni 7 Località Punta Prosciutto - 73010 Porto Cesareo (LE) ITALY
website: www.asdacquaamania.it

➤ **3. Κέντρο καταδύσεων Orca**

επικοινωνία: Cell. +39 349 570 17 17
διεύθυνση: Via Litoranea per Torre Lapillo- 73010 Porto Cesareo (LE) ITALY
website: www.orcadivingcenter.it

ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ

Είναι διαθέσιμα σκάφη κατάλληλα για κάθε είδους αναπηρία.

➤ **1. Pescaturismo per Vivere il Mare**

Επικοινωνία: Κιν. +39 338 998 34 91 / +39 347 165 04 94 -
giannisparviere@gmail.com
διεύθυνση : Πλατεία le Berlinguer - 73010 Porto Cesareo (LE)
website : www.pescaturismopervivereilmare.it

➤ **2. Pescaturismo Salento.it**

επικοινωνία: Κιν. +39 328 789 79 48
website: www.pescaturismosalento.it

➤ **3. Lola e Calipso**

επικοινωνία: Κιν. +39 392 621 81 59 / +39 393 414 95 63 -
info@locazionebarche.com.
διεύθυνση: Riviera di Ponente - 73010 Porto Cesareo (LE)
website: www.locazionebarche.com

➤ **4. Amare Salento**

contacts: Κιν. +39 339 303 04 45
διεύθυνση: Via Vespucci, Porto Cesareo (LE)
<http://www.amaresalento.it>
website: www.ampportocesareo.it

Χώρα/Ιταλία > Περιοχή/Επαρχία του Λέτσε > Διαδρομή / Διαδρομή "Finibus Terrae" itinerary

1 > "FINIBUS TERRAE" ITINERARY

Verso Sud, dal Borgo di Specchia al Capo di Leuca

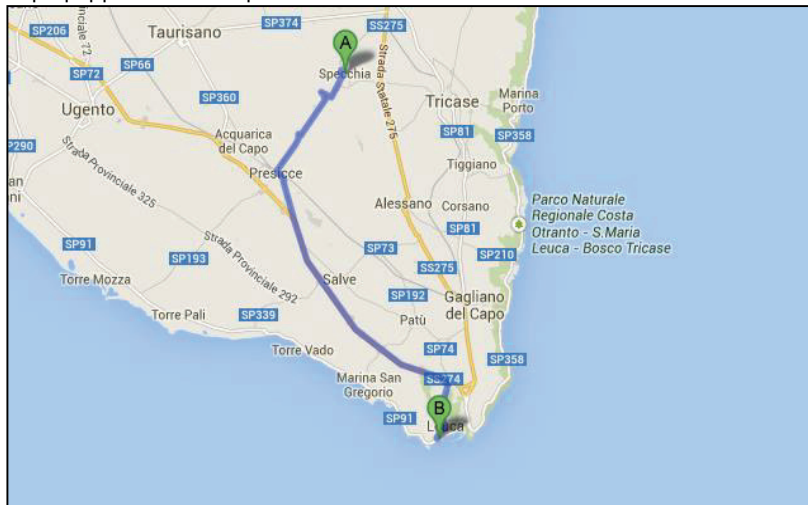
Προτεινόμενες τοποθεσίες > 1.1 Specchia > 1.2 Santa Maria di Leuca

Προτεινόμενες δραστηριότητες > πολιτισμός / πάρκα / παραλίες / αθλητισμός / αγορές

Που να μείνετε > ξενοδοχεία / αγροτουρισμός/ B&B / χωριά / κάμπινγκ

Παροχές > φαγητό / μεταφορές / ATM / τουριστικές πληροφορίες / τουαλέτες

Υπηρεσίες υγείας > ιατρικός τουρισμός / ιατρικές υπηρεσίες / ξενοδοχεία / επείγοντα / κέντρα αιμοκάθαρσης / κέντρα θαλασσαιμίας / κέντρα αιμορροφιλίας / φαρμακεία / καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.1 Specchia

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Η Specchia είναι από τα ομορφότερα Ιταλικά χωριά. Το όνομά του προέρχεται από τη γλώσσα Salentine Specchia, deriva dal Salentino Sprecchia, συσσώρευση βράχων, όπου αρχικά οι ντόπιοι διέθεταν ως αμυντική θέση για να παρακολουθήσουν το έδαφος. Το χωριό, χτισμένο πάνω σε ένα λόφο ξεχωρίζει στο υποκείμενο επίπεδο.

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός > 1. Risolo Castle / 2. Πύργος Ρολογιού / Εκκλησία της Presentazione della Beata Vergine's Mother /

4.Ripa Manor / 5. Εκκλησία της Madonna Assunta / 6.Colonna dell'Immunità (Immunity Column) / 7.Εκκλησία του Sant'Antonio / 8.Francescani Neri's Convent

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. Salento Hotel***

Παροχές >

φαγητό > 1. I Fornelli di Teresa Restaurant for coeliac people (Tricase)

μεταφορές > 1. Δρομολόγια λεωφορείων STP Lecce / 2.Αεροδρόμιο του Brindisi

ATM > 1.Ταμείο κοντά στην Εκκλησία του Sant'Antonio
τουριστικές πληροφορίες > 1.Proloco κοντά στην Porta Leuca

τουαλέτες > 1.at Bar del Corso, in via Umberto I

χώροι στάθμευσης > 1. Πλατεία del Popolo

Υπηρεσίες υγείας >

ιατρικός τουρισμός > 1.Ugento / 2.Torre San Giovanni / 3.Santa Maria di Leuca / 4.Mancaversa / 5.Gallipoli
(from 15.6.2014 to 15.9.2014)

ιατρικές υπηρεσίες > 1.Ugento / 2.Racale / 3.Castrignano del Capo / 4.Gagliano / 5.Taviano / 6.Gallipoli

νοσοκομεία > 1.Tricase / 2.Casarano / 3.Gallipoli / 4.Nardò / 5.Lecce

επείγοντα > 1.Tricase / 2.Casarano / 3.Gallipoli / 4.Nardò / 5.Lecce

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1.Casarano / 2. Gallipoli / 3.Leuca

κέντρα θαλασσαιμίας > 1.Tricase / 2.Lecce

κέντρα αιμορροφιλίας > 1.Tricase / 2.Scorrano

φαρμακεία > 1.Nicolardi (Alessano)

καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων >
1.Parafarmacia Del Borgo

Οδηγίες διαδρομής / Specchia >

(από το Lecce περίπου 52,4 χλμ μέσω της SS16 και της SS275 t 49 λεπτά οδήγησης)

- > Η καρδιά της πόλης είναι η Πλατεία del Popolo, η οποία είναι προσβάσιμη με ράμπα
- > Σε κοντινή απόσταση υπάρχουν κάποιοι χώροι στάθμευσης κατάλληλοι για άτομα με κινητικά προβλήματα.
- > Στη μικρή πλατεία εμφανίζεται το **Risolo Castle**, στο οποίο μόνο το ισόγειο είναι προσβάσιμο σε αμαξίδια. Αυτό είναι ένα οχυρωμένο κτίριο, πιθανόν του XVI αιώνα, ο Πύργος του Ρολογιού και η παρακείμενη Εκκλησία **della Beata Vergine's Mother**. Η Εκκλησία είναι προσβάσιμη από μια ξύλινη ράμπα. Μπροστά από την εκκλησία, θα βρείτε το **Ripa**

- Manor**, του XVII αιώνα, στο οποίο χτίστηκε μια από τις πιο αρχαίες πόρτες της Spegchia, η **Porta Leuca**.
- Δίπλα θα βρείτε το **σημείο πληροφοριών του Pro Loco, μη προσβάσιμο από αμαξίδια**, εξαιτίας των τριών υψηλών σκαλοπατιών. Πληροφορίες: prolocospegchia@libero.it, τηλ. +39 0833 537093.
  - Από τους δρόμους στο κέντρο της αρχαίας πόλης μπορείτε να θαυμάσετε τις προσόψεις των αρχοντικών.
  - Πηγαίνοντας από την Via Umberto I θα φθάσετε στην **Εκκλησία της Madonna Assunta**, του XVII αιώνα. Η Εκκλησία έχει σκάλες, χωρίς ράμπα.
  - Μπροστά από την εκκλησία, μπορείτε να περπατήσετε στο στενό δρομάκι προς το κέντρο της αρχαίας πόλης, μέσω της via Balsamo και της via Gonzaga, wher μπορείτε να αγγίξετε τη Στήλη της Ασυλίας: ο θρύλος λέει ότι λέει ότι μόλις την αγγίξει κανείς ξεφεύγει από την αιχμαλωσία. Στρίβοντας αριστερά στην Via Matteotti μπορείτε να πάτε πίσω από τον κεντρικό δρόμο. Στα περίχωρα υπάρχει η **Εκκλησία του Sant'Antonio**. Η Εκκλησία έχει ένα πεζοδρόμιο με ύψος περίπου 3 εκατοστών. Στη γύρω περιοχή υπάρχει ένα προσιτό ATM, μόνο από stair-lift, αλλά χωρίς κουδούνι για τις υποβοηθούμενη προσβασιμότητα.
  - Προχωρώντας στο στενό δρομάκι πίσω από την Εκκλησία Presentazione della Beata Vergine's Mother, μπορείτε να περπατήσετε μέσα από το πανοραμικό δρόμο G. Garibaldi, από τον οποίο μπορείτε να απολαύσετε τη θέα της χώρα που απλώνεται και τη μονή του Francescani Neri. Αν αποφασίσετε να το επισκεφτείτε, θα πρέπει να ρωτήσετε στο Pro loco, παρόλα αυτά έχετε στο νου σας ότι μπορεί να αντιμετωπίσετε πιθανά εμπόδια στην πρόσβασή σας, από αρχιτεκτονήματα. Σε ολόκληρη την περιοχή υπάρχουν ενημερωτικές πινακίδες στην πρόσοψη των κτιρίων, των μνημείων, ιστορικών σημείων, γραμμένα σε κανονική γραφή, ενώ δεν υπάρχουν πινακίδες αφής για άτομα με προβλήματα όρασης.
  - Αφήνοντας τη Spegchia και συνεχίζοντας από το Presicce στο Salve, φθάνουμε στην **Santa Maria di Leuca**. Σας προτείνουμε αρκετές παραλίες με χρυσή αμμουδιά: Marine di Salve, Μπλε Σημαία 2014: Pescoluse, **Torre Pali, Posto Vecchio και Lido Marini**.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΤΟΠΟΘΕΣΙΕΣ > 1.2 Santa Maria di Leuca ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Santa Maria di Leuca, ονομάζεται επίσης και Capo di Leuca, είναι προάστιο του Castrignano del Capo.

Προτεινόμενες δραστηριότητες > πολιτισμός > 1. Santa Maria Finibus Terrae Cathedral / 2. Φάρος / 3. Μουσείο useum of Σύγχρονης και Μοντέρνας Τέχνης "Vito Mele" / 4. Μεγαλειώδεις σκάλες / 5. Μικρό λιμάνι / 6. Βίλες του XIX αιώνα

παραλίες > 1. Καρστικές σπηλιές (επισκέψιμες με βάρκα)
αγορές > 1. Καταστήματα για αναμνηστικά κοντά στην πλατεία

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία > 1. Terminal Hotel*** / 2. Montecallini Hotel**** / 3. Messapia Hotel & Resort****

Παροχές >

φαγητό > 1. Hosteria del Prado Restaurant for coeliac people
μεταφορές > 1. Δρομολόγια λεωφορείων STP Lecce / 2. Δρομολόγια λεωφορείων SalentoInBus (κατά τους θερινούς μήνες) / 3. Αεροδρόμιο του Brindisi / 4. Μικρό λιμανάκι di Leuca

ATM > 1. Teller at Lungomare Cristorforo Colombo

τουριστικές πληροφορίες > 1. Info Point nearby Lungomare
τουαλέτες > 1. Δημόσιες τουαλέτες στην Πλατεία της Santuario Santa Maria di Leuca

χώροι στάθμευσης > 1. Στην πλατεία Santuario Santa Maria di Leuca / 2. (Ακτογραμμή) Lungomare / 3. Κοντά στο μικρό λιμανάκι

Υπηρεσίες Υγείας >

ιατρικός τουρισμός > 1. Ugento / 2. Torre San Giovanni / 3. Santa Maria di Leuca / 4. Mancaversa / 5. Gallipoli (dal 15.6.2014 al 15.9.2014)

ιατρικές υπηρεσίες > 1. Ugento / 2. Racale / 3. Castrignano del Capo / 4. Gagliano / 5. Taviano / 6. Gallipoli

νοσοκομεία > 1. Tricase / 2. Casarano / 3. Gallipoli / 4. Nardò / 5. Lecce

επείγοντα > 1. Tricase / 2. Casarano / 3. Gallipoli / 4. Nardò / 5. Lecce

κέντρα αιμοκάθαρσης > 1. Casarano / 2. Gallipoli / 3. Leuca

κέντρα θαλασσαιμίας > 1. Tricase / 2. Lecce

κέντρα αιμορροφιλίας > 1. Tricase / 2. Scorrano

φαρμακεία > 1. Seclì Pharmacy

καταστήματα παραφαρμακευτικών προϊόντων > 1. Leucana Parapharmacy

Οδηγίες διαδρομής / Santa Maria di Leuca >

(από το Lecce about 70,8 χλμ. μέσω της SS16 και της SS275 1ώρα και 14 λεπτά οδήγησης)

- **Ο Καθεδρικός Ναός Santa Maria de Finibus Terrae** και ο Φάρος βρίσκονται πάνω σε ένα λόφο με πανοραμική θέα της πόλης. Ο θρύλος λέει ότι ο Άγιος Πέτρος, πηγαίνοντας στη Ρώμη, σταμάτησε στη Leuca και από τότε ο Ναός Minerva που χτίστηκε πάνω στον λόφο Jarigean, μετατράπηκε σε σημείο χριστιανικής λατρείας, καθώς και προσκυνηματικό κέντρο κατά την αρχαία και μεσαιωνική εποχή. Ο Καθεδρικός

είναι εύκολα προσβάσιμος από αμαξίδια και σε άτομα μειωμένης κινητικότητας.

- Στην πλακόστρωτη πλατεία, θα βρείτε το **Μουσείο Σύγχρονης και Μοντέρνας Τέχνης "Vito Mele"**, χωρίς αρχιτεκτονικά εμπόδια. Υπάρχουν επίσης προσβάσιμες τουαλέτες. Η περιοχή Leuca είναι πλούσια σε αρχιτεκτονικά λείψανα κάθε ηλικίας: σπήλαια, πέτρινες εκκλησίες, θησαυροφυλάκια, εκκλησίες, κάστρα, αρχοντικά.
- Η θέα από το μπαλκόνι είναι εκθαμβωτική: από εδώ ξεκινούν οι μνημειώδεις σκάλες κλείνοντας το Pugliese Aqueduct.
- Φθάνοντας στο αστικό κέντρο, μπορείτε να κάνετε περίπατο στην ακτή και να επισκεφθείτε το χαρακτηριστικό μικρό λιμάνι, από το οποίο φεύγουν βάρκες που επισκέπτονται τη ζώνη με τις καρστικές σπηλιές.
- Στην πόλη βρίσκονται **Βίλες του XIX αιώνα, χτισμένες με διαφορετικά ύφη**. Σημείο τουριστικών πληροφοριών τηλ.: +39 0833 758161 στις ακτές.

Χώρα/Ελλάδα > Περιοχή/ Περιφερειακή ενότητα Ηλείας>
Διαδρομή/1.Κατάκολο / 2.Ολυμπία

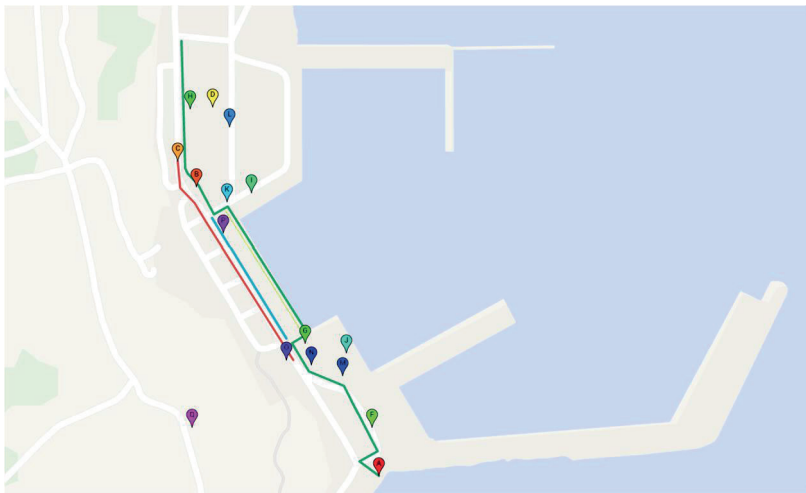
1 > ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΚΑΤΑΚΟΛΟΥ Ανακαλύπτοντας τους Ολυμπιακούς Αγώνες

Προτεινόμενες τοποθεσίες > 1.1 Κατάκολο 1.2 Ολυμπία 1.3 Περίχωρα Κατάκολου

Προτεινόμενες δραστηριότητες > πολιτισμός / παραλίες / αγορές
Που να μείνετε > ξενοδοχεία

Πρόσθετες παροχές > φαγητό / μεταφορές / τουριστικές πληροφορίες / αστυνομικοί σταθμοί / τουαλέτες / χώροι στάθμευσης

Υπηρεσίες υγείας > Νοσοκομεία / Φαρμακεία

ΜΕΡΗ ΝΑ ΕΠΙΣΚΕΥΘΕΙΤΕ > 1.1 ΚΑΤΑΚΟΛΟ

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ > Το **Κατάκολο** είναι ένα μικρό παραθαλάσσιο χωριό της **Δυτικής Ελλάδας** στο Δήμο Πύργου, ένα μικρό ψαροχώρι που αναπτύχθηκε χάρη στην παρουσία ενός σύγχρονου λιμένα που υποδέχεται κρουαζιερόπλοια, που επιτρέπει στους επισκέπτες της κρουαζιέρας να περιηγηθούν στις ομορφιές του αρχαιολογικού χώρου της Αρχαίας Ολυμπίας (όχι πολύ μακριά από το Κατάκολο) και να ξαναζήσουν την ατμόσφαιρα των Ολυμπιακών Αγώνων, που γεννήθηκε εδώ. Πρόκειται για ένα πολύ μικρό χωριό, το οποίο είναι δομημένο σε δύο δρόμους, ο ένας με "τουριστικά" μαγαζιά, όπου μπορείτε να αγοράσετε παραδοσιακά χειροποίητα προϊόντα από ξύλο ελιάς, και ο άλλος (παράλληλος) γεμάτος με μπαρ, παραδοσιακά μαγειρεία και εστιατόρια. Τα όμορφα τοπία της Πελοποννήσου και οι γοητευτικές ακτογραμμές θα αποκαλυφθούν στον επισκέπτη που επέλεξε το Κατάκολο ως τον τουριστικό προορισμό του.

(Στην ακόλουθη περιγραφή, οι «προσβάσιμες» υποδομές και υπηρεσίες που αναφέρονται απευθύνονται σε άτομα με ψυχοκινητικές δυσκολίες και συγκεκριμένα σε αυτούς με κινητικές αναπηρίες)

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός >

1. **Μουσείο Αρχαίων Ελληνικών Μουσικών Οργάνων και Παιχνιδιών** (Κατάκολο), πρόσβαση για άτομα με κινητικές δυσκολίες, μόνο στο ισόγειο
2. **Μουσείο Αρχαίας Ελληνικής Τεχνολογίας** (Κατάκολο),
3. **Πεζόδρομοι στο Κατάκολο**

παραλίες > 1. Παραλία Πλάκας Κατάκολου (Κατάκολο)

αγορές > Στο δρόμο του Κατάκολου μπορεί κανείς να βρει πολλά καταστήματα με σουβενίρ (κατασκευές από ξύλο ελιάς και δέρμα). Οι εξωτερικοί χώροι είναι προσβάσιμοι και μπορούν να φιλοξενήσουν άτομα με ειδικές ανάγκες, αλλά δεν υπάρχει πρόσβαση στα εσωτερικά των χώρων και τα WC.

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία >

1. **Ξενοδοχείο Οριζόντες View** (Κατάκολο), 2 δωμάτια για άτομα με ειδικές ανάγκες, προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής, προσβάσιμη είσοδος, χώρος στάθμευσης. Απαιτείται χρήση μεταφορικού μέσου.

Πρόσθετες παροχές >

φαγητό > Στο δρόμο του Κατάκολου μπορεί να βρει κανείς εστιατόρια και καφετέριες. Οι εξωτερικοί χώροι είναι προσβάσιμοι και μπορούν να φιλοξενήσουν άτομα με ειδικές ανάγκες, αλλά δεν υπάρχει πρόσβαση στα εσωτερικά των χώρων και τα WC.

μεταφορές >

1. **Τουριστικό τρένο**, με χώρο για αμαξίδιο, το οποίο πραγματοποιεί συχνά ταξίδια μέσα και γύρω από το Κατάκολο
2. **Σιδηροδρομικός Σταθμός Κατάκολου**
3. **Σταθμός Ταξί Κατάκολου**
4. **Σταθμός Ταξί Κατάκολου**
5. **Λιμάνι Κατάκολου**
6. **Σταθμός Λεωφορείων** (τα λεωφορεία και τα πούλμαν είναι κατάλληλα μόνο για άτομα με ήπια κινητικά προβλήματα).

πληροφορίες >

1. **Περίπτερο πληροφοριών Κατάκολου**
2. **Αστυνομικό τμήμα Κατάκολου**

τουαλέτες > 1.Τουαλέτα

Χώροι στάθμευσης > 1.Χώροι στάθμευσης / 2.Χώροι στάθμευσης / 3.Χώροι στάθμευσης / 4.Χώροι στάθμευση Υπηρεσίες Υγείας >

φαρμακεία > 1. Φαρμακείο Κατάκολου (Μαλεβίτης Δημήτρης +30 2621041166)

Οδηγίες / Το χωριό του Κατάκολου >

- Μόλις φτάσετε στο Κατάκολο, με αυτοκίνητο, τρένο, αεροπλάνο ή πλοίο, η κυρίως προσβάσιμη διαδρομή ξεκινά ακριβώς από την **παραλία στο χωριό Κατάκολο** (όπου θα εγκατασταθεί μια διάταξη για αυτόνομη πρόσβαση στη θάλασσα για άτομα με κινητικές δυσκολίες, ένα WC και ένας ειδικά διαμορφωμένος χώρος αποδυτηρίων), όπου θα βρει κανείς καθαρό νερό και μια χαλαρωτική ατμόσφαιρα.
- Συνεχίζοντας και περνώντας από το **λιμάνι**, θα συναντήσετε τον "**περίπατο**" του Κατάκολου, όπου υπάρχουν προσβάσιμα εστιατόρια και καφετέριες
- Συνεχίζοντας κατά μήκος της παραλίας, θα φτάσετε τελικά στην **Κεντρική Πλατεία**.

Προτεινόμενες τοποθεσίες > 1.2 ΟΛΥΜΠΙΑ

Πληροφορίες > Τα Ολύμπια θεωρούνται ως η αρχαία Ελληνική πόλη στη οποία, για πάνω από μια χιλιετία (από 775 π.Χ. έως 383 μ.Χ.), τελούσαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες κάθε τέσσερα χρόνια. Κατά τη διάρκεια των αγώνων, που γιορτάζονταν στο όνομα των Θεών, κηρυσσόταν εκεχειρία

όλων των πολέμων, καθώς τη θεωρούσαν ως περίοδο "θείκης ειρήνης". Τα Ολύμπια ήταν ένα μέρος όπου συναντιούνταν οι προσκυνητές και οι αθλητές που προέρχονταν από όλη την Ελλάδα και ακόμη και σήμερα είναι ο τόπος όπου ανάβει η Ολυμπιακή φλόγα για να ανακοινώσει την επίσημη έναρξη των αθλητικών αγώνων. Ωστόσο τα Ολύμπια ήταν επίσης ένας σημαντικός τόπος λατρείας, όπως αποδεικνύεται από τα ερείπια των αρχαίων ναών, αγάλματα και ιερά, το σημαντικότερο των οποίων είναι αφιερωμένο στο Δία. (Στην ακόλουθη περιγραφή, οι «προσβάσιμες» υποδομές και υπηρεσίες που αναφέρονται απευθύνονται σε άτομα με ψυχοκινητικές δυσκολίες και συγκεκριμένα σε αυτούς με κινητικές αναπηρίες)

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός >

1. **Αρχαιολογικός χώρος Αρχαίας Ολυμπίας** (41χλμ. από το Κατάκολο). Για άτομα με κινητικές δυσκολίες: μονοπάτια για εύκολη

πρόσβαση των αμαξιδίων, ράμπες (ένα στην είσοδο ΝΔ της Άλτεως και ένα στην κρύπτη).

2. **Αρχαιολογικό μουσείο Αρχαίας Ολυμπίας** (33 χλμ. από το Κατάκολο). Για άτομα με κινητικές δυσκολίες: χώροι στάθμευσης, προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής, ράμπες

3. **Μουσείο Ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων της Αρχαιότητας** (41χλμ. από το Κατάκολο): χώροι στάθμευσης, προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής.

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία >

1. **Ξενοδοχείο Arty Grand** (Ολύμπια, 34 χμλ. από το Κατάκολο), 3 δωμάτια για άτομα με κινητικά προβλήματα, προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής, προσβάσιμη είσοδος, ανελκυστήρας, χώρος στάθμευσης.

2. **Ξενοδοχείο Αμαλία Ολυμπίας** (Ολύμπια, 32 χμλ. από το Κατάκολο), προσβάσιμη είσοδος.

3. **Ξενοδοχείο Ολύμπιον Άστου** (Ολύμπια, 40 χμλ. από το Κατάκολο), 3 δωμάτια για άτομα με κινητικές δυσκολίες, προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής, προσβάσιμη είσοδος, χώρος στάθμευσης.

4. **Ξενοδοχείο Αντώνιος** (Ολύμπια, 32 χμλ. από το Κατάκολο). προσβάσιμη είσοδος και ανελκυστήρας.

5. **Olympia Palace Hotel** (Ολύμπια, 34 χμλ. από το Κατάκολο). προσβάσιμη δευτερεύουσα είσοδος, 4 δωμάτια για άτομα με κινητικά προβλήματα, προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής.

Πρόσθετες παροχές >

μεταφορές >

1. **Με τρένο από την Ολυμπία** (33 χλμ.), με τακτικά δρομολόγια και πρόσθετες υπηρεσίες σύμφωνα με την ώρα άφιξης και αναχώρησης των κρουαζιερόπλοιων.

Οδηγίες / Ταξίδι στις αρχαιολογικές ανασκαφές στην Αρχαία Ολυμπία, ξεκινώντας από το Κατάκολο >

- Εάν έχετε αυτοκίνητο ή επιλέξετε να πάτε με ταξί, θα περάσετε από έναν ευχάριστο δρόμο, όπου είναι αδύνατο να χαθείτε, καθώς είναι καλά σηματοδοτημένο. Μετά από περίπου 30-40 λεπτά ενός χαλαρωτικού ταξιδιού στο χρόνο, μετά από 41 χλμ, θα φτάσετε στο χώρο στάθμευσης έξω από το χώρο των ανασκαφών.
- Εναλλακτικά, μπορείτε να φτάσετε στο χώρο ανασκαφών της Ολυμπίας με το τρένο, σε 33 χιλιόμετρα που θα διανύσετε σε περίπου 40 λεπτά. Προσοχή στην ώρα που θα επιστρέψετε στο Κατάκολο.
- Η οικονομικότερη λύση είναι να πάτε με το λεωφορείο, ωστόσο, σας υπενθυμίζουμε ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο από άτομα με ήπια ψυχοκινητικές δυσκολίες. Τα

λεωφορεία αναχωρούν κάθε 15 λεπτά από το λιμάνι του Κατάκολου.

- Μόλις φθάσετε στο χώρο στάθμευσης, θα πρέπει στη συνέχεια να κατηφορίσετε από ένα μακρύ δρόμο περίπου 100 μέτρων για να φτάσετε στο γραφείο εισιτηρίων και, απέναντι από το γραφείο εισιτηρίων, στην είσοδο των ανασκαφών. Το μουσείο είναι 100-150 μετά από το εκδοτήριο εισιτηρίων.
- Ο αρχαιολογικός χώρος είναι πολύ μεγάλος, γι' αυτό παρακαλείσθε να λάβετε υπόψη ότι η επίσκεψη θα διαρκέσει μερικές ώρες.
- Παρακαλείσθε να σημειώσετε την παρουσία των διαδρομών με εύκολη πρόσβαση για τα άτομα με αμαξίδιο και την παρουσία των κεκλιμένων επιπέδων (ένα στην είσοδο ΝΔ της Άλτεως και ένα στην κρύπτη).
- Τελευταία σύσταση: πριν κατευθυνθείτε προς τα εκδοτήρια εισιτηρίων, να εξετάσετε τη δυνατότητα να πάρετε μαζί σας μόνο τα απολύτως απαραίτητα, αφήνοντας τσάντες ή σακίδια στο αυτοκίνητό σας, καθώς θα υποχρεωθείτε να τα αφήσει στην είσοδο, σε ένα όχι ιδιαίτερα φυλασσόμενο χώρο.
- Ένας τοπικός ξεναγός, γενικά ένας ιδιαίτερα καλός γνώστης, μπορεί να κάνει την επίσκεψή σας στις ανασκαφές μοναδική, καθώς αυτός/αυτή θα σας κάνει να ξαναζήσετε τα έθιμα και τις δόξες των Ολυμπιακών Αγώνων. Σας προτείνουμε την υποστήριξη του ξεναγού, ειδικά αν επισκεφθείτε τις ανασκαφές χωρίς να έχει διαβάσει κάποια σχετική πληροφορία πριν από την αναχώρηση.

ΜΕΡΗ ΝΑ ΕΠΙΣΚΕΥΘΕΙΤΕ > 1.3 ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΚΑΤΑΚΟΛΟ

Πάτρα, Κυλλήνη, Άραξος, Πύργος, Αμαλιάδα, Ήλιδα
(Στην ακόλουθη περιγραφή, οι «προσβάσιμες» υποδομές και υπηρεσίες που αναφέρονται απευθύνονται σε άτομα με ψυχοκινητικές δυσκολίες και συγκεκριμένα σε αυτούς με κινητικές αναπηρίες)

Προτεινόμενες δραστηριότητες >

πολιτισμός >

1. **Αρχαιολογικό Μουσείο Πύργου** (Δημοτική αγορά, 15 χμλ. από το Κατάκολο). Προσβάσιμη είσοδος στο ισόγειο (χωρίς ράμπα προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής, χωρίς χώρο στάθμευσης)
2. **Αρχαιολογικό Μουσείο Ήλιδας** (33 χμλ. από το Κατάκολο). Προσβάσιμοι ανελκυστήρες, χώροι στάθμευσης, εγκαταστάσεις υγιεινής.
3. **Ι. Μονή Σκαφιδιάς** (8 χμλ. από το Κατάκολο), Προσβάσιμη είσοδος μέσω της εισόδου οχημάτων, προσβάσιμοι δημόσιοι χώροι και ο ναός
4. **Μητροπολιτικός Ναός Αγ. Νικολάου** (Κεντρική Πλατεία Πύργου, 15 χμλ. από το Κατάκολο). Ράμπα στο πλάι του ναού. Πρόσβαση στην πλατεία, τα παρακείμενα πεζοδρόμια και σε πολλούς εξωτερικούς χώρους

Που να μείνετε >

Ξενοδοχεία >

1. **Βруνιώτης** (Άγιος Ανδρέας, 3 χμλ. από το Κατάκολο), προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής, προσβάσιμη είσοδος, χώρος στάθμευσης.
2. **Aldemar Olympian Village, Royal Olympian Hotel & Spa** (Σκαφιδιά, 10 χμλ. από το Κατάκολο), 10 δωμάτια για άτομα με κινητικά προβλήματα, προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής, προσβάσιμη είσοδος και χώρος στάθμευσης
3. **Kyllini Beach Resort** (Κυλλήνη, 45 χμλ. από το Κατάκολο). προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής, προσβάσιμη είσοδος, ανεγκυστήρας και χώρος στάθμευσης.
4. **Grecotel Olympia Oasis** (Κυλλήνη, 44 χμλ. από το Κατάκολο). προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής.
5. **Olympia Golden Beach** (Κυλλήνη, 47 χμλ. από το Κατάκολο). 1 δωμάτιο για άτομα με κινητικά προβλήματα, προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής, προσβάσιμη είσοδος, ανεγκυστήρας και χώρος στάθμευσης.
6. **Bratis Arkoudi Hotel** (Αρκούδι, 45 χμλ. από το Κατάκολο). προσβάσιμη είσοδος.
7. **Almira Hotel** (Αρκούδι, 45 χμλ. από το Κατάκολο), 1 δωμάτιο για άτομα με κινητικά προβλήματα, προσβάσιμες εγκαταστάσεις υγιεινής, προσβάσιμη είσοδος, ανεγκυστήρας και χώρος στάθμευσης.

Πρόσθετες παροχές >

μεταφορές >

1. **Με λεωφορείο** (τα λεωφορεία και τα πούλμαν είναι κατάλληλο μόνο για άτομα με ήπια αναπηρία).
2. **Με αεροπλάνο από το αεροδρόμιο του Αράξου** (70 χλμ.), απ' όπου υπάρχουν πτήσεις charter για ξένους προορισμούς
3. **Με πλοίο από το λιμάνι της Κυλλήνης** (45 χλμ), απ' όπου διεξάγονται ταξίδια για τα νησιά του Ιονίου.
4. **Με πλοίο από το λιμάνι τις Πάτρας** (103χλμ), απ' όπου διεξάγονται ταξίδια προς την Ιταλία.
5. **Με πλοίο από το λιμάνι του Κατάκολου**, όπου το καλοκαίρι φθάνουν κάθε μέρα κρουαζιερόπλοια.

Υπηρεσίες Υγείας >

νοσοκομεία >

1. **"Ανδρέας Παπανδρέου" Νοσοκομείο Πύργου** (13 χμλ. από το Κατάκολο)
2. **Νοσοκομείο Αμαλιάδας** (21 χμλ. από το Κατάκολο)

8. Συμπεράσματα Gianfranco Gadaleta

Οι προγραμματικές διεργασίες που πραγματοποιήθηκαν επέτρεψαν να επιτευχθούν όλα τα προβλεπόμενα outputs του προγράμματος:

A. Ο προσδιορισμός των προσβάσιμων διαδρομών.

B. Η διανομή των "label" του προγράμματος στις δομές υποδοχής και στις εμπορικές επιχειρήσεις (δραστηριότητα ακόμα σε εξέλιξη κατά τη διάρκεια της εκτύπωσης της παρούσας αναφοράς).

Γ. Δημιουργία ενός portal internet (www.nobarrier-project.eu) με υψηλά standard προσβασιμότητας και ένα υψηλό νούμερο επισκεπτών.

Δ. Πραγματοποίηση και εκτέλεση μιας μεθοδολογίας κοινού προγράμματος που διανέμεται σε όλους τους διεθνείς εταίρους.

E. Εμπλοκή των περιοχών, διαμέσου διαφόρων δημόσιων συναντήσεων και ξεκίνημα μιας κοινής διεργασίας για όλους τους φορείς του τομέα του τουρισμού, τους συλλόγους, τους εθελοντικούς οργανισμούς και γενικότερα του τρίτου τομέα που δρουν για την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία.

Οι διάφορες δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν, επιτρέπουν επιπλέον να γίνουν ορισμένοι αναλογισμοί:

1. Αποδείχτηκε ότι είναι δυνατό να εκτελεστούν δραστηριότητες για τη διευκόλυνση των τουριστών με αναπηρία χωρίς απαραίτητα να γίνουν τεράστιες παρεμβάσεις δομικού χαρακτήρα. Όλες οι προγραμματικές δραστηριότητες δείχνουν ότι οι παρεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν αφορούν αποκλειστικά την προσαρμογή των παραλιών. Για αυτές τις δραστηριότητες χρησιμοποιήθηκαν ποσά μικρότερα κατά 30% περίπου από το συνολικό budget του προγράμματος. Είναι δυνατό λοιπόν, να σχεδιάζονται και να πραγματοποιούνται δραστηριότητες για τη διευκόλυνση των τουριστών με αναπηρία "βάζοντας σε λειτουργία" ό,τι ήδη βρίσκεται στις περιοχές μας. Όλα αυτά αναιρούν την κοινή άποψη (δυστυχώς όχι μόνο των απλών ανθρώπων) ότι οι δραστηριότητες για τη διευκόλυνση των τουριστών με αναπηρία πρέπει να είναι κυρίως (αν όχι αποκλειστικά) παρεμβάσεις δομικού χαρακτήρα. Αυτή η ανίρεση βασίζεται σε δύο γεγονότα: το πρόγραμμα N.O.BARRIER χαρακτηρίστηκε ως ορθή πρακτική του Προγράμματος Ελλάδα Ιταλία 2007 - 2013 ακριβώς για την καινοτομική μεθοδολογία του και τη μεγάλη σημασία που δόθηκε στις εμπλεκόμενες περιοχές σε προγραμματικό επίπεδο. Οι τουρίστες με αναπηρία δεν είναι μόνο άτομα με αναπηρίες κινητικού χαρακτήρα αλλά είναι και άτομα με αισθητηριακές και νοητικές αναπηρίες. Είναι αναγκαίο λοιπόν, να στραφεί η προσοχή όλων μας στον τομέα των

- υποδομών που αφορούν την υποδοχή, την ευκολία των υπηρεσιών. Πρέπει οι υπηρεσίες να πλησιάζουν τους ανθρώπους και όχι οι άνθρωποι τις υπηρεσίες.
2. Δεν επαρκεί ο προσδιορισμός των προσβάσιμων διαδρομών ή η διανομή των "label" στις υποδομές που σήμερα θεωρούνται κατάλληλες για τα standard που προσδιορίστηκαν από το πρόγραμμα. Οι περιοχές αποδεικνύονται "ζωντανές". Είναι σε συνεχή εξέλιξη και υπόκεινται αλλαγές. Είναι λοιπόν απαραίτητο να πραγματοποιηθούν δραστηριότητες παρακολούθησης, ελέγχου που επιτρέπουν την επαλήθευση της κατάστασης των περιοχών. Αντιλαμβανόμαστε φυσικά ότι αυτές οι δραστηριότητες δεν μπορούν να πραγματοποιούνται τακτικά και με συνέχεια, αν και αυτό είναι άκρως απαραίτητο. Πολύ μεγάλη βοήθεια μπορεί να προσφέρει η εφαρμογή των νέων τεχνολογιών. Η App για κινητά μέσα, που φτιάχτηκε κατά τη διάρκεια των προγραμματικών δραστηριοτήτων, επιτρέπει όχι μόνο την παροχή πληροφοριών των περιοχών και των δομών στις οποίες απονεμήθηκε το "label" αλλά επιτρέπει και τη σήμανση αλλαγών σε σύγκριση με όσα περιγράφονται. Αυτό επιτρέπει όχι μόνο τη βιωσιμότητα του προγράμματος αλλά και την ενεργή εμπλοκή των τουριστών με αναπηρία (ή καλύτερα των προσωρινών πολιτών με αναπηρία) που βρίσκονται στις περιοχές μας.
  3. Η εφαρμογή της πολύπλευρης προσέγγισης μας οδήγησε να καταχωρήσουμε οργανικά τις πληροφορίες που παρέχονται στον τουρίστα με αναπηρία, και αυτό εκτιμήθηκε δεόντως και επιβεβαιώθηκε από τις διάφορες δημόσιες συναντήσεις που πραγματοποιήθηκαν στην Ιταλία και στην Ελλάδα. Οι διάφορες πληροφορίες για τις περιοχές δεν έχουν μόνο τουριστικό χαρακτήρα αλλά αφορούν την υγεία και γενικότερα την κοινωνία. Αυτή η νέα προοπτική αλλάζει σημαντικά όλα όσα είχαν γίνει μέχρι σήμερα. Πρόκειται, στην πραγματικότητα, για μια νέα "οργάνωση" πληροφόρησης όπου είναι απαραίτητο να παρουσιάζονται οργανικά όλες οι υπηρεσίες παροχής. Αυτή η προσέγγιση επιτρέπει να καταστεί πιο "επιθυμητή" μια περιοχή όχι μόνο για τουρίστες με αναπηρία, αλλά και για τους τουρίστες της τρίτης ηλικίας, τις οικογένειες με μωρά ή με ανήλικα παιδιά γενικότερα.
  4. Το πρόγραμμα οδήγησε όλους τους εταίρους σε ένα βαθύ αναλογισμό όσον αφορά τα μέσα μεταφοράς των εμπλεκόμενων περιοχών. Δεν είναι δυνατό να σκεφτόμαστε το "άνοιγμα" μιας περιοχής (ή περιοχών) σε ένα νέο είδος αγοράς τουρισμού ή να ξεκινούμε διεργασίες "χωρίς χρονικά όρια για τις τουριστικές περιόδους" χωρίς να υπολογίζουμε τη συμβασιμότητα του συστήματος μεταφορών που υπάρχει σε κάθε περιοχή. Η σωστή

υποδοχή πρέπει να γίνεται ήδη από τη στιγμή της άφιξης του τουρίστα (σιδηροδρομικός σταθμός, λιμένας, αεροδρόμιο, κ.τ.λ.). Είναι λοιπόν χρήσιμο, να ξεκινήσει ένας πιο ευρύς αναλογισμός που να περιλαμβάνει όχι μόνο μια διαφορετική οργάνωση της πληροφόρησης αλλά και μια νέα και οργανική οργάνωση των περιοχών μας. Είναι γνωστό ότι τα ρυθμιστικά πλαίσια, τόσο τα ιταλικά όσο και τα ελληνικά, είναι αρκετά περίπλοκα και αρθρωτά (και αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο στο τομέα μεταφοράς) αλλά είναι δυνατό – μέσω ενός ειλικρινούς διαλόγου μεταξύ των διαφόρων Ιδρυμάτων – να προσαρμοστούν και να οργανωθούν καλύτερα οι περιοχές μας. Δε φαίνεται πολύ δύσκολο – αν υπάρχει στη βάση ένας εποικοδομητικός διάλογος μεταξύ των Δημόσιων Φορέων και/ή μεταξύ Δημόσιων Φορέων και τομέα μεταφοράς – να οργανωθεί μια στάση λεωφορείου κοντά στην έξοδο ενός λιμανιού και αυτό (ή αυτά) τα μέσα μεταφοράς να μπορούν να πηγαίνουν τους τουρίστες στους σιδηροδρομικούς σταθμούς και στα αεροδρόμια καθώς και αντίστροφα, και να καταστούν κατάλληλα, σύμφωνα με τους Νόμους τους ιταλικούς και τους ελληνικούς, όσον αφορά τη μεταφορά των ατόμων με αναπηρία. Δε φαίνεται δύσκολο να φροντίσουμε ώστε οι διάφορες αναγγελίες που μεταδίδονται μέσω μεγαφώνων στους σιδηροδρομικούς σταθμούς, να συνοδεύονται και από γραπτές αναγγελίες που να μεταδίδονται μέσα από τις διάφορες οθόνες που υπάρχουν στους σταθμούς. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν, ότι για να καταστούν κατάλληλες οι περιοχές μας, επαρκεί λίγη προσοχή και φροντίδα των λεπτομερειών.

5. Η υποδοχή επίσης, είναι ένας τομέας που χρειάζεται οργάνωση. Ζητήθηκε από τις τουριστικές επιχειρήσεις και τις δομές υποδοχής να τροποποιήσουν ελαφρώς την οργάνωσή τους όσον αφορά την υποδοχή. Η παρουσία προσωπικού στην υποδοχή που έχει εκπαιδευτεί προηγουμένως, μπορεί να βοηθήσει αρκετά, ώστε να καταστούν ευχάριστες οι διακοπές των ατόμων με αναπηρία καθώς και της οικογένειάς τους ή των συνοδών τους. Δεν θα ήταν δυνατή η προσφορά ενός “πακέτου υπηρεσιών” φτιαγμένο για τις προσωπικές ανάγκες του καθενός, λόγω του υψηλού κόστους του, αλλά είναι σίγουρα εφικτή η προσφορά των standard υπηρεσιών που επιτρέπουν να καταστεί όχι μόνο προσβάσιμη μια ξενοδοχειακή επιχείρηση αλλά και προσιτή. Αυτή είναι μια αρκετά σημαντική άποψη για να γίνει αντιληπτό ότι μαζί με την προσβασιμότητα, είναι απαραίτητο η δομή να είναι και προσιτή ώστε να εγγυάται η ικανοποίηση του τουρίστα με ή χωρίς αναπηρία.

Από τους παραπάνω αναλογισμούς αντιλαμβανόμαστε τη δουλειά που έγινε εκ μέρους όλων των εταιρών και γιατί αυτό το πρόγραμμα

αναγνωρίστηκε ως ορθή πρακτική από το Πρόγραμμα Ελλάδα Ιταλία.

Εν τέλει, αξίζει να γίνει μια επισήμανση των όσων προέκυψαν κατά τη διάρκεια της πρώτης διεθνούς διάσκεψης, που διεξήχθη στο Μπάρι το Σεπτέμβριο του 2015. Κατά τη διάρκεια αυτής της διάσκεψης, αναφέρθηκε η εμπειρία της Παραολυμπιακής Επιτροπής της Απουλίας. Αυτή η αναφορά περιέγραψε όσα συμβαίνουν, από την άποψη της οργάνωσης, για τη συμμετοχή στις διάφορες αθλητικές εκδηλώσεις, και τις δυσκολίες που συναντούν για την εύρεση των ξενοδοχειακών δομών και για το πώς οι ίδιοι οι αθλητές συνεργάζονται με τις δομές για να καταστήσουν τη διαμονή τους ευχάριστη. Αυτή η εμπειρία, σε σχέση και με όσα ειπώθηκαν παραπάνω σχετικά με την υποδοχή και τη χρηστικότητα των δομών, μας επιτρέπει να επιβεβαιώσουμε ότι: η υποδοχή του τουρίστα είναι μια αμφίδρομη διαδρομή. Από τη μια μεριά πρέπει να υπάρχει η καλή διάθεση για την σωστή υποδοχή, παραμονή και παρουσίαση της περιοχής. Από την άλλη, υπάρχουν "προσωρινοί πολίτες" που έχουν ανάγκη από υπηρεσίες, που επιθυμούν να είναι κατάλληλες όχι μόνο για την υποδοχή και την παρουσία της προσβάσιμης περιοχής αλλά και για να ζήσουν μια εμπειρία έχοντας στη διάθεσή τους τα αγαθά του τουρισμού, της φύσης, των αξιοθεάτων και της γαστρονομίας. Αλλά κυρίως έχοντας τη διάθεση να ζήσουν τις διακοπές τους με πλήρη ευχαρίστηση! Enjoy your trip

Βιβλιογραφία

- Ahmed Z.U.** 1991. The influence of Components of a State's Tourist Image on Product Positioning Strategy, *Tourism Management*, 12 (4), 331 – 340
- Archer M. S.** (1997), *La morfogenesi della società. Una teoria sociale realista*, Milano, Franco Angeli
- Baloglu S.** 1997. The relationship between destination images and sociodemographic and trip characteristic of international travelers, *Journal of Vacation Marketing*, 3 (3), 221 – 233
- Bolasco S.** 1999. *Analisi multidimensionale dei dati. Metodi, strategie e criteri di interpretazione*, Roma, Carocci
- Brandani W., Tomisich M.** 2007. *La progettazione educativa*, Roma, Carocci Faber
- Buhalis D., Darcy S.** (a cura di) 2011, *Accessible Tourism: Concepts and Issues*, Channel View Publications, p. 312
- Buhalis D., Darcy S., Ambrose I.** 2012 Best Practice in Accessible Tourism: Inclusion, Disability, Ageing Population and Tourism
- Buhalis D., Wagner, R.** 2013, eDestination: International best practices of tourism technologies and application, *Tourism Tribune*, 2013, 28(1):3-6.
- Candela G., Figini P.** 2003. *Economia del turismo*, Milano, McGraw – Hill
- Cooper C., Fletcher J., Gilbert D. Shepherd R.E., Wannhill S.** 2002. *Economia del turismo. Teoria e pratica*, Bologna, Zanichelli
- Corigliano M.A., Baggio R** (a cura di). 2002. *Internet e turismo*, Milano, Egea
- Dioguardi V.** 2009. *L'immagine della destinazione turistica come costruzione sociale*, Milano, Franco Angeli
- Enright M., Newton J.** 2004. Tourism destination competitiveness: a quantitative approach, *Tourism Management*, 25, 777 – 788
- EU, DG Enterprise and Industry (DG ENTR)** (2014), *Economic impact and travel patterns of accessible tourism in Europe: final report*
- Fabris G.**, 2003, *Il nuovo consumatore: verso il postmoderno*, Milano, Franco Angeli
- Gadaleta G.** 2013. La valutazione dei livelli di sussidiarietà attraverso un approccio multidimensionale: una prima applicazione, in IPRES, *Progetto APR – Apulia Policy Research*, Bari, Caccucci
- Lane M.** (2007), *The visitor journey: the new road to success*, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 19 (3)
- Leone L., Prezza M.**, 2003, *Costruire e valutare I progetti nel sociale*, Milano, Franco Angeli
- Mistilis, N., Buhalis, D.** 2012, Challenges and potential of the Semantic Web for tourism, e-Review of Tourism Research (eRTR), Vol. 10, No. 2, 2012
- Neuhofner, B., Buhalis, D., Ladkin A.**, 2015, Smart technologies for personalized experiences: a case study in the hospitality domain, *Electronic Markets*, Vol 25(1)
- OMS**, 2007, *ICF – Classificazione internazionale del Funzionamento, della Disabilità e della Salute*, Trento, Erickson
- Vescovo F.**, (a cura di) (2002), *Progettare senza barriere*, DIC, Dipartimento Informazione e Comunicazione, Università di Siena

N.O.BARRIER

Enjoy your trip

LEAD PARTNER

CITTÀ
METROPOLITANA
DI BARI

PROJECT PARTNERS

PROVINCIA DI LECCE

COMUNE DI BARI

CITTÀ DI NARDÒ

REGIONE OF WESTERN GREECE
Puls of development

PROVINCIA DI LECCE

UNIVERSITÀ
ALDO MORO
CIRPAS

IRES

Il presente rapporto è frutto di un lavoro congiunto di tutto il partenariato di progetto. In particolare le attività di ricerca sono state svolte:

IPRES

Prof. Gianfranco Gadaleta – coordinatore dei gruppi di ricerca del partenariato

Sig. Fausto Cirrillo

Dott.ssa Rossella Di Santo

Dott. Giovanni Menga

Università degli Studi di Bari Aldo Moro – CIRPAS

Prof.ssa Giovanna Da Molin

Dott. Francesco Guaragno

Prof. Fabio Manca

Dott.ssa Maria Federighi

Dott.ssa Giancarla Stama

Regione della Grecia Occidentale (il gruppo ha provveduto anche ad identificare il percorso in Grecia)

Dott. Konstantinos Tzamaloukas

Dott.ssa Ioanna Spiliopoulou

Dott. Panagiotis Paraskevopoulos

Dott.ssa Evgenia Vlassi

Dott. Aggelos Niarhos

Dott.ssa Stamatia Leonidopoulou

Dott. Dimitrios Korizis

Dott.ssa Panagiota Dimitropoulou

Dott.ssa Georgia Papaulia

Dott. Vasilis Galanos

Dott.ssa Georgia Stasinopoulou

Dott.ssa Olympia Loi

I percorsi italiani sono stati identificati dai seguenti gruppi di lavoro:

Città Metropolitana di Bari

Dott.ssa Francesca Arbore

Dott.ssa Isabella Carone

Ins. Antonia Testini

Dott.ssa Ada Teresa Ciccarese – disability manager, consulente

La Città Metropolitana, inoltre, ha ricevuto il supporto – al fine di testare l'accessibilità dei percorsi – da parte delle seguenti associazioni:

Unione Italiana Ciechi ed Ipovedenti;

PugliaAccessibile

Provincia di Lecce

Dott. Carmelo Calamia

Dott.ssa Maria Teresa Astro

Dott.ssa Elisa Greco – disability manager, consulente

La Provincia di Lecce, inoltre, ha ricevuto il supporto – al fine di testare l'accessibilità dei percorsi da parte dell'Associazione AnywayAccesSalento nella persona del Dott. Diomede Stabile

Il monitoraggio di tutti i percorsi è stato realizzato dal Dott. Gianfranco Gadaleta

Si desidera espressamente ringraziare la Direzione Generale della ASL di Lecce che ha collaborato proficuamente e fattivamente con un team di personale medico, il cui coordinamento è stato realizzato dalla Dott.ssa Fulvia Scrimieri, nella realizzazione e condivisione delle linee metodologiche del progetto e nella identificazione di tutti i presidi sanitari e parasanitari presenti nei percorsi identificati nell'area salentina

INDICE

1. Introduzione	334
2. Il progetto N.O. Barrier	337
PARTE PRIMA: LA METODOLOGIA DI PROGETTO	339
3. La metodologia di progetto	340
3.1 L'identificazione dei percorsi	346
3.2 Caratteristiche delle etichette	348
4. Le linee guida dei territori	349
4.1 L'accoglienza	349
4.2 Le Istituzioni	352
PARTE SECONDA: LE BUONE PRASSI RILEVATE	361
5. Le buone pratiche	362
5.1 La buona pratica nel turismo accessibile	362
5.2 L'efficacia di una buona pratica	362
5.3 La catena del valore nel turismo accessibile	365
6. Le buone pratiche europee nel turismo accessibile	368
6.1 VistEngland	368
6.2 Il caso di Arona nelle Isole Canarie	370
6.3 Askersud (Svezia)	371
6.4 Salisburgo (Austria)	373
PARTE TERZA: I PERCORSI	377
7. I percorsi identificati dal progetto N.O. BARRIER	378
8. Conclusioni	486
BIBLIOGRAFIA	490

PARTE INTRODUTTIVA

di Gianfranco Gadaleta, Francesco Guaragno, Eugenia Vlassi

1. Introduzione

Ultimamente si utilizza sempre più, anche per quanto concerne le analisi di carattere squisitamente sociale, la "metafora del viaggio" intesa come "scoperta", "percorso" o come "aspetto di vita". Certamente il "viaggio" ed il viaggiare costituiscono un punto nodale per il cittadino "globale" abituato ad interagire con tutte le diverse tecnologie a nostra disposizione, oggi ed in maniera sempre più pregnante per l'evoluzione futura.

I cittadini di ogni parte del mondo desiderano sempre più vedere e visitare ciò che hanno conosciuto "online": i monumenti, i paesaggi, le tradizioni, gli aspetti culinari, le culture, ecc. Tale "curiosità", tale voglia di conoscenza, ovviamente, riguarda tutti indistintamente senza distinzione di genere, età, credo religioso e disabilità.

Appare quindi evidente come sia necessario pensare (o ripensare) alle nuove leve del marketing turistico che deve necessariamente divenire "societing"¹: relazionale, della conoscenza, estetico, sensoriale, esperienziale, tribale, multiculturale, generazionale insomma etico. Tutto ciò deve pertanto condurre ad un nuovo approccio del marketing turistico.

Innanzitutto non può questo cambio di visuale non partire dall'adeguamento dei territori in favore dei turisti con disabilità. Tale scenario apre ad orizzonti e mercati di carattere turistico ad oggi non ancora pienamente studiati né tanto meno sfruttati:

1. Possibilità di aprirsi a fasce di mercato turistico assolutamente non sfruttate dai nostri territori: tale apertura deve implicare il superamento pieno del concetto di accessibilità (sia degli aspetti residenziali sia per l'accesso ai beni di carattere culturale, monumentale, paesaggistico, ecc) in favore del concetto di fruibilità. Tale aspetto è rilevante in quanto la fruibilità implica la possibilità di poter accedere in autonomia, di poter utilizzare autonomamente la struttura ricettiva, di poter fruire pienamente del bene culturale, artistico, paesaggistico, ecc. Tale pienezza implica non solo un intervento di carattere normativo che "impone" l'abbattimento di barriere architettoniche ma riguarda anche (se non soprattutto) l'approccio alla accoglienza che deve essere garantito ai turisti senza distinzione di abilità o disabilità;
2. Possibilità di "destagionalizzare" l'offerta turistica: aprendosi a nuove fasce di mercato è ovvio che le possibilità di ampliare l'arco temporale in cui la domanda e l'offerta turistica si incontrano è evidente. Si deve aggiungere, inoltre, che nella maggior parte dei casi il turista con disabilità è accompagnato (genitori, accompagnatore) quindi non è corretto considerare come

---

¹ Cfr Fabris G. *Il nuovo consumatore: verso il postmoderno* Franco Angeli, Milano, 2003

potenziali turisti solo ed esclusivamente quel valore assoluto delle persone con disabilità fornito dai dati statistici. Esso deve essere moltiplicato per tre se non per quattro.

3. Incrementare la qualità della vita e i livelli di integrazione sociale nei territori coinvolti nelle attività progettuali: tale aspetto è strettamente connesso con la capacità dei territori di modificare il proprio approccio in favore dei turisti. Tanto più si acquisirà e si interiorizzerà il concetto di fruizione, superando quindi il mero concetto di accessibilità, tanto più si registreranno livelli elevati di integrazione sociale nei territori.

L'idea di base su cui si sono sviluppate tutte le attività progettuali è stata la seguente: è necessario superare l'idea che le progettualità in favore dei turisti con disabilità devono necessariamente prevedere interventi di carattere infrastrutturale. Gli interventi per l'abbattimento delle barriere architettoniche sono stati, in molti casi già realizzati o sono previsti come obbligatori dai dettati normativi. È necessario oggi, quindi, "sistematizzare" tutto quanto già realizzato creando delle interconnessioni informative necessarie ai turisti con disabilità (c.d. approccio multidimensionale). Tale presupposto consente così di realizzare delle effettive mappature su quanto già realizzato dai diversi territori e di inserirli all'interno di una "mappa" più ampia ed organica che può consentire l'effettiva informazione al turista ed al potenziale turista. Rilevare percorsi effettivamente accessibili e fruibili, avendo particolare attenzione agli aspetti della piacevolezza turistica (approccio "leisure", termine inglese che indica letteralmente ozio, agio, comodo), coniugandoli con informazioni di tipo sanitario e socio - sanitario. Oltre ciò si è provveduto ad identificare le diverse strutture alberghiere e residenziali e i diversi esercizi commerciali che risultano essere in possesso dei requisiti identificati dalla metodologia adottata dal partenariato. È evidente, quindi, che tali informazioni poste in maniera organica e sistemica, portano ad una strategia fortemente innovativa rispetto a quanto realizzato sino ad oggi nell'ambito delle progettualità in favore dei turisti in genere, in quanto tale approccio è certamente utile per tutti.

Si deve, inoltre, sottolineare un altro aspetto pienamente innovativo del progetto: si è provveduto ad identificare diversi standard di accoglienza e fruibilità per le diverse tipologie di disabilità identificate.

Alla luce di quanto su esposto appare del tutto evidente che ci ritroviamo innanzi ad una vera progettualità di "sistema" che tende, da un lato, a modificare atteggiamenti e propensioni e, dall'altro, a comunicare e presentare i territori in maniera diversa e più organica, presentando tutte le potenzialità dei territori non solo da un punto di vista turistico, ma anche culturale, sociale e sanitario.

Le pagine che seguono dimostreranno in maniera rigorosa che l'applicazione dei concetti su esposti non solo è possibile ma anche vantaggiosa per i territori.

Ovviamente le attività non possono considerarsi concluse, in quanto come tutte le attività di tale tipologia sono in continua e costante evoluzione. V'è sempre qualcosa che manca, v'è sempre qualcosa che può essere migliorata. L'impegno del partenariato tutto è quello di proseguire in tale percorso.

2. Il progetto NOBARRIER

Il progetto NOBARRIER, finanziato nell'ambito del Programma Grecia Italia 2007 - 2013 Asse III misura 3.3, si pone come obiettivo generale il contribuire all'innalzamento dell'accessibilità dei territori coinvolti. Si intende raggiungere tale obiettivo generale attraverso i seguenti obiettivi specifici:

1. Realizzare e promuovere interventi di ricerca/azione volti a individuare e valorizzare casi di successo nazionali ed internazionali e sensibilizzare e coinvolgere, gli operatori turistico culturali, oltre che gli enti locali, al tema dell'accessibilità;
2. Elaborare e sperimentare metodi e strumenti per "certificare" e rendere riconoscibili e più visibili i luoghi accessibili, attraverso la creazione di un sistema di attribuzione di "etichette", condiviso con le associazioni di disabili;
3. "Dimostrare" la fattibilità e la convenienza, economica e sociale, derivanti dall'abbattimento delle barriere materiali e immateriali, attraverso interventi strutturali quali, ad esempio, attrezzare una spiaggia accessibile, migliorare i servizi informativi per i disabili, produrre strumenti ("percorsi senza barriere") e disseminarli, per promuovere i luoghi accessibili;
4. Creare una rete di relazioni stabili tra gli attori coinvolti finalizzata alla adozione dei metodi e degli strumenti realizzati, attraverso la sottoscrizione di accordi di follow-up;
5. Accelerare il processo di "destagionalizzazione dei flussi turistici" nel campo del turismo socio/culturale per ottimizzare le risorse, aumentare competitività e redditività e creare condizioni sostanziali di *nuove opportunità per tutti*, attraverso la predisposizione di pacchetti di offerte turistiche.

I partner di progetto sono:

1. Città Metropolitana di Bari (all'avvio del progetto Provincia di Bari) (LP - ITA)
2. Provincia di Lecce (ITA)
3. Regione delle Isole Ioniche (GR)
4. Regione della Grecia Occidentale (GR)
5. Comune di Bari
6. IPRES
7. Università degli Studi di Bari - CIRPAS
8. Comune di Nardò

PARTE PRIMA: LA METODOLOGIA DI PROGETTO
di Gianfranco Gadaleta

3. La metodologia del progetto

Qui si intendono presentare le riflessioni che hanno portato il partenariato a realizzare gli aspetti metodologici per:

- A. L'identificazione dei percorsi accessibili;
- B. L'identificazione dei requisiti per la concessione di etichette per gli esercizi turistici e commerciali identificati come "accessibili".

Si è proceduto, in questa fase, alla identificazione delle tipologie di disabilità al fine di poterle raggruppare omogeneamente. Tale attività, certamente non semplice in quanto è evidente che ogni singola patologia merita una particolare attenzione, può essere facilitata attraverso le classificazioni identificate dall'Organizzazione Mondiale della Sanità.

A partire dalla seconda metà del secolo scorso l'Organizzazione Mondiale della Sanità (OMS) ha elaborato differenti strumenti di classificazione inerenti l'osservazione e l'analisi delle patologie organiche, psichiche e comportamentali delle popolazioni, al fine di migliorare la qualità della diagnosi di tali patologie. La prima classificazione elaborata dall'OMS, "La Classificazione Internazionale delle malattie" (ICD, 1970) risponde all'esigenza di cogliere la causa delle patologie, fornendo per ogni sindrome e disturbo una descrizione delle principali caratteristiche cliniche ed indicazioni diagnostiche. L'ICD si delinea quindi come una classificazione causale, focalizzando l'attenzione sull'aspetto eziologico della patologia. Le diagnosi delle malattie vengono tradotte in codici numerici che rendono possibile la memorizzazione, la ricerca e l'analisi dei dati.

L'ICD rivela ben presto vari limiti di applicazione e ciò induce l'OMS ad elaborare un nuovo manuale di classificazione, in grado di focalizzare l'attenzione non solo sulla causa delle patologie, ma anche sulle loro conseguenze: "la Classificazione Internazionale delle menomazioni, delle disabilità e degli handicap" (ICIDH, 1980). L'ICIDH non coglie la causa della patologia, ma l'importanza e l'influenza che il contesto ambientale esercita sullo stato di salute delle popolazioni. Con l'ICIDH non si parte più dal concetto di malattia inteso come menomazione, ma dal concetto di salute, inteso come benessere fisico, mentale, relazionale e sociale che riguarda l'individuo, la sua globalità e l'interazione con l'ambiente. L'OMS dichiara l'importanza di utilizzare l'ICD (in Italia si fa riferimento alla versione 10 del 1992) e l'ICIDH in modo complementare, favorendo l'analisi e la comprensione delle condizioni di salute dell'individuo in una prospettiva più ampia, in quanto i dati eziologici vengono integrati dall'analisi dell'impatto che quella patologia può avere sull'individuo e sul contesto ambientale in cui è inserito.

L'ICIDH è caratterizzato da tre componenti fondamentali, attraverso le quali vengono analizzate e valutate le conseguenze delle malattie:

- la menomazione, come danno organico e/o funzionale;

- la disabilità, come perdita di capacità operative subentrate nella persona a causa della menomazione;
- svantaggio (handicap), come difficoltà che l'individuo incontra nell'ambiente circostante a causa della menomazione.

La presenza di limiti concettuali insiti nella classificazione ICIDH ha portato l'OMS ad elaborare un'ulteriore strumento, "La *Classificazione Internazionale del funzionamento e delle disabilità*" (ICIDH-2, 1999), che rappresenta l'embrione del modello concettuale che sarà sviluppato nell'ultima classificazione dell'Organizzazione Mondiale della Sanità: "La Classificazione Internazionale del funzionamento, disabilità e salute (ICF, 2001).

Il 22 maggio 2001 l'Organizzazione Mondiale della Sanità perviene alla stesura di uno strumento di classificazione innovativo, multidisciplinare e dall'approccio universale: "La Classificazione Internazionale del Funzionamento, della Disabilità e della Salute", denominato ICF.

All'elaborazione di tale classificazione hanno partecipato 192 governi che compongono l'Assemblea Mondiale della Sanità, tra cui l'Italia e la Grecia.

L'ICF si delinea come una classificazione che vuole descrivere lo stato di salute delle persone in relazione ai loro ambiti esistenziali (sociale, familiare, lavorativo) al fine di cogliere le difficoltà che nel contesto socio-culturale di riferimento possono causare disabilità. Tramite l'ICF si vuole quindi descrivere non le persone, ma le loro situazioni di vita quotidiana in relazione al loro contesto ambientale e sottolineare l'individuo non solo come persona avente malattie o disabilità, ma soprattutto evidenziarne l'unicità e la globalità. Lo strumento descrive tali situazioni adottando un linguaggio standard ed unificato, cercando di evitare fraintendimenti semantici e facilitando la comunicazione fra i vari utilizzatori in tutto il mondo. Il primo aspetto innovativo della classificazione emerge chiaramente nel titolo della stessa. A differenza delle precedenti classificazioni (ICD e ICIDH), dove veniva dato ampio spazio alla descrizione delle malattie dell'individuo, ricorrendo a termini quali malattia, menomazione ed handicap (usati prevalentemente in accezione negativa, con riferimento a situazioni di deficit) nell'ultima classificazione l'OMS fa riferimento a termini che analizzano la salute dell'individuo in chiave positiva (funzionamento e salute). L'ICF vuole fornire un'ampia analisi dello stato di salute degli individui ponendo la correlazione fra salute e ambiente, arrivando alla definizione di disabilità, intesa come una condizione di salute in un ambiente sfavorevole.

L'analisi delle varie dimensioni esistenziali dell'individuo porta a evidenziare non solo come le persone convivono con la loro patologia, ma anche cosa è possibile fare per migliorare la qualità della loro vita.

Il concetto di disabilità introduce ulteriori elementi che evidenziano la valenza innovativa della classificazione:

- universalismo;
- approccio integrato;
- modello multidimensionale del funzionamento e della disabilità.

L'applicazione universale dell'ICF emerge nella misura in cui la disabilità non viene considerata un problema di un gruppo minoritario all'interno di una comunità, ma un'esperienza che tutti, nell'arco della vita, possono sperimentare. L'OMS, attraverso l'ICF, propone un modello di disabilità universale, applicabile a qualsiasi persona, normodotata o diversamente abile.

L'approccio integrato della classificazione si esprime tramite l'analisi dettagliata di tutte le dimensioni esistenziali dell'individuo, poste sullo stesso piano, senza distinzioni sulle possibili cause. Il concetto di disabilità preso in considerazione dall'Organizzazione Mondiale della Sanità vuole evidenziare non i deficit e gli handicap che rendono precarie le condizioni di vita delle persone, ma vuole essere un concetto inserito in un continuum multidimensionale. Ognuno di noi può trovarsi in un contesto ambientale precario e ciò può causare disabilità. E' in tale ambito che l'ICF si pone come classificatore della salute, prendendo in considerazione gli aspetti sociali della disabilità: se, ad esempio, una persona ha difficoltà in ambito lavorativo, ha poca importanza se la causa del suo disagio è di natura fisica, psichica o sensoriale. Ciò che importa è intervenire sul contesto sociale costruendo reti di servizi significativi che riducano la disabilità.

L'ICF è suddiviso in 2 parti:

La parte 1 comprende Funzionamento e Disabilità.

La parte 2 comprende i Fattori Contestuali.

Le componenti della parte 1 sono:

- Funzioni e Strutture Corporee
- Attività e Partecipazione.

Le componenti della parte 2 sono:

- Fattori Ambientali
- Fattori personali (non classificati nell'ICF).

La Componente "**Funzioni Corporee**" è descritta attraverso l'utilizzo di **otto** Capitoli o Categorie principali: Funzioni mentali, Funzioni sensoriali e del dolore, Funzioni della voce dell'eloquio, Funzioni dei sistemi cardiovascolare, ematologico, immunologico e dell'apparato respiratorio, ecc.

Ogni Categoria principale è suddivisa in sotto categorie.

<i>LE CATEGORIE PRINCIPALI DELLE FUNZIONI CORPOREE</i>	Qualificatore
Funzioni mentali	
Funzioni sensoriali e del dolore	
Funzioni della voce e dell'eloquio	
Funzioni dei sistemi vascolare, ematologico, immunologico e dell'apparato respiratorio	
Funzioni dell'apparato digerente e dei sistemi metabolico ed endocrino	

Funzioni genitourinarie e riproduttive	
Funzioni neuromuscoloscheletriche e correlate al movimento	
Funzioni della cute e altre strutture correlate	
Ogni altra funzione corporea	

La Componente "**Strutture del Corpo**" è descritta attraverso l'utilizzo di **otto** Capitoli o Categorie (parallele a quelle delle Funzioni del corpo) principali: Strutture del sistema nervoso, Strutture dell'occhio, orecchio e strutture correlate, Strutture coinvolte nella voce e nell'eloquio, Strutture dei sistemi cardiovascolare, immunologico e dell'apparato respiratorio, ecc.

Ogni Categoria principale è suddivisa in sotto categorie.

<i>LE CATEGORIE PRINCIPALI DELLE STRUTTURE CORPOREE</i>	Qualificatore
Strutture del Sistema Nervoso	
Occhio, orecchio e strutture correlate	
Strutture coinvolte nella voce e dell'eloquio	
Strutture dei sistemi vascolare, ematologico, immunologico e dell'apparato respiratorio	
Strutture correlate dell'apparato digerente e dei sistemi metabolico ed endocrino	
Strutture correlate al sistema genitourinario e riproduttivo	
Strutture correlate al movimento	
Cute e strutture correlate	
Ogni altra struttura corporea	

La Componente "**Attività e Partecipazione**" è descritta da un unico elenco comprensivo di **nove** Capitoli o Categorie principali: Apprendimento e applicazione delle conoscenze, Compiti e richieste in generale, Comunicazione, Mobilità, Cura della propria persona, Vita domestica, Interazioni e relazioni Interpersonali, Aree di vita principali (scuola, lavoro, ecc.), Vita sociale, civile e di comunità.

Ogni Categoria principale è suddivisa in sotto categorie.

Per codificare la componente "Attività e Partecipazione" si usano due costrutti: quello della **capacità** e quello della **performance**.

Il qualificatore **performance** descrive quello che un individuo fa nel suo ambiente attuale. Dato che l'ambiente attuale implica un contesto sociale, la performance può anche venire considerata come il "coinvolgimento in una situazione di vita" o "esperienza vissuta" delle persone nel contesto reale in cui vivono. Questo contesto include i fattori ambientali: tutti gli aspetti del mondo fisico e sociale e degli atteggiamenti che possono essere codificati usando la componente Fattori Ambientali.

Il qualificatore **capacità** descrive l'abilità dell'individuo a eseguire un compito o una azione. Questo costrutto ha lo scopo di indicare il più alto livello probabile di funzionamento che una persona può raggiungere in un determinato dominio, in uno specifico momento. Per valutare l'abilità complessiva dell'individuo, sarebbe necessario utilizzare un ambiente "standardizzato" in modo da neutralizzare l'impatto della variabilità dei diversi ambienti sull'abilità dell'individuo. Questo ambiente standardizzato può essere:

- (a) un ambiente reale usato in genere per la valutazione di capacità nell'ambito di test di verifica;
- (b) nei casi in cui questo non sia possibile, un ambiente predefinito che possa avere un impatto uniforme sull'individuo. Questo tipo di ambiente può essere chiamato ambiente "uniforme" o "standard".

Il divario tra la **capacità** e la **performance** riflette la differenza d'impatto tra l'ambiente attuale e quello uniforme, e quindi fornisce una guida utile riguardo alle modifiche da attuare nell'ambiente dell'individuo per migliorare la sua **performance**.

LE CATEGORIE PRINCIPALI DELLE DIMENSIONI A & P	Performance	Capacità
Apprendimento e uso della conoscenza		
Compiti e richieste generali		
Comunicazione		
Mobilità		
Cura della propria persona		
Vita domestica		
Interazioni e relazioni interpersonali		
Aree di vita principali		
Vita sociale, civile e di comunità		
Qualunque altra attività e partecipazione		

Delle due Componenti della parte 2 dell'ICF, solo la Componente "**Fattori Ambientali**" è codificabile: viene descritta da un unico elenco comprensivo di **5** Capitoli o Categorie principali: Prodotti e Tecnologia, Ambiente..., Relazioni..., Atteggiamenti... Servizi.

LE CATEGORIE PRINCIPALI DEI FATTORI AMBIENTALI	Qualificatore
Prodotti e tecnologia	
Ambiente naturale e cambiamenti effettuati dall'uomo	
Relazioni e sostegno sociale	
Atteggiamenti	
Servizi, sistemi e politiche	
Qualunque altro fattore ambientale	

SOMMARIO SULL'ICF

	Parte 1: Funzionamento e Disabilità		Parte 2: Fattori Contestuali	
Componenti	Funzioni e Strutture Corporee	Attività e Partecipazione	Fattori Ambientali	Fattori Personali
Domini	Funzioni Corporee Strutture Corporee	Aree di vita (compiti, azioni)	Influenze esterne su Funzionamento e Disabilità	Influenze interne su Funzionamento e Disabilità
Costrutti	Cambiamento nelle funzioni corporee (fisiologico) Cambiamento nelle strutture corporee (anatomico) (anatomiche)	Capacità Eseguire compiti in un ambiente standard Performance Eseguire compiti nell'ambiente usuale	Impatto facilitante o ostacolante delle caratteristiche del mondo fisico, sociale e degli atteggiamenti	Impatto delle caratteristiche della persona
Aspetto positivo	Integrità funzionale e strutturale	Attività Partecipazione	Facilitatori	Non applicabile
	Funzionamento			
Aspetto negativo	Menomazione	Limitazione dell'attività Restrizione della partecipazione	Barriere/ostacoli	Non applicabile

	Disabilità		
--	------------	--	--

Alla luce di quanto sin ora esposto è possibile identificare almeno sette aree omogenee di sintesi:

1. area cognitiva;
2. area affettivo – relazionale;
3. area linguistica;
4. area sensoriale;
5. area motorio – prassica;
6. area neurologica;
7. area dell'autonomia

Appare chiaro ed evidente che l'applicazione, ai nostri fini, di tale ripartizione in sette aree non è facilmente applicabile. Ai fini progettuali si intende adottare un modello che sia di semplice utilizzo per i partners di progetto che hanno identificato i percorsi e le etichette idonei per le diverse aree.

In questa sede si propongono tre grandi aree:

- A. l'area della disabilità psicofisica;
- B. l'area della disabilità sensoriale;
- C. l'area della disabilità cognitiva ed intellettiva.

Nell'area della disabilità psicofisica è possibile inserire le seguenti diagnosi, si specifica che tale elenco è meramente esemplificativo e non esaustivo: tetraparesi, tetraparesi spastica, difficoltà motorie e di deambulazione di ogni grado, ritardi psicomotori, sindrome Prader Willi, ritardi psicomotori, emiparesi, sindrome di West, Distrofia muscolare progressiva tipo Duchenne, distrofia muscolare in genere, ritardo psicomotorio globale, insufficienze renali.

Nell'area delle disabilità sensoriali è possibile inserire le seguenti diagnosi, si specifica che tale elenco è meramente esemplificativo e non esaustivo: non vedenti, ipovedenti, sordità, mutismo, sordomutismo.

Nell'area delle disabilità cognitive ed intellettive è possibile inserire le seguenti diagnosi, si specifica che tale elenco è meramente esemplificativo e non esaustivo: sindrome di down, ritardi intellettivi, iperattività, disturbi specifici dell'apprendimento, disturbi psichici, autismo.

3.1 *L'identificazione dei percorsi*

I percorsi a identificati hanno necessariamente seguito la tripartizione su proposta, in quanto è evidente che le disabilità presenti nelle diverse macroaree hanno necessità ed esigenze diverse e l'approccio utilizzato per l'identificazione dei percorsi è stato diversificato.

A *Caratteristiche del percorso*

Aspetti generali: i percorsi identificati possono essere di tipo sia urbano (micro percorso all'interno di una città o all'interno di un luogo di particolare pregio naturalistico, storico, artistico, religioso, culturale, ecc.) sia di tipo extraurbano; devono essere di interesse turistico. Sono stati, inoltre, identificati i luoghi – all'interno del percorso – di interesse ed i tempi di percorrenza e se è necessario (o consigliato) l'uso di veicoli di trasporto. È necessaria la presenza di adeguata cartellonistica

Area disabilità psicofisica: assenza completa di barriere architettoniche e/o presenza di attrezzature che possano consentire agevolmente il superamento di esse.

Area disabilità sensoriale: assenza di barriere architettoniche, eventuale presenza di percorsi idonei per persone non vedenti e ipovedenti (es. marciapiedi speciali), presenza di segnalatori acustici nei semafori, possibilità di guide LIS e/o in braille

Area disabilità cognitiva ed intellettiva: è auspicabile l'assenza di barriere architettoniche, possibile presenza di guide turistiche che abbiano effettuato anche un percorso di studi (o abbiano esperienza) come educatori o educatori professionali

Si specifica che ulteriori esigenze delle caratteristiche potranno essere inserite a seguito dei focus e delle interviste in profondità da realizzare.

B. *procedure per l'identificazione dei percorsi*

Verifica sul posto dell'assenza di barriere e della presenza di strumentazione idonea per il superamento di eventuali barriere quali, ad esempio, scale. Verifica della presenza di segnalatori acustici ai semafori, realizzazione di guide in braille, verifica (o eventuale formazione) di guide turistiche che siano a conoscenza della LIS (lingua italiana dei segni)

C. *Approccio multidimensionale*

I diversi percorsi da identificati devono essere inseriti sul sito del progetto. L'identificazione grafica del percorso – oltre a seguire le prescrizioni tecniche che sono state date dalla Provincia di Bari responsabile per la realizzazione del sito del progetto – segnalare la presenza di punti di carattere sanitario, parasanitario e farmaceutico presenti nelle vicinanze del percorso (es farmacie, centri riabilitativi, ospedalieri, punti di pronto soccorso, centri dialisi, centri anti allergie, ecc). I percorsi dovranno, quindi, contenere informazioni di tipo:

- turistico;
- storico;
- artistico
- socio sanitario;
- sanitario

3.2 *Caratteristiche delle etichette*

Le etichette, come detto in precedenza, sono state attribuite ad esercizi commerciali, strutture ricettive, campeggi, ecc.

a. Esercizi commerciali:

a1. **Area disabilità psicofisica:** assenza completa di barriere architettoniche, conoscenza e possibilità di dare indicazioni anche in lingua inglese non solo sui prodotti in vendita ma anche sui percorsi per raggiungere farmacie e/o punti sanitari più vicini. Segnalazione particolare per esercizi commerciali che commerciano prodotti anti allergenici e/o per celiaci

a2. **Area disabilità sensoriale:** assenza completa di barriere architettoniche, etichette prodotti anche in braille, ingresso all'esercizio non difficile per i disabili sensoriali (porte automatiche scorrevoli con sensori di presenza) è auspicabile anche una minima conoscenza LIS

a3. **Area disabilità cognitiva ed intellettiva:** è auspicabile l'assenza di barriere architettoniche

b. Strutture ricettive e campeggi

b.1 **Area disabilità psicofisica:** presenze di stanze a piano terra e/o ascensori idonei per persone con difficoltà motorie e facile accesso per persone che utilizzano ausili per la mobilità. Nelle stanze presenza di bagno adeguato (maniglione, tazza dotata di doccino, locale doccia) per persone con disabilità ed assenza di gradini – anche minimi – per accesso alla stanza bagno. La stanza deve dare la possibilità al disabile di potersi muovere autonomamente all'interno di essa, gli spazi – quindi – dovranno essere adeguati alla deambulazione di una persona che si muova con ausili. Per quanto concerne i campeggi si dovrà registrare la presenza di bagni e di locali docce adeguati e senza la presenza di barriere. Se trattasi di strutture che danno anche accesso al mare e/o ad una piscina dovranno essere dotati di passerelle che possano facilitare l'accesso al mare e la possibilità di avere in dotazione una sedia tipo "JOB"

b.2 **Area disabilità sensoriale:** assenza di barriere architettoniche. È auspicabile una minima conoscenza, almeno per una unità del personale addetto, del LIS. Presenza di materiale illustrativo della struttura anche in braille. È auspicabile la presenza nel personale di almeno una unità che abbia effettuato un percorso di studi come educatore o educatore professionale

b.3. **Area disabilità cognitiva ed intellettiva:** è auspicabile l'assenza di barriere architettoniche. Presenza nel personale di almeno una unità che abbia effettuato un percorso di studi come educatore o educatore professionale

4. Le linee guida per i territori

In considerazione del fatto che i diversi partners di progetto appartengono per la totalità alle Pubbliche Amministrazioni (Provincia di Bari, Provincia di Lecce, Regione Isole Ioniche, Regione della Grecia Occidentale, Comune di Bari, IPRES, Comune di Nardò e Università degli Studi di Bari) appare del tutto ultroneo sottolineare gli aspetti di carattere normativo (sia per la parte italiana sia per la parte greca) in materia di accessibilità degli ambienti pubblici o privati aperti al pubblico.

Il progetto prevede la realizzazione di direttive finalizzate a rendere più ospitali ed accoglienti per i turisti i territori d'interesse per le attività progettuali. Attraverso tale paragrafo si intende, quindi, identificare alcune prassi di accoglienza utili per le diverse strutture ricettive che riceveranno l'attribuzione del "label" e alcuni accorgimenti e principi che le diverse Istituzioni potranno facilmente realizzare.

4.1 L'accoglienza

Il principio ispiratore del presente paragrafo è che il turista con disabilità non è un turista diverso dagli altri. L'accoglienza può arricchirsi attraverso l'utilizzo di accorgimenti che migliorino il comfort e la fruibilità degli spazi e delle attrezzature a disposizione. Un buon livello di accoglienza dovrebbe essere quindi supportato dalla disposizione di ambienti dotati di un buon livello di accessibilità. Perciò la sistemazione funzionale degli arredi può migliorare l'ambiente e renderlo più fruibile ed accessibile per tutti. Utilizzando i consigli di esperti nel settore, è possibile organizzare ambienti accessibili, che tengano conto di esigenze differenziate e allestire, in questo senso, parcheggi riservati nei pressi dell'entrata della struttura di riferimento che avrà inoltre al suo interno, a disposizione dei clienti, percorsi liberi da ostacoli e dotati di buona illuminazione con frequenti possibilità di seduta o di appoggio nelle aree comuni; oltre a ciò l'istituzione di segnaletica informativa e di orientamento indicante ad esempio l'ubicazione dei servizi igienici, potrà rendere più semplice la permanenza degli ospiti e facilitare il compito del personale.

Il cliente disabile non si aspetta un'attenzione speciale, richiede bensì un servizio professionale e di qualità. E' importante ricordare perciò che gentilezza e cordialità sono sempre ben accolte e che un tipo di comportamento naturale dà la possibilità all'interlocutore di sentirsi progressivamente a proprio agio.

Per questi motivi, sarà apprezzato un approccio diretto alla persona e non ai familiari o agli accompagnatori, tenendo presente il fatto che la persona con disabilità va messa nelle condizioni di agire il più possibile in modo autonomo; se avrà bisogno di aiuto lo chiederà direttamente: in questo caso, sarà possibile chiedere quale sia il modo migliore per porgere l'aiuto richiesto. Sempre, sarà necessario adattarsi a tempi più lunghi nel contatto con il cliente.

4.1.1 *Disabilità psicofisica*

E' importante essere consapevoli del tipo di problema da affrontare per potere offrire un valido aiuto. Sarà quindi necessario parlare col cliente e cercare di capire quali sono le sue esigenze, regolandosi preventivamente per evitare al cliente le situazioni che possono divenire fonte di disagio.

Principi comportamentali specifici:

- ✓ Parlate con il turista e chiedetegli quali sono le sue esigenze. E' importante capire il tipo di problema per potere offrire un valido aiuto.
- ✓ E' importante essere preparati ad identificare gli ostacoli e ad intervenire;
- ✓ Offrite la vostra disponibilità anche nel caso che il turista abbia già un proprio accompagnatore;
- ✓ Prima di aiutare è bene chiedere, per rispettare il naturale desiderio di autonomia di ogni persona.
- ✓ In presenza di barriere come un gradino, o per operazioni più difficili, lasciatevi guidare dal turista che vi consiglierà come eseguire la manovra;
- ✓ La sedia a ruote va spinta dolcemente senza movimenti bruschi e con una velocità ragionevole. Per sollevarla non afferratela dove capita, ma chiedete alla persona con disabilità; eviterete in tal modo di provocare involontariamente dei danni.

4.1.2 *Disabilità sensoriali*

Queste disabilità comportano un deficit nella capacità visiva e/o uditiva (due dei cinque sensi canonici). Queste patologie in base ai diversi livelli di gravità assumono connotazioni e denominazioni differenti.

A. *Non vedenti ed ipovedenti*

Principi comportamentali specifici:

- ✓ Se il non vedente è accompagnato rivolgete la parola al cieco e non all'accompagnatore.
- ✓ Questi turisti non sono in grado di leggere le espressioni del vostro volto o cogliere i gesti, quindi fatevi comprendere principalmente mediante le parole.
- ✓ Nel presentarvi al turista richiamate la sua attenzione chiamandolo per nome, oppure toccandolo leggermente sul braccio.
- ✓ Se il turista chiede di essere guidato, offritegli il vostro braccio e procedete con lui.
- ✓ Avvisate sempre della presenza di uno o più gradini ed indicate se sono a salire o a scendere. Regolatevi in questo modo anche in presenza di scale mobili. Chiedete se preferisce il vostro braccio o il corrimano, nel caso fategli poggiare la mano sul corrimano.

- ✓ Per indicare al cliente dove può sedersi informatelo sull'ubicazione della sedia e fategli poggiare la mano sullo schienale.
- ✓ Avvertite sempre se vi allontanate o se siete tornati.
- ✓ Per descrivere la posizione di oggetti fatelo dando riferimenti spaziali in relazione alla posizione del turista.
- ✓ Se vi si chiede di accompagnare il cliente al servizio igienico, se siete dello stesso sesso, entrate con lui e descrivetegli il tipo di bagno, la dislocazione dei sanitari e delle attrezzature come il portarotoli e l'asciugamano. Informatelo sulla situazione igienica dell'ambiente. Se non siete dello stesso sesso fatevi aiutare da qualcuno che lo sia.
- ✓ La puntualità è un aspetto molto importante in particolare per questi turisti: lunghe attese sono causa di disagio e stress.
- ✓ Ricordatevi che non tutte le persone con limitazione visiva conosce l'alfabeto Braille, cercate, quindi, più forme di comunicazione.

B. *Persone non udenti ed ipoudenti*

La sordità non 'si vede': è riconoscibile solo al momento di comunicare. Così le persone sorde non sempre ricevono da parte degli udenti tutte quelle attenzioni e quella disponibilità necessarie. A scuola i coetanei udenti del ragazzo sordo spesso giudicano male alcuni suoi atteggiamenti di chiusura o irritabilità, senza tener conto che non è la sordità di per sé a rendere i sordi diffidenti, aggressivi, irritabili e polemicisti, quanto lo scontro quotidiano con le barriere che impediscono la comunicazione.

L'impossibilità di instaurare con gli altri una relazione significativa espone dunque la persona sorda a una serie di frustrazioni, spesso all'origine di atteggiamenti aggressivi che sono, in effetti, più frequenti nei sordi che negli udenti. Ma, anche qui, non bisogna lasciarsi ingannare dalle apparenze. I comportamenti aggressivi sono, infatti, risposte comuni sia ai sordi che agli udenti: questi ultimi però possiedono una padronanza linguistica che consente loro di convogliare l'emotività in parole, spesso dure e taglienti, e di difendersi attraverso l'ironia e il sarcasmo. I sordi, invece, per la difficoltà di servirsi del linguaggio verbale soprattutto nelle situazioni di maggior coinvolgimento emotivo, ricorrono spesso al linguaggio del corpo, un linguaggio 'di azione' in cui scaricano direttamente le frustrazioni.

Principali comportamentali specifici:

- ✓ Per consentire al sordo una buona lettura labiale la distanza ottimale nella conversazione non deve mai superare il metro e mezzo.
- ✓ Occorre parlare distintamente, ma senza esagerare. Ci si deve ricordare che la lettura labiale si basa sulla pronuncia corretta.

- ✓ Si può parlare con un tono normale di voce, non occorre gridare. La velocità del discorso inoltre deve essere moderata: né troppo in fretta, né troppo adagio.
- ✓ Usare possibilmente frasi corte, semplici ma complete. Non occorre parlare in modo infantile. Mettere in risalto la parola principale della frase. Usare espressioni del viso in relazione al tema del discorso.

4.1.3 *Disabilità cognitive ed intellettive*

Le manifestazioni possono essere lievi, medie o gravi, passando da disagi impercettibili a situazioni in cui sono richiesti assistenza e sostegno alla persona a vari livelli.

Principi comportamentali specifici:

- ✓ Spesso questa tipologia di turisti è più sensibile nel percepire situazioni di disagio quindi è importante assumere un sempre un atteggiamento disponibile;
- ✓ Sarebbe utile da parte del personale una maggiore disponibilità e più tempo da dedicare ai clienti.
- ✓ Se vi sono problemi di comunicazione come difficoltà di linguaggio o di ascolto si consiglia di essere più pazienti nell'ascoltare o nel ripetere i messaggi;
- ✓ Il momento dell'accoglienza è estremamente importante sia per l'accettazione del nuovo ambiente sia per comprendere chi sia la persona di riferimento all'interno della struttura ricettiva;
- ✓ Cercare, per quanto possibile, di mettere a disposizione di tali turisti una persona che possa essere durante il loro soggiorno di riferimento per loro. Ciò consentirà al turista di sentirsi a suo agio in un lasso temporale più breve. È auspicabile che tale persona abbia una formazione come educatore.

4.2 *Le Istituzioni*

Le diverse Istituzioni coinvolte nell'ambito delle attività progettuali possono attivare alcuni piccoli accorgimenti sulle base delle loro competenze di carattere istituzionale. Un intervento di carattere generale riguarda, ad esempio, la realizzazione di specifici protocolli d'intesa con altri organismi che operano nel settore dei trasporti (ferrovie, autorità portuali, società di trasporto pubblico, società aeroportuali) finalizzati ad una migliore accessibilità e fruibilità dei trasporti in favore dei turisti disabili.

Si deve anche aggiungere che molte Istituzioni gestiscono in maniera diretta diversi musei e/o pinacoteche. Appare del tutto utile poter dotare tali centri di cultura e di attrazione dei turisti di audio guide. Tali strumenti, oltre ad essere ormai apprezzati da tutti i turisti, possono certamente facilitare anche il turista con disabilità di tipo sensoriale.

Non si deve dimenticare, inoltre, la possibilità di poter realizzare degli utili contatti con gli organismi che hanno la responsabilità della gestione delle aree naturali protette (sia marine sia terrestri) al fine di poter identificare e realizzare alcuni percorsi naturali accessibili e fruibili per i turisti con disabilità.

Spesso gli organi di governo del territorio organizzano e/o finanziano durante l'anno (in particolar modo nel periodo estivo) eventi culturali e/o ludici all'aperto. Realizzare un evento accessibile non è solo una questione di etica, significa principalmente impegnarsi per elevare la qualità del prodotto offerto a tutti i cittadini ed i turisti presenti sul proprio territorio. Quando si organizzano eventi (sportivi, culturali, ecc) spesso si organizza e si pianifica l'intervento pensando ad un pubblico standard; si trascura – spesso – il concetto di personalizzazione del servizio che è sempre un punto di forza che mette in evidenza la capacità dell'organizzazione nel raggiungere e nel soddisfare un ampio spettro di esigenze di cittadini e di turisti. Proprio perché le persone con esigenze specifiche sono molteplici e con molteplici interessi, non si può identificare una singola categoria di eventi accessibile, al contrario tutte le manifestazioni, gli spettacoli e le celebrazioni dovrebbero, e dovranno diventare, fruibili per tutti, cioè vivibili e godibili da qualunque persona indipendentemente dalle proprie esigenze e abilità.

È necessario, quindi, applicare in maniera concreta i seguenti principi nell'organizzazione di eventi:

- A. **Autonomia:** Possibilità, per le persone con disabilità, di muoversi e usufruire degli spazi e dei servizi in modo quanto più possibile indipendente, senza doversi affidare all'aiuto e/o al supporto di terze persone;
- B. **Pluridiversità della soluzione:** Privilegiare soluzioni progettuali e comunicative differenziate rispetto alle diversità e alle esigenze umane ricercando, quanto più possibile, soluzioni multiopzionali (soluzioni testo/immagine, testo/descrizione vocale, ecc);
- C. **Universalità dell'intervento:** Ricerca di soluzioni "per tutti" e non "dedicate" e spesso segreganti, nel rispetto dei principi dell'accessibilità trasparente e del Design for All;
- D. **Autodeterminazione:** Possibilità, per la persona con disabilità, di valutare le condizioni di accessibilità rispetto alle proprie specifiche esigenze, senza doversi affidare esclusivamente a "bollini" troppo spesso semplificativi e poco chiari (necessità di buona comunicazione dell'informazione).

L'applicazione di tali semplici principi appare del tutto semplice e, almeno in una fase iniziale di applicazione, le diverse Istituzioni dovranno illustrare tali principi ai diversi organizzatori degli eventi, i quali, a loro volta, si impegneranno ad applicarli.

Dobbiamo aggiungere che affinché un evento sia effettivamente e realmente accessibile è rilevante che:

- Si sappia che è accessibile: segnalare attraverso tutti gli strumenti di comunicazione e promozione (sito internet, brochure, manifesti, dépliant, spot televisivi e radiofonici, ecc) il livello di accessibilità della location e la presenza di servizi ad hoc per la fruibilità;
- Si possa accedere e ci si possa muovere in modo comodo e autonomo, indipendentemente dalle specifiche esigenze e/o abilità: tutti i percorsi e gli spazi aperti al pubblico devono essere privi di barriere architettoniche, privilegiando percorsi comuni e non discriminanti e proponendo, ove utile e possibile, soluzioni e accorgimenti per visitatori con disabilità sensoriali. È importante che percorsi e spazi siano supportati da un'opportuna ed efficace segnaletica direzionale e di orientamento;
- Si possa partecipare e interagire alle iniziative proposte, in modo appagante e soddisfacente, indipendentemente dalle specifiche esigenze e/o abilità: prevedere attività, servizi e soluzioni, anche tecnologiche, che possano facilitare e consentire la comunicazione e l'interazione di tutti i partecipanti;
- Si sia accolti e supportati da un sistema di accoglienza disponibile, competente ed efficace: privilegiare personale privo di pregiudizi o paure nei confronti delle persone con esigenze specifiche, sensibilizzarlo e formarlo circa procedure, servizi e accorgimenti per garantire la piena fruibilità dell'evento;
- Si possa, in caso di emergenza, mettersi in condizioni di sicurezza indipendentemente dalle specifiche esigenze e/o abilità: pianificare e predisporre un piano di emergenza ed evacuazione adatto alle esigenze dei visitatori con disabilità.

Alla luce di quanto su esposto appare utile sottolineare che per ogni evento vi sia:

- Una comunicazione adeguata:** è rilevante comunicare che un evento sia accessibile e che è garantita la presenza di servizi. La comunicazione, inoltre, deve essere chiara e facilmente reperibile;
- Una corretta gestione degli spazi:** oltre all'assenza di barriere architettoniche è necessaria la presenza di una buona segnaletica di comunicazione (di orientamento, di direzione, di identificazione di luoghi ed attività), ciò è necessario soprattutto per mostre, musei, pinacoteche, ecc. Tale accorgimento garantisce un vero accesso all'esperienza per tutti, garantendo a tutti i visitatori una partecipazione attiva ed appagante.
- Una adeguata accoglienza:** per garantire che l'evento sia un'esperienza non solo accessibile, ma piacevole, appagante e arricchente, è importante che vi sia personale addetto all'accoglienza che possa essere un punto di

riferimento per le persone con disabilità (con particolare riguardo alle disabilità di tipo cognitivo ed intellettuale) e che conosca i principi per gli aspetti di comunicazione e di relazione e che – ovviamente – possa anche dare delle informazioni relative all'evento. Si deve anche prevedere la presenza del servizio di interpretariato LIS

- D. **Una adeguata sicurezza:** i piani di sicurezza ed evacuazione devono considerare le esigenze delle persone con disabilità e devono essere predisposte e attuate tutte le soluzioni possibili per garantirne l'esodo e l'incolumità in caso di emergenza

Da quanto esposto, appare del tutto evidente che tutti i punti su esposti richiedono solo una maggior attenzione agli aspetti di carattere organizzativo e che gli impatti di carattere economico (maggiore costo per l'organizzazione di manifestazioni) non sono elevati. Una quota di risorse economiche viene sempre destinata alla comunicazione; gli allestimenti (dove previsti) vi sono comunque; il piano di sicurezza è sempre previsto; l'accoglienza dei visitatori in una mostra, museo, ecc. v'è sempre.

Trattasi quindi di piccoli accorgimenti organizzativi che si devono mettere in atto.

- A. **Comunicazione:** la descrizione dell'accessibilità deve essere tecnica, precisa, puntuale e professionale per essere credibile, utile ed efficace. La comunicazione della fruibilità non deve essere una convenzionale rassicurazione, una segnalazione posticcia "vuota" o senza attendibilità, ma deve sempre trasmettere, anche nei modi e negli strumenti, la professionalità e l'attenzione dell'ente organizzatore. La comunicazione deve contemplare sia informazioni circa l'accessibilità strutturale sia servizi, soluzioni, accorgimenti e iniziative per garantire l'accesso all'esperienza e la piena partecipazione di tutti. È importante che la comunicazione dell'accessibilità sia declinata rispetto ai vari pubblici, dimostrando concretamente l'attenzione e la capacità dell'organizzatore di "pensare a tutti". Per essere più chiari ecco qualche banale ma importante esempio di possibili comunicazioni riguardo all'accessibilità: la struttura è priva di barriere architettoniche; per i visitatori in carrozzina ingresso alternativo accessibile su via .....; per il pubblico sordo è previsto il servizio di interpretariato in Lingua dei Segni Italiana; su prenotazione sono disponibili visite guidate per persone non vedenti; l'evento è privo di barriere architettoniche per informazioni chiamare il nr o scrivere all'indirizzo e-mail; l'evento è attento alle esigenze del pubblico con disabilità per informazioni sui servizi attivati chiamare il numero o visitare il sito internet. È fondamentale utilizzare un linguaggio semplice e chiaro, adottando una terminologia corretta e non discriminante.

È meglio evitare espressioni come diversamente abile o portatori di handicap, utilizzando invece termini come persone con esigenze specifiche, visitatori con disabilità, ospiti non vedenti, clienti in carrozzina, pubblico sordo, ecc. È importante, soprattutto nella redazione di strumenti di comunicazione cartacea, porre l'attenzione alla "leggibilità" del documento anche da parte di persone con difficoltà visive, scegliendo con attenzione font, contrasti cromatici e soluzioni grafiche idonee in grado di favorire la leggibilità e la comprensione del testo.

- B. **Gestione degli spazi:** è naturale che la location di una manifestazione accessibile deve essere, in tutti i suoi spazi e servizi, priva di barriere architettoniche e possibilmente presentare, almeno per quanto concerne gli arredi mobili, soluzioni in linea con i principi dell'Universal Design. Risultano basilari il superamento dei dislivelli, il superamento delle lunghe distanze e la fruizione delle diverse unità ambientali e delle attrezzature in esse contenute da parte di qualsiasi persona. Altro elemento fondamentale, e troppo spesso sottovalutato, è la presenza di una buona segnaletica di comunicazione (di orientamento, di direzione, di identificazione di luoghi e attività), pensata, realizzata e posizionata tenendo conto delle esigenze di un ampio ventaglio di possibili visitatori (ad esempio ampliare la portata del campo visivo attraverso l'eliminazione di tutti gli oggetti che costituiscono ostacolo alla visione; collocare gli elementi di segnaletica ad un'altezza tale da consentire la lettura da parte di qualsiasi persona, usare colori, simboli e testi facilitanti la lettura, la comprensione del messaggio e quindi l'orientamento). Evitare porte girevoli e tornelli, nel caso prevedere e segnalare bene gli accessi agevolati per visitatori in carrozzina e/o con passeggino. Privilegiare porte con apertura automatica. È importante che arredi, anche temporanei, non costituiscano ostacoli o una riduzione significativa dei percorsi. Ricordare che la pulizia dei servizi igienici è fondamentale per tutti i visitatori, ma risulta indispensabile per le persone non vedenti, le mamme con neonati e le persone para o tetraplegiche, per facilità di contrarre infezioni. Per alcune tipologie di eventi è consigliato prevedere dei servizi igienici con fasciatoio, o simili, per il cambio dei neonati. Curare la disposizione degli accessori per garantire la loro raggiungibilità e usabilità da persone in carrozzina: porta carta igienica, sciacquone, cordino per allarme (deve giungere quasi a terra), portasapone, asciugamani manuale o elettrico.
- C. **Accoglienza:** un bancone di ricevimento con una parte più bassa permette la fruizione da parte di una persona su carrozzina e di persone di bassa statura. Importante una

buona illuminazione, per permettere al cliente con deficit uditivo di poter leggere dalle labbra del suo interlocutore e una protezione dai rumori di fondo. Prevedere la presenza di un educatore o un educatore professionale nel gruppo di lavoro di coloro che effettuano l'accoglienza e che sia da punto di riferimento per le persone con disabilità cognitiva ed intellettiva è certamente di fondamentale importanza. L'interprete LIS deve già essere presente nel gruppo di accoglienza in modo che possa accompagnare i visitatori che lo richiedono sin dall'inizio.

- D. **Sicurezza:** il piano di sicurezza ed evacuazione deve prevedere esplicitamente le procedure di messa in sicurezza delle persone con disabilità.

ESEMPI DI EVENTI CON POSSIBILI INTERVENTI DA ATTUARE

TIPOLOGIA EVENTO	SERVIZI DA ATTUARE CHE FAVORISCONO LA FRUIBILITA' E L'ACCESSIBILITA'
Congressi, convegni, incontri aperti al pubblico sia in luoghi chiusi che all'aperto	Servizio di interpretariato in Lingua dei Segni Italiana (LIS). Prevedere la traduzione del parlato in testo scritto (su grandi schermi, su monitor, in postazioni predefinite). Organizzazione della sala che consenta un adeguato spazio tra le diverse fila delle sedie. Prevedere il servizio di accoglienza così come precedentemente descritto.
Mostre, musei, pinacoteche	Prevedere il servizio di audio guida agevola l'intervento dell'educatore con le persone con disabilità cognitiva intellettiva, oltre che essere utile per tutti. La presenza di laboratori artistici è un'ulteriore attrattiva del luogo sia per i bambini sia per le persone con disabilità cognitiva ed intellettiva e disabilità sensoriali. Prevedere percorsi espositivi privi di barriere architettoniche. Prestare attenzione a quanto riportato precedentemente nella gestione degli spazi.

	<p>Prevedere la formazione di interpreti LIS sulla mostra o museo o pinacoteca. Prevedere la presenza di interpreti LIS (anche su appuntamento specifico) per persone con disabilità sensoriali. Prevedere il servizio di accoglienza così come precedentemente descritto.</p>
<p>Sagre enogastronomiche, momenti di degustazione prodotti agroalimentari, saloni del gusto</p>	<p>Sviluppare laboratori ed esperienze gustative e olfattive in un'ottica inclusiva per il pubblico non vedente e stimolante e suggestiva per tutti. Prevedere proposte culinarie (piatti o menù) alternative per persone con intolleranze, allergie o regimi alimentari specifici. Prevedere soluzioni di fruizione attente e comode per visitatori con esigenze specifiche (ad esempio nel caso di buffet prevedere tavoli d'appoggio e possibilmente servizio al tavolo per persone in carrozzina, non vedenti e anziane; segnalare gli ingredienti dei piatti su menù o con apposite etichette). Prevedere il servizio di accoglienza così come precedentemente descritto.</p>
<p>Manifestazioni diffuse e/o itineranti</p>	<p>Prevedere soluzioni agevolate e diversificate per la mobilità (elettroscooter, club car, joelette, biciclette anche con seggiolini o rimorchi per bambini, biciclette "manuali" per persone in carrozzina hand-bike, riscio, tandem) e, nel caso, possibilità di servizio di trasporto attrezzato per persone in carrozzina. Prevedere il servizio di accoglienza così come precedentemente descritto.</p>

<p>Concerti, eventi musicali e sportivi</p>	<p>Prevedere spazi dedicati a ospiti in carrozzina che siano confortevoli e consentano una buona visione. Pensare a soluzioni che trasformino la comunicazione di tipo acustico anche in visivo e viceversa. Prevedere il servizio di accoglienza così come precedentemente descritto.</p>
<p>Festival cinema, rappresentazioni teatrali, ecc</p>	<p>Prevedere sistemi di sotto titolatura o di traduzione del sonoro in didascalie per sordi e soluzioni di descrizione vocale per persone non vedenti, anche tramite l'utilizzo di nuove tecnologie. Prevedere il servizio di accoglienza così come precedentemente descritto.</p>

PARTE SECONDA: LE BUONE PRASSI RILEVATE
di Giovanna Da Molin, Francesco Guaragno e Maria Federighi

5. Le buone pratiche

In questa sede sono state messe in evidenza le buone pratiche, le azioni e gli strumenti più significativi attuati in diversi Paesi Europei per favorire il turismo accessibile, con l'obiettivo di condividere esperienze e informazioni, per imparare gli uni dagli altri e collaborare per promuovere una cultura dell'accessibilità, una più ampia consapevolezza e comprensione della necessità di mobilità accessibile in tutti i settori del turismo.

La sfida principale è stata quella di una più approfondita analisi e identificazione delle esigenze dei turisti con disabilità in vari contesti europei e di offrire una base su cui implementare lo scambio di informazioni tra vari paesi per sollecitare una più ampia condivisione.

Tenendo in considerazione la European Disability Strategy 2010-2020, l'obiettivo è perfettamente in linea con la recentissima dichiarazione (2014) della Prima Conferenza UNWTO sul Turismo Accessibile in Europa, che intende migliorare la qualità, la sostenibilità e la competitività nel turismo accessibile, con una particolare attenzione al patrimonio ambientale e culturale e all'utilizzo delle smart technologies. Il risvolto positivo va considerato sia in termini di incremento dell'accessibilità per turisti con disabilità e bisogni specifici, sia come importante opportunità economica del settore e per l'attuazione di politiche e strategie nello sviluppo del turismo accessibile e per l'inclusione sociale di tutti.

5.1 *La buona pratica nel turismo accessibile*

Con il concetto di "buona pratica" o "buona prassi", diffuso anche come *best practice* nell'uso internazionale, si indica come il metodo scelto per la realizzazione di un progetto abbia dimostrato efficacia e quindi possa essere preso da esempio e trasferito da chi intende portare avanti progetti con obiettivi simili².

Un processo per diventare una *best practice* deve essere *efficace e virtuoso*, per questo rappresenta un *marchio di qualità*, e costituisce un punto di riferimento da cui prendere suggerimenti ed elementi da trasferire in tutto o in parte in contesti diversi da quello in cui è stato attuato.

Da questi presupposti, attraverso la conoscenza, l'analisi e la selezione delle migliori pratiche europee nel campo del turismo accessibile si intende fornire una più ampia prospettiva sulle tematiche affrontate da questo progetto e quindi favorire la discussione sulle varie esperienze, per sollecitare e promuovere soluzioni ed idee trasferibili ovunque, sebbene con la consapevolezza di operare in contesti diversi tra loro.

5.2 *L'efficacia di una buona pratica*

---

² Vescovo F., (a cura di) (2002), *Progettare senza barriere*, DIC, Dipartimento Informazione e Comunicazione, Università di Siena.

Per giungere alla considerazione finale che una esperienza può essere presa come modello e rappresenta perciò una buona pratica nel miglioramento dell'accessibilità al turismo per i soggetti diversamente abili, abbiamo analizzato il processo in tutti i suoi aspetti, cercando di far emergere quegli eventuali fattori positivi che l'hanno resa efficace nei risultati, con un impatto notevole e di sostenibilità sull'ambiente circostante.

Il contesto in cui agisce un processo di buona pratica nel turismo accessibile vede come attori privilegiati i soggetti disabili ma coinvolge anche l'intera cittadinanza, le istituzioni pubbliche e i privati, il terzo settore, gli operatori turistici, i tour operator, innescando talvolta risultati positivi inaspettati e contribuendo alla crescita del tessuto economico dell'area.

Una buona pratica è quindi buona per l'efficacia dei suoi risultati, per la qualità interna che la prassi contiene e per il contributo e la soluzione offerta alla domanda di bisogno espresso.

Tra gli elementi che sono stati valutati positivamente per l'avveramento di una buona prassi nel turismo accessibile abbiamo considerato ad esempio:

- la costruzione di edifici, strutture e trasporti pubblici che abbiano abolito le barriere architettoniche;
- la promozione politica di incentivazione alla mobilità del disabile anche quando accompagnato dai propri familiari o da altri soggetti;
- l'utilizzo sempre più diffuso delle ICTs, orientate alla customizzazione³ e quindi self-centered⁴;
- l'investimento rilevante nell'innovazione tecnologica applicata alla realizzazione di informazioni secondo linguaggi Braille o LIS, audioguide, piattaforme integrate, utilizzo dei social media, applicazioni su mobile e tablet⁵;
- l'utilizzo del fare networking e partnership tra gli stakeholders e i fornitori, per un più forte coinvolgimento

---

³ Per uno sguardo sempre più focalizzato all'attenzione delle singole esperienze, cfr. Neuhofer, B., Buhalis, D., Ladkin, A. (2015), Smart technologies for personalized experiences: a case study in the hospitality domain, *Electronic Markets*, Vol 25(1).

⁴ Un ampio report di buone pratiche nel campo del turismo attraverso l'utilizzo di nuove tecnologie è stato condotto dalla Bournemouth University, in particolare dal E-Tourism Lab, coordinato dal professor D. Buhalis e dalla ricercatrice Z. Yovcheva, con la collaborazione del Digital Tourism Think Tank e in partnership con Yahoo. Il documento è consultabile su: <http://thinkdigital.travel/wp-content/uploads/2013/04/10-AR-Best-Practices-in-Tourism.pdf>.; inoltre la pubblicazione Yovcheva, Z., Buhalis, D., Gatzidis, C., 2012, Smartphone Augmented Reality Applications for Tourism, e-Review of Tourism Research (eRTR), Vol. 10, No. 2, 2012.

⁵ Buhalis D., Wagner, R. (2013), eDestination: International best practices of tourism technologies and application, *Tourism Tribune*, 2013, 28(1):3-6.

anche di investitori privati locali oltre che del settore pubblico;

- la creazione di servizi per la vacanza e il tempo libero di persone con problemi di disabilità che ne consentano una maggiore inclusione sociale (come corsi sportivi specifici e attività culturali che mirano a diffondere la cultura dell'accessibilità per tutti);
- la compartecipazione dell'intera cittadinanza;
- un piano di educazione e diffusione della cultura dell'accessibilità rivolto principalmente agli individui senza bisogni particolari e alle scuole;
- la creazione di un sistema virtuoso che dia visibilità e pubblicità attraverso l'istituzione di premi e l'assegnazione di bandiere ed etichette e che possa innescare un desiderio di emulazione da parte di terzi;
- la educazione e formazione di personale specializzato;
- la creazione di nuovi posti di lavoro⁶;
- la realizzazione di azioni esterne volte alla promozione dei diritti delle persone disabili a livello internazionale.

Alla base dei fattori positivi e dei risultati raggiunti riveste notevole importanza la capacità che gli attori coinvolti nel processo hanno avuto nel garantire un follow-up, ovvero la continuità nel tempo della buona pratica, in modo che l'esperienza che ha riscosso successo non rimanga isolata nel tempo e nello spazio. Questo è possibile attraverso un impegno costante nella qualità e implementazione di nuovi servizi e strumenti, di ampliamento del network di riferimento⁷, secondo il sistema integrato della catena dell'accessibilità.

Gli esempi di buona prassi seguono alcuni requisiti fondamentali per risultare anche utile alla disseminazione: trasferire le conoscenze pratiche incoraggiandone l'effetto moltiplicatore; favorire l'integrazione sociale delle persone con disabilità e la vita indipendente; procedere verso l'obiettivo della massima autodeterminazione (autonomia).

Una buona prassi deve risultare possedere questi standard principali:

- ✓ l'innovatività, ossia la capacità del modello di produrre soluzioni nuove, creative e qualitativamente rilevanti;

---

⁶ EU, DG Enterprise and Industry (DG ENTR) (2014), Economic impact and travel patterns of accessible tourism in Europe: final report.

⁷ Le potenzialità in termini di rafforzamento e ampliamento del network e di piattaforme di collaborazione e contaminazione sono obiettivi fondamentali, in merito si veda: Mistilis, N., and Buhalis, D. (2012), Challenges and potential of the Semantic Web for tourism, e-Review of Tourism Research (eRTR), Vol. 10, No. 2, 2012.

- ✓ la trasferibilità, ovvero la possibilità del progetto di essere trasferito in presenza di tematiche e bisogni analoghi in altri simili contesti;
- ✓ la sostenibilità, in altri termini l'orientamento del modello di fondarsi, in una visione prospettica, sulle risorse esistenti o capacità di generare essa stessa nuove risorse.

5.3 *La catena del valore nel turismo accessibile*

Dal desiderio di intraprendere una vacanza alla sua effettiva realizzazione e rientro dalla destinazione scelta, il soggetto disabile si trova spesso costretto ad affrontare numerose difficoltà, sin dal reperimento delle prime informazioni specifiche ai suoi bisogni, così da subire sin dall'inizio frustrazioni e umiliazioni che possono portare alla completa rinuncia di una vacanza o ad un parziale godimento del proprio tempo libero.

Il soggetto con bisogni specifici che intraprende una vacanza riporta condizioni preesistenti di salute croniche, progressive o terminali e il viaggio insieme alla vacanza rappresentano momenti di conoscenza, di riposo e di socializzazione con la famiglia e gli amici, ma possono essere vissuti come una sorta di avventura, con situazioni di difficoltà e disagio, che rendono l'esperienza meno piacevole del previsto. La condizione di disabilità è connessa ad uno scenario del processo del viaggio spesso carente su vari aspetti: dalla mancanza di strutture e servizi specifici, alla carenza di informazioni per pianificare la vacanza e per viaggiare, fino alla mancanza di regole e di un forte controllo da parte delle istituzioni pubbliche, cui si aggiunge una mancanza di considerazione da parte del settore privato.

Da qui nasce il concetto di catena dell'accessibilità⁸, che richiede la considerazione e la stretta continuità in successione di tutti gli elementi di una vacanza: la preparazione, il viaggio e il ritorno a casa, secondo i requisiti di accessibilità e affidabilità delle informazioni e della qualità dell'esperienza vissuta (Fig. 1).

In particolare la prima parte della catena è costituita dalla fase di pre-trip, ovvero l'organizzazione del viaggio (pianificazione della vacanza, prenotazione attraverso contatti con agenzie di viaggio, tour operator o prenotazione individuale on line).

Il viaggio vero e proprio rappresenta la seconda parte della catena dell'accessibilità e considera il sistema dei trasporti (aeroporti, traghetti, noleggio auto, treni, shuttle, bus), gli alloggi e la loro ricettività (hotel, agriturismi, lodges, campeggi), la ristorazione, le escursioni e le strutture per il tempo libero (eventi culturali, visite

---

⁸ Buhalis D., Darcy S. (a cura di) (2011), *Accessible Tourism: Concepts and Issues*, Channel View Publications, p. 312; Spescha, G., Reutimann, J. (2013) *Sustainability Matters: Discovering Sustainable Tourism*. Inrate Sustainable Investment Solutions, cfr.: <http://www.inrate.com/Inrate/media/Documents/Sustainability%20Matters/13-09-05-SustMatTourism.pdf>.

guidate, eventi sportivi, shopping), gli strumenti per la comunicazione, presidi sanitari vicino ai luoghi di villeggiatura etc.). L'ultima parte è il ritorno a casa dopo il viaggio. Seppur successiva alla effettiva esperienza questo è il momento in cui il turista disabile riflette con calma e tranquillità sulla vacanza trascorsa. E' quindi una preziosa tappa della catena, perché un giudizio negativo genera la perdita del cliente che andrà verso una nuova destinazione e risulta utile per analizzare gli errori, migliorare la qualità dei servizi offerti e addirittura segnalare eventuali servizi che hanno visto peggiorare il proprio livello di qualità.

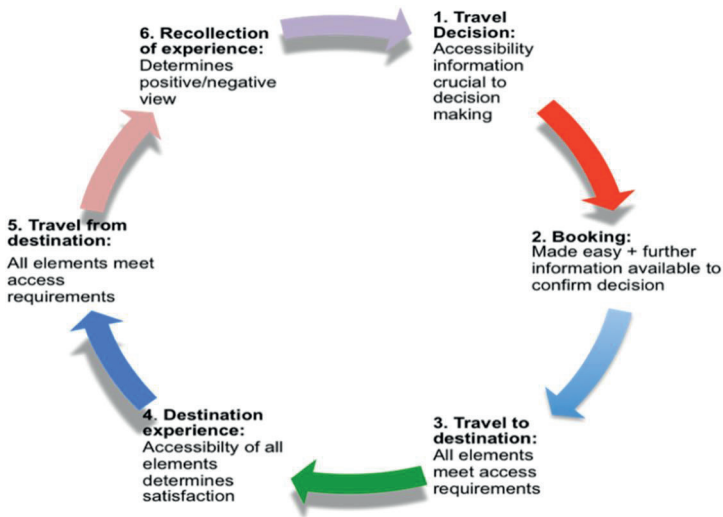

Fig. 1: Il viaggio accessibile del turista disabile- adattato da Lane M. (2007), The visitor journey: the new road to success, International Journal of Contemporary Hospitality Management, 19 (3).

Il turismo quindi per dirsi accessibile deve ricoprire tutte le fasi della catena del valore: dalle migliori informazioni e servizi di prenotazione, ai mezzi di trasporto, fino ai beni e servizi forniti a destinazione (accoglienza, pernottamento, vitto, + attività collaterali), e alla possibilità di rimanere in contatto con i fornitori delle strutture ed esprimere i propri giudizi, in modo che sia garantita tutta l'intera catena dell'accessibilità del viaggio, senza fratture né interruzioni che possono originare disagio, frustrazione e malessere nel turista disabile e nei suoi accompagnatori.

La catena dell'accessibilità comporta il coinvolgimento di tutta la filiera turistica, senza presenza di casi di accessibilità isolati⁹: ha un inizio e una fine circolare rigenerante, secondo l'aspetto morfogenetico della società¹⁰; nel senso che le opinioni e i giudizi positivi del cliente sulla vacanza possono determinare il ritorno in futuro alla stessa destinazione, contribuendo a sviluppare maggiori competenze e conoscenze in materia di accessibilità nel campo del turismo accessibile.

---

⁹ Buhalis D., Darcy S., Ambrose I. (2012) *Best Practice in Accessible Tourism: Inclusion, Disability, Ageing Population and Tourism*.

¹⁰ Archer M. S. (1997), *La morfogenesi della società. Una teoria sociale realista*, Franco Angeli, Milano.

6. Le buone pratiche europee nel turismo accessibile

I contributi che sono stati scelti da diversi paesi e città europee offrono un quadro delle sfide di tipo legislativo, politico, culturale e tecnologico del turismo accessibile e indicano la modalità con cui queste sfide sono state condotte in maniera strategica e pratica sul territorio¹¹.

Le buone prassi caratterizzate da grandi e piccoli cambiamenti hanno incrementato l'accessibilità e offerto dei prodotti e servizi turistici maggiormente inclusivi, garantendo più benefici a tutti gli stakeholders.

Tutte le esperienze citate sono state guidate da obiettivi comuni:

I casi eccellenti che sono stati analizzati riguardano le esperienze di paesi, metropoli, città o regioni, nello specifico:

1. Visit England (UK)
2. Arona (Isola Canarie)
3. Askersund (Svezia)
4. Salisburgo (Austria)

6.1. VisitEngland¹²

VisitEngland è l'agenzia nazionale di promozione turistica del paese che opera all'interno di un quadro concordato con il Governo, in particolare con il Dipartimento per la Cultura, Media e Sport (DCMS). L'azienda è costituita al suo interno anche dai dipartimenti di marketing, strategia e organizzazione di eventi.

L'azienda che intende incrementare il turismo nel paese in tutti i periodi dell'anno, lavora anche in partnership con altre organizzazioni nazionali e annualmente pubblica il report dei risultati raggiunti.

Il sito prevede una sessione "Access for All", per turisti disabili che viaggiano da soli o accompagnati. Qui si possono scaricare mini-guide secondo quattro differenti tipologie di percorsi turistici: itinerari costieri (Brighton e Margate), nelle campagne del Peak District e Northumberland, nelle città di Lincoln, Nottingham and Birmingham e una completa guida per la scoperta del Regno Unito. Le guide dedicate alle località balneari contengono informazioni utili alla pianificazione del viaggio e forniscono uno schema nazionale di riferimento secondo quattro tipologie di disabilità, dando l'opportunità ad ogni utente di controllare e misurare la propria condizione prima di effettuare la prenotazione della vacanza. La chiave dell'accessibilità, ovvero il NAS (National Accessible Scheme), è decifrabile attraverso icone che indicano il criterio di mobilità- prevede oltre ai soggetti con gravi limitazioni funzionali, gli anziani e le persone con limitata mobilità, utenti che necessitano della carrozzina solo in particolari circostanze, ospiti con limitazioni

---

¹¹ Buhalis D., Darcy S. (a cura di) (2011), *Accessible Tourism: Concepts and Issues*, Channel View Publications.

¹² <https://www.visitengland.com/plan-your-visit/access-all>.

all'udito e alla vista- ed è utile all'utente per incrociare e adattare al meglio il suo tipo di disabilità con il tipo di vacanza e di servizi desiderati¹³.

Le guide offrono preziose informazioni su: mappe tattili, alberghi e attrazioni (musei, gallerie, teatri, sale da concerto) accessibili con personale specializzato, prenotazioni per tour audio e tattili, spiagge e parcheggi accessibili, noleggio di carrozzine in prossimità di spiagge e musei. Le infrastrutture e i relativi standard di accessibilità derivano dalla collaborazione continua tra gli operatori turistici e l'azienda VisitEngland.

L'incentivo a scaricare gratuitamente le mini-guide è rappresentato dalla possibilità di vincere una vacanza per il disabile e un suo accompagnatore, che include l'utilizzo dei mezzi pubblici e l'ingresso ad uno spettacolo. Inoltre, attraverso la registrazione al sito l'organizzazione VisitEngland incrementa la propria banca dati di utenti con disabilità e rielabora così nuove informazioni per migliorare la qualità dei servizi e dare risposte adatte alle esigenze di tutti.

Il sito, in collaborazione con VisitBritain, VisitLondon, VisitScotland, VisitWales offre la possibilità di avere accesso gratuito a tutti i downloads e le guide in formato pdf sono disponibili anche in audio, nel formato MP3. E' possibile inoltre scaricare le brochure "Easy to Do it", "One Step Ahead".

La collaborazione sinergica tra le varie istituzioni prevede delle politiche di incentivazione alla mobilità del turista disabile sulle ferrovie nazionali, dove il soggetto che viaggia su un treno accompagnato da un adulto ha la possibilità di avere sconti rispetto alle tariffe standard.

VisitEngland, in partnership con le altre organizzazioni e con il settore turistico britannico, lavora per fornire accessibilità in quattro modi:

- aumento dell'offerta di informazioni sui prodotti turistici (luoghi dove soggiornare, attrazioni ed eventi) che incrementano il data-base nazionale, attraverso la collaborazione delle piccole e medie imprese del settore turistico britannico. Le informazioni sull'accessibilità turistica giocano inoltre un ruolo fondamentale anche per il soggetto disabile durante il processo di pianificazione e di decisione di una vacanza;
- richiesta di una dichiarazione di accessibilità, ovvero di una onesta descrizione dei servizi e strutture per utenti disabili, secondo i criteri del NAS, offerta da tutti i gestori di strutture ricettive e di ristorazione inseriti all'interno del circuito VisitEngland;

---

¹³ Il National Accessible Scheme è disponibile in:
https://www.visitengland.com/sites/default/files/visit_england_8pp_final_0.pdf

- realizzazione di uno Schema Nazionale di Accessibilità, che permetta una valutazione autonoma della qualità dei servizi;
- promozione delle aziende turistiche attraverso più ampi canali di comunicazione nazionale e internazionale.

Questa esperienza dimostra che dove viene adottato un approccio all'accessibilità da parte delle imprese, i vantaggi possono essere sia per i turisti che per le stesse aziende, attraverso l'implementazione della qualità dei servizi e dell'esperienza vacanza, che ha messo in evidenza come il termine accessibilità non significhi solo abbattimento di barriere architettoniche ma anche un facile e veloce reperimento di informazioni accurate, indispensabili per gli individui con particolari esigenze e bisogni speciali.

6.2 Il caso di Arona nelle Isole Canarie¹⁴

Arona è una cittadina situata a sud di Tenerife ed è una delle destinazioni al mondo che accoglie il maggior numero di turisti con problemi di mobilità che raggiungono Arona per le sue spiagge, conosciute in particolare da spagnoli, inglesi, tedeschi, svedesi e norvegesi.

Arona ha sviluppato gradatamente una Città senza Barriere e il paesaggio circostante è diventato meta privilegiata per i soggetti disabili. Questa vocazione turistica, già iniziata negli anni Sessanta, ha impegnato all'inizio le autorità locali attraverso un Piano di Accessibilità, nato nel 2001, che viene continuamente aggiornato e implementato, coinvolge le aziende del settore favorendo la collaborazione degli stessi turisti. Oggi il Piano di Accessibilità non è un progetto isolato ma è stato incorporato nel più ampio Piano Strategico Municipale. Il litorale ha alberghi accessibili, 5 Km di lungomare senza barriere architettoniche e offre la possibilità al turista disabile di trascorrere il tempo libero anche attraverso sport per disabili, centri commerciali e parchi accessibili.

Tra le spiagge più frequentate la Playa de Los Cristianos offre due aree totalmente accessibili grazie alla collaborazione tra il Comune di Arona e la società Sinpromi- Island's Promotion Society for the Handicapped. Sulle spiagge è disponibile un servizio di noleggio di sedie Job durante tutto l'anno, una squadra di salvataggio con ampia esperienza nel soccorso a persone con ridotta mobilità e una costante organizzazione di eventi sportivi per clienti su carrozzina. Il sistema integrato dell'accessibilità tiene conto anche dei trasporti: infatti la compagnia pubblica di bus possiede circa 136 veicoli dotati di piattaforme basse con spazi riservati alle carrozzine e di elevatori elettrici.

Oltre alla possibilità di noleggiare auto adattate ai problemi della disabilità, ci sono taxi accessibili che espletano il servizio in tutta l'isola di Tenerife. Sono veicoli dotati di una rampa per consentire

---

¹⁴http://www.arona.travel/portal/turismo/ldoc_d11_v6.jsp?codMenu=1280&codMenuPN=1088&language=it

l'accesso all'interno, permettendo al cliente di viaggiare sulla propria carrozzina.

Il Piano di Accessibilità prevede anche attività di formazione per creare un personale specializzato nelle diverse esigenze dei disabili, attraverso la realizzazione di corsi mirati a:

- accrescere la consapevolezza dell'accessibilità;
- specializzare il personale di hotel, ristoranti, stabilimenti balneari, negozi, imprenditori, segreterie rivolte all'assistenza al cliente, tecnici, architetti e compagnie edili.

La guida per il turismo accessibile ad Arona è scaricabile gratuitamente dal sito ufficiale e si basa sull'identificazione di criteri univoci per misurare l'accessibilità di tutti i servizi e prodotti turistici sulle base di tre colori differenti che indicano il grado di accessibilità: adattato-accessibile, praticabile, non accessibile¹⁵. Le etichette vengono attribuite a: spiagge, alberghi, centri commerciali, mezzi di trasporto, teatri, musei ed edifici storici, piscine, bar, ristoranti, sport adattati, (Fig. 3), discoteche etc.

I fattori chiave che hanno reso questa esperienza degna di diventare una buona pratica sono i seguenti:

- ✓ Continuo aggiornamento e implementazione del Piano di Accessibilità
- ✓ Monitoraggio dei livelli di accessibilità grazie al supporto di personale tecnico specializzato;
- ✓ Collaborazione e ampia partecipazione dei turisti disabili
- ✓ Impegno del settore del turismo
- ✓ Benchmarking, ovvero lo studio di altre esperienze, da cui imparare per evitare gli errori già avvenuti e acquisire i risultati positivi.

6.3 Askersund (Svezia)

La municipalità di Askersund si trova nella Contea di Örebro nella Svezia centrale e registra una popolazione complessiva di circa 11.152 abitanti e un vasto arcipelago composto da 250 isole di varie dimensioni. Il turismo di tipo naturalistico predilige escursioni su battelli, in canoa, attività come la pesca e tour nella città. Negli ultimi anni Askersund ha inteso adattare la vecchia città agli attuali requisiti moderni, rendendola maggiormente accessibile a tutti, incluso famiglie con bambini e persone con diverse disabilità. La municipalità si impegna tuttora nel verificare e monitorare l'accessibilità dei più importanti edifici pubblici e dei percorsi turistici più frequentati. Il controllo per la diffusione dell'accessibilità è stata inserita all'interno di un Piano di Azione e sono state stanziati notevoli risorse economiche ogni anno¹⁶.

---

¹⁵Arona Barrier-Free Tourism Guidebook in: http://www.arona.travel/portal/RecursosWeb/DOCUMENTOS/1/12_10029_1.pdf

¹⁶ Vedasi: <http://www.visitaskersund.se>.

Come riconoscimento dell'impegno nel lavoro svolto Askersund ha ricevuto dalla Fondazione Design For All Award per sette anni consecutivi, dal 2008 al 2013, la bandiera delle città accessibili a tutti¹⁷.

La tranquillità della cittadina e le brevi distanze tra la città, il piccolo porto, le spiagge, i musei all'aperto e le due riserve naturali hanno favorito l'arrivo dei turisti disabili.

Askersund possiede alberghi, bed and breakfast accessibili, percorsi nel centro storico e naturalistici, crociere in battello nell'arcipelago accessibili a tutti.

La città mostra un impegno continuo nel promuovere iniziative che diffondano le nuove ricerche nel campo del design accessibile.

L'interesse verso una migliore accessibilità del territorio è stato portato avanti non solo dalla municipalità, che cerca costantemente di rendere il sito ufficiale sempre più accessibile, attraverso interfaccia facilitate e un servizio audio web, ma anche da operatori privati che hanno percepito i risvolti positivi nell'impegno economico in favore del turismo per disabili.

Ad Askersund il piano di azione per promuovere il turismo accessibile è stato affiancato dall'utilizzo di nuove tecnologie nelle attività ludiche del "geocaching" con GPS. Questo sport 2.0, nato nel 2000 negli Stati Uniti¹⁸, viene definito come "la caccia al tesoro high-tech del nuovo millennio" e consiste nel cercare dei contenitori (i cache), nascosti nell'area da altri geocacher, scoprendo così bellezze e curiosità della zona e offrendo ai geocachers la possibilità di visitare luoghi che spesso esulano dai soliti circuiti turistici, ma ugualmente caratteristici¹⁹. Prima di partire il turista geocacher solitamente programma la propria visita, compilando una lista di cache che possono essere trovati nei dintorni della propria meta, da visitare una volta giunto sul posto.

In questo caso turismo e tecnologie avanzate si sono coniugate perfettamente, tanto da aver generato un vero e proprio turismo parallelo, il *turismo del geocaching*.

Uno degli investitori privati che ha acquisito piena consapevolezza dei vantaggi di un turismo accessibile è stato il proprietario del battello M/S battello Wetterwik. L'intento dell'investitore privato era di fornire una nave che potesse accogliere tutti i turisti, allargando

---

¹⁷ Gli obiettivi, le attività della Fondazione Design For All e la definizione dei propri criteri di eccellenza per le buone pratiche sono consultabili su: <http://designforall.org/objectivescategories.php>.

¹⁸ Questo sito fornisce un'esaudiente storia del geocaching: <https://www.geocaching.com/about/history.aspx>.

¹⁹ Il geocaching si è diffuso anche in Italia: Enrico Ferro, Alice Ferretti e Alberta Pierobon, *Allarme bomba, evacuata piazza dei Signori. Ma l'ordigno era un gioco in Il Mattino di Padova*, 24 gennaio 2015. In Italia vi sono geocache sul Lungo Po a Torino, al Colosseo a Roma, nei pressi della Normale di Pisa, al Castello Sforzesco di Milano oppure tra le campagne del Chianti o nell'isola di Capri.

l'orizzonte anche verso quelli con disabilità. L'investimento iniziale è stato di circa ventimila euro per l'acquisto di un ascensore e strumenti per l'adeguamento strutturale; adesso può ospitare fino a 30 posti a sedere con carrozzina, è dotato di toilets accessibili e di audio-guide.

Il battello ha riscosso risultati positivi, diventando anche una meta attrattiva e ha generato un incremento nella domanda di turismo accessibile, con il graduale impegno anche di altri imprenditori del settore turistico. L'esperienza del battello Wettervik ha provocato un impatto positivo sul territorio che ha investito nel rendere accessibili: trasporti, alloggi, ristoranti, escursioni, negozi e parcheggi.

Con gli strumenti a disposizione e la metodologia partecipativa caratterizzata dal profondo impegno dei soggetti coinvolti e dell'intera cittadinanza, Askersund sta diventando una meta sempre più accessibile a tutti i segmenti del turismo e costituisce un esempio per altre realtà con simili obiettivi. L'esperienza dimostra quindi che l'impegno per una maggiore l'accessibilità, la metodologia partecipativa e l'utilizzo di high-tech possono costituire un'opportunità economica per tutta la cittadinanza.

6.4 *Salisburgo (Austria)*

La città di Salisburgo, conosciuta per essere la città natale di Mozart e dal 1997 inserita nella lista dei patrimoni mondiali Unesco, rappresenta una buona pratica di città accessibile, tanto che nel 2011 ha ricevuto dalla Commissione Europea il Premio EU Access City Award per il 2012, dato che ha dimostrato un notevole impegno nel migliorare e diffondere l'accessibilità per persone disabili. Il sistema di accessibilità ha integrato nel contesto urbano 4 aree principali:

- edifici e spazi pubblici;
- trasporti e infrastrutture correlate;
- informazione e comunicazione;
- istituzioni pubbliche e servizi.

Le informazioni e le avanzate tecnologie sono state utilizzate per la comunicazione e per rafforzare la partecipazione di tutti, attraverso il metodo della partecipazione diretta delle persone con disabilità²⁰. L'attribuzione di un sistema di tre etichette per sette categorie diverse di disabilità ha riguardato sia le strutture ricettive (B. and B., hotel a cinque stelle e lodges certificati) e di ristorazione che gli altri servizi presenti in città.

La città e i suoi spazi pubblici sono stati dotati di marciapiedi più bassi con discese per disabili e linee LOGES. Inoltre sono stati

---

²⁰ Il sito ufficiale dell'accessibilità in Salisburgo contempla anche le aree attorno alla città: <http://www.salzburgerland.com/en/nohandicap/index.html>.

installati segnali acustici e gli edifici di interesse storico, i parchi e le toilets pubbliche sono state rese accessibili. Per facilitare la mobilità di ipovedenti e non vedenti è stato applicato un sistema tattile di orientamento, il cosiddetto sistema TOULS.

L'area dell'accessibilità dedicata ai trasporti si è avvalsa di bus e treni con accessi abbassati, discese per le carrozzine, macchinette automatiche per acquistare i biglietti specifiche per i disabili, parcheggi per disabili, e servizi speciali nell'aeroporto di Salisburgo. Il bus diretto all'aeroporto è privo di barriere e prevede l'accesso gratuito per i disabili. Il passeggero che intende partire o arrivare all'aeroporto prima di intraprendere il viaggio ha la possibilità di scaricare la mappa che illustra nel dettaglio i terminals dell'aeroporto e i suoi servizi, prenotando in anticipo un servizio gratuito di pick-up dai tre punti predisposti²¹.

Il sistema organico di accessibilità ha incluso nelle vicinanze della città anche la spiaggia di Seeham, che è stata resa accessibile a disabili con marciapiedi adattati e sistema LOGES, noleggio di carrozzine e barche elettriche con radio, servizio di sedia elevatrice per far salire i disabili a bordo delle imbarcazioni²².

L'intervento di informazione e comunicazione è stato attuato grazie al sito web e alla possibilità di registrarsi, per ricevere sempre informazioni aggiornate sulle offerte del territorio, e di scaricare gratuitamente la guida "Barrier-free Life Guide" contenente la mappa digitale della città e l'applicazione su mobile-phone e tablet²³.

L'area delle istituzioni pubbliche e dei servizi ha previsto l'istituzione di un ufficio centrale per la disabilità cittadina, un centro di consulenza per gli edifici senza barriere, l'organizzazione continua di workshop tra architetti e responsabili dei piani di intervento, una commissione per la consulenza all'accessibilità che agisce per un miglior benessere delle persone con disabilità.

La commissione per la consulenza all'accessibilità lavora in stretta collaborazione con persone rappresentative della disabilità e organizza vari progetti per favorire la costruzione di misure senza barriere. Ha promosso studi, ricerche sul campo e realizzato campagne di sensibilizzazione della cittadinanza attraverso foto, poster, cartoline video, trailer, condivisioni sui social media e progetti educativi come il "From a different point of view" che ha lo scopo di accrescere la consapevolezza della disabilità e superare i pregiudizi della cittadinanza.

La città, in collaborazione con la commissione, esperti del settore e disabili, offre un servizio di coaching continuo alle scuole per

---

²¹ Vedasi: <http://www.salzburg-airport.com/en/passengers-visitors/airport-services/barrier-free-travelling/>.

²² Per l'accessibilità della spiaggia di Seeham <http://www.seeham.info.at/index.php/en/wasserparadies/strandbad>.

²³ Vedasi: <http://www.salzburg.info/en/service>.

accrescere la consapevolezza delle disabilità, eroga formazione agli insegnanti, agli impiegati nel settore dei trasporti pubblici e dell'aeroporto.

Il coaching include workshop esperienziale che simulano i particolari bisogni delle persone con disabilità attraverso il metodo dell'experiential learning che implica una forte partecipazione a livello emotivo, cognitivo e sensoriale e prevede uno spazio di riflessione, sia individuale che di gruppo, sull'esperienza effettuata. La buona pratica della città di Salisburgo si distingue per:

- la pianificazione strategica a lungo termine di programmi e progetti;
- l'esecuzione operativa di misure per l'accessibilità;
- l'attiva partecipazione e stretta collaborazione tra cittadini, istituzioni pubbliche, terzo settore, privati e disabili per la formulazione di decisioni, proposte e schemi di riferimento;
- la determinazione di situazioni di win-win-win da parte di tutti gli stakeholders, che vedono nell'accessibilità una opportunità sociale ed economica;
- una comunicazione e informazione efficace;
- una qualità e sostenibilità dei risultati
- il raggiungimento di un eccezionale livello di consapevolezza e un esemplare livello di integrazione sociale;
- sostenere lo sviluppo e la diffusione di buone pratiche e politiche;
- lavorare per essere più consapevoli sulle possibilità e sulle opportunità presenti negli altri Paesi in materia di disabilità.

PARTE TERZA: I PERCORSI

I percorsi sono a cura della Città Metropolitana di Bari, della Provincia di Lecce e della Regione della Grecia Occidentale

7. I percorsi identificati dal progetto N.O.BARRIER

La metodologia e le buone prassi identificate sono state condivise con tutto il partenariato. Tale condivisione ha consentito di identificare alla Città Metropolitana di Bari, alla Provincia di Lecce ed alla Regione della Grecia Occidentale alcuni percorsi accessibili per i turisti con disabilità.

Stato/Italia > Area/Città Metropolitana di Bari > Tappa/1.1
Città di Bari

1 > ITINERARIO DI BARI *La città di San Nicola*

Posti da visitare > 1.1 Città di Bari

Cose da fare > cultura / parchi / mare / sport / shopping

Dove dormire > hotels / agriturismi / b&b / villaggi / camping

Servizi aggiuntivi > mangiare / trasporti / bancomat / informazioni turistiche / bagni / parcheggi

Salute > assistenza medico-turistica / guardia medica / ospedali / pronto soccorso / centri dialisi / centri talassemia / centri emofilia / farmacie / parafarmacie

POSTI DA VISITARE > 1.1 CITTÀ DI BARI

INFORMAZIONI > *La città di Bari è nota per essere la città nella quale riposano le reliquie di san Nicola. Tale privilegio ha reso Bari e la sua basilica uno dei centri prediletti dalla Chiesa ortodossa in Occidente. Il centro storico, conosciuto come Bari vecchia, è permeato di una storia millenaria e si contrappone all'ottocentesco quartiere murattiano dall'ordinata pianta a scacchiera, che meglio interpreta la tradizione commerciale della città. Nel secondo dopoguerra, l'urbanizzazione rapida e spesso incontrollata, ha reso meno regolare la parte moderna del capoluogo, sviluppatasi al di là del quartiere murattiano. Bari è una città che gode di ottimi collegamenti. Vi è il collegamento autostradale (attraverso l'autostrada A4), i collegamenti ferroviari sono garantiti dalle Ferrovie dello Stato (da Roma, Milano, Bologna e tutta la tratta adriatica ferroviaria) si segnala che la stazione è accessibile, si registra la presenza di un aeroporto (il Karol Wojtyła) e di un porto*

che collega Bari con la Grecia, l'Albania ed il Montenegro oltre che essere punto di attracco per diverse compagnie di crociera. In particolare si deve segnalare la presenza di un ottimo collegamento tra l'aeroporto e la stazione ferroviaria (sia attraverso treno gestito dalle Ferrovie Bari Nord con stazione accessibile e treni moderni ed accessibili) sia attraverso autobus (non accessibili), oltre ai possibili collegamenti attraverso il servizio taxi. Da segnalare il "percorso di luce" di circa 2,5 km, uno dei più lunghi al mondo per i non vedenti ed ipovedenti: Il tragitto parte dalla stazione centrale e si dirama in un circuito chiuso che comprende le principali strade del centro cittadino: via Crispi, via De Rossi, Corso Vittorio Emanuele, via Argiro, via Prospero Petroni. Si segnala che non sono presenti segnalatori acustici nei semafori ed in diversi punti l'attraversamento dei pedoni è abbastanza difficoltoso. Inoltre il percorso presenta delle interruzioni, ma per la categoria dei non vedenti accompagnati, si ritiene possa essere un importante ausilio di cui non trascurare la presenza. In fine si segnala la presenza di parcheggi dedicati a persone con disabilità in tutte le zone parcheggio centro città.

Cose da fare >

cultura > 1.Stazione Centrale / 2.Via Sparano / 3.Palazzo Mincuzzi / 4.Teatro Piccinni / 5.Palazzo Fizzarotti / 6.Piazza Ferrarese / 7.Piazza Mercantile / 8.Chiesa del Gesù / 9.Basilica di San Nicola / 10.Cattedrale di San Sabino / 11.Chiesa di Santa Scolastica / 12.Castello Svevo / 13.Teatro Margherita / 14.Teatro Petruzzelli / 15.Pinacoteca Provinciale

parchi > 1.Largo 2 Giugno / 2.Pineta di San Francesco / 3.Parco Perotti

mare > 1.Lido San Francesco / 2.Lido il Trampolino / 3.Pane e Pomodoro / 4.Torre Quetta / 5.Il Trullo / 6.Baia San Giorgio

sport > 1.Nuoto, presso Piscina Comunale

shopping > 1.Prada / 2.Douglas Profumi / 3.Hermes Boutique / 4.Michael Kors / 5.Sephora / 6.Gucci / 7.Trussardi / 8.Luis Vitton / 9.Emporio Armani / 10.Hogan / 11.Libreria Feltrinelli / 12.Libreria Laterza

nome / 2.nome / 3.nome / 4.nome

Dove dormire >

hotels > 1.Grande Albergo delle Nazioni***** / 2.Hotel Sheraton Nicolaus Bari**** / 3.Hotel Palace**** / 4.Hotel Villa Romanazzi**** / 5.Hotel Boston*** / 6.Hotel Hilton Garden Inn**** / 7.Hotel Majestic Bari**** / 8.Hotel Parco dei Principi**** / 9.Hotel Excelsior**** / 10.Hotel Leon D'Oro**** / 11.Hotel Rondò*** / 12. Hotel Terranobile Metaresort****

agriturismi > 1. **I tre Camini** nome agriturismo / 2. nome agriturismo / ...

b&b > 1. **b&b Bari Murat** / 2. **b&b Borgo San Nicola** / 3. **Dolci Notti** / 4. **Le tre Sorelle** / 5. **Interno 3** / 6. **b&b Mari di Puglia** / 7. **Simpson** 1. nome b&b / 2. nob&b / ...

villaggi > 1. **Baia San Giorgio******

camping > 1. **Baia San Giorgio**

Servizi Aggiuntivi >

mangiare > 1. **McDonald's** / 2. **Ai 2 ghiottoni** / 3. **Osteria delle Travi** / 4. **La Cecchina** / 5. **Biancofiore** / 6. **La Pignata** / 7. **Terranima** / 8. **Da Paolo** / 9. **Taverna Verde** / 10. **Bella Bari** / 11. **Tabit** da inserire???)

trasporti > 1. **train station** / 2. **bus station** / 3. **taxi station** / 4. **car rental** / 5. **airport** / 6. **seaport**

bancomat > 1. **in Corso Vittorio Emanuele** / 2. **Presso Cattedrale di San Sabino** / 3. **in Via Putignani**

informazioni turistiche > 1. **IAT Piazza Aldo Moro** / 2. **Touring Club Italiano in Via Melo**

bagni > 1. **presso McDonald's** / 2. **presso Università di Bari** / 3. **presso Libreria Feltrinelli** / 4. **Presso la Basilica di San Nicola**

parcheggi > 2. **Park&ride Pane e Pomodoro** / 2. **Park&ride Corso Vittorio Veneto** / 3. **Park&ride Largo 2 Giugno**

Salute >

assistenza medica per i turisti > 1. **Presso il Porto di Bari** (dal 15.6.2014 al 15.9.2014)

guardia medica > 1. **Bari-S. Spirito** / 2. **Bari-San Paolo** / 3. **Bari-Triggiano** / 4. **Bari-S. Spirito** / 5. **Bari** / 6. **Bari** / 7. **Bari** / 8. **Bari-Torre a Mare**

ospedali > 1. **Bari-Policlinico** / 2. **Bari-Di Venere** / 3. **Bari-San Paolo** / 4. **Triggiano Bari - F. Fallacara**

pronto soccorso > 1. **Bari-Carbonara** / 2. **Bari-S. Paolo** / 3. **Bari-Triggiano** / 4. **Policlinico Bari**

centri dialisi > 1. **Bari-Di Venere** / 2. **Triggiano Bari - F. Fallacara**

centri talassemia > 1. **Bari-Policlinico** / 2. **Bari-Policlinico** / 3. **Bari-Policlinico**

centri emofilia > 1. **Bari-Policlinico**

farmacie > 1. Antuofermo / 2. Balenzano / 3. Bellisario / 4. Brescia / 5. Caivano / 6. Calabrese / 7. Calò / 8. Cavallo / 9. D'Ambrosio / 10. Della Posta / 11. Fabbroni / 12. Einaudi / 13. Fantozzi / 14. Favia / 15. Fullone / 16. Lozupone Vincenzo / 17. Lozupone Vittorio / 18. Macario / 19. Morea / 20. Ragone / 21. Rubino / 22. San Girolamo / 23. San Pasquale

parafarmacie > 1. Pelicani / 2. Schirone / 3. Forastiere / 4. L'Elisir / 5. Genchi Farma / 6. Coop Salute Japigia / 7. Coop Salute Santa Caterina / 8. Chiriaco / 9. Albica / 10. Herba Salus / 11. Manfredi /

12.Naturpharm / 13.Alchimie / 14.D&D Pharma / 15.Della Torre / 16.DG / 17.Fizzarotti / 18.Stacca / 19.Tavano / 20.Mariani / 21.Verde / 22.Galros / 23.Neofarma / 24.Violante / 25.Ipercoop Mongolfiera Pasteur / 26.Pharmabeauty / 27.Smeriglia / 28.Rangone

Istruzioni / Città di Bari >

- Partite dalla **Stazione Ferroviaria Centrale**, in quanto facilmente raggiungibile anche **dall'aeroporto Karol Wojtyla**, tramite bus o treno.
- Sulla destra della stazione, è possibile notare il **touristic information point IAT**.
- Proseguendo sulla destra, si nota un portico che conduce al **Touring Club Italiano**, dove richiedere informazioni turistiche, guide e pubblicazioni sulla Puglia, ma attenzione: per raggiungerlo in carrozzina, è necessario girare intorno al primo isolato sulla destra.
- Se si prosegue diritto lasciandosi alle spalle la Stazione, si arriva in **Via Sparano**, via pedonale dello shopping, insieme a **Via Argiro**, raggiungibile girando sulla vostra destra a un solo isolato.
- Si segnala la presenza nelle vicinanze, in Via Melo angolo Via Davanzati, di una **farmacia accessibile**.
- Proseguendo su via Sparano a sinistra ad angolo con via Putignani si incontra **Palazzo Mincuzzi**, palazzo monumentale dalla facciata liberty progettato da Aldo Forcignanò. Il palazzo è adibito ad esercizio commerciale. **Palazzo Mincuzzi** è risultato essere, fra tutti negozi visitati nel centro cittadino, quello più accessibile in assoluto. Oltre alla cordialità degli operatori è da menzionare l'assenza di barriere ostative alla mobilità su carrozzina a rotelle, la presenza di un bagno esclusivo per i diversabili, l'ascensore, storico ma a norma, per accedere ai piani superiori.
- Al termine di Via Sparano incontriamo un grande viale denominato **Corso Vittorio Emanuele II**. Tale corso è molto ampio ed è possibile passeggiare in tranquillità in entrambi i lati della strada. Attraversando la strada sulla sinistra, si trova un servizio bancomat accessibile.
- Sul corso a destra si intravede il **teatro Margherita** del quale sarà possibile ammirare la facciata monumentale, raggiungibile in 10 min, progettato in stile Liberty da Francesco De Giglio. Il teatro è stato riaperto nel 2009 dopo un lungo restauro, ad oggi è sede di mostre e vernissage.
- Sempre su Corso Vittorio Emanuele, potete girare alla vostra sinistra, (direzione Piazza Garibaldi) e potrete ammirare in Piazza della Libertà due magnifici palazzi che si fronteggiano: il **Comune di Bari** con annesso **Teatro**

Piccinni (attualmente in fase di ristrutturazione) ed il **Palazzo del Governo, Prefettura di Bari**.

- Proseguendo nella stessa direzione, è possibile ammirare **Palazzo Fizzarotti**, palazzo realizzato in due tempi, in stile veneziano a partire dalla seconda metà dell'800. Uno dei palazzi più belli e caratteristici della città, attualmente, il palazzo ospita sfilate di moda, esposizioni e, comunque, eventi di grande rilevanza per la città.
- Tornando indietro verso il punto di partenza (Via Sparano angolo Corso Vittorio Emanuele), è possibile attraversare la strada e giungere in **Piazza Chiurlia**: una delle piazzette caratteristiche del borgo antico.
- Tornando verso Corso Vittorio Emanuele II, è possibile proseguire verso sud (alla vostra sinistra avendo Piazza Chiurlia alle vostre spalle). Al termine del Corso, potete entrare agevolmente nel **borgo antico** della città di Bari, ma attenzione: nel borgo antico v'è il divieto di transito per gli autoveicoli ma i residenti possono circolare con le loro auto quindi è possibile incrociare alcuni veicoli. Vi invitiamo a prestare attenzione.
- A questo punto potete proseguire seguendo il mare, **percorso 1.A**, o inoltrarvi verso la città vecchia, **percorso 1.B**. I percorsi sono lunghi, vi consigliamo di farli entrambi ma in momenti diversi.

PERCORSO 1.A

- Proseguendo verso il mare, possiamo subito vedere il **Teatro Margherita** edificato tra il 1912 ed il 1914 nell'ansa del vecchio porto su pilastri fondati nel mare. Oggi sede di mostre ed eventi.
- Subito dopo il Teatro Margherita è possibile vedere il porticciolo dei pescatori, con la caratteristica "**N-dèrre la lanze**". Il posto, che letteralmente significa "a terra la lancia" è lo scalo di alaggio vicino al molo di S.Nicola (porto vecchio di Bari racchiuso fra molo S.Antonio e molo S.Nicola). Il porto è da decenni sede di un mercato ittico all'aperto frequentato da pescatori locali che sin dalle prime ore del mattino mettono in vendita pesce e frutti di mare.
- Proseguendo a destra per il lungomare, è possibile giungere, dopo un lungo percorso (circa 3,0 km), al **Lido pubblico di Pane e Pomodoro**.
- La spiaggia, grazie al Progetto No Barrier, è stata **dotata di infrastrutture e ausili** necessari a migliorarne la fruibilità da parte di tutti. L'accesso alla battigia, da parte di persone con disabilità, ma anche da anziani con mobilità ridotta, è favorito da una passerella formata da lastre in cemento armato, con passamano, e da utili usili specifici (sedie Job) per il trasporto in acqua e su fondi sabbiosi. Un

percorso delimitato da boe gialle, inoltre, individua l'area riservata in mare in prosecuzione della passerella stessa. In prossimità della battigia è stato realizzato, con lastre in cemento armato, un solarium dedicato, di 30 mq, dove poter stazionare e rilassarsi, dotato di panchine. E' presente una cabina/spogliatoio di dimensioni adeguate ad un utilizzo da parte di persone con disabilità motoria e dall'eventuale accompagnatore.

- Durante tale percorso è possibile ammirare i diversi **palazzi monumentali** presenti: Palazzo della Provincia, Presidenza di Giunta Regionale, Comando III Regione Aerea, Comando Regione Carabinieri.
- Si consiglia una breve deviazione per effettuare una visita al **Palazzo della Città Metropolitana di Bari** e con la sua **Pinacoteca** sita al IV piano del medesimo palazzo. Il palazzo è dotato di ascensore accessibile. Il servizio didattico della Pinacoteca è strutturato per fornire informazioni e itinerari tematici sul patrimonio artistico del Museo e sulla storia dell'arte e dell'architettura del centro storico di Bari. Il Servizio, inoltre, collabora con gli insegnanti per concordare ulteriori itinerari tematici al fine di inserirli organicamente all'interno della programmazione scolastica per le scuole di ogni ordine e grado. Si organizzano visite guidate, all'interno e all'esterno della Pinacoteca, per scolaresche e associazioni, su appuntamento, telefonando al numero del Servizio didattico +39 080 5412 422 / 423.

PERCORSO 1.B

- Al termine di Corso Vittorio Emanuele II, proseguendo sulla sinistra, è possibile accedere a **Piazza Ferrarese** dove è caratteristico vedere il mercato del pesce e della frutta e verdura. Piazza del Ferrarese è importante perché in essa è stato riportato alla luce un tratto **dell'antica via Appia-Traiana**, costruita dai Romani nei primi anni del II secolo d.C.
- Proseguendo dritto troviamo una seconda piazza denominata **Piazza Mercatile**. Possiamo notare subito sulla nostra destra il **Palazzo del Sedile**, numerosi gli esercizi commerciali presenti (ristoranti, bar, negozi di souvenir e abbigliamento, non tutti accessibili).
- Subito dopo alla nostra destra notiamo una colonna denominata **colonna della giustizia** (detta anche la colonna infame). Era in realtà la struttura cui venivano incatenati ed esposti al pubblico ludibrio i debitori insolventi.
- Proseguendo troviamo alla nostra sinistra **Strada palazzo di città**.

- Dopo pochi metri a sinistra incontriamo la **Chiesa di Sant'Anna**, accessibile. Successivamente si incontra la **Chiesa del Gesù** non accessibile ma di grande bellezza.
- Percorrendo Strada Palazzo di Città è possibile giungere direttamente alla **Basilica di San Nicola**, costruita tra il 1087 e il 1097. La Basilica è accessibile dall'ingresso laterale presente nel chiostro, tramite rampa. In fondo al chiostro è presente un bagno accessibile. La Basilica è uno dei più fulgidi esempi di architettura del romanico pugliese. L'edificazione della basilica è legata alle reliquie di san Nicola, traslate, per la parte più appariscente, da sessantadue marinai baresi dalla città di Myra, in Licia, e giunte a Bari il 9 maggio 1087.
- Ritornando presso l'ingresso principale della Basilica, possiamo notare un arco di accesso all'interno del borgo antico. Attraversandolo, ci ritroviamo in **Piazzetta dei Marinai**. Proseguendo possiamo girare alla nostra sinistra (prima strada) per Via delle Crociate. In questo percorso possiamo trovare diversi esercizi commerciali che vendono souvenir (non tutti accessibili). Percorrendo tutta via delle Crociate giungiamo alla **Cattedrale di Bari** (non accessibile). Alle spalle della Cattedrale si segnala la presenza di un ufficio postale accessibile con relativo **bancomat accessibile**.
- Dalla Cattedrale si raggiunge il **Castello Normanno-Svevo di Bari** accessibile, (conosciuto anche come "u Castidde" in barese), edificio simbolo della città di Bari, costruito intorno al 1331, è un'imponente fortezza che si erge ai margini della città vecchia; il castello si presenta circondato dall'antico fossato, che corre lungo tre lati, ad eccezione della fascia settentrionale, un tempo bagnata dal mare; oltre il fossato c'è la cinta di difesa, di epoca aragonese, munita di grandi bastioni angolari a lancia.
- Alle spalle del Castello da non perdere **La Chiesa di Santa Scolastica**, tra le più antiche della città; l'edificio è stato edificato tra l'VIII e l'XI secolo ed oltre alla chiesa, comprende anche un ex monastero che ai tempi di Isabella d'Aragona, XVII secolo, venne inglobata nelle mura della città.
- A pochi passi, potete percorrere una delle aree più caratteristiche di Bari, dove è possibile ammirare un'ampia panoramica del **Lungomare Imperatore Augusto** e della città verso sud.
- Percorrendo tale strada, incontriamo il **Forte di Sant'Antonio Abate**, non accessibile, detto anche "Il Fortino". La struttura è ora utilizzata per eventi culturali.
- Ci ritroviamo, quindi, in Piazza Ferrarese: proseguendo dritto, ci immettiamo in Corso Cavour, altra strada dello shopping. In Corso Cavour possiamo trovare un'altra

farmacia accessibile. Percorrendo tale Corso, è possibile vedere, alla nostra sinistra, alcuni imponenti palazzi (Banca d'Italia e Camera di Commercio).

- Proseguendo su Corso Cavour, incontriamo il **Teatro Petruzzelli**, accessibile. Costruito tra il 1898 e il 1903. Il ruolo del Petruzzelli, inizialmente volto alla produzione teatrale, si è via via allargato. Oggi il teatro è un vero e proprio "Centro polivalente di cultura".

Stato/Italy > Area/Città Metropolitana di Bari > Tappe/Itinerario Aragonese

1 > ITINERARIO ARAGONESE

Giovinazzo, Bitonto, Molfetta

Posti da visitare > 1.1 Giovinazzo > 1.2 Bitonto > 1.3 Molfetta

Cose da fare > cultura / parchi / mare / sport / shopping

Dove dormire > hotels / agriturismi / B&B / villaggi / camping

Servizi aggiuntivi > mangiare / trasporti / bancomat / informazioni / bagni / parcheggi

Salute > assistenza turistico-sanitaria / guardia medica / ospedali / pronto soccorso / centri dialisi / centri talassemia / centri emofilia / farmacie / parafarmacie

NB Il termine "accessibilità" verrà utilizzato nel testo con riferimento ai soggetti in carrozzina. Eventuali ausili per soggetti ipovedenti, non vedenti e sordomuti e per soggetti con disabilità psichiche sono indicati all'interno dei percorsi, segnalando la presenza (nel caso ci fosse) del servizio accoglienza ed assistenza da parte di personale idoneo. Si sottolinea che, nel caso di assenza di segnalazione di presenza di personale all'interno degli itinerari descritti, è consigliabile contattare direttamente la struttura; nella maggior parte dei casi, infatti, avvisando preventivamente, sarà possibile ricevere il servizio di assistenza necessario.

Per quanto riguarda le farmacie, se non è indicata nella descrizione del percorso l'accessibilità, contattando la farmacia, il personale

sarà disponibile a raggiungere il disabile e rispondere direttamente alle sue richieste.

Il servizio Bancomat, non sempre accessibile dall'esterno, sarà garantito accedendo all'interno della banca (contattare il personale).

POSTI DA VISITARE > 1.1 GIOVINAZZO

INFORMAZIONI > Giovinazzo a pochi km da Bari, sul Mar Adriatico è dotato di un importante porticciolo per pescherecci, dove si trova il Torrione Aragonese. Nel centro cittadino si trova Piazza Vittorio Emanuele II dalla caratteristica forma trapezoidale, al cui centro sorge la fontana monumentale dei tritoni.

A Giovinazzo il nuovo ed il vecchio lungomare e il centro storico ti affascinano. La Cattedrale, il Palazzo Ducale, le Corti, i Vicoli, le Piazze e Piazzette ti proiettano nella millenaria storia del comune. La Guida Blu, redatta dal Touring Club e da Legambiente, ha premiato per ben cinque anni consecutivi (dal 2003 al 2007) la città di Giovinazzo assegnandole quattro Vele (su un massimo di cinque) nella speciale classifica stilata tra tutte le località di mare italiane che si sono maggiormente distinte per la bellezza del mare e la pulizia della costa. Si sottolinea la presenza di lidi accessibili.

Cose da fare >

cultura > 1 **Piazza Vittorio Emanuele** / 2 **Chiesa San Domenico** / 3 **Fontana del Tritone** / 4 **Chiesa Santa Maria di Costantinopoli** / 5 **Chiesa Santa Maria degli Angeli** / 6 **Cattedrale Santa Maria Assunta**

shopping > 1 **nel Centro Storico**

Dove dormire >

hotels> 1. **Dimora Torredomini** / 2. **Hotel La Fayette** / 3. **Hotel President**

camping> 1. **Camping La Baia** / 2. **Campo Freddo**

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. **Medi** Ristorante (si accede con ascensore) / 2. **Al Porticciolo** (per celiaci)

trasporti > 1. **Stazione ferroviaria** / 2. **Terminal dei bus**

bancomat > 1. **In Piazza Aldo Moro** / 2. **In Piazza Vittorio Emanuele**

informazioni turistiche > 1. **Proloco** (in Piazza Umberto I)

bagni > 1. **nei pressi del porticciolo**

parcheggi > 1. **in Piazza Vittorio Emanuele**

Salute >

guardia medica > 1. **Presso Cittadella della Salute** (Via Papa Giovanni XXIII)

ospedali > 1. **Bari-San Paolo** / 2. **Bari-Policlinico**

pronto soccorso > 1. **Pronto Soccorso presso Ospedale Bari-San Paolo**

centri dialisi > Bari-Ospedale Di Venere
centri talassemia > 1. Bari-Policlinico
centri emofilia > 1. Bari-Policlinico
farmacie > 1. Farmacia Rinella (in Piazza Vittorio Emanuele)

Istruzioni / Giovinazzo >

(Come arrivare da Bari, in auto o bus: direzione nord, è possibile raggiungere Conversano, sia percorrendo la A14 per circa 29 min, che passando per la SP 54 ed imboccando infine la SS16.

Presente il collegamento ferroviario (accessibile).

- **Piazza Vittorio Emanuele** dalla caratteristica forma trapezoidale è attrezzata con **parcheggi per disabili**. Presente **farmacia accessibile**.
- Nella piazza la **Chiesa di San Domenico** (non accessibile) da non perdere la **fontana monumentale dei tritoni** al centro della piazza costruita da Tommaso Piscitelli nel 1933.
- Difronte alla chiesa, imboccando la stradina accanto al municipio, si arriva al **porticciolo piccolo dei pescatori** con il **torrione Aragonese**, detto "u tammurre" in dialetto locale, a causa della sua forma rotondeggiante che ricorda un tamburo. Accanto al porticciolo **bagno accessibile**.
- Dal porticciolo attraverso un vicolo si raggiunge la **Chiesa Santa Maria di Costantinopoli** (non accessibile) ma la bellezza ed il fascino dei vicoli sono da non perdere.
- A sinistra si incontra la **Chiesa Santa Maria degli Angeli** accessibile.
- Proseguendo si raggiunge la **Cattedrale Santa Maria Assunta** accessibile dall'ingresso laterale (Palazzo Vescovile) attrezzato con pedana.
- Continuando si raggiunge un altro **belvedere sul porticciolo** (accessibile).

POSTI DA VISITARE > 1.2 BITONTO

INFORMAZIONI > Bitonto "*Vetònde*" in dialetto bitontino è conosciuta come città degli ulivi per gli estesi oliveti che la circondano e la produzione olearia, rinomata già nel XIII secolo e perfezionata nel corso del XX secolo, che costituisce ancora oggi la più importante risorsa economica della città. Bitonto inoltre ha dato il nome al cultivar locale, cima di Bitonto.

Cose da fare >

cultura > 1. Il Torrione Angioino / 2. Porta Baresana / 3. Porta Maya / 4. Chiesa di San Gaetano / 5. Palazzo Sylos Calò / 6. Chiesa di San Valentino
shopping > 1. in Via Repubblica Italiana

Dove dormire >

hotels > 1. Masseria San Marco / 2. Park Hotel Elizabeth

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. **Ristorante Tenuta dei Ruggiero** / 2. **La Dolce Vita** (per celiaci)

trasporti > 1. **Stazione ferroviaria** / 2. **Terminal dei bus**

bancomat > 1. in **Corso Vittorio Emanuele**

informazioni turistiche > 1. **Iat** presso Biblioteca Comunale

bagni > 1. **Nella Galleria Nazionale**

Salute >

guardia medica > 1. **Asl presso ex Ospedale di Bitonto**

ospedali > 1. **ex Ospedale di Bitonto** / 2. **Ospedale Bari-San Paolo**

pronto soccorso > 1. pronto soccorso presso **ex Ospedale di Bitonto**

centri dialisi > 1. **centro dialisi Bitonto** (Via G. Comes, 31) / 2. Bari-**Ospedale Di Venere**

centri talassemia > 1. **Bari-Policlinico**

centri emofilia > 1. **Bari-Policlinico**

farmacie > 1. **Farmacia in Piazza Cavour** (accessibile)

Istruzioni / Bitonto >

(**Come arrivare da Bari**, in auto o bus: direzione nord è possibile sia passando per la A14 uscendo poi a Bitonto/Palese e svoltando sulla SP88 o in alternativa passando per la SP231 (circa 30min). Presente il collegamento ferroviario con FAL (accessibile).

- Da Piazza Moro si incontra sulla sinistra il **Torrione con fossato**, accessibile, di fronte si può attraversare la **Porta Baresana**. La farmacia in Piazza Cavour è accessibile La Porta Baresana, che insieme a **Porta Maya**, alla Porta Pendile, alla Porta Robustina e alla scomparsa Porta Nuova, costituiva il sistema di accesso alla città.
- Il **Torrione, o Maschio Angioino**, è tra le superstiti testimonianze del sistema difensivo della città, facente parte di una piazzaforte con 28 torri e cortine attraversate da 5 porte urbiche. La sua costruzione, realizzata dagli Angioini a difesa di Porta Baresana, risale alla fine del XIV secolo. Nel corso dei secoli, la torre di Porta Baresana, sede anche di castellano e delle milizie di presidio, adibita pure a carcere, è stato il caposaldo della difesa cittadina. Oggi il Torrione Angioino ospita la **Galleria Civica di Arte Contemporanea**.
- A sinistra si può ammirare la **Chiesa di San Gaetano** con facciata monumentale in stile romanico (non accessibile).
- Accanto alla chiesa il meraviglioso **Palazzo Sylos Calò** del XV sec. elegante edificio tardo rinascimentale sede della prima galleria nazionale di Puglia e del museo diocesano più grande del Mezzogiorno d'Italia, nel 2004 è stato riconosciuto città d'arte (accessibile).

- Costeggiando la piazza, a destra la **Galleria Nazionale** accessibile è dotata anche di bagni accessibili.
- Da non perdere i vicoli del centro storico che hanno mantenuto inalterato il fascino di un tempo.
- Girando sulla destra si arriva in **corte vescovado** con la **Cattedrale del XII secolo** accessibile dal retro.
- Difronte alla porta Baresana su Piazza Moro **bancomat accessibile**.

POSTI DA VISITARE > 1.3 MOLFETTA

INFORMAZIONI > *Molfetta "Melfétte in dialetto locale", ha tra i luoghi di maggiore attrazione il Duomo vecchio, il centro storico, la Cattedrale, la Basilica della Madonna dei Martiri, le chiese di San Pietro, del Purgatorio e di Santo Stefano, mentre mete di rilassanti e tonificanti passeggiate sono lo storico porto e infine il Pulo di Molfetta, dolina carsica al cui interno e nei cui pressi sono stati trovati, sin dai primi scavi condotti dal 1900 in poi, reperti archeologici che testimoniano di una presenza antropica risalente al neolitico. Tali reperti sono raccolti nel Museo Archeologico del Pulo, che attende da tempo di essere aperto al pubblico, nella nuova sede dell'ex Lazzaretto.*

Cose da fare >

Cultura > 1. **Seminario Vescovile Diocesano** / 2. **Cattedrale dell'Assunta** / 3. **Palazzo Giovane** / 4. **Duomo di San Corrado** / 5. **Chiesa della Morte**
shopping > 1. **in Corso Margherita di Savoia**

Dove dormire >

hotels> (Bitonto – Circa 20 km) 1. **Masseria San Marco** / 2. **Park Hotel Elizabeth**

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. **Bufi** (difficoltà per la presenza di macchine parcheggiate che ostruiscono l'accesso, superabile, avvisando il proprietario)

trasporti > 1. **Stazione ferroviaria** / 2. **Terminal Bus**

bancomat > 1. **Piazza Vittorio Emanuele** (accessibile per i disabili della vista)

informazioni turistiche > 1. **Iat Pugliapromozione** (Bitonto)

toilettes > 1. **Presso il Museo Vescovile Diocesano**

Salute >

guardia medica > 1. **presso Ospedale "Don Tonino Bello"** (Prov.le Molfetta-Terlizzi)

ospedali > 1. **Ospedale "Don Tonino Bello"** (Prov.le Molfetta-Terlizzi)

pronto soccorso > 1. Pronto soccorso presso **Ospedale "Don Tonino Bello"** (Prov.le Molfetta-Terlizzi)

centri dialisi > 1. Centro dialisi presso Ospedale "Don Tonino Bello" (Prov.le Molfetta-Terlizzi) / 2. Bari-Ospedale Di Venere
centri talassemia > 1. Bari-Policlinico
centri emofilia > 1. Bari-Policlinico
farmacie > 1. Farmacia in Via Sant'Angelo

Istruzioni / Molfetta >

(Come arrivare da Bari, in auto o bus: direzione nord è possibile sia passando per la A14 uscendo poi a Molfetta e svoltando sulla SP112 o in alternativa passando per la ss16 (circa 40min). Presente il collegamento ferroviario (accessibile).

(Come arrivare da Bitonto, in auto o bus: Durata 30min circa percorrendo la SP88 e la SS16 o, in alternativa, passando per la A14. Presente il collegamento ferroviario (accessibile) o con autolinee.

- Di fronte alla Villa Comunale completamente accessibile, si può ammirare il **Seminario Vescovile Diocesano** con il chiostro interno, anche questo accessibile. All'interno da visitare il **Museo** (accessibile da Corso Dante Alighieri).
- Sulla destra la **Chiesa del Purgatorio** e sul lato a sinistra in via Dante si incontra la **Cattedrale dell'Assunta** (accessibile). Si segnala la presenza di un gradino basso.
- Prima della Cattedrale, costeggiando piazza Municipio, pittoresco slargo dominato dal cinquecentesco **Palazzo Giovene**, sede dell'amministrazione comunale. L'edificio ospita al piano interrato un'importante collezione d'arte contemporanea e **la Civica Siloteca**, raccolta di campioni di legname a scopo didattico. Nella stessa piazza è possibile visitare la Sala dei Templari.
- Costeggiando in direzione sinistra si arriva al **Duomo di San Corrado** (accessibile) realizzato tra il XII e il XIII secolo in stile Romanico Pugliese con influssi bizantini.
- Dal Palazzo, tornando verso piazza del Municipio, proseguendo verso destra si incontra la **Chiesa della morte** (non accessibile) ma dall'esterno si possono notare i particolari quadri e realizzazioni.
- Proseguendo per via Morte si arriva **all'approdo di Sant'Andrea**, siamo esattamente alle spalle del Duomo. Mantenendo la destra si potrà accedere al **Duomo** (accessibile).
- Continuando sulla destra **Mercato Ittico** accessibile con **reperti archeologici e tombe ipogee**.
- Tenendo la sinistra **lungomare accessibile**. La passeggiata è gradevole fino al nuovo mercato ittico. Tornando su via Dante a sinistra porta della Città all'altezza di P.zza Mazzini.
- Continuando sulla destra si incontra la **Cattedrale** con il **Museo Diocesano** accessibile.

UNA DEVIAZIONE > 1.4 CASTEL DEL MONTE

INFORMAZIONI > Castel del Monte, costruito tra il 1229 e il 1249 come ritrovo di caccia o, secondo altri studiosi, come edificio militare, è il più famoso monumento dell'architettura civile sveva in Italia. Lo stesso Federico II, che lo commissionò a un costruttore locale rimasto ignoto, vi soggiornò per brevi periodi e vi organizzò la festa di nozze della propria figlia naturale Violanta.

Castel del Monte, il capolavoro dell'architettura sveva è uno dei più perfetti e originali edifici civili del medioevo, sorge nella solitudine, dominando gran parte della Puglia e della Basilicata da una delle maggiori alture delle Murge, su cui la sua massa regolare d'un caldo color biondo appare poggiata come una corona imperiale.

Opera genialissima d'ignoto architetto, ma che una suggestiva tradizione vuole concepita e progettata dallo stesso Federico II, essa appartiene, per la struttura e le parti essenziali della decorazione, ai primordi dell'architettura gotica nell'Italia meridionale, pur allacciandosi alla vigorosa tradizione romanica della regione.

Benché spogliato di tutti i rivestimenti marmorei interni e delle sculture, con i paramenti esterni cariati dall'erosione, Castel del Monte conserva integra la sua struttura cristallina, stupefacente per regolarità e armonia di forme e di dimensioni e per maestria di esecuzione Castel del Monte è un edificio del XIII secolo fatto costruire dall'imperatore Federico II in Puglia, nei pressi della località di Santa Maria del Monte, su una collina della catena delle Murge occidentali, a 540 metri s.l.m.

È stato inserito nell'elenco dei patrimoni dell'umanità dell'UNESCO nel 1996.

Il Castello non è accessibile.

Stato/Italy > Area/Città Metropolitana di Bari > Tappe/Costa Adriatica e Dintorni

1 > ITINERARIO "COSTA ADRIATICA E DINTORNI"

Mola di Bari, Rutigliano, Conversano, Polignano a Mare, Monopoli

Posti da visitare > 1.1 Mola di Bari > 1.2 Rutigliano > 1.3 Conversano

> 1.4 Polignano a Mare > 1.5 Monopoli

Cose da fare > cultura / parchi / mare / sport / shopping

Dove dormire > hotels / agriturismi / B&B / villaggi / camping

Servizi aggiuntivi > mangiare / trasporti / bancomat / informazioni / bagni / parcheggi

Salute > assistenza turistico-sanitaria / guardia medica / ospedali / pronto soccorso / centri dialisi / centri talassemia / centri emofilia / farmacie / parafarmacie

NB Il termine "accessibilità" verrà utilizzato nel testo con riferimento ai soggetti in carrozzina. Eventuali ausili per soggetti ipovedenti, non vedenti e sordomuti e per soggetti con disabilità psichiche sono indicati all'interno dei percorsi, segnalando la presenza (nel caso ci fosse) del servizio accoglienza ed assistenza da parte di personale idoneo. Si sottolinea che, nel caso di assenza di segnalazione di presenza di personale all'interno degli itinerari descritti, è consigliabile contattare direttamente la struttura; nella maggior parte dei casi, infatti, avvisando preventivamente, sarà possibile ricevere il servizio di assistenza necessario. Per quanto riguarda le farmacie, se non è indicata nella descrizione del

percorso l'accessibilità, contattando la farmacia, il personale sarà disponibile a raggiungere il disabile e rispondere direttamente alle sue richieste. Il servizio Bancomat, non sempre accessibile dall'esterno, sarà garantito accedendo all'interno della banca (contattare il personale).

POSTI DA VISITARE > 1.1 MOLA DI BARI

INFORMAZIONI > Mola di Bari (usualmente Mola, "Màulè" in dialetto locale) rifondata da Carlo I d'Angiò nel 1277 su un insediamento più antico, sorge lungo la costa del mare Adriatico 20 km a sud-est del capoluogo. Il suo porto peschereccio è tra i più importanti della Puglia. Il più bel panorama della città si scorge dall'alto di San Materno, prospero poggio a 5 km. da Mola, sulla provinciale per Rutigliano.

La città potrebbe essere divisa in diverse aree storiche. A settentrione la parte medioevale, intersecata da un dedalo di viuzze, in mezzo a cui si ergono maestosi la Chiesa Matrice e, verso il mare, il Castello angioino. Dalla parte opposta si stende il nuovo abitato, di età murattiana, che espandendosi a sua volta in ogni direzione, dà al paese l'aspetto di una cittadina moderna. Non mancano palazzi signorili, strade e piazze alberate.

Cose da fare >

cultura > 1 Castello Angioino / 2 Teatro Van Westerhout / 3 Chiesa di San Nicola / 4 Piazza XX Settembre / 5 Palazzo Roberti / 6 Palazzo Roberti
shopping > 1 nel borgo antico

Dove dormire >

hotels > 1. Hotel Gabbiano*** (Mola di Bari) / 2. Hotel Borgo Egnazia***** (Savelletri) / 3. Hotel Covo Dei Saraceni**** (Polignano) / 4. Hotel Palazzo Indelli**** (Monopli) / 5. Hotel Vecchio Mulino**** (Monopli)
camping > 1. Area di sosta "Pinocchio" (Mola di Bari)

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. Al Bel Paese Ristorante / 2. Al Nuovo Gabbiano Ristorante (per celiaci)
trasporti > 1. Stazione ferroviaria / 2. Terminal dei bus
bancomat > 1. In Piazza XX Settembre (non accessibile il bancomat esterno; si può prelevare all'interno)
informazioni turistiche > 1. Iat Pugliapromozione (in Piazza XX Settembre)
parcheggi > 1. nei pressi del Castello Angioino / 2. A Piazza XX Settembre

Salute >

guardia medica > 1. ASL Mola di Bari (Via Don Russolino)
ospedali > 1. Bari-Policlinico

pronto soccorso > 1. Pronto Soccorso presso ASL Mola di Bari
(Via Don Russolino)

centri dialisi > Bari-Ospedale Di Venere

centri talassemia > 1. Bari-Policlinico

centri emofilia > 1. Bari-Policlinico

farmacie > 1. Farmacia Fornari (in Via De Nicola 104, 0039 080 4743212)

Istruzioni / Mola di Bari >

(Come arrivare da Bari, in auto o bus: partendo da Bari dirigersi verso sud prendere la S.S. 16 dopo circa 20 Km uscita Mola di Bari nord Treno: la città di Mola è servita dalle Ferrovie dello Stato. È possibile, quindi, prendere un treno da Bari delle Ferrovie dello Stato per giungere in Mola di Bari. I treni sono accessibili (circa 20 min.). Per informazioni ed orari www.trenitalia.it

Autobus di linea: vi sono autobus di linea gestiti dalle Ferrovie Sud Est che partono da Bari (Largo Ciaia) e giungono in centro città di Mola di Bari (percorso circa 30 min.) per informazioni ed orari www.fseonline.it

- Giunti in città dirigersi in centro sul lungomare (il luogo è anche dotato di parcheggio e vi sono parcheggi riservati a persone con disabilità) di fronte al **Castello Angioino** si può girare intorno alle mura accessibili, mentre l'interno del castello presenta barriere che ne impediscono l'accessibilità. Presenti **parcheggi per disabili**.
- Dopo 100 m si raggiunge il **Teatro Van Westerhout** (non accessibile).
- Da via Castello, svoltando a sinistra si incontra la **Chiesa Matrice di San Nicola**, accessibile lateralmente, la cripta all'interno non risulta accessibile.
- Da via Castello, uscendo a destra su via Veneto si raggiunge Piazza XX Settembre dove si può ammirare la facciata monumentale di **Palazzo Roberti Albero Tanzi** (antico palazzo nobiliare del XVIII sec.) con affreschi a tempera di Aniello D'Arminio. Presenti parcheggi per disabili.

Nella piazza si può ammirare la facciata della **Chiesa della Maddalena** (non accessibile).

- È possibile, a questo punto, effettuare una magnifica passeggiata per le diverse stradine presenti nel borgo antico della città. Da non perdere gli scorci nei vicoli ed i negozi di souvenir e prodotti artigianali.
- Uscendo da via Vittorio Veneto a sinistra si incontra il **porticciolo dei pescatori** dove la mattina si può vivere l'esperienza del mercato del pesce.
- Attenzione: dal porto fino al Castello il **lungomare non è accessibile**. I marciapiedi accessibili si incontrano a partire dal Castello.

- Da non perdere: la **festa della Madonna d'Oltremare** si festeggia il primo week end di luglio.

POSTI DA VISITARE > 1.2 RUTIGLIANO

INFORMATIONS > Rutigliano ("Retegghiéne" nel dialetto rutiglianese), insieme ad altri sei comuni pugliesi, nel 2010 è stata fregiata del titolo di "Città d'arte" in rapporto al suo inestimabile patrimonio storico-artistico-architettonico. Il centro è noto come "Città dell'Uva" per la produzione su larga scala di pregiate varietà da tavola (Uva Italia, Vittoria e Red Globe). È inoltre, nel mezzogiorno, conosciuta quale capitale dei "Fischietti in Terracotta". La cittadina è difatti famosa per la tradizionale attività figulina, praticata sin dal neolitico, ed oggi legata ai tegami di creta per la cottura di vivande e la produzione dei tipici "fischietti" in terracotta (finissime opere d'arte artigiana). Ad essi è dedicata la tradizionale "Fiera del Fischietto in terracotta Città di Rutigliano" che si tiene il 17 gennaio di ogni anno in occasione della festa liturgica di Sant'Antonio Abate.

Cose da fare >

cultura > 1. **Palazzo San Domenico** / 2. **Museo di Arti e Mestieri** / 4. **Santa Maria di Palazzo** / 5. **Chiesa Rupestre Sant'Apollinare** / 6. **Chiesa di San Lorenzo** / 7. **Chiesa di San Lucia**

shopping > 1. in Via Borsellino / 2. **In Via Noicattaro**

Dove dormire >

hotels > (Conversano – circa 10 km) 1. **"Antica Masseria" Hotel relais** **** (Turi-Putignano) / 2. **Masseria Gravelle** *** (Conversano) / 3. **Palazzo D'Erchia** *** (Conversano) (Mola di Bari – circa 20km) 4. **D'Aragona Hotel****** (Mola di Bari) / 5. **Borgo Egnazia Hotel******* (Savelletri) / 6. **Covo Dei Saraceni Hotel****** (Polignano) / 7. **Palazzo Indelli Hotel****** (Monopoli) / 8. **Vecchio Mulino Hotel****** (Monopoli)

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. **Ristorante La Locanda**

trasporti > 1. **Stazione ferroviaria** / 2. **Terminal dei bus**

bancomat > 1. in **Piazza XX Settembre** (interno accessibile)

informazioni turistiche > 1. **Iat** in Via Leopoldo Tarantino

Salute >

guardia medica > 1. **Asl Rutigliano** (in Via S. Francesco 94)

ospedali > 1. **Rutigliano ex Ospedale Monte dei Poveri (Viale Bari)**

pronto soccorso > 1. **Alberobello ex P.O. (Viale Bari)**

centri dialisi > 3. Bari- **Ospedale Di Venere**

centri talassemia > 1. **Bari-Policlinico**

centri emofilia > 1. **Bari-Policlinico**

farmacie > 1. Farmacia in Corso Giuseppe Mazzini

Istruzioni / Rutigliano >

(Come arrivare da Bari, in auto o bus: dal Lungomare dirigersi verso sud, superato il castello, grande curva che immette sul mercato del pesce e, subito dopo un rondò. Dal rondò trovate indicazioni per Rutigliano (imboccare Corso Umberto I) prendere la S.P. 111 (circa 10 Km).

- Partendo da **Palazzo San Domenico** (non accessibile) dove si trova il museo del fischiello e costeggiando l'estramurale, si imbecca la via che costeggia il **Museo di Arti e Mestieri** (accessibile).
- Si consiglia, inoltre, di visitare le Chiese di **Santa Maria di Palazzo** (accessibile) e **Santa Apollinare**.
- Proseguendo sempre dritto si incontrano le **Chiesette di San Lorenzo**, e di **San Lucia** fino a giungere a Conversano.
- Da non perdere nello shopping i famosi **fischielli di Rutigliano**. Sono dei prodotti artigianali realizzati in terracotta e dipinti rigorosamente a mano con vivacissimi colori.

Le fattezze dei fischielli rappresentano, in forma caricaturale, personaggi famosi e situazioni buffe tratte dalla vita quotidiana al fine di donare allegria a chi guarda e a chi li utilizza.

La fiera dei fischielli in occasione della Festa di Sant'Antonio Abate (17 gennaio) mette in mostra tutta la bravura dei numerosi laboratori artigianali e maestri del fischiello.

POSTI DA VISITARE > 1.3 CONVERSANO

INFORMAZIONI > *Sorge a circa 30km a sud di Bari, sui primi rilievi della Murgia, a 219 m.s.l.m.. Di origine preromana, nell'XI secolo divenne sede di una contea estesa su una parte significativa della Puglia centro-meridionale la cui importanza non venne sminuita che con il tramonto della struttura feudale. Importante diocesi e centro religioso sin dal Medioevo, la cittadina è oggi sede della diocesi di Conversano-Monopoli.*

Da non perdere le opere di Paolo Finoglio, presso la corte di Giangirolamo II d'Acquaviva (detto il Guercio delle Puglie): il famoso ciclo delle Scene della Gerusalemme liberata di Torquato Tasso. Si tratta del ciclo più importante del Seicento italiano dedicato al famoso poema di Tasso, nel quale si mettono in primo piano i protagonisti della riconquista di Gerusalemme, i loro duelli, i loro amori.

Sempre a Conversano, nella chiesa dei Santi Medici Cosma e Damiano, anche cinque dei sei altari che arricchiscono le navate sono sormontati da tele di Paolo Finoglio.

Cose da fare >

Cultura > 1 **Oasi Santa Maria dell'Isola** / 2 **Piazza Moro** / 3 **Chiesa Santa Maria del Carmine** / 4 **Porta del Carmine** / 5 **Piazza XX Settembre** / 6 **Chiesa di San Benedetto Church** / 7. **Basilica Santa Maria Assunta** / 8. **Castello di Conversano**

shopping > 1. **in Piazza Moro** / 2. **In Corso Umberto I** / 3. **in Via Roma**

Dove dormire >

hotels> 1. **Hotel relais "Antica Masseria"** / 2. **Masseria Gravelle** / 3. **Palazzo D'Erchia**

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. **Agriturismo Montepaolo** / 2. **Ristorante Savi**
(gluten free)

trasporti > 1. **Stazione ferroviaria** / 2. **Terminal Bus**

bancomat > 1. **In Via Divisione d'Aqui**

informazioni turistiche > 1. **Nella Villa Comunale**

bagni > 1. **Presso il Museo, nella Chiesa di San Benedetto**

parcheggi > 1. **in Piazza Moro**

Salute >

guardia medica > 1. **Asl Conversano** (in Via E. De Amicis 31)

ospedali > 1.ex **Ospedale di Conversano "F. Jaia"** (Via E. De Amicis)

pronto soccorso > 1. Pronto soccorso presso ex **Ospedale di Conversano "F. Jaia"** (Via E. De Amicis)

centri dialisi > 1. **Centro dialisi di Conversano, presso PTA**
(Via E. De Amicis 30 / 2. **Bari-Ospedale Di Venere**

centri talassemia > 1. **Bari-Policlinico**

centri emofilia > 1. **Bari-Policlinico**

farmacie > 1. **Farmacia Rizzi in Via Positano** (on Via Positano 24, 0039 080 495 2012)

Istruzioni / Conversano >

(Come arrivare da Rutigliano, in auto o bus: circa 16min percorrendo la SP 240).

- Dalla strada provinciale Rutigliano-Conversano direzione Conversano si **incontra l'Oasi Santa Maria Dell'Isola** accessibile dal chiostro con rampa dal giardino. Si possono prenotare le visite telefonando allo.080 4954924.
- All'uscita, percorrendo la strada secondaria a destra della chiesa si giunge al **Lago di Sassano** dove si possono ammirare varie specie di uccelli ed anfibi.
- Immettendosi sulla strada provinciale n°65 (Conversano-Casamassima) e svoltando dopo poco a sinistra si percorre per circa 5 km una strada secondaria, svoltando sempre a sinistra, che giunge al **Lago di Agnano**.

- Scendendo poi verso il Lago di Agnano e girando prima a destra e poi all'incrocio a sinistra si percorre la strada verso Conversano.
- Andando verso il centro, su via Divisione D'Aqui si incontra un **bancomat accessibile**, svoltando in via Florenzo Jaia si potrà **parcheggiare in Piazza Moro**.
- Nella piazza si può visitare la **Chiesa Santa Maria del Carmine**, accessibile lateralmente.
- Si accede alla città vecchia dalla **Porta del Carmine**, sulla sinistra centro telefonico accessibile, si consiglia di prestare attenzione al traffico auto.
- Proseguendo sulla sinistra si arriva in **Piazza XX Settembre** sede comunale, di grande fascino la facciata monumentale realizzata in pietra locale.
- Accessibili i marciapiedi, mantenendo la sinistra si incontra sempre a sinistra la **Porta della Città**, non accessibile per la presenza di barriere. Proseguire dritto, quindi e dopo circa 50 metri si raggiunge una seconda porta della città antica. Alla nostra sinistra troviamo un'ampia scalinata (ovviamente non accessibile) dove in cima è presente la **Chiesa di S. Benedetto**. Dobbiamo proseguire dritto entrando in un'area pedonale.
- Proseguendo nell'area pedonale troviamo un primo grande torrione del **Castello di Conversano** (non accessibile). In questa zona sono presenti diversi locali e punti ristoro. Proseguendo dritto troviamo di fronte la villa comunale; nella stessa zona (difronte all'ingresso della villa comunale) è presente un **punto di informazione turistica**.
- Inerpicandoci per una breve salita troviamo alla nostra sinistra l'ingresso per il Castello di Conversano (attenzione oggi il castello è una residenza privata) e sulla nostra destra v'è una strada che ci conduce alla **Basilica della Vergine Assunta**.
- A questo punto è possibile effettuare una piacevolissima passeggiata tra le stradine del borgo antico di conversano; dove possiamo trovare diversi scorsi magnifici e scoprire il dolce classico stile di vita mediterraneo connaturato dai suoi ritmi piacevoli.
- Nelle vicinanze della Basilica troviamo la **Chiesa di San Benedetto**. All'interno vi è un **Museo accessibile**. La Basilica è un edificio Romanico del XI sec., all'interno si può visitare il **Chiostro**, sede l'estate di manifestazioni ed eventi culturali. Il museo è attrezzato con **bagni per disabili**. La navata di sinistra conserva un affresco absidale trecentesco e l'icona della Madonna della Fonte, protettrice del paese); la navata destra un crocifisso ligneo cinquecentesco.

- Proseguendo a sinistra, per **via Dameta Paleologo**, si ritorna nella piazza antistante l'ingresso del castello. Da qui è possibile accedere ad un bel vedere magnifico.

POSTI DA VISITARE > 1.4 POLIGNANO A MARE

INFORMAZIONI > Polignano è piena di Storia a partire dal Neolitico, ma anche la città natale del famoso cantante Domenico Modugno, situata a strapiombo sul mare, si possono ammirare diverse grotte di origini preistoriche a testimonianza della sua storia d'origine. Passeggiando tra i suoi vicoli si resta rapiti dagli odori della cucina pugliese tra i muri in pietra bianca delle case bandiera Blu. Ha una costa caratterizzata da un'alta scogliera sul Mar Adriatico. Il territorio è attraversato da una Lama che finisce sul mare. Grazie al suo clima mite è meta di turisti tutto l'anno.

Cose da fare>

Cultura > 1 Piazza Aldo Moro / 2 Arco Marchesale / 3 Chiesa dell'Assunta / 4 Piazza Vittorio Emanuele / 5 Ponte Lamachile / 6 Porto e Abazia di San Vito
mare > 1. Sul litorale di Cozze (lidi accessibili)
shopping > 1. In Piazza Aldo Moro / 2. In Via Roma

Dove dormire >

hotels> 1. Hotel Covo dei Saraceni / 2. Hotel L'Abbate / 3. Pietrablu Resort & spa / 4. San Tommaso

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. l'Osteria di Chichibio (Al ristorante si accede tranquillamente, la porta del bagno è abbastanza larga, mancano le maniglie) / 2. **Ristorante Villa degli Aranci** (senza glutine)
trasporti > 1. Stazione Ferroviaria / 2. Terminal Bus
bancomat > 1. In Via Martiri di Dogali
informazioni turistiche > 1. In Via Samelli
bagni > 1. Presso l'Osteria di Chichibio

Salute >

ospedali > 1. Polignano Ospedale (Via Don Luigi Sturzo)
pronto soccorso > 1. Polignano Pronto soccorso (Via Don Luigi Sturzo)
guardia medica > 1. Polignano Guardia medica (Via Don Luigi Sturzo)
centri dialisi > 1. Bari-Ospedale Di Venere
centri talassemia > 1. Bari-Policlinico
centri emofilia > 1. Bari-Policlinico
farmacie > 1. De Laurentis / 2. Di Donna / 3. Solimini / 4. Tropepe

Istruzioni / Polignano a Mare >

(Come arrivare da Conversano, in auto o bus: tramite S.P. 121, distanza circa 10 Km). Presente stazione ferroviaria FS.

- Dalla stazione si incontra di fronte **viale delle Rimembranze** dotato di marciapiedi accessibili.
- Proseguendo si arriva in **Piazza Aldo Moro**; proseguendo a sinistra si raggiunge il centro storico.
- Sul marciapiede che costeggia le mura della città vecchia si segnala la presenza di **un percorso di luce** fino alla **porta Arco Marchesale**. (Il percorso presenta delle interruzioni, ma per la categoria dei non vedenti accompagnati, si ritiene possa essere un importante ausilio di cui non trascurare la presenza.)
- Proseguendo si incontra la **Chiesa Matrice S. Maria Assunta**, accessibile lateralmente.
- Sulla sinistra **balconata sul mare** con vista mozzafiato vista la costiera alta rocciosa di Polignano.
- Dal belvedere, continuando a sinistra per i vicoli del centro storico si incontra un altro belvedere ed infine si raggiunge un ultimo affaccio sul porticciolo dei pescatori.
- Il fascino della città è dato dalle costruzioni in pietra ed i balconi impreziositi da ceramiche locali.
- Mantenendo la sinistra si ritorna in **Piazza Vittorio Emanuele**.
- Tornando verso piazza Moro si incontra sulla sinistra un **bancomat accessibile**.
- Proseguendo verso destra si attraversa il **ponte di lama Monachile** e ci si immette sulla vecchia s.s.16 sino all'altezza del porto turistico dove girando a destra si giunge dopo quasi 3 km. al **porto di San Vito** con l'annessa **Abazia e torre costiera**. Qui si può visitare l'esterno della torre con un percorso accessibile e possibilità di balneazione.
- Il percorso prosegue lungo la complanare della statale verso nord costeggiando **costa Ripagnola**. All'altezza della **località di Cozze** si gira a destra per costeggiare il mare. Qui c'è la possibilità di **accedere al mare per la balneazione** con strutture che permettono l'accesso ai disabili.

PLACES TO VISIT > 1.5 MONOPOLI

INFORMAZIONI > Monopoli è anche detta la città delle cento contrade. L'agro infatti è diviso in varie località denominate contrade, i cui toponimi rievocano antichi casali scomparsi, la presenza di una masseria, di una chiesa o altri riferimenti storico-geografici. La città di Monopoli trae le sue antiche origini da una poderosa fortezza messapica situata al confine della Peucezia (recenti scavi della Soprintendenza Archeologica di Puglia hanno fugato ogni dubbio). Le mura messapiche cingevano l'intera

penisola individuata dalla cala della Porta Vecchia e dalla cala del Porto Antico; lungo via dei Mulini, all'interno del Bastione di S.Maria, sotto il Castello, nei pressi del Palazzo vescovile, sono ancora conservati importanti tratti delle fortificazioni del V secolo a.C. Dell'epoca romana rimane solo la grande porta fortificata, inglobata nel Castello e qualche tomba sotto la Cattedrale.

Cose da fare>

Cultura > 1 Chiesa di San Domenico / 2 Chiesa rupestre della Madonna del Soccorso / 3 Cattedrale dedicata alla Madonna della Madia / 4 Chiesa del Purgatorio / 5 Castello Carlo V / 6 Palazzo Rendella / 7 Palazzo Palmieri / 8 Chiesa romanica di Santa Maria degli amalfitani / 9 Museo Archeologico Meo Evoli

shopping > 1. In Via Roma / 2. In Via Umberto I

Dove dormire >

hotels> 1. Hotel Mizar Blu*** / 2. Hotel Vecchio Mulino**** / 3. Hotel Palazzo Indelli****

camping> 1. Camping Atlantide

villaggi> 1. Villaggio Porto Giardino Hotel****

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. Ristorante La Peschiera *****L /_2. Ristorante Il Guazetto

trasporti > 1. Stazione Ferroviaria / 2. Terminal Bus

bancomat >1. In Piazza Vittorio Emanuele / 2.in Via Vittorio Veneto

informazioni turistiche > 1. Iat In Via Giuseppe Garibaldi

Salute >

guardia medica > 1. Monopoli Guardia medica

ospedali > 1. Monopoli Ospedale San Giacomo

pronto soccorso > 1. Monopoli Ospedale San Giacomo Pronto soccorso

centri dialisi > 1.Bari-Ospedale Di Venere

centri talassemia > 1. Bari-Policlinico

centri emofilia > 1. Bari-Policlinico

farmacie > 1.Annese / 2.Brunetti / 3.Bungaro / 4.Barnaba / 5.Gentile / 6.Licciulli / 7.Losito / 8.Muscogiuri / 9.Noya / 10.Rizzi / 11.Santoro /

Istruzioni / Monopoli >

(Come arrivare da Polignano, in auto o bus: direzione sud prendere la S.S. 16 bis e dopo circa 10 Km prendere uscita Monopoli nord) Treno: le città sono servite dalle Ferrovie dello Stato. Il viaggio dura circa 5 min.

- Partendo dalla vastissima Piazza Vittorio Emanuele II, raggiunto Largo Plebiscito e lasciato a sinistra il Municipio, si percorre Via San Domenico (non accessibile), lungo la quale si incontra la chiesa omonima, **Chiesa di San Domenico**, in stile rinascimentale.
- Poco oltre si apre l'ingresso della **Chiesa rupestre della Madonna del Soccorso** (non accessibile), vari metri sotto il livello stradale, in origine affacciata sull'antico porto-canale, interrato dai normanni nel 1049 per impedire ai navigli nemici di giungere fino nel cuore della città. Al termine della via si giunge in Largo Vescovado. Poco lontano è **Piazza XX Settembre**, dove si svolge il caratteristico mercato ittico e ortofrutticolo.
- Per Via Cattedrale si sbocca, quindi, in un suggestivo scenario barocco sul quale si affaccia la **Cattedrale dedicata alla Madonna della Madia** (accessibile), protettrice di Monopoli, la cui icona approdò miracolosamente nel porto, all'alba del 16 dicembre 1117. L'evento viene ricordato ogni anno con una sentita rievocazione che vede la partecipazione dell'intera città nella stessa data e riproposto in forma solenne il 15 agosto, con luminarie e fuochi d'artificio. Recentemente restaurata, presenta all'interno una luminosità sorprendente, una ricca decorazione in marmi policromi e alcune pregevoli tele di Giovanni Bernardo Lama e Stefano Buono (XVI sec.), di Palma il Giovane (XVII sec.) e di Francesco De Mura (XVIII sec.), sculture di Giuseppe Sammartino.
- Nel fianco della cattedrale, su via Argento, si apre l'accesso al **Museo della Cattedrale**, con l'interessante area archeologica.
- Non lontano, è la **Chiesa del Purgatorio**, da una cui finestrella si possono scorgere all'interno di una cappella, i resti mummificati di alcuni religiosi.
- Proseguendo si giunge a **Cala Porta Vecchia**, una delle spiagge urbane, da dove si può intraprendere il giro delle Mura di cinta affacciate sul mare, raggiungendo così il cinquecentesco **Castello di Carlo V**, dal quale si ha una bella vista sul Porto. Lungo le mura e i bastioni, collocati su affusti modello Gribauval, sono posizionati gli antichi cannoni. Sul fianco del Castello è murata una lapide che ricorda il soccorso portato dai marinai monopolitani ai passeggeri del traghetto Heleanna, incendiatosi al largo della città il 28 agosto 1971.
- Costeggiato il Porto Vecchio si raggiunge Piazza Garibaldi, sulla quale si affaccia **Palazzo Rendella**, l'antica caserma degli spagnoli costruita sui resti di una chiesa e di un sepolcro conservati nelle fondazioni.

- Dal porto è agevole accedere alla città vecchia di monopoli. Veramente da non perdere! È possibile in città vecchia vedere il **Palazzo Palmieri**
- Poco lontano è la bella Chiesa romanica di **Santa Maria degli amalfitani**, costruita agli inizi del XII secolo con il contributo di marinai e mercanti di Amalfi, sopra una chiesa rupestre affrescata provvista di sepolcreto. Tornati verso il mare si raggiunge, infine, il Porto e, superata la Villa Comunale, ci si può affacciare ai cantieri navali dove vengono realizzati grossi pescherecci in legno con le antiche tecniche dei maestri d'ascia.
- Da non perdere: il **Museo Archeologico Meo Evoli** sito sulla S.P. 114 (Conversano – Monopoli)

Stato/Italy > Area/Città Metropolitana di Bari > Tappe/Itinerario Valle d'Itria

1 > ITINERARIO "VALLE D'ITRIA"

Castellana Grotte, Alberobello, Locorotondo, Putignano

Posti da visitare > 1.1 Castellana Grotte > 1.2 Alberobello > 1.3 Locorotondo

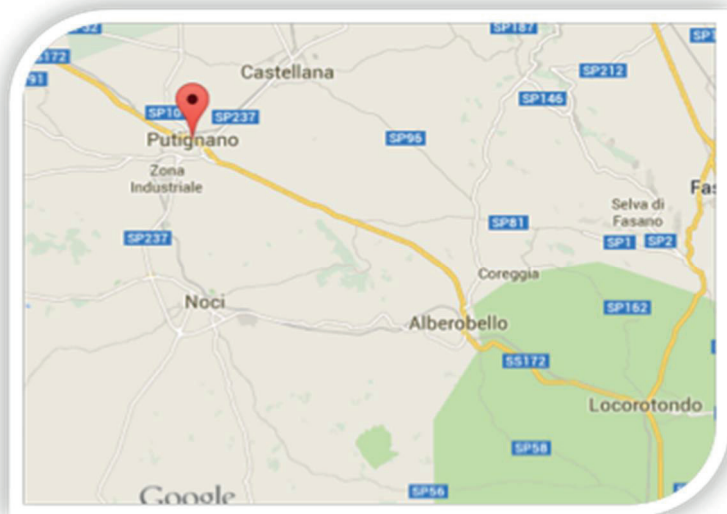
> 1.4 Putignano

Cose da fare > cultura / parchi / sport / shopping

Dove dormire > hotels / agriturismi / B&B / villaggi / camping

Servizi aggiuntivi > mangiare / trasporti / bancomat / informazioni / bagni / parcheggi

Salute > assistenza turistico-sanitaria / guardia medica / ospedali / pronto soccorso / centri dialisi / centri talassemia / centri emofilia / farmacie / parafarmacie

NB Il termine "accessibilità" verrà utilizzato nel testo con riferimento ai soggetti in carrozzina. Eventuali ausili per soggetti ipovedenti, non vedenti e sordomuti e per soggetti con disabilità psichiche sono indicati all'interno dei percorsi, segnalando la presenza (nel caso ci fosse) del servizio accoglienza ed assistenza da parte di personale idoneo.

Si sottolinea che, nel caso di assenza di segnalazione di presenza di personale all'interno degli itinerari descritti, è consigliabile contattare direttamente la struttura; nella maggior parte dei casi, infatti, avvisando preventivamente, sarà possibile ricevere il servizio di assistenza necessario. Per quanto riguarda le farmacie,

se non è indicata nella descrizione del percorso l'accessibilità, contattando la farmacia, il personale sarà disponibile a raggiungere il disabile e rispondere direttamente alle sue richieste. Il servizio Bancomat, non sempre accessibile dall'esterno, sarà garantito accedendo all'interno della banca (contattare il personale).

POSTI DA VISITARE > 1.1 CASTELLANA GROTTE

INFORMAZIONI > Le **Grotte di Castellana** ed il consorzio C.A.S.A. offrono la possibilità di effettuare visite e percorsi accessibili dedicati a tutti i visitatori che presentano forme di disabilità. Grazie ad un'equipe di operatori specializzati, è possibile vivere le emozioni sensoriali che l'ambiente ipogeo garantisce in tutta sicurezza.

Cose da fare >

cultura > 1. **Grotte di Castellana**

shopping > 1. **Grotte di Castellana**

Dove dormire >

hotels > 1. **Hotel Masseria Cesarina** / 2. **Hotel Masseria Serritella** / 3. **Hotel Semiramide Palace** / 4. **Hotel La Grave**

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. **Delight** Pizzeria Ristorante / 2. Ristorante **Masseria Papaperta**

trasporti > 1. **Stazione ferroviaria** / 2. **Terminal dei bus** / 3. **Aeroporto** di Bari / 4. **Porto** di Bari

bancomat > 1. **Via Roma**

informazioni turistiche > 1. **Iat Pugliapromozione** (via Vito Matarrese)

bagni > 1. **presso le Grotte di Castellana**

Salute >

guardia medica > 1. **ASL Castellana Grotte** (Via Don F. Lanzillotta)

ospedali > 1. Castellana Grotte **Ospedale S. De Bellis** c/o IRCCS (Via Turi, 27) / 2. Putignano **Ospedale Santa Maria degli Angeli** (Via Cappuccini, 7)

pronto soccorso > 1. **Pronto Soccorso presso Ospedale S. De Bellis** (c/o IRCCS)

centri dialisi > **Divisione dialisi e nefrologia** c/o ospedale Santa Maria degli Angeli (Via Cappuccini, 7) 080 4059592 / 2. Gioia del Colle **Centro Dialisi** (Via Giovanni XXIII, 104)

centri talassemia > 1. **Bari-Policlinico**

centri emofilia > 1. **Bari-Policlinico**

farmacie > 1. Farmacia **Munerotto** in Via Giacomo Matteotti

Istruzioni / Grotte di Castellana >

(Come arrivare da Bari, in auto o bus: direzione sud, passando per la SP32 per circa 44 min. In alternativa si può percorrere la SP240 o ancora la SS16. Presente il collegamento ferroviario (accessibile) sia con FS che con Ferrovie Sud Est)

VISITA "SPECIALE" ALLE GROTTE

- La **visita speciale** che si avvale di orari e modalità dedicate, ha una durata di circa 90 minuti, tempo adeguato ad accogliere gli ospiti con disabilità e permettere a familiari ed accompagnatori, di godere pienamente della quiete delle immagini e dei suoni della grotta in una atmosfera magica.
- Il gruppo, guidato ed assistito dagli operatori del Consorzio CASA, accede attraverso gli ascensori nella gigantesca Grave e percorre per 400 m il percorso accessibile delle Grotte di Castellana: dalla Grave alla Caverna della Fonte
  - La visita alla Grotta Bianca, più impegnativa per durata (di circa 3h) e per il percorso (si tratta di 3km).

VISITA "SPELEONIGHT" ALLE GROTTE

- E' possibile, inoltre, scoprire le grotte sotto una luce diversa attraverso l'esperienza della **Speleonight**: un'escursione speciale condotta da due speleologi, servendosi della sola luce dei caschetti di sicurezza forniti ai visitatori.
- La luce a led dei caschetti consente di osservare nel silenzio delle grotte anche le più piccole forme di vita che la abitano, stimolando gli altri sensi (udito, tatto, olfatto) per entrare più in contatto con la natura circostante. Il percorso del ritorno viene svolto con le luci accese per consentire ai visitatori di percepire la grandezza reale delle Grotte, passando dall'osservazione dei particolari, delle piccole vite che le abitano, alla vista delle effettive dimensioni delle grotte e della loro vastità.
- Il servizio prevede la consulenza informatica e telefonica e l'assistenza dall'inizio della "visita dedicata" fino ai saluti finali.
- Accessibilità garantita a carrozzine di larghezza massima 65 cm

POSTI DA VISITARE > 1.2 ALBEROBELLO

INFORMAZIONI > *Celebre per le sue caratteristiche abitazioni chiamate "trulli" che, dal 1996, sono patrimonio dell'umanità dell'UNESCO, fa parte della Valle d'Itria. La storia di questi edifici molto particolari è legata a un editto del Regno di Napoli che nel XV secolo sottoponeva ad un tributo ogni nuovo insediamento urbano. I conti di Conversano, proprietari del territorio su cui sorge oggi Alberobello, imposero allora ai contadini inviati in queste terre di edificare a secco, senza utilizzare malta, le loro abitazioni, in modo*

che esse potessero configurarsi come costruzioni precarie, di facile demolizione.

Dovendo quindi utilizzare soltanto pietre, i contadini trovarono nella forma rotonda con tetto a cupola autoportante, composto di cerchi di pietre sovrapposti, la configurazione più semplice e solida. I tetti a cupola dei trulli sono abbelliti con pinnacoli decorativi, la cui forma è ispirata a elementi simbolici, mistici e religiosi.

Cose da fare >

cultura > 1. Basilica dei Santi Medici / 2. Trullo Sovrano / 3. Rione Monti / 4. Rione Aia / 5. Casa D'amore

shopping > 1. verso la Basilica, area pedonale centro commerciale / 2. Rione Monti

Dove dormire >

hotels > 1. Donatello / 2. Grand Hotel Olimpo / 3. His Majesty Hotel / 4. Hotel Astoria / 5. Hotel Colle del Sole / 6. Hotel Dei Trulli / 7. Hotel Lanzillotta / 8. Hotel Ramapendula / 9. Hotel Sovrano / 10. Hotel Di Chietri / 11. Victor Country Hotel
camping > 1. Camping Bosco Selva / 2. Camping dei Trulli

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. Il Poeta Contadino (Si segnala la presenza di gradino basso e assenza di maniglione nel bagno ma la porta è abbastanza larga) / 2. Ristorante del Grand Hotel Olimpo

trasporti > 1. Stazione ferroviaria / 2. Terminal dei bus

bancomat > 1. Su Corso Vittorio Emanuele

informazioni turistiche > 1. Casa d'Amore in Piazza del Popolo (non accessibile)

bagni > 1. Presso il ristorante Il Poeta Contadino (Si segnala la presenza di gradino basso e assenza di maniglione nel bagno ma la porta è abbastanza larga) / 2. Presso il Ristorante del Grand Hotel Olimpo

parcheggi > 1. In Via Trieste / 2. In Rione Monti

Salute >

guardia medica > 1. Alberobello ex P.O. (Viale Bari)

ospedali > 1. Alberobello ex P.O. (Viale Bari)

pronto soccorso > 1. Alberobello ex P.O. (Viale Bari)

centri dialisi > Divisione dialisi e nefrologia c/o ospedale Santa Maria degli Angeli (Via Cappuccini, 7) 080 4059592 / 2. Gioia del Colle Centro Dialisi (Via Giovanni XXIII, 104) / 3. Bari-Di Venere

centri talassemia > 1. Bari-Policlinico

centri emofilia > 1. Bari-Policlinico

farmacie > 1. Farmacia Indiveri in Piazza del Popolo

Istruzioni / Alberobello >

(Come arrivare da Bari, in auto o bus: direzione nord è possibile sia percorrendo la SS16 che la SS100 per circa 54 min. Presente il collegamento ferroviario accessibile, con Ferrovie Sud Est.)

(Come arrivare da Castellana Grotte: Passando per la SP96 si raggiunge dopo circa 18min. Possibile collegamento interno FSE anche da Castellana Grotte).

- Parcheggiando su via Trieste, dove sono presenti numerosi parcheggi per disabili, girando a destra si potrà raggiungere la **Basilica dei Santi Medici Cosma e Damiano** (accessibile dal retro), realizzata dall'architetto Alberobellese Antonio Curri. Da notare sulla facciata il pronao con lunetta con Gesù Crocifisso.
- Proseguendo costeggiando la basilica si rincontrerà il **Trullo Sovrano**, patrimonio UNESCO, l'unico trullo della città costruito su due piani (non accessibile) caratterizzato da un'imponente cupola conica alta 14 m.
- Ritornando indietro verso la Basilica, si prosegue mantenendo la sinistra (marciapiedi accessibili) si raggiunge **l'area pedonale centro commerciale del paese**, con numerosi negozi di abbigliamento ed artigianato.
- Si raggiunge, passeggiando nella stessa direzione, piazza del Popolo dove è presente una **farmacia accessibile**. Nella piazza è edificato il municipio del paese. Proseguendo si potrà godere della meravigliosa vista del belvedere, suggestiva su **rione Monti** (presenti parcheggi per disabili). Il rione Monti, Monumento Nazionale e Patrimonio UNESCO, è articolato in otto stupende strade, passeggiando per le quali si respira l'autentica tradizione locale, che confluiscono su un colle dove è possibile visitare la bella Chiesa di Sant'Antonio, vi sono presenti circa 1.000 trulli, dove si può fare shopping e degustazioni di prodotti tipici in un'atmosfera unica.
- Da Piazza del Popolo, dando le spalle al Belvedere, sulla destra si raggiunge in pochi minuti la **Casa D'amore**, ufficio turistico e web-point (non accessibile), luogo storico della città perché simboleggia la libertà concessa da Re Ferdinando di Borbone alla città.
- Poco prima di Casa D'Amore, sempre sulla destra, si accede a **Rione Aia**, storico rione della città, meno turistico di Rione Monti, dove nel periodo Natalizio si trasforma in un presepe vivente unico al mondo.

POSTI DA VISITARE > 1.3 LOCOROTONDO

INFORMAZIONI ➤ *Locorotondo (uno dei 100 Borghi più belli d'Italia). Un borgo della valle d'Itria, visitato da tanti turisti provenienti da tutto il mondo. Su un cucuzzolo di collina, vicino all'altrettanto famosa Alberobello, ha una forma tutta tonda - ecco il perché del nome Loco rotondo. Il centro storico ha degli scorci*

molto interessanti e antichi dove le "chianche", pietre lavorate a mano, sono l'elemento caratterizzante le architetture e i pavimenti del centro storico.

Cose da fare >

Cultura > 1. Chiesa di San Giorgio Martire / 2. Porta Garibaldi / 3. Palazzo Morelli / 4. Chiesa di San Nicola / 5. Chiesa Madre di San Giorgio / 6. Accessibile "parco giochi" for children (Piazza Mitrano)

Dove dormire >

Hotels > 1. Il Palmento

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. Ristorante c/o Hotel Donatello

trasporti > 1. Treno / 2. Bus

bancomat > 1. In Piazza Guglielmo Marconi

informazioni turistiche > 1. In Piazza Vittorio Emanuele

toilettes > 1. Presso il Ristorante Hotel Donatello

Salute >

ospedali > 1. Ospedale di Fasano (Viale Fasano)

pronto soccorso > 1. Ospedale di Fasano (Viale Fasano)

centri dialisi > 1. Gioia del Colle Centro Dialisi (Via Giovanni XXIII, 104) / 2. Bari-**Di Venere**

centri talassemia > 1. Bari-Policlinico

centri emofilia > 1. Bari-Policlinico

farmacie > 1. Farmacia Giacobuzzo (ubicata nel piazzale da cui si accede a Corso XX Settembre)

Istruzioni / Locorotondo >

Si segala che il centro storico di Locorotondo si sviluppa lungo una salita ripida, pertanto, nonostante la presenza di marciapiedi accessibili, potrebbe risultare poco agevole il percorso.

(Come arrivare da Bari, in auto o bus: direzione nord è possibile sia percorrendo la A14 per circa 29 min che passando per la SS100 e imboccando la SS172; in alternativa la SS16 svoltando nella SP113 (durata circa 1 ora). Presente il collegamento ferroviario FSE, accessibile)

(Come arrivare da Alberobello: Durata 30 min circa percorrendo la SS172, svoltando su Strada Monte tre Callini. In alternativa passando per Contrada Capitolo. Presente il collegamento ferroviario, accessibile)

- Parcheggiando su via Alberobello, sulla destra nel piazzale da cui si accede a Corso XX Settembre, è presente una **farmacia accessibile**.
- Percorrendo il corso, sulla destra si può ammirare l'imponente facciata del **Municipio** (accessibile).
- Dopo pochi metri, sempre sul corso si incontra un **bancomat accessibile**.

- Si raggiunge continuando a percorrere la salita, la **Chiesa di San Giorgio Martire** non accessibile, costruita sui resti di una vecchia chiesetta del XI secolo, è il luogo di culto più importante del paese.
- Accanto alla chiesa, si potrà attraversare **Porta Garibaldi**. Entrando nella porta, proseguendo verso sinistra si raggiunge vicolo Antonio Bruno e infine il meraviglioso **Palazzo Morelli** del XVIII secolo, tra i più nobili esempi di barocco settecentesco del borgo, con le sue caratteristiche porte-finestre con castings Mistilinei e balconcini con soglie sagomate e ringhiere in ferrobattuto a petto-d'oca (non accessibile). Si consiglia, nonostante la non accessibilità, di fare questa piccola deviazione.
- Proseguendo si incontra sulla destra la **Chiesetta di San Nicola** (non accessibile) ma dalla strada si potranno ammirare l'altare e gli affreschi interni; infine si arriverà alla **Chiesa Madre di San Giorgio** (accessibile), patrono della città.

POSTI DA VISITARE > 1.4 PUTIGNANO

INFORMAZIONI > Putignano avrebbe tratto origine da un antico centro peuceta. Lo testimoniano numerosi reperti archeologici come vasi, monete, armi, rinvenuti in antiche sepolture. È ipotizzabile, in mancanza di ulteriori evidenze, che abbia prosperato durante l'età della Magna Grecia, fino a diventare, successivamente, un municipium romano. Il centro andò decadendo nel corso dei secoli. Attorno all'anno 1000 il territorio di Putignano divenne proprietà dei monaci benedettini che risiedevano nell'Abbazia di Santo Stefano di Monopoli.

Cose da fare>

Cultura > 1. Belvedere / 2. **Chiesa del Carmine** / 3. **Cattedrale di San Pietro Apostolo** / 4. **Porta Grande shopping** > 1. **Vicoli del centro storico**

Dove dormire >

hotels>1. **Il Palmento** (a Locorotondo)

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. **Ristorante Il Golosone**

trasporti > 1. **Stazione Ferroviaria** / 2. **Terminal Bus**

bancomat >1. **In Via Roma**

informazioni turistiche > **1. IAT Pugliapromozione** (c/o Cattedrale di San Pietro Apostolo)

bagni > 1. **Presso il Ristorante Il Golosone**

Salute >

ospedali > 1. Putignano **Ospedale Santa Maria degli Angeli** (Via Cappuccini, 7)

pronto soccorso > 1. Putignano **Ospedale Santa Maria degli Angeli** (Via Cappuccini, 7)

guardia medica > 1. Putignano presso l'**Ospedale Santa Maria degli Angeli**

centri dialisi > 1. Putignano presso l'**Ospedale Santa Maria degli Angeli** / 2. Bari-**Di Venere**

centri talassemia > 1. **Bari-Policlinico**

centri emofilia > 1. **Bari-Policlinico**

farmacie > 1. Farmacia **D'Alessandro** (Via G. Matteotti, 16 - 0039 080 4911656)

Istruzioni / Putignano >

(Come arrivare da Bari, in auto o bus: passando per la SS100 e imboccando la SS172; in alternativa SP 240 (durata circa 40min). Presente il collegamento ferroviario (accessibile).

(Come arrivare da Locorotondo: Durata 24min circa percorrendo la SS172. Presente il collegamento ferroviario (accessibile).

- Parcheggiando vicino al Municipio, si può accedere al **belvedere** sul piazzale antistante da cui sarà possibile ammirare il panorama sulla valle d'Itria.
- Accanto al municipio è ubicata la **Chiesa del Carmine** edificata nel XVIII sec. famosa per le statue di San Sebastiano e San Pietro realizzate da Stefano da Putignano e l'imponente organo di Pietro De Simone. La chiesa purtroppo non è accessibile.
- Consigliata la passeggiata oltre la **Porta Grande** (difronte alla Chiesa del Carmine) per i suggestivi vicoli del centro storico (accessibili) fino alla **Cattedrale di San Pietro Apostolo** (non accessibile) con accanto lo **IAT informativo di Puglia****Promozione** (accessibile).

Stato / Italia > Area / Città Metropolitana di Bari > Tappa / Le Gravine e Altamura

1 > ITINERARIO LE GRAVINE E ALTAMURA

Gravina in Puglia e Altamura

Posti da visitare > 1.1 Gravina in Puglia > 1.2 Altamura

Cose da fare > cultura / parchi / mare / sport / shopping

Dove dormire > hotels / agriturismi / b&b / villaggi / camping

Servizi aggiuntivi > mangiare / trasporti / bancomat / informazioni turistiche / bagni / parcheggi

Salute > assistenza medico-turistica / guardia medica / ospedali / pronto soccorso / centri dialisi / centri talassemia / centri emofilia / farmacie / parafarmacie

NB Il termine "accessibilità" verrà utilizzato nel testo con riferimento ai soggetti in carrozzina. Eventuali ausili per soggetti ipovedenti, non vedenti e sordomuti e per soggetti con disabilità psichiche sono indicati all'interno dei percorsi, segnalando la presenza (nel caso ci fosse) del servizio accoglienza ed assistenza da parte di personale idoneo. Si sottolinea che, nel caso di assenza di segnalazione di presenza di personale all'interno degli itinerari descritti, è consigliabile contattare direttamente la struttura; nella maggior parte dei casi, infatti, avvisando preventivamente, sarà possibile ricevere il servizio di assistenza necessario.

Per quanto riguarda le farmacie, se non è indicata nella descrizione del percorso l'accessibilità, contattando la farmacia, il personale sarà disponibile a raggiungere il disabile e rispondere direttamente alle sue richieste.

Il servizio Bancomat, non sempre accessibile dall'esterno, sarà garantito accedendo all'interno della banca (contattare il personale).

POSTI DA VISITARE > 1.1 GRAVINA IN PUGLIA

INFORMAZIONI > *Gravina in Puglia* ospita la sede del Parco Nazionale dell'Alta Murgia. Il toponimo "Gravina" proviene dalle gravine: spaccature della crosta terrestre simili a canyon. attribuito alla città da Federico II di Svevia, il quale amava questa città tanto da definirla "giardino di delizie". Egli, infatti, fece realizzare in loco un castello, del quale restano oggi soltanto i ruderi, che aveva la funzione di ospitare lui ed i suoi uomini, prima e dopo le battute di caccia svolte nel territorio murgiano.

Cose da fare >

cultura > 1. Chiesa di Sant'Agostino / 2. Rione Fondovito / 3. Chiesa San Michele delle Grotte / 4. Piazza Notardomenico - biblioteca / 5. Chiesa di S. Maria del Suffragio / 6. Museo di Arte Sacra / 7. Basilica Cattedrale / 8. Chiesa Madonna della Stella.

shopping > 1. In Piazza Pellicciari

parchi > 1. Bosco Difesa Grande

nome / 2. nome / 3. nome / 4. nome

Dove dormire >

hotels > 1. Hotel Relais Peucetia (Gravina)

Servizi Aggiuntivi >

mangiare > 1. Ristorante Madonna della Stella a Gravina di Puglia, (sala superiore accessibile da a persone con disabilità motoria da ingresso di servizio) / 2. **Ristorante La Lanterna** (cucina per celiaci)

trasporti > 1. Stazione ferroviaria / 2. Terminal bus

bancomat > 1. in Via Tripoli / 2. in Corso Vittorio Emanuele II

informazioni turistiche > 1. IAT in Via Matteotti

bagni > 1. In Piazza Pellicciari

Salute >

guardia medica > 1. Presso l'ex Ospedale di Gravina

ospedali > 1. Ospedale della Murgia "Fabio Perinei" (SS. 96) / 2. Bari Policlinico

pronto soccorso > 1. Ospedale della Murgia "Fabio Perinei" (SS. 96)

centri dialisi > 1. Bari Ospedale Di Venere

centri talassemia > 1. Bari Policlinico

centri emofilia > 1. Bari Policlinico

farmacie > 1. Ancona (Via Silvio Pellico 2/b 0039 080-3269788) / 2. Caramia (Via Bizet 16 0039 080-3268419) / 3. Ponzo (Via

Milano 12, 0039 080-3251491) / 4. **Scalese** (Via San Domenico 52)

parafarmacie > 1. **Conticchio** (Via Bologna 15-17) / 2. **Mastrogiacomo** (Via Cardinale Fini 36/A) / 3. **Capone** (via Ragni 215)

Istruzioni / Gravina in Puglia >

(Come arrivare da Bari: è possibile raggiungere Gravina in Puglia sia percorrendo in automobile la SS96, in alternativa la SP236 o la SP231 svoltando nella SP151; il tempo di percorrenza sarà di circa 1h. I collegamenti ferroviari sono garantiti dalle Ferrovie Appulo Lucane (si segnala che la stazione è accessibile). Avviamo il nostro tour partendo dalla stazione di Gravina.

Per raggiungere Piazza Pellicciari, in macchina imboccando Corso Aldo Moro, svoltando in via Spinazzola ed infine in via Antonio Punzi (tempo di percorrenza circa 20 min); a piedi percorrendo Corso Giuseppe di Vittorio (per circa 18 min).

- Arrivando a Gravina in Piazza Pellicciari (presenza di toilette accessibile), si scorge una scalinata che attraversa il **rione Medioevale "Fondovito"** (zona non accessibile) e porta alla **Chiesa rupestre di "S. Michele delle Grotte"** uno dei più grandi complessi rupestri d'Italia a ridosso del torrente "Gravina", purtroppo non accessibile.
- Nella piazza si segnala la **Chiesa di Sant'Agostino**.
- Risalendo per il rione verso P.zza Cattedrale, si arriva alla piazza antistante la **Cattedrale** (accessibile), denominata **"Piazza Notardomenico"** dove si ammira una delle Biblioteche più antiche di Puglia, "Finya" (1754) (non accessibile). Sul lato destro la **Chiesa di S. Maria del Suffragio** (1649) (accessibile) con scheletri sul Portale.
- Proseguendo verso P.zza Cattedrale, troviamo il **Palazzo ex sede Seminario Vescovile** (1500) dove attualmente si trova il **Museo di Arte Sacra** (non accessibile).
- Continuando sulla piazza troviamo la **Basilica Cattedrale** (accessibile), romanica ma a causa di un terremoto del 1650 quasi completamente distrutta e poi ricostruita, chiesa adibita al culto dei Morti fino al 1954 e poi chiusa.
- Nella piazzetta antistante l'ingresso alla chiesa si può ammirare il panorama del Ponte sul torrente Gravina che congiunge la città medievale con quella rupestre e infine una torre campanaria e un colonnato che sono la testimonianza della **Chiesa rupestre "Madonna della Stella"** (non accessibile) venerata come santuario sino al 1900, a ridosso della stessa si estende il "Parco Archeologico di Botromagno" (circa 400 He) con insediamenti che vanno dal VII sec. A.C. al IV sec. D.C. La distanza è di circa 6km dalla posizione attuale.
- Si prosegue con un percorso naturalistico nel **Bosco Difesa Grande**, circa 1890 ettari è uno dei più importanti

complessi boscati dell'intera Puglia. Situato a 6 km dal centro abitato di Gravina, nel medio bacino idrografico del fiume Bradano, residua testimonianza della rigogliosa foresta mesofita che ricopriva gran parte dell'intera Puglia.

POSTI DA VISITARE > 1.2 ALTAMURA

INFORMAZIONI > *Qui vi è prodotto il pane DOP, tipico nella sua forma (in gergo "skuanéte", trad. alto). Il monumento principale è la cattedrale di Santa Maria Assunta, esempio di Romanico pugliese, stile gotico (secolo XIII) e non di poco conto sono i ritrovamenti paleontologici dell'Uomo di Altamura, scheletro di Homo neanderthalensis e la cava dei dinosauri.*

Cose da fare >

cultura > 1. **Colonna della Madonna** / 2. **Palazzo Viti de Angelis** / 3. **Cattedrale Santa Maria Assunta** / 4. **Tipografia Portoghese – Museo d'Arte** / 5. **Museo Archeologico**
shopping > 1. **In Corso Federico II**

nome / 2.nome / 3.nome / 4.nome

Dove dormire >

hotels > 1. 1. **Hotel San Nicola** (Altamura) / 2. **Hotel Saurus** (Altamura)

Servizi Aggiuntivi >

mangiare > 1. **Ristorante Artusi** ad Altamura / 2. **Ristorante Tre Archi** (per celiaci)

trasporti > 1. **Stazione ferroviaria** / 2. **Terminal bus**

bancomat > 1. **in Via Bari** / 2. **in Via regina Margherita**

informazioni turistiche > 1. **Proloco** in Piazza Repubblica

bagni > 1. **In Piazza Matteotti**

Salute >

guardia medica > 1. **Presso l'Ospedale di Altamura**

ospedali > 1. **Ospedale della Murgia "Fabio Perinei"** (SS. 96, Altamura-Gravina) / 2. Bari **Policlinico**

pronto soccorso > 1. **Ospedale della Murgia "Fabio Perinei"** (SS. 96)

centri dialisi > 1. **Ospedale della Murgia "Fabio Perinei"** (SS. 96) / 2. Bari **Ospedale Di Venere**

centri talassemia > 1. Bari **Policlinico**

centri emofilia > 1. Bari **Policlinico**

farmacie > 1. **Calla** (Via Genova 2, 0039 080 3115408) / 2. **Casiello** (Via Ottavio Serena 20, 0039 080 3111977) / 3. **Anelli** (Viale Martiri 119/A, 0039 080 3114152) / 4. **Chierico** (Via Dei Mille 111, 0039 080 3117014) / 5. **Dambrosio** (via Parisi 98, 0039 080 3103012) / 6. **Farmalta** (via Londra 30) / 7. **Giordano** (via Selva 73/A) / 8. **Maggi** (via F.lli Serena 1, 0039 080 3117000)

parafarmacie > 1. **Benessere** (Via Araldo di Crollalanza 128/130)
2. **Parafarmacia** (via Santeramo in Colle, 42/A) / 3. **Dibenedetto**
(via Vittorio Veneto 40) / 4. **Di Nucera** (via Gravina 90) 5. **Vicenti**
(via Selva 8)

Istruzioni / Altamura >

(E' possibile raggiungere Altamura sia percorrendo in automobile la SS96, in alternativa la SP236 o la SP18; il tempo di percorrenza sarà di circa 50 min. I collegamenti ferroviari sono garantiti sia dalle FS chedalle Ferrovie Appulo Lucane (si segnala che la stazione è accessibile). Avviamo il nostro tour partendo da Piazza Unità d'Italia).

- Da Piazza Unità d'Italia, al cui centro si trova la **Colonna della Madonna**, si entra nel centro storico da **Porta Bari** (accessibile). Inizia Corso Federico II di Svevia, l'arteria principale del Centro Storico, alla cui sinistra si trova l'antico **Palazzo del Balzo**, oggi **Palazzo Viti De Angelis**.
- Il centro di Altamura è occupato dalla Piazza del Duomo che ospita la bellissima **Cattedrale di Santa Maria Assunta**.(accessibile). L'accesso alla Cattedrale risulta garantito da un varco secondario presente sulla fiancata destra.
- Dopo Piazza Resistenza si prosegue per via Ottavio Serena e via Scipione Ronchetti dove si trova l'antica **Tipografia Portoghese**, fondata nel 1895 - oggi **Museo d'Arte** (accessibile)
- In Via Santeramo ha sede il **nuovo Museo Archeologico** e in viale Regina Margherita possiamo ammirare ruderi di mura del periodo megalitico, testimoni di un importante passato (accessibile).
- Da ricordare anche **"I claustru"** tipiche piazzette o larghi che si aprono sulle vie principali del centro storico altamurano. Nel dialetto locale si chiamano "Gnostr" e sono unici nell'architettura popolare. Se ne contano circa 80 e rappresentano l'aggregarsi spontaneo di gruppi familiari o etnici (Latini, Mori, Giudei). La loro conformazione assolveva, oltre che ad una funzione sociale anche ad una difensiva: il claustro, con l'unica entrata, costituiva una trappola per i nemici che, se si fossero avventurati fin lì sarebbero rimasti imprigionati e subissati da lanci di pietre, acqua o altro.
- **Esistono due tipi di claustru**: quello di **stile greco** con il largo tondeggiante e al centro un pozzo o un albero; quello di **stile arabo** stretto e lungo con una piccola strada chiusa e in fondo un pozzo per le acque piovane. Fra i più pittoreschi e caratteristici ci sono i claustru Giudecca, Inferno, Tradimento. Molti claustru sono stati abbandonati e quindi oggi sono disabitati e mal ridotti.

Stato/Italy > Area/Provincia di Brindisi > Tappa/Città Bianca

1 > ITINERARIO "CITTÀ BIANCA"

Tra gli oliveti della Città Bianca

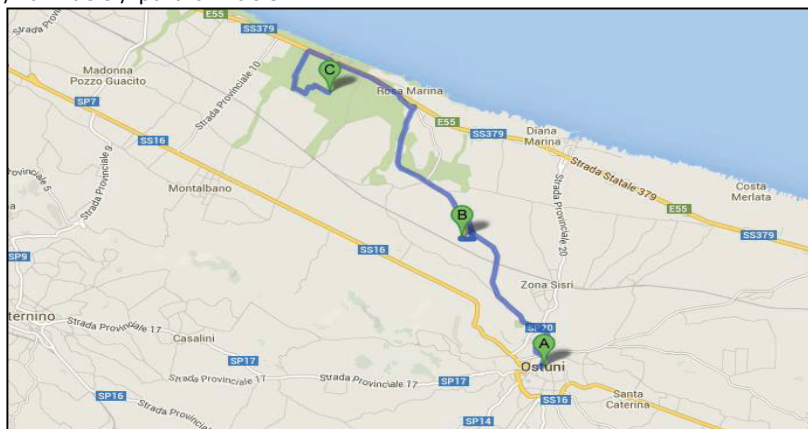
Posti da visitare > 1.1 Ostuni > 1.2 Area Rurale > 1.3 Parco Naturale Regionale Dune Costiere da Torre Canne a Torre San Leonardo

Cose da fare > cultura / parchi / mare / sport / shopping

Dove dormire > hotels / agriturismi / B&B / villaggi / camping

Servizi aggiuntivi > mangiare / trasporti / bancomat / informazioni / bagni / parcheggi

Salute > assistenza turistico-sanitaria / guardia medica / ospedali / pronto soccorso / centri dialisi / centri talassemia / centri emofilia / farmacie / parafarmacie

POSTI DA VISITARE > 1.1 Ostuni

INFORMAZIONI > *Detta anche Città Bianca, per via del suo caratteristico centro storico che un tempo era interamente dipinto con calce bianca. L'impianto urbanistico modellatosi in epoca medievale, tra il I e il II sec.d.C., sorse sulle vestigie di un'antica città messapica. È tutto un moltiplicarsi di piani, un saliscendi di scale e scalette, un intreccio di stradine e vicoletti, un susseguirsi di archetti e cavalcavie, tra le bianche costruzioni tinte di calce. Ostuni è parte integrante della Valle d'Itria e della Murgia meridionale, al confine con il Salento. Rinomato centro turistico, dal 1994 al 2014 ha ricevuto la Bandiera Blu e le cinque vele di Legambiente per la pulizia delle acque della sua costa e per la qualità dei servizi offerti.*

Cose da fare >

cultura > 1. **Chiesa di San Francesco** / 2. **Chiostrò di San Francesco** / 3. **Palazzo Comunale** / 4. **Guglia di Sant'Oronzo** / 5. **Chiesa dello Spirito Santo** / 6. **Scalinata Mons. Antelmi** / 7. **Borgo antico, chiamato "La Terra"** / 8. **Chiesa di San Vito martire** / 9. **Museo di Civiltà Preclassiche della Murgia Meridionale** / 10. **Cattedrale** / 11. **Palazzo Vescovile** / 12. **Museo di arte contemporanea "OrizzontiArte"** / 13. **Belvedere** / 14. **antica cinta muraria** / 15. **Porta S. Demetrio** / 16. **Porta Nova** / 17. **Chiesa di San Giacomo** / 18. **Chiesa della Stella**

Dove dormire >

hotels > 1. **Città Bianca Country Resort****** / 2. **Ostuni Palace****** / 3. **Hotel Rione Antico La Terra****** / 4. **Relais La Fontanina****** / 5. **Masseria Tutosa****** / 6. **Agritrulli**

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. **La Bruschetta dell'Oste** (Via Monsignor F. Semeraro 2, 72017 Ostuni - 0831 304552) / 2. **Hostaria San Filippo** (C.so Vitt. Emanuele, 218, 72017 Ostuni - 0831 334546) / 3. **Masseria Santa Lucia** (s.s. 379 Km. 23,5 - Ostuni Marina - 0831 304090 www.masseriasantalucia.it)

trasporti > 1. **Trenitalia** / 2. **Bus STP Brindisi** (Parcheggio in Via Tenente Specchia) / 3. **Taxi** (Parcheggio in Via Tenente Specchia) / 4. **Aeroporto di Brindisi** / 5. **Porto di Brindisi**

bancomat > 1. **Postmat in Corso Mazzini**

informazioni turistiche > 1. **Info Point in Corso Mazzini** / 2. **Ass. Ruota Libera in C.so Mazzini**

bagni > 1. **presso la scalinata M. Antelmi**, (accesso da Via Giovanni Lanza) / 2. **presso il Museo di Civiltà Preclassiche** (via Cattedrale)

parcheggi > 1. **presso Via Tenente Specchia**

Salute >

guardia medica > 1. **Ostuni** (Via Miccoli) / 2. **Fasano** (Via Nazionale dei Trulli) / 3. **Cisternino** (Via Regina Margherita)

ospedali > 1. **Ostuni "Tanzarella"** / 2. **Fasano "Umberto I"** /

pronto soccorso > 1. **Ostuni "Tanzarella"** / 2. **Fasano "Umberto I"** / 3. **Villanova P.P.I.** / 4. **Torre Canne P.P.I.** / 5. **Torre San Sabina P.P.I.**

centri dialisi > 1. **Ostuni "Tanzarella"** / 2. **Brindisi "Perrino"** (nefrologia e dialisi) / 3. **Fasano "Umberto I"**

centri talassemia > 1. **Brindisi "Perrino"**

(Ambulatorio Microcitemia dal lun. al ven. h 8:00-15:00)

centri emofilia > 1. **Brindisi "Perrino"**

farmacie > 1. **Alba** / 2. **Calamo Specchia** / 3. **Corsa** / 4. **D'Ambrosio** / 5. **De Nitto** / 6. **Matarrese** / 7. **Rodio** / 8. **Santoro** / 9. **Tanzarella**

parafarmacie > 1. **Cityper** / 2. **D'Amico** / 3. **Serranova** / 4. **Guarnieri** / 5. **G.V.M.** / 6. **Pharma Saniprof**

Istruzioni / Ostuni

(Da Bari 85,0 km tramite SS16 tempo 1h 10 minuti in auto)

(Da Lecce 77,0 km tramite SS613 e SS379 tempo 58 minuti in auto)

- Giunti a Ostuni si può parcheggiare in via Tenente Specchia dove sono presenti anche **servizi igienici accessibili** e una fontanina pubblica accessibile con aiuto.
- Dal parcheggio c'è una salita, dove si consiglia l'aiuto di un accompagnatore per i visitatori che giungono in sedia a rotelle o con mobilità letta. La pavimentazione con sampietrini.
- Lungo il Corso G. Mazzini, segnaliamo parcheggio pass. disabili in prossimità del civico 71 ed altri in prossimità dell'ufficio postale al civico 11 dove è presente un Postamat esterno. Segnaliamo scarsa presenza di scivoli sui marciapiedi. Sulla sinistra al civico 6 troviamo **l'Infopoint turistico**, segnaliamo all'ingresso barriere architettoniche con presenza di un gradino tel +39 0831 301268 info.ostuni@viaggiareinpuglia.it qui sono presenti parcheggi a pass. disabili. Accanto troviamo la sede dell'associazione **"A ruota Libera"** a cui ci si può rivolgere per tutte le informazioni sull'accessibilità della città di Ostuni.
- Da tenere presente che tutto il **centro storico** è zona a traffico limitato ufficio viabilità - traffico - sicurezza stradale Corso Vittorio Emanuele II n. 29 tel. 0831 307216 - 0831 331994 e-mail: ufficiotraffico@comune.ostuni.br.it. Gli automezzi con pass disabili muniti di permesso, possono accedervi fino dove è consentito il transito.
- Giunti in P.zza Libertà, dotata di pavimentazione lastricata, si trova la **Chiesa di San Francesco**, per accedervi occorre superare un gradino di circa 20 cm.
- Accanto alla chiesa c'è il **chiosstro di San Francesco**, nel cui interno sul lato sinistro è posizionato l'ascensore per accedere primo piano del **Palazzo Comunale**, ex convento dei francescani. Il Municipio ospita al suo interno una collezione di opere pittoriche. Su tutta l'area sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile.
- Dopo la visita una volta scesi si prosegue dritti per trenta metri nella piazza dove si possono ammirare i resti di un basamento circolare corrispondente ad una torre delle mura perimetrali della città vecchia, circondati da una ringhiera. Subito dopo davanti a noi si può osservare la **guglia di Sant'Oronzo**, di tipico stile barocco, e andando verso destra si può ammirare la **chiesa dello Spirito**

- Santo**, in via Roma, la chiesa presenta barriere architettoniche c.a. 14 gradini e non accessibile a visitatori con ausili a rotelle. Di notevole rilievo artistico è lo stupendo portale.
- Dall'altro lato della piazza si può ammirare la bellissima **Scalinata Mons. Antelmi**, dove sono presenti i servizi igienici pubblici, per accedere occorre fare il giro da Via Giovanni Lanza.
  - Da piazza Libertà si imbecca la stretta via Cattedrale per raggiungere il colle più alto di Ostuni, su cui si erge il **borgo antico chiamato "La Terra"**, come viene definito dagli Ostunesi il vecchio quartiere. L'impianto urbanistico modellatosi in epoca medievale, tra il I e il II sec.d.C., sorse sulle vestigie di un'antica città messapica. È tutto un moltiplicarsi di piani, un saliscendi di scale e scalette, un intreccio di stradine e vicoletti, un susseguirsi di archi e cavalcavie, tra bianche costruzioni tinteggiate di calce.
  - Via Cattedrale presenta dei tratti di salita molto ripidi che richiedono l'aiuto di uno o più accompagnatori per persone in sedia a rotelle, segnaliamo come grado di difficoltà molto alto. Salendo la caratteristica viuzza attraversata da **negozi tipici** per la vendita di souvenir, proseguendo giungiamo nei pressi della scalinata della **chiesa di San Vito martire**, realizzata in barocco leccese dalla fastosa facciata curvilinea. La Chiesa è adiacente al **Museo di Civiltà Preclassiche della Murgia Meridionale** con reperti che datano dal Paleolitico all'Età del Bronzo e del Ferro. Il museo è dotato di ascensore che permette di accedere al primo piano e di servizi igienici accessibili, tuttavia per accedervi è presente un gradino di circa 20 cm.
  - Si prosegue in salita fino a giungere alla **Cattedrale**, via T. Trincherà, dove segnaliamo la presenza di barriere architettoniche a causa di gradini e priva di passamano, pertanto risulta non accessibile a visitatori con ausili rotelle o con difficoltà motorie. Su tutta l'area sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile. La chiesa cattedrale è dedicata a Santa Maria dell'Assunta, la sua costruzione risale alla seconda metà del XV secolo ed è uno dei monumenti più noti della Puglia. La facciata, di stile gotico-romanico, è stata dichiarata monumento nazionale nel 1902. Accanto troviamo il **Palazzo Vescovile** e di fronte il **Seminario** che sono collegati tra loro da un arco - corridoio, arco Scoppa, entrambi non visitabili. Nella piazzetta si trova inoltre il **Museo di arte contemporanea "Orizzonti Arte"**, anch'esso con

barriera architettonica per la presenza di un gradino di 10 cm.

- Salendo la piccola salita si svolta a destra per vico Castello per arrivare dopo trenta metri davanti a uno spiazzo da dove si può ammirare tutto il **panorama mozzafiato degli oliveti ostunesi**.
- Si percorre a ritroso Via Cattedrale rientrando in Piazza Libertà, da qui, per chi non fosse ancora stanco, si può intraprendere la **passaggiata lungo le mura**. Si parte da via Lanza per percorrere l'antica cinta muraria. E' un percorso molto emozionante sia per la maestosità dell'opera umana, sia per la bellezza del paesaggio circostante. Il percorso è in piano su pavimentazione lastricata, dotato di marciapiede accessibile e scivoli. La fortificazione muraria, dotata da torrioni cilindrici e piombatoi era interrotta da 5 (cinque) porte attraverso le quali si accedeva alla città medievale: attualmente se ne possono ammirare due: **Porta S. Demetrio**, verso oriente e **Porta Nova**, verso ponente.
- Si incontrano la **Chiesa di San Giacomo** e la **Chiesa della Stella**, entrambe non accessibili per la presenza di barriere architettoniche. Su tutta l'area sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile.

POSTI DA VISITARE > 1.2 Area Rurale

INFORMAZIONI > *Tutto il territorio rurale è caratterizzato da insediamenti rupestri con la presenza di grotte o di cripte.*

Cose da fare >

cultura > 1. **Chiesa S. Maria di Agnano** / 2. **Parco archeologico**
/ 3. **Dolmen** / 4. **Masseria Brancati**
sport > 1. **escursioni in bici**

Servizi aggiuntivi >

informazioni turistiche > 1. **presso il Parco Archeologico**
bagni > 1. **presso il Parco Archeologico**
parcheggi > 1. **Piazzale antistante la Chiesa di Santa Maria di Agnano** / 2. **Piazzale antistante la Masseria Brancati**

Istruzioni / Area Rurale

- Imboccando la via che conduce a Fasano (s.s. 16 Ostuni-Fasano), si svolta a sinistra dopo un paio di km per raggiungere la **Chiesa di Santa Maria di Agnano** e il **Parco Archeologico**.
- Dopo avere lasciato l'auto o il pullman nel vasto parcheggio antistante si intraprende una breve salita, per

i visitatori in carrozzina di rende necessaria la presenza di un accompagnatore.

- Proseguendo sulla via che conduce a Fasano, al km 870, arrivati a Montalbano, si trova sulla destra la ex-casa cantoniera, oggi Albergabici, dove sarà possibile noleggiare bici, tandem e bici speciali per disabili motori.
- Svoltando sulla destra proseguire per la stradina sino a raggiungere un incrocio ove è presente il **dolmen** (contrada Pescomarano). I dolmen erano delle semplici costruzioni formate da due grandi lastre di pietra infisse verticalmente nel suolo e da un'altra, collocata orizzontalmente sulle prime due a mo' di tetto, adibiti per la sepoltura dei guerrieri.
- Rientrati in città si raggiunge la via che arriva a Rosa Marina, dopo circa 4 km si svolta a sinistra per arrivare alla splendida **Masseria Brancati**, di proprietà privata.
- Per la visita occorre prendere contatti con il Parco delle Dune Costiere. Consorzio di gestione Piazza della Libertà 72017 Ostuni (BR)e-mail: info@parcodunecostiere.org. (Masseria tel- 330/822910)
- Il proprietario, il signor Corrado, vi aprirà le porte dell'antica dimora rurale dove si potranno ammirare l'antico **frantoio ipogeo dell'800** circondato dagli strumenti della civiltà contadina, la **chiesa rurale di stile Rococò del 700**, la stalla e il frantoio ipogeo, uno dei più antichi del territorio, con barriere architettoniche non accessibile a per sedia a rotelle.
- La visita termina con la passeggiata **nell'antico oliveto** che consta circa 800 olivi monumentali censiti dalla Regione Puglia e datati di oltre 2000 anni. L'oliveto è dotato di pannelli esplicativi della tecnica dell'olivicoltura.

Cartelli informativi, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione o la lettura tattile.

POSTI DA VISITARE > 1.3 Parco Naturale Regionale Dune Costiere da Torre Canne a Torre San Leonardo

INFORMAZIONI > *Il Parco naturale regionale Dune costiere da Torre Canne a Torre San Leonardo è un'area naturale protetta ubicata nel Salento settentrionale, nel territorio dei comuni di Ostuni e Fasano.*

*Presenta habitat e ambienti costieri di elevato interesse naturalistico e paesaggistico: una vegetazione alofila e numerose dune ricoperte da macchia mediterranea, in particolare ginepri, lecci e garighe di *Euphorbia spinosa*. Vi sono inoltre zone umide rappresentate dal Fiume Grande, il Fiume Piccolo e il Fiume Morello spesso oggetto di sosta per l'avifauna acquatica migratoria.*

Il Parco presenta numerosi habitat naturali, gestosi seminativi, protagonisti di progetti di tutela delle colture con metodi biologici, oliveti secolari; la via Traiana, i siti archeologici e di rilevanza

storico-culturale, masserie storiche e i frantoi ipogei, lame, insediamenti rupestri, strutture ricettive e aziende produttive a Marchio del Parco, centri abitati: un territorio complesso e ricco di valori da salvaguardare e promuovere.

Cose da fare >

parchi > 1. Parco Naturale Dune Costiere (da Torre Canne a Torre San Leonardo)

mare > 1. Lido Morelli

cultura > 1. Strada Bianca /2. Pilone / 3. Fiume Morelli / 4. Antiche costruzioni / 5. Antica peschiera

sport > 1. Escursioni in bici / 2. Trekking / 3. Diving

Dove dormire >

hotels > 1. Gran Serena Hotel**** (Via Appia 2 - 72016 Torre Canne BR)

Servizi aggiuntivi >

trasporti > 1. Treni da FF.SS. di Cisternino / 2. Autolinee Scoppio / 3. Aeroporto di Brindisi / 4. Porto di Brindisi

informazioni turistiche > 1. Centro visite Casa del Parco

bagni > 1. presso il Centro visite Casa del Parco

parcheggi > 1. Di fronte al Centro Visite del parco / 2. in località Pilone

Salute >

guardia medica > 1. Fasano (Via Nazionale dei Trulli) / 2. Ostuni (Via Miccoli) / 3. Cisternino (Via Regina Margherita)

ospedali > / 1. Fasano "Umberto I" / 2. Ostuni "Tanzarella"

pronto soccorso > 1. Ostuni "Tanzarella" / 2. Torre Canne P.P.I. / 3. Villanova P.P.I.

centri dialisi > 1. Fasano "Umberto I" / 2. Ostuni "Tanzarella" / 3. Brindisi "Perrino" (nefrologia e dialisi)

centri talassemia > 1. Brindisi "Perrino"

(Ambulatorio Microcitemia dal lun. al ven. h 8:00-15:00)

centri emofilia > 1. Brindisi "Perrino"

farmacie > 1. Del Faro (Torre Canne, Via del Faro, 11) / 2. Patronelli (Pezze di Greco, Corso Nazionale, 100)

Istruzioni / Parco Naturale Regionale Dune Costiere da Torre Canne a Torre San Lorenzo

(Da Lecce 86,8 km tramite SS613 e SS379 tempo 58 minuti in auto)

(Da Brindisi 50,0 km tramite SS379 tempo 36 minuti in auto)

(Da Bari 69 km tramite SS16 tempo 48 minuti in auto)

- Il Centro visite Casa del Parco, allestito in una ex stazione ferroviaria, è il punto di partenza ideale per una passeggiata nel parco regionale Dune Costiere. Da qui si può raggiungere e percorrere dapprima la pittoresca

- "strada Bianca"** (sterrato in terra battuta) e in seguito si potrà raggiungere località **Pilone** lungo la costa.
- Superato Lido Morelli, dotato di passerella e sedia, sulla destra si potrà accedere alla località denominata **Fiume Morelli**. Si possono chiedere le chiavi di accesso sia all'ente parco info@parcodunecostiere.org che al vicino Lido +39 339 80 98 345 / +39 328 97 80 484. L'area è dotata di un WC accessibile. Si potrà visitare la vasca per l'acquacoltura e l'allevamento delle anguille.
  - La zona umida di Fiume Morelli, situata negli spazi retrodunali del Parco, è caratterizzata dalla presenza di specchi d'acqua e da **antiche costruzioni** per la pratica della pesca. Il fiume ha una tipica forma a "L" e si snoda per 800 metri, alimentato nel suo percorso da numerose risorgive di notevole portata, dalle quali sgorga un'acqua leggermente salina e acidula, perché ha attraversato le cavità sotterranee di roccia calcarea.
  - Gli stagni di acqua dolce creati dal fiume nella zona umida sono stati utilizzati per l'itticoltura fin dalla fine dell'Ottocento, epoca a cui risale l'antico impianto utilizzato fino agli anni Ottanta e recuperato a partire dal 2009, con l'avvio di un'attività di acquacoltura certificata con metodo biologico. L'impianto è composto da un sistema di 7 bacini e 11 chiuse, che regolano il regime delle acque e controllano gli spostamenti spontanei dei pesci fra gli stagni e il mare. **L'antica peschiera** è accessibile dal retro.
  - Nell'area parco sono presenti attrezzature che possono consentire il superamento delle barriere architettoniche: passerelle e percorsi facilitati.
  - Tutte le strutture come i centri visita e le aziende a cui si fa riferimento hanno Wc a norma per l'accessibilità.
  - Rivolgendosi all'ente parco vi è inoltre la possibilità di noleggiare carrozzine per trekking.
  - Accessi al mare con passerelle c/o stabilimento balneare di Lido Morelli +39 339 80 98 345 / +39 328 97 80 484, possibilità di noleggiare la sedia Job;
  - Presso il Camping il Pilone accesso a piscina a norma per disabili per l'accessibilità.

NOLEGGIO AUSILI PER IL TEMPO LIBERO

> Cooperativa sociale " Ostuni a Ruota libera"

contatti : tel. +39 0831 338165 - info@ostuniaruotalibera.it

CICLOTREKKING

> Cooperativa Madera Bike

contatti : cell. +39 3472177490 - +39 3275785185 - bike@maderamedia.com

**TREKKING IN NATURA, VISITE GUIDATE, EVENTI IN
NATURA, LABORATORI DI EDUCAZIONE AMBIENTALE**

> Cooperativa Gaia Environmental Tours

contatti : cell. +39 3470042961 / +39 3206251107 -
gaia_tour.events@libero.it

> Cooperativa Serapia

contatti : cell. +39 3286474719 / +39 3665999514

CENTRI DIVING (immersioni subacquee)

> ASC Diving Puglia

contatti : +39 3293044081

ENTE PARCO

Per info : www.parcodunecostiere.org/newsite/ita/index.php

Cose da fare >

cultura > 1.Colonne romane / 2.Museo archeologico "S. Faldetta" / 3.Casa del turista / 4.Monumento al marinaio d'Italia / 5.Piazza Duomo / 6.Porticato dei De Cateniano / 7.Museo archeologico provinciale "F. Ribezzo" / 8.Loggia del Palazzo Balsamo / 9.Palazzo Arcivescovile / 10.Chiesa di Santa Teresa / 11.Ex complesso delle Scuole Pie / 12.Museo Mediterraneo dell'Arte Presente MAP / 13.Tempio di San Giovanni al Sepolcro / 14.Nuovo Teatro Verdi / 15.Palazzo Granafei Nervegna

Dove dormire >

hotels > 1.Palazzo Virgilio Hotel**** / 2.Masseria Baroni Nuovi / 3.Hotel Castello*** / 4.Oasi del Visir Resort**** / 5.Tenuta Al Bano Carrisi / 6.Tenuta Moreno**** / 7.Halbatres Palace Hotel / 8.Antica Masseria Martuccio**** / 9.Grande Albergo Internazionale****

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1.Giubilo Ristorante Pizzeria / 2.Il Botteghino Pizzeria Tavola Calda / 3.Ristorante Penny

trasporti > 1.Stazione ferroviaria Trenitalia / 2. Terminal dei bus STP Brindisi / 3.Aeroporto di Brindisi / 4.Porto di Brindisi

bancomat > 1. Via Santi / 2. Piazza della Vittoria / 3.Corso Garibaldi

informazioni turistiche > 1.Centro informazioni presso la Casa del Turista

bagni > 1.presso la Casa del Turista / 2.presso il Palazzo Granafei Nervegna

parcheggi > 1.in via del Mare

Salute >

guardia medica > 1.Brindisi "Di Summa" (Piazza "Di Summa")

ospedali > 1.Brindisi "Perrino"

pronto soccorso > 1.Brindisi "Perrino" / 2.Brindisi "Di Summa" / 2.Brindisi Porto

centri dialisi > 1.Brindisi "Perrino" (nefrologia e dialisi) / 2.San Pietro Vernotico Ospedale "N. Melli" / 3. Mesagne Gambro Healthcare Italia SpA

centri talassemia > 1.Brindisi "Perrino"

(Ambulatorio Microcitemia dal lun. al ven. h 8:00-15:00)

centri emofilia > 1.Brindisi "Perrino"

farmacie > 1.Africa Orientale / 2.Bozzano / 3.Brunetti / 4.Cannalire / 5.Cataldi / 6.Commenda / 7.Filomena / 8.Doria / 9.Rizzo / 10.Favia / 11.Lotzniker / 12.Nuzzaci / 13.Pardiso / 14.Perino Angelo / 15.Perrino Antonio / 16.Perrino Isabella / 17.Rubino / 18.Santa Chiara / 19.La Rosa / 20.Servizi Farmaceutici / 21.Spennati / 22.Tinelli / 23.Valentini / 24.Valzano / 25.Farmacia Viale Aldo Moro

parafarmacie > 1.Cosmopharma / 2.Famacoteca D'Amico / 3.Farmasanitaria Io Pupo / 4.Ipercoop Brindisi / 5.Ipermercato Carrefour / 6.La Parafarmacia del Centro / 7.Parafarmacia Stazione / 8.Ianne / 9.Pharmastore

Istruzioni / Città di Brindisi >

(Lecce/Brindisi tramite SS613 39km c.a. tempo 30 min. auto)

(Bari/Brindisi tramite SS379 e SS16 113 km tempo 1 h 10 min. auto)

- Prima di arrivare alla "porta" svoltare sulla destra per Via del Mare dove sarà possibile parcheggiare nell'omonimo parcheggio una volta giunti nella splendida **P.zza Vittorio Emanuele**. Il parcheggio dispone di numerosi posti riservati a pass. disabili. La piazza ha la pavimentazione a basoli, facilmente fruibile a sedia rotelle e di recente ristrutturazione. I marciapiedi sono muniti di scivoli e nelle vicinanze sono presenti bancomat raggiungibili con rampa. L'ufficio postale è munito di scivolo per accesso in carrozzina.
- Da qui si può percorrere il lungomare con la possibilità di ristorarsi nelle numerose caffetterie e ristoranti con i tavoli all'aperto, godendo della spettacolare vista sul mare, fino a raggiungere uno dei luoghi più suggestivi della città di Brindisi, sulla sommità della piazzetta, dove sorgono le **Colonne Romane**, simbolo della città e punto terminale della Via Appia.
- Sulla scalinata sorge anche la casa dove soggiornò e morì il poeta Virgilio.
- Proseguendo la passeggiata si incontra il **Museo Archeologico "S.Faldetta"** ed a seguire la **Casa del Turista** nel passato proprietà dei cavalieri Templari, al suo interno si possono ammirare gli scavi archeologici di epoca romana e oggi ospita interessanti mostre. La struttura è dotata di ascensore e servizi igienici accessibili.
- Lo stesso complesso è sede **dell'infopoint turistico**, facilmente accessibile per sedia a rotelle, carrozzine e trolley perché a piano terra e a livello stradale (Lungomare Regina Margherita tel +39 0831 523072 info.brindisi@viaggiareinpuogia.it).
- Sulla riva opposta sarà possibile ammirare il **monumento al Marinaio d'Italia**, raggiungibile con mezzi pubblici, tramite motobarca. Il monumento è chiuso da cancellata e non è visitabile. Su tutta l'area sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile.
Per raggiungere il centro cittadino bisogna svoltare su via Montenegro. La strada presenta una pendenza moderata che può richiedere tuttavia assistenza per chi utilizza la

sedia a rotelle. Si giungerà così in **Piazza Duomo** con il **porticato dei De Cateniano** appartenuto all'ordine Ospedaliero dei cavalieri Gerosolimitani.

- Il **museo archeologico provinciale "F.Ribezzo"** **MAPRI** ha l'accesso con scivolo.
- E' possibile ammirare la **loggia del palazzo Balsamo** ed il **Palazzo Arcivescovile**. La cattedrale risulta accessibile a sedia rotelle grazie alla presenza di una pedana con passamano posizionata all'ingresso principale. L'intera area è a pavimentazione con basoli, facilmente carrabile. Su tutta l'area sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile. (I parcheggi riservati a pass. disabili sono in via Colonne, percorrendo via Giovanni Tarantini, collocati in p.zza della Zecca.)
- Imboccando la strada sotto l'arco (via Colonne) sarà possibile giungere ai piedi della piazzetta, dove si erge la Colonna da qui è possibile godere della vista sul porto. In origine erano due colonne gemelle, un unicum nel panorama architettonico dell'antichità. Come tali furono raffigurate già dal XIV secolo come emblema della città.
- Proseguendo invece da Piazza Duomo su Via G. Tarantini si apre sulla destra uno scorcio della **Chiesa di Santa Teresa**. Piazza S. Teresa dove troviamo parcheggi riservati pass. disabili, rampe d'accesso ai marciapiedi e alla Chiesetta. Qui troviamo inoltre **l'ex complesso delle Scuole Pie** con il suggestivo chiostro e l'attiguo **Museo Mediterraneo dell'Arte Presente MAP** (Via Tarantini 35) Entrambi con accessibilità assistita per il superamento di una piccola soglia. Su tutta l'area sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile.
- La visita prosegue tra i vicoli dell'antico quartiere di San Pietro degli Schiavoni, che, tra i dedali delle viuzze, conserva parte del suo originale impianto. Svoltando sulla sinistra, una piazzetta si allarga sul singolare **tempio di San Giovanni al Sepolcro**, di pianta circolare riproduce il Sacro Sepolcro di Cristo e testimonia il passaggio dei crociati e dei pellegrini che da Brindisi raggiungevano la Terra Santa. All'ingresso è presente una piccola soglia, pertanto consigliamo accessibilità assistita.
- E' possibile visionare un video e ascoltare una breve descrizione sul sito; <http://www.viaggiareinpuuglia.it/multimedia/872/it/Chiesa-di-San-Giovanni-al-Sepolcro---Brindisi>

- Proseguendo, alle spalle di Via Pacuvio si trova il **Nuovo Teatro Verdi**, al di sotto emergono resti di antiche domus romane.
- Non appena di fronte al Teatro si erge il cinquecentesco palazzo **Granafei Nervegna**. All'interno, la sala della Colonna custodisce il capitello originale di una delle due Colonne Romane. Sarà possibile accedervi dal cancello laterale facendone richiesta in portineria. (Ingresso libero: da martedì a domenica 10.00/20.30 lunedì chiuso orario apertura mostre 9.30/13.00; 16.30/20.30 info +39 0831 22 9643) Il Palazzo è dotato di ascensore e servizi igienici accessibili. Da qui sarete a due passi o a due giri di ruota, da Piazza della Vittoria dove convergono i corsi cittadini dello shopping. I corsi sono pedonali e i marciapiedi dotati di scivoli. La zona è a traffico limitato.
- Comune di Brindisi - Comando Polizia Municipale - Via della Torretta - 72100 Brindisi - tel. +39 0831 229522 +39 0831 229523 Numero Verde 800888014 - email: poliziamunicipale@comune.brindisi.it

POSTI DA VISITARE > 1.2 RISERVA NATURALE "TORRE GUACETO"

INFORMAZIONI > La riserva di Torre Guaceto, si estende per circa 1.200, presentando un fronte marino che si sviluppa per 8.000 m. L'area è configurata come un rettangolo più o meno regolare, con una profondità media di 3.000 metri, attraversata e divisa dalla strada statale 379. Una significativa varietà di ambiti diversificati si succedono in questo tratto costiero per alcune centinaia di metri verso l'entroterra. Al suo interno vi sono piccole zone umide che si formano durante e dopo le piogge e che scompaiono nei periodi più caldi, ed alcune risorgive di acqua dolce anche esse stagionali.

Cose da fare >

parchi > 1. percorso "la via del mare" di Torre Guaceto
mare > Lido di Torre Guaceto (d'estate, accesso con pedana)

Dove dormire >

hotels > 1. Torre Guaceto Resort****

Servizi aggiuntivi >

trasporti > 1. Bus Navetta (da area parcheggio alla pedana) /
 2. **Aeroporto** di Brindisi / 3. **Porto** di Brindisi
informazioni turistiche > 1. Accesso nord: Area Servizi Punta Penna Grossa / 2. **Accesso sud: Area Servizi Apani** / 3. **Centro visite Al Gawsit a Serranova di Carovigno**
toilettes > 1. Centro visite Al Gawsit a Serranova di Carovigno
parcheggi > 1. nell'area ingresso al parco

Salute >

Assistenza turistico-sanitaria > 1. **Torre San Sabina-Carovigno** / 2. **Villanova-Ostuni** / 3. **San Vito dei Normanni**
guardia medica > 1. **Carovigno-Ostuni** (Istituto del Prete) /
2. **Ostuni** (Via Miccoli)
ospedali > 1. **Ostuni "Tanzarella"** / 2. **Brindisi "Perrino"**
pronto soccorso > 1. **Carovigno-Ostuni** (Istituto del Prete) /
2. **Ostuni "Tanzarella"** (Via Villafranca) / 3. **Brindisi "Perrino"**
centri dialisi > 1. **Brindisi "Perrino"** (nefrologia e dialisi) /
2. **Ostuni U.A.I. "Tanzarella"**
centri talassemia > 1. **Brindisi "Perrino"**
Ambulatorio Microcitemia dal lun. al ven. h 8:00-15:00
centri emofilia > 1. **Brindisi "Perrino"**

Istruzioni / Riserva Naturale statale di "Torre Guaceto" >

(Lecce/Brindisi 60km c.a. SS613 tempo 46 min. auto)

(Bari/Brindisi 98km c.a. SS16/SS379 tempo 1h 16 min. auto)

- Imboccando l'uscita "Serranova" della strada statale Brindisi-Lecce si raggiunge la Riserva naturale statale Torre Guaceto. Essa si estende per circa 2.240 ettari presentando un fronte marino che si sviluppa per 8.000 m.
- L'area è configurata come un rettangolo più o meno regolare, con una profondità media di 3.000 metri, attraversata e divisa dalla strada statale 379. Una significativa varietà di ambiti diversificati si succedono in questo tratto costiero per alcune centinaia di metri verso l'entroterra. Al suo interno vi sono piccole zone umide che si formano durante e dopo le piogge e che scompaiono nei periodi più caldi, ed alcune risorgive di acqua dolce anche esse stagionali.
- All'interno della Riserva è stato creato un percorso dedicato ai visitatori ipovedenti denominato "La via del mare". Il percorso è lungo circa 500 metri su strada sterrata e percorre uno dei sentieri principali dell'area protetta che dall'entroterra portano verso il mare.
- Si gode di un'esperienza unica di avvicinamento alla natura, tramite la conoscenza delle forme e dei profumi delle più affascinanti essenze della macchia mediterranea delle quali si racconteranno anche i miti, le leggende e gli usi.
- Lungo il percorso sono presenti 10 trasmettitori alimentati a energia solare che, al passaggio degli utenti, attivano altrettanti messaggi da ascoltare attraverso uno dei 24 ricevitori che sono in dotazione al Consorzio di Gestione di Torre Guaceto.
- Nei periodi di balneazione viene installata una pedana per favorire l'accesso al mare per facilitare turisti e visitatori con difficoltà motoria o in su sedia a rotelle. Il personale

qualificato per garantire aiuto e assistenza. La struttura è dotata di sedie JOB.

- Presso i lidi, durante il periodo estivo si potrà usufruire dei bagni accessibili.
- Il Centro Visite Al Gawsit a Serranova nasce dall'esigenza di creare un polo informativo e di fruizione connesso alle attività di valorizzazione della Riserva di Torre Guaceto, dispone di giardino botanico e spazio museale. Sono presenti inoltre i servizi igienici accessibili.

Stato/Italy > Area/Provincia di Lecce > Tappe/ Itinerario Barocco

1 > ITINERARIO BAROCCO *Dal Barocco alla "Foresta di Lecce"*

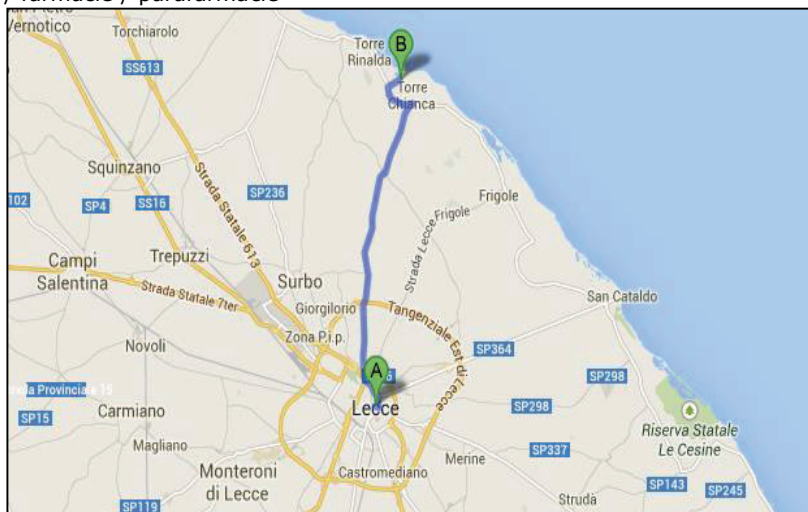
Posti da visitare > 1.1 Città di Lecce 1.2 Parco di Raucio 1.3 Parco Cesine

Cose da fare > cultura / parchi / mare / sport / shopping

Dove dormire > hotels / agriturismi / B&B / villaggi / camping

Servizi aggiuntivi > mangiare / trasporti / bancomat / informazioni / bagni / parcheggi

Salute > assistenza turistico-sanitaria / guardia medica / ospedali / pronto soccorso / centri dialisi / centri talassemia / centri emofilia / farmacie / parafarmacie

POSTI DA VISITARE > 1.1 CITTÀ DI LECCE

INFORMAZIONI > *Città d'arte del Meridione Italiano, è un centro urbano di grande valenza artistica e culturale: le antichissime origini messapiche e i resti archeologici della dominazione romana si mescolano infatti alla ricchezza e all'esuberanza del barocco, tipicamente seicentesco, delle chiese e dei palazzi del centro. Lo sviluppo architettonico e l'arricchimento decorativo delle facciate è stato particolarmente fecondo durante il Regno di Napoli ed ha caratterizzato la città in modo talmente originale da dar luogo alla definizione di barocco leccese.*

Cose da fare >

cultura > 1. **Porta Napoli** (Piazzetta Arco di Trionfo) / 2. **Piazza Duomo** / 3. **Convitto Palmieri** / 4. **Biblioteca Provinciale**

"Bernardini" / 5.Chiesa San Francesco della Scarpa / 6.Rettorato Monastero dei Carmelitani / 7.Chiesa del Carmine / 8.Chiostro dei Teatini / 9.Chiesa di Sant'Irene / 10.Chiesa Santa Chiara / 11.Teatro Romano di Lecce / 12.Must, Museo storico città di Lecce / 13.Statua Sant'Oronzo / 14.Sedile / 15.Anfiteatro / 16.Castello Carlo V / 17.Fontana dell'Armonia / 18.Basilica Santa Croce / 19.Palazzo dei Celestini / 20.Chiesa del Gesù / 21.Antico frantoio ipogeo messapico

parchi > 1. Parco Urbano Belloluogo

shopping > 1. Souvenirs (Piazza del Duomo) / 2. laboratorio creativo Div.Ergo / 3. Souvenir Michelangelo (mappe tattili)

sport > 1. Ippoterapia "Centro Terapia Equestre IPPOSALENTO"

Dove dormire >

hotels > 1. Risorgimento Resort***** / 2. Patria Palace Hotel***** / 3. Suite Hotel Santa Chiara*****

B&B > 1. Sciaradamar

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. Trattoria Fior di Zucca / 2. Bar Cibus Mazzini / 3. Gelateria Sottozero / 4. Gelateria Tentazioni

trasporti > 1. Stazione dei treni dotata di percorso tattile per non vedenti / 2. Terminal dei bus presso Foro Boario / 3. Taxi di fronte alla stazione / 4. Aeroporto di Brindisi / 5. Porto di Brindisi / 6. Trenino turistico

bancomat > 1. in via Augusto Imperatore / 2. in Piazza Sant'Oronzo / 3. zona Castello Carlo V

informazioni turistiche > 1. Centro informazioni Pugliapromozione (Corso Vittorio Emanuele II - inaccessibile a sedia a rotelle per presenza di un gradino di circa 30 cm e privo di campanello per chiamata) / 2. Centro informazioni Pugliapromozione (Piazza Sant'Oronzo presso il Sedile - dotato di montascale con accessibilità assistita perché privo di rampa e passamano) 3. Ufficio Relazioni con il Pubblico della Provincia di Lecce accessibile (ingresso interno cortile Palazzo dei Celestini)

bagni > 1. presso la Biblioteca Provinciale Bernardini / 2. presso Chiesa S. Francesco della Scarpa / 3. presso Chiesa del Carmine / 4. presso il Rettorato Monastero dei Carmelitani / 5. Presso il Chiostro dei Teatini / 6. Presso il museo MUST / 7. Presso Castello Carlo V

parcheggi > 1. presso Porta Napoli (l'itinerario parte da Porta Napoli, pertanto il parcheggio è previsto in Porta Napoli)

Salute >

Assistenza turistico-sanitaria > 1. Frigole / 2. Torre Chianca / 3. Casalabate

(dal 15.6.2014 al 15.9.2014)

guardia medica > 1. Lecce / 2. Surbo

ospedali > 1. **Lecce** / 2. **Campi Salentina**
pronto soccorso > 1. **Lecce** / 2. **Campi Salentina**
centri dialisi > 1. **Lecce** (public facility) / 2. **Lecce** (private facility)
centri talassemia > 1. **Lecce** / 2. **Tricase**
centri emofilia > 1. **Scorrano** / 2. **Tricase**
farmacie > 1. Alemanno / 2. Bianco-Curto / 3. Casciaro / 4. Chiga /
 5. De Pace / 6. De Pascalis / 7. Errico Chiara / 8. Elia / 9. Lolli /
 10. Ferocino / 11. Galizia / 12. Giordano / 13. Giubba / 14. Grasso /
 15. Greco / 16. Martina / 17. Marzano / 18. Messa / 19. Migali /
 20. Minerva / 21. Montagna / 22. Moschettini / 23. Petrelli
parafarmacie > 1. Almafarma / 2. Blumarine / 3. Il Farmacista /
 4. Ipermercato Le Clerc / 5. La Parafarmacia / 6. Medic's Point /
 7. Parafarmacia / 8. Benessentia / 9. Ido / 10. D'Amico / 11. Piazza /
 12. Farmaci & Benessere / 13. Grasso / 14. Partigini / 15. San Pietro
 / 16. Supercity

istruzioni / Città di Lecce >

Lecce dista da Bari 150 km ed è raggiungibile tramite SS379 e SS16 tempo 1h 45 minuti in auto.

- Entrando da **Porta Napoli** di fronte all'**Obelisco**. La Porta si apre in una piazzola (Piazza Arco di Trionfo) che può costituire un utile punto di fermata temporanea per i pullman e dove sono presenti inoltre alcuni parcheggi auto riservati a "pass" disabili. La pavimentazione è a livello. L'itinerario risulta comodamente praticabile a sedia rotelle, passeggini, trolley e a persone con mobilità ridotta. Sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile.
- Sulla destra si percorre interamente **Via Palmieri** raggiungendo **Piazza Duomo**:
- L'entrata accessibile si trova alle spalle in **Vico dei Sotterranei**.
- In piazza Duomo sono presenti **vari negozi di souvenir**, alcuni accessibili (si può accedere con sedia a rotelle grazie alla presenza di uno scivolo).

UNA DEVIAZIONE

- Da **Vico Sotterranei** proseguendo **via Paladini** si raggiunge il **Convitto Palmieri** dove si trovano la **Biblioteca Provinciale "Bernardini"**. Si accede da Corte de' Ursis, l'accesso è a livello con ghiaia (accessibilità assistita) all'interno servizi igienici accessibili. Possibilità audio libri per ciechi (per info. e dettagli chiamare +39 0832 288626 e-mail biblioteca@provincia.le.it).
- Sempre nello spiazzo del convitto troviamo **ex-chiesa di San Francesco della Scarpa**, oggi sede di mostre:

- Si accede all'ex chiesa, dal lato tramite uno scivolo da Via Benedetto Cairoli ed è dotata di servizi igienici per disabili.
- Proseguendo per via Cairoli e svoltando a destra dopo il **Convitto** si trovano, nella Piazza Tancredi, il **Rettorato Monastero dei Carmelitani**, attiguo alla **Chiesa del Carmine**, accessibile con rampa, inoltre sono presenti cartelli informativi, con scrittura a caratteri standard. (*Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile), sono presenti alcuni parcheggi auto riservati a "pass" disabili. Entrambi si presentano a livello strada facilmente accessibili, all'interno sono presenti servizi igienici accessibili.
- Da Piazza Duomo passeggiando su **Corso Vittorio Emanuele** in direzione di **Piazza Sant'Oronzo** si incontra sulla sinistra al civico 16/a, **ufficio informazioni e accoglienza turistica**, ha un accesso con gradino e *non è presente rampa.
- Proseguendo pochi metri più avanti sempre sulla sinistra troviamo il **Chiostro dei Teatini**, qui l'accessibilità assistita con chiamata citofono dall'ingresso retrostante in via Regina Isabella, 8. All'interno del Chiostro dei Teatini sono presenti servizi igienici pubblici, per accedere al primo piano sono presenti ascensori ampi per sedia a rotelle ma *privi di sintesi vocale, e *non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile. Sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. Le eventuali mostre al piano superiore sono raggiungibili tramite l'uso dell'ascensore presente nell'atrio.
- A fianco ai Teatini troviamo **Div.ergo un laboratorio artigianale creativo**, promosso dall'associazione di volontariato C.A.Sa tel. +39 338 349 4274, dove è possibile acquistare oggetti e souvenir realizzati a mano da ragazzi con disabilità. Il laboratorio è accessibile grazie ad una rampa all'ingresso.
- Un po' più avanti, di fronte al Chiostro dei Teatini è possibile visitare **alcuni cortili** a livello stradale facilmente fruibili dove all'interno troviamo **librerie, caffetterie e vari laboratori artigianali di cartapesta**.
- Subito dopo troviamo la **Chiesa Sant'Irene** patrona di Lecce, sull'ingresso troviamo lo stemma araldico che racchiude il simbolo di Lecce. La chiesa *non è accessibile infatti sono presenti scalini, *sono assenti passamani *non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile, sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. Il piazzale antistante alla chiesa apre sulla **Corte dei Cicala**, dove è presente un punto ristoro all'aperto accessibile, solo all'esterno perché a piano stradale,

mentre all'interno sono presenti servizi igienici accessibili e con presenza di fasciatoio per neonati *ma per entrare segnaliamo un gradino senza rampa. Frontalmente alla chiesa troviamo diversi esercizi commerciali alcuni di essi con rampa o perché a livello stradale.

- Svoltando a destra alla fine di via Vittorio Emanuele (all'imbocco di P.zza Sant'Oronzo) percorrendo via Augusto Imperatore si raggiunge **Chiesa di Santa Chiara**, l'interno non è visitabile a persone in carrozzina in quanto all'ingresso è presente una gradinata. Lungo il percorso sul marciapiede è presente un **Bancomat** esterno fruibile a persone sedute o di bassa statura, frontalmente al bancomat sono presenti **parcheggi auto** riservati a "pass" disabili. Di fronte alla Chiesa si apre una graziosa piazzetta con vari locali molto frequentati nelle ore serali nel clou della movida. Sul lato sinistro della chiesa troviamo, via Arte della cartapesta, una piccola viuzza che porta fino al **Teatro Romano di Lecce** che fu casualmente scoperto nel 1929, durante alcuni lavori eseguiti nei giardini di due palazzi storici della città (palazzo D'Arpe e palazzo Romano).
- Andando invece sul lato destro della Chiesa di Santa Chiara, Via degli Ammirati, si raggiunge il **MUST il nuovo Museo Storico della Città di Lecce**, una struttura moderna, completamente accessibile, ampi ascensori per il piano superiore *ma privi di sintesi vocale, e dotata di servizi igienici accessibili, e all'interno è presente un bar. Il Museo, un tempo Antico Monastero di Santa Chiara, ospita nelle sale del primo piano le sezioni dedicate a reperti e testimonianze di varie epoche della storia di Lecce, dall'Età Messapica e Romana, fino al Cinquecento e al Novecento ed al piano terra la galleria d'arte contemporanea. Subito dopo l'entrata del Museo è possibile accedere ad un cancello che offre un suggestivo scorcio sull'**antico Teatro Romano**.
- Rientrando in **Piazza Sant'Oronzo** sono presenti, sotto i portici dei palazzi che si affacciano nella piazza, numerosi punti ristoro all'aperto accessibili e a livello stradale.
- I **servizi igienici accessibili** sono all'interno di alcuni di questi locali e segnaliamo la presenza di **gelaterie che vendono gelati senza glutine**, senza lattosio, senza zucchero. I **bancomat** accessibili in piazza, sono sotto i portici. E' presente inoltre una postazione di servizio Bicicittà sistema di noleggio biciclette automatico. In piazza S. Oronzo angolo via F. Rubichi sono presenti **parcheggi auto** riservati a "pass" disabili.
- In piazza sorge una massiccia colonna in pietra alta circa 29 metri eseguita a Venezia nel 1739, che ospita sulla sommità la **statua di Sant'Oronzo**, patrono di Lecce. Al

lato della colonna, sorge il Palazzo del Seggio, più conosciuto come il "**Sedile** " oggi sede **infopoint** accoglienza turistica, *inaccessibile autonomamente per la presenza di numerosi scalini. Si accede sulla piazzetta dallo scivolo ai piedi della colonna sul lato sinistro e passando dietro al box del giornalaio.

- Alle spalle della colonna troviamo l'imponente **Anfiteatro Romano**. Sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile. L'anfiteatro romano, insieme al teatro, è il monumento più espressivo dell'importanza raggiunta da Lupiae, l'antenata romana di Lecce, tra il I e il II secolo d.C. Attualmente è possibile ammirare solo un terzo dell'intera struttura, in quanto il resto rimane ancora nascosto nel sottosuolo di piazza Sant'Oronzo dove si ergono alcuni edifici e la chiesa di Santa Maria della Grazia *inaccessibile per presenza di gradini.
- Proseguendo per via Visconti si può raggiungere **Castello Carlo V**. *presenti parcheggi auto riservati a pass disabili. Qui è presente anche la fermata del **trenino turistico**, il quale è accessibile a sedia a rotelle in quanto è dotato di rampa ribaltabile è consigliabile comunque per ottimizzare il servizio chiamare per un preavviso. I bagni pubblici sono sotto livello stradale nella piazzetta laterale *non accessibili per presenza di scalini.
- Il Castello è oggi sede di spettacoli, mostre ed eventi, si può visitare il piano terra e per raggiungere il primo piano sono presenti ascensori nei piani superiori ci sono sala conferenze e saloni per mostre, l'ufficio informazione/reception (+39 0832 246517) sono muniti di rampa, è visitabile anche l'ipogeo del castello perché munito di scivolo segnaliamo dei **servizi igienici accessibili**. Sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile. Frontalmente al castello viale XXV luglio è presente un **marciapiede con pavimentazione tattile** che parte da viale XXV luglio al civico 1. E sempre di fronte all'ingresso principale del castello vi è la presenza di un **bancomat accessibile** a sedia rotelle.
- Su un lato destro si può ammirare la **fontana dell'Armonia**, due fidanzati che bevono nella stessa conchiglia che ricorda l'arrivo in città dell'acqua del Sele.
- Rientrando in p.zza Sant'Oronzo ed imboccando via dei Templari si raggiunge la **Basilica di Santa Croce** Insieme all'attiguo ex convento dei Celestini costituisce la più elevata manifestazione del barocco leccese. Entrata secondaria accessibile, si accede dall'ingresso del **Palazzo**

dei Celestini sede della Provincia di Lecce. L'entrata accessibile priva di gradine è posta nel Palazzo dei Celestini posizionato sul lato sinistro guardando la chiesa di Santa Croce. Il Palazzo dei Celestini, per tre secoli sede del convento dei Padri Celestini oggi è sede della Provincia di Lecce.

- Usciti dalla basilica e percorrendo via Matteo da Lecce svoltando a sinistra troviamo la vicina **Piazzetta Castromediano Sigismondo**, dove è possibile grazie alla presenza di tre feritoie corredate da specchi e un piccolo impianto di illuminazione, osservare gli scavi archeologici di un **antico frantoio ipogeo** messapico rimasto nascosto e che conserva diverse testimonianze archeologiche che spaziano dall'età del Ferro (I secolo A.C.) a quella messapica (IV-V secolo A.C) fino al XIX secolo, periodo in cui vennero demoliti gli edifici che occupavano la piazza. Una volta terminati i lavori di scavo, condotti dall'Università degli studi di Lecce è stata ripristinata la sua superficie calpestabile. Di fronte vi è la **Chiesa del Gesù** o del Buon Consiglio, non accessibile a sedia a rotelle ma le scale hanno il corrimano. *non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile, sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard.
- Segnaliamo nella zona di Porta Napoli – punto di partenza dell'itinerario – il **Parco Urbano Belloluogo** area verde della città completamente accessibile con percorsi a piano privi di ostacoli dove fare una passeggiata o un pic-nic. La cooperativa che lo gestisce organizza percorsi sensoriali.

SERVIZI E SPECIAL NEEDS

*Note importanti: La Zona a traffico Limitato nel centro storico di Lecce è attiva dalle 21.00 alle 6.00am compreso festivi ed è controllata elettronicamente durante la notte attraverso otto telecamere attive nei punti di ingresso della ZTL.

La ZTL centro storico di Lecce è compresa all'interno dei seguenti assi viari: via Università, via Galasso, viale Michele de Pietro, viale XV luglio, viale re Francesco Lo, via Duca degli Abruzzi e via Manifattura Tabacchi.

Sono 8 i varchi di ingresso alla Zona a Traffico Limitato di Lecce presidiati elettronicamente da telecamere collegate al Comando della Polizia Municipale di Lecce posizionate in:

Via dei Verardi - Via Vito Fazzi - Via Marco Aurelio - Via Ferrante Casale - Porta Nalioli - Via Palombo - Via Giuseppe Cino - Viale Oronzo Quarta.

Il contrassegno per disabili ha lo scopo di agevolare la mobilità delle persone con impedita o sensibilmente ridotta capacità di deambulazione e delle persone non vedenti.

Il contrassegno consente ai mezzi con pass. disabili di circolare nelle ztl telefonando al numero verde 800848586 indicando targa e numero pass. e per i non residenti inviare fax al num. +39 0832 230859 entro 48h dal transito. Ufficio di competenza ztl +39 0832 682762.

Nel caso di occupazione abusiva degli spazi di sosta riservati ai veicoli a servizio dei pass. disabili, è possibile richiedere l'intervento per la rimozione immediata della Polizia Municipale, chiamando la centrale operativa al numero +39 0832 233211 con sede in Viale Gioacchino Rossini, 73100 Lecce.

Per **prenotazione visite guidate**, assistenza e aiuto per l'organizzazione e gestione della vacanza è disponibile organizzazione di volontariato ANYWAY ACCESSALENTO tel. +39 333 73 75 263 www.accessalento.it

Segnaliamo la disponibilità presso il negozio di souvenir Michelangelo, di fronte alla Chiesa di Santa Croce, di **mappe tattili** dei principali monumenti della città. Inoltre presso la tabaccheria antistante si può acquistare il biglietto per effettuare la visita della città con il **treno turistico accessibile**. Attraversando il chiostro di Palazzo dei Celestini si può raggiungere la Villa Comunale dove fare una passeggiata, è inoltre presente all'interno **un'altalena per bambini su sedia a rotelle**.

Ippoterapia "Centro Terapia Equestre IPPOSALENTO" Riabilitazione Equestre con il mezzo del cavallo, nell'area educativa ludico-sportiva. CRE-ANIRE, affiliata all'Associazione Nazionale Italiana Riabilitazione Equestre di Milano e attua il Metodo di Riabilitazione Globale a mezzo del Cavallo M.R.G.C.°, marchio che contrassegna l'attività di riabilitazione ed integrazione mediante il cavallo. Il personale impiegato specializzato: Pedagogista specializzata in T.M.C. (Terapia col Mezzo Cavallo) - Psicologa per l'osservazione globale - Ausiliario per la conduzione del cavallo - Operatrice Ludico Sportivo tel: +39 389 99 92 334 email: info@ipposalento.it, via Della Cavalleria 1 Lecce.

POSTI DA VISITARE > 1.2 PARCO DI RAUCCIO

INFORMAZIONI > *L'area del **Parco naturale regionale "Bosco e paludi di Rauccio"**, comprende 18 ettari di terreno occupati da una lecceta, testimonianza residuale della "Foresta di Lecce", un'area boschiva che nel medioevo si sviluppava in un'area compresa tra Lecce, la costa adriatica, Otranto e Brindisi. La flora è particolarmente ricca per la presenza di diversi habitat e comprende numerose specie di grande rilevanza "fitogeografica" e di elevato interesse sotto il profilo della conservazione naturalistica. Non sono poche, infatti, le specie presenti nell'area che risultano incluse nel "Libro Rosso delle Piante d'Italia" che riporta una serie di piante ritenute a rischio di estinzione in Italia: fra tutte la "periploca maggiore". Altrettanto varia è la fauna del parco dove la presenza di radure acquitrinose costituisce un sicuro rifugio per l'avifauna migratoria.*

Cose da fare >

**parchi > 1. Escursioni / 2. Pic nic / 3. Bird watching
**mare > 1. Lido Calù (Spiaggia Bella) / 2. Lido Bacino Idume
(Spiaggia Bella) / 3. Lido Cambusa (Torre Chianca) / 4. Lido
Circeo (Torre Chianca)****

Servizi aggiuntivi >

**trasporti > 1. stazione treni / 2. terminal bus / 3. taxi /
4. noleggiate auto / 5. Brindisi aeroporto / 6. Brindisi porto (vi
sono alcuni autobus SGM che dal Terminal Bus arrivano a Torre
Chianca e Torre Rinalda –linee prive di numero. Il centro visite del
Parco non è raggiungibile tramite mezzi pubblici)**

informazioni turistiche > 1. Centro visite del parco

toilettes > 1. presso il centro visite del parco

parcheggi > 1. nell'area pre-parco

Salute >

**Assistenza turistico-sanitaria > 1. Torre Chianca / 2. Frigole /
3. Casalabate**

(dal 15.6.2014 al 15.9.2014)

guardia medica > 1. Torre Chianca / 2. Frigole / 3. Casalabate

ospedali > 1. Lecce / 2. Campi Salentina

emergenza > 1. Lecce / 2. Campi Salentina

centri dialisi > 1. Lecce (public facility) / 2. Lecce (private facility)

centri talassemia > 1. Lecce / 2. Tricase

centri emofilia > 1. Scorrano / 2. Tricase

Istruzioni / Parco di Raucio >

- L'area pre-parco (area pic-nic) del parco di Raucio è completamente accessibile per le persone con difficoltà motorie.
- È presente un'area parcheggio e un agevole sentiero che conduce al centro visite, dotato di bagno per disabili.
- Tettoia fornita di tavoli e panche e piantumata a macchia mediterranea.

NB Il bosco è solo parzialmente visitabile dalle persone con difficoltà motorie.

SERVIZI E SPECIAL NEEDS

- I servizi turistici del parco sono forniti dalla cooperativa **Terradimezzo** (tel/fax: +39 328 54 12 181) che gestisce il centro visite/centro di esperienza del parco e che ha esperienza di attività didattico/ricreativa per i vari tipi di disabilità segnalate. La cooperativa ha realizzato visite guidate, proponendo un percorso "sensoriale" per non vedenti; è attrezzata per il birdwatching e per vari tipi di esperienze laboratoriali di manualità e naturalistiche.

- I lidi balneari, insistenti sulla fascia costiera del Parco, come il **Lido Kalù** ed il **Lido Bacino Idume** di **Spiaggia Bella** ed i **Lidi Cambusa** e **Lido Circeo** di Torre Chianca, sono tutti dotati di sedia job per disabilità motorie. Il Lido Kalù di Spiaggia Bella è fornito di bar e ristorante privi di barriere architettoniche e provvisto di servizi igienici per disabili. All'ingresso dei vari servizi presenta targhette di riconoscimento in braille. (eliminare questa parte, eventuali informazioni sui lidi balneari saranno acquisite tramite manifestazione d'interesse)

Per info: www.parcorauccio.com

POSTI DA VISITARE > 1.3 PARCO LE CESINE

INFORMAZIONI > *L'area La Riserva naturale Le Cesine è una riserva statale naturalistica situata nel territorio comunale di Vernole. Il nome Cesine deriva da Segine che a sua volta deriva da Seges che significa zona incolta e abbandonata. Segine era anche il borgo che sorgeva nei pressi del Castello dell'Acaya. L'oasi rappresenta oggi una delle ultime zone paludose che in passato si estendevano da Otranto a Brindisi. Nell'oasi vi sono due stagni Salapi e Pantano Grande, alimentati dalle piogge, che sono separati dal mare da un cordone di dune sabbiose. Attualmente l'Oasi è gestita dal WWF.*

SERVIZI E SPECIAL NEEDS

La riserva dispone di un sentiero attrezzato per diversamente abili con staccionata e capanno basso adatto all'osservazione dell'habitat palude adatti per soggetti con difficoltà motorie e/o carrozzina. Pannelli didattici per soggetti sordomuti. Staccionata e pannelli in braille per soggetti con difficoltà visive. Presenza di sedie job per accedere in acqua.

<http://www.riservalecesine.it/>

Stato/Italy > Area/Province of Lecce > Tappe/Terra d'Otranto

1 > ITINERARIO "TERRA D'OTRANTO"

Verso Oriente, da Castro a Otranto

Posti da visitare > 1.1 Castro > 1.2 Otranto > 1.3 Parco naturale

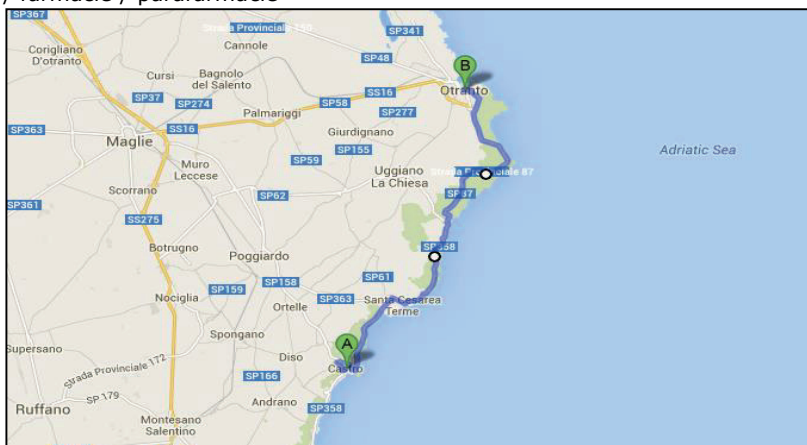
regionale "Costa Otranto" Santa Maria di leuca - bosco di Tricase

Cose da fare > cultura / parchi / mare / sport / shopping

Dove dormire > hotels / agriturismi / B&B / villaggi / camping

Servizi aggiuntivi > mangiare / trasporti / bancomat / informazioni / bagni / parcheggi

Salute > assistenza turistico-sanitaria / guardia medica / ospedali / pronto soccorso / centri dialisi / centri talassemia / centri emofilia / farmacie / parafarmacie

POSTI DA VISITARE > 1.1 CASTRO

INFORMAZIONI > *Situato lungo la costa orientale della [penisola salentina](#), il comune è formato dall'abitato principale di origine medievale, posto su un promontorio (Casciu de susu), e dalla parte bassa di [Castro Marina](#) (Casciu de sutta), sorta intorno al porto. Centro peschereccio e balneare, vanta origini antiche quale erede della romana Castrum Minervae.*

Cose da fare >

cultura > 1. **Centro storico** / 2. **Castello Aragoneso** / 3. **Chiesa dell'Annunziata** / 4. **Percorso lungo le antiche mura**

mare > 1. **Grotta Romanelli** / 2. **Grotta Zinzulusa** / 3. **Porto Miggiano** / 4. **San Cesarea Terme** / 5. **Porto Badisco** / 6. **Punta Palascia**

Dove dormire >

hotels > 1. Hotel Orsa Maggiore

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. **Ristorante Hotel Panoramico** per celiaci
<http://www.hotelpanoramico.net>

trasporti > 1. **stazione ferroviaria** (Lecce)/ 2. **bus** Salento in bus (nel periodo estivo) 3. **bus** FSE / 4. **Aeroporto di Brindisi** / 5. **Porticciolo di Castro / 6. Taxi** (Via Vittorio Veneto)

bancomat > 1. **sportello a Castro Alta**, (in via Marinai d'Italia 14)

informazioni turistiche > 1. **Centro informazioni Castro**

bagni > 1. **presso Castello Aragonese** / 2. **presso P.zza Perotti**

parcheggi > 1. **presso Piazza Perotti** / 2. **presso il Porticciolo**

Salute >

assistenza turistico-sanitaria > 1. **Castro** / 2. **Otranto** / 3. **Santa Cesarea Terme**

guardia medica > 1. **Castro** / 2. **Otranto** / 3. **Uggiano la Chiesa**

ospedali > 1. **Tricase** / 2. **Scorrano** / 3. **Lecce**

pronto soccorso > 1. **Tricase** / 2. **Scorrano** / 3. **Poggiardo**

centri dialisi > 1. **Tricase** / 2. **Scorrano** / 3. **Poggiardo** / 4. **Otranto**

centri talassemia > 1. **Tricase** / 2. **Lecce**

centri emofilia > 1. **Tricase** / 2. **Scorrano**

farmacie > 1. **Dispensario** (Marina di Castro) 0836-947632 / 2. **Farmacia De Luca** (Via IV Novembre, 26 Telefono: 0836-947008)

Istruzioni / Castro >

(Castro dista da Otranto 24 km circa, raggiungibile tramite percorso panoramico SP87 e SP358 tempo stimato 38 minuti in auto)

- A Castro alta, l'affaccio al balcone di P.zza Perotti è accessibile tramite rampa, la zona è a traffico limitato ma è consentito ad auto munite di pass. disabili di poter accedere e parcheggiare. La vista è mozzafiato, e nelle giornate di bel tempo scorgono le cime del **monte Korab**, dalla vicina costa dell'Albania che dista 80 km dall'Italia.
- In torno alla piazza si snodano le piccole e graziose vie del **centro storico**. E nel passeggiare si viene inondati dai meravigliosi profumi di cucina che le massaie del luogo preparano con sapienza e gusto il pranzo familiare, fatto da sapori e aromi mediterranei. La cortesia e l'accoglienza della gente del luogo fa sì di sentirsi in un luogo accogliente e protetto.
- Imboccando Via Roma si arriva al **Castello Aragonese di Castro**. L'impianto più antico dell'attuale castello aragonese risale, con ogni probabilità, al XII-XIII secolo e fu costruito sui resti della rocca bizantina. Nella seconda metà del XIII secolo, Carlo I d'Angiò lo definisce fortezza di rilevanza strategica per la difesa del regno. Il castello,

annoverato insieme alle fortezze di Ostuni, Taranto, Ugento e Torremaggiore, è considerato d'importanza nazionale e ritenuto tra i più funzionali, combinando insieme difese naturali e architettura militare.

- Il **Castello e i sentieri** che circondano le mura sono accessibili a sedia a rotelle. All'interno è presente un ascensore che consente di arrivare sul terrazzo del castello ed ammirare il panorama. Inoltre sono presenti all'interno **servizi igienici accessibili**. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile, sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard.
- Proseguendo per via **S. Dorotea** si giunge ad un grazioso terrazzino tipicamente chiamato **belvedere**. L'itinerario è accessibile a sedia rotelle e la pavimentazione è a basolato facilmente fruibile.
- La **Chiesa dell'Annunziata** si affaccia sulla piazza del centro storico con i resti dell'antica chiesa bizantina. La chiesa è accessibile dal lato destro.
- Al suo fianco sorge **l'ex-palazzo vescovile** oggi sede di mostre di numerose opere di vari artisti. E' possibile accedere anche se l'ingresso presenta una piccola soglia di 3cm circa facilmente superabile. *non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile, sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard.
- Prima di giungere in **P.zza Perotti**, dietro alla statua del Milite Ignoto si imbecca il suggestivo **percorso lungo le antiche mura della città** da dove è possibile scorgere i resti delle mura messapiche. Il percorso è scorrevole per una buona metà fino al belvedere Carlo Ciriolo dopodiché conviene tornare indietro. A Castro alta è presente l'unico bancomat, è accessibile, in Via Marinai D'Italia, 14.
- Scendendo da Castro alta si giunge a **Castro Marina**, dove troviamo il **caratteristico porticciolo**. Nella piazzetta di via Vittorio Veneto vi è una **sosta taxi**. Scendendo giù nel porticciolo sono presenti **bagni pubblici** e **parcheggi riservati a pass. disabili**. Sono presenti diverse pescherie che hanno la friggitoria a loro interno, dando la possibilità di degustare la freschezza de pesce appena pescato. Esse sono facilmente accessibili perché a piano stradale.

GROTTE

- Poco a nord dell'abitato, sulla via per Santa Cesarea Terme si trovano le famose grotte di Castro: la **Grotta Romanelli** uno fra i più importanti giacimenti preistorici italiani e la **Grotta Zinzulusa**, cosiddetta dai pescatori dal termine dialettale "zinzuli" riferito alle stalattiti e stalagmiti

per la somiglianza con gli stracci. Nello spiazzo antistante alla biglietteria sono presenti parcheggi per pass. disabili e **servizi igienici pubblici accessibili**. I chioschi di souvenir presenti nello spiazzo sono inaccessibili perché presentano gradini e sono senza rampa.

- Le grotte, per le persone in carrozzina sono accessibili solo dall'esterno. Ma dal Porticciolo di Castro Marina, vi sono **alcune barche che effettuano servizi per visitatori con disabilità motoria**, anche per grandi gruppi. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile.

DA CASTRO A OTRANTO

- Litoranea paesaggistica da **Castro a Otranto**, entrambe Bandiere Blu 2014: **Porto Miggiano, S. Cesarea Terme, Porto Badisco, Punta Palascia**, il punto più ad est d'Italia. A Santa Cesarea Terme è possibile effettuare alcuni **trattamenti termali in strutture accessibili** (per info: +39 0836944070).

POSTI DA VISITARE > 1.2 OTRANTO

INFORMAZIONI > *Situato sulla costa adriatica della penisola salentina, è il comune più orientale d'Italia: il capo omonimo, chiamato anche Punta Palascia, a sud del centro abitato, è il punto geografico più a est della penisola italiana.*

Dapprima centro messapico e romano, poi bizantino e più tardi aragonese, si sviluppa attorno all'imponente castello e alla cattedrale normanna. Sede arcivescovile e rilevante centro turistico, ha dato il suo nome al Canale d'Otranto, che separa l'Italia dall'Albania, e alla Terra d'Otranto, antica circoscrizione del Regno di Napoli. Nel 2010 il borgo antico è stato riconosciuto come Patrimonio Culturale dell'UNESCO quale Sito Messaggero di Pace.

Cose da fare >

cultura > 1.**Lungomare degli Eroi** / 2.**Porta Terra** / 3.**Porta Alfonsina** / 4.**Chiesa di San Pietro** / 5.**Castello Aragonese** / 6.**Cattedrale della Vergine Annunziata** / 7.**Torre campanaria normanna** / 8.**Palazzo Arcivescovile** / 9.**Museo Diocesano** / 10.**Cripta** / 11.**Monumento agli Eroi di A. Bertone**
shopping > 1.**prodotti tipici** (p.zza Garibaldi) / 3.**artigianato locale** (p.zza Garibaldi)

Dove dormire >

hotels > 1.**Resort Green Paradise** / 2.**Baia dei Turchi Club** / 3.**Hotel Profumo di Mare**

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1.**Ristorante Pizzeria Il Ghiottone**, (per celiaci)

trasporti > 1. **stazione ferroviaria** (Otranto) / 2. **bus** Salento in bus (nel periodo estivo) 3. **bus** FSE / 4. **Aeroporto di Brindisi** / 5. **Porto di Otranto** / 6. **Taxi** (Via Vittorio Veneto)
bancomat > 1. **sportello in zona Lungomare** / 2. **sportello in piazza Idro**
informazioni turistiche > 1. **Centro informazioni** all'interno del Castello Aragonese
bagni > 1. **presso Parcheggio Giovanni Paolo II** / 2. **presso P.zza De Donno** 3. **Presso Castello Aragonese**
parcheggi > 1. **presso parking Giovanni Paolo II** / 2. **in via delle Torri** (5 posti auto)

Salute >

Assistenza turistico-sanitaria > 1. **Otranto** / 2. **Castro** / 3. **Santa Cesarea Terme**
guardia medica > 1. **Otranto** / 2. **Castro** / 3. **Uggiano la Chiesa**
ospedali > 1. **Scorrano** / 2. **Poggiardo** / 3. **Tricase** / 4. **Lecce**
pronto soccorso > 1. **Scorrano** / 2. **Poggiardo** / 3. **Tricase**
centri dialisi > 1. **Otranto** / 2. **Scorrano** / 3. **Poggiardo** / 4. **Tricase**
centri talassemia > 1. **Tricase** / 2. **Lecce**
centri emofilia > 1. **Scorrano** / 2. **Tricase**
farmacie > 1. **Farmacia Ricciardi**
parafarmacia > 1. **Cooperativa Farmaceutica** (Via XXV Aprile, 1) / 2. **Cooperativa Farmaceutica** (Via Papa Costantino, 6) / 3. **Cooperativa Farmaceutica** (Via XXV Aprile 1/C) / 4. **Farmamedica** / 5. **Lafarmacia Alfa** / 6. **Parafarmacia** / 7. **Parafarmacia Benessere**

Istruzioni / Otranto >

(Otranto dista da Lecce 40 km circa ed è raggiungibile tramite SP48 e Strada Statale Adriatica/SS16. Tempo stimato 51 minuti in auto)

- Si può parcheggiare nel parcheggio custodito Papa Giovanni Paolo II con alcuni parcheggi riservati per pass. disabili e muniti di **bagni accessibili**. Anche in via Tenente Eula (vicino uffici postali) sono presenti parcheggi riservati a pass. disabili.
- Il vicino **ufficio postale è accessibile** grazie ad un scivolo. Sempre percorrendo via Papa Giovanni II, giungiamo sul lato sinistro in uno spiazzo con zona pedonale e la presenza di chioschi per crepes e paninari, qui troviamo un parcheggio riservato a pass. disabili.
- Alle spalle, sul lungomare denominato "Lungomare terra d'Otranto" vi è un **bancomat accessibile**. Percorrendo a piedi il **suggestivo Lungomare, accessibile** grazie alla presenza di scivoli e percorrendo la zona pedonale via San. Francesco di Paola, si giunge in un'ampia piazza con i giardini comunali essi accessibili perché a livello strada le con pavimentazione a basoli.

- Un punto di arrivo alternativo in auto può essere il **fossato del castello** (via Delle Torri). E' possibile raggiungerlo percorrendo interamente via Papa Giovanni Paolo II, svoltando a destra in via Catona e proseguendo la cartellonistica stradale che indica Fosse del castello. Qui sono presenti una serie di parcheggi riservati a pass. disabili ed è possibile accedere, da **Porta Terra** recentemente restaurata, ingresso principale del centro storico.
- La pavimentazione del percorso è a basoli irregolari, pertanto è consigliabile accessibilità assistita per carrozzine a spinta.
- Entrati da Porta Terra, troviamo immediatamente, **Porta Alfonsina** che fu edificata durante il XV secolo come parte della cinta muraria della città. Fu commissionata da Alfonso d'Aragona, dal quale prese anche il nome. La sua è una struttura poligonale, e fu costruita per difendere la città da possibili attacchi nemici. Oggi, l'edificio è in un buono stato di conservazione. Le torri circolari che incorniciano l'ingresso in città furono costruite dopo il 1481 sulle antiche mura.
- Si prosegue su **Corso Garibaldi** con i caratteristici negozi di prodotti tipici e artigianato locale fino a giungere in Piazza del Popolo dove si eleva la **torre dell'orologio**. Qui sono presenti alcuni bar con bagni accessibili presenti di fronte all'orologio. Si consiglia di prestare attenzione in quanto la strada è in salita. È auspicabile la presenza di un accompagnatore.
- In fondo alla piazza da via Padre L. Scupoli si può raggiungere la **Chiesa di San Pietro**: il luogo di culto, a croce greca e di piccole dimensioni, conserva al suo interno affreschi di grande valore storico e artistico. Le pareti ospitano le figure di San Basilio, San Leonardo, Santa Lucia ed altro ancora. La tradizione vuole che la fondazione della chiesa sia legata al passaggio di San Pietro in Otranto nel suo viaggio verso Roma. La chiesa è inaccessibile a sedia a rotelle segnaliamo la presenza di tre gradini all'ingresso. Sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile. Dalle vie limitrofe è possibile avere uno scorcio del porto.
- Rientrando in p.zza del Popolo si imbecca Via Immacolata, prendere la prima strada a destra per Via Papa Costantino I, il percorso è in salita e si consiglia un aiuto per sedie a rotelle a spinta fino a P.zza Castello.
- L'antico **Castello Aragonese** della città domina la terra e il mare con le sue imponenti torri circolari e il suo baluardo dallo spigolo tagliente che si protende verso il mare.

L'accessibilità priva di barriere architettoniche consente di visitare solo il piano terra. Sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile.

- Da P.zza Castello si imbecca via Cenobio Basiliano fino a Piazza Basilica dove si trova la **Cattedrale della Vergine Annunziata** del XI secolo, conserva al suo interno il prezioso mosaico del XII secolo raffigurante l'albero della vita e un organo a canne. Lo strumento, costruito nella prima metà del XVIII secolo dai fratelli organari gallipolini Simone e Pietro Kircher. La cattedrale, edificata sui resti di un villaggio messapico, di una domus romana e di un tempio paleocristiano, fu fondata nel 1068 dal vescovo normanno Guglielmo. La cattedrale è accessibile mediante pedane mobili in legno (si può avvisare dell'arrivo in Cattedrale al 0836 802720). La **Cripta** è accessibile grazie ad un recente intervento di abbattimento alle barriere architettoniche e l'installazione di rampe per l'accesso, raggiungibili dal lato sinistro posizionandosi frontalmente la Cattedrale, percorrendo via Basilica che si presenta in discesa, pertanto si consiglia un accompagnatore, qui è presente un parcheggio riservato a pass. disabili.
- Nella piazzetta antistante la cattedrale, troviamo inoltre la **Torre Campanaria Normanna**, il **palazzo Arcivescovile** di cui è visitabile solo l'esterno e **palazzo Lopez** sede del **Museo Diocesano** accessibile grazie ad una rampa esterna (+39 0833 512690). Su tutta l'area sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile.
- Proseguendo su via Basilica, in discesa, si raggiunge il **Lungomare degli Eroi** con il monumento dello scultore Antonio Bortone realizzato nel 1922. La statua rappresenta la Patria ed è rivolta verso il mare a difesa degli attacchi nemici.
- E' possibile effettuare una passeggiata sul lungomare. Si deve segnalare la presenza di un **lido pubblico con rampa accessibile e dotato di pedana per accesso al mare**. E' possibile parcheggiare nelle vicinanze in quanto vi sono nelle vicinanze del lido parcheggi riservati (nr. 2)

POSTI DA VISITARE > 1.3 PARCO NATURALE REGIONALE COSTA OTRANTO SANTA MARIA DI LEUCA – BOSCO TRICASE INFORMAZIONI > *Il parco si estende sul territorio dei comuni di Alessano, Andrano, Castrignano del Capo, Castro, Corsano, Diso, Gagliano del Capo, Ortelle, Otranto, Santa Cesarea Terme, Tiggiano*

e Tricase. Comprende anche la zona dove sorge il faro di Punta Palascia, punto più orientale d'Italia.

L'istituzione dell'area protetta, dislocata lungo la costa orientale del Salento (costa alta a picco sul mare), mira a conservare e recuperare le specie animali e vegetali, salvaguardare i valori e i beni storico-architettonici e migliorare la funzionalità ecologica degli ambienti naturali.

Fondamentale caratteristica di questo tratto di costa è la presenza di cavità legate al fenomeno del carsismo ed all'interazione di sorgenti costiere combinate con l'erosione provocata dal mare. In esse sono stati rinvenuti numerosi reperti fossili risalenti al paleolitico ed al neolitico.

Il parco insiste su una vasta area, pertanto gli itinerari sono elencati da nord a sud con le indicazioni sull'accessibilità in relazione ai diversi tipi di disabilità, (leggi sotto, "instruction rout")

Cose da fare >

parchi > 1.Itinerario della Via Appia Calabro-Salentina / 2 Sentiero Località Carlo Cosma / 3 Sentiero Parco della Pineta / 4 Sentieri Masseria San Giovanni / 5 Sentiero Località Scute / 6 Itinerario Zona Canali / 7 Itinerario per Torre Lupo / 8 Sentieri dell'Acquaviva / 9 Itinerario Castello Aragonese e Parco delle Querce / 10 Sentiero Via Vecchia Mare / 11 Sentiero Contrada Palane / 12 Itinerario Torre Nasparo / 13 Sentiero Grotta Azzurra / 14 Sentieri Via del Sale
sport > 1. immersione subacquea / 2. ippoterapia

Servizi aggiuntivi >

trasporto > 1. Salento in Bus (nel periodo estivo) 2. FSE / 5. Aeroporto di Brindisi/ 6. Porto Otranto / 7. Porto di Castro / 8. Porto di Tricase / 9.Porto di Santa Maria di Leuca
informazioni turistiche > 1.Centro informazioni presso il Castello "Spinola-Caracciolo" Piazza Castello Andrano (LE)
bagni > 1.presso Parco della Pineta / 2.presso parking dell'Itinerario Castello Aragonese (9)
parcheggio > 1.presso area ingresso del Parco

Salute >

assistenza turistico-sanitaria > 1.Castro / 2.Otranto / 3.Santa Cesarea Terme
guardia medica > 1.Castro / 2.Otranto / 3.Uggiano la Chiesa
ospedali > 1.Tricase / 2.Scorrano / 3.Poggiardo / 4.Lecce
pronto soccorso > 1.Tricase / 2.Scorrano / 3.Poggiardo
centri dialisi > 1.Tricase / 2.Scorrano / 3.Poggiardo / 4.Otranto
centri talassemia > 1.Tricase / 2.Lecce
centri emofilia > 1.Tricase / 2.Scorrano

Istruzioni / Parco Naturale Costa Otranto-Leuca Bosco Tricase >

(Litoranea Otranto-Leuca dista 62km c.a. da Lecce tramite SS16 e SS275 tempo 1h auto)

- **1 Itinerario della Via Appia Calabro-Salentina; Santa Cesarea Terme.** L'itinerario è accessibile a ipovedenti e non vedenti con accompagnatore, escluso il ramo che scende lungo il Canalone di Porto Badisco.
- **2 Sentiero Località Carlo Cosma; Santa Cesarea Terme.** L'itinerario è accessibile da diversamente abili motori in quanto si sviluppa in piano a circa 120 m s.l.m. con una serie di sentieri con fondo sterrato battuto di larghezza mai inferiore ai 2,5 m . La zona parcheggio è sterrata.
- **3 Sentiero Parco della Pineta; Santa Cesarea Terme.** Se si esclude il percorso realizzato all'interno della pineta a causa di barriere architettoniche come scalinate risulta inaccessibile a sedia a rotelle. L'itinerario facilmente fruibile ed accessibile a sedia rotelle e mobilità lenta si sviluppa in piano a circa 120 m s.l.m. con una serie di sentieri con fondo sterrato battuto di larghezza mai inferiore ai 2 m.e area sosta e pic-nic.
- **4 Sentieri Masseria San Giovanni; Santa Cesarea Terme.** L'itinerario facilmente fruibile ed accessibile a sedia rotelle e mobilità lenta, si sviluppa in piano a circa 120 m s.l.m. con una serie di sentieri con fondo sterrato battuto di larghezza mai inferiore ai 2 m. La zona parcheggio è sterrata. Sentiero Località Scute; Santa Cesarea Terme. L'itinerario è facilmente fruibile ed accessibile a sedia rotelle e mobilità lenta, si sviluppa in piano a circa 120 m s.l.m. con una serie di sentieri con fondo sterrato battuto di larghezza mai inferiore ai 2 m. La zona parcheggio è sterrata.
- **5 Sentiero Località Scute; Santa Cesarea Terme.** L'itinerario è accessibile per le persone con disabilità motoria in quanto si sviluppa in piano a circa 120 m s.l.m. con una serie di sentieri con fondo sterrato battuto di larghezza mai inferiore ai 2 m. La zona parcheggio è sterrata.
- **6 Itinerario Zona Canali, Ortelle.** L'itinerario è percorribile da diversamente abili motori escluso il tratto E-F. Parcheggio e area sosta attrezzata.
- **7 Itinerario per Torre Lupo, Diso.** Il percorso è accessibile a diversamente abili motori.
- **8 Sentieri dell'Acquaviva, Diso.** L'itinerario è accessibile a ipovedenti e non vedenti con accompagnatore grazie alla presenza di passamano e parapetti lungo il sentiero che segue il Canalone.

- **9 Itinerario Castello Aragonese e Parco delle Querce; Castro.** Il bosco è attraversato da un sentiero principale (larghezza superiore ai 5m) che ne traccia il perimetro fruibile da diversamente abili in carrozzina e disabili visivi con accompagnatore. Parcheggio con bagni pubblici.
- **10 Sentiero Via Vecchia Mare, Andrano.** Itinerario fruibile a ipovedenti e non vedenti con accompagnatore.
- **11 Sentiero Contrada Palane, Tricase.** Il sentiero è percorribile da diversamente abili motori
- **12 Itinerario Torre Nasparo, Tiggiano.** Interamente percorribile da diversamente abili in carrozzina.
- **13 Sentiero Grotta Azzurra, Alessano.** L'itinerario è percorribile da diversamente abili in carrozzina accedendovi da via N. Sauro asfaltata e in leggerissima pendenza. La presenza di passamano in legno lo rende accessibile a ipovedenti e non vedenti con accompagnatore.
- **14 Sentieri Via del Sale, Corsano.** Percorribile da ciechi, ipovedenti, sedia a rotelle, o persone con difficoltà motorie e mobilità lenta, il sentiero è molto ampio e pianeggiante, in gran parte pavimentato e munito di passamano in legno. Gestione del Comune Tel. +39 0833 53 11 70

Associazione Cavalieri del Salento : ippoterapia località: via Manara 8 73030 Castiglione d'Otranto sig. Giuseppe De Matteis tel. +39 329 53 73 764 - info@salentoltremare.it

SERVIZI ASSOCIATI NELL'AREA PARCO

Presso il Porto di Tricase **Terrarossa Coop Sociale** offre il servizio di accompagnatore abilitato specializzato per disabilità motoria e con brevetto di Bagnino con l'ausilio di sedia Job di proprietà dell'Ente Parco collocata presso Lega Navale Italiana via Colombo, 34, Tricase tel. +39 0833 775434

Per prenotazione di visite guidate, assistenza, aiuto per l'organizzazione e gestione della vacanza accessibile è disponibile 3 T Service di Napoli Alessandro Circuito TurismEtica si occupa dell'ideazione di percorsi turistici, turismo rurale, naturalistico, archeologico. In oltre con la Cooperativa sociale Terrarossa di Tricase si organizzano varie iniziative rivolte ad ogni tipo di disabilità ad esempio: percorsi sensoriali delle querce vallonee, itinerari lenti, percorsi tattili/olfattivi, degustazione sensoriale, cene al buio, interprete LIS tel. +39 0833 90 83 35 / +39 333 62 24 507

Gli Econauti Surl: Organizzazione eventi sostenibili e accessibili; **traduttore LIS.**

Associazione Gaia - Corsano: Organizzazione **immersioni subacquee** per diversamente abili

Associazione Cavalieri del Salento: Organizzazione sedute di ippoterapia

Masseria Nonno Tore: Onoterapia (pet therapy)

Per info: www.parcootrantoleuca.it

Stato/Italy > Area/Provincia di Lecce > Tappe /Itinerario
Ionico

1 > ITINERARIO IONICO

Dalla Città Bella alla messapica Ugento

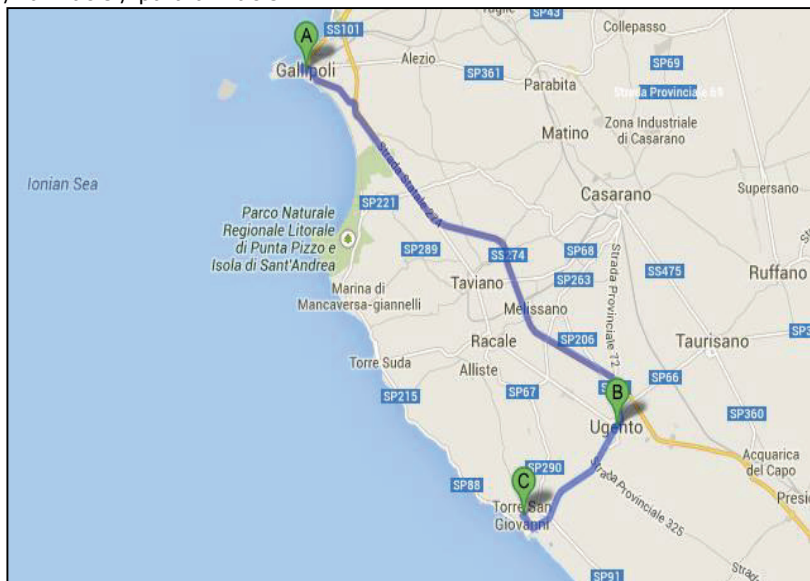
Posti da visitare > 1.1 Gallipoli > 1.2 Ugento > 1.3 Parco naturale regionale "Litorale di Ugento"

Cose da fare > cultura / parchi / mare / sport / shopping

Dove dormire > hotels / agriturismi / B&B / villaggi / camping

Servizi aggiuntivi > mangiare / trasporti / bancomat / informazioni / bagni / parcheggi

Salute > assistenza turistico-sanitaria / guardia medica / ospedali / pronto soccorso / centri dialisi / centri talassemia / centri emofilia / farmacie / parafarmacie

POSTI DA VISITARE > 1.1 GALLIPOLI

INFORMAZIONI > Gallipoli, dal greco Kalè polis, cioè città bella è una città marinara per eccellenza. Il borgo antico sorge su un isolotto collegato da un ponte in pietra alla città nuova. L'antico Castello Aragonese, dai torrioni angolari, fiancheggia il ponte. Il cuore dell'antica città è un diramarsi di vicoli stretti puntellati di chiesette, palazzi nobiliari e case a corte.

Cose da fare >

cultura > 1. Castello Aragonese / 2. Palazzo Balsamo / 3. Chiesa di Sant'Agata / 4. Chiesa di Santa Teresa / 5. Museo Civico "E. Barba" / 6. Chiesa di San Francesco d'Assisi / 7. Chiesa di Santa Maria della Purità / 8. Chiesa di San Domenico al Rosario / 9. Chiesa di Santa Maria degli Angeli mare > 1. Lido Pizzo / 2. Spiaggia libera sulla Riviera N. Sauro

Dove dormire >

hotels > 1. Hotel Victoria Palace / 2. Hotel Costa Brada

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. EsKada (Via Filomarini 347 9105669) / 2. Il Buongustaio (Via Isabella 32, 0833 266343)

trasporti > 1. Treni FSE / 2. Autolinee FSE (Fermata nel parcheggio del Porto) 3. Autolinee SalentoInBus (durante il periodo estivo) / 4. Aeroporto di Brindisi / 5. Porto di Gallipoli / 6. Porto di Brindisi

bancomat > 1. sportello nei pressi dei portici della Piazza della Fontana Greca / 2. sportello in Corso Roma

informazioni turistiche > 1. Centro informazioni Piazza Fontana Greca

bagni > 1. presso il Mercato del Pesce / 2. presso il bar, al lato della fontana di Piazza della Fontana Greca

parcheggi > 1. presso il Porto di Gallipoli / 2. presso la Piazza della Fontana Greca (è consigliato il parcheggio al Porto perché l'itinerario parte da lì)

Salute >

assistenza turistico-sanitaria > 1. Sant'Isidoro / 2. Torre Lapillo

guardia medica > 1. Nardò / 2. Galatone / 3. Porto Cesareo

ospedali > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Copertino / 4. Lecce

pronto soccorso > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Copertino

centri dialisi > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Galatina / 4. Copertino

centri talassemia > 1. Tricase / 2. Lecce

centri emofilia > 1. Tricase / 2. Scorrano

farmacie > 1. Farmacia Comunale Di Gallipoli (via Lecce 68) / 2. Farmacia De Belvis (Corso Roma 43, 0833 266390 / 3. Farmacia Merenda (Corso Roma 11, 0833 266643) / 4. Farmacia Provenzano (Via A. De Pace 59, 0833 266412)

parafarmacie > 1. Baia Verde (Via degli Oleandri) / 2. Russo 2 (Via Kennedy 15) / 3. Russo (Corso Roma 101) / 4. Primasalute (Via Ghandi, località Arena) / 5. Passaseo (Via Lecce 32)

Istruzioni / Gallipoli >

(Gallipoli dista da Lecce 40 km circa ed è raggiungibile percorrendo la SS101 tempo 42 minuti in auto)

- Si può parcheggiare con autobus o in auto nel grande parcheggio del **Porto** ai piedi della città vecchia. Da qui si

può accedere al caratteristico mercato del pesce. La pavimentazione a basoli, facilmente fruibile a sedia rotelle. I **servizi igienici pubblici accessibili** si trovano presso il Mercato Ittico oppure in via Mazzini.

- Passando sotto al ponte di pietra si raggiunge la **Città Vecchia**. I marciapiedi del ponte non sono dotati di scivoli, però si possono fiancheggiare fino ad arrivare in **Piazza Imbriani**. Il tragitto è in salita ed è sconsigliato percorrerlo in sedia a rotelle o passeggero in quanto vi è la circolazione di auto. La zona è a traffico limitato. La ZTL riguarda la penisola di Gallipoli a partire dall'ingresso del ponte seicentesco (lungomare Marconi). Al suo interno è presente un'area pedonale segnatamente nelle vie di: Via Antonietta De Pace, Via Santa Maria, Via Sant'Elia, Via Briganti, Via Cardami, Via Duomo, Via Garibaldi e Via Fontò. Possibile accedere nella ZTL dopo il rilascio da parte dell'ufficio competente, i mezzi con trasporto di persone con pass. disabili. I titolari, delle predette indicazioni, comunicheranno in anticipo, entro le 24,00 ore dall'arrivo, i dati del mezzo alla Polizia Municipale tel: +39 0833 275545 via Pavia 1 - 73014 Gallipoli (LE).
- Qui si può visitare l'edificio che ospitava **l'ex-mercato coperto**, con il mercatino caratteristico, le mura del **Castello Aragonese** che è circondato quasi completamente dal mare, si erge con la sua imponente mole all'estremità orientale dell'isola che ospita il borgo antico. Edificato, molto probabilmente, già dall'XI secolo su preesistenti fortificazioni romane, fu ricostruito nel XIII secolo in epoca bizantina. Da piazza Imbriani si accede al Castello, per disabili in carrozzina è accessibile un percorso al piano terra composto da 4 sale interne e dal cortile esterno. Esso ha una pavimentazione a pietra con basolato e risulta facilmente carrozzabile. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile. Info www.castellogallipoli.it email info@castellogallipoli.it tel: +390833262775
- Uscendo dal castello e proseguendo su Riviera Diaz imbocchiamo sulla destra si via A. De Pace, la principale stradina che porta **all'antico borgo**. Al civico 86 troviamo ufficio **IAT informazione turistica**, non accessibile autonomamente con sedia a rotelle, in quanto presenta un gradino di c.a. 10cm; tel +39 0833 262529 E-mail: info.gallipoli@viaggiareinpuglia.it. Proseguendo si può vedere l'esterno di **Palazzo Balsamo**, dell'ex-palazzo del seminario, oggi sede del **museo diocesano** e la **Torre campanaria** con orologio. Accessibile tramite rampa solo esternamente. Su tutta l'area sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse

storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile.

- I parcheggi riservati a pass. disabili si trovano pochi metri più avanti l'ingresso del museo. A seguire si trova la **Chiesa di Sant'Agata** con le tele del Coppola. L'accesso alla chiesa, posizionandosi su via Duomo ingresso principale, è dotata di scivolo esterno, ma tuttavia per accedere bisogna superare un gradino di circa 20 cm. Proseguendo via Duomo troviamo la **Chiesa Santa Teresa** con **Monastero delle Carmelitane Scalze** (via Carlo Micetti,14) di cui si può visitare solo l'esterno. il **Museo Civico "E.Barba"** ed il **frantoio ipogeo**, entrambi presentano barriere architettoniche e non accessibili ad ausili a rotelle.
- Proseguendo raggiungiamo riviera N. Sauro e la **Chiesa di San Francesco d'Assisi** con la vista sul faro. Segnaliamo all'ingresso presenza di barriere architettoniche, per accedervi bisogna superare un gradino di 20 cm.
- Lungo la riviera sono disseminate numerose chiese: **Chiesa di Santa Maria della Purità**, anch'essa con barriere architettoniche. In riviera N. Sauro civico 33 segnaliamo la presenza di un posto auto per pass. disabili e di fronte vi è una spiaggetta libera raggiungibile con rampa in cemento per consentire l'avvicinamento al mare.
- A partire dalla Chiesa di Santa Maria della Purità è consigliabile proseguire in senso opposto perché la via si fa troppo stretta. Si incontra la **Chiesa di San Domenico al Rosario**, annessa all'ex convento dei Domenicani e la **Chiesa di Santa Maria degli Angeli**, presenti barriere architettoniche. Su tutta l'area sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile.
- Rientrando direzione del Castello percorriamo nuovamente il **Ponte città vecchia**, per raggiungere **P.zza della Fontana Greca**. Qui troviamo parcheggi riservati a pass. disabili e rampe sul marciapiede. Sotto i portici è presente un bancomat, e al civico 5 un'attività commerciale con servizi igienici accessibili, ma l'ingresso segnaliamo la presenza di un gradino 5cm c.a. Da qui si estende **Corso Roma**, il principale viale commerciale della città di Gallipoli con numerosi negozi, ma pochi di essi privi di barriere architettoniche. I marciapiedi sono muniti di rampa ma in alcuni tratti difficoltosi da garantire autonomia e indipendenza a sedia rotelle, pertanto si consiglia accessibilità assistita. Alle spalle della fontana in fondo alla piazza, si trova la **Chiesa della Madonna del Canneto**, con a presenza di barriere architettoniche per via di alcuni gradini, non è accessibile ad ausili a rotelle.

Lungo la litoranea Gallipoli/Leuca, altezza Contrada Pizzo, segnaliamo la presenza di alcuni stabilimenti balneari muniti di sedia job e servizi accessibili.

Parco Naturale Regionale "Isola di S. Andrea Litorale di Punta Pizzo"

Il Parco Naturale Regionale "Isola di S. Andrea Litorale di Punta Pizzo" è un'area protetta del litorale ionico salentino sita nel Comune di Gallipoli. Il Parco comprende **l'Isola di Sant'Andrea** e il tratto di litoranea sud di Gallipoli fra le località **"Li Foggi", "Punta della Suina" e "Torre del Pizzo"**. Esse costituiscono delle mete turistiche esclusive caratterizzate dal mare cristallino e da tratti di pineta incontaminati.

L'isola di S. Andrea sorge su una superficie calcarea. Di assoluta rilevanza internazionale è la presenza, unica lungo tutto il versante Adriatico e Ionico d'Italia, di una **colonia nidificante del Gabbiano corso** (*Larus audonii*), specie endemica del bacino del Mediterraneo. Il litorale di punta Pizzo comprende ambienti peculiari, che si armonizzano in un interessante mosaico ambientale composto da macchia mediterranea, pseudo-steppe mediterranee, ambienti umidi e acquitrinosi.

Questa estrema varietà di sistemi di ambienti si traduce nella presenza di diverse specie di flora che vanno da quelle della macchia mediterranea alta e bassa (corbezzolo, alaterno, erica arborea - ginestra spinosa, mirto, lentisco dafne, asparago spinoso) a quelle della gariga (rosmarino, timo, lentisco, erica arborea, ginestra spinosa) alla consistente vegetazione erbacea interna (orchidee, tra cui la rarissima orchidea italiana, calendule, cardo santo, pratoline ecc.).

All'interno del parco sono presenti **n. 4 percorsi dal parcheggio al mare percorribili con passerelle** in corrispondenza delle concessioni **Lido Pizzo, Punta della Suina** e due passerelle in area pubblica in zona **"Li Foggi"**.

Contatti: Tel. +390833275510 Fax: +390833275517 email: ambiente@comune.gallipoli.le.it

POSTI DA VISITARE > 1.2 UGENTO

INFORMAZIONI > *Il centro abitato di Ugento sorge in parte sul sito dell'antica Ozan (Uxentum in latino), importante città messapica. Il comune è stato riconosciuto come città d'arte e località ad economia turistica dalla Regione Puglia per le sue bellezze architettoniche, archeologiche ed ambientali. Situato su un ampio tratto della costa del mar Ionio nel Basso Salento, include entro i propri confini territoriali le tre marine: Torre San Giovanni, Torre Mozza e Lido Marini.*

Il percorso storico culturale della cittadina, si snoda tra le vie del centro urbano, facilmente carrozzabili e di recente ristrutturazione con classica pavimentazione a basoli, e delle sue campagne

limitrofe, ripercorrendo la millenaria storia del territorio attraverso le tracce del suo antico e importante passato con la presenza di dolmen e specchie o resti messapici di imponenti mura e importanti necropoli, si trovano testimonianze più recenti come cripte e chiese rupestri del periodo Altomedioevale, le cinquecentesche torri costiere a difesa delle incursioni turche, il castello, e la Cattedrale dalla facciata neoclassica. La chiesa è a pianta ottagonale e il prospetto, di cui restano i disegni originali, non trovò piena attuazione in quanto non furono realizzate le strutture al di sopra delle torri campanarie e della cupola. All'interno la stessa cupola presenta alla base una galleria simile agli antichi matronei che la percorre per tutta la circonferenza, e poco al di sotto, su delle mensole ai vertici dell'ottagono, sono sistemate otto statue in cartapesta raffiguranti i santi Vincenzo, Matteo, Luca, Pietro, Paolo, Marco, Giovanni e Stefano. Inoltre, numerosi reperti archeologici come iscrizioni, suppellettili ed utensili sono conservati presso il Museo di Archeologico. Il Museo Civico Di Archeologia e Paleontologia ha la sua sede all'interno dell'antico Convento dei Francescani di S. Maria della Pietà, nel centro storico di Ugento aperti tutti i giorni 10:00/12:00; 17:00/21:00 tel: +39 0833 555819 +39 0833 554843 cell. +39 329 39 15 527 sistemamuseale@comune.ugento.le.it. Il complesso monumentale che rappresenta una delle più preziose pertinenze del centro storico, fa parte di un insieme di edifici fra cui il Castello, Palazzo Colosso, la Torre Civica, Palazzo Vescovile, che in una visione d'insieme costituiscono uno fra i più interessanti percorsi storico-architettonici del Salento.

I visitatori con disabilità visive possono acquisire presso il Museo i file audio collegati al percorso in formato Mp3 o Dvd. I punti di ascolto sono indicati in seguito.

Cose da fare >

cultura > 1.Cattedrale della Vergine Assunta / 2.Museo Diocesano / 3.Museo di Archeologia / 4.Museo Colosso / 5.Castello privato / 6.L'antico quartiere artigianale romano e medioevale / 7.Tomba dell'Atleta / 8.Domus Urbane / 9.Cinta Muraria Messapica / 10.Cripta del Crocefisso / 11.Chiesa della Madonna di Costantinopoli / 12.Necropoli Arcaica / 13.Colombaia Medioevale

mare > 1.Lido Oasi degli Angeli / 2.Lido Bora Bora / 3.Lido Onda Marina / 4.Lido il Molo / 5.Lido Sabbioso / 6.Lido Malibù / 7.Lido Pineta (Parco Naturale Attrezzato) / 8.Lido Fontanelle / 9.Lido Azzurro – Nardò / 10.Lido Lord Nenson - Torre Mozza / 11.Lido Playa del Sol - Torre Mozza / 12.Lido Mania - Torre Mozza / 13.Lido Chalet Beach - Lido Marini / 14.Lido Before Beach - Lido Marini

Dove dormire >

hotels > 1. **Hotel Iberotel Apulia** (Torre San Giovanni) / 2. **Hotel Luna Lido** (Via G. Caboto 4 Torre San Giovanni)
villages > 1. **Robinson Club** (Fontanelle Marina di Ugento) / 2. **Victor Village** (Fontanelle Marina di Ugento)
camping > 1. **Camping Riva di Ugento****** (Litoranea Gallipoli, 0833 933600 – info@rivadiugento.it - www.rivadiugento.it)

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. **Ristorante Pizzeria L'Approdo** (Torre San Giovanni)

trasporti > 1. **Treni FSE** (stazione fuori dal centro urbano) / 2. **Autolinee FSE** / 3. **Aeroporto di Brindisi** / 4. **Porticciolo di Torre San Giovanni**

bancomat > 1. **sportello banca in Via Messapica**

informazioni turistiche > 1. **Proloco di Ugento-Torre Campanaria** / 2. **Centro Informazioni in Piazza A. Colosso**

bagni > 1. **presso il Museo di Archeologia**

parcheggi > 1. **presso Via Messapica**

Salute >

assistenza turistico-sanitaria > 1. **Sant'Isidoro** / 2. **Torre Lapillo**

guardia medica > 1. **Nardò** / 2. **Galatone** / 3. **Porto Cesareo**

ospedali > 1. **Gallipoli** / 2. **Nardò** / 3. **Copertino** / 4. **Lecce**

pronto soccorso > 1. **Gallipoli** / 2. **Nardò** / 3. **Copertino**

centri dialisi > 1. **Gallipoli** / 2. **Nardò** / 3. **Galatina** / 4. **Copertino**

centri talassemia > 1. **Tricase** / 2. **Lecce**

centri emofilia > 1. **Tricase** / 2. **Scorrano**

farmacie > 1. **Dispensario Giammito** (Torre Mozza) / 2.

Dispensario Giammito (Lido Marini) / 3. **Farmacia Accoto** (località Gemini, 0833 958243) / 4. **Farmacia Casciaro** (Via A. De Gasperi 10, 0833 555149) / 5. **Farmacia Giammito** (Corso Uxentum Torre San Giovanni, 0833 931043) / 6. **Farmacia Salus** (Via Messapica 3, 0833 555032)

parafarmacie > 1. **La Natura Delle Cose** (c/o Victor Village Loc. Fontanelle) / 2. **La Natura Delle Cose** (Via Mare 317) / 3.

Maranathà (Corso Uxentum 18) / 4. **Accoto** (Corso Colombo 25, Lido Marini) / 5. **Parafarmacia del Salento** (c/o Robinson Club Fontanelle Marina di Ugento) / 6. **Nutricati** (Via Ancona) / 7.

Ferrari (Via Messapica 107) / 8. **Fontò** (Corso Annibale 30)

Istruzioni / Ugento >

(Ugento dista 60 km circa da Lecce tramite SS.101 tempo 55 minuti in auto)

- NB. Una volta giunti ad **Ugento**, per soggetti con difficoltà visive, è possibile acquisire presso il Museo Civico di Archeologia e Paleontologia i file audio collegati al percorso in formato Mp3 o Dvd. I punti di ascolto sono indicati in seguito.

- Gli autobus potranno effettuare una breve fermata in Piazza Ozan. In Via Messapica si trovano alcuni parcheggi riservati per disabili.
- Si parte da **Piazza San Vincenzo**, qui troviamo parcheggi riservati a pass. disabili, sulla quale si affaccia la **Cattedrale della Vergine Assunta**, accessibile i marciapiedi hanno l'accessibilità con scivolo, e la **Torre campanaria con l'orologio**, nelle vicinanze della quale è situato **l'info point turistico della Pro Loco**. Nei sotterranei sepolcrali della Cattedrale si trova il **Museo Diocesano** (punto di ascolto n. 1) non accessibile, che custodisce numerose testimonianze materiali sacre. La pavimentazione è in pietra e facilmente carrozzabile.
- Imboccando Via Cavour, si svolta a sinistra e poi a destra sotto l'arco e si raggiunge l'entrata posteriore e accessibile del **Museo di Archeologia** (punto di ascolto n.9). Per questo accesso è necessario suonare il campanello posto al lato dell'ingresso in quanto l'accesso normalmente è chiuso ed è necessario suonare per farsi aprire la porta. Il museo risulta completamente accessibile ed è dotato di servizi igienici accessibili. E' una tappa significativa del percorso: tra i più famosi reperti presenti nel Museo, la copia della celebre statua bronzea di Zeus (l'originale è oggi conservato nel Museo Archeologico di Taranto). Si tratta di una statua votiva, realizzata tra il 530 e il 500 a.C in cui Zeus è raffigurato nudo, mentre avanza; nella mano destra protesa in avanti reggeva verosimilmente un'aquila, mentre nella sinistra, levata sopra il capo, una folgore. Dal Museo si raggiunge via Messapica e il **Museo Colosso**, accessibile (punto di ascolto n.10). Allestita nelle scuderie di Palazzo Colosso la collezione è formata da materiali rinvenuti nelle campagne ugentine e raccolte dal patrono e latifondista Barone Adolfo Colosso, appassionato di arte e storia. In zona si segnala la presenza di una pizzeria che realizza pizze senza glutine e di una farmacia accessibile. Proseguendo raggiungiamo P.zza Ozan, poi a sinistra c.so Umberto I e si rientra in Piazza San Vincenzo.
- Da Via Minturno si raggiunge il **Castello** (punto di ascolto n.8), di proprietà privata, per il momento è visitabile solo l'esterno. Il Castello è al momento interessato da lavori di ristrutturazione che ne garantiranno la fruibilità a tutti i visitatori.
- Scendendo la strada del Castello si raggiunge **l'antico quartiere artigianale romano e medievale**, la **Tomba dell'Atleta** di Via Salentina (punto di ascolto n.2).
- Proseguendo su via Salentina si potranno scorgere i resti delle **Domus Urbane** (punto di ascolto n.7), più avanti un tratto ben conservato della **vecchia strada Pocchiano** di

origine medievale e un tratto dell'**antica cinta muraria messapica** (punto di ascolto n.6).

- Proseguendo si raggiunge la **Cripta del Crocefisso** di origine basiliana, dai bellissimi affreschi del XIII sec, non accessibile, e la **Chiesa della Madonna di Costantinopoli** dalle pareti affrescate, accessibile, (punto di ascolto n.4). Nei dintorni la **Necropoli arcaica** (punto di ascolto n. 3) e la **Colombaia medievale**, non accessibile (punto di ascolto n.5). Su tutta l'area sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile.
- **Ufficio turismo Piazza Adolfo Colosso**, 5 anche sede del Comune ed è accessibile grazie ad uno scivolo in cemento con passamano, sono presenti parcheggi riservati pass. disabili. Recapiti tel. +39 0833 555476 Email: info.ugento@viaggiareinpuugia.it, cig.ugento@tiscali.it.

POSTI DA VISITARE > 1.3 PARCO "LITORALE DI UGENTO"

INFORMAZIONI > *Il parco è situato lungo la costa jonica, nella parte più a sud della penisola salentina, ed è delimitato dalle cittadine di Torre San Giovanni e Lido Marini. Tutela un tratto di costa di grande pregio, costituita da un sistema dunale e retrodunale, da una serie di bacini a marea e canali di collegamento, da una imponente scogliera fossile con gravine e dalla più estesa area di macchia mediterranea del Salento. La spiaggia in questo tratto è sabbiosa e il fondale basso.*

Cose da fare >

parchi > 1. Parco Litorale di Ugento

Dove dormire >

hotels > 1. Hotel Iberotel Apulia (Torre San Giovanni) / 2. **Hotel Luna Lido** (Via G. Caboto 4 Torre San Giovanni)

villages > 1. Robinson Club (Fontanelle Marina di Ugento) / 2. **Victor Village** (Fontanelle Marina di Ugento)

camping > 1. Camping Riva di Ugento**** (Litoranea Gallipoli, 0833 933600 - info@rivadiugento.it - www.rivadiugento.it)

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. Ristorante Pizzeria L'Approdo (Torre San Giovanni)

trasporti > 1. Autolinee FSE / 2 **Autolinee Salento in Bus** (durante il periodo estivo) / 3. **Aeroporto di Brindisi**/

4. **Porticciolo di torre San Giovanni**

bancomat > 1. in Via Giano Bifronte

parcheggi > 1. Località Fontanelle

Salute >

Assistenza turistico-sanitaria > 1. Sant'Isidoro / 2. Torre Lapillo

Guardia medica > 1. Nardò / 2. Galatone / 3. Porto Cesareo

ospedali > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Copertino / 4. Lecce

pronto soccorso > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Copertino

centri dialisi > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Galatina / 4. Copertino

centri talassemia > 1. Tricase / 2. Lecce

centri emofilia > 1. Tricase / 2. Scorrano

farmacie > 1. Dispensario Giammito (Torre Mozza) / 2.

Dispensario Giammito (Lido Marini) / 3. Farmacia Accoto

(località Gemini, 0833 958243) / 4. Farmacia Casciaro (Via A. De

Gasperi 10, 0833 555149) / 5. Farmacia Giammito (Corso

Uxentum Torre San Giovanni, 0833 931043) / 6. Farmacia Salus

(Via Messapica 3, 0833 555032)

parafarmacie > 1. La Natura Delle Cose (c/o Victor Village Loc.

Fontanelle) / 2. La Natura Delle Cose (Via Mare 317) / 3.

Maranathà (Corso Uxentum 18) / 4. Accoto (Corso Colombo 25,

Lido Marini) / 5. Parafarmacia del Salento (c/o Robinson Club

Fontanelle Marina di Ugento) / 6. Nutricati (Via Ancona) / 7.

Ferrari (Via Messapica 107) / 8. Fontò (Corso Annibale 30)

Istruzioni / Parco Naturale Regionale "Litorale di Ugento" >
(8,6 km da Ugento tramite SP65 tempo 15 minuti in auto)

- NB. Nell'ambito del **progetto "Natura per tutti"**, l'Ente di Gestione, ha avviato un'attività di formazione di operatori nell'ambito del turismo accessibile ed ha provveduto all'acquisto di 14 sedie job. Info parco +39 0833 986074
- L'Ente di Gestione, ha la disponibilità di **14 sedie job**. Il Parco è dotato di un **percorso naturalistico multisensoriale** attrezzato lungo tutto il bacino artificiale di **Rottacapoza Sud** all'interno dell'area protetta.
- **Il percorso è adatto a non vedenti ed ipovedenti**, munito di un corrimano-guida in legno e la presenza di tabelle informative con **iscrizioni in braille**. Sempre lungo la staccionata sono state posizionate delle bacheche tattili raffiguranti gli animali del parco e dei percorsi olfattivi. Inoltre sono localizzate le **"stanze dei sensi": tattile, olfattivo ed uditivo**. Sono aree di sosta didattiche attrezzate.
- Un ulteriore percorso è percorribile nel bosco di proprietà pubblica in **località Fontanelle** il quale è munito di **segnaletica braille**. L'area si contraddistingue per la semplice accessibilità e per la presenza di ampi parcheggi pavimentati.
- Occorre segnalare che i percorsi multisensoriali, in alcuni tratti, non sono usufruibili per via di atti di vandalismo e dell'usura del tempo. **Tutti i percorsi del parco lungo le**

strade consortili dei bacini e dei canali e gli itinerari attrezzati dei boschi di località Fontanelle risultano accessibili a visitatori con usabilità motoria, esclusivamente nei mesi tardo primaverili ed estivi (Maggio - Settembre). Il fondo naturale di tali sentieri, difatti, risulta difficoltoso nei mesi di pioggia a visitatori in carrozzina o con ridotta mobilità.

Stato/Italy > Area/Provincia di Lecce > Tappe /Itinerario Neretino

1 > ITINERARIO "NERETINO"

Nella natura, dal dall'agro neretino a Porto Cesareo

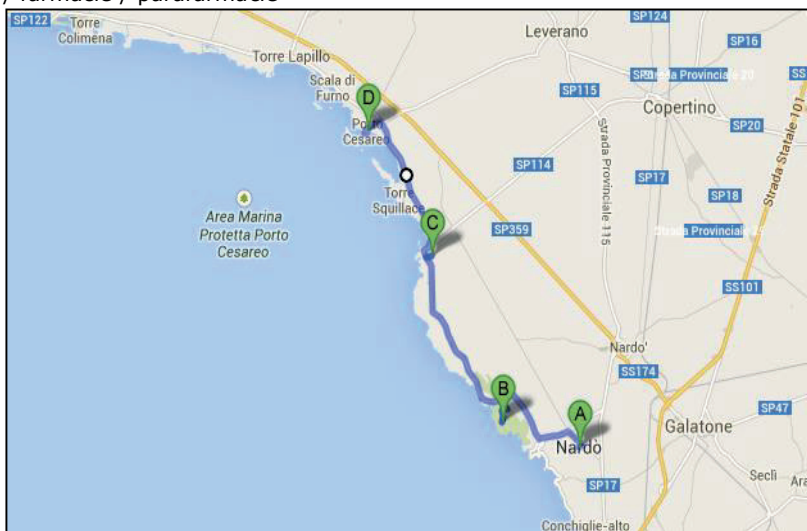
Posti da visitare > 1.1 Nardò > 1.2 Parco naturale regionale "Portoselvaggio-Palude del Capitano" > 1.3 Porto Cesareo > 1.4 Area marina Protetta di Porto Cesareo

Cose da fare > cultura / parchi / mare / sport / shopping

Dove dormire > hotels / agriturismi / B&B / villaggi / camping

Servizi aggiuntivi > mangiare / trasporti / bancomat / informazioni / bagni / parcheggi

Salute > assistenza turistico-sanitaria / guardia medica / ospedali / pronto soccorso / centri dialisi / centri talassemia / centri emofilia / farmacie / parafarmacie

POSTI DA VISITARE > 1.1 Nardò

INFORMAZIONI > *La città di Nardò risale come centro abitato al periodo messapico, nonostante nel suo vasto feudo, nella Baia di Uluzzo, siano state ritrovate testimonianze artistiche risalenti al Paleolitico.*

Cose da fare >

cultura > 1. Tempio dell'Osanna / 2. Chiesa della Madonna del Carmine / 3. Teatro Comunale / 4. Antico Palazzo Municipale / 5. Guglia dell'Immacolata / 6. Sedile / 7. Chiesa di S. Trifone / 8. Fontana del Toro / 9. Cattedrale / 10. Chiesa di San Domenico / 11. Chiesa di San Giuseppe / 12. Villa Comunale

- Giardino Botanico Storico / 13. Castello Aragonese / 14. Chiesa di Santa Chiara / 15. Chiesa di Santa Maria della Purità / 16. Chiesa di Sant'Antonio da Padova

Dove dormire >

hotels > 1. Agri-Residence Campi Latini (Galatone, <http://www.campilatini.it>)

Servizi aggiuntivi >

eating > 1. Modò Restaurant (Via Duomo 20, Nardò 0039 392 7876946) / 2. Relais Il Mignano Restaurant (Via Lata 31, Nardò 0039 0833 572506)

trasporti > 1. Treni FSE / 2. Autolinee FSE / 3. Aeroporto di Brindisi

bancomat > 1. banche accessibili nei pressi della Rotonda di Piazza Castello

informazioni turistiche > 1. Info Point in Piazza Salandra

parcheggi > 1. presso Piazza Repubblica, (solo sosta momentanea)

Salute >

Assistenza turistico-sanitaria > 1. Sant'Isidoro / 2. Torre Lapillo

Guardia medica > 1. Nardò / 2. Galatone / 3. Porto Cesareo

ospedali > 1. Nardò / 2. Gallipoli / 3. Copertino / 4. Lecce

pronto soccorso > 1. Nardò / 2. Gallipoli

centri dialisi > 1. Nardò / 2. Gallipoli / 3. Galatina / 4. Copertino

centri talassemia > 1. Tricase / 2. Lecce

centri emofilia > 1. Scorrano / 2. Tricase

farmacie > 1. Colangelo (Via Duca degli Abruzzi 36/a) / 2. Nardofarma (Via della Costituente 25) / 3. De Benedictis (Via Raho 9) / 4. De Pace (Via G. Grassi 21) / 5. Lisi (Via Emanuele Filiberto 28) / 6. Manieri / (Via Roma 62) 7. Orlando (Piazza Umberto I, 23) / 8. Pagliula (Via D'Orlando)

parafarmacie > 1. Punto Salute (Via Pilanuova 51) / 2. Erboristeria (Via Palermo 11/A) / 3. Farmaciadinterim (Via Petrini) / 4. Farmasalute (Via Aldo Moro, 69) / 5. Linea Sanitaria (Via XX Settembre, 130)

Istruzioni / Nardò >

(Da Lecce 38,6 km tramite SS101 tempo 46 minuti in auto)

- Arrivando dalla superstrada su Via XX Settembre all'incrocio che delimita il centro storico si può ammirare il grazioso Tempio dell'Osanna. Il monumento con elementi orientalizzanti e gotici è tutto in pietra leccese, a pianta ottagonale con otto colonne.
- Nei mesi estivi il centro storico è chiuso al traffico dalle ore 20:00 alle ore 06:00, eccetto per i veicoli con contrassegno pass. disabili. E' possibile rivolgersi presso il Comando di

Polizia Municipale sito in via Francesco Crispi, nr. 99, tel. +39 0833 572116 e-mail: poliziale@comune.nardo.le.it. In alternativa sarà possibile effettuare una breve fermata in Piazza Repubblica, di fronte al Tempio, per permettere la discesa. Da qui, su Corso Vittorio Emanuele II raggiungiamo la **Chiesa della Madonna del Carmine**, accessibile, il **Teatro Comunale**, accessibile dal lato destro, e l'**Antico Palazzo Municipale** di cui si può vedere la facciata esterna. Su tutta l'area sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile. La pavimentazione è in pietra facilmente carrozzabile. Accanto alla chiesa della Madonna del Carmine v'è un centro servizi culturali e bibliotecari di discreto interesse.

- Si giunge così nella bellissima **Piazza Salandra** dominata al centro dalla **Guglia dell'Immacolata** e circondata da edifici barocchi, con archi, balconi e logge in stile rococò. Si affacciano il **Sedile**, all'interno del quale si trova un **infopoint turistico**, la **Chiesa di S. Trifone**, sorta probabilmente su una cappella di rito greco e la **Fontana del Toro** segnaliamo non accessibile per la presenza di gradini.
- Dal Sedile si apre uno scorcio sulla **Cattedrale**, accessibile dall'entrata laterale. Di notevole rilevanza sono il Crocifisso ligneo del XIII secolo, detto il Cristo Nero per la particolare colorazione scura del legno di cedro, ricca di affreschi del '300 e del '400 e l'abside dipinta dal Maccari.
- Rientrando in Piazza si prosegue per via De Pandi in direzione del **Castello Aragonese**. Troviamo dapprima la **Chiesa di San Domenico**, accessibile dall'entrata laterale tramite pedana di legno, e la **Chiesa di San Giuseppe**, entrambe in tipico stile barocco, anch'essa accessibile.
- Si raggiunge la **Villa Comunale - Giardino Botanico Storico** ed il **Castello Aragonese** con la tipica struttura a tipica pianta quadrangolare, è visitabile il piano terra. La sua edificazione segnò il passaggio dalla dominazione angioina a quella aragonese, che in città coincide con l'affermazione della famiglia Acquaviva. Andando verso l'esterno, nei pressi della rotonda, si trovano alcune banche accessibili.
- Imboccando Corso Galliano (al civico 2/b si segnala presenza di bancomat accessibile) sulla sinistra, si può rientrare nel centro storico da via Zuccaro scorgendo la **Chiesa di Santa Chiara** e subito dopo la **Chiesa di Santa Maria della Purità**, entrambe non accessibili a visitatori in sedia rotelle.

- Svoltando sulla sinistra su via San Giovanni si raggiunge la **Chiesa di Sant'Antonio da Padova** (presenza di parcheggio riservato) e l'attiguo **Complesso Conventuale di Sant'Antonio**. Segnaliamo inaccessibile a sedia a rotelle. La semplicità dell'esterno non lascia immaginare lo splendore dell'interno, da non perdere, nella sagrestia, il Cenotafio in pietra leccese, eretto da artisti veneziani intorno alla fine del XVI° secolo su commissione degli Acquaviva.
- Si rientra così in P.zza Repubblica, luogo di inizio della passeggiata.

POSTI DA VISITARE > 1.2 Parco Naturale Regionale di "Porto Selvaggio - Palude del Capitano"

INFORMAZIONI > *Il Parco ricade interamente nel territorio del comune di Nardò. Comprende la zona del parco naturale regionale attrezzato di "Porto Selvaggio - Torre Uluzzo" e la Palude del Capitano. La costa è rocciosa e frastagliata, e caratterizzata da pinete e macchia mediterranea. Lungo il litorale sono dislocate la Torre dell'Alto, la Torre Uluzzo e la Torre Inserraglio.*

Cose da fare >

parchi > 1.**Porto Selvaggio-Torre Uluzzo** / 2.**La Palude del Capitano**

sea > 1.**Lido dell'Ancora** / 2.**Lido Frascone** / 3.**Lido Oasi** (Sant'Isidoro's bay) / 4.**Torre Squillace**

cultura > 1.**Torre dell'Alto** / 2.**Torre Uluzzo** / 3.**Torre Inserraglio** / 4.**Testimonianze di Arte figurativa Paleolitico**

sport > 1.**diving**

Dove dormire >

hotels > 1. **Agri-Residence Campi Latini** (S.S. Salentina Gallipoli 26Km Galatone, LE Italia)

Servizi aggiuntivi >

eating > 1.**Modò Restaurant** (Via Duomo 20, Nardò 0039 392 7876946) / 2.**Relais Il Mignano Restaurant** (Via Lata 31, Nardò 0039 0833 572506)

trasporti > 1.**Salento in Bus** (durante il periodo estivo) / 2.**Areoportò di Brindisi**

bagni > 1. **Presso Sant'Isidoro**

parcheeggi > 1.**presso Località Frascone** / 2.**presso la Baia di Sant'Isidoro**

Salute >

assistenza turistico-sanitaria > 1.**Sant'Isidoro** / 2.**Torre Lapillo**

guardia medica > 1.**Nardò** / 2.**Galatone** / 3.**Porto Cesareo**

ospedali > 1.**Nardò** / 2.**Gallipoli** / 3.**Copertino** / 4.**Lecce**

pronto soccorso > 1. Nardò / 2. Gallipoli
centri dialisi > 1. Nardò / 2. Gallipoli / 3. Galatina / 4. Copertino
centri talassemia > 1. Tricase / 2. Lecce
centri emofilia > 1. Scorrano / 2. Tricase
farmacie > 1. Colangelo (Via Duca degli Abruzzi 36/a) /
2. Nardofarma (Via della Costituente 25) / 3. De Benedictis (Via
Raho 9) / 4. De Pace (Via G. Grassi 21) / 5. Lisi (Via Emanuele
Filiberto 28) / 6. Manieri / (Via Roma 62) 7. Orlando (Piazza
Umberto I, 23)/ 8. Pagliula (Via D'Orlando)

parafarmacie > 1. Punto Salute (Via Pilanuova 51) /
2. Erboristeria (Via Palermo 11/A) / 3. Farmaciadinterim (Via
Petrini) / 4. Farmasalute (Via Aldo Moro, 69) / 5. Linea Sanitaria
(Via XX Settembre, 130)

Istruzioni / Parco Naturale Regionale "Porto Selvaggio- Palude del Capitano" >

- Da Nardò 9,5 km tramite SP17 tempo 21 min. auto
- All'interno del **Parco** è prevista la realizzazione di alcuni interventi allo scopo di consentire una migliore e più agevole fruizione dell'area Parco alle persone con mobilità ridotta: un sentiero in grado di collegare l'area parcheggio in località Frascone con l'area Parco, in particolare con la zona umida di pregio di Palude del Capitano e l'acquisto di carrozzine per disabili modello Wagonetta.
- E' prevista inoltre la realizzazione di **supporti informativi in braille**.
- Sul sito del Comune di Nardò, è visionabile **un video in LIS** (Lingua Italiana dei Segni) dal titolo "Il Parco per tutti", che illustra le bellezze dell'area Parco a beneficio delle persone con disabilità di tipo uditivo.
- All'interno dell'area parco, sono presenti **alcune passerelle di accesso al mare**, fruibili nella stagione estiva, nelle località di **S. Isidoro e Torre Squillace**, agevolando l'accesso in acqua a bagnanti con difficoltà motoria. Immersioni subacquee - **Diving a Torre Inserraglio e a Santa Caterina svolgono le immersioni guidate accessibili in area parco**.
- Da Porto Selvaggio si prosegue sulla litoranea in direzione nord verso **Porto Cesareo**.
- Questo tratto di costa è molto suggestivo, si incontra dapprima **Baia di Uluzzo**, dove nelle grotte sono state ritrovate **testimonianze di arti figurative del Paleolitico**, dopodiché **Torre Inserraglio**.
- Da Torre Inserraglio inizia **l'Area Marina Protetta di Porto Cesareo**.
- Proseguendo si incontra **Sant'Isidoro e Torre Squillace**. Un posto ideale per un bagno prima di arrivare a Porto Cesareo è la **baia di Sant'Isidoro**. La strada rasenta la

spiaggia, ed è possibile parcheggiare molto vicino, nel **Lido Oasi sono presenti servizi igienici accessibili e la sedia job.**

DIVING CENTER (immersioni subaquee)

Diving a Torre Inserraglio e a Santa Caterina svolgono le immersioni guidate in area parco anche per soggetti con disabilità. Informazioni: Tel. +390833838225 Fax: +390833561726 email: info@portoselvaggio.it

POSTI DA VISITARE > 1.3 Porto Cesareo

INFORMAZIONI > *Porto Cesareo ricade nella Terra d'Arneo, ovvero in quella parte della penisola salentina compresa nel versante ionico fra San Pietro in Bevagna e Torre dell'Inserraglio e che prende il nome da un antico casale, attestato in epoca normanna e poi abbandonato, localizzabile nell'entroterra a nord-ovest di Torre Lapillo. Particolare della Terra d'Arneo è la presenza di numerose masserie, molte delle quali fortificate.*

Il territorio cesarino è caratterizzato da un lungo litorale connotato da distese di sabbia, dune ricche di vegetazione mediterranea, zone umide, scogli e isolotti, tra i quali rivestono particolare importanza l'Isola Grande, detta anche Isola dei Conigli ricoperta da una folta pineta di Pini d'Aleppo e di acacie, e l'Isola della Malva. Porto Cesareo è anche detta il Villaggio dei Pescatori.

Cose da fare >

mare > 1. Lidi sul lungomare nord / 2. Lido Azzurro

cultura > 1. Lungomare / 2. Via delle Pescherie / 3. Museo di Biologia Marina

sport > 1. diving

Dove dormire >

hotels > 1. Quihotel / 2. Hotel Resort Villa Hermosa**** / 3. Hotel Club Azzurro**** / 4. Hotel Conchiglia Azzurra Hotel & Spa

villaggi > 1. Eurovillage Bluesea Club (Strada Provinciale 359 - 0039 0833 850320)

b&b > 1. Albachiara***

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. Isola Lo Scoglio Restaurant (Piazza N. Sauro 0039 0833 596079) / 2. Almanegra Restaurant (Via Silvio Pellico 26, 0039 333 4673230) / 3. Friggitoria Viola (Via Silvio Pellico, 0039 338 8316285)

trasporti > 1. Autolinee STP (durante il periodo estivo) / 2. Areoportò di Brindisi / 3. Porticciolo di Porto Cesareo

bancomat > 1. sportello in Piazza Aldo Moro

informazioni turistiche > 1. Info Point Pro Loco Via Silvio Pellico

parcheggi > 1. nelle vie del centro urbano sono sparsi numerosi parcheggi per disabili / 2. Piazza Aldo Moro

Salute >

Assistenza turistico-sanitaria > 1. Sant'Isidoro / 2. Torre Lapillo

Guardia medica > 1. Nardò / 2. Galatone / 3. Porto Cesareo

ospedali > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Copertino / 4. Lecce

pronto soccorso > 1. Gallipoli / 2. Nardò

centri dialisi > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Galatina / 4. Copertino

centri talassemia > 1. Tricase / 2. Lecce

centri emofilia > 1. Scorrano / 2. Tricase

farmacie > 1. Cagnazzo (Via Cilea 57)

parafarmacie > 1. Blumarine (Via Muratori 70) / 2. Farmaciasop

(Via Garibaldi 142) / 3. Nestola (Via Monti 153) / 4. Obiettivo

Salute (Via Monti 20)

Istruzioni / Porto Cesareo >

(Da Lecce 34km circa tramite SP119 tempo 37 minuti in auto)

- Arrivati nel centro urbano si trovano **numerosi parcheggi per pass. disabili.**
- **Sul lungomare è presente una passerella** che dà la possibilità di passeggiare agevolmente e raggiungere il mare anche in sedia rotelle. Segnaliamo zona a traffico limitato. Info Comando Polizia Municipale via Petraroli 9 telefono: 0833 858110 email: poliziamunicipale@comune.portocesareo.le.it.
- Nella piazzetta De Gasperi sono presenti i **servizi igienici accessibili.** Da qui ci si può immettere sulla caratteristica via delle peschiere.
- Proseguendo si raggiunge la darsena dove si può **noleggare una barca** per visitare le isole.
- Lasciandosi alle spalle la darsena si raggiunge Piazzale Aldo Moro dove si può visitare il **Museo di Biologia Marina.** In piazza si trova una **banca accessibile.**
- Gli stabilimenti balneari sono situati sul lungomare nord, raggiungibile con una passeggiata o in macchina. I **marciapiedi sono accessibili** con scivoli.

POSTI DA VISITARE > 1.4 Area Marina Protetta di Porto Cesareo

INFORMAZIONI > *Lo straordinario interesse biologico che conta la presenza di oltre 200 specie vegetali ha contribuito all'istituzione dell'Area naturale marina protetta di Porto Cesareo nel 1997. I fondali, particolarmente ricchi e tipici dei mari caldi di ambienti subtropicali, ospitano nelle zone sabbiose la cosiddetta prateria sommersa di Posidonia oceanica, una rarità biologica che garantisce ossigeno, rifugio e nutrimento a numerosi organismi marini, e nelle*

aree rocciose il coralligeno multicolore. La fauna marina è costituita da crostacei, molluschi, pesci variopinti e tartarughe.

Cose da fare >

mare > 1. Bahia del Sol (Via Torre Lapillo 0833 565 222)

sport > 1. diving / 2. escursioni in mare

Dove dormire >

hotels > 1. Quihotel / 2. Hotel Resort Villa Hermosa**** / 3. Hotel Club Azzurro**** / 4. Hotel Conchiglia Azzurra Hotel & Spa

villaggi > 1. Eurovillage Bluesea Club (Strada Provinciale 359 - 0039 0833 850320)

b&b > 1. Albachiara***

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. Isola Lo Scoglio Restaurant (Piazza N. Sauro 0039 0833 596079) / 2. **Almanegra Restaurant** (Via Silvio Pellico 26, 0039 333 4673230) / 3. **Friggitoria Viola** (Via Silvio Pellico, 0039 338 8316285)

trasporti > 1. Bus lines STP (during summer) / 2. **Areoport of Brindisi** / 3. **Porto Cesareo's small port**

Salute >

Assistenza turistico-sanitaria > 1. Sant'Isidoro / 2. Torre Lapillo

Guardia medica > 1. Nardò / 2. Galatone / 3. Porto Cesareo

ospedali > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Copertino / 4. Lecce

pronto soccorso > 1. Gallipoli / 2. Nardò

centri dialisi > 1. Gallipoli / 2. Nardò / 3. Galatina / 4. Copertino

centri talassemia > 1. Tricase / 2. Lecce

centri emofilia > 1. Scorrano / 2. Tricase

farmacie > 1. Cagnazzo (Via Cilea 57)

parafarmacie > 1. Blumarine (Via Muratori 70) / 2. **Farmaciasop** (Via Garibaldi 142) / 3. **Nestola** (Via Monti 153) / 4. **Obiettivo Salute** (Via Monti 20)

Istruzioni / Area Marina Protetta di Porto Cesareo >

DIVING CENTER (immersioni subaquee)

Nell'Area Marina Protetta Porto Cesareo operano **diving center abilitati all'accompagnamento subacqueo di non vedenti ed ipovedenti.**

➤ 1. Sasà Sub Diving Center

contatti : Cell. +39 338 822 80 56 -

indirizzo : Piazza N.Sauro 32 - 73010 Porto Cesareo (LE) ITALY

sito web : www.sasasubdivingcenter.com

➤ 2. ASD Acqua Mania

contatti : Cell. +39 329 465 40 68 / 388.3084174 -
info@asdacquamania.it s.gubello@tiscali.it
indirizzo : Via Morgagni 7 Località Punta Prosciutto - 73010 Porto
Cesareo (LE) ITALY
sito web : www.asdacquamania.it

➤ **3.Orca Diving Center**

contatti : Cell. +39 349 570 17 17
indirizzo : Via Litoranea per Torre Lapillo- 73010 Porto Cesareo (LE)
ITALY
sito web : www.orcadivingcenter.it

ESCURSIONI IN MARE

Sono altresì operanti **imbarcazioni in grado di trasportare in escursione in mare persone con qualsiasi disabilità motoria e sensoriale.**

➤ **1.Pescaturismo per Vivere il Mare**

contatti : Cell. +39 338 998 34 91 / +39 347 165 04 94 -
giannisparviere@gmail.com
indirizzo : Piazzale Berlinguer - 73010 Porto Cesareo (LE)
sito web : www.pescaturismopervivereilmare.it

➤ **2.Pescaturismo Salento.it**

contatti : Cell. +39 328 789 79 48
sito web : www.pescaturismosalento.it

➤ **3.Lola e Calipso**

contatti : Cell. +39 392 621 81 59 / +39 393 414 95 63 -
info@locazionebarche.com.
indirizzo : Riviera di Ponente - 73010 Porto Cesareo (LE)
sito web : www.locazionebarche.com

➤ **4. Amare Salento**

contatti : Cell. +39 339 303 04 45
indirizzo : Via Vespucci, Porto Cesareo (LE)
<http://www.amaresalento.it>
sito web : www.ampportocesareo.it

Stato/Italy > Area/Provincia di Lecce > Tappe/"Finibus Terrae"

1 > "FINIBUS TERRAE" ITINERARY

Verso Sud, dal Borgo di Specchia al Capo di Leuca

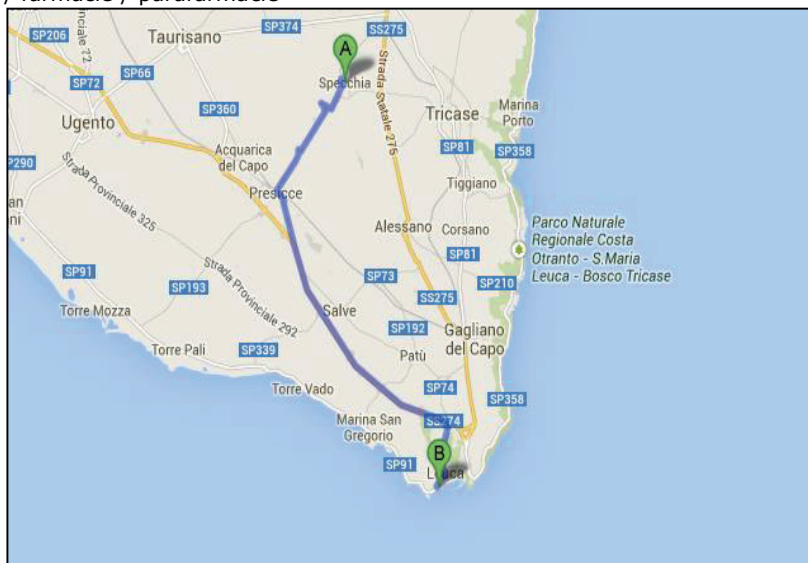
Posti da visitare > 1.1 Specchia > 1.2 Santa Maria di Leuca

Cose da fare > cultura / parchi / mare / sport / shopping

Dove dormire > hotels / agriturismi / B&B / villaggi / camping

Servizi aggiuntivi > mangiare / trasporti / bancomat / informazioni / bagni / parcheggi

Salute > assistenza turistico-sanitaria / guardia medica / ospedali / pronto soccorso / centri dialisi / centri talassemia / centri emofilia / farmacie / parafarmacie

POSTI DA VISITARE > 1.1 Specchia

INFORMAZIONI > *Specchia figura tra i borghi più belli d'Italia. Il nome deriva dal salentino Specchia, cumulo di sassi che originariamente i Messapi utilizzavano come postazioni difensive per la sorveglianza del territorio. La cittadina costruita su un'altura spicca sulla pianura sottostante.*

Cose da fare >

cultura > 1. **Castello Risolo** / 2. **Torre dell'orologio** / 3. **Chiesa matrice della Presentazione della Beata Vergine** / 4. **Palazzo Ripa** / 5. **Chiesa della Madonna Assunta** / 6. **Colonna**

dell'Immunità / 7.Chiesa di Sant'Antonio / 8.Convento dei Francescani Neri

Dove dormire >

hotels > 1. Hotel Salento***

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. Ristorante I Fornelli di Teresa per celiaci (a Tricase)

trasporti > 1. Autolinee STP Lecce / 2. Aeroporto di Brindisi

bancomat > 1. sportello nei pressi della Chiesa di Sant'Antonio

informazioni turistiche > 1. Proloco nei pressi di Porta Leuca

bagni > 1. presso il Bar del Corso, in via Umberto I

parcheggi > 1. presso Piazza del Popolo

Salute >

Assistenza turistico-sanitaria > 1. Ugento / 2. Torre San Giovanni / 3. Santa Maria di Leuca / 4. Mancaversa / 5. Gallipoli (dal 15.6.2014 al 15.9.2014)

guardia medica > 1. Ugento / 2. Racale / 3. Castrignano del Capo / 4. Gagliano / 5. Taviano / 6. Gallipoli

ospedali > 1. Tricase / 2. Casarano / 3. Gallipoli / 4. Nardò / 5. Lecce

pronto soccorso > 1. Tricase / 2. Casarano / 3. Gallipoli / 4. Nardò / 5. Lecce

centri dialisi > 1. Casarano / 2. Gallipoli / 3. Leuca

centri talassemia > 1. Tricase / 2. Lecce

centri emofilia > 1. Tricase / 2. Scorrano

farmacie > 1. Farmacia Nicolardi (Alessano)

parafarmacie > 1. Parafarmacia Del Borgo

Istruzioni / Specchia >

(Da Lecce 52,4 km circa tramite SS16 e SS275 tempo 49 minuti in auto)

- Il cuore della città è piazza del Popolo, accessibile con scivolo.
- Nei dintorni sono presenti alcuni parcheggi riservati a pass. disabili.
- Sulla piazzetta si affacciano il **Castello Risolo** accessibile a sedia a rotelle solo il piano terra. Una struttura fortificata, di probabile impianto cinquecentesco, la **Torre dell'orologio** e l'attigua **Chiesa matrice della Presentazione della Beata Vergine**. La Chiesa è accessibile tramite uno scivolo in legno. Di fronte alla chiesa si trova **Palazzo Ripa** del 1600 costruito a ridosso di una delle antiche porte di Specchia, **Porta Leuca**.

- Accanto si trova **l'infopoint della Pro Loco** inaccessibile a sedia rotelle per la presenza di tre ripidi gradini. info: prolocospecchia@libero.it, tel. +39 0833 537093.
- Dalle vie del centro storico si possono ammirare le facciate dei palazzi nobiliari.
- Proseguendo su Via Umberto I si raggiunge la **Chiesa della Madonna Assunta** del XVII sec. La Chiesa con presenza di gradinata e priva di scivolo.
- Di fronte alla Chiesa si imbecca una delle viuzze del centro storico che condurrà in via Balsamo e via Gonzaga, dove toccando la **colonna dell'Immunità** la leggenda narra che bastava toccarla per mettersi in salvo dall'arresto. Svoltando sulla sinistra su Via Matteotti si rientra sul corso. Nelle vicinanze si trova la **Chiesa di Sant'Antonio**. La chiesa presenta una piccola soglia di 3cm da livello marciapiede. Segnaliamo nelle vicinanze un **bancomat accessibile** solo tramite montascala, privo di campanello a chiamata per l'accessibilità assistita.
- Imboccando la viuzza alle spalle della **Chiesa matrice**, si percorre la panoramica via G. Garibaldi da cui si può ammirare la campagna sottostante ed il **convento dei Francescani Neri**. Per visitare il convento ci si può rivolgere alla Pro Loco segnaliamo la presenza di barriere architettoniche. Su tutta l'area sono presenti cartelli informativi davanti a edifici, monumenti, di interesse storico, con scrittura a caratteri standard. *Non vi sono manufatti che consentano l'esplorazione tattile.
- Lasciando Specchia e passando da Presicce e Salve, giungiamo a **Santa Maria di Leuca**. Segnaliamo numerose **località balneari** e dorate spiagge sabbiose: marine di Salve, Bandiera Blu 2014: Pescoluse, **Torre Pali, Posto Vecchio e Lido Marini**.

POSTI DA VISITARE > 1.2 Santa Maria di Leuca

INFORMAZIONI > *Santa Maria di Leuca, anche detta Capo di Leuca, è una frazione del Comune di Castrignano del Capo.*

Cose da fare >

cultura > 1. **Basilica di Santa Maria Finibus Terrae** / 2. **Il Faro** / 3. **Museo di Arte Contemporanea e Moderna "Vito Mele"** / 4. **Scalinata monumentale** / 5. **Porticciolo** / 6. **Ville ottocentesche**

mare > 1. **Grotte carsiche** (da visitare in barca)

shopping > 1. **Negozi di souvenirs** nei pressi della Piazza

Dove dormire >

hotels > 1. **Hotel Terminal***** / 2. **Hotel Montecallini****** / 3. **Messapia Hotel & Resort******

Servizi aggiuntivi >

mangiare > 1. **Ristorante Hosteria del Prado** (senza glutine)
trasporti > 1. **Autolinee STP Lecce** / 2. **Autolinee Salento in Bus** (durante i mesi estivi) / 3. **Aeroporto di Brindisi** / 4. **Porticciolo di Leuca**
bancomat > 1. **sportello banca Lungomare Cristoforo Colombo**
informazioni turistiche > 1. **Info Point nei pressi del Lungomare**
bagni > 1. **Bagni pubblici** nei pressi della Piazza Santuario Santa Maria di Leuca
parcheggi > 1. **presso Piazza Santuario Santa Maria di Leuca** / 2. **in zona Lungomare** / 3. **Presso il Porticciolo**

Salute >

Assistenza turistico-sanitaria > 1. **Ugento** / 2. **Torre San Giovanni** / 3. **Santa Maria di Leuca** / 4. **Mancaversa** / 5. **Gallipoli** (dal 15.6.2014 al 15.9.2014)
guardia medica > 1. **Ugento** / 2. **Racale** / 3. **Castrignano del Capo** / 4. **Gagliano** / 5. **Taviano** / 6. **Gallipoli**
ospedali > 1. **Tricase** / 2. **Casarano** / 3. **Gallipoli** / 4. **Nardò** / 5. **Lecce**
pronto soccorso > 1. **Tricase** / 2. **Casarano** / 3. **Gallipoli** / 4. **Nardò** / 5. **Lecce**
centri dialisi > 1. **Casarano** / 2. **Gallipoli** / 3. **Leuca**
centri talassemia > 1. **Tricase** / 2. **Lecce**
centri emofilia > 1. **Tricase** / 2. **Scorrano**
farmacie > 1. **Farmacia Secli**
parafarmacie > 1. **Parafarmacia Leucana**

Istruzioni / Santa Maria di Leuca

(Da Lecce 70,8 km c.a. tramite SS16 e SS275 tempo 1h 14 minuti in auto)

- La **Basilica di Santa Maria de Finibus Terrae** e il **faro** si trovano su un promontorio che domina la cittadina. Si tramanda che San Pietro in viaggio per Roma fece tappa a Leuca e da allora il tempio dedicato alla dea Minerva, posto sul promontorio japigeo, diventò un luogo di culto cristiano e uno dei principali centri di pellegrinaggio dell'età antica e medievale. La Basilica è a piano marciapiede facilmente accessibile a persone in carrozzina e a mobilità ridotte.
- Sulla piazza pavimentata in pietra, si trova il **Museo di arte contemporanea e moderna "Vito Mele"**, anch'esso privo di barriere. I servizi igienici sono accessibili. A Leuca troviamo testimonianze architettoniche di ogni epoca lo dimostrano la presenza di tracce tangibili,: insediamenti rupestri, tombe, grotte, cripte, chiese, castelli, palazzi, ville liberty.

- La vista dalla balconata è mozzafiato, da qui parte la **scalinata monumentale** che chiude **l'Acquedotto Pugliese**.
- Scendendo verso il centro abitato si può passeggiare sul **lungomare** e visitare il caratteristico **porticciolo** da cui partono le barche per visitare le numerose grotte di origine carsica della zona.
- La cittadina è puntellata da **Ville ottocentesche**, costruite secondo vari stili. Sul lungomare si trova un **Info point turistico** tel. +39 0833 758161.

Stato/Grecia > Area/Prefettura di Ilia > Tappe/1.Katakolo / 2.Olympia

1 > ITINERARIO DI KATAKOLO *Alla scoperta dei giochi di Olympia*

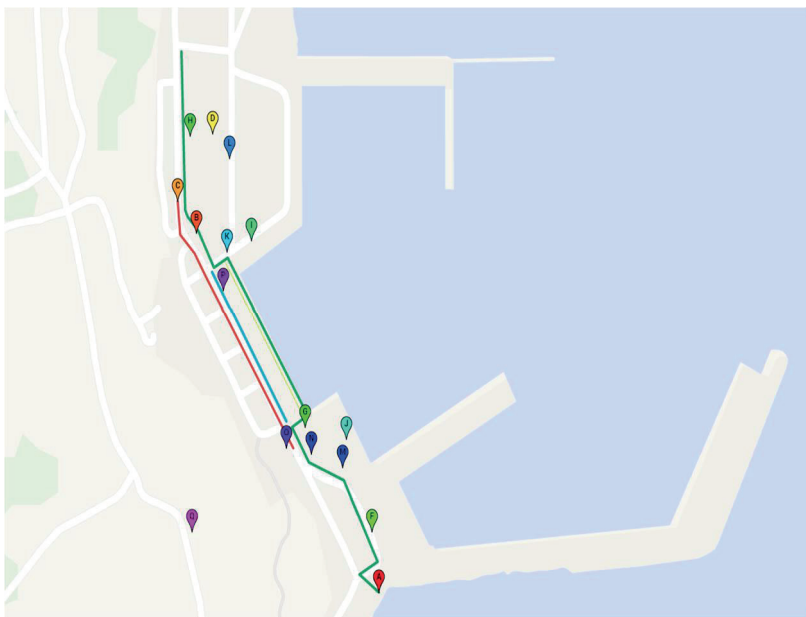
Posti da visitare>1.1 Katakolo 1.2 Olympia 1.3 Vicinanze di Katakolo

Cose da fare > cultura / mare / shopping

Dove dormire > hotels

Servizi aggiuntivi > mangiare / trasporti / informazioni turistiche / stazione di polizia / bagni / parcheggi

Salute > ospedali / farmacie

POSTI DA VISITARE > 1.1 KATAKOLO

INFORMAZIONI > Katakolo è una piccola località marittima della **Grecia Occidentale** nel comune di Pyrgos, un villaggio di pescatori che si è sviluppato grazie alla presenza di un porto moderno che accoglie navi da crociera per permettere ai croceristi di visitare le bellezze del sito archeologico di Olympia, (poco distante da Katakolo) e per rivivere l'atmosfera dei giochi olimpici che qui ebbero origine. Il paese è molto piccolo e si articola in due vie, una di negozi "turistici", dove poter acquistare oggetti artigianali tipici, in legno d'olivo e l'altra (parallela), ricca di bar, ristoranti con cucina

tipica e luoghi di ristoro. La bellissima cornice del Peloponneso e le incantevoli marine, si offriranno al visitatore che sceglierà Katakalo come meta turistica.

(Nell'ambito della descrizione che segue, sono considerate infrastrutture e servizi "accessibili" relativamente alle persone con disabilità psico-fisiche, in particolare disabilità motorie).

Cose da fare >

cultura >

1. **Museo dell'Antica Grecia Strumenti Musicali e passatempi** (Katakolo), *accesso ai disabili motori, solo al piano terra*
2. **Museo della Tecnologia dell'Antica Grecia** (Katakolo)
3. **Strada pedonale di Katakolo**

mare > 1.Lido Plakes Katakoulou (Katakolo)

shopping > Tanti negozi di souvenir (oggetti artigianali in legno di ulivo e in cuoio) si trovano sul lungomare di Katakolo. *Le aree esterne sono accessibili e in grado di ospitare persone disabili, ma non c'è l'accesso ai locali interni e WC.*
nome / 2.nome / 3.nome / 4.nome

Dove dormire >

hotels >

1. **Ortizontes View Hotel** (Katakolo), *2 camere per disabili, servizi igienici accessibili, ingresso accessibile, parcheggio. Richiede l'uso del trasporto*

Servizi Aggiuntivi >

mangiare > Ristoranti e bar si trovano sul lungomare di Katakolon. Le aree esterne sono accessibili e in grado di ospitare persone disabili, ma non c'è l'accesso ai locali interni e WC.)

trasporti >

1. **Treno turistico** *con lo spazio per una sedia a rotelle, realizza frequenti viaggi in paese e nei dintorni di Katakolon*
2. **Stazione ferroviaria di Katakolo**
3. **Stazione taxi di Katakolo**
4. **Stazione taxi di Katakolo**
5. **Porto di Katakolo**
6. **Stazione autobus** *(gli autobus e pullman sono adatti solo per le persone con disabilità lievi).*

informazioni >

1. **Information Kiosk di Katakolo**
2. **Stazione di Polizia di Katakolo**

bagni > 1.Toilette

parcheggi > 1.Parcheggio / 2.Parcheggio / 3.Parcheggio / 4.Parcheggio

Salute >

farmacie > 1. Farmacia di Katakolo (Malevitis Dimitris +30 2621041166)

Istruzioni / Paese di Katakolo >

- > Arrivati a Katakolo, in auto, treno, aereo o nave, il principale percorso accessibile, parte proprio dalla **spiaggia presente nel paese di Katakolo**, dove sarà installato un dispositivo per l'accesso autonomo al mare per i disabili motori, un WC ed uno spogliatoio dedicato, un lido con acqua limpida ed una atmosfera rilassante.
- > Proseguendo e passando attraverso il **porto**, raggiungerete la "**passeggiata**" di Katakolo, dove ci sono caffè e ristoranti accessibili
- > Proseguendo ancora, vi troverete nella **Piazza Centrale**.

POSTI DA VISITARE > 1.2 OLYMPIA

INFORMAZIONI > Olympia è considerata l'antica città greca dove per oltre un millennio (dal 775 a.C. al 383 d.C.) si sono svolti ogni 4 anni i giochi olimpici durante i quali si sospendevano tutte le guerre poiché era considerato il periodo della "pace divina" e che venivano celebrati in nome degli Dei. Era un luogo di incontro di atleti e pellegrini che provenivano da tutta la Grecia e dove ancora oggi viene accesa la fiamma olimpica che dichiara l'apertura ufficiale delle gare di atletica. Ma è anche stato un importante luogo di culto, come mostrano le rovine di antichi templi, teatri, statue, santuari, di cui il più importante dedicato a Zeus.

(Nell'ambito della descrizione che segue, sono considerate infrastrutture e servizi "accessibili" relativamente alle persone con disabilità psico-fisiche, in particolare disabilità motorie).

Cose da fare >

cultura >

1. **Sito archeologico di Olympia** (41 km. da Katakolo). Per disabili: percorsi per un facile accesso di sedie a rotelle, rampe (una in zona ingresso SO di Altis e una nella cripta).
2. **Museo Archeologico di Olympia** Per i disabili: parcheggio, servizi igienici accessibili, rampe.
3. **Museo di Storia dei Giochi Olimpici dell'antichità** (41 km. da Katakolo). Parcheggio, servizi igienici accessibili.

Dove dormire >

hotels >

1. **Arty Grand Hotel** (Olympia, 34 km da Katakolo), 3 camere per disabili, servizi igienici accessibili, ingresso accessibile, ascensore, parcheggio.
2. **Hotel Amalia Olympia** (Olympia, a 32 km da Katakolo), ingresso accessibile

3. **Olympion Asty** (Olympia, a 40 km da Katakolo), 3 camere per disabili, servizi igienici accessibili, ingresso accessibile, parcheggio..
4. **Hotel Antonios** (Olympia, a 32 km da Katakolo), ingresso accessibile e ascensore.
5. **Olympia Palace Hotel** (Olympia, 34 km da Katakolo), ingresso secondario accessibile, 4 camere per disabili, servizi igienici accessibili.

Servizi Aggiuntivi >

trasporti >

1. **In treno da Olimpia** (33 km.), *Con tratte regolari ed extra servizi, secondo l'orario di arrivo e partenza delle navi da crociera.*

Istruzioni / Escursione alla scoperta degli antichi giochi di Olimpia, partendo da Katakolo >

- Se siete dotati di auto o avete scelto un taxi, affronterete una strada piacevole, dove è impossibile perdersi in quanto ben segnalata, con circa 30-40 minuti di percorrenza in totale relax, dopo 41 km, raggiungerete il parcheggio fuori dagli scavi.
- Una soluzione alternativa, è andare agli scavi di Olympia in treno, 33 Km che percorrerete in circa 40 minuti, da tenere presente gli orari per il ritorno a Katakolo.
- La soluzione più economica è quella del bus, ma ricordiamo che può essere l'alternativa per persone con lievi disabilità psico-fisiche, partono ogni 15 minuti dal porto di Katakolo.
- Giunti nell'area di parcheggio, si scende una strada di un centinaio di metri per arrivare alla biglietteria e di fronte l'ingresso agli scavi. Il museo è oltre la biglietteria a circa 100-150 metri.
- Il sito archeologico è molto grande, quindi mettete in conto qualche ora di visita.
- Si segnala la presenza di percorsi con un facile accesso di persone munite di sedie a rotelle. Inoltre segnaliamo la presenza di rampe (una in zona ingresso SO di Altis e una nella cripta).
- Ultima raccomandazione: prima di avviarsi verso la biglietteria, considerare la possibilità di portare con se solo lo stretto necessario e lasciare zaini o borse in auto, poiché sareste costretti a depositarle in zona ingresso in un'area poco custodita.
- Una guida del posto, generalmente molto preparate, potrà rendere unica la vostra visita agli scavi, facendovi rivivere usanze e glorie dei giochi olimpici. Raccomandiamo il supporto di una guida, specie se affrontate la visita agli scavi senza esservi documentati prima di partire.

POSTI DA VISITARE > 1.3 NELLE VICINANZE DI KATAKOLO

Patras, Killinis, Araxos, Pirgos, Amaliada, Iliida

(Nell'ambito della descrizione che segue, sono considerate infrastrutture e servizi "accessibili" relativamente alle persone con disabilità psico-fisiche, in particolare disabilità motorie).

Cose da fare >

cultura >

1. **Museo Archeologico di Pyrgos** (Mercato Comunale) *Ingresso accessibile e al piano terra (senza rampa), sanitario accessibile strutture, senza parcheggio.*
2. **Museo Archeologico di Ilidas** (33 km. da Katakolo). *Ascensori accessibili, parcheggio, servizi igienici accessibili.*
3. **Tempio Skafidias Abbey** (8 km da Katakolo). *Ingresso accessibile pensato che il passo carraio, spazi pubblici accessibili e tempio.*
4. **Metropolitan Chatedral of St. Nicholas** (Piazza Centrale di Pyrgos, 15 km da Katakolo). *Rampa a lato del tempio. Accessibilità della piazza, dei marciapiedi adiacenti e di molti spazi esterni.*

Dove dormire >

hotels >

1. **Vriniotis** (Agios Antreas, a 3 km da Katakolo), *servizi igienici accessibili, ingresso accessibile, parcheggio.*
2. **Aldemar Olympian Village, Royal Olympian Hotel & Spa** (Skafidia, a 10 km da Katakolo), *10 camere per disabili, servizi igienici accessibili, ingresso accessibile, parcheggio.*
3. **Kyllini Beach Resort** (Kyllini, 45 km da Katakolo), *servizi igienici accessibili, ingresso accessibile, ascensore, parcheggio.*
4. **Greccotel Olympia Oasis** (Kyllini, 44 km da Katakolo), *servizi igienici accessibili.*
5. **Olympia Golden Beach** (Kyllini, a 47 km dal Katakolo), *1 camera per disabili, servizi igienici accessibili, ingresso accessibile, ascensore, parcheggio.*
6. **Hotel Bratis Arkoudi** (Arkoudi, 45 km da Katakolo), *ingresso accessibile.*
7. **Almira Hotel** (Arkoudi, 45 km da Katakolo), *1 camera per disabili, servizi igienici accessibili, ingresso accessibile, ascensore, parcheggio.*

Servizi Aggiuntivi >

trasporti >

1. **In autobus** *(gli autobus e pullman sono adatti solo per le persone con disabilità lievi).*
2. **In aereo da Araxos National Airport** (70 km.), *Dove ci sono voli charter per destinazioni estere.*
3. **In nave dal porto di Kyllini** (45 km.), *dove si svolgono escursioni alle isole del Mar Ionio.*
4. **In nave dal porto di Patrasso** (103 km.), *in cui vengono effettuati viaggi in Italia.*

5. In nave dal porto di Katakolo, dove in estate tutti i giorni arrivano navi da crociera.

Salute >

ospedali >

1. Ospedale di Pyrgos "Andreas Papandreou" (13 km. da Katakolo)
2. Ospedale di Amaliada (21 km. da Katakolo)

8. Conclusioni

Gianfranco Gadaleta

Il percorso progettuale realizzato ha consentito di raggiungere tutti gli output previsti dal progetto:

- A. l'identificazione di percorsi accessibili;
- B. l'attribuzione dei "label" di progetto alle strutture ricettive ed agli esercizi commerciali (attività quest'ultima ancora in corso durante la stampa del presente report);
- C. creazione di un portale internet (www.nobarrier-project.eu) con standard di accessibilità elevati e un elevato numero di visitatori;
- D. realizzazione ed implementazione di una metodologia di progetto comune e condivisa da tutto il partenariato internazionale.
- E. coinvolgimento dei territori, anche attraverso i diversi incontri pubblici svoltisi e avvio di un percorso condiviso tra gli operatori del settore turistico e mondo dell'associazionismo, volontariato e terzo settore in generale che operano nella tutela degli interessi delle persone con disabilità.

Le diverse attività realizzate consentono, inoltre, di effettuare alcune riflessioni.

1. È dimostrato ed è possibile realizzare delle attività in favore dei turisti con disabilità senza necessariamente effettuare degli interventi di carattere infrastrutturale elevati. Tutte le attività progettuali dimostrano che gli interventi realizzati riguardano solo ed esclusivamente l'adeguamento di spiagge. Per tali attività sono state impegnate risorse di poco inferiori al 30% circa di tutto il budget progettuale. È possibile, quindi, immaginare e realizzare delle attività in favore dei turisti con disabilità "mettendo a sistema" quanto è già presente nei nostri territori. Tutto ciò smentisce completamente l'immaginario collettivo (presente purtroppo non solo nell'uomo comune) che le attività in favore dei turisti con disabilità devono essere prevalentemente (se non esclusivamente) degli interventi di carattere strutturale. Tale smentita è avvalorata da due fatti: il progetto N.O.BARRIER è stato identificato come buona pratica del Programma Grecia Italia 2007 - 2013 proprio per la sua metodologia innovativa e la grande rilevanza che è stata conseguita nei territori coinvolti a livello progettuale; i turisti con disabilità non sono solo le persone con disabilità di carattere motorio ma sono anche persone con disabilità di tipo sensoriale e cognitivo ed intellettuale. È necessario, quindi, spostare l'attenzione di tutti noi dall'aspetto infrastrutturale in favore dell'accoglienza, della flessibilità

- dei servizi. È necessario che siano i servizi che vadano incontro alle persone e non le persone verso i servizi.
2. Non è sufficiente identificare dei percorsi accessibili o attribuire dei "label" a delle strutture che oggi risultano essere adeguate agli standard identificati dal progetto. I luoghi risultano essere "vivi"; sono in costante evoluzione e subiscono dei cambiamenti. È necessario, allora, effettuare delle attività di monitoraggio, dei sopralluoghi che consentano di verificare lo stato dei luoghi. Ci rendiamo perfettamente conto che tali attività non possono essere realizzate in maniera costante e continua, anche se ciò è estremamente auspicabile. Un grande aiuto in tal senso ci giunge dall'applicazione delle nuove tecnologie. La App per dispositivi mobili realizzata durante le attività progettuali può consentire non solo di ottenere informazioni sui percorsi e sulle strutture cui è stato attribuito il "label" ma consente anche di segnalare anomalie rispetto a quanto descritto. Ciò consente non solo la sostenibilità del progetto ma anche il pieno e fattivo coinvolgimento dei turisti con disabilità (o meglio dei cittadini temporanei con disabilità) presenti nei nostri territori.
  3. L'applicazione dell'approccio multidimensionale ci ha indotto ad organizzare le informazioni da offrire al turista con disabilità in modo organico, tale aspetto è stato molto apprezzato e confermato dai diversi incontri pubblici svoltisi sia in Italia sia in Grecia. Le diverse informazioni sui territori riguardano non solo gli aspetti prettamente turistici, paesaggistici o comunque con un approccio "leisure" ma vengono fornite anche informazioni di carattere sanitario e sociale. Questa nuova prospettiva modifica profondamente quanto realizzato sino ad oggi. Trattasi, in realtà, di una nuova "organizzazione" dell'informazione territoriale dove è necessario presentare organicamente tutti i diversi servizi offerti dai territori. Questo approccio consente di rendere più "appetibile" un territorio non solo per i turisti con disabilità, ma anche per i turisti della terza età, le famiglie con infanti o minori in generale.
  4. Il progetto ha indotto tutto il partenariato ad una riflessione approfondita anche sugli aspetti dei trasporti presenti nei territori coinvolti dalle attività progettuali. È inimmaginabile pensare di "aprire" un territorio (o dei territori) ad una nuova tipologia di mercato turistico o avviare dei percorsi di "destagionalizzazione" dell'offerta turistica senza rendersi conto della compatibilità del sistema dei trasporti presente sull'area. L'accoglienza di un territorio avviene già dal punto di arrivo del turista (stazione ferroviaria, area portuale, area aeroportuale,

ecc.). Appare del tutto opportuno, allora, iniziare ad avviare una riflessione più ampia che comprenda non solo una diversa organizzazione dell'informazione ma una nuova ed organica organizzazione dei nostri territori. Si è ben consci che i quadri normativi, sia italiano sia greco, sono sufficientemente complessi ed articolati (e ciò ancor più vero sull'aspetto della trasportistica) ma è possibile – attraverso un dialogo reale e concreto tra le diverse Istituzioni – adeguare e meglio organizzare i nostri territori. Non appare estremamente difficile – se alla base v'è un dialogo costruttivo tra Enti Pubblici e/o tra Enti Pubblici e società di trasporto – organizzare una fermata di autobus in prossimità dell'uscita di un porto e che tale (o tali) mezzi di trasporto possano condurre i turisti verso le stazioni ferroviarie e gli aeroporti o viceversa e che tali mezzi siano idonei, così come prevedono le Leggi sia italiane sia greche, anche al trasporto di persone con disabilità. Non appare impossibile far sì che i diversi annunci trasmessi oralmente a mezzo megafono nelle stazioni ferroviarie siano accompagnati da scritte che diano il medesimo avviso trasmesse dai diversi schermi presenti nelle stesse stazioni. Se ci soffermiamo un attimo a riflettere ci accorgiamo che per rendere idonei i nostri territori basta un minimo di attenzione, di cura dei dettagli.

5. L'accoglienza, spesso, è anche un aspetto organizzativo. Le imprese turistiche, le strutture ricettive sono state invitate a modificare leggermente la loro organizzazione nella fase dell'accoglienza. La presenza di personale in accoglienza che abbia effettuato degli studi come educatore o educatore professionale può certamente aiutare, e non poco, a rendere estremamente piacevole la vacanza per le persone con disabilità ed i loro famigliari e accompagnatori. Non è ipotizzabile pensare di offrire un "pacchetto di servizi" costruito su misura, se non ad un costo estremamente elevato, per ognuno di noi, ma è certamente possibile offrire degli standard di servizio che ci consentano di transitare da un approccio che tende a rendere non solo accessibile una struttura alberghiera ma anche che la renda fruibile. Questo è un concetto estremamente rilevante; il superamento della semplice idea di accessibilità in favore della fruibilità di un luogo garantisce la piena soddisfazione del turista con o senza disabilità.

Le riflessioni su riportate fanno comprendere al meglio il percorso di approfondimento e riflessione effettuato dal partenariato intero e sul perché il progetto è stato identificato come buona pratica dal Programma Grecia Italia.

Ultimo aspetto che si vuol evidenziare è quanto è emerso durante la prima conferenza internazionale svoltasi in Bari nel settembre 2015. Durante tale conferenza è stata riportata l'esperienza del Comitato Paraolimpico della Puglia. L'intervento ha descritto quanto avviene, anche dal punto di vista organizzativo, per la partecipazione alle diverse manifestazioni sportive e le difficoltà che si riscontrano nel reperimento delle strutture alberghiere e come anche di fronte alle difficoltà comunque gli atleti collaborano con le strutture per rendere il loro stesso soggiorno piacevole. Tale esperienza, anche alla luce delle considerazioni prima effettuate sugli aspetti dell'accoglienza e della fruibilità dei luoghi, ci consente di affermare che l'accoglienza turistica è un percorso di carattere bidirezionale. Da un lato vi deve essere la disponibilità e la volontà di accogliere e di rendere gradevole la permanenza offrendo anche una adeguata presentazione del territorio. Dall'altro vi sono dei "cittadini temporanei" con delle necessità di servizi che devono e vogliono essere pronti a non ricevere solo una presentazione di un territorio accessibile ma che vogliono vivere in pieno un'esperienza di fruibilità dei beni turistici, naturali, paesaggistici ed enogastronomici; ma soprattutto con lo spirito di vivere in pieno e con gioia la vacanza! Enjoy your trip

BIBLIOGRAFIA

- Ahmed Z.U.** 1991. The influence of Components of a State's Tourist Image on Product Positioning Strategy, *Tourism Management*, 12 (4), 331 – 340
- Archer M. S.** (1997), *La morfogenesi della società. Una teoria sociale realista*, Milano, Franco Angeli
- Baloglu S.** 1997. The relationship between destination images and sociodemographic and trip characteristic of international travelers, *Journal of Vacation Marketing*, 3 (3), 221 – 233
- Bolasco S.** 1999. *Analisi multidimensionale dei dati. Metodi, strategie e criteri di interpretazione*, Roma, Carocci
- Brandani W., Tomisich M.** 2007. *La progettazione educativa*, Roma, Carocci Faber
- Buhalis D., Darcy S.** (a cura di) 2011, *Accessible Tourism: Concepts and Issues*, Channel View Publications, p. 312
- Buhalis D., Darcy S., Ambrose I.** 2012 Best Practice in Accessible Tourism: Inclusion, Disability, Ageing Population and Tourism
- Buhalis D., Wagner, R.** 2013, eDestination: International best practices of tourism technologies and application, *Tourism Tribune*, 2013, 28(1):3-6.
- Candela G, Figini P.** 2003. *Economia del turismo*, Milano, McGraw – Hill
- Cooper C., Fletcher J., Gilbert D. Shepherd R.E., Wanhill S.** 2002. *Economia del turismo. Teoria e pratica*, Bologna, Zanichelli
- Corigliano M.A., Baggio R** (a cura di). 2002. *Internet e turismo*, Milano, Egea
- Dioguardi V.** 2009. *L'immagine della destinazione turistica come costruzione sociale*, Milano, Franco Angeli
- Enright M., Newton J.** 2004. Tourism destination competitiveness: a quantitative approach, *Tourism Management*, 25, 777 – 788
- EU, DG Enterprise and Industry** (DG ENTR) (2014), *Economic impact and travel patterns of accessible tourism in Europe: final report*
- Fabris G.,** 2003, *Il nuovo consumatore: verso il postmoderno*, Milano, Franco Angeli
- Gadaleta G.** 2013. La valutazione dei livelli di sussidiarietà attraverso un approccio multidimensionale: una prima applicazione, in IPRES, *Progetto APR – Apulia Policy Research*, Bari, Caccucci
- Lane M.** (2007), *The visitor journey: the new road to success*, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 19 (3)
- Leone L., Prezza M.,** 2003, *Costruire e valutare I progetti nel sociale*, Milano, Franco Angeli
- Mistilis, N., Buhalis, D.** 2012, Challenges and potential of the Semantic Web for tourism, e-Review of Tourism Research (eRTR), Vol. 10, No. 2, 2012
- Neuhofer, B., Buhalis, D., Ladkin A.,** 2015, Smart technologies for personalized experiences: a case study in the hospitality domain, *Electronic Markets*, Vol 25(1)
- OMS,** 2007, *ICF – Classificazione internazionale del Funzionamento, della Disabilità e della Salute*, Trento, Erickson
- Vescovo F.,** (a cura di) (2002), *Progettare senza barriere*, DIC, Dipartimento Informazione e Comunicazione, Università di Siena

